

EMMANUİL KAZAKEVİÇ

R O M A N

ODER KIYISINDA İLKBAHAR

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Oder Kıyısında İlkbahar

Emanuil Kazakeviç

Çeviren
Olca Geridönmez

**Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi**

Galipdede Caddesi

Şahkulu Sokak

Şahin İş Merkezi

No: 10 Kat: 2

Tünel / İstanbul

Tel: 0212 293 63 45-47

Faks: 0212 293 63 31

web: www.evrenselbasim.com

e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın-144

Oder Kıyısında İlkbahar

Emanuil Kazakeviç

Çeviren

Olçay Geridönmez

Kapak Tasarım

Savaş Çekiç

Birinci Basım

Ekim 2000

ISBN 975-6865-44-X

Baskı

Kayhan Matbaası

ODER KİYİSİNDİ İLKBAHAR

KİŞİLER

<i>Sisokrilov</i>	Korgeneral, Savaş Danışma Kurulu üyesi
<i>Malişev</i>	Ordu keşif komutanı
<i>Krassikov</i>	Kolordu karargâhında albay
<i>Vorobyov</i>	Albay, tümen komutanı
<i>Seryeda</i>	Tümgeneral, tümen komutanı
<i>Vika</i>	Seryeda'nın kızı
<i>Plotnikov</i>	Albay, tümen politik şube komutanı
<i>Garin</i>	Tümen politik şubesinde binbaşı
<i>Lubyenzov</i>	Muhafız binbaşı, tümen keşif komutanı
<i>Antonyuk</i>	Binbaşı, Lubyenzov'un vekili
<i>Mesçerski</i>	Yüzbaşı, bir keşif bölüğünün komutanı
<i>Oganyesyan</i>	Lubyenzov'un yanında tercüman
<i>Çibiryo</i>	Lubyenzov'un emireri
<i>Kablukov</i>	Çibiryo'nun ölümünden sonra Lubyenzov'un emireri
<i>Voronin</i>	Mesçerski'nin bölümünde kıdemli başçavuş
<i>Mitroşin</i>	Mesçerski'nin yanında üstçavuş
<i>Nikolski</i>	Teğmen, bir istihbarat bölümünün komutanı
<i>Çetverikov</i>	Alay komutanı
<i>Migayev</i>	Binbaşı, alay karargâh komutanı
<i>Viyesselçakov</i>	Binbaşı, 1. Tabur komutanı
<i>Glaşa Koroçenkova</i>	1. Tabur'da sıhhiye eri
<i>Çohov</i>	Yüzbaşı, bölük komutanı
<i>Godunov</i>	Çohov'un bölümünde kıdemli başçavuş
<i>Sliviyenko</i>	Başçavuş, parti örgütçüsü
<i>Gogoberidse</i>	Çohov'un bölümünde üstçavuş
<i>Semiglav</i>	Onbaşı, Çohov'un bölümünde kâtip
<i>Pitçugin</i>	Çohov'un bölümünde piyade eri
<i>Rutkovski</i>	Yüzbaşı, gezici hastanenin komutanı
<i>Tanya Kolzova</i>	Hekim yüzbaşı, gezici hastanede operatör
<i>Maşa Levkoyeva</i>	Gezici hastanede başhemşire
<i>Margot Mellier</i>	Fransız, bir 'yabancı işçiler' kampından kurtarıldı
<i>Margarete Reën</i>	Hollandalı, bir 'yabancı işçiler' kampından kurtarıldı

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAFİZ BİNBAŞI

I

Tıpkı Moskova bölgesinde olduğu gibi yorulmak bilmez kart sesli kargaların haber verdiği sisli bir kış sabahı, yolun kıvrıldığı yerin ardında küçük ve bakımlı bir çam ormanı göründü. Askerlerin az önce geçtikleri yerin aynısıydı: Burası Almanya'ydı.

Fakat bundan yalnızca karargâhların haberi vardı. Elllerinde harita bulunmayan sıradan insanlar, yani askerler bu tarihî anı kaçırdılar ve nerede olduklarını ancak akşama öğrendiler.

Ancak o zaman, geçmişten beri kendi yerleşim birimleri olduğu için Slavların koruduğu ve Barbarların işgaline karşı Rus kılıçlarının savunduğu bu Alman toprağını gördüler. Bakımlı korular, çiçekli bahçelerle çevrili evlerin ve samanlıkların bulunduğu düzgün ovalar gözlerinin önündeydi.

Hiç de o kadar yabancı gelmeyen bu ülkenin tüm dünyayı altüst ettiğine inanmak gücü.

İrikıyım bir asker, "Demek bu sensin!" dedi düşünceli düşünceli. Son dört yıldır yaptığı gibi soyut ve düşmanca "o" yerine Almanya'ya "sen" diye sesleniyordu. Ve askerler, önderlik ederek onları buraya ulaştıran büyük Stalin'i andılar. Bu düşünce içinde birbirlerine baktılar, gözleri yenilmez güçlerinin gururlu bilinciyle büyüdü: "Biz böyleyiz!"

Birlikler caddelerden kesintisiz akıyordu. Piyadeler, kamyonlar, uzun namlulu toplar ve obüsler batıya doğru hareket ediyordu. Zaman zaman bir şoförün beceriksizliği yüzünden bu akış kesildiğinde öfkeli sesler yükseliyordu. Ancak bu tür doğal bağrıışmalar hiçbir yerde eskisi gibi gergin ya da katı değildi; herkes birbirine karşı daha anlayışlıydı.

Konvoylar yeniden harekete geçti, piyadelerin "Sağa yanaş" komutları yeniden yükselmeye başladı. Trafığı düzenleyenler ellerindeki küçük bayrakları sallıyorlardı. "Almanya'dayız" sözü kulaklarda çınla-

masa ve gözler sevinçle parlamasa her şey alışıldık ve olağan sayılırdı.

Aralarında bir şair bulunsaydı, insana saldıran bunca etki karşısında önce nereye bakacağını şaşırırdı. Gerçekten de bu konvoydaki herkes bir destanın ya da öykünün kahramanı olabilirdi. Yanık teninden dolayı mı saçlarının açık renk, sarı saçlarından dolayı mı yüzünün yanık görüldüğü anlaşılamayan heybetli bir kıdemli başçavuşun arkasından ilerlemekte olan şu askerî birliğin tablolara yaraşan görüntüsü neden anlatılmasın?

Ya da şu büyük topun üzerinde dala konmuş kuşlar gibi oturan şen topçular?

Ya da Moskova yakınlarından Almanya'ya kadar telefon hattını çeken şu çelimsiz genç istihbaratçı?

Ya da çadır ve ilaçlarla yüklü kamyonun tepesindeki o vakur, o parlak gözlü sevgili hemşireler? Onların bakışları altında daha bir dikleşiyordu askerlerin duruşları. Göğüsleri kabarıyor ve gözlerindeki ısıltı artıyordu.

Gerilerde, ün salmış generalı taşıyan otomobil görüldü. Arkasından ağır makinelisi şaha kalkmış zırhlı bir araç geliyordu.. Bu general niye anlatılmasındı? Uykusuz geceleri ve yönettiği ünlü çarpışmalar?.. Bu insanların her biri, iki bin kilometre yol aşmıştı. Kağıda yazılınca masal gibi geliyor.

Şuradaki alışılmadık sahne askerlerin ilgisini çekti; herkes neşelendi.

Eriyen karların ıslattığı caddeden bir “kaleska” geçiyordu. Hani şu soyluların kullandığı türden bir fayton. Evet, kıpkırmızı gerçek bir kaleska. Arkasında uşakların bindiği basamak, kapısında da mavili altınlı bir kabartma arma: Sağda boynuzları dallanıp budaklanmış bir geyik başı, solda mazgallı bir duvar, yukarda yüz siperi olan bir miğfer resminin altında “Pro Deo et Patria” (Tanrı ve Vatan İçin) yazısı. Ancak sürücü yerinde bir kontun uşağı değil, pamuklu ceket giymiş genç bir asker oturuyordu. Dilini şaklatarak gerçek bir Rus arabacısı gibi dehliyordu atları: “Hadi can-larım!”

Askerler kaleskayı bağrıışmalar, ısıkları ve şakalarla karşıladılar: “Hey, cenaze arabası! Nereye gidiyorsun?”

“Kardeşler, bakın tekerlekli bir müze!”

Arabacı, yüzüne umursamaz bir ifade vermeye çalışıyordu; ancak sakalsız kızarık yanakları, kahkahalarını bastırmaya çalıştığı için seğiriyordu.

Bu tuhaf, lüks arabanın içindeki yolcular rastlantı sonucu bir araya gelmişlerdi. Kimisi birliğine yetişmeye çalışıyordu, kimisi ise görevliydi. Genç, suskun Yüzbaşı Çohov, kaleskayı bir çiftliğin kapısının önünde bulmuştu. Bu çiftlikte hizmet eden yaşlı bir Polonyalı, sayın baronun yeterli benzin bulunamadığı için bu kaleskayla Berlin'e kaçmak istediğini, ancak yola koyulmak için zamanında davranamadığını anlattı. Rus panzerleri girdiğinde baron kılık değiştirerek yola yayan çıkmış.

Yüzbaşı Çohov, sayın baronu arayacağına ve bulursa dersini vereceğine söz verdikten sonra gönderildiği birliğe yetişmek üzere yola koyulmuştu. Birçok araba aynı yöne gidiyordu, ancak Yüzbaşı Çohov bağimsiz hareket etmeyi seviyordu.

Yoldan iki askeri daha çevirdi, ancak üçlü yolculuk uzun sürmedi. Bir sonraki kilometre taşında, omuzlarında yüzbaşı apoleti taşıyan genç bir kadın doktor ve yarım saat sonra da eli sargılı bir onbaşı arabaya binmek için izin istedi. Hafif yaralıydı ve gezici hastaneden geliyordu.

Aralarında başlayan söyleşi yeni bir yolcunun binmesiyle kesildi: Geniş omuzlu, mavi gözlü bir binbaşı, kaleskanın basamağına atlamıştı. Atlas koltuklara baktı ve alayla "Soylu aileye Kızıl Ordu'nun selâmını sunuyorum," dedi.

Genç kadının irkildiğini ve binbaşıya birden parlamaya başlayan iri gri gözleriyle bakakaldığını kimse ayırt etmedi. Binbaşı da görmedi. Konuşmayı sürdürüyordu: "Bugüne kadar binbir türlü araçla yolculuk ettim: Kayıklar ve sallar, havalı faytonlar ve kızaklar, ama bir kaleska; buna henüz fırsat bulamamıştım! Şimdi bunu da denemeye karar verdim!"

Onun esprili, neşe dolu konuşması, böyle rastlantı sonucu bir araya gelmiş bir topluluğu genellikle tutuklaştıran sıkılganlığı hemen dağıtıvermişti. Herkes gülmek zorunda kaldı ve suçüstü yakalanan yaramaz çocuklar gibi sevecenlikle bakıştılar. Binbaşının mavi gözlerinde yanan sevinçli ışıltı, "Cinsiyet, yaş ve milliyet ayrımı yapmaksızın hepimizi seviyorum; tanımadığım hemşeriler, uzak memleketliler bile olsanız hepimiz arkadaşısınız. Çünkü hepimiz Sovyetler Birliği'nden geliyoruz ve aynı dâva için çalışıyoruz," diyordu sanki. Gözlerinde bu ateşi taşıyan kimseleri askerler de çok sever, çocuklar da.

Genç kolhozunun dehlediği "feodal" atlar daha da hızlı koşmaya başladı.

Binbaşı koltuğun üstüne düşüyordu neredeyse. Bu sırada kadını ayırt etti.

“Ah, siz miydiniz, Tanya?” dedi ve içtenlikle elini sıktı. Sonra birden ciddileşti.

Herhalde savaştan çok önce de tanışan bu iki insanın beklenmedik karşılaşması herkesi sevince boğdu. Önce bildik sorular soruldu: “Ne? Bir tanıdığa mı rastladınız?” ya da “Ne büyük bir rastlantı!” ve daha birçok şey. Ancak romantik bir geçmişleri olabilir diye düşündüklerinden, konuşmalarına ve belki de sarılmalarına olanak tanımak için onlara arkalarını döndüler.

Ne var ki beklenen öpücükler gelmedi. Binbaşı Sergey Platonoviç Lubyenzov ve Hekim Yüzbaşı Tatyana Vladimirova Kolzova ilk kez yıllar önce karşılaşmışlardı. Ama tümüyle bir rastlantı sonucu ve kısa bir süre için. O unutulmaz 1941 yılında altı gün boyunca, Viyasma ile Moskova arasındaki çemberi yarmaya çalışan bir grupla birlikte yürümüşlerdi. Lubyenzov o zamanlar daha çok gençti, yirmi iki yaşındaydı. Her zaman neşeli görünmüştü, oysa bu dışa dönük neşe için tarif edilmez bir irade göstermesi gerekiyordu. Bir komsomol olarak bu zor günlerde neşeli görünmeyi görev saymıştı kendisine. Grubundan artakalanlara sürekli olarak tek tek kişiler ve birliklerini yitirmiş küçük gruplar katılıyordu. Kimilerinin morali bozuktuk, birçoğu ise askerliğe alışkın değildi. Cesaret vermek, onları sakinleştirmek ve her yanı saran tehlikelere karşı mücadeleci kılmak gerekiyordu.

Uzun otlarla kaplı bir bataklıkta mola verdiklerinde, yorgunluktan inleyen biri, “Belki de başaramayacağız değil mi?” diye sordu sesizce. Lubyenzov, iki ayağından da yaralı bir panzerciye yaptığı sedye için Fin yapımı bıçağıyla kalın bir sopayı düzlemeye çalışıyordu o sırada. Soruyu duyunca, “Belki de gerçekten başaramayız,” diye yanıtlı vermişti. Bir süre sustuktan sonra, beklenmedik bir anda şunu eklemiştir: “Ama bu, çok önemli değil.”

Şaşkın bir mırıltı yükselmişti. Lubyenzov belirgin bir tasasızlık içinde, “O zaman Alman cephesinin gerisinde partizanlar olarak kalırız. Buradakiler de bir birlik sayılmaz mı? Doktorumuz bile var,” demiş, Tanya’ya doğru başını salladıktan sonra “... ve yeterince silâhımız...” diye cümleyi tamamlamıştı.

Zor günlerde bu güven ve sağlamlığı nereden buluyordu? Tay-

ga'da,* Amur Nehri'nin kıyısında doğup büyümüştü. Dayanıklıydı, kusursuz bir yön bulma yeteneğine ve ormanda işe yarayan sayısız bilgiye sahipti. Ama asıl önemli olan bu değildi. Teğmenin yüreğinde, önünde sonunda her düşmanın yenileceğine ilişkin güçlü bir inanç yaşıyordu. Onun bu kendine güvenli hali; uzun süre yürümekten, alışık olmadığı yokluklardan ve karamsar düşüncelerden son derece yorgun düşmüş, neredeyse çaresizliğe kapılacak durumdaki zavallı Tanya'yı şaşkınlığa uğratiyordu.

Tıp enstitüsünden doğruca cepheye gelmişti ve bir piyade alayının sıhhiye bölümünde görev alır almaz, Alman panzerleri Sovyet savunma hatlarını kırmış, Moskova'ya doğru ilerlemeye başlamıştı. Teğmen, kısa süre sonra gruptaki bu tek kadına, kaynağını sıradan bir merhametten almayacak kadar büyük bir ilgi gösterir oldu.

Tanya'ya yürekten acıyordu. Yüzü öyle soluk, gözleri öyle büyük ve üzgündü ki, onu sonbaharın hırpaladığı bu çamurlu ve kızıl çalılıklarla çevrili patikalarda sırtına alıp taşımaya hazırdı. Sessizce yürüyordu genç kız, yakınmadan ve arkasına bakmadan. Ve bu sessizliği, hatta yalnızca varlığı bile, ötekilerin üzerinde ferahlatıcı bir etki yapıyordu. Kendisi bunu bilmiyordu tabii; ama Lubyenzov biliyordu ve geride kalanları "Bu genç kızdan örnek alabilirsiniz..." diye azarlıyordu kimi zaman.

Sabahleyin su birikintileri ince bir buz tabakası bağlamıştı ve gökyüzü kararmaya başlamıştı. Almanlar yakındaydı. Tanya acı çekiyordu; elleri soğuktan öyle uyuşmuştu ki ne saçını tarayabiliyor ne de yıkanabiliyordu. Düşünceleri de donmuştu sanki; bir tanesi dışında: "Kendimi ne kadar kötü hissediyorum!" O teğmen her gün bir makineyle traş oluyor ve gülümseyen gözlerle ayakkabı bıyısının olmasından yakınıyordu; hatta bir keresinde beline kadar soyunmuş, bir derede yıkanmıştı. Tanya'nın bu banyoyu seyrederken bile dişleri takırdamıştı.

Gönül borcu duyuyordu teğmene karşı. Bir mola sırasında, herkeşe kesinlikle yasakladığı halde kendisi için küçük bir kamp ateşi yakmış, dolakların nasıl sarılacağını göstermiş, zaman zaman da anlayış dolu bakışlarla, "Çok azimlisiniz. Bir gün iyi bir asker olacaksınız," demişti çünkü.

* Sibirya'da bir bölge.

Enerjik, yorulma bilmez biriydi. İnsan karakterini anlama konusunda çok yetenekliydi ve salt Tanya için değil herkes için, söylenecek gönül alıcı bir söz buluyordu. Onun kararlılığı ve soğukkanlılığı, herkesi giderek sakinleştiriyor ve kendilerine duydukları güveni arttırıyordu.

Şafak sökmeden, iki askerle çevreyi kolaçan etmeye gidiyordu genellikle. Bir keresinde üzgün ve dalgın olarak dönmüş, komşu köyde çoğu hafif yaralı Sovyet askerlerinin esir olduğunu anlatmıştı. Öğrendiğine göre ağır yaralıları Almanlar yolda öldürmüştü.

“Esirlerin başında nöbet tutuluyor,” dedi kısa bir aradan sonra. “Ama Almanlar yalnızca 15 kişi. Dışarıya nöbetçi dikmemişler.”

Soran gözlerle çevresindekilere baktı ve sözünü sürdürdü: “İletişimleri tek bir ince kabloya bağlı. O kesilirse...”

Sustu. Köylüler gibi yüksek kürk yakalı kuzu postu giymiş bir adam birden öne çıktı. Şimdiye değin hep sessizce yürümüş, gözlerini yerden ayırmamış ve hiçbir şeye karışmamıştı.

“Düşüncesizlik etmenin anlamı yok,” dedi yavaş ama direngen bir sesle. “Bu iş gücümüzü aşar. Almanlar’ın on beş, bizim ise elli kişi olduğumuzu söylediniz. Bunun doğru olduğunu varsayalım. Ancak onlar düzenli ordu... Almanlar!”

Teğmen alnını kırıştırdı ve “Bu bir sendika üyeleri toplantısı değil, askerî bir birim; rastlantı sonucu bir araya gelmiş olsak da,” diye karşılık verdi.

Kuzu postlu adam, dişlerinin arasından, “Bana askerî düzeni öğretmeye kalkmayın. Bu konuda sizden daha deneyimliyim,” dedi.

“İyi öyleyse,” dedi Lubyenzov yumuşak bir sesle. “Ben komutanım ve emirlerime uyulacaktır.”

“Sizi kim atadı?” diye öfkeleni kuzu postlu adam. “Benim kim olduğumu biliyor musunuz siz? Ben yüzbaşım.”

Lubyenzov birden bir kahkaha koyverdi.

“Ne biçim yüzbaşısınız ki?” dedi. “Siz bir kuzu postusunuz, yüzbaşı değil.”

Kuzu postlu, kısılan ama meydan okumayı sürdüren bir sesle, “Rütbemi indirmeye mi kalkıyorsunuz?” diye sordu.

Lubyenzov, “Neden?” diye sordu ve ötekilere dönerken “Siz kendi rütbenizi kendiniz indirdiniz,” dedi.

Esirler, Lubzenyov'un bile beklemediği kadar rahat biçimde kurtarıldı. Gafil avlanan nöbetçiler hiç direniş göstermediler. Almanlar kendilerine fazla güvenmişlerdi. Köy meclisinin giriş binasında tüfekler piramit halinde çatıldı; sonra Lubyenzov, Tanya'nın elden geldiğince ilk yardımlarını yaptığı kurtarılmış yaralı savaşçılara dağıttı bunları.

Arkalarına düşerler kaygısı içindeydi teğmen, onun için tempoyu hızlandırarak yola çıkardı birliği. Askerler yeni başlamış gibi diri adımlarla yürüyorlardı. Canlı bir fısıltıyla konuşuyorlardı aralarında. Kimse uyumak istemiyordu, şimdiye kadar sürekli inleyenlerin bile ayakları ağrıyordu artık. Herkes kazanılan zaferi konuşuyordu; teğmenlerine hayran kalmışlardı. Bu gece birçokları için mücadele yaşamının gerçek başlangıcıydı.

Ertesi gece Tanya ilk kez Almanlar'ı gördü. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Birlik ormandan çıkmak üzereydi. Yoldan geçen kamyonlar vardı. Tanya önce onları hiç önemsemedi; dalgınlıkla öne doğru bir adım attı. Ama teğmen elini birden omuzuna koydu. "Siper alın," dedi yavaşça. "Bunlar Alman!"

Telâşla çevresine bakındı genç kız: "Nerede Almanlar?" Ancak toprağa uzandığında, bu arabaların -uzun farları yanan sıradan kamyonlardı bunlar- işte o "Almanlar" olduğunu kavrayabildi. 'R'leri çatlatarak konuşulan bir dilden birtakım kesitler ulaşıyordu Tanya'nın kulağına. Siyah haç işareti taşıyan birkaç küçük tank geçti önlerinden. Tüm bunlar öylesine yabancı, anlamsız ve düşmancaydı ki, Tanya aynı anda şaşkınlık, nefret ve korku duydu. Kendini yalnız ve karamsar hissetti. Sanki o mide bulandıracak kadar yabancı gölgeler, onu tüm geçmiş yaşamından, umutlarından ve düşlerinden koparmıştı. Lubyenzov'un elini kavradı ve birlik yeniden yürüyüşe geçinceye kadar sıkıca tuttu. Bir Alman farının ışığı teğmenin yüzünü hafifçe aydınlatıyordu. Yanaklarından yağmur damlaları süzülen genç adamın yüzü son derece ciddi ve üzgündü. Ertesi sabah, sonunda arkadaşlarına ulaştılar. Toplanma yerine giderken Lubyenzov Tanya'nın yanına geldi ve ondan Moskova'daki adresini istedi: "Gün gelir belki size çay içmeye uğrarım."

Ricası Tanya'yı yeniden şaşkınlığa düşürdü; geleceğe olan, buluşmaların, adreslerin ve çay sohbetlerinin var olduğu sakin bir yaşamın

kendilerini beklediğine olan inancı ne kadar da sarsılmazdı!

Adresi? Enstitüdeki öğrenimini bitirince, Moskova'da teyzesinin yanında oturmuştu. Ancak tereddüdünün başka bir nedeni vardı. "Ben evliyim," dedi.

Tabii bu çok zekice bir yanıt değildi, teğmen ona bir teklifte bulunmamıştı ki.

"Elbette adresimi size vereceğim," diye ekledi aceleyle.

Ancak telâş arasında Tanya sözünü tutamadı. Toplanma yerine varınca, aralarında birçok doktorun da bulunduğu subaylar sardı çevresini. Ona şekerli çay ve et konservesi verdiler. Isındıktan sonra, annesi ve kocasını yeniden görebilme umuduyla doldu içi. Bu cesur, iyi yürekli ve neşeli teğmenin, yaşadığı en zor altı gündeki anlamını birden unuttu.

Teğmen, bir an için yanı başında durmuş, sonra belli etmeden uzaklaşmıştı. Tanya, daha sonra, teğmenin başka bir birliğe atandığını ve oradan ayrıldığını öğrendi. Üstünde pek durmadan, ama hüznüyle anımsıyordu onu, birkaç sözcükle teşekkür edip vedalaşamadığı için de pişmanlık duyuyordu.

Şimdi bu teğmen, üç yılı aşkın bir süre sonra, ıslak asfaltın üstünde uçarcasına giden bir kaleskanın içindeydi, bir muhafız binbaşı olarak yanında oturuyordu.

Garip bir karşılaşmaydı bu. İkisi de heyecanlıydı.

Tanya, "Eskisi kadar neşelisiniz," dedi. "Keyfinizi hiçbir şey bozamıyor hâlâ."

"Siz de eskisi gibi hüzünlüsünüz biraz," diye karşılık verdi Lubyenzov. "Ama büyümüşsünüz."

"Yaşlandım," diyerek güldü Tanya.

Sempatik, sıcak ve sessizce gülüyordu kendi kendine. Gülerken iri gözleri yumuluyor, ışıldayan iki çentiğe dönüşüyordu. Burnu kıvrılıyor, bu da hiç beklenmedik son derece masum bir anlam veriyordu yüzüne.

Aynı anda gür sesli 'arabacı' oturduğu yerden, "Subay yoldaşlar! Herkes Almanya'da olduğumuzu söylüyor..." diye huzursuzca bağırdı. Lubyenzov, gökyüzüne yarı dalgın baktı, sonra çantasını açarak bir harita çıkardı. Dizlerinin üzerine onu yaydı, derin bir soluk alıp, "Gerçekten de Almanya'dayız," dedi.

Sonra tabancasını çıkardı, horozu kaldırıp havaya bir şarjör boşalttı. 'Arabacı' da tüfeğini göğe doğru ateşledi. Ürken atlar dörtnele kalktı. Herkes yüzünü pencerelere yapıştırdı. Tarlalar, orman kıyıları, çalılıklar uçup gidiyordu gözlerinin önünden ve faytondakiler bu sıradan görünüm karşısında şaşırıyorlardı.

"Bakin, ıhlamur ağaçları!"

"Akdiken!"

"Elma ağaçları!"

Teğmen küçük bavulunu açıp karıştırdıktan sonra kederle "Şimdi de votkamız yok!" dedi.

Kaleskanın 'sahibi' Yüzbaşı Çohov, hiçbir şey demeden bir matara dolusu votka çıkardı.

Sıkılarak, "Subay yoldaşlar, bende biraz var. İsterseniz... Tadı berbat, ama sert," derken, bir yandan da bıyığını buruyordu.

Kaleska yoldan ayrıldı, toprak tepeciklerin üzerinden hopyaya zıplaya geçti ve kısa bir süre sonra küçük bir ormanda durdu. 'Arabacı' uzun kırıbacını yerleştirdikten sonra ötekilerin yanına geldi. Çok gürültücüydüler, yalnızca Tanya sessizleşmişti. Arabacının yerine çıkarak küçük bir kız çocuğu gibi çömelmişti. Neşesi kaçmış, canı sıkılmıştı ve dalgın bir gülümsemeyle çevredeki seyrek ağaçları seyrediyordu. İçmek için çağırdıklarında eliyle reddetti.

Kendisine sunulan bardağı iterken “İçmemeli,” dedi. “Ne yapmalı, ben de bilmiyorum. Belki ulaşamayanlara üzülerek ağlamak gerekir.”

Herkes Tanya’ya hak verdi. Gerçi içmeyi sürdürdüler, ama gürültü çıkarmadan, yüce düşüncelere dalarak yaptılar bunu. Önce Stalin yoldaşın onuruna içtiler, sonra zafere ve 1. Beyaz Rusya Cephesi’ndeki orduya. Kızıl sakallı bir asker, “Anavatan cephesine, yani karılarımızın ve çocuklarımızın onuruna,” diye öneride bulundu.

“Ve kocaların...” diye ekledi göz ucuyla Tanya’ya bakarken. “Varsa tabii, yoksa da damat adaylarına!”

Tanya, “Ne kadar garip,” dedi. “Şurda bir Alman köyü var. Burada Almanlar’ın yaşaması çok tuhaf. Dünyada bunca kötülüğe neden olan aynı Almanlar. Evet? Şimdi bu köyü yakmak gerekmiyor mu? Herkesi öldürmek?”

Susuyorlardı. Sonra Yüzbaşı Çohov’un sesi yanıt verdi: “Niye olmasın? Hadi gidip yapalım!”

Sakince söylenmiş bu sözler, herkesin Çohov’un yüzüne bakmasına neden oldu. Bir delikanlının yuvarlak yüzünü gördüler; küçük, düz bir burun ve kararlı gri gözler. Bu gözlerde korkusuz bir insanın meydan okuyan özgüveni okunuyordu.

Binbaşı ona dikkatle baktı ve elini savurdu. Bu kısa, biraz da küçümseyici hareket, sözcüklerden daha anlamlıydı. Herkes, bir yerleri yakıp yıkmak ya da birilerini öldürmek için kimsenin kalkıp hiçbir yere gitmeyeceğini anladı –en azından muhafız binbaşı yanlarında olduğu sürece.

Çohov da anladı. Lubyenzov’a düşmanca baktı, dişlerini sıktı ve bir daha tek söz etmedi.

“Alman ordusu kendini hâlâ çaresizce savunuyor,” dedi Lubyenzov kuru bir sesle. “Ve kavgada kendinizi ispatlamak için elinize daha birçok fırsat geçecek...”

Tanya uzlaştırmacı bir sesle: “Hadi yolumuza gidelim!” dedi.

Herkes kaleskaya bindi ve fayton kısa süre sonra gıcırtilarla köye girdi. Belediye binasına kocaman bir yazı asılmıştı: ‘Ya zafer ya Sibirya!’ Lubyenzov, bu saçma sloganı ötekiler için çevirdi; Goebbels’in son buluşuydu kesenkes.

“Bir Fritz,* bir başkasını bizim Sibirya’yla korkutuyor,” dedi kı-

* ‘Alman’ için kullanılan alaycı bir lakap.

zıl sakallı, biraz bozularak. “Oysa benim zaferi yaşamaktan, sonra da sevgili Sibiry’a, Vasilissa Karpovna’nın ve çocukların yanına dönebilmekten daha çok istediğim bir şey yok.”

‘Arabacı’ kaleskayı evlerden birinin önünde durdurdu. Tuğladan, yüksek sundurmalı güzel bir yapıydı. İçerisi sessiz ve karanlıktı. Terk edilmişlik kokuyordu. ‘Arabacı’ atların koşumlarını çıkarırken, ötekiler de gürültü patırtıyla soğuk odalara yerleştiler ve her karanlık köşeyi merakla gözden geçirdiler.

‘Arabacı’ birden eşikte belirdi. Son derece huzursuzdu ve “Binbaşı yoldaş, samanlıkta bir gariplik var,” dedi Lubyenzov’a.

Odadan çıktılar. Karanlık bahçede domuzlar homurdanıyordu. Samanlık ise odunla doluydu. Lubyenzov’un elindeki fener, kara odun yığınının arkasında tavana asılmış beş kişiyi aydınlattı. “Tu! Şeytan görsün!” diye sövdükten sonra, “İndir şunları!” diye emretti binbaşı ve ipleri kesmeye başladı.

Asılanlar gümbürtüyle yere yuvarlandı. O sırada teğmen ile Çohov da girdi samanlığa. Teğmen, Lubyenzov’un yardımına koştu. Çohov bir kenarda kaldı. Sigarası karanlıkta parlıyordu.

İkisi, yaşlı bir kadın ile küçük bir kız çocuğu, hâlâ yaşam belirtileri gösteriyordu. Eve götürüldüler. Tanya, onları hemen yaşama döndürmeye çalıştı. Kısa bir süre sonra, küçük kız kanepede Tanya’nın yanında oturuyordu. Bir eliyle boğazını oğuştururken öbürüyle de yabancı kadının eline yapışmıştı.

Yaşlı kadın ise, çok geçmeden, ayaklarını sürüye sürüye odanın içinde dolaşmaya, yerlere dağılmış eşyaları toplamaya başlamıştı. Çevresinde konuşmaksızın durmakta olan Kızılordu askerlerini hemen hiç dikkate almıyordu.

Lubyenzov, azbuçuk Almanca biliyordu. Sözcük hazinesi yalnızca askerî sözcüklerden oluşsa da, yaşlı kadını sorgulamayı başardı.

Aktif bir Nazi olan oğlunun, kaçmaya zaman bulamadığı için, kapıldığı panik içerisinde kendisini ve ailesini asmaya karar verdiği ortaya çıktı.

Önceki gece Sovyet tankları, sabahtan beri de Sovyet birlikleri köyden geçmeye başlamıştı. Kaçmanın artık olanaksızlığı ortaya çıkınca evin reisi plânını uygulamaya koydu.

Sobayı yakan kızıl sakallı Sibiryalı, tiksintiyle, “Bunlar insan mı?”

dedi. “Bu faşistler ne yabancılara ne de kendi çocuklarına acırlar. Evet, o alçak kendi elleriyle astı onları!”

“Senin oğlun,” diye ‘arabacı’ parmağını yaşlı kadının alnına dokundurdu. “Çok, çok kötü!.. Anladın? Nasıl olur...” Bağırıyordu, ne kadar sesini yükseltirse o kadar anlaşılır olacağını düşünerek, kızı işaret edip “Böyle bir,” dedikten sonra elini yere doğru yaklaştırdı, “...küçüğü,” ve boğazını işaret etti, “asmak?”

Yaşlı kadın, askerlerin yataklarını hazırladı. Göze girmeye çalışmadan yapıyordu bunu; atlattığı ölüm tehlikesinin etkisi, dalkavukluk etmesine izin vermeyecek kadar tazeydi.

Onun açısından yapılması gereken buydu. Ruslar kazanmıştı ve yenilenlerin borç ödemesini beklemeye hakları vardı.

Ancak bir asker olarak Lubyenzov, Almanlar’ın bu gecikmiş alçakgönüllü tavırlarına güvenmiyordu. Her olasılığa karşı nöbet tuturmaya karar verdi. Bir nöbet plânı hazırladı ve alarm işaretleri kararlaştırdı. Sonra da, “Yani yatabilirsiniz. Ben sabaha kadar nöbet tutacağım, bugün zaten uyuyamam,” dedi.

“Sizinle birlikte nöbet tutabilir miyim?” dedi Tanya, odanın en arka köşesinden.

“Elbette!” diye yanıtladı Lubyenzov.

Anlaşmışçasına herkes hemen dağıldı. Lubyenzov, bir süre daha Tanya’yla birlikte masada oturdu.

Sonra nöbet tutmak üzere hazırlandılar.

Evde hafif horultular duyulmaya başlamıştı bile. Sokağa çıkmadan önce odalarda bir tur attılar. Yemek odasındaki kanepede Yüzbaşı Çohov uyuyordu. Uykuda, her zamanki o meydan okuyan özgüven ifadesi silindiğinden, yuvarlak yüzü daha da genç görünüyordu. Yan odada teğmen, yatağın içinde huzursuzca dönüp duruyordu. Başında kulakçıklı eski şapkası vardı; uykusunda dişlerini gıcırdatıyor ve homurdanıyordu. Kızıl sakallı ile ‘arabacı’, iki kişilik büyük bir yatağa yerleşmişlerdi. İkisi de giysilerini ve çizmelerini çıkarmamış, altlarında bir sürü yorgan bulunmasına karşın üzerlerine yalnızca kaputlarını örtmüşlerdi. Kaputların altından otomatik tabanca ve tüfeklerinin namluları çıkıyordu; silâhların da uykuya yatmış gibi üstleri örtülmüştü. Yanlarındaki küçük yatakta çocuk uyuyordu. Lubyenzov, üzerleri örtülmüş silâhlara, askerlerin bu kendi halinde görü-

nüslü, savaşta kazanmış olsalar bile her an mücadeleye hazır duruşlarına hafifçe güldü.

Bahçeye çıktılar. Dışarısı karanlık ve rüzgârlıydı. Caddeden yürüyeyen birliklerin ve araba kornalarından gelen boğuk gürültünün yankıları ulaşıyordu kulaklarına. Uzun ağaçların altında hareket halinde bir şey vardı. Lubyenzov, el lâmbasını yaktı. Yaşlı kadın bir çukur kazıyordu.

Tanya fısıltıyla, “Ne yapıyor o orada?” diye sordu.

Lubyenzov, yanına giderek yaşlı kadınla konuştu. Kadın uzun uzadıya bir şeyler anlattı ona. Tanya’nın yanına dönen Lubyenzov, “Bir mezar kazıyor,” dedi. “Canına kıyanların kilise mezarlığına gömülmesi yasak –yanlış anlamadıysam öyle.”

Sokağa çıktılar ve kısa bir süre konuşmadan durdular. Sonra Tanya sordu: “Şimdiki göreviniz nedir?”

“Bir tümenin keşif komutanıyım. Ordu karargâhından daha yeni dönüyordum. Oraya çağırdılar. Beni Moskova’ya göndermek istiyorlardı, akademiye, eğitim için. Bu kararın uygulanmamasını güçlükle başardım. Savaş bitmeden, üstelik sona bu kadar az kalmışken cephe gerisine atanmak biraz kırıncı oluyor. Arkadaşları da bırakmak istemiyorum, onlara çok alıştım. Tümen de gerçek evim oldu sanki. Sonuçta üstlerime kabul ettirdim. Onlara, beni göndermedikleri için borçlu duyuyorum kendimi. Yoksa şimdi Minsk yakınlarında bir yerlerdeydim...” Sustu, sonra ekledi: “... Ve size rastlayamayacaktım.”

Birçok ortak tanıdıkları olduğu ortaya çıktı. Tanya eskiden bir gezici ordu hastanesinde çalışmıştı. Ordunun keşif komutanını, Albay Malişev’i tanıyordu. Şimdi ise bir cerrahlık konferansından dönüyordu. Albay Vorobyov’un tümeninde başoperatördü.

“Onu tanıyorum,” dedi Lubyenzov. “İyi bir komutan. Ama benim tümen komutanım General Seryeda daha da iyi.”

“Sizin orda herkes iyi,” diye gülümsedi Tanya ve onu yandan seyrederken, “birçok cesur insanın kurban olduğu bu korkunç savaştan sizin sağ salım çıkmanız ne kadar müthiş bir şey!” dedi sessizce. “Özellikle sizin görevinizdeki biri için. Size rastladığıma çok sevindim.” Bir dakika sustuktan sonra, “Kolordu Karargâhı’ndan Albay Krassikov’u tanıyor musunuz?” diye sordu Tanya.

“Evet, öylesine.”

Uykuya dalmış evin ön cephesi boyunca yürüyorlardı. Tanya tökezleyince Lubyenzov onu kolundan tuttu ve bir daha bırakmadı. “Nöbet sırasında olur mu?” diye takıldı Tanya.

“Ah, nerdeyse barıştaymışız gibi!” diye düşündü Lubyenzov. “Yürüyüşe çıktım. Bir kadınla kol kola. Sanırım dört yıldır ilk kez!”

Gökyüzü açılmıştı, parça parça olmuş bulutların arasından ay görünüyordu. Ay, kara yatay kırılgan evleri ve sivri kilise çatısını aydınlatıyordu. Şimdi, üç yıl önce çıkmaya uğraştıkları Viyasma’daki ormanları nasıl anımsamasınlardı!

Lubyenzov, “Sanki uzun süre yüksek dik bir dağa tırmanmışız da şimdi doruktaymışız, ya da doruğun hemen karşısındaymışız gibi hissediyorum,” dedi. “... Belki çok bayağı bir benzetme, ama –ah, bu doruktan ne kadar da uzağa bakılabiliyor! Olanlara yeni bir ışıkla bakabiliyorsun, olacaklar da öylesine saydam, öylesine net görünüyor ki... Şimdi gücümüzü ve önemimizi bütünüyle kavradık. Büyüdük, sanki yüksek bir olgunluğa ulaşmışız...” Utançla gülümsedi. “Bunu daha ayrıntılı olarak açıklamak zor...”

Tanya, o soğuk sonbahar gecesinde eski Smolensk yolunda yanında duran teğmenle aynı adam olduğuna inanabilmek için ona baktı. Yanındaki, kendine güvenmeyi ve cesur olmayı öğrendiği adamdı, o aynı adam. Birden onun askerlerini ve onunla ilişkide olan herkesi kıskandı.

“Duyuyor musunuz?” diye sordu birden Lubyenzov.

Birbirlerine şaşırarak baktılar: Çok yakında tuhaf sesler çınıyordu; sanki rüzgâr devasa teller çalıyordu. Çocukluklarından tanıdıkları çok eski bir ezgiydi bu. Biri, Stenka Rasin’in o ünlü şarkısını tanınmadık bir aletle çalıyordu. Sesler kiliseden geliyordu. Lubyenzov ve Tanya oraya koştular. Geniş merdivenleri çabucak çıktılar ve içeri girdiler. Dar bir pencereden ay ışığı süzülüp giriyordu. Bir çavuş bu ışığın altında koroya ayrılan yüksek balkonda oturmuş, kilise organı çalıyordu. Aşağıda ise bir grup asker durmakta ve dinlemekteydi.

Birden şarkı kesildi, çavuş ayağa kalktı ve melodik bir sesle “Binbaşı yoldaş, sürdürmemize izin verir misiniz?” diye sordu.

Hayranlık içindeki Lubyenzov, önce sorunun kendisine yöneltildiğini anlamadı. Sonra kavradı ve eliyle olur işareti yaparak doktorla birlikte kiliseden çıktı.

Sokak soğuk, rüzgârlı ve sessizdi. Yavaşça eve dönmekteydiler. Lubyenzov birden, “Ya kocanız... o hangi cephede?” diye sordu.

“Düştü,” dedi Tanya, “’42’de.” Ve kuru bir sesle ekledi: “Stalingrad cephesinde.”

Sesinde bu beklenmedik tutukluğun anlamı şuydu: Lütfen bana acımayın, gereksiz şeyler söylemeyin ve kocam sizi ilgilendiriyormuş gibi yapmayın. Dingin bir sesle, “İşte böyle,” dedi.

Sonra Lubyenzov’a baktı ve şaşkın, utangaç yüzünü görünce artık kendini tutamadı. Dudaklarını boşuna ısırды, geç kalmıştı. Gözlerinden yaşlar boşandı, arkasını döndü ve hıçkırıklarını zor bastırdı.

III

Sabah erkenden köye bir konvoy kamyon geldi. Araçlardan biri ansızın durdu ve genç istihbaratçı teğmen Nikolski kasadan atladı. İlk iş olarak haberi Lubyenzov'a sevinçle yetiştirdi: "Biliyor musunuz muhafız binbaşı yoldaş, Alman topraklarındayız!"

"Biliyorum," diye gülümsedi Lubyenzov ve Tanya'ya döndü. Gitmesi gerekiyordu, ama Tanya'dan daha ayrılmak istemiyordu. Kızıl sakallı Sibiryalı uyanmış, evden çıkmıştı. Binbaşının yol hazırlığını görünce, "İyi yolculuklar muhafız binbaşı yoldaş. Kesinlikle Berlin'de buluşuyoruz," dedi.

"Öyle görünüyor," diye güldü Lubyenzov ve uzatılan iri asker elini sıktı. Aynı enerjiyle Tanya'nın ince parmaklarını da sıktı.

Kadının yüzü acıdan buruştu ve gücenerek, "Ne yaptınız? Bu elle yaralıları ameliyat etmem gerekiyor," dedi.

Lubyenzov çok utandı, içten içe beceriksizliği yüzünden kendine kızdı ve şoförün yanına oturdu. Teğmen ise basamağa atladı. Kamyon hareket etti.

"Ben bir ayıyım," diye düşündü Lubyenzov kızgınlıkla; "Veda için tek söz etmedim, öbür arkadaşlara selâm da söylemedim... Hakkırıda ne düşünecek!"

İç çekti. Şoför ona yandan baktı ve anlayışla gülümsedi: Ah şu keşifçiler! Hep şanslılar! Tümende Lubyenzov'u tanımayan yoktu; becerikliliği ve cesareti üzerine öyküler anlatılırdı. Şoför ile teğmen Nikolski'nin de, muhafız binbaşının bu güzel gri gözlü doktorla sabahın köründe nendsiz bir yürüyüşe çıkmadığı sonucuna varması çok doğaldı.

Bu arada araba anacaddeye çıkmış ve sonsuz araç konvoyunda kendine bir yer bulduktan sonra hızını kesmişti.

Lubyenzov, pencere önünden geçen ovayı, evlerin karla kaplı çatılarını, pergelle ölçülüp biçilmiş gibi duran küçük ormanları seyrederken ve bölgeyi taktik açıdan inceleyip değerlendirirken hâlâ Tanya'yı düşünüyordu. Gözyaşlarını ve kocasıyla annesinin ölümlerini anlatışını anımsadı. Bütün bunları belleğinde canlandırırken, dalgın, sevecen bir biçimde ve kendine göre insafsızca güldüğünü ayırt etti. Kendi kendine, "Kocasının ölümüne seviniyor gibiyim?!" dedi. "Bu kadar alçak olabileceğimi hiç sanmazdım!"

Ciddi görünmek için çabalayıp duruyordu.

Savaşın yakında sona ereceğini müjdeleyen böylesine tarihî bir günde Tanya'yla karşılaşması ona çok anlamlı geldi.

Tanya "eski bir tanıdık"dı. Lubyenzov için bu büyük değer taşıyordu. Birbirleriyle olan ilişkileri, savaşta sık sık görüldüğü üzere kadın ile erkek arasındaki o düşüncesizce "arkadaşlık"lara dönüşmemeliydi. Tiksindiği ve kaçındığı türden arkadaşlıklardı onlar.

"Eski bir tanıdık!" Bu sözcükler, Lubyenzov'un kulağına çok hoş geliyordu. Kadınlara -kendilerinden ne istendiğini çok iyi bilen kadınlara- rastladığı zaman hep kapılmadan edemediği o tutuklulardan kurtarıyordu onu.

Tanya'yı ve onunla gelecekte yaşayacağı karşılaşmaları düşünürken, tümenin bulunduğu ve büyük olasılıkla yalnız birkaç saatliğine kalacak olduğu köye varıncaya kadar zaman akıp gitmişti.

Lubyenzov burada, bütün karargâhların nerede olurlarsa olsunlar yaydıkları o telâşlı değilse bile hareketli faaliyetin bildik atmosferine kapıldı.

Tümen keşif kolu, köyün batı sınırında bulunan büyük, bembeyaz bir eve yerleştirilmişti.

Ev, beyaz kuştüyü yataklar ve çeşitli büyüklükteki duvar saatleriyle doluydu. Yorganların altına konulmayı dilercesine çatlak çıkıyordu bu saatlerin sesleri.

Kapıların, yatakların üstünde, duvarların dört bir yanında, eski gotik harflerle kartonlara yazılı "vecizeler" asılıydı. Azla yetinmek ve sakin bir aile yaşantısını dünya kargaşasına yeğ tutmak gerektiği vurgulanıyordu. Altlarında Kopenhag, den Haag, Brüksel, Paris ve çeşitli Avrupa başkentlerinin sokaklarıyla meydanlarını arkalarına almış, gülümseyen iki asker resimleri iştirilmişti. Anlaşılan, ev sahibinin oğullarıydı bunlar. Ev sahibinin oğulları hiç de alçakgönüllü değillerdi!

Orduda her türlü haber hızla yayılır. Keşif kolundakiler de komutanlarının döndüğünü öğrenmişlerdi. Onu karşılamak için geliyorlardı. Çekingen, duygularını pek göstermeyen insanlardı; buna karşılık Lubyenzov, dönüşüne sevindiklerini açıkça görebiliyordu onların.

İşte ünlü bir keşifçi olan Kıdemli Başçavuş Voronin. Küçük tilki suratlı, esmer, çevik, kısa boylu. Sakin, kendine güvenli başçavuş Mitroşin; keşif bölüğünün komutanı genç yüzbaşı Mesçerski; Lubyenzov'un emireri, içine kapanık ve tuhaf üstçavuş Çibiryov.

Daima traşsız, zorunlu olmadığı her hareketten kaçınan, kayıtsız ter-

cüman Oganyesyan, yataklarının birinde oturuyordu, ancak Lubyenzov içeri girer girmez çevik bir hareketle ayağa kalktı. Muhafız binbaşı, onun bu özverisini takdirle “rahat” demekte acele etti. Bunun üzerine tercüman rahatlayarak yatağa geri oturdu.

“Akademiye gitmiyorsunuz demek?” diye sordu Mesçerski çekinerek.

“Hayır, savaştan sonra gideceğim.”

Ve soruların ardı arkası kesilmedi: Ordu karargâhında neler konuşuluyor? Almanlar öteki cephelerde ne yapıyorlar?

Herkes neşeli bir kutlama havasındaydı. Askerlerden biri, heyecanlı el kol hareketleri yaparak, “Muhafız binbaşı yoldaş, sokaklarda neler olup bittiğini gördünüz mü? Ne görkemli bir güç! Hele insanlar, ne kadar çok insan var! Ve toplar! Tüm Avrupa’nın onlar için çalışmasına karşın şimdi Almanlar apar topar tüymek zorunda kalacaklar.”

“Yürüdük, yürüdük, şimdi de hedefe vardık,” diye içini çekti Kıdemli Başçavuş Voronin. Ardından ekledi: “Muhafız binbaşı yoldaş, artık yeniden kunduracı biziyle ve çekiçe işe koyulma zamanı yaklaşıyor.”

Kunduracı bizi ve çekicini, tüm keşifçilerin en cesuru olan beş madalyalı Voronin’le bağdaştırmak güçtü. Lubyenzov gülümsedi ve savaş süresi içinde ilk kez askerlerden her birini sivil mesleğiyle birlikte gördü. “Büyük” Voronin kunduracıydı, Mirtroşin dökümcü, Çibiryov Dinyeper’de duba yerleştiriyordu. O biraz bakımsız, somurtkan ve iyi insan Oganyesyan sanat tarihçisi olarak çalışmıştı. Yüzbaşı Mesçerski savaştan önce daha iş tutmuş değildi, on yıllık okulu yeni bitirmişti. Yalnızca Lubyenzov, savaştan önce de bugüne kadar yaptığı işi yapmıştı; mesleği askerlikti.

“Evet arkadaşlar,” dedi utangaçlığını bir esprinin ardına saklayarak. “Şimdilik henüz kunduracı değil hâlâ askersiniz, anlatın bakalım tümeninde ne var ne yok?”

O sırada Lubyenzov’un vekili Binbaşı Antonyuk’un zayıf yüzü kapıda belirdi. Hiçbir zaman neşeli bir izlenim vermiyordu, ama şimdi daha da suratsız bir hali vardı. Düş kırıklığını saklamakta zorlanıyordu; komutan öğrenim için giderse kendisinin yükseleceğini ummuştu.

Binbaşı Antonyuk, tüm yönetmelikleri ve kuralları en ince ayrıntısına kadar biliyordu. Uzun süreden beri ordudaydı ve sicili çok iyiydi. Eskiden süvariye, bununla gurur duyuyordu. Özel keşif kurslarına gitmişti, kendini keşifçilikte uzman olarak görüyordu.

Lubyenzov’la ilişkileri karmaşıktı. Muhafız binbaşının özelliklerini ta-

nıyordu; ancak başkalarınca olumlu olarak değerlendirilen kimi yanlarını o, eksiklik olarak görüyordu. Sözgelimi Lubyenzov'un keşifçilerle alçakgönüllü, arkadaşça ilişkiler kurmasını onaylamıyor, Oganyesyan'ın yanında Almanca öğrenmesini de gereksiz buluyordu. Ona göre komutanın astından bir öğrenci gibi ders alması yakışık almazdı. Lubyenzov'un fazlasıyla "sivil" özelliklere sahip olduğunu düşünüyordu ve "sivil" sözcüğü Antonyuk için "eksik insan" gibi bir şeydi. Örneğin gizlice şiir yazdığını öğrendikten sonra Yüzbaşı Mesçerski'yi bir bakıma aşağılamaya başlamıştı.

Lubyenzov, bütün bunları biliyordu. Kimi zaman bunlara gülümsüyordu; ancak sinirlendiği de oluyordu. Muhafız binbaşının sesini yükseltmesi, Antonyuk'un hemen sesini kesmesi için yeterliydi. Antonyuk aslında yalnızca sert komutanlara saygı duyuyordu. Lubyenzov, onun hakkında, "Bağırmadığınız zaman hiçbir şey yapmıyor... Ve başkaları hakkında da öyle düşünüyor," diyordu.

Ama şu anda Almanya'ya girmiş ve Tanya'yla karşılaşmış olmalarından dolayı Antonyuk'un asık suratını dikkate almayacak kadar mutluydu. Küddow Nehri boyunca kurulmuş düşman savunma hatlarına ilişkin verileri harita üzerinde titizlikle inceliyordu. Keşifçiler, komutanlarının çevresini sarmışlar, mahorka* içiyor ve emirlerini bekliyorlardı. Yorulma bilmez muhafız binbaşının yapılacak bir şeyler bulacağını biliyorlardı. Gerçekten de öyle oldu; biraz düşündü, ayağa kalktı, odada volta atmaya başladı: "Savaşmak gerek! Tüm keşif birliğini ileri hatlara yollayalım. Küddow Nehri'ndeki istihkâmlar araştırılmalı... O ünlü doğu istihkâm si-perinin konuşlanmaları değil mi bunlar? Mesçerski, adamları hazırlayın! Rapor vermek üzere generale gideceğim."

Sonra tercümanına döndü: "Tutuklu var mı?"

"Evet."

"Sorgulandılar mı?"

"Evet, biraz."

"Küddow'u sordunuz mu?"

"Hayır," diye itiraf etti tercüman.

Lubyenzov, Antonyuk'a azarlayarak baktı, ama bir şey söylemedi ve tümen komutanına gitti.

* Bir tür kaba Rus tütünü.

Tümen komutanı Tümgeneral Seryeda'nın yerleştiği evin önünde canlı bir faaliyet vardı. Görünüşe göre yüksek rütbeli biri gelmişti; bahçe kapısının önünde bir otomobil, bir de ağır makineli yerleştirilmiş zırhlı piyade aracı duruyordu. Karargâh subayları ellerinde dosyalar, büyük bir telâşla, neredeyse korkuyla ordan oraya koşuşturuyorlardı. Biri Lubyenzov'un kulağına, "Kim burda biliyor musun? Sisokrilov! Savaş Danışma Kurulu üyesi, Korgeneral Georgi Nikolayeviç Sisokrilov, bizzat tümen komutanının yanında!" diye fısıldadı. Lubyenzov, kararsız kalarak olduğu yerde durdu; sonra giriş merdivenini çıktı. Hol insanlarla doluydu. Burada Sisokrilov'un habercileri, yaverleri, korumalarından Askerî İnzibat piyade erleri ve oraya gelmeleri emredilmiş tümen karargâhı subayları oturuyordu. Kapının arkasında düşük sesli konuşmalar duyuluyordu.

Hayır, şimdi tümen komutanına gitmenin bir anlamı yoktu.

Kapı kenarına yaslanarak, Savaş Danışma Kurulu üyesinin kendisini çağırma olasılığı karşısında vereceği raporu nasıl sunacağını düşünüyordu.

Kapı açıldı ve eşikte tümen parti örgütü başkanı Albay Plotnikov göründü.

"Lubyenzov'u çağırın," dedi bir tümen subayına.

"Buradayım bile," diye seslendi Lubyenzov.

"Ha. Gir içeri!"

Büyük ve loş oda çok sessizdi. General paltosu giymiş, gri saçlı, sıksa bir adam kanepenin bir köşesinde oturuyordu. Tümen komutanı Tümgeneral Seryeda esas duruşta önünde duruyordu. Lubyenzov'un tanımadığı bir tümgeneral –apolelerine bakılacak olursa zırhlı birliğinden– ve iki albay biraz uzakta bekliyorlardı.

Lubyenzov tekmil vermek istedi, ancak gergin havayı fark ettiğinde, mutlaka bir şey yüzünden azar işitmiş tümgeneraline içtenlikle acıdı ve duvar önünde esas duruşa geçti.

Duyduğu ilk sözcük "kaleska"ydı. Şaşırarak kulak kabarttı.

"Evet, kaleskalarla bile," dedi Savaş Danışma Kurulu üyesi, konuşmasını sürdürerek. "Her türlü araçlarla yolculuk ediliyor... Bugün sizin topçularınızla hıncahınç dolu olan birkaç Şaraban* durdurmam

* Üstü örtülü bir araba türü.

gerekti Taras Petroviç.” Kısa bir süre sustu, sonra daha düşük ve –Lubyenzov’a göre– biraz da alaylı ses tonuyla ekledi: “Yalnızca sizinkiler de değil...” Gözleriyle Seryeda’yı inceledi ve isteksizce sürdürdü: “Oturun, niye ayakta duruyorsunuz ki!”

General Seryeda oturdu. Sisokrilov kanepeden kalktı ve odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüyerek konuşmaya başladı: “Başarılı ve hızlı bir saldırı iyi, ancak bunun da olumsuz yanları var. Saldırı sırasında fazla gözüpek olan komutanlar çoğu zaman disiplini unuttuyorlar. Alaylarda çılgınlık kol geziyor. ‘Bu kadar gözüpek olduğumuz için her şeyle başa çıkarız’ deniyor. Ancak düşman topraklarında bu durum can sıkıcı taşkınlıklara neden olabilir. Hepiniz sarhoş gibi dolaşıyorsunuz ortalıkta: ‘Almanya’ya girdik!..’ Ama bu Almanya’yı ne de olsa savaşıarak işgal etmek gerekiyor, zaptetmek gerekiyor!”

“Buraya niye çağrıldım acaba?” diye düşünüyordu Lubyenzov ve kaleskayla yaptığı düşüncesizce yolculuktan dolayı pişmanlığa benzer bir şey duyuyordu. Duyuldu muydu şimdiden acaba?

İlk kez gördüğü, ama hakkında çok şey duyduğu korgenerali dikkatle inceledi. Sisokrilov’un gözleri onu şaşkınlığa uğrattı; çok derinlere kaçmış zeki ve çok yorgun gözlerdi bunlar.

Sisokrilov, keşif subayının geldiğini öğrenince, döndü ve ona keskin gözlerle baktı.

Lubyenzov, “Kaleska hakkında bir şeyler biliyor olabilir mi?” diye düşündü yeniden ve hafifçe kızardı.

Her şey bu kadarla kaldı.

General, Lubyenzov’a “Geceleyin de yönünüzü iyi bulabiliyor musunuz?” diye sordu.

“Evet general yoldaş.”

“Komutanınız bana birkaç gün önce zırhlı birliğin karargâhında olduğunuzu söyledi...”

“Evet, önceki gün.”

“Bana oraya kadar eşlik edeceksiniz.”

Lubyenzov kaygıyla, “Bizimle zırhlı birliğin arasında dolaşmakta olan dağınık Alman gruplarına rastlayabiliriz! Cephe burada kapalı değil. General yoldaş, ben oraya yalnız gidip zırhlı birliktekileri rapor vermek üzere buraya getirebilirim. Bunu çabucak hallederim,” dedi.

Sisokrilov, bir kez daha içine işlercesine baktı ona ve biraz alaycı

bir ses tonuyla, “Teklifinizi seve seve kabul edebilirdim binbaşı yoldaş, ancak sorun başka, zırlı birliklerini kendim doğrudan görmek istiyorum,” dedi.

Şaşkınlığa düşen Lubyenzov, “Tabii, general yoldaş,” dedi.

“Ortalıkta dolaşan Alman gruplarına ya da ‘kurt adamlara’ gelince,” diye sürdürdü general sözünü, “bu konuda kaygılanacak bir şey olduğunu sanmıyorum. Almanlar emirden çok hoşlanırlar, kendi başlarına hareket etmeyeceklerdir. Ve daha akıllı olanlar ise, şimdi bir şey yapmanın anlamsız olduğunu biliyorlardır. Çok işiniz var mı daha?”

“Keşif plânının onaylanması ve tutukluların sorgulanması gerek.”

“Bir saat yeter mi size?”

“Yeter.”

“Bir saatiniz var.” General saatine baktı ve birden tümen komutanına döndü: “Evet, sevgili kızınız nerede? Hâlâ burada, yanınızda mı?”

General Seryeda’nın on üç yaşındaki kızı neredeyse sürekli babasının yanında kalıyordu. Annesini savaşın ilk haftalarında bir Alman bombası öldürmüştü.

Kız, askerler arasında, çatışmaların ve savaş karmaşasının ortasında büyümüştü. Haritalardan anlıyordu, çeşitli silâhların özelliklerini biliyordu ve babasının eğlenerek ileri sürdüğü gibi “piyade yönetmeliğinin 1. bölümüne” uygun olarak okuma-yazma öğrenmişti.

General, kızı için, karısının kız kardeşiyle sayısız mektup alışverişinde bulunmuştu. Sonunda, anlaştıkları bir sırada, Weichsel Nehri’ndeki saldırı başlamıştı. Özel sorunları çözmek için zaman kalmamıştı artık ve Vika tümende kalmayı sürdürecekti.

Tuhaf, çok yetenekli, ancak biraz hastalıklı bir kızdı. Şaşılacak kadar güçlü bir belleği vardı. Babasına kentlerin adlarını, bağlı topçu birliklerinin konuşlanmalarını ve daha birçok ayrıntıyı anımsatabiliyordu. Karargâh subaylarının tümen komutanıyla görüşmeleri sırasında tümenin bir önceki yıl nerede konuşlandığını söyleyemedikleri olurdu. O zaman odanın bir köşesinden onun komik bir hoşnutluk taşıyan ince sesi duyulurdu: “Baba, o ormanın batı sınırıydı, Sayba’nın iki kilometre güneyinde.”

Kendisi için hiçbir yararı olmayan bu tür şeyleri biliyordu, ama kendi yaşıtı kızların nelerle ilgilendiklerinden haberi yoktu.

Elbette bu sıradışı durum ayırt ediliyordu. Sisokrilov’un Vika’dan haberli olması bu yüzden sürpriz sayılmazdı.

“Onu buraya çağırın,” dedi general. Tümen komutanı, sesini çıkarmadan yan odaya giderek Vika’yı getirdi.

Soluk benizli, kocaman gözlü bir kız girdi içeri. Üzerinde askerî ku-
maştan dikilmiş bir bluz ile bir etek vardı. Siyah saçları erkek kesimiy-
di. Dışarıdan sessiz, ciddi ve özellikle sakın görünüyordu; ancak Sisok-
rilov’un kimi belirtilerden anladığına göre çok sinirliydi. Sol omuzu ha-
fifçe seyiriyordu. Savaş Danışma Kurulu üyesinin karşısına geçerek ken-
dini tanıttı: “Vika.”

Lubyenzov’u gördüğünde, ona içtenlikle gülümse-
di. Bu, Sisokrilov’un dikkatinden kaçmadı. Keşif kolu komutanının burada herke-
sin sevgilisi olduğu belliydi.

Lubyenzov, yan odada tümen karargâhı komutanına keşif plânı
üzerine rapor verdiği sırada, General Sisokrilov Vika’yla söyleşmeye baş-
ladı. Ona bir büyükle konuşur gibi “siz” diye seslenerek, “Mosko-
va’ya, bir okula gitmeniz zamanı geldi artık. Savaş sona eriyor ve ge-
leceği düşünmek gerek,” dedi.

“Ben Berlin’in alınışını görmek istiyorum, general yoldaş,” diye
ciddi ciddi yanıtladı Vika. “Orası çok ilginç olacak!”

“Öyle olsa da buradan gitmeniz gerek.”

“Ama ben burada da öğreniyorum. Binbaşı Garin ve Teğmen Ni-
kolski bana biraz ders veriyorlar.”

“Biraz mı?” diye sordu general. “Bu çok az.”

“Anlıyorum,” diye itiraf etti Vika şaşkınlıkla, “ama bu yalnızca
şimdilik böyle.”

“İşini yaparken ve çarpışmalar sırasında babanıza engel olmuyor
musunuz?” diye sordu Sisokrilov, tümen komutanına yandan bakarak.

“Tam tersine,” diye yanıtladı Vika. “Ona yardım ediyorum.” Üz-
gün bir gülümsemeyle ekledi: “Bir şey unuttuğu zaman ona ben anım-
satıyorum.”

Herkes güldü. Sisokrilov ciddiliğini bozmadı ve şöyle dedi:
“Evet... bu iyi. Buna karşın, hemen cephe gerisine gitmenizi rica edi-
yorum sizden. Tümen karargâhı böyle hareketli çarpışmalar sırasın-
da sık sık zor durumlara düşebilir... Almanlar’la karşılaştığınız gün-
lerdeki gibi birçok olay gelebilir başınıza. Öyle olmuştum değil mi?”

“Evet, Şubin kenti sınırlarındaydı.”

“Anladınız öyleyse...”

Konuşmayı, utangaç bir gülümsemeyle General Seryeda sürdürdü: “Bunu anladın mı Vika? Yapacak hiçbir şey yok. Savaş Danışma Kurulu’nun emrini yerine getirmek gerek.”

Bu arada Lubyenzov keşif plânlarını onaylatarak konaklama yerine gitti. Antonyuk’a gerekli emirleri verdi. Oganyesyan ve Çibiryov’la birlikte tutukluların bulunduğu samanlığa girdi.

Tutuklular samanların üstünde oturuyor, kendi yemek kaplarından çorba içiyorlardı. Lubyenzov bitirmelerini beklerken, emirleriyle konuşmaya başladı: “Senden ne haber? Atların durumu nasıl?”

“İyiler,” diye yanıtladı Çibiryov.

Dörtgen yüzü her zaman olduğu üzere sakın ve kapalı kutu gibiydi. Ama Lubyenzov, canını sıkan bir şeyin aklına takıldığını ayırt edecek kadar iyi tanıyordu onu. Gerçekten de Çibiryov, “Almanlar’ın açlıktan neredeyse öldükleri anlatılıyordu. Ama, şeytan görsün, burada bir sürü domuz ve inek var. Bu nasıl mümkün olabiliyor?” dedi.

Lubyenzov ona ilgiyle baktı. Aynı sorunun yalnızca Çibiryov’u değil, bütün öteki keşifçileri huzursuz ettiğinden kuşkusu yoktu. Alman çiftliklerinde domuzların homurdandıkları ve siyah beyaz ineklerin böğürdükleri doğrudur.

“Bunu anlamak kolay değil,” diye yanıt verdi Lubyenzov, biraz düşündükten sonra. “Böyle bir domuz, çiftlikte canlı canlı dolaştığında kimseyi doyuramaz. Ama Almanlar’ın izin almadan hayvan kesmeleri yasaktı. Bunu bana bir tutuklu anlatmıştı... Yani sorun aslında çok basit: İlk bakışta yiyecek var; ama daha iyi baktığında bu basit bir yiyecek değil: Savaş malzemesi.”

Çibiryov, yanıtın doğruluğuna aklı yatsın diye düşündü. Sonra “Anlaşılan öyle,” dedi. “Almanlar on yıl daha savaşı sürdürebilirlerdi. Yiyecekleri, her şeyleri yeterdi... Sonuçta ne açlık ne de Amerikan bombaları onları dize getiremedi; biz getirdik.”

Gülümseyen Lubyenzov, “Doğru,” dedi onaylayarak.

Tuhaf olmasına tuhaftı ama emirlerini çok seviyordu. Çibiryov, Almanlar’dan, karşı çıkılmasını kesinlikle kabul etmeyen bir yargıç edasıyla aşağılayıcı bir tonda söz ediyordu. Bu içine kapanık, düşünceli askerin gözüne girmek kolay bir şey değildi. Lubyenzov hakkında “O, insan,” diyordu. Sevmediği, içten içe aşağıladığı Antonyuk hakkında ise aynı kısalıkta bir değerlendirmesi vardı: “O, insan değil.”

Arkadaşları kimi zaman ona takılıyor, şu ya da bu kişi hakkında ki görüşünü soruyorlardı: “Çibiryov ne düşünüyorsun, o insan mı, değil mi?”

Ancak onunla alay etmek oldukça tehlikeliydi, öfkeye kapıldığında çok kızgın olabiliyordu.

Oganyesyan, tutukluları tek tek çağırmaya başladı. İki ilginç olgu Lubyenzov’un hemen dikkatini çekti. Birincisi, Almanlar’ın değişik branşlardan ve alay garnizonlarından olmalarıydı. Nizamiye birlikleri, özel yedekler ve verel güvenlik birimleri tümüyle birbirine karışmıştı. Bu da, Alman ordusunda paniğin ve gafil avlanmışlığın egemen olduğunu gösteriyordu. İkincisi, Almanlar tutukluluklarının ilk birkaç saati içerisinde asker olma özelliklerini toptan yitirmiş, savaştan önce neyseler onlara dönüşüvermişlerdi: Memurlar, esnaflar, zanaatkârlar, işçiler ve köylüler. Bu açıdan, tutsak düştükten sonra da asker olmayı sürdüren eski tutuklularla taban tabana karıştı durumları.

Anlaşılan, onlar Almanya’nın yitirdiğini gerçekten kavramışlardı. Ancak hepsi değil. Örneğin 25. Topçu Tümeni’nden Kıdemli Başçavuş Helmut Schwalbe, savaşın nasıl gittiğine ilişkin bir soruya, kâhince bir bakışla, “Gizli dehlizlerde, çok güçlü, gizli bir silâh üretiliyor...” diye yanıt vermişti donuk, çılgın gözlerini kırıpştırarak ve kirpas içindeki parmağını havaya kaldırarak eklemişti: “O, Almanya’yı kurtaracak.”

Schwalbe’nin arkasında duran çelimsiz bir Alman ise sinirlenerek alaycı bir tavırla söylendi: “O kafayı yemiş, tümüyle yemiş, manyak!”

Esirler kendi aralarında kavga etmeye başladılar. Anlaşılan, bunu ilk kez yapmıyorlardı.

Lubyenzov, Schwalbe’nin tek başına kalmasını ve çoğunluğun onu alaya almasını sevinerek gözledi. İçlerinden yalnız birkaç tanesi sıkıntılı bir sessizlik içindeydi.

Küddow’daki siperler hakkında tutuklular yalnızca duyduklarını anlatabildiler, ancak o tek tük bilgileri bile Lubyenzov titizlikle inceledi ve not aldı.

Sisokrilov’un onlara tanıdığı bir saatlik süre geçmişti. Muhafız binbaşı, sorguyu sürdürmek üzere Oganyesyan’ı samanlıkta bırakarak, Çibiryov ile birlikte tümen komutanına gitti.

Sisokrilov evden çıktı. Çevresine bakıp binbaşyı ayırt ettiğinde

eliyle çağırđı; sonra Seryeda ve Plotnikov'a veda ederek arabaya yöneldi.

"Haydi," dedi.

Lubyenzov şoförün yanına oturdu, Savaş Danışma Kurulu üyesi ise tankçı general ve emir subayı olan albay ile birlikte arkaya geçtiler.

Araba sallanarak asfaltın üstünde hızla gidiyordu.

Bir dönemeçte tıngır mıngır giden dört atlı bir kaleskaya rastladılar.

Lubyenzov, korgenerale gizlice baktı. Ama onun gözleri kapalıydı. Araba, o uğursuz aracı solladı. Lubyenzov, bunun Çohov'un faytonu olduğuna yemin edebilirdi ama tam olarak göremedi. Araba çok hızlı gidiyordu ve ayrıca karanlık bastırmaya başlamıştı.

Gerçekten de aynı kaleskaydı. Artık yalnızca Yüzbaşı Çohov'u bir de arabacı koltuğunda dizginleri elinde tutan kızıl sakallı Sibiryalıyı taşıyordu. Geriye kalan yolcular gün içerisinde birliklerine dağılmışlardı.

Çohov sıkıntılı düşüncelere dalmış, sigara içiyordu. Lubyenzov'u o büyük otomobilin içinde ayırt etmişti. Belirli bir gerginlik içinde düşünüyordu onu. "Yine o binbaşı... Öğüt vermeye meraklı... Biz onları biliriz..." Lubyenzov'un yaptığı küçümseyici hareketi ve o ağır sözlerini unutamıyordu. Üstelik bir kadının yanında yapmıştı bunları. "Züppe," diye düşündü. "Sıradan bir cephe gerisi ukalâsıdır mutlaka... Her zaman güler... Almanlar'ı kurtarır... Hanım evladı!"

Çohov'un gideceği alayın yakınlarına gelmişlerdi. Bir sonraki kavşağı geçince karargâhın bulunduğu köy görüldü.

Çohov, "Daha çabuk!" diye bağırdı.

Kızıl sakallı, kırbaçla atlara vurmaya başladı. Alay karargâhı sivri, kiremit çatılı uzun bir binaya yerleşmişti. Binanın önünde geniş tepe dalları birbirine karışmış üç meşe ağacı duruyordu. Çohov, kaleskadan bu ağaçların altında indi, ilginç araca şaşkınlıkla bakan nöbetçilerin yanından güvenli adımlarla geçti. Ayakta duran ve çömelen emirerlerinin, habercilerin ve yazıcıların arasından ite kaka küçük bir odaya girdi. Bir binbaşı telefonda konuşuyordu. Yazıcı ve telefoncu masada oturuyorlardı.

Gençliğinden kaynaklanan bir çeviklikle selâm verdi Çohov ve haykırdı: "Yüzbaşı Çohov yeni görev için hazır olduğunu bildirir."

O binbaşı, "... Viyesselçakov!" diye bağıırıyordu telefona doğru. "O köyü almaya bak!.. Ne diyorsun -ateş mi ediyorlar? Yoksa seni bandoyla karşılayacaklarını mı düşündün?.."

Binbaşı ahizeyi yerine koyduktan sonra, telefoncuya, "'Zambak'ı ara!" emrini verdi. "O beyaz çiçeğin durumu nasılmış bir öğrenelim."

Sonra Çohov'a döndü ve kağıtlarını alarak "Evet?" dedi.

"Garip adam," diye düşündü Çohov. "Karargâh komutanı bu mu gerçekten?"

"Demek siz bölük komutanlığına gönderildiniz?" diye sordu binbaşı.

“Evet.”

“Uzun süredir mi bu görevi yapıyorsunuz?”

“İki yıldır.”

“Oldukça uzun bir süre.”

Binbaşı telefoncuya eliyle, “Zambak” diye bağırınmayı bırakmasını işaret ediyordu; sonra sormayı sürdürdü: “Neden böyle oldu?”

Çohov, binbaşıya, gözlerinin içine kararlılıkla bakarak “Bilmiyorum,” dedi.

Binbaşı gülümsüyordu: “Öyle mi? Peki kimin bilmesi gerekiyor?”

“Üstlerim bilmeli,” dedi Çohov.

Binbaşı bir kahkaha atarak öbür odaya geçti.

Çohov, “Bu kim?” diye sordu yazıcıya kısa ve emir veren bir tonla.

“Alay karargâhı komutanı!”

“Fena adam değil, öyle mi?”

“Kim? Binbaşı yoldaş mı?” Yazıcı, Çohov’un karargâh komutanından söz ederken kullandığı içtenlikli konuşma biçimine şaşırdı. “Sovyetler Birliği kahramanlarından Binbaşı Migayev. Sağlam adam!..”

Binbaşı geri geldi, sonunda bağlantı kurulabilen “Zambak” ile konuştu ve yazıcıya “Yüzbaşı Çohov’u ikinci piyade bölüğünün komutanı olarak kaydedin,” dedi ve birden pencerenin önünde duran kaleskayla ilgilenerek “Şurdaki araba da neyin nesi?” diye sordu.

“O benim,” dedi Çohov.

Migayev kahkaha attı: “Hele bakın, sen bir kontmuşsun! Öyle değil mi? Ama sen bu arabayı bırak! Emrine bir piyade bölüğü veriyor, araba parkı değil!.. Ve unutma ki bir tabur komutanına gereksinim duyuyoruz. Kendini kanıtlayabilirsen, tabur komutanlığına yükselirsin.”

“Ben bölük komutanı olmaktan da hoşnutum,” diye karşılık verdi Çohov.

Binbaşı, öfkelenmiş gibi yaptı: “Hadi git, ne kadar tuhaf bir insansın!”

Çohov melankolik bir edayla “Gidiyorum,” dedikten sonra, yırım yamalak bir selâm verdi ve arkasını döndü.

Kapıyı açtığı sırada Migayev, “İkinci bölüğün nerede bulunduğunu biliyor musun ki?” diye bağırdı arkasından.

Kısaca, “Onu bulurum,” dedi Çohov ve dışarı çıktı.

Çohov, Novgorodlu’ydu. Kentin kıyılarında küçük bir evde yaşlı anacığının yanında babasız büyümüştü. Ağabeyi Leningrad’da bir fabrikada çalışıyordu. Savaş çıktığında Çohov on dokuz yaşındaydı. Eğitim fakültesini yeni bitirmişti ve komşu kızı Varya Prohorova’ya tutkundu. Açık sarı, parlak saçlı bir kızdı Varya. Çohov’la aynı fakülteye gitmişti. 1941 ders yılının başlamasıyla bir okulda öğretmenlik yapacaktı. Çohov ise Leningrad’daki ağabeyinin yanına giderek orada bir enstitüye girecekti.

Savaş bütün bu tasarıları altüst etti. Çohov, küçük evin pencerelerini tahtalarla çiviledi, Varya’ya veda etti ve annesiyle tren istasyonuna gitti.

Leningrad’da hemen askere alındı. Varya ona her gün yazıyordu. Sonra Almanlar Novgorod’u işgal etti ve mektuplar kesildi. Çohov, birliğiyle birlikte Kareli cephesine gönderildi. Kendisini hemen kursuz, soğukkanlı ve cesur bir asker olarak kanıtladığı artsız arasız çarpışmalara katıldı. Kısa sürede cephe gerisine alınarak bir subaylık kursuna gönderildi. Burada fazla bir eğitim alamadı, çünkü kurs öğrencileri Murmansk yakınlarındaki çarpışmalara gönderildi; ama yine de subaylık rütbesini aldı ve manga başı oldu. Sonra ağır yaralandı. Bir yıl sonra, kuzeybatı cephesinde bir gazeteden, partizanlara istihbaratçılık yapan öğretmen Varvara Prohorova’nın Almanlar’ca Novgorod’da Lenin Caddesi’nde asıldığını öğrendi.

Ardından, Leningrad’da artık bir annesinin bulunmadığı haberi geldi; yaşlı kadın kış aylarında açlıktan ölmüştü. Ve onun mezarının nerede olduğunu dahi bilmiyordu. Çünkü sokakta ölmüş, tanımadığı insanlarca gömülmüştü. Ağabeyi, kentin bombalandığı sırada, çalıştığı bölüme bir bomba düşmesi sonucu yaşamını yitirmişti.

Aileden bir tek Çohov kalmıştı geriye.

Yaşamın oynadığı bütün bu oyunlar onu katı yürekli yapmıştı. Savaş, yaşamın kendisi olmuştı onun için. Savaş dışında hiçbir şeyi düşünmüyor ve konuşmuyordu. Zamanla yaşayan kimsesinin kalmaması yüzünden neredeyse gurur duymaya başlamıştı. “Ne yapalım, öksüzüm işte,” diye düşünüyordu sık sık, birçok vesileyle. Askerler evden mektup aldıklarında, mutlulukla gülümseyerek ya da iç çekerek, üzüntüyle ailelerinden söz açtıklarında, Çohov onlara tepe-

den bakıyordu; sanki bu tür aile bağları insanı küçültür ya da zayıflatırmış gibi.

Çarpışmalar sırasında ölçsüz bir girişkenlik gösterirdi. Almanlar'a karşı, esir düşenlere bile, duyduğu nefret dillere destan olmuştu. Üstleri cesaretini ve başına gelen ağır felaketleri bildikleri için birçok hatasını bağışlıyorlardı. İçten içe ona acıyorlardı gerçi, ama birlikte çalışmaktan da pek zevk almıyorlardı; sakınmadan davranmakta aşırıydı. Saldırılarda kuralları çiğneyerek hep askerlerin önünde yer alıyordu; oysa bölüğün genel denetimini gözden kaçırmış oluyordu bu sırada. Çohov bu nedenle uzun süredir bölük komutanlığından bir üst rütbeye geçemiyordu. Bundan etkilenmiyor gibi davranırsa da, aslında içten içe çok kırılıyordu. Az önce binbaşı Migayev'in yanından asık suratla ayrılarak kaleskasına giderken de öyle olmuştu.

Kaleskanın çevresine bir grup asker toplanmıştı bile. Şaşkın ve hafif alaycı bakışlarla aracı inceliyorlardı. Kızıl sakallı Sibiryalı onlara dün Lubyenzov'dan araba hakkında duyduklarını anlatıyordu. Latince sloganı da çevirdi: "İman, çar ve vatan için."

Kızıl sakallı, Çohov'un gitmek istediğini duyunca onunla vedalaştı. Kendi tümeni güneyde kalıyordu. Muhafız binbaşısıya da söylediği gibi, "Berlin'de görüşürüz değil mi?" dedi bir kez daha.

"O zamana kadar canlı kal önce," diye yanıtladı Çohov.

Kızıl sakallı, çantasını sırtladı ve gitti, "O zamana kadar canlı kalmak için."

Çohov askerlere, "Birinci tabura gidecek var mı?" diye sordu.

İki kişi vardı; tabur karargâhının emireri ile alay habercisi. Kaleskaya biniciler ve yumuşak, atlas kumaşla kaplı koltuklarda neşeyle yaylandılar. Yarı açık kapının üzerindeki kabartma geyik, İkinci Frederik'in o ünlü Pomeranyalı kumbaracılarının vatanına zaferle giren askerleri gördüğünde korkup sallanmaya başlamıştı sanki.

Birinci Tabur Komutanı Binbaşı Viyesselçakov, köydeki son evde kalıyordu. Yeni bölük komutanının geldiğinden haberi vardı; Migayev bunu ona telefonla bildirmişti. Kim bilir, belki de, cesur yüzbaşının kimi kişilik özelliklerine dikkat çekmişti. Tabur komutanı, uzaktan uzağa ayırt ettiği kaleska hakkında en azından tek söz etmedi.

Uzun boylu, çiçek bozuğu yüzlü, iri yarı bir adam olan Viyesselçakov, göze batacak kadar düzgün giyinmişti. Temiz, beyaz bir yaka takıyordu ve çizmeleri cam gibi parlatılmıştı.

Çünkü evliydi o. Çohov, tabur komutanının karısı Glaşa'yı, daha kaleskada emirerinden duymuştu.

Taburun annesi deniyordu kadına. Doğruydı. Hemşire olarak çalışıyordu. Temizliğe düşkünlük onda neredeyse bir takıntı haline gelmişti. Ancak bu takıntının ardında, askerlerin adını koyamadıkları daha anlamlı bir şey vardı.

Viyesselçakov, Glaşa ile daha yakın bir ilişkiye girdikten sonra bir yığın sıkıntıyla karşılaşmıştı. "Glaşa ile Viyesselçakov" sorunu, taburun bir politik şube toplantısında bile ele alınmıştı. Savaşta, özellikle de bir piyade taburunun yaşadığı koşullar altında bir aile kurulamazdı. Ancak Viyesselçakov ile Glaşa için bir ayrıcalık tanındı.

Bu nedenle kalkıp tabura gelen politik şube sorumlusu Binbaş Garin de ikisini ayırmak konusunda bir karara varamamıştı, çünkü tabur komutanıyla Glaşa gerçekten birbirlerini seviyorlardı. Herkesin dikkatini çekmişti bu ve taburdaki her askerin bundan haberi vardı.

Olay sırasında, Viyesselçakov'un komuta ettiği taburun politik sorumlusuyla ve parti örgütçüsüyle konuşmuştu Garin. Subaylar arasında bir disiplinsizlik ortamının gelişmesine izin vermemek gerektiğinde düşünceler ortaktı. Savaş savaştı işte. Tabur komutanını Glaşa'dan ayırmak gerekirdi. Ancak Garin, bunun yanlış olduğunu duyumsuyordu. Sıradan bir gönül ilişkisi değil, basbayağı bir sevgi söz konusuydu. Bütün bir gece boyunca, yaratacağı sonuçları düşündükten sonra rapor yazınadı ve tümen politik şubesine geri döndü. Garin, birkaç gün içinde bir saldırıya başlanacağı, bu sorunun da böylece unutulacağı sonucuna vardı. Öyle de oldu, o gün bugündür iş sürüncemede kaldı.

Glaşa odada olmasa bile, tugay komutanını saran bu temizlik ve düzen tutkusunda bir kadın elinin varlığı seziliyordu. Glaşa da kısa süre sonra göründü.

Uzun boylu, etine dolgun bir kadındı; yirmi yedi yaşındaydı, bacakları kalın, açık sarı saçları düzdü. Yüzü, Viyesselçakov'unki gibi çiçek bozuğuydu ve kırmızı dolgun yanakları vardı.

Ama bu dev kadının gözlerine bakarsanız, o az rastlanır iyilik ifadesi karşısında şaşırırdınız. Küçücük ağzına, kırmızı yanaklarındaki gamzelere bakarsanız, incelikten yoksun olduğunu unutturunuz.

Güzellikten daha değerli şeylerin var olduğu duygusuna kapılırdı insan: Örneğin olağanüstü bir ruh gibi.

Bunu Çohov da duyumsadı.

Glaşa, yeni subaya bir şeyler sunmaya başladı hemen. Araştırmak için yarım gün harcadığı Alman eczanesinde iyi ilâçlar ve azımsanmayacak kadar sargı bezi bulduğunu anlatıyordu ona. Buna çok sevinmişti, çünkü sıhhiye taburu savaş birliklerinin çok gerilerinde kalmıştı.

“Temiz yaşıyorlar,” dedi Almanlar hakkında. “Fakat ruhlarının kirli olduğu anlaşıyor. Bizden çok korkuyorlar. Ne halt işlediklerini biliyorlar.”

Tabur, büyük bir köyü daha yeni almış, savaşa hazır iki Alman tankı ve bir düzine kamyon ele geçirmişti. Araçlar tabur komutanının kaldığı evin önünde duruyorlardı. Almanlar fazla uzakta olmayan bir tepecikteki ormanlığa çekilmişlerdi ve oradan top mermisi atıyorlardı. Bir patlama havlayarak her beş dakikada bir havayı yırtıyordu. Bombalar bir sağa bir sola, tarlalara düşüyordu. Her patlamadan sonra Viyesselçakov, görünmeyen düşmana kısıp bir sesle gözdağı veriyordu: “Bekle... Yarın bülbül gibi öteceksin...”

“Onları ordan kovalayalım mı?” diye sordu Çohov hemen.

“Adamlar yorgun,” dedi Viyesselçakov. “Üç gün üç gecedir uyumadılar... dinlensinler. Siz gidebilirsiniz, bölüğünüz komşu köyde bulunuyor, görüyor musunuz, şurda, derenin arkasında. Kuzeyde. Size göstereceklerdir. Elimizde çok az piyade var, takım başları devreden çıktı. Bunun yerine bir batarya tanksavar topu, bir batarya da bomba topu alacaksınız. Cephane yeter.”

Glaşa, “Askerlerin geceleri çizmelerini çıkarmalarına dikkat et...” diye uyardı Çohov’u ve “Sıcak banyo yapabilseler daha iyi olur,” dedi. Viyesselçakov’a rica ederek bakıyordu.

“Yine sıcak banyoyu mu tutturuyorsun!” diye başını salladı Viyesselçakov. “Askerlerin terlemeye değil, uykuya gereksinimi var!!!”

Çohov yola koyuldu.

Soylu atlarına kırbacını hızla vurdu ve dereyi çabucak geçtiler. Atların karnına kadar ulaşan su, kaleskanın atlas koltuklarını da kaplamıştı.

Köyün hemen girişinde, derenin üstündeki yıkık köprücüklerin yanında ölü bir Sovyet askeri yatıyordu. Yabancı toprağa bulanmış

gri üniforması içinde öylece yatıyordu ve açık gözlerini yabancı gökyüzüne dikmişti.

Bu, Çohov'un Alman toprakları üzerinde gördüğü ilk ölü Sovyet askeri idi. Ne kadar acı bir yazgı! Çarpışmalarla ve özveriyle dolu bunca tehlikeli durumu atlat, sonra hedeften kısa bir süre önce şehit düş! Her genç insan gibi Çohov da aynı sonun belki kendini de beklediğini düşündü hemen.

Almanlar Weichsel Nehri boyunca olağanüstü güçlü bir savunmaya geçmişlerdi. Savaşa katılan biri, güçlü bir savunma siperini yardıktan sonra bir piyade bölüğünün ne halde olduğunu bilir. Düşmanı kovalama sırasında bölüğün daha az kaybı olur, ama ölümlere, yaralanmalara ya da hastalara yine de rastlanır. İnsanların sayısı giderek azalır, bölüğün tam kapsamına göre hesaplanmış görevler ise hep aynı büyüklükte kalır. Sonunda artakalan her asker, altı kişi yerine savaşı. Artık hiçbirisi geride kalmaz ya da hastalanmaz. Onlardan birini öldürmek ya da yaralamak giderek zorlaşır.

Sanki ölümsüzdürler.

Bu, sağ kalan askerlerin en iyi oldukları anlamına gelmiyor. Onlar da omuz omuza çarpıştıkları ve şehit düşen arkadaşları kadar iyidiler. Değerli savaş deneyimleri kazandıkları için en iyi haline geldiler.

İkinci bölük bu tür yirmi 'ölümsüz'den oluşuyordu. Sayılarının azalması özel koşullardan kaynaklanmıştı. Weichsel'de düşman hatlarının kırılması sırasında alay, ordunun, daha doğrusu cephenin en dıştaki sağ kanadından saldırıya başlamıştı. Ancak bundan tek tek askerlerin haberi yoktu. Nehrin arkasında birliklerin kuzeye doğru ilerlediği ikinci bir saldırı dalgası başlamıştı bile. Böylece alay, onunla birlikte de bölük, sağ kanatları açık olarak ilerlemişti. Sağdan, Modlin'deki siperlerden ateş altında tutulurlarken, aynı anda saldırıdan kaçan düşmanın açtığı ateş sonucu kayıplara uğramışlardı.

Çolov'un savaştaki ilk günü değildi, ama atandığı bölükteki asker sayısını görünce canı sıkıldı. Beni manga başı yapmışlar diye düşündü öfkeyle.

Askerler, o ilginç faytonuyla dereden hızla geçen yeni komutanlarını, saklamadıkları bir merakla inceliyorlardı. Kararlı hali, soğuk, gri gözleri ve kendine güvenen tavrı onlar üzerinde derin bir etki bıraktı.

Bölüğün durumu hakkında hiçbir şey bilmiyormuş gibi, karşısında sıra olup esas duruşa geçen askerlere "Takım komutanları nerede?" diye sordu. İri bir kıdemli başçavuş selâm vererek hiç teklemeden konuştu: "Yok yüzbaşı yoldaş. Ben kıdemli başçavuş ve iki manga başı: Başçavuş Slivyenko ile Üstçavuş Gogoberidse, biz varız. Son takım komutanı, Astteğmen Barssuk, Bromberg'de yaralanarak ayrıldı. Onbaşı Semiglav yazıcı ve konakçı erbaş, Başçavuş Slivyenko par-

ti sorumlusu. Ben bölüğün kıdemli başçavuşuyum: Godunov.”

Çohov, kuru bir sesle bölüğüne “Çizmelerinizi çıkarın ve yatın!” diye emretti.

Ancak hepsi yatmadı. Yirmi yaşındaki Onbaşı Semiglav’ı uyku tutmadı; Almanya’ya girmeleri, o müthiş olay onu çok etkilemişti.

Parti sorumlusu Slivyenko, dün bu nedenle düzenlenen kısa, ancak coşkulu mitingte konuşmuştu ve Semiglav çok heyecanlıydı. Köy kıyısındaki bir araba onarımevinde bir ege bulmuş ve bir şeyler yapmaya uğraşmıştı. Onarımevinden dönünce, parti sorumlusuna içini çekerek ve ellerine öfkeyle bakarak, “Hemen her şeyi unuttum... Ben ne biçim bir tesviyeciyim şimdi? Üçüncü dereceden bile değil!” dedi.

Slivyenko, onu yatıştırmaya çalışarak, “Yeniden alışacaksın. Başta sen de çok kötü bir askerdin, ama görüyorsun şimdi bir kahraman oldun. Üstelik tesviyeciliğe çok daha yatkınsın.” diye karşılık verdi.

Ama Semiglav, elleri kendisini dinlemediği için kızgındı. Üzüntüyle köyü dolaşıyor ve evlerin içlerine bakıyordu. Topçu piyadelerine uğradı ve onlara yeni bölük komutanının geldiğini haber verdi. Terk edilmiş bir evde demirden haçıyla yepyeni bir SS üniforması buldu ve dönüşünde bunu yüzbaşıya bildirdi.

“Evi yakın,” dedi Çohov.

Parti sorumlusu Slivyenko şaşkınlıkla kaşlarını kaldırdı ve sakın bir sesle konuştu: “Hemen yakmak mı? Köyü aydınlatırsak bunun için Almanlar bize teşekkür eder.”

“Ne? Almanlar’dan mı korkuyorsunuz?” diye suratını asarak sordu Çohov, ancak emrinde diretmedi.

Semiglav’ın biraz önce uğradığı topçular içeri girdiler: Tanksavarların komutanı ve topçu teğmeni. Yeni komutana ellerindeki ‘çiftlik’lerin –askerî jargonda herkes kendi birimini böyle adlandırırdı– durumunu aktarıyorlardı. Cephane azdı, normal stokun yarısı vardı ancak. İkmal birlikleri geride kalmışlardı. Sabaha kadar ikmalin geleceğine söz verilmişti.

Köy gümüşî ay ışığıyla dolmuştu. Adamların büyük bir bölümü uyuyordu. Yalnızca nöbetçiler köyün önündeki tank siperlerinde oturuyorlardı. Kimi makineli tüfek, kimi tanksavar topunun başında, ağaçların ve çalılıkların belli belirsiz silüetlerine bakıyorlardı. Kendi sardıkları kalın mahorka sigaralarını paltolarının kollarına gizlemiş-

lerdi. Alman bombalarına, cephaneyi bitirinemek için arada sırada yanıt veriyorlardı.

Çohov, topçuları dolaşmasına eşlik ettikten sonra kıdemli başçavuşun kendisi için hazırladığı yatağa uzandı. Birkaç asker, bahçeye toplanmış, yeni komutanın üzerlerinde bıraktığı izlenimi konuşuyorlardı.

“Belli ki kararlı bir adam,” dedi Üstçavuş Gogoberidse; iri, esmer bir adamdı. Uçları yukarı kıvrık, ince, siyah bir bıyığı vardı.

“Atılğan!”

Herkes Slivyenko’ya baktı. Parti sorumlusunun ne düşündüğü onlar için önem taşıyordu. Ama Slivyenko, çabucak bir yargıya varmaktan çekindi ve yalnızca “Zaman gösterecek,” dedi.

Godunov, yüzbaşının gelmesi onuruna harika bir akşam yemeği hazırlamaya karar verdi. Taburdan otuz kişi için –geçen haftaki sayıları bu kadardı– votka bulmayı başarmıştı. Samanlıkta, kaçan ev sahibinin bıraktığı tavukları görünce, er Pitçugin’e, “Üç tanesini yakala ve pişir,” dedi. “Ama sakın ateş etme ki bizim yüzbaşı uyanmasın.” (Komutana şimdiden ‘bizim yüzbaşı’ demeye başlamış, böylece onu bölük ailesine kabul etmişti).

Tavuklar hazır olduktan sonra, Çohov’un yanına giderek onu uyandırdı.

“Yüzbaşı yoldaş, akşam yemeği hazır.”

Çohov hemen ayağa fırlayarak çizmelerini giydi. Neden uyandırıldığını anladığında çizmelerini yeniden çıkardı ve reddetmek istedi. Ama kızarmış tavuk ile billûr sürahideki votka –kıdemli başçavuş bu işten anlardı–, ona bütün gün bir şey yemediğini anımsattı. Yemeğe oturdu.

Duvarın arkasında bir erkeğin horladığı duyuluyordu. Yoldan aradı arkası kesilmeyen adım sesleri geliyor, nöbetçilerin bağrısları odaya doluyordu. İstihbarat yardımcıları, siperciler ve sıhhiyeciler köy içinde hareket halindeydiler. Arabaların tekerlek sesleri hiç eksilmiyordu; alayın cephaneliğinden mermi taşıyorlardı.

Yandaki evde kalan üç tümen keşifçisi içeri girdi. Daha az önce bir evin tavanarasındaki gözetleme yerinde nöbet değiştirmişler, piyadelerin ateşinde ısınmak üzere gelmişlerdi.

Kısa süre sonra kapı yeniden çaldı. Bir keşif birliği daha geldi. Başlarında bölük komutanı Yüzbaşı Mesçerski vardı. İki bölük komuta-

nı birbirleriyle tanıştı. Mesçerski, keşifçilerden Almanlar hakkındaki bütün yeni bilgileri öğrendikten sonra “Biliyor musunuz arkadaşlar, muhafız binbaşı geri döndü,” dedi ve Çohov’a dönüp içtenlikle ekledi: “O bizim keşifçi birliğin komutanı... Akademiye göndermek istediler, ama reddetti.”

Mesçerski, genel olarak çok ince ve özenli bir dil kullanırdı. Çohov, cephede bu inceliği lüks olarak görüyordu ve bu alışılmadık üslûba salt Mesçerski bir keşifçi olduğu için uyuyordu; çünkü keşifçilere büyük saygısı vardı.

Mesçerski ve adamları ısındıktan sonra ayağa kalktılar.

Almanlar’ın cephe gerisine gitmek üzereydiler, Çohov bunu öğrenince, “Siz de gidecek misiniz?” diye sordu Mesçerski’ye.

“Elbette,” diye yanıtladı yüzbaşı.

Çohov dışardaki merdivene çıktı ve gözden yitene kadar birliğin ardından baktı. Merdivenin yanında bölüğün politik sorumlusu Başçavuş Slivvenko duruyordu.

“Nöbet mi tutuyorsunuz?” diye sordu Çohov.

“Hayır yüzbaşı yoldaş, uyku tutmadı.” Kısa bir aradan sonra Slivvenko fısıltıyla “Burada bir kızım var,” dedi.

“Nerde?”

“Kim bilir nerde!.. Almanya’da. Tutsak alınmıştı. Dün Almanya’da olduğumuzu politik şubede öğrendiğimden beri uyku tutmadı.” Zayıflığı yüzünden özür dilemek istercesine güldü: “Ben yaşlı bir budalayım. Kızının benden yarım verst* uzakta olduğunu sanıyorum; belki de ilk çiftlikte ya da komşu köyde.”

“Almanya büyük bir ülke,” diye sözünü böldü Çohov.

“Bunu ben de biliyorum, ama uyuyamıyorum. Bugün bir Alman bana, komşu çiftlikte Rus kızlarının tutulduğunu söyledi. Çiftlik sahibinin yanında. Buradan düz bir yol doğruca oraya gidiyor. Lütfen yüzbaşı yoldaş, yüreğimin huzura kavuşması için oraya gitmeme izin verin.”

Eve girdiler ve Çohov haritaya baktı. Çiftlik köyün iki kilometre kuzeydoğusundaydı.

“Şimdi ne olacak?” dedi Çohov. “Yalnız başınıza gidemezsiniz, ama yanınıza adam versek bölükte yeterli adam yok ki... Almanlar’ın silâhlı grupları olduğu söyleniyor, partizanlara benzer...”

* Rus uzunluk ölçü birimi, 1067 m.

Slivyenko, alayla güldü: “Neler söylüyorsunuz, yüzbaşı yoldaş! Almanlar’ın partizanları olduğuna inanmıyorum. Böyle bir şeyi Almanlar kesinlikle yapmaz. Onlar her şeyi hesap eder, kırbaçla balta sapının kırılmayacağını bilirler. Üstelik burada partizanlığı nerede yapacaklar? Ormanlar bakımlı, yollar dümdüz... Hayır, benim için kaygı duymanıza gerek yok. Yalnız gideceğim...”

Bu bilinçli sözlerin etkisi, amaca ulaşmaktan geri kalmadı. Birtakım tereddütleri olsa da, Çohov, parti sorumlusuna gitmesi için izin verdi.

Slivyenko makineli tüfeği aldı, her cebine bir el bombası yerleştirdi ve utangaç bir gülümsemeyle “Teşekkür ederim yüzbaşı yoldaş, onlara bundan söz etmeyin,” diyerek eliyle askerlerin uyuduğu yan odanın kapısını işaret etti. “Bir saat sonra dönmüş olurum.” Ukrayna dilinde arkasını getirdi: “Yoksa yerin dibine geçerim utançtan –hem parti sorumlusu, hem yaşlı bir budala!”

Sonra selâm vererek gitti.

Çohov, tam yatmak üzereydi ki, kapı ansızın açılarak Yüzbaşı Mesçerski içeri daldı. Üstü başı çamur ve kil içindeydi.

“Telefonunuz nerde?” diye sordu. “Önemli bir haberi yukarıya iletmem gerek. Düşman geri çekiliyor. En ileri hatta kadar sürünerek gittim. Geri çekiliyor, kesinlikle söylüyorum!”

Tabur karargâhını aradılar, haber buradan alaya ve tümene iletildi.

Tümen, uykulu uykulu hareketlenmeye başladı. Çohov, adamlarını uyandırdı. Bacaklarını yorgunluktan zor kımıldatıyor, sabah ayazında titriyorlardı.

Çohov, “Hemen gidecek misiniz?” diye sordu Mesçerski’ye.

“Evet, beni bekliyorlar. Görüşmek üzere yüzbaşı yoldaş!”

Çohov, keşifçinin o hiç eksilmeyen inceliğine şaşıyordu. Ardından o da bahçeye çıktı, bir süre daha orada kaldı ve hızla uzaklaşan Mesçerski’nin adımlarına kulak kabarttı. Bu arada alarına geçmiş bulunan bölüğüne döndü sonra. Tam tek mil sıralanmışlardı...

Bahçe kapısından dışarı çıktılar. Bütün köy insanlar, araçlar ve arabalarla tıka basa doluydu. Arabalar takırdıyor, motorlar uğulduyor, yemek kapları şıngırıyordu.

Slivyenko, demir kabaralı topuklarını takırdatta takırdatta asfalt yolda ilerledikçe, kızının bu çiftlikte olması gerektiğine ve onu kesinlikle orada bulacağına ilişkin inancı da giderek güçleniyordu.

Gerçeği söylemek gerekirse, beyninin derinliklerinde sanki küçük bir adacığın üzerinde oturan akıllı Slivyenko, öbür Slivyenko'yla, her şeyi olabilir sanan o hayalciyle gülüp dalga geçiyordu.

“Tuhaf adamsın Slivyenko!” diyordu akıllı olanı, acımasızca gülümseyerek. “Galya’nın tam da bu çiftlikte olduğuna cidden inanıyor musun? Maden işçisi olarak kırk yılı aşkın yaşadın, dünyayı gördün ve birdenbire binlerce çiftliğin ve köyün olduğu düşman topraklarında kızını kolayca bulabileceğine inanıyorsun... Bölüğüne geri dön ve uyu...”

Ama Slivyenko inatla yürümeyi sürdürdü. Galya’sını düşündü. Almanlar geldiklerinde daha on altı yaşına basmış, yedinci sınıfı yeni bitirmişti. Uzun boylu bir esmer güzeliydi. Ancak, babasına göre, ondaki en değerli şey zekâsıydı. İnsanlara saygısı nedeniyle alçakgönüllü bir suskunluğun arkasına sakladığı keskin, biraz ironik bir zekâsı vardı. Kızıyla söyleşiye kalkıştığında ve yeni bir özelliğini her keşfedişinde büyük bir haz duyardı: İnsan tanıma yetisi, güçlü bir irade ve büyük yetenek. Ancak babalık duygularının fazla hoşgörü göstermesine neden olabileceğine inandığı için Galya’ya karşı oldukça sertti.

Slivyenko, haksız yere –şimdi kendisine öyle geliyordu– yaptığı eziyetleri pişmanlıkla anımsıyordu. Daha sonra savaşta ölen Volodya Ohrimçuk adında, harika, neşeli bir delikanlıyla çocukça bir seveda sorunu yüzünden bir zamanlar öfkelenmesi şimdi ona sersemce geliyordu.

Savaş, Donez yöresine yaklaştığı sırada, Almanlar’a karşı Stalino’da konuşlandırılan komünist tabura katılmıştı. Bu çarpışmada Slivyenko yaralanmış ve geceleyin hoplara zıplaya giden bir kamyonla gezici hastaneye götürülmüştü.

İyileştikten sonra, maden işçisi, kazmacı olduğunu söyleyebilirdi elbette. O zaman kendisini orduya almaya yanaşmazlardı; çünkü maden işçilerine cephe gerisinde, Karaganda’da gereksinim vardı.

Slivyenko mesleğini saklamamıştı. Hayır, yalnızca söylememişti. Bütün yüreğiyle gitmek istediği yere, Vorosilovgrad’a gönderileceğine ve Almanlar’ı memleketi Donez yöresinden kovacağına kesinlikle inandırmıştı kendini. Ancak düş kırıklığına uğradı. Yakıt depolarının

bulunduğu ücra bir yere, bir uçaksavar birliğine atanmıştı. Bozkır üzerinde kabaran uçsuz bucaksız sonbahar göğüne özlemle bakmaktaydı. Düşünceleri onu batıya alıp götürüyordu; memleketteki maden ocağına ve küçücük evlere doğru. Yine de kısa sürede kendini toparladı. Herkesin memlekette küçük bir evinin olduğunu ve herkesin elbirliğiyle genelde hem bütün vatan ve özelde hem de her bir ev için savaştıklarını gördü.

Donez yöresinin kurtarılması ve ikinci bir yara almasının ardından piyadeliğe geçen Slivyenko, memleketteki maden ocaklarına uğrama olanağı buldu. Evinin eşliğinden girdi ve sevgili karısını uzun süre kollarında tuttu. Önce neden bu kadar acı acı gözyaşı döktüğünü anlayamadı. Sonunda nedenini kestirir gibi oldu ama sormayı göze alamadı. Ortalıkta gözükmeyen Galya'yla ilgili olduğunu ayırt etti. Birden ev onun gözüne bomboş ve işe yaramaz göründü.

Komşu kadınlar koşup geldikten ve Galya'nın başına gelenleri öğrendikten sonra, karısını ancak yatıştırabilirdi. Belli belirsiz bir gülümsemeyle, Almanya'ya girer girmez kızlarını hemen bulacağına söz verdi. Kadıncağız bundan kuşku duyuyordu, ama yanıt vermedi ve sessiz sessiz ağlamayı sürdürdü.

İşte şimdi Almanya'daydı. Yaşıyordu! Ve kızı burada, bir kilometre uzaklıktaydı.

Adımlarını sıklaştırdı.

Sonra yine savuşturmaya çalıştığı bir karamsarlığa düştü: Kızı güzeldi. Hangi adam ona hayran kalmazdı? Ona kim sevecenlikle gülümsemezdi ki? Ya böyle bir kız köle yapıldığında? Ya Almanlar; “efendiler?”...

Çiftlik oradaydı, sur gibi sağlam bir taş duvarla çevrili büyük bir binaydı. Duvarın içindeki yuvarlak kapı da bir kaleyi andırıyordu. Kalaslardan yapılmıştı ve yatay demir şeritleri vardı. Sıkı sıkıya kilitlenmişti.

Slivyenko, demir kabaralı çizmeleriyle kapıyı tekmeledi ve bağırdı: “Açın!”

Bir köpek, tehlikeli bir biçimde bağırmaya, havlamaya başladı.

Hızlı adımlar duyuldu. Kapının önünde durduktan sonra yeniden uzaklaşmaya başladılar. Bunun üzerine Slivyenko makineli tüfeğin dipçiğiyle vurmaya başladı: “Hemen açın! Burada Sovyet askerleri var!”

Adımlar daha da telâşlandı. Artık kapının ardında bir değil, bir-

den çok insan vardı. Sonunda çekingen bir ses Almanca olarak sor-
du: “Was wünschen Sie?”*

“Vinşen zi, vinşen zi... Kapıyı aç dedim sana!”

Kapı açıldı.

Slivyenko’nun önünde, elinde bir fenerle, sarsak, yaşlı bir adam duruyordu. Arkada iki gölge, at ahırının kapısına yapışmıştı.

Birden ellerini havaya kaldırıp Slivyenko’ya doğru gelmeye başla-
dılar. Slivyenko bunların Alman askeri olduğunu gördü.

“Kaputt,” dediler.

“Tabii ki kaputt,” diye onayladı Slivyenko.

Ne olur ne olmaz, askerî bir oyuna başvurup arkasına, zifiri ka-
ranlığa dönerek sanki orada daha başka askerler varmış gibi bağırdı:
“Bekleyin arkadaşlar!”

Ancak bunu, Almanlar’ı inandırmaktan çok askerî vicdanını ra-
hatlatmak amacıyla yaptı.

“Yalnızca zvay?”** diye sorarak önce birine sonra da ötekine
parmağıyla dokundu.

“Zvay, zvay, yalnızca zvay,” diye homurdandı yaşlı adam.

“Geri dön!” diye emir verdi Slivyenko, makinelisini omuzuna da-
yayarak.

Almanlar anladılar, geriye döndüler ve büyük parmaklıkla çevrili,
arabadan saçılmış tezeklerin, samanların kapladığı bahçeden geçtiler.

Çiftlik binasına girdiler.

Hole girince Slivyenko askerlere durmalarını emretti. “Halt!” di-
ye bağırdı. Bu sözü tüm Kızıl Ordu askerleri biliyordu.

“Tüfek nerde?” diye sordu makinelisinin dipçiğine vurarak.

“Yok,” diye yanıt verdi askerlerden biri Lehçe.

Öteki, “Nix Waffen, weggeschmissen”*** diyerek el kol hareket-
leriyle silâhları attıklarını gösterdi.

“Onları attınız,” diye çevirdi Slivyenko.

Bu durumdan kurtulmanın en kolay yolu, iki uzun boylu, kızıl saç-
lı Fritz’i makineliyle tarayıp öldürmekti elbette. Ancak Slivyenko bu-
nu yapamazdı. Böyle bir hesaplaşmayı yasaklayan üstlerinden korktu-

* “Ne istiyorsunuz?” –çev.

** Zvay / Zwei: İki –çev.

*** Silâh yok, attık –çev.

ğu için değildi, çünkü kimse öğrenemezdi. Ama böyle davranamazdı, çünkü ilkelerine tersti bu.

Slivyenko bir kapıya yanaştı ve onu açtı. Yaşlı adamı yanına çağırdı, fenerin ışığında büyük bir sobayı, yerdeki parkeyi, bakır tencereleri gördü. İki pencerenin de kepenkleri kapalıydı. Askerlere eliyle işaret ederek mutfak kapısını gösterdi. Gönüllü olarak içeri girdiler. Slivyenko kapıyı arkalarından kapattı ve anahtar deliğini göstererek “Kilitle,” dedi.

Der demez, yaşlı adam dışarı koştu. Merdivenlerde, boş evin uzak odalarında adımlarının sesi yankılandı. Elinde bir anahtarlıkla geri dönerek kapıyı kilitledi.

Slivyenko, “Ruslar nerde?” diye sordu.

Yaşlı adam önce bir şey anlamadı, durdu ve kır saçlı başını öne eğdi.

Ancak sonra ellerini sallamaya başladı, “Weg, weg, weg”* diye seslendi. “Fortgegangen! Fortgetrieben, weiter nach Westen.”**

“Efendin nerde? Baron nerde? Kont?”

Adam sonunda anlamıştı, yine ellerini salladı, “Weg, auch weg!...”***

Yaşlı adam ayaklarını komik komik yere vurdu, efendisinin koştuğunu, yani kaçtığını göstermeye çalışıyordu.

“Ve sen onun mülkiyetini mi koruyorsun?” diye sordu Slivyenko.

“Koru, koru... Karın nerde, çocukların nerde? Çocuklar?”

Yaşlı adam önden gitti, Slivyenko onu izledi. Çiftlik evinden çıktılar. Bahçenin öbür ucunda, taş duvara yapışık kırlangıç yuvası gibi küçük bir ev göründü.

İçeri girdiler. Slivyenko, yaşlı adamın karısı ve üç kızının korkudan belermiş yüzlerini gördü.

Onların bu durumuna sevinen bir duygu sardı Slivyenko’yu. Üç Alman kızına uzun uzun, dikkatle baktı.

“Demek Rus kızları gitti. Rus çocukları yoklar, oraya, batıya...” diye homurdandı Slivyenko. “Öyleyse Alman çocukları oraya, doğuya, marş marş...”

Alman kızları, anlaşılan ne dediğini kavramışlardı ve bunu bir emir olarak kabul ettiler.

* Gitti –çev.

** Gittiler, götürüldüler, batıya doğru –çev.

*** Gitti, o da gitti –çev.

Slivyenko şaşırdı; anneleriyle birkaç söz konuştuktan sonra hazırlanmaya başladılar. Özel bir acele göstermeden elbiselerini bohça yapmaya giriştiler. Anne ağlamıyordu. Sanki bunu hak ettiklerini düşünüyorlardı. Ruslar'ı götürmüşlerdi, şimdi sıra Almanlar'daydı. Yalnızca en küçükleri titriyordu, ama kendini tutmak için büyük bir çaba harcıyordu. Haksız yere sızlanarak Rus'u kıskırtmak istemiyordu. Sonra oracıkta durup beklemeye başladılar.

Bu zavallı bir görünümdü ve Slivyenko neler olup bittiğini kavradı. Birden beyaz dişlerini göstererek bir kahkaha attı. Yalnızca yüreği pırlanta gibi biri böyle gülebilirdi, bunu bu dört Alman kadını hemen anladı. Şaşkınlıkla ve umutlu bakışlarla Sovyet askerine baktılar. O elini salladı: "Nix Sibirya... Şeytanın büyükannesine gidin."

Yufka yürekliliğinden utandı bir an ve sevinçle cıvıdamaya başlayan kadınlara sertçe çıktı; hemen sustular. İçinden kendine: "Bunlar kızını götürdüler ve evini yıktılar. Bir de onlara mı acıyorsun?" diyordu.

Ancak o anda gözleri kadınların büyük kızarık ellerine ilişti. Bunlar, ağır köy işlerine alışkın olan insanların elleriydi ve gerçeği söylemek gerekirse onlara içtenlikle acıdı: "Bunlar mı birilerini götürmüş-tü? Bunlar mı yakıp yıkmıştı?"

Bu tür düşünceler içinde tutukladığı iki Alman askerini önüne katmış yürüyordu başçavuş Slivyenko, geri dönerken.

Bölüğünü bıraktığı yerde bulamadı.

Köye şimdi tümen karargâhı yerleşmişti. İstihbaratçı askerler esneyerek ve aralarında konuşarak telefon hatlarını çekiyorlardı.

"Burada da kaçıyorlar," dedi biri. "Kendi ülkelerinde... Nerede duracaklar acaba? İnsana uyku bile uyutunuyorlar namussuzlar."

Slivyenko, iki saat önce ikinci bölüğün kaldığı binada Almanlar'ı keşifçilere teslim etti. Batıya doğru, geç kalmayacağını bilen deneyimli bir askerin haliyle birliğinin ardına düştü.

Yolda, tümen politik şubesinden bir otomobil ona yetişti.

İçinde Albay Plotnikov ve Binbaşı Garin oturuyordu. Albay, bu askerin bölüklerden birindeki parti sorumlusu olduğunu anımsadı ve arabayı durdurttu:

"Bin, seni götürelim."

Slivyenko, Binbaşı Garin'in yanına oturdu.

Plotnikov sordu: “Almanya’ya girince bir toplantı düzenledin mi?”

“Evet düzenledim albay yoldaş,” diye yanıtladı Slivyenko ve ekledi: “Üç asker parti üyeliği için başvurdu, ama parti komisyonu onları hâlâ çağırmadı.”

“Evet, bir türlü tarih saptayamıyoruz,” dedi Plotnikov utanır gibi. Tüm yüzü aydınlanarak, “Sürekli saldırıyoruz. Bunun da sorunlara yol açtığı ortaya çıkıyor!” diye gülümsedi içtenlikle.

Kısa bir suskunluktan sonra Slivyenko, “Almanlar’a nasıl davranmak gerek albay yoldaş?” diye sordu.

Plotnikov, Garin’le bakiştikten sonra, Slivyenko’nun sorusuna soruyla karşılık verdi: “Sen nasıl düşünüyorsun?”

Slivyenko ağır ağır “Bence,” dedi, bıyığını okşadı: “Onlara şimdi daha soğukkanlılıkla yaklaşmak gerek. Yani sivillere. Sanki onlar Alman değilmiş gibi... insan gibi.”

Plotnikov güldü.

Garin’e dönerek: “Doğru sezgi! Görüyor musun, gerçek sezgi bu!” derken sesini alçaltmıştı, sanki Slivyenko’nun övgüyü duymasını istemiyordu. Sonra parti sorumlusuna yönelerek: “Haklısın. Buna göre davran!” dedi.

Hemen ardından Plotnikov, sözü Viyesselçakov ile Glaşa’ya getirdi. Karargâh bu olayın kesinlikle bir sonucalandırılmasını istiyordu. Garin, bu iki iyi, birbirini seven insanı ayırmanın haksızlık olacağını anlattı.

“Elbette insan üzülüyor,” dedi Plotnikov, “ama bunun sonuçlarını bir düşünsene. Ya senin tümen karargâhında ne işin vardı?” diyerek birden Slivyenko’ya döndü.

“Oraya esirler götürdüm,” diye yanıtladı Slivyenko. Gerçeğe hakkını vermek için de “Ve kızımı aradım,” diye ekledi.

Albayın soran bakışlarına, özür dileyerek yanıt verdi: “Kızım burada, Almanya’da. Donez yöresinden buraya getirdiler. Ama onu aradığın çiftlikte artık kimse yoktu. Daha da batıya götürülmüşler.”

Plotnikov’un bakışları dağılarak karardı. Konuşmaksızın yola bakmaya başladı.

Serin sabah sisinde atlar, kamyonlar ve yorgun insanlar batıya doğru ilerliyorlardı. Askerlere mektup taşıyan cephe postası arabasıy-

la boş cephane kamyonları geliyordu karşıdan. Çıplak ağaçların dalları sallanmaktaydı. Askerlerin omuzlarına attıkları çadır bezinden yağmurlukları, yelken gibi kabarıp hışırdıyordu.

Sessizce yürüyordu insanlar. Makineli tüfek sesleri artık daha yakından geliyordu. Bir yol kavşağında Slivyenko durmalarını istedi. Sağa sapan yol alay karargâhına gidiyordu. Aşağı atladı, vedalaştı ve yola koyuldu; makineli tüfeklerin en yüksek sesle takırdadıkları yere doğru.

Çohov'un kalekası uzaklarda gözden silinince muhafız binbaşı yine generale baktı. Sisokrilov hâlâ kımıldamadan oturuyor ve gözlerini kapalı tutuyordu.

“Ölesiye yorgun,” diye düşündü Lubyenzov, yüreği burkularak. O anda Sisokrilov başını belli belirsiz bir kızgınlık ve inatçılıkla geriye attı, gözlerini açtı ve yanında oturan tankçı generale, “Urallar’dan ayrılalı çok oldu mu?” diye sordu.

Soru sorulmasını beklemeyen tümgeneral irkildi: “Dört gündür. Bize teçhizat ve yedek malzeme verdiler. Hemen trene bindirildik.”

“Ve dört günde bu kadar yolu aştınız?”

“Evet!”

Tankçı general, tüm yüzünü kaplayan bir gülüşle ekledi: “Stalin Yoldaş’ın emri üzerine bize bir ‘yeşil yol’ hazırlandı.”

Sisokrilov canlandı ve beklenmedik bir anda Lubyenzov’a döndü: “Binbaşı, bunun anlamını biliyor musunuz: Bir ‘yeşil yol’?”

Lubyenzov’un haberi yoktu ve Sisokrilov açıklamaya başladı: “Bu, üzerinde yalnızca yeşil ışık işaretlerinin bulunduğu bir demiryoludur. Her bağlantı noktasında harekete hazır hızlı lokomotifler bulunuyor. Lokomotifler değiştiriliyor ve tren, yeşil ışıklar zinciri boyunca öbür bağlantı noktasında nöbeti devralmaya hazır bekleyen lokomotide doğru yol alıyor. Tüm yol boyunca tek bir kırmızı ışık yok, vakit kaybı yok: Yol açık. Örgütlenme dediğin budur işte!”

“Denetçiler vagonlarımızı koşar adımlarla denetlediler. Sanki trenle değil de uçarak gittik! Başkumandan da böyle emretmişti! Hâlâ etkisinden kurtulamadım...”

Sessizlik çöktü. İçinde köpeklerin uluduğu ve sahipsiz ineklerin böğürdüğü terk edilmiş köyler pencerenin önünden gölgeler gibi uçup geçiyordu. Rüzgâr azmıştı, kar yağıyordu. Kısa süre sonra mozaik taş döşemeli sokakları ve kiremitli, dik çatılı, tek katlı binaları olan küçük bir kente girdiler. Sisokrilov, “Korumamızla aramız nasıl? Çok mu arkada kaldı?” diye sordu.

Emir subayı arka pencereden baktı: Zırhlı piyade arabası görünürde yoktu.

“Bekleyelim,” dedi.

Şoför, arabayı küçük bir alanda durdurdu. Sisokrilov kapıyı açtı,

arabadan indi. Ötekiler de aynını yaptı. Sisokrilov çevresine bakındı, yüksek sesle “Galiba burası Vorobyov’un bölgesi.”

Lubyenzov, karanlık alana ve binaların karartılarına büyük bir ilgiyle baktı; çünkü Tanya, Albay Vorobyov’un tümeninde çalışıyordu. Bu nedenle karanlığa gömülmüş bu kent onun için özel bir dikkate değerdi.

Orta karar ve sıkıcı bir yerdi, ama gecenin sesleriyle doluydu. Çiftliklerde atlar kişniyor, ayak sesleri yankılanıyor, askerlerin alçak sesli konuşmaları, uzaktan uzağa nöbetçi bağıışları duyuluyordu.

General Sisokrilov düşüncelere gömülmüş, kaldırımında bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Sağlam adımları dörtgen, daracık alanın dört bir yanından yankılanıyordu.

Alanın ortasındaki yüksek bir anıtın karanlık silüeti karşısında durdu. General, el fenerini yakınca, herkes taş bir ayaklığa ve üzerindeki dökme demirden uçan kartala gözlerini çevirdi. Defne yapraklarından demir çelengin ortasında, taşın içine 1870-1871 yılları kazınmıştı.

General el fenerini kapattı. Her yer zifirî karanlığa gömüldü.

Şöyle dedi: “Teşekkür dolu kent halkından Sedan’ın galiplerine. Küçük bir kent, ama kibirli...”

Bir far ışığı köşeyi döndü. Zırhlı piyade arabası bir an için alanı, belediye binasının sivri çatısını, karlı çeşmeyi ve anıtın üzerindeki kartalı da içine alan her yeri aydınlattı. Sonra farlar söndü. Askerî polisin komutanlığını yapan teğmen karanlığın içinden çıktı. Lubyenzov, onun arkasında Çibiryov’un yüzünü ayırt etti.

General “Çok hızlı mı gidiyoruz?” diye sordu.

“Daha yavaş gitmeniz daha iyi olurdu,” diye itiraf etti teğmen.

“Olurmuş,” dedi general.

Teğmen dışındaki herkes güldü. Daha çok gençti ve önemli görevler sırasında gülmeyi yersiz buluyordu. Ayrıca, bilmece gibi ve belirsiz “olurmuş” sözü ona doyurucu gelmemişti. Daha açık bir yanıt alma beklentisiyle durdu.

“Daha yavaş gideceğiz,” diye açıkladı Sisokrilov.

Herkes yeniden yerlerine oturdu. Araba harekete geçti.

Sisokrilov birden, “Sigara içmek isteyen içsin,” dedi.

Tankçı general ve albay sevinçle sigara yaktılar. Lubyenzov, arkasına döndüğünde, sigaraların ateşleri, takometre ile saatin fosforları

ışığında Sisokrilov'un gözlerinin yine yarı kapalı olduğunu, ya derin düşüncelere daldığını ya da uyuduğunu gördü. Ama hayır, uyumuyordu. Bir süre sonra doğruldu ve başlayan söyleşiyi kaldığı yerden sürüdürerek, "Almanlar Hitlerci propagandaya hâlâ inanıyor. Köylere dikkat edin, tek bir insan yok. Alman radyoları Rus istilasının dehşetinden yakınıyor ve Alman halkını batıya kaçmaya çağırıyorlar. O da kaçıyor. Ajansımız bu kaçışın korkunç ayrıntılarını bildiriyor. İnsanlar açlıktan ve soğuktan ölüyorlar. Anlaşılan Hitler, Almanya'nın en azından yarısını kendisiyle birlikte mezara sürüklemeye kararlı. Vahşi bir kral gibi, mezara canlı insanları yanında götürüyor ki öte dünyada uyruksuz kalmasın..." dedi. Birkaç dakikalık bir suskunluğun ardından ekledi: "Ve şimdi yeniden Polonya bölgesine geçtik."

Araba ıslak yolda tekerlek izleri bırakıyordu. Kar tanecikleri farların ışığında sanki uykudan fırlamış gibi uçuşuyorlar, irkilerek dağılıyorlardı. Hep yeniden, yeniden dağılıyorlardı. Lubyenzov, dikkatle karanlığın içine bakıyordu; doğru sapağı kaçırmaktan korkuyordu. Gerçi topçu birliğine giden yolu biliyordu ama gündüz gitmişti, geceleri her şey değişik ve yabancı geliyordu. Sapağı henüz geçmemişlerdi, ama hesaplarına göre ona ulaşmış olmaları gerekiyordu. Bir kili-seden sonra bir ağaçlık ve hemen arkasından sağa. Ama ne kilise ne de ağaçlık görünürlerde yoktu: Çaktırmadan kilometre göstergesine bakıyordu; altmış sekiz kilometre gitmişlerdi. Lubyenzov, her zaman yaptığı gibi, yola çıktıklarında kilometre sayısını aklında tutmuştu. "Sapağı kaçırmış olabilir miyim?" diye düşündü huzursuzlukla.

Fazla tanınmayan caddelerde geceleri yapılan her yolculuktaki gibi, her şey ama her şey herhangi bir özelliği yokmuş gibi geliyordu. Yol, bu yol bile, gündüze oranla daha geniş, ağaçlar daha uzun görünüyordu. "Aslında daha sapağa ulaşmış olamayız" diye kendini yatıştırdı Lubyenzov. Araba yavaş gidiyordu; şoför Askeri İnzibat'ı taşıyan piyade zırhlısının geride kalmasından çekiniyordu. Ancak gösterge de yetmiş yedi kilometreyi göstermeye başlamıştı. Lubyenzov, şimdi gerçekten ciddi bir huzursuzluğa kapılmıştı.

Sakin görünmeye çalışarak, "Kilometre sayacı doğru çalışıyor mu?" diye sordu şoföre.

"Anormal bir şey var," diye fısıldadı şoför. "Onarmak gerek, ama vakit bulamıyorum. Hep yoldayız..."

Lubyenzov, rahat bir soluk aldı ve generale yandan baktı. O, bu sırada önüne bakıyordu. Alnında, burnunun üzerinde derin bir çizgi belirmişti.

Büyük bir özlemle beklediği kilisenin yanından geçtiler hızla. Lubyenzov “Şimdi sağa,” dedi.

Küçük kent görüldü. Lubyenzov, ev kümelerini sayma alışkanlığına sevindi. Kent içinde yolunu bulmak daha zordur. Ara sokaklarda sık sık aynı dairenin içinde dönülüp durulur. Lubyenzov’un rutin duygusu ve içgüdüğü ona çok yardımcı oluyordu. Karanlıkta hemen her zaman kavşakları önceden ‘sezerdi’. Muhafız binbaşı, sözünü ettikleri üzere, ayrıca özel bir yöntem kullanıyordu. Neredeyse ayırdına varmadan, alışkanlıkla yatay caddeleri sayardı. Beşinci yoldan sağa, hemen sonra üçüncüden sola, sonra kent dışına, şoseye çıkan sapak gelecek. Beşinci mi altıncı mı? Evet, beşinci. Köşede bir köşe taşı ve devrilmiş bir sokak lâmbası vardı.

“Sağa,” dedi şoföre.

Araba üçüncü yatay yola kadar gitti; Lubyenzov “Sola,” diye emretti ve bir daha “Sola”. Bunları, daha önce duyduğu kaygıya karşılık belirli bir hoşnutlukla söylüyordu. Evler giderek seyreliyordu, sonunda tümüyle yok oldular. Şimdi bir ormandan geçiyorlardı.

“Bu yolu kaç kez aştınız?” diye sordu general birden.

“Bir kez.”

“Harika bir bellek,” diye övdü Savaş Danışma Kurulu üyesi ve “Taras Petroviç’in tümeninde uzun zamandır mı bulunuyorsunuz?” dedi.

“Bir buçuk yıldır.”

“O zaman Bug ve Weichsel nehirleri bölgesinde gündüz keşfini sürdüren sizdiniz?”

“Evet.”

“Anımsıyorum. O operasyon çok akıllıcaydı. Parti üyesi misiniz?”

“Evet.”

“Savaştan önce neydiniz?”

“Teğmen.”

“Ha, yani meslekten askersiniz.”

“Evet.”

“Meslekten askerseniz, belki de büyük karargâhın hizmetine gir-

melisiniz... İnsanın askerî ufkunu genişletmesinin hiçbir zararı yoktur...” Sustu ve gizli bir merakla Lubyenzov’un yanıtını bekledi.

Ancak o, başını salladı: “Hayır general yoldaş, izin verin, savaşı tümenimle birlikte bitireyim.”

Emirsubayı, Savaş Danışma Kurulu üyesinin konuşkanlığına ve bu tanınmayan subaya gösterdiği ilgiye şaşırdı. General Sisokrilov’un çok insansever bir adam olduğunu biliyordu. Sisokrilov insanları se-verdi. Ancak bu çok derinde, gizli, duyarlılıktan uzak bir sevgiydi. Hatta kimileri onun acımasız olduğunu düşünüyordu.

Sisokrilov, kendisinden korkulduğunu biliyordu ve bu onu bazen çok kırıyordu. Lubyenzov hoşuna gitmişti, çünkü yüksek üstüne kar-şı onursuz bir korku göstermiyordu.

“Demek ki dürüstçe çalışıyor ve işini biliyor...” diye karar verdi Sisokrilov.

“Bir daha düşünün,” diye önerdi. “Malişev’le konuşabilirim.”

“Hayır general yoldaş. Ona bir şey söylemeyin. Sözüünüzü emir olarak algılar ve hemen atamamı yapar.”

“Nasıl isterseniz,” dedi sonunda general aldırmaksızın ve yeniden gözlerini yumdu.

Araba büyük bir köye giriyordu.

Zifirî karanlık olmasına karşın köyün insanlarla dolu olduğu kes-tirilebiliyordu. Düşük hızla seyrederken, bir yüz arabanın içine bak-tı, motor kapağının önünden bir bariyer kalktı. Beyaz yarı kürklü nö-betçiler esas duruştaydı. Kimi gölgeler elleriyle işaretler yapıyor, orda burda bir el feneri parlıyordu. Alçak sesli konuşmalar duyulmaya başlandı.

Araba durdu.

Savaş Danışma Kurulu üyesi bekleniyordu. Arabanın önünde bir düzine insan selâm duruyordu. Kısa boylu bir adam, yüksek sesle ve tane tane bağırdı: “Dikkat! Korgeneral yoldaş...”

Sisokrilov, sabırsızlıkla sözünü kesti: “Tanışın. Bu tank tugayının yeni komutanı. Tugayı teslim almak üzere buraya geldi. Doğrudan Urallar’dan. Tugayı kendisine teslim edin!”

Generaller aceleyle evin içine girdiler. Kapılar çarpılarak kapatıldı, sonra ortalık sessizliğe gömüldü.

Lubyenzov kararsızlıkla geride kaldı. Görevini yerine getirmişti ve şimdi ne yapacağını bilmiyordu: Savaş Danışma Kurulu üyesinin ardından mı gitsin yoksa şoförün yanında arabada mı beklesin? Orta yolu seçti, arabadan indi ve bahçenin çiti boyunca bir yukarı bir aşağı yürümeye başladı.

Askeri İnzibatlar zırhlıdan çıkarak kamyoncularınki gibi büyük, kaba, eldivenli ellerini vücutlarına vuruyorlardı. Genç teğmen arabanın yanında ciddiyet ve dikkatle duruyor, yeni emirlerin gelmesini bekliyordu. Çibiryov kendini belli ettirmeksizin Lubyenzov’un yanına geldi, sessizce sigara içiyordu. Yanan sigarası otomatik tabancasının kabzasını aydınlatıyordu. Kısa süre sonra arabanın şoförü de indi, bir sigara yaktı. Lubyenzov’un yanına gelerek, “Evet, muhafız binbaşı, kedi gibi görüyorsunuz geceleyin... Az rastlanır bir yetenek. Belki biliyorsunuzdur, Savaş Danışma Kurulu üyesinin şoförlüğünü bir buçuk yıldır yapıyorum. Aşağı yukarı sürekli tekerlek üzerinde... Sizin beceriniz bende olsaydı... Yolunuzu haritaya göre mi buluyorsunuz yoksa belleğinize mi güveniyorsunuz?” dedi.

Lubyenzov yanıt verme fırsatı bulamadı, çünkü aynı anda onlara bir subay yaklaşıp “Savaş Danışma Kurulu üyesinin makineli tüfek korumalarının komutanı nerede?” diye sordu.

Teğmen sessizliğini bozmadan öne çıktı.

“Adamları şurdaki kulübeye götürün, ısınıp akşam yemeği yesinler. Her şey hazır. Ya keşifçi binbaşı nerede? Bilen var mı?”

“Ben buradayım,” diye seslendi Lubyenzov.

“Siz benimle gelin.”

Lubyenzov, subayı izleyerek, birkaç dakika önce general Sisokrilov’un kaybolduğu eve girdi. Holdeki loşluğu aşarak bir düzine telsizci

kızın alıcıların başında oturduğu büyük, aydınlatılmış bir odaya girdiler. Radyogramları alıyorlar ve uzun sayı dizileri not ediyorlardı. Her birinin yanında bir subay duruyor ya da oturuyor, kimileri sinirli sinirli dolaşıyordu.

Odanın içerisi yanan sobadan dolayı çok sıcaktı. Emirler çok kısaydı: “Beni Petrov’a bağlayın...” “Komşulardan niye haber gelmiyor sorun!..” “Landsberg’le bağlantı tamam mı?” “Almanlar nerede karşı saldırıya başlamış bir daha sorun!..” “Hücum grubuyla bağlantı kurun!..”

Arada sırada “Kahretsin!.. O görevini yerine getirsin!” “İlet: Yakıt hemen geliyor,” gibi bağrışlar duyuluyordu.

Lubyenzov’a eşlik eden subay ortadan kaybolmuştu ve muhafız binbaşı kimseyi rahatsız etmemek için duvara yanaştı. Genç kızlar, yorucu işlerine karşın zaman zaman misafire meraklı bir bakış atmak ve saçlarını düzeltmek için fırsat yaratmayı beceriyorlardı.

Bir sayı dizisini gözden geçiren bir yarbay sevinçle bağırdı: “Samoilov, Landsberg’e saldırdı! Bunu hemen bildirmem gerek!” Hızla önünü ilikledi ve yan odaya girdi.

Öteki subaylar da zaman zaman sayılarla dolu kağıtlarla yan odaya girip çıkıyorlardı.

Lubyenzov’a eşlik eden subay kapıda göründü.

“Savaş Danışma Kurulu üyesi sizi akşam yemeğine çağırıyor.”

Lubyenzov ardından gitti. Yan odada karargâh subayları, üzerlerine haritaların yayıldığı büyük masaların başında oturuyor ve tank birliklerinin hareketlerini işaretliyorlardı. Piyade Lubyenzov’un içinde, tankçı komutanlara karşı belli belirsiz bir kıskançlık kabardı. Burada bir saatin içinde piyadenin düşleyemeyeceği değişiklikler gerçekleşiyordu! Buna karşın tankçılar biz olmadan fazla ilerleyemezler diyerek piyade gururunu rahatlattı.

Odalardan birinde general apoletli asker paltoları asılıydı.

Subay Lubyenzov’a “Çıkarın,” diye fısıldadı.

Lubyenzov paltosunu çıkardı ve yan odanın kapısını açtı. Burada tankçı komutanlarla bir hava generali bir sofranın çevresinde oturuyordu. Toplam on kişiydiler.

Savaş Danışma Kurulu üyesi alışkanlıkla, bir köşeden ötekine odayı arşınıyor ve konuşmaksızın ortaya çıkan durumu düşünüyor-

du. Ordunun ilerleyişi elverişli bir durum yaratmıştı. Ancak Karargâh Komutanı General Sergeyevski'nin sonuç çıkarmamayı gözeterek verdiği rapordan ve hücum birliğinin yanındaki tankçı komutanın gönderdiği telsiz haberlerinden Sisokrilov, durumun her geçen saat daha da güçleştiğini çıkarıyordu. Özellikle tanklar, piyadeden elli ila yüz kilometre kadar uzaklaşmıştı. Tank alayları Almanya'nın doğu sınır bölgelerinde teknik malzemelerinin ve personelinin bir bölümünü yitirmişti. Bağlantılar yer yer savaşılabilecek durumda olan Alman tümenlerince kesilmişti. Cephane ve yakıt ikmali çok güç koşullar altında gerçekleşebiliyordu ancak. Bir araç konvoyu Alman bombardıman uçaklarınca yok edilmişti. En büyük engel ise birçok tugayın yakıtıklarını tüketmiş olmalarıydı ve ikmali getiren konvoylar ikmal yerlerine ulaşamamıştı daha.

“Niye hâlâ ulaşmadılar?” diye sordu Sisokrilov ve birden Sergeyevski'nin önüne dikildi.

Sergeyevski ayağa kalktı, ancak yanıt vermedi.

“Bilmiyor musunuz?” diye sordu Sisokrilov. “O zaman ben size söyleyeyim: Siz en önemli sorunu, yakıt sağlanması işini altınızdaki kişilere, hatta biraz da şoförlere bıraktınız da ondan. Oysa bu görev, sorumlu karargâh subaylarınca yerine getirilmeliydi.”

Yeniden odada dolaşmaya başladı ve “Karelin'i çağırdınız mı artık?” diye sordu.

“Ona haber verdim general yoldaş,” dedi Sergeyevski.

Ağır silâhlarıyla hareket halinde bulunan bir topçu tümeninin komutanıydı General Karelin. Komşu köyde geceliyordu. Onu uyandırmışlar ve buraya getirmişlerdi. İçeri girdi. Uzun boylu, kırmızı yanaklı, kızıl saçlıydı. Yüksek ve keskin bir sesle kendini tanıttı ve kımıldamadan Savaş Danışma Kurulu üyesinin sorularını bekledi.

“Nasılsınız Karelin?” diye sordu Sisokrilov alçak sesle.

Karelin gülümseyerek “Sağolun general yoldaş!” dedi. “Her şey yolunda. Topçu birlikleri Berlin'e saldırmaya hazır. Yığınak plânını noktası noktasına uyguluyorum. Topçular, piyade hatlarında çarpışmak için yanıp tutuşuyorlar. Şafak sökerken yola koyulacağım yeniden.”

“Aslanlar!” dedi Sisokrilov ve yineledi: “Aslanlar!”

Odanın içerisinde birkaç adım attıktan sonra durdu ve “Yeterince yakıtınız var mı?” diye sordu.

“Yetecektir!” dedi Karelin neşeyle. “Berlin’e kadar yeter! Araçların gereksinimi tümüyle giderildi...”

“Otur ve akşam yemeği ye,” diye onu buyur etti Sisokrilov.

Karelin içi kürklü kabanını çıkararak oturdu ve büyük, canlı, kızarık elleriyle çatal bıçağa uzandı.

“Yakıtı,” diye sürdürdü Sisokrilov, “tümüyle –son damlasına kadar– anlıyor musun, tankçı birliklere teslim edeceksin.”

Karelin’in elindeki çatal düştü, bakışlarını çaresizce Savaş Danışma Kurulu üyesine doğrulttu. Yüzü birden süzölmüştü.

“Ya ben? Ben ne yapacağım? ..” diye sordu titreyen bir sesle. Coşkunun doruğundan iki sözcükle çaresizliğin çukuruna itilen iri, neşeli adama herkes acıdı.

Sisokrilov, “Benzin konvoyunu hazırlayın,” dedi Sergeyevski’ye. “Karelin’in emriyle tümenine gidecek ve yakıtı teslim alacak.” Sonra Karelin’e döndü: “Emri yazın, şöyle yazın: Tüm yakıt, tank ordusu benzin taşıma sorumlusuna makbuz karşılığı teslim edilecektir. İmzalayın! Benimle birlikte akşam yemeğini yiyeceksiniz ve emrin yerine getirilişini kendiniz denetleyeceksiniz.”

General Sergeyevski, canlanmış ve rahatlamış, nerdeyse yeniyetme bir oğlan gibi zıplayarak emri iletme üzere Karelin’in yazdığı kağıtla birlikte dışarı koştu. Karelin ise, fırtına taşıyan bir bulut gibi karamsarlıkla masada oturakaldı. Yemek yiyemiyordu artık ve donuklaşmış gözlerini masa örtüsüne dikmişti. Herkes susuyordu. Sisokrilov da susuyordu. Ayrıca o da hemen hiçbir şey yemiyordu, çok geçmeden ayağa kalktı: “Yeni tabur hâlâ gelmedi mi? Uralcı? Onu karıştırmaya kim gitti?”

“Albay Beryosov.”

“Yükleme istasyonuna kaç kilometre var?”

“Altmış.”

Karelin’e baktıktan sonra dönerek önce tankçı generallerle konuştu: “Çarpışma hattında zarar görmüş tanklara yetişmek gerek öncelikle. Bu konuda büyük deneyiminiz var. Bundan böyle makinistler birliklerinizdeki en önemli kişilerdir. Çalışmalarıyla özellikle öne çıkanları ‘Sovyetler Birliği Kahramanı’ ünvanı için önerin.” Sonra Karelin’e döndü: “Görüyorum ki iştahınızı kapatmışım. Artık tümeninize gidin ve emrin yerine getirilişini denetleyin. Topçularınızın yerel

yurtseverliğini biliyorum. Herhalde yakıtı istemeyerek teslim edeceklerdir. Yani bu sorunu siz kendiniz denetleyin.”

Karelin, “Emredersiniz,” diye homurdandı, kürk kabanını giydi ve dışarı çıktı.

Herkes kulak kabarttı. Pencerenin altında Karelin’in öfkeli sesi cınladı: “Hadi! Gidelim! Uyuyor musun sen?”

Savaş Danışma Kurulu üyesi gülümsedi ama bir şey söylemedi.

Sergeyevski içeri girdi ve tankerlerin yola çıktığını bildirdi.

“Sizin ikmal konusunu da,” dedi Sisokrilov kabaca, “başka bir zaman konuşacağız.”

Kulak kabarttı. Uzaklardan motorların gümbürtüsü geliyordu.

“Tugay yola çıktı,” diye açıkladı Sergeyevski.

Gerçekten de öyleydi. Bir dakika sonra Sisokrilov ile birlikte gelen o general içeri girdi. Tugayın hedefine vardığını ve ormana konuşlandığını haber verdi.

“Telefon odasına gidelim,” dedi Sisokrilov.

Herkes emir almış gibi ayağa kalkarak Sisokrilov ve Sergeyevski’nin ardından yürüdü.

Lubyenzov yine tek başına geride kaldı. Gereksiz yere, rastlantı sonucu burada bulunduğundan dolayı bir sıkılganlığa kapıldı.

Kapı yeniden açıldı ve tankçı albay ona takılarak “Neden hep geride kalıyorsunuz? Savaş Danışma Kurulu üyesi her keresinde sizi soruyor...” diye seslendi.

Bunca işinin arasında önemsiz, tanınmadık bir binbaşyı anımsayan generalin bu dikkati Lubyenzov’u duygulandırdı ve ötekilerin ardından gitti.

Generaller küçük bir odaya dolmuşlardı. Sisokrilov orada değildi. Beklenti dolu bir sessizlik vardı.

Yarı fısıldayarak “Stalin yoldaşla konuşuyor,” dedi kapının önünde duranlardan biri.

Biri saatine baktı. Herkes ayırına varmadan aynını yaptı, Lubyenzov da öyle. Geç olmuştu –daha doğrusu, erken– saat sabahın dördüydü! Herkes birbirine baktı. Gözlerinden herkesi aynı düşüncenin duyulandırdığı anlaşıyordu: Stalin nöbette.

Sonunda Sisokrilov geldi. Odadakilere sırayla baktı ve konuşmaya başladı: “Şu direktifleri aldım: Her ne pahasına olursa olsun Oder

kıyısına ulaşılabacak ve Oder’de tutunulacak! Güçlendirilen kentlerde çarpışmalara girmeyeceksiniz, bunların çevresinden dolaşacak, ilerleyeceksiniz. Schneidemühl, Deutschkrone, Landsberg, Küstrin’in çevresinden dolaşılacak. Bu kentlere piyade hücum edecek. Sizin göreviniz sağlam kalelerine doğru yola çıkmış Alman ikmalini yok etmek, Alman savunmasını kırmak ve her şeyden önce Oder hattını işgal etmek. İstihbarat, Hitler ve kurmaylarının tümüyle çaresiz olduğunu bildiriyor.”

Sustu. Sonra herkesin dikkat kesilmesine neden olan bir şey söyledi: “Yalnızca Hitler’in çaresiz olmadığını unutmayın. Geçmişte, kan yitiminden neredeyse öldüğümüz zamanlar, her çareye başvurarak ikinci cepheyi batıda tutmak için elinden geleni yapan kimi insanlar şimdi her ne pahasına olursa olsun ilerliyorlar... Tankçılarınızın, makinistlerinizin ya da her kimse, bugün önemli politik bir etken olduğunu kavramak zor bir şey değil. Şimdi de Ural birliklerine gidelim, ordan da eve,” diye konuyu değiştirdi Sisokrilov. Lubyenzov’u gördüğünde ona içtenlikle elini salladı.

“Sabaha kadar yanımızda kalmayacak mısınız?” diye sordu Sergeyevski. “Biraz dinlenmelisiniz.”

“Hayır, gitmeliyim. Savaş Danışma Kurulu’na rapor vereceğim. Evet, sizin için de karargâh yerini değiştirmenin ve daha batıya ilerlemenin zamanı geldi artık.”

“Emredersiniz!”

Son olarak Sisokrilov herkese döndü, “Serbestsiniz yoldaşlar,” dedi.

Sergeyevski dışındaki tüm generaller veda ederek dışarı çıktılar. Kısa bir sessizlikten sonra sesi boğuklaşmış Sergeyevski, elindeki küçük kıvrılmış kağıtçığı ezerek “General yoldaş,” dedi. “Muhafız Teğmen Sisokrilov kahramanca şehit düştü. Tankı hücum sırasında düşman hatlarına daldı ve...”

“Bana her şey telefonla bildirildi; ayrıntılı olarak,” diye yorgunlukla yanıtladı Sisokrilov.

“Dün saat on altı otuzda oldu. Size hemen bildirilmesi emrini vermiştim.”

“Bana bildirildi.” Kısa bir suskunluktan sonra Sisokrilov, “Alaydan Moskova’daki karıma şimdilik bu konuda haber vermemelerini rica ettiğimi söylediler mi size?” diye sordu.

“Evet general yoldaş.” Sergeyevski’nin çiçek bozuğu yüzü bir an için titredi. “Emir iletildi.”

Konuşmadan giyindiler ve sokağa çıktılar.

Hava rüzgârlı ve nemliydi. Arabaların motorları şafak saatlerinin bulanık sisinde homurdanıyordu. Askerler zırhlı piyade arabasındaki yerlerini almışlardı bile. Genç teğmen, Savaş Danışma Kurulu üyesinin arabasının önünde hazır olda bekliyordu. Generali gördüğünde selâm vererek bildirdi: “Zırhlı piyade arabası yola çıkmaya hazır.”

Sisokrilov, “Tankçı piyadeler size iyi davrandılar mı? Size yemek verdiler mi?” diye sordu.

“Evet” diye yanıtladı teğmen resmî bir ciddilikle.

“Öyleyse gidelim.”

En önde Sergeyevski'nin ele geçirdiği "Horch" marka araba gidiyordu, arkasından Urallı tugay komutanının "MK"sı ve onları da en arkadan Savaş Danışma Kurulu üyesinin arabasıyla zırhlı piyade aracı izliyordu.

Lubyenzov'un tankçı piyadelerde gördüğü ve duyduğu her şey; Urallar'dan Almanya'ya uzanan 'yeşil yol'un öyküsü, tank birliklerinin alışılmadık gücü ve hızını yaşaması, Stalin'le bu uzak Polonya köyünden yapılan telefon konuşması ve en son hiç beklenmedik bir anda öğrendiği General Sisokrilov'un derin acısı, bütün bunlar muhafız binbaşısı çok etkilemişti ve her şey birbiriyle kopmaz bağlarla ilintiliymiş gibi geliyordu ona. Hatta generalin Askeri İnzibat'a gösterdiği ilgi, hatta kendisine gösterdiği saygı Lubyenzov'un gözünde olağanüstü büyük bir anlam kazanıyordu. Muhafız binbaşısı, sanki bütün bunlar Stalin'le ve saldırının karşı konulamaz gücüyle ilintiliymiş gibi geliyordu.

Düşünceleri yüksek sesli bir "Hurra" ile bölündü. Araba durdu. Durdukları açıklıkta tanklar da duruyordu. Kızıl bayrakçıklar tankların tepesinde dalgalanıyordu. Tankçılar, başlarında güderiden yeni miğferleriyle düzgün sıralar halinde araçlarının yanında hazır olda bekliyorlardı. En önde duran iri yarı tankçı, elinde rüzgârda savrulan kızıl bir bayrak tutuyordu. "Yaşasın" seslerinden ürkü� havalanan kar, çam ağaçlarının dallarından aşağı serpiliyordu.

Sisokrilov yavaşça arabadan indi. Beklenmeyecek kadar yüksek ama dingin bir sesle, sanki içtenlikli bir söyleşi yapıyormuş gibi tane tane konuşmaya başladı: "Tankçı yoldaşlar! Kısa keseceğim, çünkü zaman hızla geçiyor ve sizin de yolunuza gitmeniz gerekiyor. Biraz önce alay telefonundan Stalin Yoldaş ile konuştum. Sizi çok önemli bir görev bekliyor. O da şu: Önümüzdeki günlerde Berlin'e doğru saldırıya geçeceksiniz."

Ormanda alkışlar ve yaşasın ünlemleri yükseldi. Sisokrilov bir an için bekledi, sonra sözlerini sürdürdü: "Arkadaşlarınız Weichsel'den atılarak kocaman bir uzaklığı aştı. Urallar'dan Stalin'in 'yeşil yol'uyla gelen sizler, onlarla birlikte bu işi sonuçlandırmalısınız. Savaş Danışma Kurulu'nun bu görevi başarıyla yerine getireceğinizden kuşkusuz yok. Çünkü siz komünistlerin ordusundansınız, çünkü siz engel ta-

nımayan Stalinciler'densiniz. Siz tankçılar, sizler tarihte ilk kez iktidarı ellerine geçiren, hangisi olursa olsun, düşmanın hiçbir politik ve askerî bileşiminden korkmasına gerek olmayan, böylesine dev bir örgütlenmeyi yaratan emekçiler ordusunun hücum birliğisiniz. Bu kahramanca ve zor ilerleyişi sürdüreceksiniz. Savaş Danışma Kurulu size başarılar diliyor.”

Sergeyevski, “Emri hemen yerine getirmemize izin verir misiniz?” diye sordu.

“Yapın bunu!”

Savaş Danışma Kurulu üyesi arabaya bindi, yola koyuldular. Arkalarında motorların gümbürtüsü ve gurultusu yükseldi. Tüm orman sarsıldı; tanklar, tank taşıma araçları, roketatarlar ve motorize silâhlar karla kaplandı.

Veda etmeden önce General Sergeyevski, Lubyenzov'un eline bir harita sıkıştırdı.

“Savaş Danışma Kurulu üyesi için,” diye fısıldadı.

Lubyenzov, Sisokrilov tankçılara veda ederken haritayı inceleme zamanı buldu. 1/50 000 ölçeğindeydi. Değirmenlerin ve ormancıkların bulunduğu küçük bir bölgeyi gösteriyordu. Kağıdın ortasında kırmızı bir çarpı işareti vardı; üzerinde bir haritacının temiz elyazısıyla “Muhafız Teğmen Andrey Georgiyeviç Sisokrilov 2 Şubat 1945'te buraya gömülmüştür,” yazılıydı.

Tekerlekler ıslak karda hafifçe gıcırdıyordu. Hava belirgin bir biçimde aydınlanıyordu. Lubyenzov, Sisokrilov'a yandan baktığında onun yine kapalı gözlerle oturduğunu gördü.

General, oğlunu düşünmemeye çalışıyordu. Ama sonuçta sürekli olarak onu düşünüyordu.

Kısa sürede bunu ayırt etti ve başka, çok önemli askerî sorunlar üzerinde kafa yorarak düşüncelerini başka yöne çekmeye çalıştı. Sözgelimi yakıtı, tanklarla uçakların ortak hareketlerini, tankçı birliklerinden kopmamak için acele etmesi bildirilerek piyadenin uyarılması gerektiğini düşündü.

Ancak tek oğlunun anısı, kaçınılmaz olarak bütün bu düşüncelere baskın geliyordu. Kimi zaman bir an için her şeyi bastırıyor ve çıplak dehşetiyle tek başına kalıyordu. Öyle bir anda general kendini tutma gücünü bulamadı ve inledi, ama hemen gözünü açtı, emir subayına

“Varır varmaz benim adıma Karelin’in yakıt gereksiniminin giderilmesiyle ilgilenmeyi unutmayın,” dedi aceleyle.

“Emredersiniz!” diye yanıtladı albay.

“Şimdi Almanya’da dolaşıp duruyoruz,” diye sözünü sürdürdü Sisokrilov, “ama yine de bu gerçeğin önemini tam olarak kavrayamıyoruz... Sorun silâhlarımızın zaferi değil, ruhumuzun, düşünce biçimimizin, eğitim sistemimizin, tarihsel yolumuzun zaferidir. İnsan ister istemez, Hitler’in Reich’ından çok daha güçsüz Alman İmparatorluğu’nun, genç Sovyet Rusyası’nı tehdit ettiği 1919 yılını düşünüyor. Lenin ve Stalin Almanya’yla barış imzalanmasında diretmişlerdi... Vladimir İlyiç’in deyimiyle talihsiz bir barıştı bu... Liderlerimiz barışı imzaladılar, çünkü ana sorun Sovyet vatanımızı ayakta tutmak ve güçlendirmek, sosyalizmi kurmaktır. Yani her türden saldırgana karşı zafer kazanacak durumda olan düzeni kurmaktır... Ve şimdi Almanya’dayız.”

General, bu anılardan ve tarihsel karşılaştırmalardan kendine ege-men olmak için güç alıyordu. Bunlar kendisine, büyük bir partinin bir militanı olduğunu anımsatıyordu, hangi koşulda olursa olsun unutulmamalıydı bu.

“Benim durumumda,” dedi general kendi kendine ve yüzü acıyla buruştu. “Sakin kalmak, dünyanın üzüntülerinin dışında duran, soğukkanlılığını koruyan bir subay olmak kolay değil. Generallerin işi zor. Ya general eşleri?” diye düşündü birden karısını anımsayarak.

Andrey tank okulundaki eğitimini bitirdiğinde, Anna Konstantinova çekine çekine kocasından oğlunu yanına almasını rica etmişti. “Senin yanında olsun,” demişti kızarak. “Birtakım emir subayları bulundurma hakkın var.” Kocasını iyi tanıyordu ve bu yüzden oğlu hakkında böylesine çekinerek konuşuyordu. Gerçekten –başka tür lüsünü nasıl beklerdi ki– sinirlenmişti o ve suçlayarak, “Biliyorsun Niyura, bunu asla kabul etmem,” demişti. “Andrey de –bunu çok iyi biliyorsun– savaşta bir generalin arkasına saklanmaz, hele babasının sırtının arkasına hiç mi hiç...” Bugün bu yanıtı verdiğine pişman mıydı? Hayır...

Buna karşın şimdi karısını düşünmek korkunçtu ve annelik acısı karşısında hesap vermek zordu.

Sisokrilov dişlerini sıktı ve güçlkle gözlerini açtı. Hava tümüyle aydınlanmıştı. “Sedan’ın galipleri” anıtının bulunduğu küçük kentin içinden geçiyorlardı. Konvoy yolda ilerliyor, arabalar sessizce gıcırdı-

yordu. Lubyenzov'un sarışın kafası generale yine oğlunu anımsattı. "Binbaşı, tümeniniz büyük bir olasılıkla Schneidemühl'ü alacak. Bu 'doğu istihkâm siperleri'nin en güçlü noktalarından biri. Keşif plânını hazırlarken bunu gözetin," dedi. Kısa bir aradan sonra ekledi: "Geceleyin yönünüzü çok iyi buluyorsunuz. Bu size keşifçi olarak saygınlık kazandırıyor."

Araba bir akşam önce tümen karargâhının konakladığı köye yaklaşıyordu. Şoför arabayı yavaşlattı. Lubyenzov, kıvrık haritayı yanına, koltuğa koydu ve kafasıyla generali işaret etti. Şoför anlayarak başını salladı.

Sisokrilov, "Seryeda ile Plotnikov'a selâmlarımı iletin," dedi ve binbaşının elini sıktı.

Lubyenzov arabadan indi. Gözünün ucuyla Çibiryov'un da aynı anda koruma aracından aşağı atladığını gördü. Lubyenzov, arabalar yola koyuluncaya kadar selâm duruşunda bekledi. Sonunda gözden kayboldular.

Çibiryov, "Askeri İnzibatlar bana onu anlattılar. Ve oğlunu... Hım... evet..." dedi. Cümleyi birden, kısaca ve sessizce "O bir insan," ile bağladı.

Köye geldiler, ama tümen karargâhı artık orada değildi. Kablo bobinleriyle karlı tarlalardan geçen kolordu istihbaratçıları, tümenin şafak sökerken ilerlediğini ve karargâhın daha batıdaki bir köye yerleştiğini söylediler.

Lubyenzov, dün kaldıkları eve gitmeye karar verdi. Geride birileri kalmış olabilirdi. İçeri girdiler. Ev boş ve soğuktu. Kuştüyü yataklar hâlâ oradaydı ve duvarlardaki saatler tıkırdayıp duruyordu.

"Neyse, bir araba yakalamaya çalışalım," dedi Lubyenzov.

O anda, odanın uzak bir köşesinde, kuştüyü yatakta uyuyan birini ayırt etti.

"Hey, burada birini unutmuşlar," diye bağırdı Çibiryov ve iyice sarınmış adama yaklaştı.

Şaşırmış askerin gözleri tuhaf ve korkmuş bir yüzle karşılaştı. Yaşlı bir adamdı bu. Gözlüklü, tıraşsız, başına bir örtü sarmış, üzerine de siyah bir şapka geçirmişti. Keşifçileri görünce ayağa fırladı, şapkasını çıkardı ve onları incelikle selâmladı. Çibiryov gülümsedi. Lubyenzov, Alman'ın kesik kesik anlattıklarından evin sahibi olduğunu çıkardı. Olay-

lardan korkarak ormana kaçmış, şimdi ortalık yatışınca da geriye dönmüştü.

Önce kendini, sonra da saatleri işaret eden Alman “Uhrmacher” diye açıkladı.

“Bir saatçiymiş,”-diye çevirdi Lubyenzov emirlerine.

“Yani bir işçi,” Çibiryov gülümsemeyi kesti ve cebinden bir parça ekmeğe çıkardı.

“Danke schön, danke schön,” diye teşekkür etti Alman.

“Dam po şeye, dam po şeye”* diye homurdandı Çibiryov Alman’la alay ederek. Anlaşılan iyilikseverliğinden dolayı utanmıştı.

Keşifçiler giderken geride kalan saatçi, bir yandan ekmeği kemiriyor, bir yandan da anlaşılmaz sözler geveliyordu.

* Ensene bir tane indireceğim.

Askerler gözden kaybolduğunda Alman bir süre daha ayakta durdu ve kulak kabarttı, sonra yatağa çöktü, uzun süre kıpırdanmadan öylece oturdu.

Yüzündeki belirgin korku ve bilinçli olarak takındığı saflık ifadesi kayboldu. Ancak şimdi bile iş arkadaşları, yoksullaşmış, komik bir biçimde sarınıp sarmalanmış bu yaşlı adamın Alman Kolordu İstihbarat Örgütü R Özel Birimi'nden Konrad Winkel (Nr. 217 F) olduğunu anlayamazlardı. Winkel, iki Sovyet askerinin geldiğini görünce aslında kendini esir aldirtacaktı. Fakat sonra sonuçlarını düşününce korkudan titreyerek bu düşüncesini değiştirmiş ve kendini ev sahibi olarak tanıtmıştı. Duvarda asılı çok sayıdaki saat, aklına saatçi oyununu getirmişti. Bunu akıllıca buldu; çünkü üç haftalık yolculuğu boyunca, Ruslar'ın işçi ve zanaatçılara iyi davrandığına birçok kez tanık olmuştu.

Şaşkına dönmüştü Winkel, benliği sarsılmıştı. Uzun süredir korktuğu şey korkunç bir kesinlik kazanıyordu: Almanya yenilmişti. Fakat onu kederlendiren yalnızca bu değildi. Burada olup bitenler askerî bir yenilginin çok ötesindeydi. Bu, Winkel'in de içinde bulunduğu bir Alman kuşağının tüm umut ve beklentilerinin yıkılmasıydı.

Konrad Winkel bütün yaşamını Danzig'te geçirmişti.

Bu 'bağımsız kent'te yaşayan Almanlar son derece şovenistti. Hitler'in propagandasıyla kamçılanmış, Hess, Rosenberg ve Bohle'nin ajanlarınca kışkırtılmışlardı. Rakipleri Polonyalılar'a karşı büyük bir nefretle doluydular. Babalarının kuşkulu uyarılarına karşın genç Winkel'ler –Konrad, Hugo ve Bernhard– coşkuyla Hitler gençliğinde ve SA'da* yürüyüşlere katılıyorlardı. "Heil Hitler" diye bağırıyor, Almanya'nın o büyük Avrupa yayılmasına inanıyorlardı. Eskiden oldukça sakın çocuklardı ve çalışkan öğrencilerdi; ancak vahşi boş inanlarla zehirlene zehirlene saldırgan Hitler gençleri haline geldiler.

Bu iki dirhem bir çekirdek, benzi soluk, hırslı, uzun boylu ve düzenli bir biçimde yoldan çıkarılmış delikanlılar kendilerini yenilmez, korkunç ve korkusuz 'sarışın canavarlar' olarak görüyorlardı. Şiddet, yaşam felsefeleri haline geldi. Devlet dinine dönüştürülen kendini beğen-

* SA: Sturm Armee / Hücum Kıtaları: Nazilerin silâhlı örgütlenmesi –çev.

mişlik, Königsberg'ten Tirol'a kadar genç sersemeler üzerinde büyü gibi bir etkide bulundu.

Açıkçası üç kardeşin en büyüğü olan Konrad -1938'de 25 yaşındaydı- bu cürccunada önceleri ruhunun ta derinliklerinde kimi kuşku-lara kapılmıştı. Birçok şey hoşuna gitmiyordu. SS'in vahşiliklerini duyuyordu; toplama kamplarından, kitlesel kurşuna dizmeler ve zorun-lu göçlerden söz ediliyordu. Ancak gerçekleri görmeye çabalamıyord-u. Bu çok tehlikeliydi. Şişirilmiş otoriteye karşı doğuştan edindiği burjuva inanç, kuşkularının baskın çıkmasına izin vermiyordu. Oto-ritesi yurtdışında bile (yurtdışındaki saygınlığına işaret edilirken da-ima Führer'in otoritesinin gerçekliğine karşı bir damla zehirli inanç-sızlık saklı olurdu) bunca büyükse; profesörler, bilginler, yazarlar, von Blomberg ve von Neurath gibi eski bakanlar (eskilere karşı gü-ven yenilere göre daha fazlaydı, çünkü onlar daha sadeydi), general-ler, Hindenburg'un kendisi bile Hitler'i iktidara getirdiyse -herkes "böyle olmalı" dediyse- neden kuşku duyulsundu?!

Almanya'nın iyiliği için kimi uluslar tümünden yok edilmeliyse ne yapalım? Öldürmek gerekli mi? Anlaşılan bu kaçınılmaz. Aldatmak gerekli mi? Ne yapalım, aptallar kandırılmak için doğmuşlardır.

Bü ve buna benzer düşünceler, safsatalar, bahaneler Konrad Win-kel'in ve onun gibilerin kimi zaman rahatsız edici şeyler fısıldayan vicdanlarını uyuşturdu.

Elbette, kendinin değil başkasının elleriyle savaşabilse her şey ol-dukça güzel olacaktı. Ancak ne yazık ki doğrudan kendisi yapmak zorundaydı bunu.

Hugo, Bernhard ve Konrad arka arkaya orduya yazılmışlardı. Bernhard uzun süre cephede kalmadı. İki bacağını yitirdi ve anla-şmazlıkların savaşla çözülmesi gerekip gerekmediğini ciddi biçimde sorgulayarak eve döndü. Konrad, önce Krakau'daki Polonya bölgele-ri genel valisinin yüksek karargâhında çalıştı. Nefret edilen Leh dili-ne egemen olması işine yaramıştı. 1944 yazında gerçekleştirilen son 'toplu' seferberlikte bir ordu karargâhında keşifçilikle görevlendiril-mişti. Burada ajanlık üzerine verilen kısa bir eğitimden geçirildi ve Al-man ordusunun cephe gerisinde casuslukla mücadele servisinde çalış-maya başladı.

Alman ordusunun Weichsel'e kadar geri çekilmesi, Winkel'i elbette

çok huzursuz etmişti. İşi gereği, Ruslar'ın yarma hareketinden sonra başka saldırılarda bulunacak güçlerinin kalmadığına ilişkin gazete haberlerinin gerçekleri yansıtmadığını biliyordu. Buna karşın Weichsel'deki savunmanın çok güçlü ve aşılamaz olduğundan kuşkusu yoktu.

Alman ordusu üç hafta önce Weichsel'de savunmasını kurduğunda, Konrad Winkel bu koskoca savunma hattını Sovyet ordusunun saldırıp tuzla buz edeceğini düşünememişti. Evet, saldırı çok şiddetliydi. Buna en ileri hatta ya da onun yakınlarında tanık olan karargâh subayları korkunç ayrıntılar anlatıyorlardı. Sovyet topçuları ve hava kuvvetleri, yollarının üzerindeki her şeyi, sözcüğün tam anlamıyla darmaduman etmişlerdi.

13 Ocak günü, grup karargâhında bulunan Winkel, kısa süre önce demir haç nişanının şövalye derecesini alan küçük kardeşi Hugo'yla karşılaştı. Hugo, karargâha bir görev nedeniyle gelmişti.

14'ünün sabahında uzaklardan açılan şiddetli topçu ateşini duyular.

Rengi solan Konrad, "Başlıyor," dedi.

Hugo kulak kabarttı ve başını sallayarak, "Ruslar bir yerde hattı kırsa bile, savunmaya kusursuz bir biçimde hazırlanan Bromberg-Poznanya ve Silezya'da durdururuz onları..." dedi.

Hugo, bu sırada 'Führer'i tek bir sözle dahi anmadı; o yalnızca askerî önderliğe inanıyordu.

"Generallerimiz deneyimli insanlar," dedi paltosunun önünü ilikleyerek. "Yeni savunma hatları hazırlıyorlar. Neyse, görüşmek üzere. Ben gidiyorum. Umarım bir daha görüşürüz."

İki saat sonra, Ruslar'ın savunmayı geniş cephede yardıkları haberi geldi.

Winkel, şimdi bile durumu umutsuz olarak görmüyordu. Almanya'ya daha çok vardı, Ruslar'ın soluğu oraya gelene kadar tükenirdi. Ne olursa olsun eski Alman sınırına yerleşik savunma hatlarından oluşan 'doğu siperleri', imparatorluğun yaşam merkezlerine olan yolu aşmak için Ruslar'a geçit vermeyecekti.

Bu arada karargâhı kuşkulu bir heyecan kaplamıştı. Akşama doğru ise ateşli bir telâşa dönüştü bu. Kamyonlar olabildiği kadar hızla yükleniyordu. Her yerde büyük bir gerginlik, amansız bir acelecilik ve gereksiz bir karışıklık yaşıyordu.

Bu sırada Konrad, Albay Böh'm'ün yanına çağrıldı. Konuşma bodrumda gerçekleşti. Anlaşılan, Sovyet uçakları karargâhın yerini saptamışlardı; köy aralıksız olarak bombardımana tutuluyordu. Konrad, bir telsizle birlikte sivil olarak Hohensalza'ya (eskiden adı İnovrazlav olan Polonya'daki kente) gidip oradan Sovyet birliklerinin hareketlerini ve güçlerini bildirmekle görevlendirildi. Gizli kodu, eskisiyle aynıydı. Albay ona Vladislav Valevski adına düzenlenmiş Varşovalı bir emlakçı kimliği verdi. Hohensalza'da, Varşova'dan kaçıp Alman ajanlığı yapan ve kendisini barındıracak olan bir Polonyalı esnafın yanına yerleşecekti. Albay ona, Teğmen Richard Hanne'nin aynı görevle komşu kent Altburgrund'a (yine Almanlar'ca adı değiştirilen Şubin'e) gittiğini söyledi. Hanne burada Polonyalı bir araba onarımcısı olarak çalışıyormuş. Albay, batıya geçmek zorunda kalması olasılığı için üç ayrı pasaport onay belgesi verdikten sonra onu gönderdi. Winkel, apar topar kendisine tanımı verilen eve koştu. Gitmek üzere arabaya binmiş olan Binbaşı Siebert istemeye istemeye aşağıya indi. "Ona bir telsiz verin," diye bağırdı ve hemen yeniden arabaya atlayarak gitti. Asık suratlı bir kıdemli başçavuş, Winkel'e yerde duran bir düzine telsiz gösterdi ve makbuz istedi. Winkel makbuzu yazmak için oturdu. Sağda solda Sovyet bombaları gümbürdüyordu. Kıdemli başçavuş bir an düşündükten sonra, "Boş verin, onu makbuzsuz alın," dedi.

Winkel şaşırarak telsize baktı. Onu nasıl götürecekti? Şansına bahçede eski bir el arabası buldu. Aleti ve aküyü buna yükledi, "İİb" bölümüne kadar götürdü. Arabaların çevresinde hiçbir soruya yanıt vermekte istekli olmayan bir yığın insan koşuşturuyordu. Sonunda Winkel'in arkadaşı ve meslektaşı Yarbay Hauss geldi.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu alçak sesle.

"Hohensalza'ya. Bir telsiz taşıyorum yanımda."

"Bense Warthegau'daki Gnesen'e." Daha da düşük bir sesle ekledi: "İşler berbat. Sen en azından Lehçe'yi iyi biliyorsun. Ama, uzaktan bile Saksonyalılık kokan bölük pörçük Lehçemle kendimi nasıl hissettiğimi kestir bakalım... Ona dedim ki 'Çekçe biliyorum... beni Çekoslovakya'ya gönderin...' Ama o altına etmiş bile... Kaçtı düzenbaz. Kimseyle konuşma olanağı yok. Ruslar'ın yarın burada olacağını duydum. Bu arada gidelim. Komşu köyde Kraft arabayla bizi bekliyor."

Eve girdiler, ortalığa saçılmış sivil giysilerden uygun olanlarını se-

çerek giyindiler. Winkel telsizi bir battaniyeye sardı. Köyü terk ettiler. Dağılmış birlikler sonsuz konvoylar halinde yol boyunca akıyordu. Arabalar kızgınlıkla korna çalıyor ve sessizliğe bürünmüş piyade-lerin arasına dalıyordu.

Askerler Winkel ve Hauss'u Polonyalı sanıyorlardı. Hatta bir başçavuş, onları kurşuna dizmekle korkutmaya kalkıştı ve caddeden çekilmelerini emretti.

“İspiyoncular,” diye söylendi, “gününüzü göstereceğim size!”

Winkel ürktü. Kuşku uyandırmaları doğaldı. Ve askerlerden biri el arabasını gözden geçirip de telsizi bulsa, açıklamaya fırsat kalmadan kurşuna dizilirdi.

Trafik düzenleyicileri ortalıkta gözüküyordu. Kimi zaman bir subay, konvoyları sıraya sokmaya çalışıyordu, ama kimse kulak as-mıyordu. Siperlerin içinde terk edilmiş kamyonlar ve toplar vardı. Bomba çukurlarında, olasılıkla oradan kaçmış bir propaganda bölü-ğünün geride bıraktığı kitaplar duruyordu. Protestan ve katolik dua kitapları, asker takvimleri ve benzeri şeyler. Açık kalmış bir kitabın sayfasından ‘Führer’in kirlenmiş yüzü, geçip giden insanlara çılgın gözlerle bakıyordu. Winkel kafasını çevirdi.

Askerler kaşlarını çatarak mobilya, halı, palmiye ve kauçuk ağaç-larıyla dolu kamyonun ardından bakıyorlardı. Kaçmakta olan Nazi valilerinin, komutanların ve özel tim komutanlarının öteberisiydi bunlar. Bir Nazi valisinin maun ağacından mobilya takımını taşıyan yaklaşık on iki kamyonluk bir konvoy gidiyordu. Genel Vali Hans Frank’ın özel eşyası olduğundan söz ediliyordu. Oymaları gösterişli dolaplar, masalar ve en incsinden yemek odası takımları ağır ağır karla örtülüyordu. Masaların ve koltukların altından beyaz kazlar vakvak ederek boyunlarını uzatıyordu.

İzinsiz ayak basanların kurşuna dizilme cezasıyla karşı karşıya ol-dukları bir çiftlik, insan kaynıyordu; levazımcılar, askerler, gülüşüp duran sarhoş kadınlar. Burada bir subay genelevi boşaltılıyordu.

“Kraft buradan ayrılmış mıdır acaba?” diye sordu Hauss, korku-
dan sarararak.

İyi ki gitmemişti. Bu karışıklık ve gürültünün ortasında sakinliği-ni koruyan –en azından dışa dönük– tek kişi oydu. Odasındaki şömi-nenin önünde duruyor ve ortalıkta yığınlar halinde duran belgeleri

yakıyordu. Kılık değiştiren subaylara doğru başını salladı: “Sizi hemen göndereceğim. Ruslar yaklaştı.”

Onları gözden geçirdi ve giyimleri konusunda bir iki uyarıda bulundu. Hauss’a göğsünü bu kadar kabartmamasını söyledi.

“Sivil olduğunuzu unutmayın.”

Hauss’un Lehçeyi kötü konuştuğuna ilişkin söylediklerine elini salladı ve homurdanarak “Bir şey yapamam,” dedi. “Sizi Gnesen’e gönderme emrini aldım. Bunda bir değişiklik yapamam. Zaten patronlar da gitti.” Bir süre sustuktan sonra yineledi: “Ruslar yaklaştı.”

“Yakında durdurulurlar mı sizce?” diye merak etti Hauss.

Kraft, açık renkli, kımıltısız gözleriyle ona ciddi bir biçimde, uzun uzun baktı: “Emirlerin uygulanması gerek... Biz batıda Arden dağlarında Amerikalılar’la savaşıyoruz ve birdenbire Ruslar’ın saldırısı. Görülmedik bir şiddetle hem de. Ruslar’ın iki hafta sonra saldırıya geçeceğini düşünmüştüm. Buna ilişkin işaretler vardı. Bolşevikler acele etti; kesinlikle şaşkına dönen Amerikalılar’ı kurtarmak istiyorlar...” Son kağıt yığınına ateşe attı ve “Yeterince paranız var mı? Ne olur ne olmaz bunları da alın!” dedi.

Bir paket kağıt Mark ve Zloti’yi üleştirdi. Bir an düşündükten sonra, “Belki bu para dolaşımdan kalkmıştır. Alın burada Rus Rublesi var. Bunlar sahte ama çok temiz, ayırt etmek nerdeyse olanaksız,” diye ekledi.

Bu sırada büyük mavi bir otobüs evin önüne gelmişti. Kraft’ı dışarı çağırmak için acı acı kornaya basılıyordu. Kraft giyindi, dışarı çıktılar.

Otobüste Winkel’in tanımadığı birtakım siviller ve otomatik tabancalı iki astsubay oturuyordu. Mühürlü sandıklarla dolu otobüste telsize yer bulmak çok zor oldu. Winkel ondan ayrılmayı kesinlikle kabul etmedi. El arabası güçlkle tıktırıldı.

Hava kararıyordu. Yoldan gürültüler ve kaynağı belirsiz kulak tırmalayıcı bir bağırış çağırış geliyordu.

Gece yarısında, Kraft kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra sivillerden birinin indiği Kutno’dan geçtiler. Kolo kentinde bir ikincisi otobüsten indi. Warthe nehrini geçtiler. Geçiş, insan konvoylarınca kullanılıyordu. İki saat beklemek zorunda kaldılar. Konin kentinde yine bir ajan indi, sonra kuzeye yöneldiler. Gün boyu yolculuk ettiler. Yol, geri çekilen birlikler ve iki kıyı boyunca yürüyen bitkin Al-

man aileleriyle tıkalıydı. Otobüs, biraz ilerde, maun mobilyaların ve beyaz kazların bulunduğu Doktor Frank'ın kamyonunu solladı.

Geceleyin Hohensalza yakınlarında durdular. Sıra Winkel'e gelmişti. Kraft, Winkel'den askerî kağıtlarını kendisine vermesini ve üzerindeki bütün Almanca mektupları, eski yaşamına ilişkin tüm izleri yok etmesini istedi. Winkel aceleyle ceplerini karıştırdı ve her şeyin tamam olduğunu söyledi. Hauss çok sıcak ve titreyen elini uzatarak onunla vedalaştı.

Winkel otobüsten indi. Ardından da el arabası indirildi. Otobüs yola koyuldu ve hemen bir dönemeçte kayboldu. Winkel birkaç dakika bekledikten sonra, el arabasını iterek Hohensalza'ya, daha doğrusu (bundan sonra kentin Lehçe adını kullanmalıydı) İnovrazlav'a doğru yürümeye başladı.

Korku ve güvensizlik duyuyordu. "Bu günlerde Polonyalılar'a güvenmek tehlikeli iş," diye düşünüyordu. Ama başka şansı yoktu. Birçok Alman ve Polonyalı'nın da aynı yolda yürümeleri, kimilerinin yanlarında kendisinininkine benzer el arabaları bulunması, dolayısıyla hiç dikkat çekmeyecek olması, onu biraz rahatlattı. Alman asker grupları da yürüyordu, ancak onlardan artık yardım isteyemezdi. O Vladislav Valevski'ydi, Varşovalı bir emlakçıdan başkası değildi. Kentin girişinde, benzin istasyonunun yanındaki o güzel ve rahat lokantaya da giremezdi artık; çünkü kapının üzerinde, "Yalnızca Almanlar için" yazılıydı.

"Üstelik," diye düşündü acı bir gülümsemeyle, "yakında Ruslar gelecek ve bizi Alman boyunduruğundan kurtaracak."

Sokaklar boştu. Tanımı verilen iki katlı, altında bakkal olan evi kolayca buldu. Kapalı kepenge vurdu ve bekledi. Hiçbir kıpırtı olmadı.

Winkel bir kez daha tabelaya baktı. Evet doğru evdi: "Matuşevski Gıda Pazarı". Bir kez daha, bu kez daha güçlü ve ısrarlı vurdu. Sonunda bir erkek sesi kapının arkasından Lehçe sordu: "Zo pan poçebuye?"*

Winkel, sözleşildiği gibi, Sabludovski beyden Matuşevski beye Varşova'dan bir mektup getirdiğini söyledi. Kapı hafif aralandı ve Winkel el arabasıyla girdi.

* Buyrun beyefendi?

Matușevski kısa boylu, oldukça şişman ve çok konuşkan bir insandı. Yaşananlardan oldukça ürkmüştü ve “Pan Vladislav Valevski”nin gelişinden pek de sevinç duymamıştı. Düzensiz, kırçıl bıyığı sokaktan gelen en ufak gürültüde titriyordu. Üst dudağı kalkıyor ve küçük sivri dişlerini açıkta bırakırken tombul sağ eli uyarıcı bir hareketle havada asılı kalıyordu. Bu haliyle, ambarda bir insanın huzursuz ettiği bir kemirgeni anımsatıyordu.

Sokaktaki sesler kaybolduğunda Matușevski yeniden aceleyle konuşmaya başlıyor ve her şeyi birden anlatmaya kalkıyordu. Ailesinden, Londra’da yaşayan ağabeyinden söz ediyor, Alman ordusunun güçsüzlüğünden, gerçekleşmeyen düşlerinden ve Ruslar’ın kaçınılmaz ilerleyişinden yakınıyordu.

“Ah, ah,” diyordu, “olaylar ne kadar da can sıkıcı bir seyir izlemeye başladı... Nasıl bitecek bu iş Pan?..”

Bu arada Winkel’in getirdiği Sovyet parasına da çok sevindi (Winkel, sahte olduklarından söz etmedi tabii). Matușevski, Alman’a çatı katında bir yer verdi. Telsiz, tavanarasında kenevir, fıçılar, eski sandıklardan oluşan karışık bir yığın altına saklandı.

Winkel-Valevski, sıksa, genç kız gibi hazırlanmış yaşlı bir kadın olan Pani Matușevska’ya Varşova’dan bir sığınmacı olarak tanıtıldı. Winkel, ona, Varşova’daki durum ve Sovyet ordusunun ilerleyişi hakkında bildiği bilmediği her şeyi anlatmak zorunda kaldı. Ev sahibi karısını yatak odasına göndermekte acele etti. Yine yalnız kaldıklarında Winkel’e, tumturaklı bir ifadeyle ‘siyasi inancı’nı açıkladı.

“Ben Polonyalıyım,” dedi, “ve birçok şey, evet Pan, Almanlar’ın yaptığı... hımmm... birçok şey beni tiksindirdi. Pan... eeh... Valevski, Almanlar’ın politikası, akıllıca bir politika değil. Onlara duyduğum sevgiden dolayı değil Pan, ben sizi daha yüksek politik düşünceler temelinde kabul ettim. Çünkü Pan, komünizm tanrının gazabıdır. Sizinle açık konuşuyorum... Ben, belli bir biçimde üyesi olma onuruna eriştiğim Polonya ulusal ordusunun görüşlerini paylaşıyorum. ‘Svit’ radyo yayınlarını izliyorum ve General Sosnkovski’nin politikasıyla aynı düşüncedeyim... Sizinle çok açık konuşuyorum Pan... eeh... Valevski, çok açık... Ben Polonyalı bir dönme değilim. Yo hayır! Londra’daki ağabeyim hükümet organlarında saygın bir mevkiye sahiptir. Yo hayır... abim, yine çok saygın bir adam olan Bakan Matușevski

değildir. Pan Bakan Matuşevski'yle arasındaki yalnızca bir soyadı benzerliğidir, başka bir şey değil.”

Matuşevski'nin gevezeliği Winkel'i çok kızdırıyordu, ama onu dinlemek zorundaydı. Polonyalı'nın, daha birkaç gün öncesine değin göze alamayacağı biçimde küstah ve açık açık konuşabilmesi bile, Almanya'nın otoritesinin ne derece düştüğünü gösteriyordu. Winkel, yüksek sesle bağırıp çağırmamak için kendini zor tuttu. Şimdi zaman değişmişti işte. Somurtarak oturuyor ve yüzüne, bu Polonyalı 'politikacı'nın söylediklerini belli bir ilgiyle dinliyormuş ifadesi vermek için çaba harcıyordu.

Winkel, Matuşevski'nin gevezeliğine sabır gösterdi, ama bir yandan da kendi sorunlarını düşündü: “Ordu, Bromberg-Poznanya-Breslava hattında tutunabilecek durumdaysa, o zaman hâlâ bir kurtuluş şansı vardır...” Ve şunları da düşündü: “Ne büyük rezillik... Böyle kaçmak! Koyunlar gibi!..”

Odasına çıktı, hemen uykuya daldı. telâşlı bir fısıltı, sabahın erken saatlerinde uyandırdı onu. Matuşevski'yi gördü. Polonyalının elinde kırmızı, büyük bir bez parçası vardı.

“Ruslar kente girdi!” diye fısıldadı. “Pan kalkın. Kalkın ve bana yardım edin!”

“Bu kadar çabuk mu? Bu olanaksız...” dedi Winkel şaşkınlıkla.

“Bu olanaksız!” diye onu taklit etti Matuşevsi kızgınlıkla. “Savaşçı sizsiniz!.. Kalkın! Bana yardım edin Pan!”

Küçük bir pencere açtı. Odaya soğuk bir rüzgâr doluştu ve masanın üzerindeki peçeteyle takvimi yere uçurdu. Matuşevski bir sandalyeye tırmandı; kızıl bayrağı çatı penceresinin altında, duvara tutturulmuş bir sopaya çiviledi. Çekiç sesleri boş sokakta yankılandı. Pan Matuşevski sandalyeden inerek derin derin içini çekti.

Kızıl bayrak evin üzerinde dalgalanıyordu.

Winkel, öğleden önce küçük kentin sokaklarını dolaştı. Bugün Sovyetler'in görkemli ilerleyişini tüm gücüyle kestirebilmişti. Tanklar ve birinci sınıf ağır toplar bitip tükenmek bilmeden akıp gidiyordu.

Ayrıca, piyadelerin güneş ve rüzgârla kararmış yüzlerinde gerçek mücadele ruhunu görebilmek için psikolog olmak gerekmiyordu. Yürüyüşleri düzenli kollar halinde değildi, uygun adım da değildi; çalimsız, trampetsiz, gösterişsiz, zaferleriyle böbürlenmeden, dâvalarının iyi bir dâva olduğunun bilincindeki insanlar gibi sakin, acele etmeden yürüyorlardı. Tabelaları merakla inceliyorlar, güzel Polonyalı kızlara kurnazca gülümsüyorlardı. Mola vermek, söyleşide bulunmak ve kızlarla şakalaşmak için kendilerine zaman tanıyorlardı. Buna karşın hiçbir yerde durmuyor, sürekli ama sürekli batıya doğru ilerliyorlardı. Ve Winkel titreyerek, dünyadaki hiçbir gücün onları durduramayacağını duyumsadı.

Bir birlik, dalgalanan bir bayrakla sokaktan geçiyordu. Winkel, bu bayrağın üzerindeki orak çekici ve beş köşeli yıldızı gördü. Komünizmin simgesini, ya da Almanya'da sık sık söylendiği gibi "Marksizmin" simgesini. Komünistleri yasadışı olarak görmeye alıştı. Kuşkusuz 1933 yılından beri "komünist" sözcüğü yasak, korkunç bir sözcük haline gelmişti. Komünistler ve özgürlük; bu iki kavramın birlikte kullanımına Winkel'in kafasında yer yoktu; 'uzaylı' ve 'Berlin' dermiş gibi. Ve burada komünistler serbest dolaşıyordu! Yalnızca özgür olmakla kalmıyorlar, üstelik yenilmez, silâhlı bir güçtüler. Üstelik bütün bu olanlar Alman İmparatorluğu'nun kapılarının hemen önündeydi. Winkel öğleyin, morali tümüyle bozulmuş olarak eve döndü. Üşümüş ve acıkmıştı. Matuşevski onu konuşmadan karşıladı. Dikkati çeke çeke öksürüyordu. Kısa süre sonra kapı vuruldu. Dışarıda, koluna kırmızı beyaz bir bant bağlamış, uzun boylu bir delikanlı duruyordu. Matuşevski'yi ve onun tanıştırdığı "Varşovalı sığınmacı"yı selâmladıktan sonra, bir saat sonra pazar yerinde kent halkına yönelik bir mitingin düzenleneceğini haber verdi. Matuşevski, belinden eğilerek teşekkür etti. Tombul elini yeleğine bastırarak delikanlıya, alçak Alman işgalcilerinden kentin kurtarılışı gibi büyük ve mutlu bir olay vesilesiyle kendisinin de ailesinin de kesenkes orada olacağına söz verdi.

Bu sırada Winkel'e sinsice bakıyordu.

Winkel mitinge Matușevski'yle birlikte gitti. Alana bağırp çağır-
makta olan bir kalabalık toplanmıştı bile. Her yer kırmızı beyaz ve
kızıl bayraklarla ışıldıyordu. Belediye binasının balkonunda Sovyet
ve Polonyalı subaylar duruyordu.

Alman toplama kampından kurtarılmış, genç, ama saçları tümü-
le ağarmış Polonyalı bir kadın konuşuyordu. Anlattığı şeyler, sözün
tam anlamıyla korkunçtu. Alandaki kalabalık uğursuz bir sessizliğe
gö müldü. Winkel kırırdamaya cesaret edemiyordu. Polonyalı kadın
konuşmasını bitirdiğinde, bir otomobil ile zırhlı bir araba korna ça-
larak alana girdi. Zırhlı araba kasklı ve otomatik tabancalı Sovyet as-
kerleriyle doluydu. Otomobilden yaşlı bir general indi. İkisi Sovyet,
biri Polonyalı, üç subayın eşliğinde belediye binasına girdi ve kısa sü-
re sonra balkonda göründü.

Mitingi yöneten Polonyalı hemen generale söz verdi. 'Sisokrilov'
adı Polonyalılar'a hiçbir şey ifade etmiyordu, Alman ajanı ise bu adı
yakından tanıyordu.

General konuşmaya başladı. Yüksek ve net sesi eski evlerin duvar-
larında yankılanıyordu. Polonyalılar'ın Alman boyunduruğundan
kurtuluşlarını kutladı, Polonya halkına Sovyet ordusundan içtenlikli
yardım ve destek sözü verdi.

Halk generalin söylediklerini sevinç çığlıklarıyla karşıladı. Win-
kel, birinin kendisine sarıldığını, öptüğünü duyumsadı. Yaşlı bir Po-
lonyalı'nın kollarında bulmuştu kendini, sonra genç bir Polonyalı ka-
dın sarılıp öptü onu. Şapkalar ve kasketler havaya fırlatıldı.

Winkel, uyuşmuş ve ezik, kalabalıktan güçlükle kurtularak ayrıl-
dı. Matușevski'nin evine dönünce sessizce tavanarasına çıktı. Burası
sessiz ve karanlıktı, toz ve fare kokuyordu. Winkel bir fener yaktı,
telsizi çabuk çabuk kurmaya başladı. Birazdan çok sayıda Rus birli-
ğinin ve general Sisokrilov'un kentte bulunduğunu bildirecekti. Uçak
filoları buraya gönderilecek ve bütün bu İnovrazlav'ı, Matușevski'yle
birlikte havaya uçuracaktı!

Gizli kodla çalışıyor, "Saray bahçesi"ni arıyordu. Rădyo dalgala-
rında konuşuluyor, şarkılar söylenip çalınıyordu. Kısa süre içinde
kendi dalgasını buldu, ancak Rusça konuşuluyordu. Biri üsteleyip du-
ruyordu: "Bir, iki, üç, dört, beş..." Ardından da: "Vanya, belirlenen
telsiz sesini veriyorum!"

“Saray bahçesi” yanıt vermiyordu.

Winkel, başka dalgaları denedi. Kesik kesik Almanca konuşmalar-
dan, ordunun hâlâ düzensiz olarak geri çekildiği anlaşılabilirdi.
Biri, bir başkasından yardım istiyordu. “Çembere alındım!” diye bağ-
rıyorlardı bir başka dalgada. Bir üçüncüsünde ise “Şeytan görsün!”
deniyordu.

Winkel, gece boyunca telsizin önünde oturdu. Sonra üç gece daha.
Sonunda her şeyin boşuna olduğunu kabul etti. Zayıf verici yalnızca
yüz kilometre çapında bir alanı kapsıyordu. Anlaşılan Alman ordusu
bu kapsama alanının dışına çekilmişti. Daha doğrusu kaçmıştı.

Sabah olunca Winkel aşağı indi. Matuşevski’nin dairesine giden
kapıyı açınca iki genç Sovyet subayı gördü. Neredeyse kaçacaktı, an-
cak kendini toparladı. Subayların salt geceleme amacıyla burada bu-
lunduğu anlaşıldı. Bir süre ev sahibi ve “Varşovalı sığınmacı” ile söy-
leştikten sonra, oturup satranç oynamaya başladılar. Winkel hiç ara
vermeden onları izliyordu. Dikkatle satranç tahtasına bakıyorlardı.
İkisi de gençti, geniş alınları ve sakın gözleri vardı. Bağırıp çağırımı-
yorlar, böbürlenmiyorlardı, üstünlükleriyle kimseyi ürkütmek istemi-
yorlardı. Hayır, birer fatih gibi görünmüyorlardı.

Winkel onlara savaşın sonuna ilişkin düşüncelerini sordu. İkisi ba-
kışlarını aynı anda satranç tahtasından kaldırdı ve tam anlayamadık-
ları Lehçe sözleri dikkatle dinlediler; sonra biri, “Savaş birkaç ay için-
de sona ermiş olacak,” dedi.

“Daha bu yıl içinde mi?” diye sordu ‘Valevski’.

“Tabii,” diye yanıtladı biraz şaşkınlıkla biri.

‘Valevski’, bu konuda kuşkular dile getirmeye karar verdi. Alman-
lar’ın hâlâ çok güçlü olduğunu söyledi. Matuşevski, ona kızgın, uya-
ran gözlerle baktı; ‘Subay Panlara’ Almanlar’ın zayıflıklarının ortada
olduğunu söyledi. İki Rus ise ‘Valevski’nin düşüncesine katıldılar.

“Gerçi hâlâ kuvvetleri var, oldukça güçlü de,” dedi biri, “ama biz
onlardan daha güçlüyüz, ayrıca Almanlar’ın morali bozuk durumda.”

“Efendim Pan?” diye sordu ‘Valevski’ bir daha, çünkü son söyle-
nenleri anlamamıştı.

Rus, yumruğunu omuz hizasından aşağı doğru anlamlı bir biçim-
de iterek “morali bozuk”, diye yineledi.

Winkel odadan çıktı, Matuşevski de hemen ardından geldi: “Çıldırıldınız mı, Pan!.. Neler söylediniz öyle! Bizi mahvedecekler!”

“Kes sesini, yaşlı bunak!” diye tısladı Winkel ve odasına çıktı.

Ne yapmalıydı? Evine, Danzig’e mi gitmeliydi? Akrabaları kesenkes Erich amcasının yanına, Wittenberg’e göçmüştü. Yoksa telsizle birlikte cepheye mi yaklaşmalıydı? Bu tehlikeli bir girişim olurdu, Sovyet casuslukla mücadele servisi onu yakalardı.

Sonunda karar verdi. Şubin kentine, Richard Hanne’nin yanına gidecekti. O teğmen, daha aceleye gerek olmadığı zamanlar oraya gönderilmişti. Onun telsizi daha güçlü ve değişik bağlantı olanaklarına sahip olabilirdi. Winkel, genelde ajanların birbiriyle ilişki kurmaları yasak olmasına karşın, bu teğmeni biraz tanıyordu.

Yeniden aşağıya indi. Matuşevski dükkânındaydı. “General Sosnkovski’nin saygıdeğer yandaşı” Sovyet ordusunun gelişinden duyduğu hoşnutluğu ve yeni iktidar Krajova Rada Nerodov’a (Ulusal Halk Kongresi) karşı bağlılığını göstermek için dükkânını açmaya karar vermişti. Muşambadan önlüğüyle bal tenekeleri ve gaz fiçileri arasında mekik dokuyordu. Karısı yanında oturuyor, aşırı yüksek fiyatlarla un ve salam satıyordu.

“Ben gidiyorum, Pan,” dedi Winkel.

Matuşevski, ne dediğini kavrayamadan, irkilerek Winkel’e baktı. Winkel, müşterilerin de duyabilmesi için, “Yüreğim beni Varşova’ya çekiyor... Belki akrabalarından birini bulabilirim...” dedi yüksek sesle. Matuşevski ellerini önlüğüne çabuk çabuk sildi, çuvallar ve fiçilerle tıka basa dolu arka odaya çekti onu. Winkel, telsizi burada bırakacağını, ancak görevi gereği başka bir kente gitmesi gerektiğini söyledi. Belki geri geleceğini de ekleyip biraz yolluk istedi. Matuşevski’nin yüzü, Winkel’in ağzından çıkan her sözcükle biraz daha aydınlandı. Sevinçle hazırladığı büyük bir paket verdi ona. İçinde beyaz ekmek, salam, bir teker Hollanda peyniri, hatta bir şişe votka vardı.

Geç bir vakitte Winkel bahçe kapısını yavaşça açtı ve el arabasını iterek dışarı çıktı. Kısa süre sonra şoseye varmıştı. Kar yağıyordu. Zaman zaman çeşitli toplama kamplarından, Alman çiftliklerinden ve fabrikalardan evlerine dönen Polonyalı konvoylara rastlıyordu. Birçoğu aileleriyle birlikte yürüyordu. Küçük çocuklar babalarının ya da annelerinin kollarında uyuyorlardı. El arabaları ve bisiklet tekerlek-

lerinin gıcırtısı duyuluyordu. Yol kıyılarındaki çalılıkların içinden fısıltılar, ağlama sesleri ve konuşmalar geliyordu.

Rüzgâr ağaçların dalları arasında uğulduyordu. Winkel yürüyor ve hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu. Morali bozuktu ve üzgündü. Almanlar'ın büyüklüğü, Alman misyonu, Almanlar'ın yenilmezliği, bütün bunlar blöfse, kendisi, Winkel nereye gidecekti? Sivil yaşama çekilmeliyim, diye düşündü tumturaklı bir makale söylemiyle. Bir an sonra da, "Aynı şeyi şimdi kesenkes milyonlarca Alman söylüyor-dur" dedi kendine. Aslında kendisi, Winkel, eninde sonunda politik bir etken değildi. Her zaman yalnızca kendisini düşünmüştü. Ona, bolluk içindeki bir yaşamın ancak Almanlar Avrupa'yı ele geçirirse ve yeni bir düzen kurarsa sağlanabileceğini söylemişlerdi. Böylece iktidarları ve önemleri garanti altına alınmış olacaktı. Şimdi Winkel, her tövbe edenin eskiden beri yaptığı gibi, "Ama iktidar ve önem nedir" diye soruyordu kendine. "Yankı ve dumandan başka bir şey değil artık!.." Uzun süre yürümekten çok yorulmuştu. Yoldan ayrılarak küçük bir ormanlığa daldı, el arabasını yere bıraktı ve ona yaslanıp uykuya daldı. Ancak çok geçmeden yanında biri varmış duygusuna kapıldı. Gerçekten de yakınındaki büyük ağacın altında insanlar duruyordu. Üç kişiydiler, sakalları uzamış üç sivil. Üçü de kımıldamadan, el arabalı bu adama bakıyorlardı.

"Yanında ne var öyle?" diye Almanca sordu biri kısık bir sesle. Winkel'in irkilmesine neden olan tipik bir Suebyalı vurgusuyla konuşmuştu.

Karşısındakilerin sivil elbiseler içinde, Sovyet ordusunun denetimindeki bölgeden çıkıp arkadaşlarına ulaşmaya çalışan Alman askerleri olduğunu hemen anladı.

Kimliğini açık etmesi yasak olmasına karşın soydaşlarını görünce öyle büyük bir sevince kapıldı ki, bu yasağı delmeye karar verdi ve onlara yüksek sesle "Ben de Alman'ım" diye bağırdı.

Biri, tek bir söz söylemeden göğsüne bir yumruk attı ve bir başkası da onu el arabasından uzaklaştırdı. Eşyalarını karıştırmaya, arabadakileri bir bir ellerine almaya başladılar ve sürekli dönüp yola baktılar. Sonunda yiyecek bulmuşlardı.

"Ne yapıyorsunuz?" diye geveledi Winkel, "Ben bir Alman'ım..."

Danzigli'yim... Albayım... Hepimiz... Ben... ben de kurtulmaya çalışıyorum...”

Tek söz söylemeden el arabasını ite ite ormanın derinliklerinde kayboldular.

Winkel ayağa kalktı ve yavaşça, uyuşmuşçasına yola koyuldu. Tuhaftı ama el arabası olmadan yürümek çok daha güç geliyordu. O el arabası yürütmesine anlam kazandırmıştı. Onu itmek önemli bir sorun gibi gelmişti, karamsar düşüncelerini dağıtmasına yardım etmişti. Winkel derin bir soluk aldı ve üzüntüden ağlayacak gibi oldu.

Sabah olmuştu artık, bir köyde bir grup Rus askerine rastladı. Kamp ateşinde lapa pişiren bu askerler büyük olasılıkla bağlantı kurmakla görevliydi. Onların yakınlarında durdu; askerler yanlarına çağırdı onu. Biri, belli belirsiz gülümseyerek sordu: “Üzüyorsun herhalde? Kimsin?”

“Polonyalı,” diye yanıtladı Winkel, neredeyse duyulmayacak bir sesle. “Vladislav Valevski, Varşova’dan.”

“Mesleğin nedir?” diye sordu bir başkası. “İşçi mi, köylü mü, yoksa aydın mı?”

Winkel orak çekici anımsayarak emlakçı demekten çekindi. Komünistlerin, taşınmaz mallarla ilişkisi olan kimselerden pek hoşlanmadıklarını biliyordu.

“Ressam” dedi Winkel ve daha anlaşılır olması için fırça tutuyormuş gibi sağ eliyle boşlukta birtakım çizgiler çizdi.

“Ressam!” diye sevindi bir başka asker. İri yarıydı ve saçları sapsarıydı.

Herkes ona “kıdemli başçavuş yoldaş” diye sesleniyordu ve görüldüğü kadarıyla burada en kıdemli olanıydı.

“Duydunuz mu arkadaşlar? O bir ressam! Bir şey yemek istemez misin, ressam? Otur!”

Winkel, yanlarına oturarak, içinde et parçaları olan sıcak lapayı çiğnemedi mideye indirdi.

“Benim amcam bir ressam. Büyük bir sanatçı. Volodga’da oturuyor. Sen bu kenti biliyor musun? Volodga?”

“Hayır,” dedi Winkel.

Kıdemli başçavuş, “Deme!” diye şaşırıp şakayla karışık. “Volodga’yı hiç duymadın mı? Ne yapalım, bundan böyle bu adı aklında tu-

tarsın. Önemli bir kent! Sakın unutma! Rus kentlerinin adlarını öğrenmelisiniz, çünkü biz size yardım etmek için o kentlerden geldik...

Siz yalnızca Berlin, Paris ve Londra'dan söz ediyorsunuz... Bu adları biliyorsun herhalde?"

"Evet," dedi Winkel.

"İşte," diye sürdürdü konuşmasını kıdemli başçavuş. "Bundan sonra Kostroma ve Volodga'dan söz edeceksiniz... İşte böyle!"

"Kostomu, Volyogdu" diye yineledi Winkel.

Herkes güldü.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu askerlerden biri.

Winkel, Bydgoszcz'da evli olan kız kardeşinin yanına gideceğini söyledi. Kardeşinin orada bir evi olduğunu, kendi evinin yıkıldığını ve bir bomba saldırısı sırasında ailesinin öldüğünü anlattı.

"Evsiz," dedi, o zamana kadar konuşmayan bir asker, başını sallayarak. "Şimdi ne kadar da çok evsiz insan var!.."

Winkel kalktı, şapkasını çıkardı ve Ruslar'a selâm vererek yola koyuldu.

Akşama doğru Şubin'e ulaştı.

XIII

Araba onarım evi saatin epey ilerlemiş olmasına karşın açıldı, hâlâ çalışmayı sürdürüyordu. Büyük taş binada motorlar uğulduyor, Polonyalı işçilerle Sovyet askerleri içeri girip çıkıyorlardı. Anlaşılan Sovyet askerî araçları onarım görmekteydi.

Winkel, askerleri görünce, içeri girmeye cesaret edemedi.

Karanlık bahçede bir kiremit yığınının üzerine oturarak bekleme-ye koyuldu.

Motorlar sustu, işçiler ışığın dışarı vurduğu kapı boşluğundan birer birer dışarı çıktılar. Winkel herkesi tek tek inceledi, çünkü Hanne'yi kaçırmaktan korkuyordu. Sonunda tulum giymiş bir delikanlının çıktığını gördü. Uzun boyluydu, sesini tanıdı onun. Hanne yanındakiyle ateşli ateşli konuşuyordu. Winkel'in yüreği öylesine çarpıyordu ki orada çok yakın bir arkadaşı yürüyordu sanki; oysa Hanne'yi hemen hiç tanımıyordu.

Winkel onu izledi ve titrek bir sesle "Hanne..." dedi.

Hanne, duvara mihlanmış gibi durdu.

"Kimsiniz?" diye fısıldadı Almanca.

Winkel, adını verdi.

Konuşmadan karanlık sokakta yürüdüler.

"İşte burası," dedi Hanne, tek katlı bir evin kapısına dönerek.

Hanne'nin sessizliği Winkel'i birden ürküttü. Şose kıyısındaki ormanlıkta üç soydaşıyla karşılaşmasından sonra Alman kardeşliğine olan inancı derinden sarsılmıştı.

Hanne kapının önünde durdu, anahtarı çevirdi. İçeri girdiler.

Winkel'in dikkatini ilk çeken, bir sandalye üzerinde duran tıka basa doldurulmuş sırt çantası oldu.

Hanne, yatağın ucuna oturarak, "Evet, ne vardı?.." diye sordu.

Winkel, ona dikkatle baktı, yüzünü inceledi ve ölçüp biçmeye çalıştı. Bu adama ne söylenebilir, ne söylenemezdi? En iyisi, ne düşünüyorsa hepsini anlatmak ve yardım istemek değil miydi? Hayır, şu anki durumda bile gerçeği söylemekten korkuyordu.

Hanne ise kendi açısından Winkel'i dikkatle gözden geçiriyordu. Bu albayın burada ne işi vardı? Kim göndermişti onu? Denetlemek için mi gelmişti? Şubin'den doğuya gitmeye, işini bırakmaya son de-

rece kararlıydı Hanne. Amirleri bunun kokusunu mu almıştı? Kaygı içinde, yolculuğa hazır sırt çantasına baktı göz ucuyla.

Winkel bu bakışı yakaladı ve olabildiğince sakın bir sesle “Gitmek mi istiyorsunuz Hanne?” dedi.

“Öğrenmişler, alçaklar!” diye düşündü teğmen. Birazdan telsizin nerede olduğunu soracak... Hanne, Ruslar kente geldikten hemen sonra geceleri parça parça kuyuya atmıştı onu.

“Gitmiyorum,” diye yanıtladı diklenerek. “Neden gitmek istediğimi düşünüyorsunuz?” Öfkeyle homurdandı: “Herkes firar etmeyi beceremez...”

Kuşkulu gözlerle bakiştılar. “Nereye gitmek istediğimi biliyorlar mı acaba?” diye düşündü Hanne ve Winkel’i nefretle süzdü. Winkel, korkuya kapılarak “Bu adam firardan niçin söz ediyor böyle?” diye düşündü.

Çabuk çabuk konuştu: “Şimdi firar etmek çifte alçaklıktır... Vatan tehlikede.. Her yönde düşman var. Şimdi, Führer’imize hiç olmadığı kadar bağlı kalmalıyız.”

“Polis güruhu,” diye içinden söven Hanne, “Ama kişisel olarak ben zaferden kuşku duymuyorum. Dönemsel başarısızlıklar bizi yok edemez,” dedi.

“Geri zekâlı, SS döküntüsü,” diye düşündü Winkel, “Horst Wesel şarkısını söylemeye de başlar artık...” Sonra, “İyi... Telsiziniz nerede?” diye sordu.

Tiksinti ve korkuyla alınlarını kırıştırarak bakiştılar. Sonunda Hanne kendini toparlayarak, “Yandaki yerde...” dedi. “Ben size yemek getireyim. Açsınızdır mutlaka.”

Winkel, “Ne yapacağım? Nereye gideceğim?” diye düşündü. “Şimdi bile hâlâ hiçbir şey anlamamış aptal, bu kıt zekâlı askerin yanına ne diye geldim ki?”

İkisi masaya oturup sessizce yediler. Sonra Hanne ayağa sıçradı: “Hah, biraz romum var daha...”

Sırt çantasından bir şişe çıkardı. Winkel zevkle içti. Yorgun düşmüştü. Hanne, yatağını ona bıraktı ve kendisi de kanepeye uzandı.

Winkel sabaha karşı soğuktan uyandı. Odada ne Hanne, ne palatosu, ne de sırt çantası vardı. Yarım saat kadar bekledi, sonra giyin-di, korkuyla çevresine bakınarak evden ayrıldı.

Yolculuğu da böylece başlamış oldu.

Gizlice köyden köye geçiyor, çatışma hattına doğru yaklaşıyordu. Bir tasarı yapmamıştı, Almanya'ya yönelmekten başka. Bir tek bu düşünce vardı beyninde.

Soğuktu, boş bir evde bulduğu başörtüsünü başına sardı, şapkasını da üzerine geçirdi. Aynaya baktığında bu aptal, zavallı görüntüsüne sevindi. Kuşku uyandırmayacaktı kesinlikle.

Hitler'in bir zamanlar Polonya halkının hemen tümünü sürdüğü bölgeye gelmişti. Topraklar oraya yerleştirilen Almanlar'a verilmiş, onlar da kendilerini hiç çekinmeden 'çiftlik sahibi' olarak nitelemişlerdi. Şimdi Alman ordusuyla birlikte batıya kaçıyorlardı. Köyler yıkık haldeydi. Winkel, terk edilmiş evleri arayıp tarıyor, bodrumlarda, mutfak raflarında bulduklarıyla besleniyordu. Bir köyde kendine yol-luk bile hazırladı. Sahipsiz, neredeyse vahşileşmiş bir domuz yavrusunu yarım saat kovalayıp sonunda yakalamış ve evde bulduğu mutfak bıçağıyla kesmişti. Ceplerini ıslak, kaygan et parçalarıyla doldurdu.

Savaş hattı batıya doğru iyice ilerlemişti. Sovyet cephe gerisi birlikleri ucu bucağı olmayan konvoylarla yolları kaplamışlardı.

İyice düşkünleşen, kirli ve vahşi bir görüntüye bürünen Winkel, güvenliğini sağlama almak için, evlerine dönmekte olan Polonyalı ailelerden birine takıldı. Aştıkları zor ve uzun yola, kötü havaya karşın neşeli ve sevinçliyidiler. Karşı yönden de Sovyet ordusunun kurtardığı çok sayıda insan geçiyordu; Rus, Ukraynalı, Polonyalı, Çek, Sırp. Yanlarından geçerken birbirlerine neşeyle sesleniyor ve yeni haberleri aktarıyorlardı.

Gürültülü, neşeli, heyecanlı bir yaşam soluk alıp veriyordu cadde boyunca.

Winkel'in sığındığı Polonyalı aile, deli olduğu kuşkusu içinde ondan korkuyordu. O da onların bu korkusunu, kendi kendine homurdanarak, kimi zaman da derin derin yüksek sesle içini çekerek güçlendiriyordu. Polonyalılar kesinlikle ondan kurtulmaya çalışacaklardı, ama onlara bir buçuk yıl Maidanek'te yattığını anlatınca çok acıdılar, bakmaya başladılar. Yiyeceklerin en iyi bölümleri ona veriliyordu. En büyük kızları Yadviga, kendileriyle Hodzies'e gelmesini ve 'toparlanabilmesi' için burada dinlenmesini bile önerdi.

Marzinkievicz ailesinin reisi makasçıydı. Bütün yaşamlarını geçir-

dikleri kentten 1941 yılında sürülerek “Genel valiliğe” yerleştirilmişlerdi. Bu sakin ve iyi insanlar, sevinç ve umut içinde şimdi evlerine dönüyorlardı.

Yolculuklarının sona ermesine yalnızca birkaç kilometre kalmıştı ki, bir sabah, erken saatlerde ormanın içerisinden başlarında bir subayın bulunduğu oldukça büyük bir grup silâhlı Alman askeri çıkıverdi.

Caddenin üzerinde büyük bir karmaşa patlak verdi. Her şey durdu.

Subay aceleyle “Ruslar nerede?” diye Almanca sordu şaşakalmış Polonyalıları.

Onlardan ses soluk çıkmıyordu.

Winkel kımıldamadan bekledi, sonra Almanlar’a hızla yaklaşarak “Az önce atlı arabalardan oluşan bir Rus konvoyu geçti, sağa saptı,” dedi.

Alman askerleri, onu şaşırtacak biçimde, yana yöneldiler. Bir süre kararsız kaldıktan sonra, Marzinkieviczler’e bir kez daha dönüp bakmadan o da Almanlar’ın ardından gitti. Aile, ‘Maidanekli eski tutsağın’ birden beliren bu konuşkanlığına ve son derece iyi Almanca’sına çok şaşırmıştı.

Yiyecekleri de cephaneleri de kalmayan Alman askerleri, konvoyu baskın vermek istiyorlardı kesenkes. Winkel, subaya açılmaya ve tek başına değil, bu oldukça büyük grupla Almanya’ya dönmeye karar verdi.

Beş dakika sonra, küçük bir ağaçlığın çevresini dolaşan Almanlar, uzun bir konvoy, saman ve sandık yüklü at arabaları gördüler.

Arabaların yanında, uzun dizginleri ellerinde tutan yaşlıca Rus askerleri yürüyordu ağır ağır. Sayıları on kadardı.

Winkel, “Yüzbaşı” dedi, son günlerin uyuşukluğunu üstünden atarak, “... ordu grubunda karargâh subayıyım.”

Subay, hiçbir şey anlamadan bakakaldı. Askerleriyle birlikte ellerini kaldırarak konvoydakilere doğru yürümeye başladıklarını gördü Winkel. Konvoydakiler, Almanlar’ın yaklaştığını ayırt edip durmuşlardı.

Winkel, hafifçe titreyerek yolun ortasında kalakaldı. Çabucak ağaçların arasına girmek üzereyken bir Sovyet askeri seslendi: “Hey, sen!”

Winkel yaklaştı.

“Şınlara söyle, yolu takip etsinler. Denetleme noktamız var, oraya gelince teslim olabilirler. Bizim vaktimiz yok.”

Winkel, bu sözleri çabucak çevirdi Almanlar’a, sonra da yol kıyısındaki çalılıkların hızla içine daldı.

Serseri mayın gibi dolaştığı birkaç günlük zorlu bir yolcuğun ardından büyük bir ormana düştü yolu. Ormanın çevresi, beton sığınaklar, rüzgârın dağıttığı bağlantı siperleri ve dikenli tellerden kalmış paslı metal örgülerle kuşatılmış durumdaydı.

Ortalık sessizdi. Akşam bastırmış, ay çıkmıştı. Görece ılık bir hava vardı. Sığınakların, siper ve çukurların üzerinde ladin ağaçları hışırdıyordu. Görünürde savunma yapan kimse yoktu bu eski siperlerde. İçlerini çürümüş ot, erimiş kar ve nemin yarattığı küf kokusu kaplamıştı.

Winkel, koyu kahverengi, kabası alınmamış tahtalarla örtülü bir sığınağa indi. Burası nemli ama sıcaktı. Bir mazgal deliğinin altındaki duvara başını dayayarak uykuya daldı.

Sabaha karşı soğuktan titreye titreye uyandı. Ateşlenmişti.

Sığınaktan güçlükle çıktı ve ağır ağır, ayaklarını sürüyerek yürümeye başladı. Her yerde yeni siperlerle karşılaşıyordu. Birden, buranın o çok ünlü ‘Doğu Siperleri’ olduğu geldi aklına. Almanya’nın yüreğine giden yolu Sovyet orduları için tıkayacak istihkâm siperleri. Aralıklarla birkaç kilometre boyunca uzanmışlardı. Üzerlerinde ladin ağaçları hışırdıyor, dallarındaki ıslak karı serpiştiriyordu. Almanlar’ın burada savaşmaya fırsatları kalmamıştı. Sürekli geri çekiliyorlardı; Oder’e doğru, Berlin’e.

Winkel tökezleyerek ormanda yürümeyi sürdürdü.

Çok geçmeden, Lubyenzov’la karşılaştığı o saatlerle dolu evin bulunduğu köye vardı... Eski Alman ajanı, iki askerinin ardından, bir süre daha oturdu orada, sonra yeniden yattı ve yüzünü yastığın içine gömdü.

XIV

Lubyenzov, saatlerle dolu evden ayrılınca, rastladığı bir kamyonu atlayıp dönüşünü sabırsızlıkla bekleyen tümen komutanının yanına gitti. General, Savaş Danışma Kurulu üyesi acaba kendisi ve tümeni hakkında bir şeyler söylemiş mi, söylemişse ne söylemiş diye merak ediyordu.

Taras Petroviç Seryeda, üstleri ne düşünürse düşünsün kendisini heyecanlandırmadığını söylerdi. O bir askerdi ve övgü almak için savaşıyordu. Ama bu yalnızca bir örtüydü, komutanların kendisi ve tümeni hakkında ne düşündüklerine karşı her zaman duyduğu o diri ve gergin merakı saklamak için son derece saydam bir örtü.

Politik Şube Komutanı Albay Plotnikov, tümen komutanının bu güçsüz yanına sık sık gülerdi. Kendisi savaş çıkana kadar sivil olarak yaşamıştı. Kızıl Profesörlük Enstitüsü'nü bitirmiş, sonra Kuban bölgesinde bir makine ve traktör fabrikasında politik sorumlu olarak çalışmış, Şarkov Üniversitesi'nde felsefe bilimleri bölümünde aday olabilmek için doktora yaptıktan sonra ise aynı üniversitede diyalektik materyalizm dersleri vermişti. Buna karşın –ya da belki tam da bu yüzden– çok alçakgönüllü bir insandı.

1942 yılında Seryeda'nın tümenine politik şube sorumlusu olarak atandı. General, kendisine bir 'filozof'un, üstelik de çatışmalara alışkın olmayan birinin verildiğini öğrendiği zaman pek hoşnut olmamıştı.

Ancak, beklediği kitap kurdunun yerine en çetrefil sorulara açık ve anlaşılır yanıtlar verebilen akıllı bir politika işçisinin, harika bir propagandacının geldiğini görünce yanılığını kabul etti. Ayrıca kısa süre içinde, albayın cesur olduğunu, hem de neşeyle, zorlanmadan bu cesareti taşıdığını keşfetti. Tepeden tırnağa mücadelecisi bir adam olan general için bu cesaret, yüksek değer verdiği bir şeydi.

Plotnikov savaşın başında, her alana nasılsa askerî konulara da öyle, yöntemli bir biçimde yaklaştı. 'Cephe yasası'ndan uzun bölümler çıkararak okunaklı el yazısıyla yazdı. Hava kuvvetlerinin, top ve tank birliklerinin taktik, teknik olanaklarını iyice öğrendi. Politik çalışma konusuna gelince, Seryeda'nın hayranlıkla söylediği gibi, bu konuda 'tanrı' kadar hatasızdı.

İki eski işçi, biri general öbürü bilim adamı, uyum içinde ve el ele çalışıyorlardı. Fakat bu durum onların birbirlerini, yalnız kaldıkları zaman seslendikleri biçimde söylenirse "kıdemde toy"un "bilgide toy"u eleştirmesine engel olmuyordu. Bu eleştiriler, sözgelimi "bilgide toy" generalin,

“tümen şovenizmi”nin ağır basmasına izin verdiği en iyi operatörleri, subayları ve yöneticileri başka tümenlerden kendi tümenine aktarmaya ya da komşusunun aldığı esirleri ele geçirmeye çalıştığı zaman yapıliyordu. General, hata işlediklerinde astlarına çok sert cezalar veriyordu; ancak bunu ‘aileyi rezil etmemek için’ gürültü koparmadan uyguluyordu.

Tümeni Seryeda’yı çok seviyordu. Astları ondan övgüyle söz ediyorlar, insan değerlendirme yetisini, dikkate değer cesaretini, her durumda gösterdiği eşsiz dayanıklılığı ve biraz kaba olsa da yerini bulan espiri anlayışını anıp duruyorlardı. Hatta özenle bakıp sıvazladığı kapkara bıyığını bile dillerinden düşürmüyorlardı.

“Lubyenzov niye geç kaldı?” diye sordu general, saatine bakarak. Albay, sitem edercesine gülümsedi: “Aaa, merakın sana eziyet mi ediyor?”

Vika yan odada, ikinci konağa gitmek üzere bavullarıyla uğraşıyordu. İstemeye istemeye gidecekti. Cepheye oldukça yakın bulunmasına karşın ‘ikinci konak’a ilişkin o çok yaygın, karargâh komutanlarına özgü biraz küçümser düşüncüsü o da edinmişti. Seçimi ona bırakmıştı general; ya tümen gazetesi yazı işlerinde ya da ikinci konağın karargâhında levazım işlerinde, binbaşı bayan Astahova’nın yanında çalışacaktı.

Vika, kısa bir süre düşündükten sonra yazı işlerini seçmişti. Askerî gazetecileri, levazımcılara yeğ tutardı. Ayrıca orada dizgici ve basımevi sorumlusu olarak eski cephe taşıyıcılardan yaman bir kadın çalışıyordu. Birlikte oturmaya karar vermişlerdi.

Vika’nın son anda karargâhta kalabilmek için döktüğü dilden, ettiği ricalardan bir sonuç çıkmadı. Taras Petroviç, üstlerinin emirlerini yerine getirmek söz konusu olduğunda son derece dürüsttü. Biliyordu ki General Sisokrilov, emrinin yerine getirilip getirilmediğini denetlemeyecekti, ama yine de Savaş Danışma Kurulu üyesinin emrini yerine getirmeden edemezdi.

Seryeda, sesini yükseltip Vika’ya sertçe soruyordu durmadan: “Tamam mısın artık?”

Üzgün Vika da bavuluyla uğraşarak “Birazdan” diye yanıt veriyordu. Sonunda Lubyenzov geldi. Hemen konuya girdi: “Schneidemühl’ü alacağız! General Sisokrilov, Almanlar’ın bu kenti çok sıkı savunacaklarını düşünüyor. Doğu siperlerinin kalelerinden biri bu kent.”

Tümen komutanı, hemen karargâh komutanı ile topçu komutanını yanına çağırdı, kolorduyla telefon bağlantısı istedi ve alaylarla konuştu.

Bir tek sözcükle, bu tür dakikaların getirdiği ve her subayın yüreğini şenlendiren klasik koşuşturma başladı.

Kolordu, tümenin görevinde değişiklik yapıldığını ve hareket hattının daha güneyde Schneidemühl yönünde olacağını doğruladı. Bir saat sonra kolordudan buna ilişkin yazılı emir de geldi. Ardından tümene bağlı bütün alay komutanlarıyla öteki birim komutanları bir araya toplandı.

Bunlar, bir tank avcı alayı, kolordu yedek güçlerinden bir topçu alayı, bir tümen, bir roketatar, bir de motorize topçu alayının birim komutanlarıydı. Yüzlerce topun korkunç yok etme gücünü, uçsuz bucaksız ateş gücünü ellerinde bulundursalar bile, sessiz, sakın ve incelikli insanlardı. Tümen komutanı onlara baktı. Bu ateşle içli dışlı topluluğun elindeki olanakları kafasında canlandırıyordu: Şu yarbayın elinde şu kadar top vardı, bu binbaşıda ise şu kadar ve hepsi birlikte dakikada şu kadar ateş edeceklerdi.

General bu güçleri piyade alaylarına dağıttı. ‘Katyuşa’lar ile motorize panzer avcı alayını, doğrudan devreye sokabilmek için kendine sakladı. Sonra ayağa kalktı. Herkes de onunla birlikte kalkmıştı.

“Size acıyorum yoldaşlar,” dedi. “Öbür alaylar Berlin’in üstüne giderken siz Schneidemühl’de oyalanacaksınız. Ama ne yapalım? Hitler, en iyi güçlerini Oder’in öte yanına çekip başkenti savunacağına, onları kentlere hapsediyor. Pozanya, Breslava ve şimdi de Schneidemühl... Bu kaleyi olabildiğince çabuk ele geçirmemiz bizim çıkarımızdır. Size başarılar dilerim!”

Vika, komutanların toplantısı sırasında Lubyenzov ile birlikte keşifçilerin yanına gitti. Yolda Lubyenzov’a, gece Mesçerski’nin grubundan bir telsiz geldiğini haber verdi. Her şey yolundaymış, bir esir bile almışlar.

Muhafız binbaşı, Vika’nın çok hoşuna gidiyordu. Mavi, şakacı gözlelerinden, cesaret ve becerikliliğinden; en çok da, onun tümen komutanına verdiği raporlara taktığı adla, coşkulu “küçük öyküleri”nden hoşlanıyordu. Hep Almanlar’dan, onların karmaşık hareketleriyle tasarılarından söz etmekteydi. Konuşmasına, Alman tümenlerinin zor adlarını ya da listelerden çıkarılan esirlerin adlarını da katıyordu. Bir tümenin adı Vika’nın üzerinde özel bir etki yaratmıştı: “Kurukafa”.

“Şimdi nerede?” diye sordu Vika.

Lubyenzov dalgınlıkla, “Macaristan’da,” diye yanıtladı.

Keşifçilerin kaldığı küçük ev sessizdi; genelde arkadaşları düşman hatları gerisinde çalıştıkları zaman keşifçiler sessizliğe gömülürdü. Askerler

büyük odaya toplanmışlardı. Sessizlik içinde, yan odadan, kapalı kapının ardından gelen gürültüye, cızırtılı seslere kulak kabartıyorlardı. Burada keşif işinin en zor yanı gerçekleştiriliyor, Alman hatlarının ardındaki grupla telsiz bağlantısı kuruluyordu.

Çok huzursuzdular. Mesçerski saat 3.45'te ilk kez telsizden haber geçmiş ve saat 8.00'da tümen telsiziyle yeniden bağlantı kuracağına söz vermişti. Şimdi saat 10'a gelmişti bile, ama "Dere" –Mesçerski'nin çağrı şifresi buydu– yanıt vermiyordu.

Keşifçiler, Lubyenzov'un içeri girdiğini gördüklerinde, sanki Mesçerski'yi konuşmaya zorlamak onun elindeymişçesine rahat bir soluk aldılar.

Beklenen haber ancak öğle vaktinde geldi. Telsizin başında oturan Voronin birden heyecanlandı, saç köklerine kadar kızardı.

"O mu konuşuyor?" diye sordu Lubyenzov.

Voronin başıyla onaylayarak, "Dere! Dere!" diye bağırdı sevinçle.

"Burası deniz! Seni iyi duyuyorum!.."

Lubyenzov hemen kulaklığı istedi ve takar takmaz Mesçerski'nin sesini duydu. Yüzbaşı, Almanlar'ın Schneidemühl yönünde –Nokta 8b– ilerlediklerini haber veriyordu. Orta büyüklükte bir topçu birliğinin, yirmi tank ve iki piyade taburunun geçtiğini söyledi. Kentin güneyinde Kūdow Nehri boyunca siperlerde piyadeler de varmış.

"Dere! Dere! Burası deniz!" dedi Lubyenzov. "Görevini yerine getir din. On altıncı bölgeye git, sağ üst köşeye ve bizi orada bekle. İşaretleri unutma."

"On altıncı bölgenin sağ üst köşesi" Schneidemühl'ün kuzeydoğusunda, sekiz kilometre ötede bataklıkla büyük bir ormandı.

"Her şey yolunda öyleyse!" diye sevindi Voronin.

"Daha her şey değil," dedi Lubyenzov kaygıyla. "Topçulara ve alaylara haber vermemiz gerek ... Mesçerski ve adamların. Alman sanabilirler, hatta karanlıkta ateş altına bile alabilirler. Karargâha gidelim!"

Ancak karargâh köyde değildi artık. Tümen komutanının emri üzerine batıya kaydırılmıştı. Lubyenzov oraya yetişmek üzere hızla yola çıktı.

Karargâhın yerleştiği tek katlı postane binasına büyük bir dağınıklık egemendi. Yerde ve masalarda bir sürü mühür, damga, bandrol, zımba, çok sayıda mektup, Hitler ve Hindenburg'un resimleri basılmış şerit şerit pullar ve bozuk para yığınları vardı.

Oganyesyan, santral odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor ve şakadan rastgele aboneleri arıyordu: "Alo, alo!"

Ne var ki abonelerin terk ettikleri telefonlar suskundu.

En ilginç yeni gazete balyalarıydı, aralarında bir gün önceki "Halkçı Gözlemci" de vardı. Taze mürekkep kokuyorlardı. Sayfalarında, resimleri basılı Goebbels ile Ley'in ağızlarından yeni çıkmış sızlanmalar da tazeydi.

Goebbels'in başsayfadaki makalesi daha iki gün önce kaleme alınmıştı. Sovyet askerlerinin kafalarında bugüne kadar yaşayan biri olarak değil, Nazi yalanının ve ikiyüzlülüğünün soyut yansıması olarak yer alırken, şimdi elle tutulur somut bir düşmana dönüşmüştü.

Çaresizlik içindeki sızlanmalar şimdi yalnızca esir alınmış 'Fritz'lerin ağzından değil, ilk ağızdan duyuluyordu. Lubyenzov'a, san'ki Hitler'in kendisi ellerini havaya kaldırıp o ünlü sözleri haykırmak istiyor-muş gibi geliyordu: "Hitler kaputt!"

Bu arada yeni esirler getirilmişti. Oganyesyan onları üst katta, kaçmış postane müdürünün yatak odasında sorguya almıştı.

Esirler de yeni bir şey söyleyemiyorlardı artık. Neredeyse tümüyle dağtılmış, şimdi yeni atanan Heinrich Himmler'in komuta ettiği o bir zamanların güçlü "Weichsel" grubundandılar.

Oganyesyan, savaş boyunca esirlerle uğraşmaktan korkunç derecede bıkmıştı, ama 73. Piyade Tümeni'nden bir askere rastladığı zaman hemen canlanıyor, gözlerini kırıştırıyor, gülümsüyordu. Böyle bir askerle bütün gün konuşabilirdi.

73. Piyade Tümeni Oganyesyan'ın en güçsüz yanıydı, özel ilgisinin ve nefretinin odağını oluşturunuyordu. O tümenden bir esir alındığını duyması yeterliydi. Hemen sorguya koşar, bunun için çok sevdiği halde uykusundan bile vazgeçebilirdi.

Oganyesyan 1942'nin Nisan ayında orduya tercüman olarak alındığında Kerç bölgesinde bir piyade tümenine gönderilmişti. Almanlar, sayısız hava kuvvetleri birimlerinin desteğinde hücum ettiği zaman

kendine daha bir üniforma ayarlama fırsatı dahi bulamamıştı.

Üç yıl sonra bugün bile, o günleri anımsarken siyah gözlerinde dizginlenemez bir öfke kabarıyordu.

Boğazda, nerdeyse bir Ruble büyüklüğündeki toprak parçasının üzerinde binlerce insan toplanmıştı. Alman uçaklarından gök kapkara kesilmiş; kıyı tek bir siyah bomba hunisine dönüşmüştü. Ancak böyle olmasına karşın doğa olağan seyrini izliyordu. Güzel bir yaz günüydü. Denizin dalgaları kıyıya vurdukça beyaz köpükler içinde dağılıyordu. Ortalıkta bombalar patlıyordu. Martılar bütün bu olup bitenleri fırtına olarak algılıyor, her fırtınada yaptıkları gibi bağırsıyorlardı.

Karşı kıyıya doğru o unutulmaz geçiş başladı. Kayıklarla, kotralarla, kendi yaptıkları sallarla ve fıçılarla insanlar Kafkasya'nın özlenen kıyısına geçmeye çalışıyorlardı.

Almanlar'ın baskısı şiddetini arttırdığında ve konuşmaları duyulur olmaya başladığında, bizim savaşçılarımız emir beklemeden korkusuzca fırlayıp düşmanın önüne atılıyorlardı. Almanlar duraksıyor, şaşırarak geri çekiliyorlardı. Sonra insanlar yeniden mavi denize koşuyor, kıyıda yeni sandalların gelmesini yakıcı bir özlemle bekliyorlardı. O sırada 'Ju 87' Almanın stukalarından oluşan yeni bir avcı zinciri mavi gökyüzünde görünmeye başlıyordu.

Bunların olduğu anda Oganyesyan da ilk esiriyle bir araya getirildi: Bir Alman'dı. Uzun boylu, hafif içkili ve küstahça meydan okuyan biri. Üstü başı toza toprağa bulanmış, ipekli kravatı kaymış, traşsız, maviye çalan siyah çökük avurtlarıyla bir grup subay arasında duran bir sivilin, hem de kusursuz, kitabî bir Almancayla kendisini sorguya çekmesine az şaşırmamıştı anlaşılan.

Oganyesyan'ın son derece iyi Almanca'sı karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen esir, sorulara belirli bir incelikle yanıt veriyordu. 73. Piya-de Tümeni'ndendi ve biraz önce cepheyi bu kadar hızla yaran, Ruslar'ı boğaza kadar gerileten de aynı tümendiydi, bununla övünüyordu.

"Teslim olacağınızı komutanlarıma bildirmekle görevlendirin beni," dedi. "Onurlu bir teslimiyet. Cesaretiniz bizi şaşkınlığa düşürdü."

Bu içkili, zavallı Fritz böylece bir parlamenter ve kurtarıcı rolü oynamaya çalışmıştı.

Oganyesyan öfkeden titriyordu, yanında duran yüzbaşının tabanca kılıfını çözmeye başladı –o zamanlar daha bir tabancası yoktu– ama

ateş etmedi. Yalnızca, genizden çıkan yüksek bir sesle anlaşılamayan bir şeyler bağıırıyordu. Anadilinde, Ermenice, sövüp sayıyordu.

Oganyesyan 73. Tümenle 1944'te bir kez daha karşılaştı. Varşova'nın kuzeyini, Bug-Narev ve Weichsel nehirler bölgesini savunuyordu tümen. Tercümanının iyi niyetli ve tembel melankolik kişiliğini bilen Lubyenzov, onun tavırları karşısında şaşırılmıştı. Bu insanı ancak kör bir nefret böylesine değiştirmiş olabilirdi.

İlk esir yanına gönderildiğinde Oganyesyan onu uzun uzun, mahorkadan sararmış düzensiz dişlerini açıkta bırakan sevimsiz bir gülümsemeyle inceledi. "1942 yılında neredeydiniz?" diye sordu.

"Başlangıçta Kerç'teydim," diye söze giren esir, tercümanının gerilmiş yüzünü gördüğünde korkudan titremeye başladı.

Esir götürüldükten sonra Oganyesyan yine her zaman olduğu gibi o iyi, sevimli ve tuhaf adama dönüşüverdi. Lubyenzov'a Almanlar'ın 73. Piyade Tümeni'yle tanışmasının öyküsünü anlattı.

Sanki en önemli sorun oymuş gibi "Ne kadar güzel bir giysim kaybolmuştu! Harika bir de kravatım!" diye bağırdı. "Bir fıçının üzerinde, köpek gibi kulaçlayarak karşıya geçtim, bir dalga giysimi alıp götürdü... Belki hâlâ bir yerlerde yüzüyordur."

Lubyenzov, korkunç öykünün komik sonuna gülmemişti. "Neyse, bekleyip görelim. Anladığım kadarıyla bu senin 73. Tümenin son günlerini yaşıyor," dedi.

Gerçekten de 73. Piyade Tümeni Varşova'da darmadağın edildi. Askerleri, silâhlarını bir kıyıya savurup attıktan sonra dört bir yana dağıldı. Topçu alayı kaç kişiye hepsi esir alındı. Oganyesyan bundan sonra da bu tümenden esirlerle sık sık karşı karşıya geldi. Kerç'teki günlerin acısını tümüyle çıkartmış olduğu halde, bu askerleri yine de uzun uzun, ayrıntıya inerek sorguluyordu. O tümenin dağıtılmasına ilişkin her ince ayrıntıyı zevkle tadıyor ve alayların, taburların, hatta adlarını bildiği subayların başlarına ne geldiğini soruyordu. 73'ün hakkında her şeyi biliyordu.

Şimdi hiç beklemediği bir anda önüne bu tümenden iki asker çıkmıştı. Her zaman olduğu gibi onları acımasız bir gülümsemeyle sorgulamaya başladı. Kimi ayrıntıları söyleyerek şaşırmalarına yol açtı.

Genç, uzun boylu, kızıl saçlı Alman'a hangi şartlarda esir düştüğünü sordu. Adam, bir Rus askerinin kendisiyle arkadaşını, terk edilmiş

bir çiftlikte, evlerine dönmek üzere kılık değiştirmeye çalıştıkları sırada bulunduğunu anlattı.

Lubyenzov, “Nerede oturduğunu sor,” dedi.

Oganyesyan “Schneidemühl’de” yanıtını aldı.

Lubyenzov dikkat kesildi. Bu bir zaferdi. Hatta Oganyesyan’ın bu yanıtı neden bu kadar sakın karşıladığına şaşırdı. Elbette burada tercümanın görevi sona eriyor, keşifçininki başlıyordu.

Lubyenzov, öbür Almanlar’ı, esirlerin toplanma merkezine gönderdikten sonra, Schneidemühl’lü iki askeri, tercümanı yardımıyla en ince ayrıntısına kadar sorgulamaya girişti.

Şunları öğrendi: Schneidemühl, –Lehçe adı Pila’ydı– Küddow Nehri’nin yanında kurulmuş bir kentti. Baltık Denizi’ne, Kolberg’e çıkan 160. Reich Caddesi; Stettin üzerinden Lübeck’e ve taşra kenti Hannover’e götüren 104. Reich Caddesi; Berlin’e, oradan da Magdeburg, Braunschweig, Dortmund, Essen, Düsseldorf ve Aachen’e ulaşan 1. Reich Caddesi geçiyordu kentin içinden.

Bir kamyon şoförü olan kızıl saçlı Alman, özellikle 1. Reich Caddesi’nin önemini vurguluyordu.

“Bu cadde,” diye anlatıyordu; müşteriye malını ulaştırmış bir taşımacının hoşnutluğu içinde, “iyi asfaltlanmıştır ve bakımlıdır. Sizi doğrudan Berlin’e götürür, merkeze, Alexander Meydanı’na. Schneidemühl ile Berlin arası tam tamına 240 kilometredir. Arabayla en az üç saat çeker.”

Lubyenzov, Alman’ın bu konuksever sözleri karşısında gülümsemekten kendini alıkoyamadı. Kamyon şoförü ise, mesleğinin büyülu kaygısı içinde, bir turist kılavuzu edasıyla anlatmayı sürdürdü: “Birinci Reich caddesi, Almanya’nın en uzun yoludur ve otobanlar dışında en bakımlı olanıdır... Uzaklara, çok uzaklara, Belçika sınırına kadar uzanır...”

“Uzunluğu ne kadar?” diye sordu Lubyenzov.

“Sekiz yüz kilometreden fazla.”

Lubyenzov güldü. Doğudan gelmiş biri olarak bu uzaklığı gülünç bulmuştu. Sınırdan sınıra sekiz yüz kilometre. Bin kilometrenin beş adımlık yer sayıldığı Amur Nehri’ndeki uçsuz bucaksız alanlar aklına geldi. Dün tankçı generalin söz ettiği yaklaşık dörtbin kilometre uzunluğundaki ‘yeşil yol’u anımsamadan edemedi.

“Tamam, asıl konuya gelelim,” dedi sonunda. “Schneidemühl’ü anlatın!”

Doğudan ve güneyden ‘Kent Ormanlığı’ adı verilen ağaç kuşağıyla çevriliydi. Evet, eski istihkâm siperlerinin nerede bulunduğunu biliyorlardı. Biri, en büyük olanı, Schneidemühl’ün onbeş kilometre doğusundaydı. Burada piyade siperleri de vardı. Bir de kentin beş kilometre güneyinde bir tabya, ‘Walter’* bulunuyordu. Siperlerin arasında beton-
dan eski makineli tüfek yuvaları vardı. Yıkık dökük oldukları doğrudu, çimenler ve çiçekler bitmişti üzerinde; çocuklar oynardı oralarda sık sık. Çünkü sınır daha doğuya kaydırılmıştı. Ormanın içindeyse sayısız küçük göller ve Küddow’a dökülen dereler vardı.

Esirler, verdikleri bilgilerin yanı sıra özenli bir harita da çizerek her çizgiyi en ince ayrıntısına kadar açıkladılar.

Kentin kendisi ise, kışlaların, kerestecilerin, bir II. Frederik anıtının, halat fabrikalarının, eski kiliselerin bulunduğu sıradan bir kentti. Esirlerden biri, merkezde, Hindenburg Alanı’nda oturuyordu. Öbürü Berlin Caddesi’nde, kentin batı sınırında. Orada akrabaları vardı, onlar...

“İyi,” dedi Lubyenzov. “Onlara nehri sor. Nasıl bir nehir? Nasıl geçilir?”

Küddow küçük, ama suyu bol bir nehirdi, Netze Nehri’nin bir yan kolu. Kenti kuzeybatıdan birbirine eşit olmayan iki parçaya bölüyordu: Biri, küçük olanı doğudaydı ve batıda olanı büyüktü. Nehir sakin-
di, dibi kumluydu ve dik kıyıları vardı. Plajlar ve sandalların kiralandığı yerler de vardı...

“Tamam, tamam,” diyerek gülümsedi Lubyenzov.

Almanlar’dan biri, “Belki de postanede bir kent plânı vardır. Schneidemühl bu bölgenin merkezidir,” dedi.

Gerçekten de bir plân bulundu. Postane müdürlüğünün odalarında kısa süren hummalı bir faaliyet başladı. Bir topografla bir teknik ressam, kent plânını alaylar için çoğaltınaya giriştiler. Oganyesyan sokakların, meydanların, fabrikaların ve resmi binaların adlarını Rusça’ya çevirdi.

Lubyenzov hoşnuttu. İki Schneidemühl’lü Fritz’i terk edilmiş bir çiftlikte bulan o adsız Rus askerini düşündü duygulanarak.

* Kent ormanlığı.

Bir saat sonra Ordu Keşif Komutanı Albay Malişev telefon açtı. Lubyenzov'un elinde Schneidemühl'ün ayrıntılı plânlarının olduğunu öğrenince, birlikte hücum edecekleri General Seryeda'nın birliklerine birer kopyasını göndermelerini emretti. Lubyenzov, bunların hangi birlikler olduklarını ve nerede bulunduklarını öğrenmek üzere yüksek karargâha gitti. O sırada Albay Vorobyov'un birliklerinin kente doğudan saldıracaklarını öğrendi. Seryeda'nın tümenine, Schneidemühl'ü kuzeyden dolaşarak kentin batı yakasını işgal etme görevi verilmişti.

Nöbetçi subay, Vorobyov'un askerlerinin şimdiden kentin doğusunda çarpışmalara başladığını söyledi. Gerçekten de uzaklardan top sesleri geliyor, ufukta yangınlar görülüyordu. Yani kentin işgali, Lubyenzov'u Tanya'dan ayıracaktı. Ancak bu, bir keşif subayının sevda- lı yüreği için o kadar korkunç değildi!

Albay Malişev'in komşu birliklere kent plânını verme emri, kentin alınmasından önce Lubyenzov'a bir kez daha Tanya'yı görme olanağını vermişti. Albay Vorobyov'un yanına kendisinin gitmesi ve plânı doğrudan ona vermesi bir hata olmazdı. Buna karşın bu yolculuğun gerekliliğine pek de inandıramamıştı kendini; çünkü Tanya olmasaydı plânı kendi eliyle götürmeyi aklının ucundan bile geçirmez, ya Antonyuk'u ya da başka birini gönderirdi.

General Seryeda, komutasındaki keşif birliğinin Vorobyov'un- kine bastırmasından ve şimdi yardım önerisi almasından dolayı fazlasıyla hoşnuttu.

"Vorobyov'a selâm söyle," dedi bıyığını sıvazlayan Seryeda gülümseyerek. "Başka bir şeye gereksinimi var mıymış sor... Ona söyle, Almanlar'ı sıkı sıkıya tutsun yeter, kenti biz alırız!"

Lubyenzov, atları eyerlettirdi. 'Barış üniformasının' ahududu ren- gi şeritli şapkasını çıkardı ve karayağız atı 'Orlik'e atladı. Sonra Çi- biryov ile birlikte hızlı tırıs- la Schneidemühl'e doğru yola çıktı. Kısa bir süre sonra iki atlının yan yola sapmaları gerekti, büyük bir orma- na ulaştılar. Lubyenzov, Tanya'yı düşünüyor, gizli öfkesinin yatışma- sına onun varlığının bile yeteceğine inanıyordu. Başka tümenler ile ordular Alman hatlarını aşan tank birliklerinin ardından batıya, Ber- lin'e ilerlerken burada, Schneidemühl'ün önünde beklemek zoruna gidiyordu çünkü.

Albay Vorobyov'un tümeni saldırgan ruhuyla tanınmıştı. Sınır koruma birliklerinden oluşuyordu. Askerleri ve subayları eskiden sınır koruyucularıydı. Bununla gurur duyarlardı. Bu, birbirine kenetlenmiş, güçlü bir tümendi; savunmada dirençli ve saldırıda şiddetliydi. Açık yeşil şapkalı sınır koruma üniformasından bir türlü ayrılamayan Vorobyov da Çekalı ünlü eski bir sınırıcıydı

Vorobyov, kentin ve ormanlığın plânını titizlikle inceledi. Bu haritanın kendisine getirileceğini çoktan biliyordu. Orduda bu tür şeyler hızla yayılırdı.

"Peki, teşekkür ederim," dedi. "Fena bir parça değil. Seryeda'ya söyle, batı yakasında sıkı sıkıya tutunması yeter, ben sınır koruyucularımla Almanlar'ın tepesine binerim."

Lubyenzov gülümsüyordu. Aynı şeyi ters anlamda kendi tümen komutanı da söylemişti.

Binbaşı, keşif birliğindeki meslektaşının yanına gitti. Çibiryov, atları dizginlerinden çekerek onun ardı sıra yürüyordu. Lubyenzov, konuşma arasında gezici hastanenin yerini sordu. Yüzünü buruşturarak dişinin ağrıldığını öne sürdü.

"Bizim gezici hastane hâlâ çok gerilerde," dedi meslektaşı. Sonra yerini söyledi.

Muhafız binbaşı, kurnazlığının başarısına güldü; ancak gözlerini Çibiryov'dan kaçırdı ve atını o yana sürdü. Çibiryov ise her zamanki gibi kayıtsız kaldı. Gereksiz sorulardan kaçınmaya alışmıştı ve bir gölge gibi komutanını izliyordu.

Gezici hastane, Schneidemühl'ün 'kent ormanlığı'nda gizli büyük bir köyde konaklıyordu.

Sevinçli ama biraz tutuk, Çibiryov'a bakmaktan hâlâ kaçınan Lubyenzov, yanından geçen bir hemşireye Hekim Yüzbaşı Tatyana Vladimirova'nın nerede olduğunu sordu. Hemşire, güzel karayağız atın üzerindeki mavi gözlü, gülümseyen binbaşuya cilveli bir bakış fırlattıktan sonra, açık bir merakla yanıt verdi.

"Biraz önce gitti... Ona bir not iletelim mi?"

Başka bir kadına zarar vermekten mi alıkoyamadı kendini, yoksa sempatik atlıyı uyarmak mı istedi bilinmez, sözlerini zehirli bir dille sürdürdü: "Akşamları sık sık gidiyor..."

"Anlıyorum..." dedi Lubyenzov hâlâ gülümseyerek, mekanik bir sesle.

“Her defasında özel bir arabayla alınıyor...”

“Anlıyorum...” diye yineledi Lubyenzov, ama yüzündeki gülümseme silindi ve atının dizginlerini öyle hızlı çekti ki at şahlandı.

Şaşırان kadına başıyla selâm verdi, atını mahmuzlayarak hızla uzaklaştı. Çibiryov, onun ardından dörtlü atıldı, ama geride kaldı.

Lubyenzov biraz sakinleştikten sonra atını durdurarak boynunu sevdi. “Zavallı hayvan! Senin suçun yok ki!” dedi yüksek sesle.

“... Hayvan... Suçun...” diye yankılandı orman.

Lubyenzov, Alman bir yankı, ama Rusça konuşuyor diye gülümse-di. Batıdan topların gümbürtüsü geliyordu. At, bu tanıdık, tırmalayıcı sesi işittiğinde kulaklarını kabarttı ve yeniden yola koyuldu. Islak ve iğrenç bir fıskiye gibi, yarı kar yarı yağmur atıştırıp duruyordu hava.

Lubyenzov kısa sürede, Sovyet birliklerinin ayak sesleri duyulan, o adı sık sık edilmekte olan Birinci Reich caddesine ulaştı. Bir ağır topçu alayı zangırdayan toplarla geçiyor, hafif tank topları büyük bir gürültüyle ilerliyordu. Bir piyade tugayı katlanabilir dubalarla geçti. Daha yavaş hareket eden bomba topu yüklü kamyonlar yan yoldan gidiyorlardı. Araçların üstündekiler, yol kıyısında yürüyen sırsıklam ve yorgun piyadeye acıyarak bakıyorlardı. Schneidemühl’de takılıp kalan tümenler kaderin oyununa gelmiş gibiydiler.

İçinde bir topçu binbaşının oturduğu bir araba Lubyenzov’un yanında durdu. Binbaşı, “Hayrola,” dedi. “Schneidemühl’de mi kalıyorsunuz? Galiba orası çok çetin olacak.”

Keşifçinin sıkıntılı, asık suratını görünce onun duygularını anladı. Neredeyse biraz da suçluluk duyarak, “Ve bizi belki Oder’de oyalayacaklar...” diye ekledi.

Lubyenzov bu tuhaf teselliye bile gülümsemedi. Topçu yeniden yola koyulurken o da tümenine doğru ilerledi. Sırsıklam ve gözleri donuk Teğmen Nikolski çıktı karşısına. İstihbaratçılar tümenin telefon hattını çekiyorlardı. Nikolski, Lubyenzov’u görünce hemen en yeni haberi yetiştirdi: “Muhafız binbaşı yoldaş, biliyor musunuz, Schneidemühl’e saldıracağız...”

Lubyenzov “Biliyorum,” dedi. “Karargâh nerede?”

“Telefon hattını izleyin, doğrudan oraya gidiyor.”

“Mesçerski geri geldi mi?”

“Geldi, yanında esirler de getirdi.”

Kısa süre sonra Lubyenzov köye girdi. Bir sokakta birden atını durdurdu. Ev vardı. Bir ev bile değil, araba garajına benzeyen, buna uygun iki kanatlı geniş bir kapısı da olan büyük, gri bir samanlıktı burası. Kapıda küçük pencereler bulunuyordu. Binayı ve onun sebze ekili büyük bahçesini, duvar yerine üç sıra dikenli tel çevirmişti. Teller güçlü meşe kazıklarına çakılı ve örgülüydü. Onar yirmişer metre düzenli aralıklarla üçgen çatılı dört köşe yüksek kuleler sıralanmıştı bu garip çit boyunca.

Dikenli tellerin ve kulelerin kuşattığı büyük avlu, hurdalarla, hayvan pisliği ve kağıt artıklarıyla doluydu. Gri, penceresiz samanlık, avlu, paslı dikenli tel ve nöbetçi kulelerden oluşan bu görünüm, iğrenç ve korkunç bir etki yaratıyordu.

Lubyenzov atından inerek dizginleri Çibiryov'a verdi, ağır adımlarla eve girdi. Beton döşeme, hâlâ üzerinde yatmış insan vücutlarının izlerinin belli olduğu samanla kaplıydı. Duvarlarda Rusça ve Ukraynaca yazılmış yazılar gördü. Tutsaklar burada, çaresizliklerini ve umutlarını taş duvara kazımışlardı.

Hayır, bu bir toplama kampı değildi. Tarla işlerinde çalıştırılmak üzere getirilen Sovyet savaş tutsaklarıyla zorunlu işçilerin kaldıkları ve Sovyet ordusu ulaşmadan hemen önce apar topar götürüldükleri bir yerdi. Bir Maidanek değildi, 'Doğulu işçiler' için sıradan küçük bir kamptı burası.

En korkuncu, dikenli telleriyle ve kuleleriyle bu gri binanın bir köy evleri dizisinin tam ortasında duruyor olmasıydı. Sağında bir ev vardı, ama dikenli teli yoktu. Avlusunda bir horozun yüksek sesle ötüğü, beyaz, sıradan bir ev. Solunda da pencerelerinde renkli perdeler asılı bir başka ev. Köy halkı kaçmıştı gerçi, ama daha birkaç gün öncesine kadar burada yaşıyor, dikenli telin dibindeki sebze bahçelerinde sakın sakın lahanalarıyla pancarlarını ekiyorlardı! Yolun karşı yanında da evler vardı. İçinde oturulan, sıradan evler.

Lubyenzov samanlıktan çıktı, atına atladı. Kısa bir süre sonra keşifçilerin yanına varmıştı. Burada barış üniformasının ahududu şeritli şapkasını çıkararak sinirli bir hareketle bavuluna tıktırdı ve palatosunu aldı. Seferî başlığını taktıktan, pamuklu yeleşini giyip palas-kasını kuşandıktan, silâhını kılıfına yerleştirdikten sonra bahçede sıraya dizilen keşif birliğinin yanına gitti. Sıraları gözden geçirerek,

“Evet arkadaşlar, Schneidemühl’ü ele geçirelim!” dedi. “Savaş sürüyor. Ama benim hep yolda olmam gerekiyor, kâh ordu karargâhında, kâh komutanlarla, kâh Tanrı bilir nerede!”

Oganyesyan bu arada Mesçerski’nin yakaladığı esirleri sorgulamıştı. 73. Tümen’den askerler yoktu aralarında; buna karşın Almanlar’ı ayrıntılı olarak sorgulamıştı; çünkü muhafız binbaşı ona düşmanın Schneidemühl’deki dağılımını tam olarak öğrenmeye çalışmasını emretmişti.

En değerli bilgiler dev gibi, kir pas içinde, güçlü birinden elde edilmişti. Alman kale taburu komutanının hizmet eriydi adam. Kentte, Bromberg süvari okulunun, 23. Donanma Birliği’nin, iki kale makinelî tüfek taburunun, bir düzine halk hücum taburunun, bir koruma alayının ve bir panzer birliğinin konuşlandığını söyledi.

Esir her cümlede inliyor, aksırıyor, hareketli elleriyle konuşuyordu. Kendine bütün güvenini yitirmiş, bu düşkün Alman’a her şey vız geliyordu artık.

“Ah evet,” dedi. “Himmler buradaydı!” Ama Himmler de vız geliyordu, çünkü onun ne yararı dokunabilir ki diyen bir ifade kaplamıştı yüzünü. “Evet, beş gün önce Himmler buradaydı ve SS-Hücum Komutanı Remmlinger’i Schneidemühl kalesinin komutanlığına atadı.” Yine aşağılayıcı bir el hareketi yaptı: Şeytan görsün, bir Remmlinger ne işe yarayabilir ki hâlâ?

Oganyesyan artık klasikleşmiş sorusunu sordu: “O zaman neden hâlâ kendinizi savunuyorsunuz?”

“Ah evet...” dedi Alman, içini çekerek. “Emir emirdir...” Bu sırada bu kez kendini ve arkadaşını kastederek artık hiçbir anlamı kalmadığı halde Naziler’in zorlamasıyla hâlâ savaşmakta olduklarını anlatan umutsuz bir hareket yaptı.

Lubyenzov, Antonyuk’a tüm bilgileri tümen komutanına ve Malişev’e iletme emrini verdikten sonra, keşifçilerle birlikte ileri hatta gitmek üzere yola koyuldu.

Düşman şimdi doğuda, karşındaydı; savaş boyunca ikinci kez oluyordu bu. İlk keresinde Moskova’daydı; Lubyenzov düşman çemberinden kurtulmaya çalışmıştı. Çemberi düşünürken Tanya’yı anımsadı.

“Evli misin?” diye sordu, yanında yürüyen kıdemli başçavuş Voronin’e.

“Hayır,” diye gülümsedi Voronin, “zamanım olmadı. Berlin’i alırmaz, eve döner dönmez evleneceğim.”

“Bu kadar acele mi?” diye sordu Lubyenzov sitemle. “Gözüne kestirdiğin biri mi var?”

“Neden olmasın?” diye yanıtladı Voronin. “Herkesin kendine göre bir gelini var! Artık eve dönünce, tabii ki nasıl hareket ettiğini soracağım... Hımm... Orada bir keşifçim var.” Kurnazca gülümseyerek ekledi: “Küçük kız kardeşim, aynı fabrikada tornacı olarak çalışıyor... Bana, Katya’m hakkında her şeyi yazıyor. Neler yaptığını ve kiminle... Tek sözle her şeyi...”

“Bu hiç de hoş değil,” dedi Lubyenzov ciddi ciddi. “Hakkında bir sürü dedikodu çıkabilir ve sen hemen inanırsın.”

“Neden hemen?” diye karşılık verdi Voronin, muhafız binbaşının öfkelenmesine biraz şaşırarak. “Yalnızca aptallar hemen inanır...” Bir süre sustuktan sonra ağır başlı bir biçimde ekledi: “Benim Katya’m iyidir... Ona güvenmemelik de etmiyorum... Siz gözünüze birini kestirdiniz mi?”

Lubyenzov, sessizce sol yanında yürüyen Çibiryov’a çaktırmadan bakarak “Kimse yok,” dedi.

Yakınlara bir yere bir el bombası düştü. Lubyenzov, “Gördün mü! Bir gelin aramak için daha erken.” dedi.

Sınırında terk edilmiş bir kule bulunan bir köye geldiler. Yapılış nedeni anlaşılır gibi değildi. Eski dönemlerden bir tarihî yapı mı, yoksa itfaiye onu gözetleme kulesi olarak mı kullanıyordu? Ancak Lubyenzov, hangi konuma uygun olduğunu ve değerini hemen anladı. Tümen komutanı için gözlem yerini buraya kurmaya karar verdi. Döner merdiveninden yukarı çıktı ve sahra dürbünüyle çevreye baktı. Mavimsi gri dumanlı ve nemli bir sise batmış kent, ıslak kiremit çatılarıyla önünde yayılıyordu. Sağda tren istasyonu, solda da büyük bir fabrikanın dumansız bacaları...

Lubyenzov, bir keşifçiyi verdiği bir notla birlikte karargâha gönderdi ve ötekilerle yürümeyi sürdürdü. Siper kazan daha küçük birliklerin, topçuların, bombacıların, yeni kazılmış mevzilerin, dumanları tüten gezici mutfakların yanından geçiyorlardı. Askerler neşeyle sağa sola koşuşturuyor, yerleşiyor ve kamp ateşi yakıyorlardı. Üç haftadır dur durak bilmeden yürümek korkunç derecede yorgun düşürmüştü

onları, Berlin'e giderken önlerine çıkan bu kente küfrediyorlardı.

Havada mevzi savaşı kokusu vardı. İlerleyiş sırasında böyle bir şeyin olduğu neredeyse unutulmuştu. Keşifçiler telefon kablolarını izlerken, zaman zaman uyuyan askerlerin ya da kazımı bitmek üzere bir si- perden çıkarılmış toprak yığınının üzerinden atlamak zorunda kaldılar.

Lubyenzov; cephenin ileri hattını dolaşırken, bölük ve konvoy subaylarıyla, özellikle makineli tüfekçilerle, cephane taşıyıcılarıyla, alay keşifçileri, piyadeler ve topçu gözlemcileriyle uzun uzun konuşuyordu. Onlara ayrıntılı sorular soruyor, verdikleri bilgileri keşif haritalarına geçiriyor ve rapor taslaklarına not alıyordu. Her şeyi olabildiğince eksiksiz öğrenmeye çalışıyordu. Şafakta alaylar kalkıp saldırıya geçeceklerdi. Bu yüzden Almanlar'ın savunma sistemine, ateş mevzilerinin ve teknik istihkâmlarının konumlarına netlik getirmeliydi, tüm birlikler hakkındaki bütün ayrıntıları ortaya çıkarmalıydı.

Ayrıca Tanya'nın unutulması da gerekiyordu. Lubyenzov da bunu özenle yapmaya çalışıyordu, ne var ki bir bölük komutanını dinlediği sırada 'eski bir tanıdık'ı düşünürken yakalıyordu kendini hep. Sonra alını kırışarak General Sisokrilov'u düşünüyordu. Savaş Danışma Kurulu üyesinin ciddi, sakın yüzü gözlerinin önünde canlanıyor, bu görüntü onu yeniden kendine getiriyor ve yalnızca bir şeye, işine eğilmesini sağlıyordu.

Tümenin ileri hattı boyunca güneyden kuzeye koşturup durdu. Kent plânı, zamanla Almanlar'ın batarya ve tank konuşlanmalarını, makineli tüfek mevzilerini, tel örgüleri ve mayın tarlalarını gösteren işaretlerle doldu.

Ancak Tanya bir kez daha anımsandı. Bir MG mevziinde eski bir yol arkadaşına, ünlü kaleskanın 'sahibi' Yüzbaşı Çohov'a rastladı.

Yüzbaşı Çohov, o ‘kibar’ binbaşısı, pamuklu yelek giymiş, palas-kasında iki el bombasıyla tümen keşifçilerinin başında gördüğünde çok şaşırdı. Askerlerinin sık sık söz ettiği ünlü, cesur, her zaman başarılı ve korkusuz Lubyenzov’un, keşif birliğinin komutanı olduğunu öğrendiğinde daha da büyük bir şaşkınlığa düştü.

Çohov, sıkılanlaştı. Lubyenzov da aynı duygu içindeydi, ancak onun nedenleri çok farklıydı. Demek bütün dünya el ele vermiş, kendisine Kolzova’yı anımsatmak için uğraşıyordu! Alnını kırıştırdı ve “İşte ikinci kez karşılaşıyoruz! Lütfen anlatın, Almanlar’da ne gördünüz?..” dedi.

Çohov, kısa cümlelerle gördüklerini anlattı. Kent plânında, kendisinin ve askerlerinin gözlediği düşman mevzilerini gösterdi. Lubyenzov, kent plânının piyade bölüklerinin eline hemen ulaşmış olmasından hoşnuttu.

Çohov’un verdiği bilgileri haritasına işlerken, Çohov da muhafız binbaşısı gözleriyle inceliyordu. Düzgün bir profil, burun hafif kal-kık, şimdi sıkı sıkıya kısılmış biçimli dudaklar, sarı bir perçemin düş-tüğü kırışksız yüksek bir alın.

Çohov’un yüreğini kıskançlığa benzer bir duygu burktu; Lubyenzov’un ününe değil, varlığıyla ortaya koyduğu elle tutulur açıklığa ve her türlü yapmacıklıktan uzak oluşuna imrendi.

Lubyenzov “Gidelim! Gözleyelim!” diyerek haritasını katladı.

Keşifçilerden biri kısık ama ısrarlı bir sesle, “Muhafız binbaşı yol-daş, biraz dinlenmelisiniz. Kim bilir kaç gecedir uyumuyorsunuz!” dedi.

“Doğru,” diye destekledi onu bir başkası. “Bırakın gözetlemeye biz gidelim.”

“Uyudum ya,” diye karşı çıktı Lubyenzov.

“Ne zaman?” diye sordu birinci keşifçi. “Biz görmedik...”

Lubyenzov, “Ordu karargâhından dönerken uyudum,” dedi ama kızardı. Çünkü yanında bir tanık vardı. Önceki gün Tanya’yla birlik-te yaptığı gece nöbetinin tanığı. Ve aceleyle ekledi: “Arabada uyudum, Savaş Danışma Kurulu üyesiyle birlikte yolda olduğum sırada.”

“Uyumadınız, muhafız binbaşı yoldaş” dedi üzüntüyle dörtken yüz-lü emireri.

“Boşver Çibiryov,” diye sözünü kesti Lubyenzov. “Gidelim! Bizimle geliyor musunuz?” diye sordu Çohov’a.

Çohov, keşifçilerle birlikte gitti. Karla karışık yağmur yağıyordu, askerler buna ‘faşist yağmuru’ diyordu. Ulaşım hendeği, doğu yamacında cephenin takılıp kaldığı tepenin sırtını boydan boyda kesiyordu.

“İşte, burası rahat,” dedi Çohov.

Lubyenzov, sahra dürbünününden baktı ve “Almanlar’ın çok uzatmasında mevzilenmişsiniz...” diye sitem etti.

Hendekte askerler oturuyor, aralarında konuşuyorlardı. Lubyenzov, bir süre onları dinledi. Siyah bıyıklı bir başçavuş politik eğitim veriyordu anlaşılan. Bir hafif makineli tüfeğin arkasındaydı, dikkatle hendeklerin önündeki gri sis bulutlarına çevirmişti bakışlarını. Bu sırada konuşuyor ve zaman zaman onu dikkatle dinleyen askerlere bakıyordu:

“... Yani, Hitler kendine sosyalist diyordu, ama egemenlere küçük parmağıyla dahi dokunmadı. Bu doğaldır, çünkü faşistler kapitalistlerin bekçi köpekleridir. Peki Hitler kendini niye yalandan sosyalist olarak tanıttı? Çünkü sosyalizm fikri doğru fikirdir, en ilerici fikirdir. İşçilerin kanında vardır, emekçi ondan vazgeçemez. Ve bu yalancı sosyalizm aldatmacası olmasaydı Hitler’in ardına takılmazdı. Gerçek olan gerçek kalmalıdır; Alman işçileri... gerçekten de... bu haydutların kendilerini aldatmasına izin verdi.” Başçavuş sustu, sonra acıyla ekledi: “Ben maden işçisiydim. Nitekim, Almanya’da da maden işçileri var. Ve ben hep Alman maden işçileri bu korkunç şeye nasıl izin verebildi diye düşündüm. Biz Rus maden işçilerine nasıl saldırılabildi? Yaşamım boyunca çalıştığım o işçilerin sahip olduğu maden ocaklarına bombalar atan uçaklar için, mülk sahiplerinin uçak üreten fabrikaları için nasıl kaliteli kömür çıkarabildiler? Alman işçileri nasıl böyle faka basabildi? Nitekim, şunu söylemem gerekir ki, maden işçilerinin böylesine aptallaştırılabileceğine inanmazdım!” Sustu, sonra da somurtarak bir açıklama yaptı: “Maden işçilerini, öylesine bir örnek olarak verdim... Tek sözle, işçiler. Ve burada elbette Sovyet insanının büyük sınıf bilincini kullanmak ve aldatanlarıyla aldatılanlarıyla bütün Almanlar’ı mahkûm etmemek için bunların arasındaki bağlantıyı anlamak gerek... Ve Stalin yoldaş bize hep şunu söyledi ki...”

Lubyenzov başını onaylayarak salladı ve “Bu, askerlerinizden biri mi?” diye sordu Çohov’a.

“Parti sorumlusu Slivyenko,” diye yanıtladı Çohov.

“İyi ve doğru konuşuyor,” dedi Lubyenzov ve takılarak göz kırptı: “Kafası çalışıyor. Kimileri gibi değil!”

Çohov kızardı, Lubyenzov’un neyi kastettiğini çok iyi anlamıştı. Binbaşı, kısa süre önceki tartışmalarına göndermede bulunmuştu elbette.

Bu sırada Slivyenko duraksadı, sözünü kesti. Ve bağırdı: “Bakın, karşıda, Almanlar’ın orda bir hareketlenme var!”

Küçük gri karartılar demiryolunun üzerinden koşuyordu.

“Topçulara haber verin,” dedi Lubyenzov.

Çohov zeminliğine, telefona koştu. Sovyet ve Alman topçuları hemen hemen aynı anda ateşe başladı. Düello on dakika sürdü. Alman bombaları siperlerin soluna, ama çok yakınına düşüyordu.

“Siper al!” diye bağırdı Lubyenzov, kendisi gözetlemeyi sürdürürken.

Namlu alevinin parlamasına, uçan bombaların uğuldamasına ve patlama türlerine göre düşman toplarının çapını belirledi. Bu konuda Lubyenzov’un üstüne yoktu, topçular sık sık ona danışırlardı. Gözlemleyip dinlerken düşük sesle kendi kendine konuşuyordu: “Ya... Yetmiş beş milimetre ... İyi... Tren istasyonu ve depo arasındaki kesimden aynı çapta... Kusursuz. Oho, müthiş bir lokma! En azından yüz elli beş milimetre... Dur hele.. Onun... Siper alın arkadaşlar!”

Lubyenzov çömeldi. İğrenç uğultunun ardından bomba hendeğin hemen arkasında patladı. Çohov’un zeminliğinin çok yakınındaki bir gürgen büyük bir gürültüyle yıkıldı ve bin bir parçaya ayrıldı. Kıymıklar, tahta parçaları vızıldayarak uçuştı havada. Lubyenzov çevresine bakınarak bölük komutanını aradı. Çohov toprak tümseğinin üzerinde beline kadar hendeğin içinde duruyor ve hâlâ kaleskada oturuyormuş gibi sakin sigara içiyordu. Lubyenzov yarı alaylı, yarı beğeniyle gülümsüyor ve “Gösteriş düşkünü! Ama hakkını vermeli ki cesur biri!” diye düşünüyordu.

“Siper alın,” dedi. “Gereksiz yere niye tehlikeye atılıyorsunuz?”

Çohov söz dinledi.

Topçu düellosu başladığı gibi ansızın bitti.

Lubyenzov keşifçilere, “Gidelim,” dedi. “Tümen komutanına durumu anlatmak gerekir.” Çohov’a veda ederken elini sıktı ve bir kez

daha üstüne basa basa “Ama parti sorumlunuz, olağanüstü biri! Gerçek bir komünist...” dedi.

Keşifçiler kısa sürede Çohov’un gözlerinin önünden kayboldu. O, bir süre daha hendekte kaldı ve birden Lubyenzov için bir yakınlık uyandı içinde.

Çohov cesurdu, bunun da farkındaydı elbet. Ama Lubyenzov’un cesaretinin daha temiz türden olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.

Lubyenzov gösteriş ardında değildi. Hendekte siper almadığı zaman, bunu askerlere neler yapabildiğini göstermek için değil, sorumluluk duygusundan yapmıştı. Çohov, keşifçilerin onu çok sevdiğini de görmüştü. İkinci bölükteki askerler Çohov’a saygı duysalar bile, ona karşı davranışlarında, muhafız binbaşının kendi askerlerinden gördüğü o içtenlikli ve eksiksiz güven yoktu.

Çohov, çok genç insanlarda sıkça rastlanan duyguya kapıldı ansızın: Derinden etkilendikleri insana benzemek. Ancak hemen kendini ‘hizaya’ sokmaya çalıştı. Bu duygu ona aşağılayıcı gelmişti.

Muhafız binbaşı karargâha dönüş yolunda Çohov’u düşündü, ya da daha doğrusu, ondan çok, onunla bağlantılı olarak Tanýa’yla önceki gün yaptığı belki de son görüşmesini.

Hemşirenin Tanya hakkında muhafız binbaşuya söylediklerinde gizlenmiş o aşağılayıcı yargının bir kaynağı vardı. Gezici hastane çalışanları, başlangıçta herkesin sempatisini kazanan Tanya'nın davranışlarını bir süredir eleştiriyordu.

Kolordu karargâhından bir subayın, Albay Semyon Semyonoviç Krassikov'un Tanya'ya bir aydır özel bir önem verdiği ayırt edilmişti. Tümende, disiplini ve kişisel cesareti dolayısıyla iyi bir adı vardı albayın, ama yaşı Tanya'nın iki katıydı ve herkes onun yaşında bir kıızı olduğunu biliyordu.

Tanya çalışma arkadaşlarının umrunda olmasa, albay öyküsü üzerinde bu kadar durmazlardı. Ama hepsi Tanya'yı çok sevmişti ve onun hakkında yanılığa düşmelerine kızmışlardı.

En çok öfkelenen de Tanya'nın en iyi arkadaşı olmuştu; kumral, uzun boylu, çekik gözlü, elmacık kemikleri çıkıntılı, göğüsleri dolgun gezici hastane başhemşiresi Marya İvanovna Levkoyeva. Erkeklere karşı özel bir güvensizlik besliyordu. Askerlere ve subaylara 'sempatileri' olan her hemşireyi haşlıyor, "Bu iş böyle kalır mı sanıyorsunuz?" diyordu. "Sakin her şey bu savaşın hesabına yazılır sanmayın! Belki bu işin öğrenilmeyeceğini ve evinize dönünce yeni bir yaşama başlayabileceğinizi düşünüyorsunuz? Bilemediniz! Dünya küçüktür, saygıdeğer hanımlar! Bana inanın!"

Hemşireler onun öğüdüne kulak veriyorlar mıydı, bilinmez. Ama Tanya, bu türlü ahlâk söylevlerine fırsat bırakmıyor ve suçlamalarını sessiz bir gülüşle yanıtlıyordu.

Bu gülüş Maşa'nın silâhını elinden alıyordu. Ayrıca, herkesin yüreği de rahatlamış oluyordu; öyle çok iyilik vardı ki bu gülüşte. Görünüşünü bile tümüyle değiştiriyordu bu gülüş. Ciddi olduğunda –o zaman kaşlarının arasında dik, derin bir çizgi belirirdi– birçok kişi onu katı, yanına yaklaşılmaz, hatta biraz kötü olarak değerlendiriyordu. Ancak gülmeye başladı mı, yüreği duyarlı, dürüst ve iyi bir kadın olduğunu anlıyordu herkes.

Adını bilmeyen yaralılar, ona "güzel gülen doktor" diyorlardı. Son operatörler konferansına gidişinden önce Maşa –kim bilir kaçınıcı kez!– onu vazgeçirmeye çalışmıştı.

Kapıyı vurmada Tanya'nın odasına girmiş, bir dakika kadar kapıda beklemişti. Mantosunun ceplerinde ellerini oynatıyor, sanki alı-şılmışın dışında sözcükler seçmek için kendini zorluyordu. Sonra Tanya'ya birden sarılmış, hatta hıçkıra hıçkıra ağlamıştı.

Maşa'nın gözyaşları Tanya'ya dokundu. "Niye zırlıyorsun ki?" diye tersledi onu. "Orda niye öyle duruyor, içinden gelmediği halde gülümsüyorsun? Benim adıma karar vermeni senden kim istedi? Semyon Semyonoviç çok iyi ve sevecen bir insan..."

"İyi bir insan mı? Biz bu iyi niyetli insanları biliriz!" diye bağırdı Maşa.

Tanya güldü: "Ne kadar saçma düşünüyorsun! Rahat olası- n diye söylüyorum. Semyon Semyonoviç bana yalnızca iyi bir arkadaş gibi davranıyor."

"Lütfen gülme!" diye karşı çıktı Maşa. "Sen ne sanıyorsun ki? Seni evlat edinmek istediğini mi? Yetim bir kıza mı acıyor? Neyse, ne düşünürsen düşün... Bence, çevrende bir albayın dönüp durması, her- kese sert davranırken sana sevecenlik göstermesi, araba kullanmayı öğretmesi gururunu okşuyor... Ama benim midemi bulandırıyor!"

Sonra da öfkeyle kapıyı vurarak çıkıp gitti.

Krassikov Tanya'nın hoşuna gidiyordu. Gerçekten de, büyük ya- şam deneyimi olan bir insanın ona içten ve kibar davranması, hatta belki de sevdalanması gurur okşayıcıydı. Hakkında çok şey duyduğu olağanüstü cesareti onu etkiliyordu. Ancak romantik konularda ko- nuşmaya her kalkıştığında oldukça kararlı bir biçimde bunu engelli- yor, bir şakayla geçiştiriyordu.

Operatörler konferansından döndükten sonra -daha kaleskada yaptığı çılgın yolculuğun ve Lubyenzov ile beklenmedik karşılaşması- nın etkisini üzerinden atamadan- gezici hastane komutanı Yüzbaşı Rutkovski'nin yanına gitti. Söyleşi sırasında Krassikov aradı. Rut- kovski ahizeyi ona verdi.

"Geldiniz mi?" diye sevindi Krassikov. "Yolculuk nasıldı?"

"Çok iyiydi!" diye yanıtladı Tanya. "Ötekilerini Polonya'da bıraktım ve sizlerin yanına, Almanya'ya döndüm... Alman sınırını nasıl geçtim biliyor musunuz? Asla bilemezsiniz: Bir kaleskayla! Gerçek soylu bir kontun kaleskasıyla!"

Krassikov, “Ne zaman görüşüyoruz?” diye sordu. “Belki siz beni ziyaret edersiniz? Evet? Arabayı size gönderirim... Bugün işiniz yoktur. Direksiyona siz geçersiniz...”

Tanya kabul etti, ama önce yemek için mutfığa gitti.

Yemek saati geçmiş, doktorlar gitmişti. Ufak tefek, kara gözlü, Ukraynalı bir kız olan aşçı, Tanya’ya tatlısını uzattı ve esmer kollarını göğsünde kavuşturarak yanında bekledi.

“Demek savaş yakında bitiyor. Şmerinka’da mıydınız Tanya Vladimirovna?”

Seslenirken bu adı kullanırdı hep, bu da Tanya’nın hoşuna gidiyordu.

“Hayır,” diye yanıtladı. “Niye soruyorsunuz?”

Aşçı kız, bir giz açıklarcasına çekingen, “Ben Şmerinkalıyım,” diye gülümsedi.

“Memleket özlemi çekiyorsunuz!”

“Evet.”

“Benim memleketim dipten doruğa yıkıldı. Yuhnov, küçük bir kent. Hakkında bir şey duymamışsındır herhalde?”

“Bunu neden duymamış olayım ki? Okudum, Sovinform bürosunun kayıtlarında.”

Tanya yemek odasından çıktı. Araba da onu bekliyordu.

Hafifçe kar yağıyordu; yumuşak kar taneleri arabanın parlak cila-sının üzerine düşerek eriyorlardı. Şoför ıslak camın arkasında kestiriyordu. Tanya kapıyı açıp yanına oturunca, yerinden sıçradı, onu selâmladı ve sordu: “Direksiyona geçmek ister miydiniz Tatyana Vladimirovna?”

“Hayır, siz sürün.”

Tanya dalgın dalgın gülümsüyordu, yol kıyısındaki çıplak ağaçlara bakıyor, Lubyenzov’u ve karşılaşmalarını düşünüyordu. Ancak bu sabah nasıl ayrıldıklarını anımsadığında gülümsemeyi kesti. Lubyenzov garip bir soğukluk içinde ayrılmıştı ondan. Tümenin kamyonlarını görmüş, sanki illa o arabalarla gitmesi gerekiyormuş gibi koşup gitmişti...

Krassikov, kolordu karargâhının bulunduğu köyde kalıyordu; dökme demir parmaklıkların ardındaki küçük bir evde. Pencerede büyük bir kafesin içinde zıplayıp duran sarı bir papağan vardı; kaçan

ev sahibi bırakmıştı onu. Tanya'nın içeri girdiğini görünce içe işleyen bir sesle, "Auf Wiedersehen!"* diye selâm verdi.

Semyon Semyonoviç evde değildi, ancak kısa bir süre sonra telefon açtı. Genellikle sert ve yüksek sesle konuşur, kahkahalarla gülerdi. Şimdi ise hızlı bir fısıltıyla konuşuyordu: "Tanyeçka, bağışlayın... General Sisokrilov beklenmedik bir anda buraya geldi..."

"İyi, beklerim," diye yanıt verdi Tanya.

"Ha-ayır," diye güldü Krassikov. "Değmez, o kadar çabuk serbest kalacağımı sanmıyorum..." Ardından sanki bir karargâh subayıyla konuşurcasına daha güvenli ve meşgul bir sesle sürdürdü: "Büyük çatışmaların yaşanması bekleniyor. Hazırlanmak gerek. Hazır olmaları için bunu adamlarınıza bildirin. Görüşmek üzere."

"Auf Wiedersehen!" diye bağırды papağan.

Tanya, içinde belirsiz, öfkeli bir duyguyla geri döndü. Semyon Semyonoviç'in davranışı onu kırmış değildi ama sesindeki bir şeyler hoşuna gitmemişti. Özellikle Krassikov'un Savaş Danışma Kurulu üyesi karşısında korkaklık etmesi Tanya'yı rahatsız etti.

Tanya yanılmamıştı. Krassikov, Sisokrilov'dan korkuyordu. Generalin o keskin bakışı ve yüksek beklentileri destanlaşmıştı. Üstelik Sisokrilov 'cephre romanslarından' nefret ederdi. Krassikov'la her karşılaşmalarında kesinlikle karısının ve kızının hatırını soruyordu.

Bunu özellikle mi yapıyordu? Krassikov'un hayranlığından haberi mi olmuştu? Bu hiç de olasılık dışı değildi. Subayların iş ve yaşamları hakkında generalin edinmiş olduğu ayrıntılı bilgi şaşırtıcıydı.

Sisokrilov, yalnızca kısa bir süre için kolordu komutanlığına uğramıştı. Ana karargâhın önemli bir emrini yetiştirmek üzere tankçı alayların ardından gitmişti. Cepheye yeni gelen tankçı birliklerin komutanı olan tankçı bir general ona eşlik ediyordu. Kolordu komutanıyla yardımcıları o sırada ordu karargâhında oldukları için Savaş Danışma Kurulu üyesi yaklaşık on beş dakika boyunca Krassikov'la söyleşide bulundu.

Ona karşı belli bir yakınlık gösteriyordu. Onun girişkenliği, cesareti ve kuşkuya yer bırakmayan örgütleme yeteneği hoşuna gidiyordu. Ancak Krassikov'un bağımsız düşünme yeteneği olmadığını da biliyordu. Buna karşılık tüm emirleri kılı kılına yerine getirirdi.

* Görüşmek üzere -çev.

Savaş Danışma Kurulu üyesi emirlerinin büsbütün mekanik uygulanışına kimi zaman sinirlenirdi. Bir toplantı yaptığında ya da emirler dağıttığında karşı çıkılmasını beklerdi; nesnel karşı çıkışları ya da astlardan kendi deneyimlerine dayanan düzeltme önerileri gelmesini. O zaman canlanarak tartışmaya başlar, ateşli bir hırsla kanıtlar, karşı kanıtlar öne sürer ve herkesin düşüncesini aldıktan sonra bir karara varırdı.

General, Krassikov'un karşısında ciddi ve kapalı bir yüz ifadesiyle oturuyor, onun raporunu dinliyordu. Karargâhlararası bağlantıyı kuran birliklerin çalışmaları düzeltilmeliydi, buna ilişkin emirler verdi ve kolordunun Alman topraklarına girmesiyle yüklendiği yeni sorumluluklar üzerine albayı hazırladı. Burada savaş disiplinine zarar verecek her şeye karşı en sert biçimde el konulması gerekiyordu.

"Elbette!" diye yanıtladı Semyon Semyonoviç.

Sisokrilov, alnını kırıştırarak ona baktı. Krassikov'un hemen hiç düşünmeden onaylaması hoşuna gitmedi.

Konuşmayı sürdürdü: "Almanlar'ın memleketimizde yaptıklarından sonra, askerlerimizi dizginlemek kolay olmayacak. Siz ne düşünüyorsunuz?"

"Ben de böyle düşünüyorum, general yoldaş!"

"Buna karşın bu gerekli. Askerleri ayrıntılı biçimde ve sabırla bilinçlendirmeli; gerektiğinde disiplin cezaları ya da uygun başka önlemlerin alınması kaçınılmaz, hatta askerî mahkemeye bile çıkarmak gerekebilir. Faşizmi yok ettikten sonra, yeni demokratik bir Almanya kurmaları ve dev finans oligarşilerine karşı –elbet yalnızca Alman olanlarına değil– mücadele gücü toplamaları için Alman halkına bir fırsat vereceğiz. Bütün Almanlar düşman değil. Onları ayırt etmeyi öğrenmek gerek."

"Elbette, general yoldaş," diye yanıtladı Krassikov.

General hoşnutsuzlukla pencereye bakarak konuştu: "Torunlarının torunları anımsasın diye bütün Almanlar'a, Rusya'ya karşı, özellikle de Sovyet Rusyası'na karşı savaşılmaması gerektiğine ilişkin bir ders vermek gerekse de..."

"Tabii, general yoldaş!"

"Sizin için tabii olan nedir?" diye sordu general ansızın.

Krassikov sıkılanlaştı. Bu sırada Sisokrilov, üstüne basa basa,

“Askerlerimizin yüreğinde yanan tüm haklı öç alma duygularına karşın karargâhınızda disiplinsizliklere izin vermemelisiniz,” dedi ve sustu. Sonra “Size evden neler yazıyorlar? Karınız ve kızınızın sağlıkları yerinde mi? diye sordu.

“Elbette.”

General ayağa kalktı.

“Size eşlik edeyim mi?” diye sordu Krassikov.

“Gerek yok.”

Krassikov, arabasına kadar general ile birlikte yürüdü ve araç, arındaki koruma zırhlısıyla akşam güneşinin sisinde kaybolana kadar esas duruşta kaldı.

Semyon Semyonoviç kendini Tanya’ya karşı biraz suçlu duyumsuyordu; onu görmek istediği halde gezici hastaneyi aramaya cesaret edemedi.

Ertesi gün gezici hastane daha ileriye taşındı ve Schneidemühl'ün yanındaki 'kent ormanı'nın derinliğinde saklı küçük bir orman köyüne yerleşti. Sabahleyin çadırlar kuruldu. Eczane sorumlusu homurdanarak ilâçlarını kutulardan çıkarmaya başladı.

Tanya, gün ağarırken yıkandı, önlüğünü giydi ve çadırına girdi. Yol kavşağında, Almanca konuşan birkaç yaşlı erkekle kadın Rutkovski'nin yoluna çıkmışlardı. Kimse onları kovmamasına karşın, köyde kalıp kalamayacaklarını tartışıyorlardı.

Bu insanları görünce Tanya şaşırды.

Almanya'da sıradan yaşlılara rastlanamayacağına inanacak kadar alık değildi. Ama bu korkunç son dört yıl boyunca yüreğinde Almanlar'a karşı öyle çok nefret birikmişti ki, onların duygu, düşünce ya da başka insanî özelliklere sahip olabileceklerine öyle kolayına inanamıyordu. 'Alman' sözcüğü ona; yakılarak yok edilmiş, Sovyet insanların toprağın içindeki deliklerde yaşamak zorunda bırakıldığı kent ve köyleri; kadın ve çocuklara makineli tüfekleriyle ateş etmiş kapkara uçakları; hastane trenlerinin bombalanmasını ve en sonunda büyük bir Rus nehri kıyısında bilinmeyen bir tepede şehit düşen kocasını anımsatıyordu.

Ağlayan bu yaşlı insanlara soğuk gözlerle bakıyordu. Bu gözyaşları ona utanmazca geliyordu. Nasıl ağlayabilirlerdi! Onların suç ortaklığı sonucu bunca gözyaşı akmamış mıydı!

Almanya'da tıpkı memleketi Yuhnov'daki gibi ıhlamur ve meşe ağaçlarının yetişmesini ne kadar garipsediyse, burada sıradan kırıksıklıklar ve gözyaşları olan yaşlı erkeklerle kadınların yaşamasını da garipsiyordu. Yalnızca bu yabancı, anlaşılmayan dil bile Tanya'nın nefretinin kabarmasına neden oluyordu. Alman olduklarına kuşku yoktu.

Buna karşın yaşlı insanlardı. Ve Tanya sonuçta onlara acıdı. Gerçekten de çok umutsuz görünüyor, heyecanlarını gizlemeye çalışıyorlardı. Sanki bombardıman gürültüsünden sağırlaşmış kulaklarıyla artık onlar için katı ve düşman kesilmiş dünyayı dinliyorlardı. Uzun boylu yaşlı bir adam elindeki kasketi evirip çeviriyor, rica eden bir ses tonuyla Tanya'ya dönerek Rusça "Yoldaş... yoldaş..." diyordu.

Bu sözcüğü de nerden biliyordu? Belki de 1918 yılında Rus devrim askerleriyle yoldaşlık kurmuştu? Bu değerli sözcüğü, bir yabancı

Alman'ın ağzından duymak rahatsızlık vermişti. Yoksa bunun ardında yaltakçılık ve korkudan daha fazlası mı vardı?

Yoldaş olduğumuza çok geç karar vermişsiniz, diye aklından geçirdi Tanya.

İlk yaralılar getirilmeye başlandı. Yaralardan, çarpışmaların niteliğini kestirmek olanaklıydı: Güçlü bir savunması olan, uzun süreli hazırlıkları olan bir mevzi. Çoğunluğu, organlarda ağır yaralardı, şarapnel yaralarıydı.

Yaralılar Tanya'yı neredeyse görür görmez susuyorlardı. Erkek olarak genç, güzel bir kadının yanında bağırmaları ve inlemeleri yakışık almazdı. Yaşı ilerlemiş olanlar ve deneyimliler, biraz fazla genç değil mi diye düşünüyorlardı. Başlangıçta onu hemşire sanıyorlardı; o kadar genç görünüyordu.

Beyaz önlüğünü giyince yirmi beşten çok daha genç gösteriyordu. Ama hayır, doktordu. Hemşireler uysal ve çeşitli uğraşlar için sağa sola koşuşturuyor, sessizce konuşuyor ve emirlerini uçarcasına yerine getiriyorlardı. Tanya'nın gri gözlerinde, bilginin insanlara verdiği o üstün özgüven vardı. Yaralılar ona güvenerek bakıyorlar, ondan gelecek her türlü avuntu ve beğeniyi hak etmek için gülümsemeye bile çalışıyorlardı.

Tanya bunu ayırt ediyordu ve zaman zaman, "Aslan parçası! Tam bir asker! Böyle delikanlıya böyle yürek yakıştır!" diyordu, ya da "Yaşlısın ama o kadar da aslansın!" diye sesleniyordu.

Kimi-zaman çenesi düşüyordu. En zor ameliyatlarda oluyordu bu. "Evet canım, ağrın var mı?" diye soruyordu o zaman gülümseyerek, biraz da cilveli. "Yarana bakma, pek ilginç değil... Üstelik sen yaralardan ne anlarsın? Kimileri büyük ve korkunç görünürler, ama gerçekte onlar çocuk oyuncağıdır."

Sürekli daha çok yaralı geliyordu. Kanlı tamponlara bakmaktan gözleri kamaşmaya başlamıştı. Her zaman neşeli ve atak hemşireler şimdi Tanya'nın çevresinde sessizce ve büyük bir dikkatle hareket ediyorlardı.

Kabul bölmesinde rastladığı bir adamın yüzü Tanya'ya tanıdık gelmişti. Yeniden ameliyat masasında çalışırken bu yüzü daha önce nerede gördüğünü anımsamaya çalıştı, ama anımsayamadı.

Yanık yarası olan birini getirdiler, sonra yüzü yanmış bir topçuyu.

İç çekişler ve inlemelerle dolu bu kanlı dünyada, her şeyin üzerinde bir maskenin üstünden bir çift sakin gri göz ışıldıyor, iki ince, lastik eldivenli becerikli el hareket ediyordu.

Sürekli olarak doktorlar ve hemşireler yanına gelerek bir şeyler soruyor ya da yardım istiyordu. O zaman yavaş yavaş öteki masanın başına gidiyor ya da yaraya dikkatle uzaktan bakıyordu. Bu sırada boynunu uzatıyor, başını olumsuzlayarak ya da onaylayarak sallıyor, sessizce bir iki şey söylüyor ve ardından keşdi masasına dönüyordu.

Çadıra Maşa giriyordu ara sıra. Tanya'ya sevgiyle bakıyor, yine çıkıyor ve "Bir gün ünlü bir operatör olacak! Tabii, erkekler başını döndürmezse!..." diyordu.

Maşa sık sık Rutkovski'yi buluyor ve "Bir şeyler yemesini sağlâ-yın. Sabahın erken saatlerinden beri ayakta! En azından çay içsin! Onu bir gün öldüreceksiniz!" diye fısıldıyordu.

Öğlen iki sularında Krassikov geldi.

"Ne var ne yok?" diye sordu Rutkovski'ye.

Rutkovski, gözden geçirilmiş hasta sayısını söyledi ve daha bekleyenlerini ekledi.

"Yaralıları ne zaman sevk edeceksiniz?"

"Akşama doğru albay yoldaş."

Krassikov, ameliyat çadırına girdi.

Tanya'yı hiç çalışırken seyretmemişti. İlk olarak, vücuduna tam oturmuş beyaz önlüğün içinde çok daha ince görüldüğü dikkatini çekti. Ölçülü, kendine güvenen hareketlerini görünce ve sakin sesini duyunca içinde ona karşı ve -ne kadar garip gelse de- kendine karşı derin bir saygı duygusu kabardı. Duygulanarak: "Yanılmamışım... Hayranlık duyulacak bir kadın..." diye geçirdi. Uzun ensesine, beyaz başlığın altında hemen hiç görülmeyen yumuşak saçına baktı ve sessiz adımlarla yine dışarı çıktı.

Tanya'nın masasına, demin ona yüzü tanıdık gelen askeri yatırdılar. Cımbızla sağ elinin üzerindeki gazlı bezi çekip kopardığında elin kesilmesi gerektiğini anladı; paramparçaydı.

"Önemli bir şey değil," dedi Tanya. "Dayan! Şimdi biraz acıyacak, yarayı temizlemek istiyorum. Kara gözlüm, dayan!"

"Tamam," diye fısıldadı asker.

Şimdi tanıdıktı onu. 'Arabacı'ydı. Kaleskanın arabacı koltuğun-

daki vakur duruşunu anımsadı ve kalbi hızla çarpmaya başladı.

Bir hemşire, Tanya'nın birden renginin kaçtığını gördü ve yalvarmaya başladı: "Tatyana Vladimirovna, bırakmalısınız şimdi..."

"Olabilir," diye kabullendi Tanya ve Lubyenzov'u düşündü.

"Umarım başına bir şey gelmemiştir" diye geçirdi içinden.

Kısa halsizliğini atlattıktan sonra ameliyata başladı. 'Arabacı' ete-
rin etkisiyle kesik kesik sayıyordu: "Yirmi bir... yirmi iki... yirmi
üç..."

Ameliyat bitince Maşa yavaşça çadıra girdi. Altında hayranlık ve
acımanın yattığı belli olan yapmacık bir öfkeyle seslendi: "Lütfen he-
men uyumaya git! Bakılacak az sayıda hasta kaldı, onlarla sen olma-
dan da başa çıkarız!"

Tanya, söz dinleyerek ellerini yıkadı. Kanlı önlüğünü çıkarıp üni-
forma mantosunu giydi ve çadırdan çıktı. Hava kararmaya başlamış-
tı bile. Evlerin arasından keskin, soğuk bir rüzgâr esiyordu. Hiçbir
şey düşünmeden, köy caddesinden aşağı yürüdü ve ancak arkasında
Rutkovski'nin sesini duyduğunda kendine geldi: "Tatyana Vladimi-
rovna, yatmaya gider misiniz artık!"

Döndü ve yakarış dolu bir sesle "Hemen geri geleceğim. Biraz te-
miz hava alınama izin verin!" dedi.

Adımlarını sevk edileceklerin bulunduğu binaya yöneltti. Daha
holdeyken inlemeler ve kısık sesli konuşmalar duyulabiliyordu. Nö-
betçi hemşireler ayağa kalkarak Tanya'ya yaralıların durumu hak-
kında bilgi verdiler, kimlerin durumunun kötü olduğunu bildirdiler.

Tanya yavaşça yatakları dolaşüyor, konuşmalara kulak kabartı-
yordu.

Yaralılardan biri, "Alman hâlâ kendini savunuyor," derken, sol
eliyle bir mahorka sarıyordu. Yaralı olan sağ eli bandajlıydı. Yatak-
ta oturuyordu. Yüzü sakin, sesi güven içindeydi: "Bize karşı dayan-
ma olanağı var mı? Kimse bize dayanamaz!"

"Kendi ülkesinden bile kaçıyor!" diye atıldı bir başkası. "Daha
nereye kaçacak? Amerikalılar'a mı, sığınmak için?"

"Ah" diye inliyordu bir üçüncüsü. Sedyede yatıyordu. Buna kar-
şın o da fikrini söylemek istiyordu: "Faşistlerin Amerikalılar'ı yeğle-
diğini düşünürsek... İkisi de aynı hamurdan..."

En arkadaki yatakta 'arabacı' yatıyordu. Çok solgundu. Tanya'ya

söylediği gibi, adı Kallistrat Efgrafoviç'ti. Bu saygın, uzun ad, genç yüzüne hiç yakışmıyordu.

“Beni anımsıyor musunuz?” diye sordu Tanya.

Onu daha sabahleyin tanıdığı ortaya çıktı, ama bunu Tanya'ya hemen söylemeyi uygun bulmamıştı.

“O zamanlar, işlerin böyle gelişeceğini düşünmemiştik,” dedi sessizce. Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: “Elimin durumu nasıl? Savaşta piyadayım ama aslında doğramacıyım, elim olmadan asla yapamam.”

“İyileşeceksiniz,” dedi Tanya, doğrudan bir yanıt vermekten kaçınarak.

Yaralıların her zamanki gibi inlemelerine karşın, Tanya onlarda, eksiksiz hepsinde, daha önce gözlemediği yeni bir ruh hali ayırt etti. Şehit düşmemiş olmanın, tersine –tanrıya şükür– yaralanmış olmanın hoşnutluğu yerine, askerlerin hepsi, savaşın sonuna kadar dayanamamış olmanın belli bir sıkıntısını dile getiriyorlardı. Berlin'e iki adım kala böylesine düş kırıklığına uğratılmışlardı!

Uzaktan uzağa bombardıman sesleri geliyordu. Yaralılar bu ateş seslerine, gençlik döneminin zorlu, ama altın değerinde öykülerini dinlercesine, o bir şeyleri gözden çıkarmanın düşlere salan duygusu içinde kulak kabartıyorlardı.

General Seryeda dört bir yandan sıkıştırılıyordu. Karargâh komutanı ile ordu komutanı her saat başı arıyor, Schneidemühl önlerinde beklemeye daha ne kadar niyeti olduğunu soruyorlardı. Öbür tümenler Oder Nehri'ne doğru ilerlemeye başlamıştı bile; ama o, Seryeda, bu sefil kentçiğin hâlâ üstesinden gelememişti.

Eskiden Schneidemühl'den haklı olarak kale diye söz ediliyordu, şimdi ise ordu başkomutanı özellikle üstüne basa basa yalnızca "kentçik" diyordu. Seryeda'ya sitem ederek, örneğin Alman ordularının Stalingrad'da yok edilmesine benzer, bir dizi kentteki sokak çarpışmalarını anlatan popüler kitapları okumasını önerdi.

"Başüstüne!" diye yanıt verdi Seryeda; yüzü öfkeden yanıyordu.

General, üssünü Muhafız Binbaşı Lubyenzov'un keşfettiği kuleye kurdu. Kule, Schneidemühl'den bir buçuk kilometre uzaklıktaki bir köyün kıyısındaydı. Bu noktadan topçu dürbünüyle, kenti, bombaların yıkıma uğrattığı evler arasından Alman mevzilerini, dış mahalledeki sokak barikatlarını, tuzakları, büyük köprüyü ve düşmanın makineli tüfeklerini yerleştirdiği tren istasyonunu oldukça iyi denetleyebiliyordu.

Solda 'Albatros' işletmelerinin fabrika binaları görünüyordu. Bunlar, Alman savunmasının çekirdeğini oluşturuyordu. Burada makinelili tüfekçiler ve el bombacıları konuşlanmıştı.

Bu binaların arkasından hep tanklar fırlıyor, birkaç kez ateş açtıktan sonra, birkaç dakika arayla bir başka yerde yeniden ortaya çıkmak üzere kayboluyorlardı.

Lubyenzov tümen komutanının üssündeydi. Gözetleme karargâh görevlilerinin tümü burada toplanmıştı: Karargâh subayları, topçular ve irtibatçılar. İçi yemek dolu termos kaplarıyla Moskova gazeteleri de buraya getiriliyordu. Gazeteler yedi sekiz günlüktü ve dünkü Berlin gazetelerini okuyan Lubyenzov, "Moskova ne kadar uzak, Berlin ne kadar yakın" diye düşününce gülümsedi.

General Seryeda, gözetleme yaparken genellikle yerinde duramıyordu; kâh dürbünden düşmanı gözlüyor, kâh alıcı sesinin kısıklığı ve hatlardaki sürekli kesintiler yüzünden telsizcileri azarlıyor, kâh topçuların mevzilerini yeniden düzenliyordu.

Şimdi yuvarlak kale penceresinin yanında, kurmay haritasının önünde kımıldamadan oturuyordu.

Saldırı metre metre ilerliyordu. Almanlar sürekli karşı saldırılarda bulunuyordu. Kuşatmanın ikinci gününde tek bir Alman uçağı kentin üzerine bildiri attı. Lubyenzov bunlardan birini yakaladı, generale getirdi. Bildiride, her koşul altında tutunmalarına ve “Bolşeviklere Berlin’in anahtarını” –Schneidemühl’den bu biçimde söz ediliyordu– teslim etmemelerine ilişkin garnizonun emri vardı. Büyük, görkemli gotik harflerle “Sizleri tanklar kurtaracak!” deniyordu.

“Ne kadar saçma!” diye sinirlendi general. “Ne tankları? Nereden? Ah, ne kadar yalancılar!”

Plotnikov biraz düşündükten sonra, “Bekleyin, bu Schneidemühl’lü ahmakların gözlerini açmak gerek. Bu işi ben ele alacağım,” dedi. Lubyenzov’a dönerek ekledi: “Birkaç esir getir, ama biliyorsun, daha zekice olanlarından.”

Akşam, politik şube üyeleri ileri hatta bir hoparlör sistemi kurdular. Oganyesyan onlarla birlikte gitti. Binbaşı Garin, Schneidemühl garnizonuna bir çağrı kaleme aldı ve Oganyesyan uzun uzun, Rusça metni Almanca’ya çevirdi. Sonunda her şey hazırды.

Lubyenzov akşamleyin ileri hatta geldiğinde bir taburun hendeklerinde tüm konuşmacıları toplanmış buldu. Oganyesyan, metnini ezberlemeye çalışıyordu. İki esir, Garin’in rapor defterinden aldıkları kağıtlara söylemek istedikleri şeyleri yazıyorlardı. Oganyesyan bunları okudu, Garin’e çevirisini yaptı ve Almanlar’la ayrıntılar üzerinde uzun bir konuşmaya daldı. Almanlar, Lubyenzov’un eğlenceli bir dille vurguladığı gibi “kusursuz bir kararlılık” sergiliyorlardı. Kâh biri kâh öteki, etkinin daha güçlü olması için şu ya da bu eklense daha iyi olmaz mıydı diye soruyordu.

Oganyesyan konuşmasına başladı.

Almanca sözler derin bir sessizliğin çökmesine neden oldu. Makineli tüfekler sustu, hatta Alman bombacıları bile sessizleşti.

Ancak, esirlerden biri konuşmaya başladığı zaman yeniden yaşam belirtileri gösterdiler. Havada düşen bombaların sesleri patlıyordu. Sonra, sanki sözleri bastırmak istercesine bir dizi ateşli top bağırma-ya başladı.

Buna karşın esir, ateşin ara verdiği boşluklarda konuşmasını bitirdi. Lubyenzov, sabah gerçekleştirilmesi plânlanan saldırı hazırlıkları-

nı gözden geçirmek üzere tümen komutanının da geldiği alay komutanı Çetverikov'un üssüne çağrıldı.

Üste, Taras Petroviç ve Üsteğmen Çetverikov'un dışında Binbaşı Migayev ile tümen topçu komutanı, şişman, dev gibi Üsteğmen Sisiç vardı.

General alay komutanına, saldırıyı başlatacak birliğin, ardındaki uzaklığı azaltmak için düşman mevzilerine daha fazla yaklaşıp yaklaşmadığını sordu. Çetverikov olumladı.

“Gidelim” dedi tümen komutanı.

İleri hatta gitmek üzere çıktılar. Konuşmadan yürüyorlardı. Önde general, arkasında Çetverikov, Sisiç, Lubyenzov, daha arkada da emirlerleri.

Binbaşı Migayev, generalin emri üzerine alay karargâhında kaldı.

General birinci taburun üssünde durdu. Burası, küçük bir tepenin üzerinde dar, samanla örtülü bir sığınak siperiydi. Zayıf, hantal bir binbaşı olan tabur komutanı, üstlerinin geldiğini hemen ayırt edemedi. Sahra dürbününden, evlerin belli belirsiz karartılarına bakıyor, aynı zamanda ahizeye bağırıyordu: “Kırmızı binanın yanında küçük beyaz evi görüyor musun? Lütfen oraya bir tane patlat!.. Aaa, utanmaz Fritz! Patlat bir tane, yalnızca bir kez, ağabey gibi rica ediyorum!..”

Binbaşı, sonunda generali ayırt edince ahizeyi elinden fırlattı, ayağa fırlayarak tekmil verdi: “General yoldaş, birinci tabur Schneidemühl kalesini almak için savaşıyor. Batarya komutanı Binbaşı Viyesselçakov.”

“Kale, kale...” diye homurdandı tümen komutanı. “Ne biçim bir kale bu? Pis bir kentçik. Neden daha çabuk ilerlemiyorsunuz?”

Viyesselçakov, generale açıklama yapmaya girişti, ama anlaşılan o duymuyordu. Batarya komutanının elinden sahra dürbününü aldı ve baktı. Batarya komutanı sustu. Ağır bir sessizlik oluştu. Yakınlarda bir makineli tüfek takırdamaya başladı.

General sahra dürbününü yere koydu, kolaylıkla göğüs siperine atladı ve onu aşarak yavaşça yürümeyi sürdürdü. Dar, çalılıklarla örtülü bir çukur yola çıktılar. General, “Ben o küçük eve gideceğim, siz teker teker ardımdan geleceksiniz,” dedi.

“En ileri hatta niçin gitmeniz gerekiyor?” diye sordu Sisiç. “Kollordu komutanı bunu öğrenirse, tatsızlık çıkar.”

“Aman, sen bir şey söylemezsen, öğrenemez,” diye yanıtladı tümen komutanı.

“General yoldaş, kürk şapkanızı çıkarın, dikkat çekiyor!” diye önerdi Lubyenzov.

General yanıt vermedi, boş alan üzerinden bir bölüğün üslendiği eve doğru yavaş ve sakın adımlarla yürümeye başladı. Ev, mermilerden delik deşik olmuştu. Bölük komutanı bir sobayı siper alarak yerde oturuyor ve bir şey yazıyordu.

Albay, ayağa fırlamak isteyen teğmenden önce davranarak “Kesme,” diyerek engelledi. “Adamlarınız nerede? Neden ilerlemiyorlar?”

Teğmen harita üzerinde bölüğün mevzilerini gösterdi, ama general sabırsızlıkla, “Bana burda ne gösteriyorsunuz? Ordu karargâhında değiliz ki! Gidelim!” dedi.

Tümen komutanı için kaygı duyan teğmen ürkeklikle, “Burada fena ateş ediliyor,” diye uyardı. Ama general yavaş adımlarla uzaklaşmaya başlamıştı bile, teğmen onu izledi.

Yere eğilerek yürüyen ve cephane sandıklarını arkalarından sürükleyen iki taşıyıcı önlerinden geçti. Generali gördüklerinde esas duruşa geçtiler.

“Sürdürün!” dedi general. “Hangi bölüktensiniz?”

“Birinciden” diye yanıtladı biri.

“Bölüğünüz nerde?”

“Şurda, mezarlıkta.”

“Kendinize iyi bir yer seçmişsiniz,” diye şakayla gülümsedi General. Ortalıkta kurşunlar vızıldıyordu. Hava kararmaya başlamıştı.

General; teğmen ve iki cephane taşıyıcısıyla birlikte birinci bölüğe ulaştı. Islak soğuktan korunmak için sırtlarını rüzgâra vermiş askerler küçük nişan çukurlarında oturuyor ya da yatıyorlardı.

“Kıçlarınızı neden Almanlar’a döndünüz?” diye sordu general.

Askerler, tümen komutanını ayırt ettiklerinde ayağa fırlıyorlardı.

“Kalkmayın,” dedi tümen komutanı. Merminilerin çıkardığı ıslık sesine kulak verdi ve “Almanlar uzakta mı? Yoksa bunu kışla görme olanağı mı var?” diye sordu.

“Alman yakında... Bizi makineli tüfek ateşi yağmuruna tutuyorlar.”

“Ne kadar yakında?”

“Yaklaşık yüz metre.”

“Tamam, gidelim ve bunu denetleyelim!”

General ve askerler tek sıra halinde ileriye doğru yürüdüler. Bastıran karanlıkta yaklaşık iki yüz metre aştılar. Rüzgâr yüzlerine esiyordu. General kulak kabarttı.

“Aslında burada mevzilenilebilir,” dedi. “Şimdi Almanlar gerçekten de iki yüz metre uzaktalar sanırım... Yani MG’yle ateş açtıklarını mı söylüyorsun?” diye sordu bir askere.

Asker utanarak sustu.

Çetverikov, Sisiç, Lubyenzov, tabur komutanı ve bölük komutanı ses çıkarmadan yanlarına gelmişti. General onlara bakmadan dönmek üzere yola koyuldu. Alman makineli tüfekleri takırdamaya başladı. Düşman karanlıkta hareketler görmüş, hatta seslerini duymuş olmalıydı.

General, tabur komutanının üssüne vardığında, “Yarın sabah gün doğarken alayınız fabrikayı işgal etmeli, sizi tümen topçularımızla destekleyeceğiz. Albatros işletmeleri anahtar mevziler. Kesinlikle ele geçirilmeleri gerek. Topçuların hazırlanması için otuz dakika süre. En beklenmedik aksaklıklarda otuz üç dakika. Sen keşfi düzenle,” diyerek Lubyenzov’a başını salladı. “Almanlar’ın ateş dağılımını öğrenmek gerek, hem de olabildiğince eksiksiz.”

Batarya üssünden çıktılar. Zifirî karanlıktı.

Alay karargâhında kendisine sunulan akşam yemeğini kararlılıkla geri çeviren general, Çetverikov ve Migayev’e acı bir gülümsemeyle konuştu: “Buna çalışma mı diyorsunuz? Bana güçlü piyade ateşi rapor ediyorsunuz. Hele bakın, beni şaşırtmaya çalışıyorsunuz öyle mi? Piyadenin yerinden kımlıdayamayacağını öne sürüyorsunuz. Piyadeye ne olmuş? Piyadeyi yönetmeli, emir vermeli. Yoksa bunları şimdi den mi unuttunuz? Her şey kendiliğinden mi olacak? Hepimizin aynı halattan çekip ‘Tut!’ diye bağırması gerek.”

General gözetleme yerine döndü, Sisiç ve Lubyenzov’u içeri bıraktı ve dar kapıyı arkasından sıkıca kapattı. Sonra topçuya döndü. Yüzü acı çekiyormuşçasına buruştu: “Askerlerin doğru düşündüklerini biliyor musun? Savaş sona eriyor, herkes yaşamak istiyor sayın topçu! Herkes evine, memleketine dönmek, madalyalarıyla gurur duy-mak ve mutlu bir yaşam kurmak istiyor. Hiçbir şey düşünmeden gözünü karartıp makineli tüfek ateşinin içine atılmaları için nedenleri

yok. Ve bu zorunlu da değil. Bunu anlıyor musun, anlamıyor musun? Zo-run-lu de-ęil! İnsana gereksinimimiz var... Piyade anacığının tüm bunlara dayanabileceğini mi düşünüyorsun? Evet, sen öyle san! On-ları kışkırtman gerek. Alman makineli tüfek yuvalarını parçala, o za-man piyade ilerleyecektir. Ne susuyorsun? Senin zaten ileri hatta bu-lunman gerekmiyor, topçu komutanlığına kadar getirmişsin işi! Öyle değil mi? Seni uyarıyorum. Yarın adamakıllı ateş edilecek, doğru ateş, hedefin tam ortasına! Ve tabur komutanları ateş açılması için bana telefonda rica etmesinler... Batarya komutanları, ileri hatta bölük komutanlarının yanında olacaklar, anladın mı? Ve sen Çetverikov'un yanında olacaksın! Savaş Danışma Kurulu üyesinin ne söyle-diğini anımsıyor musun? Bu Almanya'yı dev adımlarla almak gerek, fethetmek gerek."

Sisiç, tümen komutanının odasından emirleri yerine getirmek üzere kıpkırmızı kesilmiş ve terlemiş olarak dışarı fırladı. Lubyenzov, Çibir-yov'a atları eyerlemesi için emir verdi; Çetverikov'un yanına gidecekti.

General yalnız kaldı. Haritanın üzerine eğildiği sırada, bir kişinin eksikliğini duydu. Kim olduğunu biliyordu: Vika. İkinci konağa gitmiş-ti bile. Onu arasa mıydı? Ama saat çok geçti, uyandırmaya kıyamadı.

On dakika sonra Vika kendisi aradı. Sesinden özlemini duyabili-yordu. Babasını özlemişti herhalde. Ama kızcağız bu konuda hiçbir şey söylemedi. Babasına "Yoldaş 53" koduyla sesleniyordu. Durum-ların nasıl olduğunu ve 27. nesnenin –Albatros işletmeleri– ele geçiri-lip geçirilmediğini sordu. Generalin yüreği acı ve sevgiyle burkuldu.

Bir anneye gereksinimi var, diye düşündü.

Kentin üzerinde işaret fişekleri yükseliyor, makineli tüfeklerin ta-kırtısı duyuluyordu. Gece soğuk ve rüzgârlıydı.

General birinci bölüğün askerlerini anımsadı ve her birinin bugün çarpışmadan önce arka plâna itmek zorunda oldukları önemli kişisel sorunları olabileceği aklına gelince üzüntüyle gülümsedi. Şu an belir-leyci olan, Berlin'in iki yüz kırk kilometre uzağında oldukları ve baş-ka tümenlerin çarpışarak Oder'e yaklaştıkları gerçeğiydi.

Gece geç saatlerde Albay Krassikov, generali ziyaret etti.

Ertesi günkü çarpışma plânını gözden geçirdikten sonra tasayla "Fabrikayı alacak mısınız?" diye sordu.

"Umuyoruz" dedi tümen komutanı.

“Vorobyov iyi ilerledi,” dedi Krassikov iğneleyerek. “Belki kolordu topçuları size yardımcı olabilir?”

Sinirlenen general, “Siz olmadan da başa çıkabiliriz biz,” dedi. “Siz Vorobyov’a yardım edin.”

Krassikov kısa süre sonra kolordu karargâhına çağrıldı ve Serye-da yalnız kaldı.

Şafak sökerken general odasından çıkarak subayların yanına gitti. Topçu dürbününden, gerginlikle uzun uzun baktı ve “İşte orada, o... o küçük kentçik,” dedi. Arkasına döndü, herkesin ayakta durduğunu ayırt etti: “Oturun, her zaman ayağa fırlayıp işi bir yana bırakmaya hazırsınız, tembeller!..” Bir süre sustu, sonra “Sisiç nerede? Ah, doğru ya, Çetverikov’un yanında!..” dedi. Saatine baktı: “Evet, vakit geldi, başlayalım.”

Keşifçilerle birlikte çukur bir yolun içinde, dikenli çalılıkların arasında yatan Lubyenzov, alçak çitle çevrili küçük evlere, kiremit ve hurda yığınlarına, dumanlar içinde kalan fabrika binalarına dikkatle bakıyordu. Solda çalılıkların içinde zorla ayırt edilen bir sıra piyade yatıyordu.

Mesçerski ve Voronin, muhafız binbaşının yanına çömelmişlerdi.

Keşifçiler bitkin görünüyordu. Çamura bulanmış yağmurluklarının altında ıpslak, konuşmadan oturuyorlar ve hantal, uyuşuk, hareket edecek ve düşünecek durumda değilermiş gibi görünüyorlardı.

Muhafız binbaşı onlara baktığında, hoşnutsuz bir biçimde alını kırıştı. Kendisi ateşli bir heyecana kapılmıştı. Schneidemühl'ü bir an önce ele geçirmek ve şimdi Almanya'nın yollarında ilerleyen öbür tümenlerle birlikte batıya, Berlin'e yürümek için yanıp tutuşuyordu.

Tam saat altıda toplar gümbürdemeye başladı. Kentte yangınlar parladı. Tozlar ve dumanlar fabrika arazisinin üzerinden büyük bulutlar halinde yükseliyordu.

Piyadeler ilerliyorlardı. Mermi ışıkları giderek çoğalıyordu. Solgun sağlık görevlileri sedyelerle birlikte çukur yolda koşuşturuyorlardı. Lubyenzov saatine baktı. 33. dakikada o çok bilindik, bütün Sovyet askerlerinin bayıldığı, kendilerinde cesaret ve dokunulamazlık duygusunu kabartan 'katyuşa'ların kesik, coşkulu gümbürtüsü gelmeye başladı.

Bu, saldırı işaretiydi.

Keşifçiler birden canlandı. Uyuşuklukları silinmiş gibiydi. Çadır paltoalarını kayıtsız bir omuz hareketiyle sıcak, hafif, pamuklu yeleklerinin üzerinden attılar. Palaskalarında el bombaları sallanıyordu. Keşifçilere yaraşır bir biçimde kaplan gibi hareket ediyorlardı.

Lubyenzov derin bir soluk aldı, bütün yüzü gülüyordu. "Hadi" dedi.

Adamları neredeyse o anda çalılıkların arasına daldılar. Arkalarından telefon ve tel bobinleriyle iki irtibatçı sürünerek geliyordu. Bir bobin gıcırdayarak yuvarlanıyordu. Tel, çamurlu toprağın üzerinde titriyor, girintiler boyunca uzanıyor, yeniden geriliyor, birden cesurca yukarıya, ıslak çalılıklara tırmanıyordu.

Solda 'Yaşasın' bağırışları yükseliyordu. Rüzgârın uğultusundan ve makinelerinin takırtısından yalnızca belli belirsiz duyulabiliyordu.

Lubyenzov, saldıran bölükleri dikkatle izliyordu.

Askerlerin küçük görüntüleri yolu aşıyor, çamura yatıyor ve yeniden ileri atılıyorlardı. Kısa süre sonra kiremit yığınlarının arkasında ortaya çıktılar. Almanlar kendilerini toparlayarak onları top ve tank ateşine tuttu. Ama saldırganlar fazla yaklaşmışlar, ateş eriminin dışına çıkmışlardı.

Lubyenzov, telefon hattına da dikkat ediyordu. Telefoncular bir keresinde ilerleyemediler. Tel, serbest, akımsız toprağın üzerinde yatıyordu, sanki ölüydü.

Lubyenzov sonunda, Mesçerski'ye sabırsızlıkla "A-ah, ben önden gidiyorum," dedi. "Alay en baştaki binaları alır almaz su kulesine geleceksiniz! Ben Voronin'le orada bekleyeceğim."

Ve Lubyenzov, Çibiryov'la ileriye gitti.

Bir savaş alanı uzaktan yoğun bir kütle gibi durur, ateşler içinde bir toprak parçası, vahşi ve ölüme gebe. Ama insan tam ortasında bulunduğunda, içinde ağaçların, evlerin ve samanlıkların bulunduğu çok değişken bir yer olduğunu görüyor buranın. Yollar, keçi yolları, küçük boğazlar vardır. Dinlenme anları da vardır. Seyrek de olsa insanların konuştuğu, hatta güldüğü bile olur.

Çibiryov'un küçük, keskin gözlü dörtken yüzü bu sırada üstünün yanında, sanki Lubyenzov'un omzuna monte edilmiş gibi hareket ediyordu. Ateş yağmuru altında binbaşının toprağa yapışmak zorunda kaldığı o kısa anlarda bile Çibiryov'un yüzü hep aynı yerde kalıyordu; sol omuzunun yanında.

Direnişin gittikçe inadını arttırmasından mı, yoksa Lubyenzov ile Çibiryov'un özellikle sıcak çatışmaların yaşandığı bir bölgede bulunmasından mı, ilerlemek giderek güçleşiyordu. Dört bir yanları gümbür gümbür ötüyordu.

Yol kıyısındaki bir çukurlukta altı yaralı oturmuş, aralarında konuşuyorlardı.

"Fritz hâlâ diremiyor," dedi biri ciddiyetle.

Bir başkası, "Tanrıdan medet bekliyor. Bu ülke, bizim Kuban'daki tahıl ambarları gibi kiliselerle kaynıyor..." diye söylendi.

Yaşlıca olan üçüncü asker, karşı çıktı: "Hangi Tanrı? Onların tanrıları Hitler, bu ahmaklar ona tapınıyorlar."

Dördüncüsü, "Bizim mevziye dün bir general geldi. Bizi kendisi saldırı yerine götürdü. O dik yürüyordu, ama bize eğilerek yürümemizi

emretti. Buraya bir başka general gönderilebilir, ama general asker olmadan savaşamaz dedi,” diye konuştu

Su kulesinin çok yakınlarında, bir bombanın açtığı taze çukurun önünde o iki istihbaratçı aletlerinin yanında yatıyorlardı; ölmüşlerdi. Çibiryov telefon ve bobini kaldırdı.

Lubyenzov, su kulesinde Voronin’in birliğince karşılandı. Komutanlarının ilerilere gittiğini, kendilerine ise buradan gözetlemeyi sürdürmelerini emrettiğini söylediler. Şimdi onun emrini uygulayıp telefonu getirecek adamları bekliyorlarmış, ama onlar gelmiyormuş.

“Şehit düştüler,” dedi Lubyenzov.

Kuleye tırmandı ve çarpışmaları buradan izledi. Çevredeki fabrika binaları Sovyet askerlerince işgal edilmişti. Arkadan sürekli yeni saldırı dalgaları geliyordu. Anlaşılan Çetverikov üçüncü taburu işin içine sokmuştu. Alınanlar anabinanın arkasında toplanıyorlardı. Fabrika alanındaki yatay yollardan oraya koşuyorlardı. Ana binanın yanındaki uzun, düz sokakta dört tank görüldü. Lubyenzov, telefonla düşmanın bu hareketlerini bildirdi. Birkaç dakika sonra topçuların Alman tanklarını ve piyadelerini ateşe tuttuğunu sevinçle gördü. Bir tank alev aldı.

Bir süre sonra Almanlar, saldırganın gözetleme yerini su kulesine kurduğunu anladılar. Çok geçmeden su kulesinin çevresinde bombalar patlamaya başladı. Sarsılan kule her an çökme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Lubyenzov çimento tabana yapıştı, sonra kendini yenerek ayağa kalktı ve düşmana olan uzaklığı ölçtü. Kuleye bir hücum tankı ateş ediyordu. Lubyenzov, yıkıntıların arasından çıkan uzun namlusunu gördü.

Telefondan, “Bir hücum tankı Berliner Caddesi’nin köşesinde duruyor!” diye bağırdı.

Bir dakika sonra hücum tankının çok yakınlarında bir bomba patladı ve hemen ardından bir ikincisi. Lubyenzov sımsıcak alnındaki teri sil-di, içinden şişman üsteğmen Sisiç’e, topçuya bu kadar iyi ve keskin emir veren tümen komutanına teşekkür etti.

Ortalık sessizleşti. Çarpışma ileriye kaymıştı. Mesçerski adamlarıyla birlikte geldiğinde Lubyenzov telefonu aldı, Çibiryov ve Mitroşin’le birlikte yola koyuldu. Mesçerski’nin kendi telefonu vardı.

Çibiryov’un yüzü yine Lubyenzov’un sol omuzuna yapışmıştı. Üç yüz adımdan sonra fabrika binaları arasındaki ileri hatta ulaşmışlardı. Çibiryov bile burada sürekli olarak “Yere yatın, muhafız binbaşı yoldaş,” diye fısıldıyordu.

“Bana bütün rütbemi kullanarak seslendiğin sürece ben de ilerlemeyi sürdüreceğim,” diye düşündü Lubyenzov. Makineli tüfeklerin ateş molalarından yararlanarak siperden sipere atlaya atlaya ilerliyordu. Artık sürünmek zorundaydılar. Üç katlı binaya girmek istiyorlardı. En üstteki pencerelerden bakış açısı son derece uygun olmalıydı.

Sonunda girişe vardılar. Lubyenzov soluğunu biraz düzelttikten sonra, kapıyı itti: Rafların ve geniş bir tezgahın bulunduğu büyük bir oda, bir dükkândı burası. Kurşunlarla delik deşik olan vitrinin önünde başı kan içinde bir Alman askeri oturuyordu. Ölmüştü; yalnızca üzerine eğilmiş olduğu pencere pervazı tutuyordu onu. Tüfeğini ve sapları tahta olan bir yığın el bombasını buidular yanında. Lubyenzov bunlardan birkaçını aldı. Mitroşin ile Çibiryov da onun gibi yaptılar.

Merdiveni çıkararak üçüncü kattaki bir daireye girdiler. Lubyenzov pencereden baktı ve yüksek sesle derin bir soluk aldı sevinçten. Önlerinde Alman mevzileri bir servis tabağındaymış gibi sergileniyordu. Lubyenzov aceleyle telefonu yere koydu ve kolu çevirmeye başladı. Su kulesindeki Meşçerski hemen yanıt verdi.

“Aktariver: Belediye binasının solunda düşman piyadesi toplanıyor... Berliner Caddesi’nde bir hendekte Almanlar yatıyor... Ölü mü? Hayır, karşı saldırıya hazırlanıyorlar... Ben burada kalıyorum, 65. nesne. Birinci sınıf bir gözetleme yeri. Bana adam gönder...”

Hat kesildi.

“Mitroşin,” dedi Lubyenzov. “Geriye dön, yolda hattı bağla ve askerleri buraya getir!”

Mitroşin gitti, beş dakika sonra hat yeniden bağlanmıştı.

“Dört tank,” diye bildiriyordu aceleyle Lubyenzov, “yatay yoldan yaklaşıyor. Üç tane daha kent merkezinden, Seminar Caddesi’nden aşağıya geliyorlar. Şimdi anabina hizasındalar... Generale bildir, saldırı her yerde aynı anda gerçekleşmeli... Yalnızca böyle! Anladın mı? Aynı anda! Başka yerlerden adam çekiyorlar...”

Bağlantı yeniden kesildi.

Lubyenzov ahizeyi yere koyduğunda, emirlerinin tuhaf davrandığını ayırt etti. Çibiryov pencereden aşağı bakıyordu; fazlasıyla gergindi.

Lubyenzov da aşağı baktı ve saldırıya geçmiş bir sıra Alman askeri gördü. Makineli tüfekler aralıksız takırdıyordu. Tank ateşi gümbürtülerle patlıyordu. Her yer doğa dışı bir gürültüye boğulmuştu. Almanlar eve vardı, çevresinden dolanıp yollarını sürdürdüler.

Çatışma sesleri belirgin bir biçimde uzaklaşıyordu.

“Bizimkiler geri çekiliyor,” dedi Çibiryov.

Aşağıdan Almanca sesler geldi, sonra sessizlik çöktü.

“Önemli değil,” dedi Lubyenzov. “Yaracağız elbette.” Tedirgin bir sesle “Mitroşin haber verecektir...” diye ekledi.

Son dakikaların heyecanından sıyrılmıştı. Hesaplı ve soğukkanlı hareket etmek gerekiyordu. Kapıya giderek kulak kabarttı. Her yer sessizdi. Pencereye geri döndü. İnce ince kar yağıyordu. Evin bitişiğinde tuğladan bir benzin istasyonu inşa edilmişti. Üzerinde kocaman sarı harflerle ‘Shell’ yazıyordu. Bahçenin en arkasında, tahtalardan yapılmış bir sundurmada birkaç kamyon duruyordu.

Benzin pompasının yanından yaklaşık iki yüz kadar Alman geçiyordu. Gürültülü bir heyecanla, kendilerine oldukça güvenli ve dik yürüyorlardı.

Lubyenzov, “Boş ver,” diye yatıştırmaya çalıştı. “Yarıp geçeceğiz.”

“Karanlık olunca, gizlice bizimkilerin yanına döneriz,” dedi Çibiryov.

Lubyenzov karşılık verdi: “Gece olunca, bizimkiler buraya gelecek. Bu mevziyi bırakmamak gerekir. Karanlık basar basmaz telefon hattını onarır, ateşi doğru yönlendiririz.” Gülümseyerek ekledi: “Of, tümen komutanı bu kadar ileri çıktığım için ne biçim tepeme binecek!”

“Şşşt!” diye tısladı Çibiryov.

Merdivenden ayak sesleri geliyordu. Ama üçüncü kata çıkmadılar. Boş evin sessizliğinde Lubyenzov iki Alman’ın konuşmasını duydu: “Bu yiyecekleri de nereden buldun?”

“Burdan, aşağıdaki dükkândan.”

“Orada bir ceset var...”

“Ne olmuş?..”

Çibiryov fısıldadı: “Telefon kablosunu bulmasalar bari...”

“Kendilerinininki olduğunu sanacaklardır,” dedi Lubyenzov.

Adımlar uzaklaştı ve konuşma duyulmaz oldu.

Geriye tek bir şey kalmıştı; karanlığı beklemek. Lubyenzov bir daha pencereden baktı. Alman savunma sistemi daha da duru görülüyordu. Almanlar yalnızca çok iyi örtüledikleri hızlı hareket edebilen güçlerin ve tankların manevralarıyla tutunuyorlardı. Rus saldırısı bir yerde şiddetini arttırdığında, ulaşım hendeklerinden -caddelerin her yanı bunlarla

bezenmişti— istedikleri yere destek alabiliyorlardı; kuzeyden güneye, zor durumdaki bir yerden ötekine. Tanklar de oraya evlerin korumasında gidiyorlardı.

Zaman dayanılmaz derecede yavaş ilerliyordu. Çibiryov, ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturmuş, yerde hareketsiz oturuyordu.

Evin yakınlarına Sovyet topçularının bombaları düşmeye başladı; başlangıçta sağa, sonra biraz daha sola. Lubyenzov, top ateşinin hiç kesilmemesine karşın daldı. Anlaşılan Almanlar bu bölgede yeni bir saldırı bekliyordu, çünkü kentin her yanından askerlerle tanklar buraya akın ediyordu.

Lubyenzov gözlerini açtı, olup bitenleri pencereden hoşnutsuzlukla izledi. Keşifçi olarak hiç böylesine uygun bir konumda olmamıştı. Ama eli kolu bağlıydı!

Kısa süre sonra ortalık yine yatıştı. Karanlık basar basmaz bir şeyler yapmalıydı. Üç olasılık vardı: Ya kendi hatlarına ulaşmaya çalışacaklardı, ya telefon kablosunu onarıp burada kalacak ve tank ateşini yönlendireceklerdi, ya da yerlerinden hiç kıpırdamayacaklar, arkadaşlarının oraya gelmesini bekleyeceklerdi. Son olasılığı Lubyenzov kabul etmedi. Biraz düşündükten sonra ikincide karar kıldı.

Sonunda hava kararmaya başladı. Lubyenzov ve Çibiryov, heyecanla dirileştiler. Konuşmadan birbirlerine baktılar, yüzleri giderek belirsiz birer karartı halini alana kadar.

Karanlık basınca ikisi de kalktı. Lubyenzov, “Kabloyu onardıktan sonra geri döneceksin. İkinci ucu bulamazsan da döneceksin,” dedi.

Çibiryov sessizce gitti. Ortalık giderek kararıyordu. Lubyenzov bir süre ahizeyi eline almamak için kendisini zorladı.

Yavaşça beş yüze kadar saydı. Sonunda ahizeyi eline aldı. Hiçbir ses yoktu. Titreşim bile. Çibiryov da geri gelmedi! Bir yerde bir makineli tüfek takırdamaya başladı. Yakınlarda otomatik tabancalar havladı.

Sonra yine sessizlik.

Lubyenzov ayağa kalktı, telefon kablosunu eline aldı ve sessizce merdiveni inmeye başladı. Kablo yavaşça elinden kayıyordu.

Lubyenzov dükkânın açık kapısından sokağa çıktı.

Aynı anda çok yakınlarda bir otomatik tabancadan iki uzun ateş salvosu geldi. Hemen ardından kulakları sağır edencesine bir el bombası patladı, ardından bir ikincisi. Almanlar’ın ürküntülü bağrışları duyul-

du, sonra da bir ılık. Sestin artık onun sesine, hatta insan sesine bile benzememesine karşın bu ılığı ancak Çibiryov'un atmış olabileceği kesindi. Yalnızca bir sözcük bağırıyordu, bu Alman cadı kazanında tanıdık bir tek Rusça sözcük: "Git!"

Lubyenzov yerine çakılmış gibi durdu. Beyni apaçık işliyordu. ibiryov, Almanlar'a neden "Git!" diye bağırıyor?

ılığın Almanlar'a değil, kendisine yöneltilmiş olduğunu hemen anladı.

ibiryov, evin en üst katında olduğunu sanıyordu onun, duyması için böyie yüksek sesle bağırmıştı. Bu ılıkta korku yoktu, çaresiz bir cesaret ve Lubyenzov'un kendisini duyması için son bir dilek vardı.

Otomatik tabancalar durmamacasına takırdıyordu. Bir hücum tankı, uykudan sıçramış gibi on mermi birden attı. Gökyüzünde aydınlatma fişekleri yükseldi ve ortalık gündüz gibi aydınlandı.

İleriye gitmek olanaklı değildi, ya da yalnızca ölüme gidilebilirdi. Lubyenzov, evin köşesinden döndü ve benzin istasyonunu sürünerek geçti. Bahçeye çıkararak kamyonlardan birinin içine atladı. Burada bir dakika kadar, aydınlatma fişeklerinin sönmesini bekledi. Aşağı indi, ite kadar gitti, kendini yukarı çekti ve üstünden atladı. Almanlar'ın inanılmaz telâşlı bağırış ağırışları duyuluyordu her yanda. İki düzine roket daha gökyüzüne havalandı ve çevredeki her şeyi aydınlattı. Lubyenzov, sokak boyunca koştu, bir ulaşım hendeğinin üzerinden atladı, bir ikincisinin, bir üçüncüsünün daha. Tanksavar engelinin 'ejder dişleri' arasından sıyrıldı, birkaç evik sıçrayışla bir barikatı aştı; sonra bir kapıya doğru koştu, açtı ve boş ieklikle çıplak ağaçların bulunduğu bir bahçeye girdi. Burada soluklanırken sağ bacağının ya kurşunlandığını ya da bir yere vurarak yaralandığını anladı. Ama bunun nerede olduğunu ayırt etmemişti. Daha acı da duymuyordu.

İlerlemeyi sürdürdü ve birden önüne yarı yıkılmış büyük bir binanın yanmış duvarı ıktı. Islak ve dikenli çalılıkların arasından, demir bir parmaklığın altından geçti, evin bahçe girişine vardı. Burası çok sessizdi, bir oluktan suyun akışı duyuluyordu.

Arkalarda aydınlatma fişekleri yükseliyordu.

Merdiveni tırmanmaya başladı. Sağ çizmesi kanla dolmuştu.

Mitroşin, muhafız binbaşının, 65. nesneye destek gönderilmesi emrini getirdiği sırada Yüzbaşı Mesçerski, piyade erlerinin fabrikanın ana binasından geri çekilmeye başladığını gördü. Yirmi dakika sonra durum apaçık ortadaydı. Lubyenzov ve Çibiryov ile bağlantı kesilmişti. Mesçerski donakaldı ve çaresizce çevresine bakındı. Herkes susuyordu. Sonra Mitroşin ayrıntılı rapor vermeye başladı, nelerin olup bittiğini anlattı. Muhafız binbaşının dediklerini söyledi ve dükkândan el bombalarını almalarından söz etti.

Mesçerski, başçavuşa şaşkınlık içinde baktı. Bütün bunları, sıradan bir görevden söz edercesine, nasıl böyle sakince anlatabiliyordu? Keşifçiler çeşitli sorular sordular Mitroşin'e, o da ayrıntılı, uzun uzun anlattı.

"Niye bu kadar sakin, böyle ruhsuz" diye düşündü Mesçerski ve gözlerine yaşlar yükseldi.

Mitroşin, "Odanın camları kuzeydoğuya açılıyor... Konumları gerçekten çok uygun, her şey görülebiliyor. Oraya bir makineli tüfekçik kurulabilirse, çok işe yarar," dedi.

"Ya muhafız binbaşı, ona ne olacak?"

"İlk kez böyle bir durumla karşı karşıya değil ki... Yarına kadar orada kalır. Almanlar'ın oraya ulaşmamaları için evin perde ateşine tutulması iyi olur tabii..."

Mesçerski bu son sözleri duyduğunda canlandı. Tüm kurşunların, tank mermilerinin esirgediği muhafız binbaşı neden bu Alman kentçisinde ölsündü?

"Evet," dedi ateşli bir biçimde. "Konuşmak için topçulara gidelim."

Topçu gözetleyicilerinin yanına gittiler. Tümen komutanı, 65. nenenin çevresini perde ateşine tutsun diye bütün bir bataryayı devreye soktu. Topçu subayının canı Lubyenzov'un talihsizliğine çok sıkılmıştı. Onu iyi tanıyor ve durumu Mitroşin ile Mesçerski kadar iyimser gözle değerlendirmiyordu.

"Lubyenzov'un deneyimi elbette büyük bir avantaj," dedi başını sallayarak. "Ama bugüne kadar fazlasıyla deneyimli insan şehit düştü!"

Kıdemli Başçavuş Voronin su kulesinden telefon etti; yanında esirler getirmişti. Tümen komutanının Mesçerski'yi rapor vermesi için yanına çağırdığını haber verdi.

Mesçerski aceleyle tümen komutanının üssüne gitti.

General, Mesçerski'nin raporunu dinledikten sonra, "İyi, gidebilirsin" dedi.

"Ama, muhafız binbaşı ne olacak general yoldaş? Keşif bölüğü şey yapmaya çalışsın mı..."

General kabalıkla "Yasaklıyorum!" dedi.

Mesçerski'nin acıklı bakışını gördüğünde arkasını döndü ve kuru bir sesle ekledi: "Bir düzine askeri ölüme yollamak kolay bir iş elbette. Gidebilirsiniz."

Lubyenzov hakkında tek bir söz etmedi.

Mesçerski geri döndü, isteğinin kabul görmemesine alınmış, hatta kızmıştı. Onu aşağıda bekleyen Mitroşin'in beklenti içindeki yüz ifadesini görünce, eliyle olumsuzlayan bir işaret yaptı.

Mesçerski gittikten sonra general bir süre yalnız kaldı, sonra bir arabaya atladı ve en ileri gözetleme yerine, su kulesine gitti. Tahta merdiveni tırmandı. Keşifçiler ayağa fırladı. General onlara dikkatle baktı. Yüzleri asık, üniformaları sıırıslıklamıdı. Antonyuk da aralarında ydı.

"Sahra dürbünü!" diye emretti general.

Ona bir dürbün verildi. Dürbünü gözlerine götürdü ve özel birine yönelmeden "Hangi ev?" diye sordu.

Mitroşin evi gösterdi. General uzun bir süre oraya baktı, sonra "Ya siz?" dedi "Komutanınızı ölüme mi yolladınız? Bu gece onu ordan çıkaracaksınız."

"Düşman kaçakları geldi," diye haber verdi Antonyuk.

General yanıtlamadı ve merdivenden aşağı inmeye başladı. İki basamak indikten sonra durdu, "Telefondan ne söylemişti?" diye sordu.

Mesçerski, generale daha önce rapor ettiklerini yineledi: "Bana dedi ki, generale bildir, her yerde aynı anda saldırıya geçilmesi gerek. Bunu önemle vurguladı, hatta birkaç kez yineledi. Sonra bağlantı kesildi."

General, yakınlardaki bir çukur yolda bekleyen arabasına gitti. Üsse dönünce Plotnikov'u sordu. Albayın politik şubede olduğunu öğrendi. General orayı aradı: "Ve Lubyenzov..."

"Biliyorum," diye yanıtladı Plotnikov bitkinlikle.

General ahizeyi yerine koydu ve Vika'yı düşündü. Vika, Lubyenzov'u çok seviyordu.

Akşamın geç saatlerinde birlik komutanları üste toplandı. Masanın

çevresine sıralanarak emirleri beklediler. Son olarak Üsteğmen Sisiç geldi. Kapıda durdu. General ertesi gün için emirlerini verdikten sonra, “Topçular iyi çalıştı,” dedi.

Sisiç, diliyle kurumuş dudaklarını ıslattı ve ancak ondan sonra oturdu. General sözlerini sürdürdü: “Keşifçiler... de iyi çalıştı.”

Toplantıya katılan Antonyuk geri dönerken sıkıntılıydı. Ona göre Lubyenzov için fazla hayıflanılıyordu ve kimse bir şey söylemese bile yine de generalin kendisi ile Lubyenzov arasında yaptığı ayrımı ayırt ediyordu. Antonyuk da muhafız binbaşı için üzülmüyordu elbette. Her şeye karşın Lubyenzov –Moskova’da ek eğitim almadan da– adil bir komutan ve iyi bir keşifçiydi. Antonyuk, Lubyenzov’un yanında çok şey öğrendiğini kabul etti. Muhafız binbaşı en çetin çatışmalarda bile çözüm bulabiliyor, doğru ve önemliyi, yanlış ve daha az önemli verilerden ayırt etmeyi çok iyi beceriyordu.

Lubyenzov Moskova’ya gitseydi, şimdi sağlıklı ve yaşamda olurdu.

Oganyesyan yatağında yatıyor, ama alışkanlığının tersine uyumuyordu. Bölüğe atanan yeni emireri, genç Onbaşı Kablukov, bir köşede uğraşıp duruyor ve gözucuyla acıklı acıklı muhafız binbaşının bavuluna bakıyordu.

Oganyesyan içeri giren Antonyuk’u yarı kapalı gözlerle inceledi. Binbaşı hemen bir ‘amir’in kuru ve kuruntulu tavırlarını takınmıştı.

Gerçi Oganyesyan, kişisel olarak Antonyuk’un davranışlarından yakınmazdı. Antonyuk, tercümanın bilgilerine fazlasıyla değer veriyor, yalnızca ara sıra ‘burjuva tembelliği’ni kaba bir biçimde eleştiriyordu. Buna karşın Oganyesyan şimdi Antonyuk’a sınır tanımaz bir kinle bakıyordu. Tembelliği olmasaydı ve zaten yeterince karmaşık yaşamını daha da zorlaştıracığını düşünmeseydi şimdi Antonyuk’un hakkında bütün düşündüklerini yüzüne söylerdi.

Ona derdi ki: “Dereyi görmeden paçayı sıvama arkadaş! Sen asla komutan olamayacaksın! Her zaman yardımcı kalacaksın! Herkes nasıl şişindiğini görüyor, kendini önemli gösterme isteğini... Fazla sevinme, ordu karargâhı nasıl olsa başka birini gönderir!”

Kısıksesle Ermenice sövdü, gözlerine yaş doldu. Lubyenzov’suz bir yaşam düşünemiyordu. Ve kendi kendine Lubyenzov gibi olmaya ant içti; dürüst, açık, temiz, iyi ve yorulmak bilmez.

“Elbette bu benim için çok zor olacak,” dedi içinden dişlerini sıkı-

rak. “Ama bunun için çaba harcayacağım... Sonra da partiye üye olacağım.”

Şafak sökerken keşifçiler geri döndü. Çamurlu çizmeleri holde kirli izler bırakıyordu. Sandalyelere oturdular ve Mesçerski Antonyuk’a gece çalışması hakkında rapor verdi.

Oldukça başarıyla ilerlemişler ve eve kadar gidebilmişler. Evin içine ise girememişler, orası Alman kaynaklıymış. Dönüşte üzerlerine ateş açılmış. Sergiyenko yaralanmış.

“Bunları, tümen komutanına bildirmek gerek,” dedi Antonyuk.

“Biliyor.”

“Nerden?”

“Albay Plotnikov ile birlikte su kulesindeydi, bizi orada beklemiş.” Mesçerski sustu, sonra sesini fısıltıya düşürerek, “Beyaz eve yaklaştığımızda, biliyor musunuz, bahçenin orada, apaçık bir çığlık duyduk. Kanimca o Çibiryov’du,” dedi.

Pencereden dışarı bakan Voronin, “Elbette Çibiryov’du,” dedi.

Uzun bir mahorka sigarası yakan Mitroşin de, “Oydu, bu açık,” diye doğruladı.

Mesçerski, “Bağırıyordu: Gidin! ya da: Git! Kimi kastediyordu? Bizi görmesi olanaksızdı,” dedi.

“Almanlar’a gözdağı veriyordu,” dedi Mitroşin. “Geldiğiniz yere, cehenneme gidin!”

“Muhafız binbaşısı uyarmak istiyordu,” diye kestirmeye çalıştı Voronin.

Bir başka keşifçi alçak sesle ekledi: “Bu çığlık Almanlar’ı büyük bir telâşa düşürdü. Onlar sakinleşinceye kadar bir buçuk saat kıpırdanmadan yatmak zorunda kaldık. Sürekli aydınlatma fişegi fırlattılar. Tank ateşi bile açtılar.”

Telefon çaldı. Antonyuk ahizeyi kaldırdı. İkinci erimden arıyorlardı. Tümen komutanının kızının beklenmedik çocuk sesiyle karşılaştı. Lub-yenzov’u soruyordu.

Onu bulamadıklarını söyledi ve kızın konuşmasını bekledi.

Sonunda “Konuşma bitmiştir,” derken, ayrımına varmadan babasına öykünüyordu. Artık kendini tutamayıp acı hıçkırıklara boğuldu.

Tanya, Lubyenzov'un gezici hastaneye uğrayıp onu sorduğunu öğrenince öyle sevindi ki, haberi veren hemşire sıkılanlaştı.

"Eski bir tanıdık," dedi sevinçle Tanya. "Kısa süre önce rastlantı sonucu karşılaştık."

Arayanın Lubyenzov'dan başkası olmadığını yapılan tanımdan kolayca çıkarabilmişti: Geniş omuzlu, mavi gözlü, kısa boylu ve hemşirenin deyişine göre sempatik bir binbaşı.

Ancak hemşirenin sıkılan tavrı ve ansızın gidişi hakkında söyledikleri, Tanya'nın konuşmanın pek de iyi seyretmediğini kestirebilmesine neden oldu. Kıza dik dik baktı ve yüreği ağırlaşarak gitti. Aynı durumda herkesin yapabileceği gibi o da elbette kendini, kendinde bir sorun olmadığına ilişkin rahatlatmaya çalışıyordu. Her dedikoduya inanırsa, cehenneme kadar yolu vardı!..

Yine de Tanya sürekli olarak, birini beklerken yakalıyordu kendini. Sonunda, Lubyenzov'dan ikinci bir ziyaret beklediğini anladı.

Bu arada çetin çatışmalar sürüyordu, gezici hastanede fazlasıyla iş vardı. Ancak bir kez, iki ameliyat arasında verilen bir molada hemşire aletleri hazırlarken Tanya kendi kendine konuşurcasına, "Binbaşı neden beklemedi ki?" diye sordu.

Hemşire, yapmacık bir saflık içinde, "Ben ona sizin gittiğinizi söyledim..." dedi. "Hiçbir şey demeden hemen geri döndü. Atı döndürdü ve gitti. Hepsi bu. Emireri de ardından yetişmeye çalıştı."

Tanya, bir ampulü ışığa tutarken daha da umarsız bir sesle, "Nereye gittiğimi bile sormadı mı?" diye ekledi.

Hemşire, işte bu noktanın Tatyana Vladimirovna'yı en çok merak ettiren konu olduğunu anladı. Aslında belirsiz bir yanı vererek şu duyarlı kadının biraz daha işkence çekmesini istedi. Anna birden kaba bir acıma duygusuyla, alabildiğine içten, "Başka bir şey sormadı... Ve ben de ona bir şey söylemedim, gerçekten," dedi.

Köye, yaralıları almak üzere arabalar geldi. Tanya gezici hastaneye gitti ve Maşa'yla birlikte ağır yaralıları yola çıkıp çıkamayacaklarına karar vermek üzere gözden geçirdi. Kallistrat Efgrafoviç'in de yanına gitti.

Tanya ona, "Siz de gidin," dedi.

Yaralılar gözden geçirilmişti ve sağlık görevlileri onları teker teker dışarı taşımaya başladılar. Tanya odasına koştu, subaylara verilenlerden bir kutu çikolatayla geri dönerek, ‘arabacı’ya yolluk diye verdi. Önce utanarak kabul etmek istemeyen arabacı, sonra yine de aldı ve “Peki, teşekkür ederim, hekim yüzbaşı yoldaş. Sizi sonsuza kadar unutmayacağım,” dedi.

Kapı sürekli açılıp kapandığından oda soğuktu.

Tanya, “Bizimle kaleskada yolculuk eden muhafız binbaşısı anımsıyor musunuz? O dün buraya geldi...” dedi.

Yönetici doktorun başka yaralıların gözü önünde kendisinin yanına oturması ve onunla rahatça konuşması Kallistrat Efgrafoviç’in çok hoşuna gitti.

“Peki muhafız binbaşı nasılmış? O iyi bir insan ve çok da yalın. Ayrıca her konuda bilgisi var. Alınancası ne kadar iyiydi! Sağlığı yerinde mi?” dedi.

Tanya, “Sağlığı yerinde” dedi ve sanki onu görmüş, uzun uzun söylemiş gibi Lubyenzov’dan ateşli ateşli söz etmeye başladı. “Bir daha geldiğinde, ona sizin burada yattığınızı anlatacağım...”

“Bir daha gelecek mi?” diye sordu ‘arabacı’ ve soruyu kendisi yanıtladı: “Elbette gelecek... Ya da siz onun yanına gidin... Ona bu iyiliği yapın!..”

Tanya kızardı ve Kallistrat Efgrafoviç’e bir şeye gereksinimi olup olmadığını sordu. Bir kurşun kalem rica etti, “Yolda sol elini yazı yazmaya çalıştırmak” için. Tanya ona bir kalem verdi.

Bir hemşireden destek alarak otobüse gitti. Konvoy kısa süre sonra hareket etti. Tanya hâlâ aynı yerde duruyordu. Lubyenzov’un belki de bir daha gelmeyeceği için üzgündü. Şimdi Kallistrat Efgrafoviç de gidiyordu. Gözüne onu Lubyenzov’a bağlayan son şey oymuş gibi göründü. Yaralıların gönderilmesinden sonra Maşa, Rutkovski’ye rastladı ve ona kızgınlıkla “Kolzova’yı gördünüz mü? Dehşet kötü görünüyor, ayakta zor duruyor! Birkaç saat izin verin ona. Bu bir rezalet!” dedi.

Rutkovski, Tanya’ya ertesi gün dinlenmesini emretti. Aşırı yorgundu, herkes ayırt ediyordu bunu.

Ertesi sabah Tanya, izinli olduğu için köyde dolaştı, ama hiçbir yerde huzur bulamadı. Sonra ‘arabacı’nın önerisi aklına geldi. “Evet,

gerçekten, niye Lubyenzov'u ziyaret etmeyeyim ki," diye düşündü. Hayır, kendini onun karşısında savunmayacaktı. Onun güvensizliğine ilişkin tek söz söylemeyecekti. Sonuçta kiminle buluşacağı kendisinin bileceği bir işti. Gezici hastaneye uğradığını öğrenmişti, şimdi de kendisini bulamadığı için onu ziyaret edecekti.

Bu kararı aldıktan sonra neşelendi, son derece cesur ve özgür olduğunu duyumsadı.

Üstünü değiştirdi, küçük bir tabancayı –iç huzuru için– palaskasına taktı, gezici hastaneden, ormandan caddeye çıktı. Taşıdığı topçu cephanesine anlaşılmaz bir nedenle, "ayn, svay, dray" diyen şakacı bir kamyon şoförü, Tanya'yı yanına aldı.

Tümen karargâhında, çaktırmadan Lubyenzov'un bağlı olduğu komşu tümenin durumunu sordu. Ulaştırma birliğinin komutanı sevinçle bütün ayrıntıları anlattı.

"Görüyor musunuz, biz burada ilerliyoruz," derken kalın parmağıyla harita üzerinde işaret ediyordu. "Seryeda burada... ve burada..."

Tanya, bundan sonrasını dinlemedi bile. Oysa yarbay cephenin durumunu ayrıntılarıyla anlatıyordu. General Seryeda'nın karargâhının hangi köyde bulunduğunu aklında tuttu ve tam gitmeye yeltenmişken istihbarat birliğinin komutanı onu durdurdu, yaralı bacağındaki ağırlardan yakındı. Başka hastalar da gelmeye başladı, Tanya durup dinlenmeden öğleye kadar çalıştı.

Sonunda köyden çıkabildi. General Seryeda'nın tümeninden bir araba yakalamıştı. Şansı vardı, araba doğrudan karargâha gidiyordu. Köy yolunun ortasında arabadan indi.

Bir evin önünde bir zırhlı koruma aracı duruyordu. Tanya, açık kaportanın altında motorla uğraşan şoförün yanına gitti.

"Keşifçilerinizin nerede kaldığını söyler misiniz lütfen?" diye sordu. Şoför bir soruyla karşılık verdi: "Peki siz nereden geliyorsunuz?"

Ne yanıt vereceğini bilemedi ve o anda evden siyah bıyıklı, uzun boylu, kürk şapka takmış bir general çıktı. General, upuzun bir Alman kauçuk manto giymiş genç kadını gördüğünde şaşırdı.

"Bana mı gelmiştiniz?" diye sordu.

Tanya, "Keşifçi birliğini, Muhafız Binbaşı Lubyenzov'u arıyorum," dedi ve generalin gözlerine cesaretle baktı.

“Lütfen yaklaşın,” dedi general, kısa bir suskunluktan sonra.

Tanya, onu izleyerek eve girdi. Bir koridordan geçtiler –pencere-
nin yanında oturan bir asker onları görünce ayağa fırladı– ve kimse-
nin bulunmadığı büyük bir odaya girdiler. Bahünün üstünde bir sah-
ra telefonu bulunuyordu. General burada durdu.

“Muhafız Binbaşı Lubyenzov’u mu?” diye sordu. Yine bir süre
sustuktan sonra, Tanya’ya oturması için bir iskemle gösterdi: “Lüt-
fen oturun!”

Tanya oturmadı.

“Rica ederim oturun!” diye yineledi sertçe ve muhafız binbaşısı
burada bulacakmış gibi masanın üzerindeki bir dosyayı karıştırmaya
başladı.

Tanya, generalin tuhaf, dikkatli bakışları karşısında pek de rahat
değildi. Bir açıklama yapmak zorunda olduğunu düşündü.

“Muhafız binbaşısıyla eskiden tanışırız,” dedi, sandalyenin köşesi-
ne ilişerek. “1941 yılından. Moskova kuşatmasından birlikte kurtul-
duk. Lubyenzov yoldaş birkaç gün önce bizim gezici hastaneye uğra-
mıştı. Bir tür karşı ziyarette bulunmak için geldim. Ancak zahmet et-
meyin, ben keşifçi birliğini kendim bulurum. Sizi uğraştırdığım için
özür dilerim.”

Tanya, bu ince adamın susmakta diretmesine şaşıtı. Ziyaretinin ne-
denini açıklarken generalin tuttuğu dosyaya bakmıştı.

Sonunda bakışını kaldırdı, generalin gözlerine dikti. Onlarda sus-
masına neden olan bir şey gördü birden. Zeki, keskin gözleri tuhaf
bir hüzne bürünmüştü. General, “Lubyenzov büyük bir olasılıkla şe-
hit düştü, dün.” dedi.

Telefon çaldı. Ama general ahizeyi kaldırmadı, telefon çaldı, çaldı.
Tanya, “Korkunç!” dedi.

Oturmayı sürdürdü. Oysa aslında artık gitmesi gerektiğini biliyor-
du. Gitmesi gerektiğini, burada oturarak generali uğraştırmanın anlamsız olduğunu. Ama ayağa kalkacak gücü yoktu. Herhangi bir şey yapmak, hatta yerinden kıpırdamak için bile en ufak bir istek duymu-
yordu. Odaya sessizlik çökmüştü, yalnızca telefon düzenli aralıklarla
çalıyordu.

Sonunda ayağa kalkmaya zorladı kendini ve “Hoşça kalın” diye-
rek dışarı çıktı.

Sokakta sinirleri boşalarak bir titreme nöbetine tutuldu. Dişleri öylesine takırdıyordu ki, yanından geçenlerden saklayamıyordu. Yalnız kalmak istiyordu, ama evlerin hepsinde kesenkes birileri vardı.

Sonra tuhaf bir sundurma gördü; dikenli telle çevrili, bahçesi olan bir samanlık. Burası karanlık ve sessizdi. İçeri girdi, döşemeyi örten samanın üzerine oturdu.

Dişleri birbirine daha da şiddetli çarpmaya başladı.

“Sakın isterik olma,” dedi kendi kendine. Gözlerini yukarı kaldırdı ve duvara kömürle, tebeşirle yazılmış Rusça sözleri gördü.

“Burada ölüyoruz. Memleketim hoşça kal!” diye yazıyordu. “Anneciğim!” ... bu başka bir yazının başıydı, ama arkası okunmuyordu. Sonra birçok kez, çeşitli eller ‘Stalin’ sözcüğünü yazmıştı.

Bu sayısız insanın çektiği insanlık dışı işkencelerin ve duyduğu umutların belgeleri, Tanya’nın üzerinde anlatılamaz bir etki yarattı. Çok derin bir acıyla aynı anda bir rahatlama duydu.

Samanlıktan çıktı ve sokaktan geçerken, çocukluğunda kimi zaman yaptığı gibi yüksek sesle, acı acı ağladı. Kimseden çekinmiyordu. Yanından geçen şaşkınlık dolu yüzlere aldırış etmedi.

Lubyenzov, güçlükle iki merdiven tırmanmıştı. Alt kattan sesler duydu, erkek ve kadın sesleri. S r nmeyi hızla sürdürdü, önüne gelen kapıyı açtı, küçük bir koridora girdi ve ikinci bir kapı daha açtı.  n ne cadde  ıktı. Daha doğrusu orada sıradan bir oda vardı; kanepesi, yazı masası, bah s , dolabı, sandalyeleri, hatta duvarında resimleri olan bir oda. Ama hemen arkasında ise cadde vardı: Tek bir ağaç ve çok katlı komşu ev.

Odanın dış duvarı yoktu. Yerin ve mobilyaların üzeri tuğla par alanaıyla, kalın bir toz tabakasıyla kaplıydı. Lubyenzov, bu tuhaf odaya tıpkı sahneye çıkan bir aktör gibi sürünerek girdi.

Oda bunun dışında hiç zarar görmemişti. Duvara bir bomba çarpmış değildi, hava basıncıyla çökmüştü.

Karşı binadan yoğun bir ceset kokusu geliyordu. Uzaklarda aydınlatma fişekleri yükseliyor, zaman zaman yıkıntıyı, duvar kağınının desenini, yazı masasının üstünde asılı birkaç yaşlı erkek ile kadın portresini, kanepenin üzerinde asılı bir resimdeki çıplak kadını aydınlatıyordu.

Lubyenzov, kıyıya kadar süründü ve aşağıya, sokağa baktı. Birinci kattaydı. Aşağıda bodrumun, kum torbalarıyla örtülmüş pencereleeri görünüyordu.  aprazında, yıkılmış bir eve değen taş bir duvar uzanıyordu. Evin zarar görmemiş cephesinde Salamander ayakkabı firmasının dev bir reklamı vardı. İşkarpin giymiş dev bir kadın ayağı. Evin i  yanında, ikinci kata kadar yalnızca dikey duvarlar kalmıştı. Bir yatağın ayakları yıkıntılardan dışarı fırlamıştı.

Sokak boyunca ulaşım hendekleeri çekilmişti. Karşıki binanın bahçesindeki iki bağlantı hendeği, Lubyenzov'un saatli küçük kulesinden tanındığı 'Albatros işletmeleri'nin anabinasına gidiyordu. Kule, çatının en tepesindeydi. Bu kuleye göre yerini de saptayabildi. Solunda kalmış olması gereken Berliner Caddesi'ni yatayına kesen sokakta bulunuyordu. Tepeleri parçalanmış demirden iki de lâmba duruyordu burada.

Sokaklar boştu. Arada sırada o dolaylardan geçen Almanlar'ın s r y p durdukları ayak sesleeri işitiliyordu.

Lubyenzov, çizmesini çıkarmaya ve yarasını sarmaya karar verdi. Ancak çizmesini çıkarmaya olanak yoktu, her şey kanla yapışmıştı.  izmenin kon unu kesmek zorunda kaldı.

Seke seke dolabın yanına gitti. İçinde erkek giysileeri vardı; ceketler,

papyonlar. Ayağını sardı ve bir papyonun yardımıyla bağladı. Sonra ısınmak için üstüne bir palto çekip kanepeye uzandı. Son saatler yeniden gözlerinin önünden geçti.

Bütün bunların bir tek günde olduğuna, daha bu sabah iki yanı çalılıklarla çevrili o çukur yolda Mesçerski ve Voronin'le oturduğuna inanamıyordu. Çibiryov'un köşeli yüzü daha birkaç saat önce sol omuzunun yanında kıpırdayıp durmuştu. Ve şimdi Çibiryov yoktu, bir daha da hiç olmayacaktı.

Küçük, kara bir gölge hızla önünden geçti. Yabanileşmiş bir kedi yağmur oluğundan aşağı atladı, Lubyenzov'a zekice parlayan gözlerle, neredeyse bir insanmış gibi baktı ve derinliklerde kayboldu.

Lubyenzov çok susamıştı, mutfağı aramaya karar verdi. Bu evin içinde bir mutfak olmalıydı!

Tüm gücünü toparlayarak doğruldu ve dört ayak üzerinde, yaralı ayağını arkadan sürüyerek koridora çıktı. Nerede yaralandığını kesinlikle anımsayamıyordu.

Koridor zifirî karanlıktı. Lubyenzov, bir kibrit çaktı ve küçük sarı alev karanlık duvarları, kimi koli ve sandıkları, portmantonun rafında duran bir ipek silindir şapkayı ve çengelde asılı bir şemsiyenin parlayan sapını aydınlattı.

Burada, girişin hemen sağ yanında, gerçekten de bir üçüncü küçük kapı daha vardı. Kapıyı itti, ama açılmadı. Ancak abanıp yüklenince biraz aralandı. Gerçekten mutfaktı, molozlarla doluydu. Çökmüş tavanın yarısı aşağı sarkıyordu, içindeki yamulmuş demir kirişler görünüyordu. Yerde siyah bir delik esniyordu. Deliğin içinden alçak sesli konuşmalar duyuluyordu.

Lubyenzov, ses çıkarmadan oraya kadar süründü ve aşağı baktı. İslî bir gâz lâmbası yanıyordu. Sıksa, uzun burunlu, kel bir adam salıncaklı bir sandalyede yatıyordu. Gözlüklü bir kadın şezlonga uzanmıştı. Yanındaki bohçaların üzerinde çocuklar uyuyordu.

Lubyenzov, olabildiğince dikkatli davranmaya çalışarak mutfağı iyice araştırdı. Dolaplardan birinde, içinde kurumuş reçel ve sos kalıntıları olan kaplar vardı. Dolabin yanında musluğu buldu. Su donanımı çalışmıyordu, ama muslukta ve bağlantı borusunda, kumlu da olsa küçük bir su birikintisi kalmıştı. Aslında her şey kum ve tuğla tozuna bulanmış, kireç kokuyordu.

Lubyenzov, odaya dönerek kanepeye yattı. Elinde olmadan memleketini düşündü. Doğduğu Voloçayevka köyünü. Çocukluğunu geçirdiği, artık sönmüş olan ünlü İyun-Koran yanardağını anımsadı.

Sönmüş yanardağında, ilk eğitimini aldığı okul ve elinde bayrak tutan bir adamın taş heykeli vardı. İster alçak bataklıklar, ister ormanlıklı tepelerden olsun Tayga'nın her yerinden görülebilen bu bayraklı adam, çocukluğuna ilişkin ilk bilinçli anıydı.

Lubyenzov, o zamanlar öne doğru bir harekette bulunan bu heykelle o kadar alıştı ki, artık dikkatini bile çekmiyordu. Ancak bu tablo, Uzakdoğu uğruna yapılan o ünlü meydan savaşının anısına dikilmiş bu heykel, ruhunun derinliklerine öylesine işlemiş olmalıydı ki, şimdi evden on iki bin kilometre uzakta, cephede ve o yaşamdan on yıllar sonra birdenbire anımsamıştı sönmüş yanardağın üstünde duran bu bayraklı adamı.

Bu bir düş müydü, yoksa gerçek mi?

Kara kalaslardan kurulu bir tahta evde annesi oturuyordu, yüzü kırışıklarla doluydu: Gözlerinin çevresinde iyilik, ağzının kıyısında üzüntü dolu kırışıklar. Başında, çenesinin altından bağladığı bir örtü vardı. Babası, yumuşak keçe terliklerle bahçede sessiz adımlarla dolaşıyordu. Eski bir partizan ve avcı olan babası, komşu orman işletmesinde bir işçi ekibinin şefi olarak çalışıyordu. Tayga'ya giderken sık sık baba Lubyenzov, ailenin en küçük oğlu Seryoşa'yı yanına alıyordu. Yolsuz patikalarda dolaşırlardı; yaşlı ve genç, kocamış ve sarışın; kara aylar için tuzaklar kurarlardı ya da sülün vururlardı.

Lubyenzov ailesi Uzakdoğu için oduncular, avcılar ve saıcılar yetiştirmişti; devrimden sonra ise Amur donanmasına kaptanlar, sınır güvenlikçileri, teknisyenler ve hatta bir de halk komiseri. Babasının, Sovyet Uzakdoğusu'nu korumak için Japonlar'a karşı savaşmış olması, Lubyenzovlar'ın dev Sovyetler Birliği'ne dağılmış kent ve köylerde yaşamaları, içlerinden birinin Moskova'da halk komiseri olması; bütün bunlar Seryoşa Lubyenzov'un çocuk yüreğini değerli bir insan olduğu duygusuyla doldurmuştu.

Okuldaki her düzensizlik, orman işletmesindeki, ilçedeki ve hatta bütün dünyadaki her düzensizlik onu yakından ilgilendirmişti. Dürüstlük dışı her davranış, kolektif çiftliklerin yağmur yemiş henüz hasadı kaldırılmamış buğdayı, Almanya'da faşistlerin şiddet eylemleri ve Ame-

rika'da zencilerin linç edilmesi, onun içinde dizginsiz bir öfke, tüm bunları hemen ve olabildiğince çabuk düzene sokma, sorumluları cezalandırma, adaleti sağlama isteği uyandırıyordu...

Gece çok uzun sürdü. Baş dönüyordu, kulaklarında şiddetli, dinmek bilmeyen bir uğultu vardı. General büyük olasılıkla onun öldüğünü düşünüyordur. Hayır, Taras Petroviç! Lubyenzov'u öldürmek bu kadar kolay mı?

Lubyenzov, bunları düşünürken hafifçe gülümsüyordu. Mesçerski telefonda son söylediklerini, her yerde aynı anda saldırıya geçilmesi gerektiğini duymuş muydu? Bu sözlerin anlamını kavramış mıydı?

O gün yaşadıkları bir kez daha Lubyenzov'un gözlerinin önünden geçti: Keşifçilerin yüzleri, yaralı askerler, ölü istihbaratçılar ve sonunda Çibiryov. Gördüğü son insan yüzü. Ve sonra o çığlık vardı. Tam da bu çığlık, takılmış bir plak gibi sürekli yinelene yinelene kulaklarında çınlıyordu.

Aydınlatma fişekleri odanın içini hep yeniden hafifçe aydınlatıyordu. Arada sırada kaldırımlardan gıcırdayan adım sesleri geliyordu. Yakınlarda bir çocuk ağlıyordu. Bir yerlerden kısık bir ses Almanca sözler bağıırıyordu...

Sabah Sovyet tankları ateş açmaya başlayınca Lubyenzov ağrılarını ve susuzluğunu unuttu. Anabinanın yanında ve bir evin büyük bir gü-rültüyle çöktüğü Seminar Caddesi'nde top mermileri patladı. Molozlar ortalığa saçıldı, gökyüzüne alevler yükseldi.

Karşıdaki bağlantı hendeklerinde Alman askerleri ileri geri koşuştur-maya başladılar. Ara sıra, altından bir ulaşım hendeğinin geçtiği taş du-varın girişinde görünüyorlardı.

Ulaşım hendeğine bir subay geldi. Koşuşturuyordu. Ama askerler her patlamada duruyor ve hendek duvarına yapışıyorlardı.

Sonra bir an için bir sessizlik oluştu. Lubyenzov'un kulak kabartılarak geçirdiği bu sessizlik, çok geçmeden yeni bombardımanlarla bozuldu. Önce şiddetli bir gümbürtü, sonra mermi ıslığı ve ardından patlamalar. Demek ki Almanlar ateş açıyordu. Biraz uzaktan motor sesleri geldi. Evin hemen önünde, neredeyse Lubyenzov'un yanı başında bir Alman tankı durdu. Sanki çok acelesi varmış gibi namlusundan mermi-lerini bir bir boşaltmaya başladı. Çıplak kadının koyu kırmızı çerçevesi resmi gürültüyle yere düştü.

Alman savunma sistemi giderek daha açık hale geliyordu. Lubyenzov'un iki ev ötesinde, kavşaktaki bir bodrumdan bir makineli tüfek takırdıyordu. Anlaşıldığı kadarıyla bir ağır makineliydi. Bir ikincisi de Seminar caddesinin köşesindeki bir evden ateş ediyordu.

Ev ev çatışmaların yaşandığı bu çarpışmada tankların hepsi, biraz önce burada duraninki gibi, aynı taktiği uyguluyorlardı. Ateş ettikten sonra Seminar Caddesi'ndeki kırmızı evin arkasında siper almıştı o tank.

Lubyenzov, bir telefon ya da bir telsiz için ömrünün yarısını verirdi şimdi!

Sokakta yaşlı erkeklerle çocuklardan oluşan sivil, fakat tüfeklerle donatılmış yaklaşık altmış kişilik bir grup Alman göründü. Tüfekler değişik kökenliydi, insanlar değişik boylardaydı. Eşitsiz tahtalardan yapılmış çirkin bir çite benziyorlardı. Bataklıkta ördekler gibi heyecanla vakvak edip duruyorlardı.

Deminki subay başlarındaydı, birden savaşçılarına dönerek dişlerinin arasından bir şeyler tısladı ve hepsi şarkı söylemeye başladılar. Düzensiz, zavallı. Melodileri en üst perdelere doğru taşıyarak. Bu çığırışma arasında titrek baslar duyuluyordu. Tanrım ne müzik ama! İnsanın tüyleri diken diken oluyordu. Sözler ise oldukça savaşçıydı. Bir zamanlar Münih birahanelerinde söylenmeye başlanan ünlü 'Horst-Wessel' şarkısını söylüyorlardı.

Toplar yeniden gümbürdemeye başladı ve Almanlar tersi emredildiği halde buna aldırış etmeksizin itişe kakışa ulaşım hendeğine atladılar.

Lubyenzov, uzaktan 'Hurra' sesleri duyar gibi oldu. Alman makineli tüfekleri kudurmuşçasına ateş ediyordu. Berliner Caddesi'nde bir üçüncüsü de ateşe başladı.

Başka bölgelerden gelen Almanlar hendeklerden anabinaya doğru koşuyorlardı. Kırmızı evin arkasından üç tane tank çıktı ve tahrip mermisiyle bir dizi ateş açılar.

Sessizlik. Lubyenzov ateşlenmişti. Sanki soğuk bir güneş başının üzerinde asılı duruyor gibiydi.

Bir yan sokaktan bir grup subay çıktı. Başlarında, uzun boylu, zayıf, siyah üniformalı, siyah şapkalı, gözlüğü koyu camlı, siyah çerçeveli bir SS vardı. Hızlı adımlarla yürüyordu, ötekiler belirli bir uzaklıkla onu izliyorlardı. Bir başka grup da onları karşılıyordu. Birkaç silâhlı üniformalı, ortalarında silâhları alınmış iki askeri getiriyordu.

Gözlüğü koyu camlı SS, bu ikinci grubun önünde durdu ve bir şey bağırdı.

Kaçaklardan biri, genç sayılmayacak, şişman bir adam diz çöktü; öteki, on beş yaşlarıdaki uzun boylu delikanlı ağlamaya başladı. Yüzü kana bulanmıştı.

Onları kavşağa kadar sürüklediler. Buradaki dökme demir sokak lâmbalarının çevresinde bir koşuşturma başladı; masalar ve bir merdiven getirildi.

SS, eliyle bir işaret yaptı ve sokak lâmbalarında ayakları bağlanmış iki kişi sallandı. Sonra idam edilen delikanlının altındaki masaya bir asker oturdu ve dolmakalemle beyaz bir kağıda bir şeyler yazdı. Eli titriyordu. Bir ikinci asker güçlkle masaya tırmandı, yazılı kağıdı asılmış gencin göğsüne ilıştırdi. Sonra masayı ikinci sokak lâmbasına taşıdı ve şişman adamın göğsüne ikinci bir kağıdı taktı. Hepsi bir dakika kadar orada kaldıktan sonra gittiler. Az sonra Alman erkeklerle kadınlar bodrumlardan çıktılar. Asılanlara yaklaştılar, baktılar, kağıtları okudular ve sessizce dağıldılar.

Yine akşam oluyordu. Lubyenzov'u yine uykusuz bir gece bekliyordu. "Acaba bizimkiler sonunda gelirler mi yarın?"

Lubyenzov ilk kez, kendini bu Schneidemühl'den –lanet olsun!– kurtaramayabileceğini düşünüyordu. Ama kendini toparladı. Evet, bizimkiler yarın burada olacaklar! Evet, kolordu komutanı, ordu komutanı ve Mareşal Şukov kesenkes bir hoşnutsuzluk içinde "Bu Schneidemühl'le daha ne kadar uğraşmayı düşünüyorsunuz?" diye soracaklardır.

Schneidemühl, tüm cepheyle karşılaştırıldığında ne kadar önemsiz olursa olsun Stalin'in haritasında görünüyordu. Ve büyük olasılıkla o da, o büyük stratejist, başkomutan; Savaş Danışma Kurulu üyelerine –onunla ölçülemeyecek, daha önemli şeylerin arasında– "Schneidemühl kuşatması ne oldu?" diye de soracaktır.

Gece tükeniyor, gün başlıyordu. Ortalıkta neredeyse hiçbir sesin duyulmadığı bir sessizlik vardı.

Lubyenzov çevreye boşuna kulak kabarttı. Sovyet topçuları susuyordu. Sokaklar canlandı. Almanlar dik yürüyor, yüksek sesle konuşuyor ve tüm o dehşet veren şeyler çoktan geride kalmış gibi hareket ediyorlardı.

Akşama doğru Schneidemühl üzerinde, Ju 52 tipi Alman ulaştırma uçakları ortaya çıktı. Bodrumlardan, sığınaklardan sokağa fırlayan Almanlar, mendiller sallayarak onları selâmladı. Kent üzerinde dönüp duran uçaklar düzinelerce kırmızı-beyaz paraşüt bıraktı. Rüzgârda sağa, sola yatan paraşütler aşağı iniyordu. Alt yanlarında sandıklar asılıydı, içlerinde kesinlikle kuşatılmış kent için cephane ve yiyecek vardı.

Ortalık çok sessizdi, makineli tüfekler bile susuyordu. Ateşlenip sıtmaya tutulmuş Lubyenzov'un aklına tuhaf bir düşünce takıldı: Ya bizimkiler geceleyin kuşatmayı kaldırırlarsa? Kısa süre önce gözlerine takılan o sakallı, çökmüş suratın neden aklına geldiğini bilmiyordu. O adamın adı Schwalbe'ydi. Evet, Helmut Schwalbe, 25. Piyade Tümeni'nde kıdemli başçavuştu. O zamanlar, sorguda, bir kaçığın tortulu sesiyle "Derin dehlizlerde, Almanya'yı kurtaracak gizli bir silâh üretiliyor," demişti.

"Saçmalık!" dedi Lubyenzov yüksek sesle.

Güçsüzlük gösterdiği bu âna bir ceza olsun diye, gece daha da yükseğe tırmanmaya karar verdi. Bir keşifçi, ortalıkta neler olup bittiğini görüp bilmeden yatıp duramazdı.

El bombalarını saydı. Dört taneydi. Tabancasında yedi mermi vardı. Çok iyi. El bombalarından birini, başka seçenek kalmadığında kendini havaya uçurmak için kullanabilirdi. Hemen kendisine bir tane seçti. Tahta sapının üzerinde bir leke vardı, bir zamanlar orada bulunan küçük bir dal yerine. Şimdi ise zımparalanmış, yalnızca birkaç kahverengi halka kalmıştı geriye. Bu halkalar ölüm saçan o nesnenin, bir zamanlar yeşil bir ağacın bir parçası olduğunu anımsatıyordu. Lubyenzov, el bombasını ötekilerden ayırıp yan cebine soktu.

Hava kararır kararmaz kanepeden aşağıya kaydı, paltoyu omuzlarına aldı ve emeklemeye başladı. Küçük koridorda çividen şemsiyeyi indirdi; onu baston niyetine kullanacaktı. Bütün seslere dikkatle kulak kesilerek koridor kapısının kolunu çevirip açtı. Her yer sessiz, karanlık ve ıslaktı. Merdiveni önlemleri davranmak uğruna değil de ağır ve halsizlikten dolayı çok yavaş çıkmaya başladı.

Lubyenzov, ikinci katta karanlık gökyüzüyle karşılaştı. Bir tank mermisi katın yarısını koparıp götürmüştü. Merdivende birkaç basa-

mak eksikti. Sağında solunda, büyük duvar parçalarının sallandığı demir T destekler sarkıyordu tepeden. Bu önemli bir engeldi, ama bir desteğe tutunarak güçlükle kendini yukarıya çekmeyi başardı.

Üçüncü katın her yanı gıcırtilarla inliyordu. Duvarları olmayan bir odada birkaç mobilya duruyordu; bir koltuk, bir çocuk arabası... Bir aydınlatma fişeginin parlak ışığı, örgülü saçlarıyla pervaza takılarak asılı kalan mavi giysili bir oyuncak bebeği aydınlattı.

Küçük koridorun sonunda açık bir balkon kapısı vardı. Lubyenzov, kapıya iyice yanaştı ve demirden bir yangın merdiveni gördü. Çatıya kadar topu topu iki metre kalmıştı. Neredeyse donmuş parmaklarıyla ıslak demire sıkıca tutunarak tırmanmaya başladı.

Çatı burada hasar görmemişti. Daha ilerde büyük bir delik vardı. Rüzgâr uğulduyordu. Lubyenzov, bacanın yanında doğrularak dik durdu ve bir şeyler görmek ya da duymak için çaba harcadı. Ama ortalığa büyük bir sessizlik egemendi. En azından piyade mermilerinin takırtısı ya da bir top gümbürtüsü olsaydı! Hiçbir ses yoktu.

Lubyenzov, gün ağarıncaya kadar beklemek üzere oturdu. Ayaklarının altındaki çatı kiremitleri hafifçe çıtırdayınca, çocukluğunda salt oluklu sacın üzerinde neşeyle zıplamak, bir baca arkasında saklanan ve yavaşça ilerleyen bir keşifçi partizan olduğunu düşlemek için çatıya çıktığı günleri anımsadı...

Orada öylece oturuyor ve şafağın sökmesini bekliyordu. Dakikalar tembelce ilerliyordu. Ay bir kez bulutların arasından göründü, ama yeniden kayboldu hemen. Yumuşak bir kar yağıyordu. Bir yerde bir duvar parçası çöktü. Gümbürtü, yıkılmış sokak aralarında yankılanarak dağıldı. Lubyenzov, neredeyse hiç düşünmeksizin kıpırdanmadan oturuyordu. Yalnızca bekliyordu. Hava sürekli soğuyordu. Aşağıda biri hönkürerek öksürdü. Sonunda gökyüzü yavaş yavaş ağarmaya başladı. Her şey giderek daha açık ortaya çıkıp nesneler biçim kazanırken, gece karanlığı, daha da kara görüldüğü karmaşık ara sokaklara doğru çekildi. Doğuda ufukta, Tanya'nın bulunduğu ormanların arkasında, turuncu renkte geniş bir şerit uzanıyordu. Batı hâlâ karanlıklara gömülüydü, ama doğudaki turuncu şerit giderek büyüyor, genişliyor, kızılığını yitiriyor, sararıp ısınıyordu.

Kısa süre sonra güneşin ilk ışınları Alman kilise kulelerinin tepelerine düştü.

Lubyenzov kıpırdamadan oturdu. Görünüş batıya kadar aynı biçimde açıklık kazanıp ufuk batıda da aydınlanmaya başlayınca kadar bekledi.

Sonra ayağa kalktı. İlk kez Sovyet mevzilerini böyle bir yükseklikten seyretme fırsatını buldu. Ulaşım hendekleri küçük bir tepenin yamacı boyunca uzanıyordu. Fabrikanın dış binalarında insanlar karıncalar gibi ordan oraya koşuşturuyordu. Ne yüzleri ne de giysileri ayırt edilebiliyordu. Ama Lubyenzov, onların arkadaşları olduğunu hemen anladı. Alman ateşi altında zarara uğrayan su kulesini gördü. Sanki sahra dürbünü camları yükselen güneş ışığında parladılar gibi geldi ona.

Lubyenzov, ateş içinde kıvranıyordu, yaralı ayağı acıyla büzülüp şişiyordu sanki. Ama bütün bunları duyumsamaz olmuştu. Başka, daha büyük güçlerin etkisi altına girmişti. Artık düşman hatları arasında kaybolmuş ve yalnız kalmış değildi. Halkına, yenilmez güçlerin yaratıcısı Stalin'e karşı büyük bir haz ve gurur duygusu kapladı içini. Sanrılar içinde yıkık bir Alman evinin çatısında değil de, kendini uzaklardaki sönmüş Voloçayevska yanardağının üzerindeki o sürekli ileri atılan bayraklı adam olarak gördü.

Sovyet askerleri toplarını fabrika binalarının çok yakınlarına götürdüler. Onları halatlarla daha da ileri çekiyorlardı. Yukarıdan büyüklü ve ölüme karşı şerbetli gibi görünüyorlardı. Alman makineli tüfek ve top ateşi giderek şiddetleniyordu. Sovyet askerleri zaman zaman yere düşüyorlar, ama yeniden kalkıyorlardı. Gerçekte hepsi yeniden kalkmıyorlardı, ama Lubyenzov bunu yukarıdan ayırt edemiyordu. Siyah noktalar gibi bir orada bir burada ortaya çıkıyorlar, alandan koşarak geçiyorlar, inatla ileriye sürünüyorlar, cesaretle vuruşuyor ve ortadan kayboluyorlardı. Sonra çukurların, kiremit yığınlarının arasında yeniden görünüyorlar, evlerin içinde kayboluyorlar, kâh orada kâh burada, hep en beklenmedik yerlerde ansızın öne atılıyorlardı.

İdam edilenlerin asılı olduğu sokak lâmbaları tank mermilerince yıkıldılar.

Savaşın tüm gürültüsü, el bombalarının ve top mermilerinin patlamaları, çöken duvarların gümbürtüsü ve maynatanların havlamaları arasında Lubyenzov kulaklarına çok yakından gelen keskin bir makineli tüfeğin takırtısını duydu. Dün, bulunduğu evin iki yüz metre uzağında, caddenin kavşağındaki bodrumda bulunduğunu ayırt ettiği ağır makineli tüfektir bu.

Lubyenzov çatıyı geldiği yoldan terk etti. Evin içi hâlâ karanlıktı. İnsan burada, dışarıda büyük bir fırtına koparken bir geminin su içindeki bölümündeymiş duygusuna kapılıyordu.

Lubyenzov askerî şapkasını cebine soktu, Alman paltosunu giyerek sıkıca düğmeledi. Sonra şemsiyeye dayana dayana merdivenden indi ve bahçeyi geçti.

Çok genç bir kız, omuzlarında bir bohçayla yanından geçti. Kız bir şeyler bağırdı ama o yanıt vermeden yürümeyi sürdürdü.

Kız kayboldu.

Topallıyordu Lubyenzov, ama dişlerini sıkı sıkı bir çiti tırmandı ve çoğu yaşlı birkaç Alman'ın oraya buraya koşturduğu bir başka bahçeye geçti. Onların yanından yürürken biri yine topalladığını fark etti ve Lubyenzov'a bir şey sordu. O yine susarak yürümeyi sürdürdü. Dişlerini sıkarak ağrıya engel olmaya çalışıyordu. Almanlar'ın gözlerinin önünde bir sonraki çiti şemsiyesinin yardımıyla aştı.

Bu, makineli tüfeğin mevzilendiği evin arkasındaki bahçeydi. Yola bakan yanında bir ulaşım hendeğinin uzandığı tahta latalardan bir çit vardı. Ulaşım hendeğinden eve uzanan bağlantı hendeği sola sapıyor ve küçük bir bahçede kayboluyordu. Lubyenzov, bağlantı hendeğinde iki Alman gördü. İçinde büyük olasılıkla cephane bulunan bir sandığı taşıyorlardı. Soluklanmak için durdular. Paltosu sıkıca düğmelenmiş bu topallayan, şapkasız, dağınık saçlı, sarışın adamın yüzünde bir şey onların dikkatlerini çekti. Gözlerini dikmiş ona bakıyorlardı. Lubyenzov, bir an bile tereddüt etmeden yanlarından geçti. Ancak Almanlar arkasında kaldığında, paltonun yırtmacından Sovyet üniformasının paçalarının görünebileceği aklına geldi. Bu nedenle kendini daha yavaş yürümek için zorladı.

Soğukkanlı ve donuk bir yüzle geçiyordu bahçeyi, çünkü Alman askerlerinin rahatsız edici soğuk bakışlarını ensesinde duyuyordu. Neyse ki bir şeyin ayırına varınadı askerler, arkasından da bağırmadılar.

Şans bu ya, aynı anda birkaç tank mermisi düştü yanlarına. Alman askerleri olabildiğince siper aldılar, sonra kaçtılar; anlaşılan saldırganlar çok yaklaştınlardı. Yalnızca dağınık saçlı adam, binanın açık arka kapısına doğru bahçeden ağır adımlarla geçiyordu.

Muhafız binbaşı eve girdiğinde, yukarı giden bir merdiven gördü karşısında, onun hemen solunda bodruma inen bir kapı vardı. Makineli tüfek burada büyük bir öfkeyle takırdıyordu. Tavandan sıvalar dökülüyordu.

Lubyenzov kapıyı açarak arkasından kapadı. Soluklanmak ve ayağını dinlendirmek için kapı pervazına dayandı. Sonra loşluğu gözden geçirdi. Arkada, bodrum pencerelerinin önünde, makineli tüfeği kullanan iki askerin silüetini gördü. Lubyenzov duvara yaslanmış bir halde sağa doğru ilerledi. Köşede durdu ve bir el bombasını hazırladı. Makineli tüfek takırdarken bodrum sarsılıyordu.

Lubyenzov el bombasını fırlattı ve kendini yüz üstü yere attı. Patlama tüm evi sarstı, Lubyenzov'u bir yana fırlattı ve bayılttı. Bir dakika sonra kendine geldi, ikinci bir el bombasını aldı ve pencereye doğru süründü. Kavşakta Almanlar koşturuyordu, anlaşılan kaçıyorlardı. Lubyenzov bir el bombasını attı, sonra ikincisini, bir an düşündükten sonra işaretli olan sonuncu el bombasını da cebinden çıkardı ve onu da kaçan Alman askerlerinin arasına attı...

Bölüğüyle birlikte Berliner Caddesi'ne doğru çarpışa çarpışa gelen Yüzbaşı Çohov, el bombalarının patlamalarını gördü ve kıskançlıkla birinin kendisinden önce kente girmeyi başardığını düşündü. Aynı zamanda bu beklenmedik yardımdan yararlanarak ileri atıldı. Bölük kavşağı ele geçirdi ve bir sonraki caddeyi almak üzere çarpışarak ilerledi.

Bir evin bodrumunda askerler, üç gün önce kaybolan keşifçi birliğin komutanını, Muhafız Binbaşı Lubyenzov'u buldu. Yaralıydı ve çok güçsüz düşmüştü. Yanında iki ölü Alman askeri ve işlemez hale gelmiş bir makineli tüfek vardı.

Bir sedye getirildi.

"Geçmiş olsun," dedi Çohov vedalaşırken. "Yaşadığınıza çok sevindim."

Kenti almak uğruna verilen mücadele daha iki gün iki gece sürdü. İkinci günün akşamında ateş durdu. Bir kez daha, Sovyet askerlerini büyük bir sevince boğan, tereyağı ve peynir yükünü paraşütlerle atan bir Alman uçak bölüğü görüldü.

Akşam şaşırtıcı bir biçimde sıcaktı. Hindenburg Alanı'nda kente güneyden saldıran tümenle karşılaştılar.

Çohov, bu tümendeki askerlerin arasında, kaleskadan yol arka-

daşı olan kızıl sakallı Sibiryalı'yı tanıdı. Kızıl sakallı da yüzbaşmayı tanıdı ve ona resmî bir selâm çaktı.

“Hâlâ yaşıyor musun?” diye sordu Çohov.

“Neden olmasın ki?” diye yanıtladı kızıl sakallı, gülümseyerek. Alnındaki teri sildi. “Ölmek için daha erken. Berlin'e gidiyoruz değil mi?”

“Berlin hele beklesin! Önce Schneidemühl'ü al!”

“Aman Şnaydemul! Şnaydemul neredeyse alındı...”

Sonra yine çabucak birliğine katılarak yıkıntıların arasında kayboldu.

İKİNCİ BÖLÜM

BEYAZ BAYRAKLAR

I

Dilsiz kent ve siteler Sovyet askerlerini beyaz bayraklarla karşıliyordu. Beyaz bayraklar pencere, balkon ve çatılarda dalgalanıyor, kar ve yağmurla ağırlaşmış olarak sarkıyor, gece karanlığında hayatler gibi ışıldıyorlardı. Almanya daha teslim olmamıştı, ama her Alman evi kendi başına teslim bayrağını çekmişti. Sanki cezalandıracak eli reddedip, “Naziler”le ne isterseniz yapın, ama bana dokunmayın!..” der gibiydiler.

Batıya yaklaştıkça caddeler canlanıyordu.

Sovyet Ordusu; Polonyalı, İtalyan, Norveçli, Sırp, Fransız, Bulgar, Hırvat, Hollandalı, Belçikalı, Çek, Rumen, Danimarkalı, Slovak, Yunan ve Sloven konvoylarla karşılaşıyordu.

Erkekler, kadınlar ve çocuklar, yaşlı erkeklerle kadınlar, genç kızlarla delikanlılar bisiklet ve el arabalarıyla, sırt ve el çantalarıyla yürüyorlardı. Çeşitli renkte üniformalara, ceket ve paltolara, elbise ve gömleklere her bir ulusun renkleri dikilmişti.

İnsanlar şarkı söylüyor, bağırıyor ve her dilden konuşuyor, her yöne doğru yürüyorlardı, ama hepsinin hedefi aynıydı: Eve.

Sovyet askerleri yaklaştığında ya da kıvı yıldızlı tanklar geçtiğinde Çekler bağırmaya başlıyordu: “Biz Çekiz!” Fransızlar: “Français!” ve bütün ötekiler de anadillerinde, kardeşlik simgesi olarak, kendi güvenlikleri için uluslarını belirtiyorlardı.

Daha kısa bir süre önceye kadar Hitler’in bağlaşığı olan İtalyanlar, Macarlar ve Rumenler bile –gerçi biraz suçlulukla ve neşesiz– ama oldukça acele ederek milliyetlerini açıklıyorlardı. Bütün Avrupa bayram ediyor, kendini özgür olarak duyumsuyor ve ele geçirilemez bir nehir gibi tüm caddelerden Almanya’ya akın eden Sovyet tümenlerinin kendilerini kurtarmak üzere buraya geldikleri için gurur duyuyordu.

Bir sapağın arkasında ansızın kıvı bayraklı bir grup insan ortaya çıktı.

Bunlar Sovyet vatandaşlarıydı. Değnekli savaş esirleri, Smolenskli, Şarkovlu, Krasnodarlı kadın ve çocuklardı, çenelerinin altında düğüm-
lenmiş başörtüleriyle genç kızlardı bunlar.

Herkes durdu. Askerler onları sardı; kucaklaşıldı ve öpüşüldü, gözyaşları durmak bilmedi. Trafiğe düzen veren genç kadın ıslak yanaklarla olup bitenleri seyrediyordu.

Kimin Smolensk bölgesinden, Poltava'dan ya da Don bölgesinden olduğu soruldu aceleyle. Memleketliler, neredeyse akrabalar birbirini buldu. “Yedi göbekten akraba.” Vatanlarından bunca uzun süredir ayrı kalmış Ruslar, hayranlıkla askerlerin ve subayların apoletlerine dokunuyor, erkek çocuklar sevgiyle otomatik silâhların namlularını okşuyorlardı. Kızların yanakları, askerlerin hayran bakışları altında kızarıyordu.

Dünya nasıl da mucizelerle doluydu! Arkasına kocaman bir topun bağlandığı bir kamyonun yaşlıca bir üstçavuş aşağıya atladı. Aynı anda genç, sarışın bir kız, yalnızca bu anı beklemiş gibi onun üstüne atıldı. Tüm topçu alayı bir an için olduğu yerde durakaldı ve baba ile kızın çevresinde havayı yırtan bir “hurra” ünlemi patladı.

Omuzlarına inen beyaz bir başörtü takmış, kumral, güzel bir kız bu grubun çevresinde koşuşturuyor ve Ukraynaca sesleniyordu: “Ne büyük şans, ne büyük şans! Babacığım da burada mı?”

Konvoy boyunca koşup duruyor, topçu ve piyadelerin yüzlerine baka baka yeniden aynı şeyi soruyordu hep: “Babacığım yok mu?”

“Damat gerekiyor mu?” diye sordu kamyonun arkasından biri. Tentenin altından neşeli, güneşte soyulan çilli burunlu, kızarmış, gülen bir yüz. Şakacı ve yüreği iyilikle dolu bir insanın yüzüydü bu.

Trafik tümüyle kilitlenmişti.

Bu arada bir koruma zırhlısının izlediği özel bir araba kavşağa kadar ulaşmayı başardı. Bir general indi. Kalabalığın arasından geçerek trafikçi kadının yanına gitti, ciddi bir ses tonuyla, “İşi unutmamak gerek!” dedi.

Birçok subay, generalin Savaş Danışma Kurulu üyesi olduğunu fark etti. Herkes sustu. Sisokrilov, eve dönen kurtarılmış vatandaşlarına dönerek “Askerleri uğraştırmayalım yoldaşlar, önlerinde yapacak daha çok iş var,” dedi. Sonra emir verdi: “Birlik komutanları yanıma gelsin!”

Topçu ve piyade komutanları Savaş Danışma Kurulu üyesinin yanına koştular. General, bu karışıklık nedeniyle sert bir uyarıda bulundu.

“Topçu alayının komutanı nerede?” diye sordu.

Bir asker aranılan kişiyi getirmeye koştu. General, yana çekildi ve düzenin sağlanmasını subaylara bıraktı.

Emirler duyulmaya başlandı: “Hazır ol!”, “Arabalara!”

Konvoylar, ağır ağır yollarına koyuldular. Bir tek baba kızıyla birlikte yol ortasında durmayı sürdürdü. Kızının omuzlarını sevecenlikle tutarak alçak sesle bir şeyler söyledi, generale kaygıyla baktı.

Sisokrilov, koşarak gelen topçu albaya “Alay neden durdu?” diye sordu.

Albay, “Kusura bakmayın general yoldaş,” dedi.

“Kabahatin sizde olduğunu biliyorum,” dedi soğuk bir sesle Savaş Danışma Kurulu üyesi. “Sizin durmanız yetmiyormuş gibi, bir de trafiğin durmasına neden oldunuz. Böyle bir komutan beş para etmez.”

Yürüyen birliklerin başındaki generalleri taşımakta olan birkaç özel araba yanlarından geçti. Generaller, Savaş Danışma Kurulu üyesine her zamanki raporlarını vermeye hazırdılar, ama Sisokrilov bir el hareketiyle geri çevirdi. Kızıyla birlikte caddede duran üstçavuşun yanına gitti, “Askerin şansı varmış galiba? Ama buna karşın savaşı sonuna kadar yürütmek gerek,” dedi.

Üstçavuş bir selâm çaktı ve kızına son bir kez baktıktan sonra kamyonu bindi. Aynı anda şakacı askerin yüzü de tentenin arkasında kayboldu.

Kavşak, tam zamanında boşalmaya başladı. Gökyüzünde Alman bombardıman uçakları görüldü. Sovyet avcı uçakları onları kovaladığı için yalnızca iki bomba atabildiler.

Savaş Danışma Kurulu üyesi, generallere ve parti sorumlularına yöneldi: “Şimdi en önemli şey hızlı hareket etmek. Çizilen hareket plânını harfi harfine uygulamakla yükümlüsünüz. Eve dönenler, ordunun ilerleyişine engel olmamak için yol kıyılarında kalmak zorundalar. Politik şubeler eve dönenlerle sorumludurlar ve toplantılar düzenleyecekler. Ama tüm bunlar, birliklerin Oder kıyısına ilerleyişini engellemeyecek biçimde gerçekleştirilmelidir.”

Savaş Danışma Kurulu üyesi gittikten sonra, subay ve generaller

bir süre daha orada kaldılar, şaşkın şaşkın başlarını sallıyorlardı: “Ne kadar da katı! Onu hiçbir şey etkilemiyor!..”

Landsberg’e varır varmaz General Sisokrilov, telegrafla eve dönenlerden sorumlu albayı yanına çağırdı. Bir uçakla gelip generalin odasına yürüyerek değil koşarak girdi. Gülen yüzünden, kurtarılmış Sovyet insanlarını memleketlerine geri götürme tarihsel rolü kendine verildiği için ne kadar gururlu ve mutlu olduğu okunabiliyordu.

Savaş Danışma Kurulu üyesi, “Dönmekte olanlardan bir kaçına nereye gittiklerini sordum,” dedi. “Ne yazık ki kimileri toplanma yerlerini bilmiyordu. Kimileri ise yiyecek paylarını alamamıştı. Oysa emrinizde yeterince subay, malzeme ve ulaşım araçları var!”

Sisokrilov, albaya eleştirerek baktı ve sesini yükseltti: “Subaylarınız albay, fazla duygusal. Özür dilerim, aptalca duygusal bile diyebilirim. Askerler bu durumda duygularını gösterebilir. Sovyet insanlarının tarihî bir görevi yerine getirdikleri için mutlu olmaları çok doğal. Ama Bolşevik önderler duygusallık gösteremezler, partinin onlara verdiği görevi yerine getirmek zorundadırlar. Geri dönüşü öyle örgütleyin ki, kamplardan çıkmış bu insanlar tok, hoşnut ve yakında evde olacaklarına güvenleri eksiksiz olsun. Ve bu arada, başarısı, savaşın çilesini çekmiş insanların bu hızlı ulaşım işlemlerine bağlı olan askerî operasyonun etkilenmemesine dikkat edin.”

Bozulan albay, generalin karşısında hazır olda dururken, bu bir insan değil bir kaya parçası diye düşündü.

Sisokrilov yeniden yola koyuldu. Yanından geçen askerlere ve kurtarılmış insanlara bakarken, içinde kabarmasını istemediği o duygusallık ve heyecan dalgasını bastırmak için alışıldık düşüncelere kendini bırakmaya çalıştı; gel gör ki son günlerde bunu her zaman başaramıyordu.

Bütün yaşamı partiyle bütünleşmiş bir insan olan Sisokrilov, komünistlerin önderliğindeki Sovyet Ordusu’nun dünyayı faşizmden kurtardığı için mutluydu. Bu onun için, bütün ülkelerdeki partizan hareketlerinin komünistlerin önderliğinde yürütülmesi gerçeği gibi zorunlu bir sonuçtu. Komünizm, bütün dünyayı kurtaran güçtü. Sovyet insanları, özgür ülkelerindeki yaşamın onlara verdiği tüm özelliklerle herkesin önünde yürüyerek görevlerini yerine getirmeye, moral açısından örnek oluşturmaya zorunluydu.

İnsanları sevmek? Evet. Ama eylemci, bilinçli bir sevgi. Kötüye karşı mücadele doğal. Fakat büyük bir partinin önderliğinde devletin araçlarıyla yürütülen bir savaştı bu. Burada, tarihsel deneyimlerin de öğrettiği gibi iyi niyet tek başına yeterli olamazdı, ancak çelikten askerî ve politik bir örgütlenmeyle başarı kazanılabilirdi.

General, emirleri, direktifleri ve sert uyarıları hakkında neler söylediğini duymasa da, bunları kestirebiliyordu. Kırılmasına yol açıyordu bu. Hayır, kızını bulan o üstçavuşun, ya da karşılaştığı subaylarla generallerden herhangi birinin, kendi hakkında ne konuştuklarını umursuyordu. Ancak bunlara aldırmmaması gerekiyordu. Onun bildiklerini bilmiyorlardı ve bilmeleri de olanaklı değildi.

Cephedeki durum şuydu: Başkomutanın emri yerine getirilmişti; tank birlikleri Oder kıyısına kadar ilerlemişlerdi, nehri geçiyorlar ve hassa piyadelerinin öncü birlikleriyle birlikte batı kıyısında küçük köprü başları kuruyorlardı.

Almanlar, batı kıyıdaki Sovyet Ordusu'nun gruplarına güçlü saldırılarda bulunuyorlardı durmadan.

Şimdi en önemli görev ana savaş hattını korumak ve sağlamlaştırmaktı.

Bu görev, birliklerin hızla nehrin öbür yanına geçmesiyle yerine getiriliyordu.

Sisokrilov geçen gece, az önce Oder'deki durum hakkındaki ilk haberleri alan komutanın yanına gitmişti.

İkisi konuşmadan oturuyor ve daha belirsiz ya da eksik raporların doğrulanmasını bekliyorlardı. Dev karargâh sessizleşmişti.

Sonunda sessizlik, çarpılan kapılar ve sorularla bölündü.

“Komutan nerede?”

“İçeri girin,” diye bağırdı komutan ve kapıyı hızla açtı.

Karargâh komutanı, hızlı bir avcı uçağıyla gelmiş operasyon bölümünden bir subayla birlikte içeri girdi. Değerli, ancak şimdilik tek kopya olan ve hücum birliklerinin konuşlanmalarını gösteren bir harita getirmişti.

Ana savaş hattı duruyordu.

Şurda ya da burda boşlukların olmasına, yamuk ya da ince bir bant gibi Oder'in kıyısına yapışık durmasına karşın vardı.

Bu tür durumlarda her zaman olduğu gibi haberler artan bir tem-

poda gelmeye başladı. Kuryeler, telsiz, telefon ve telgraflar hep yeni ayrıntıları bildiriyorlardı.

Stalin Yoldaş, komutanı telefonla aradı.

Başkomutan, haberleri dinledikten sonra, yayılmanın genişletilmesi, güçlü uçak birlikleriyle desteklenmesi ve iyice sağlamlaştırılması emrini verdi. Söylenenlerden, titiz bir hazırlık yapmadan Berlin'e saldırılmaması gerektiği açıkça anlaşılıyordu. Düşmanın hâlâ birtakım tartışmasız olanaklara sahip olduğu sağ açık yana özel bir önem verilmesi gerekiyordu.

Başkomutan son sözlerinin altını vurgulayarak çizdi.

Bu arada Stalin Yoldaş, Schneidemühl kuşatmasının nasıl gittiğini de sordu ve komutan, operasyonun iki üç gün içinde tamamlanmış olacağı yanıtını verdi.

Cephedeki durum buydu.

Ertesi gün Sisokrilov Oder'e gitti.

Arabasının yanından renkli bir yakalamaca oyunuyla eski ve yeni, büyük ve küçük çiftlikler, vadiler, tepeler, köyler, kentler, ormanlar, evler ve çimenler akıp gidiyordu. II. Friedrich, I. Wilhelm, Bismarck ya da Brandenburg elektörünün –‘büyük’, ‘demir’, ‘yenilmez’ diye nitelenen– anıtlarının bulunduğu dik çatılı kentlerden geçiyorlardı. Hemen her kentte, ‘teşekkür eden anavatan’ ve ‘teşekkür eden kent halkı’nın dikmiş olduğu 1813, 1866, 1870-1871 ya da 1914-1918’deki savaşçılar için anıtlar vardı.

Bu anıtlar son dönemlerde dikilmiş olmalarına karşın romantik ortaçağın tüm özelliklerini taşıyorlardı: Paslanmış kılıçlar, kalkanlar ve zırhlar. Dökme demir kartallar taştan temellerinin üzerinde süzülüyordu.

Bir şair ya da besteci için dikilmiş bir anıt hemen yok gibiydi. Dünya için Almanya, bir zamanlar Goethe’nin, Beethoven’in ve Dürer’in ülkesiydi; ama burada Friedrich, Bismarck ve Moltke iktidardaydı. Marne Nehri’nde yenilenlerin de anıtları vardı ve defne yapırlarıyla taçlandırılmışlardı. Zafer kazanmışların arasında belli bir ölçü içinde onlara da yer veriliyordu.

General Sisokrilov, büyük bir dikkat ve ilgiyle çevreyi seyrediyor, Almanya’yı düşünüyordu.

Bu üstünkörü izlenimlerden sonra apaçık bir tablo oluşturmak elbette zordu. General sürekli yolculuk halindeydi. Görevi gereği yalnızca ara sıra, bir askerî birlikte ya da ötekinde ya da bir sahra havaalanında konaklıyordu. Ayrıca biliyordu ki, ülkenin ‘kültürel’ merkezi Oder’in karşı yakasında bulunuyor; Elbe ve Ren Nehri kıyılarında. Oder’in kuzeyindeki feodal Almanya, ‘anavatan’a eskiden beri başta domuz ve asker gönderirdi.

Ne var ki bir şey kesindi. Bu bölgede oturanlar, terk edilmiş bu evlerin sahipleri, kalın aile albümlerinde fotoğrafları yer alan bu çalışmayı seven, disiplinli ve biraz da güçbeğenir insanlar, gözü dönmüş ve vicdansız Hitler çetesinin elinde korkunç bir alet haline gelmişlerdi.

Bu büyük ülke nasıl böyle bir duruma düşmüştü? Tarihleri, çirkin ve vahşi bir çevrintinin içine girmişti; elbette Angloamerikan altın yağmurunun yardımı olmaksızın değil.

Almanlar, sözcüklerle yaratılan sisin, iğrenç pazar çığırtkanlıkları-

nın, demagogik konuşmaların ve yüksek perdeden vaatlerin arkasındaki çıplak gerçeği görme yeteneğini gösteremedi: Hitler'in Almanya'yı Versailles Antlaşması'ndan değil de, tersine Alman kapitalistleriyle büyük toprak sahiplerini Alman işçi ve köylülerinden kurtardığı gerçeğini. Göremedi, çünkü sosyal demokrasinin çürümüş yöneticileri, kendi yandaşlarının dikkatini, boş vaatlerle ve kapitalist güdülere karşı yıllar yılı verdikleri ödünlerle bulandırmayı başarabildi.

Sonuç, işçi hareketini bastırdıktan sonra, Alman halkının enerjisi- ni başka bir hedefe, Avrupa halklarına karşı yöneltmekle alınmıştı. Sisokrilov, elbette hapishanelere ve toplama kamplarına tıklan kahraman Almanlar'ı da düşündü. Genel olarak değerlendirildiğinde Alman işçi sınıfının bu zor sınavı başaramadığını kabullenmek kolay değildi Sisokrilov için. Bu düşünce ona acı çektiriyor, gururunu, eski bir Bolşevik olarak gururunu incitiyordu. Sisokrilov emekçilere sevdalıydı, onların o görkemli geleceğine inanıyordu. Bütün komünistler gibi o da Lenin ve Stalin'in yönetiminde bütün ulusların emekçilerine karşı derin bir saygıyla yetiştirilmişti. Ancak burada gerçeklerin yüzüne bakmak gerekiyordu. Ve geleceği düşünmek gerekiyordu.

Almanya'nın yenilgisi, emekçilerin zaferine dönüşmeliydi; gerici anlayışlara ve her tür bencil çıkarlara karşı bir zafere.

Sisokrilov, o çok eski alışkanlığıyla izlenimlerini karısı ve oğluyla paylaşmak istedi. Fakat oğlu artık yaşayanlar arasında bulunmuyordu. O da, Hamburglu işçi Ernst Thaelmann'ın uğruna yaşamını verdiği aynı dâva için şehit düşmüştü. Alman işçileri bunu kavıyorlar mı, bir gün bunu anlayacaklar mıdır? Anlayacaklardır, anlamak zorundalar!

Karısına da yazamıyordu general. Oğlunun ölümünü çoktan ona bildirmiş olması gerektiğini biliyordu, ama hâlâ tereddüt ediyor, hep bir sonraki güne erteliyordu. Korkuyordu. Generale, karısı bu acıyı atlatamayacakmış gibi geliyordu. Yaşamını hâlâ sürdüren birçok acılı annenin olduğunu kendi kendine söylemesine karşın, yürek sıkıntısıyla, "Hayır! Bunu atlatamaz" diye düşündü.

Bir ulağın komutandan getirdiği yeni haberler, Sisokrilov'u bu düşüncelerden kopardı.

Evet, Stalin yoldaşın uyarıları haklıydı ve zamanında gelmişti. Oder'in doğusundaki Baltık Denizi kıyısında kaçan Alman birlikleri

kalıntılarının Swinemünde ve Stettin'e çekildiği, Sovyet birliklerinin daha almadığı şerit boyunca kuşkusuz büyük önem taşıyan gelişmeler yaşanıyordu. Alman birlikleri burada toplanıyordu.

Radyogonyometri Birliği, Stargard-Stettin bölgesinde yaklaşık otuz yeni karargâh saptadı. Hava güçleri de, düşman tank ve piyade konvoylarının Berlin bölgesinden kuzeydoğuya doğru yoğun biçimde hareket ettiklerine ilişkin raporlar gönderiyorlardı.

Pyrizt yönüne keşif yapmak üzere ileri çıkan bir tank taburu, numarası bilinmeyen Alman tank birliklerinin saldırısına uğradı.

Dahası vardı: Moskova, İngiliz istihbarat servisinin de telâşlı hatta panik içinde kuzeyden gelmekte olan tehlikeye karşı uyarıda bulunduğu ve büyük sayılardan söz ettiğini bildirdi: Almanlar kıyı boyunca bin beş yüz tankı konuşlandırmıştı.

Sisokrilov, bağlaşıklık ülkelerin bu beklenmedik ve davetsiz yardımına şaşırdı. Daha sonraları, Oder'in batı kıyısındaki Sovyet birliklerinin İngilizleri tasalandırdığını anladı. Kuşkusuz, kuzey kanattaki tehlikenin Sovyet önderliğini korkutacağı ve birliklerini doğu kıyılarına çekmesine neden olacağını ummuş olmalıydılar; böylece Berlin'e saldırma olasılıkları şimdilik engellenmiş olacaktı. Angloamerikanlar, düşmanın başkentini kendileri almak istiyordu; prestij amacıyla değil, çok daha önemli başka bir nedenden dolayı.

Komutan, kuzeye birlikler gönderdiğini ve kendisinin de oraya gideceğini bildirdi. Oder'deki mevzilerin sağlamlaştırılması sürdürülmeliydi. Köprü başlarının genişletilmesi, Küstrin ve Frankfurt gibi Alman kalelerinin alınması gerekiyordu. Berlin'e yapılacak saldırının kaderi Oder'de belirlenecekti, Sisokrilov oraya doğru yolculuğunu sürdürmeye karar verdi.

Yola çıkmadan önce casuslukla mücadele servisi subaylarını yanına çağırdı. Onlara, yolda birçok gelişigüzel dolaşan insan gruplarıyla karşılaştığını söyledi. Bunların büyük bölümü yerel halktandı. Ev gereçlerini yüklenmiş aileler halinde genellikle yan yollarda hareket ediyorlardı. Bu da içinde bulundukları duruma göre anlaşılır bir şeydi.

Ancak onların arasında birçok genç erkek de bulunuyordu. Gerçi sivil giysiler içindeydiler, ancak askerî duruş ve hareketleri deneyimsiz bir kişinin bile dikkatini çekmeliydi.

"Bu insanların arasında," dedi general, "savaş suçluları, hatta ca-

suslar olabilir. Alman başkomutanlığı varlığını hâlâ sürdürüyor, bunun tersi düşünceye kapılmamak gerek.”

Casuslukla mücadele servisi subayları, aldıkları önlemler hakkında rapor verdiler generale. Servis, sivil kılığa bürünmüş birçok Alman subayını yakalamayı başarmıştı.

Bir köy konuk evinde, önemli bilgiler veren iki Alman ajanı yakalanmıştı. Ayrıca Silezya’da ‘Hermann Georing’ tekelinin bir şubesinin yöneticisi olan bir ‘askerî ekonomi yöneticisi’ ve bir dizi başka kişiler, eski kaymakamlar, Nazi liderleri tutuklanmıştı. Bütün bu insanlar batıya, ilerlemekte olan Amerikalılara ulaşmaya çalışıyorlardı. “Herhalde bağlaşıklık ülkelerin, Amerikalılar’ın, onları bağrına basacaklarını umuyorlar,” dedi casuslukla mücadele servisinin albayı.

General ona baktı, düşünceli bir biçimde başını salladı ve somurtarak “Ne yazık ki bu umutlarını besleyecek nedenleri var...” dedi. Servis yöneticileriyle yaptığı bu konuşmadan sonra general, kısa bir süre önce Sovyet ordusunun kurtardığı esir bağlaşıklık pilotlarının bulunduğu bir kampı ziyaret etti.

Eski esirler bir fabrika arazisinde tek katlı taş binalarda kalıyorlardı. General uzaktan yüksek bir ses karmaşası duydu; şarkılar ve çığlıklar. Kampı pek de ayık bir neşe sarmamıştı. Amerikan ve İngiliz pilotlar yollarda kol kola yürüyor, yüksek sesle konuşuyor, karşılıklı bağrışarak birbirlerini selâmlıyorlardı.

Sevinçleri son derece anlaşılırdı. Almanlar tam onları daha batıya götürmek üzere kamyonlara bindirmişken bir Sovyet tankı ansızın ortaya çıkmıştı. Esir pilotlar önce bunun bir Sovyet tankı olduğunu kavrayamamışlardı. Tank yaklaşıncaya kaçmışlar, daha kolay kaçabilmek için Almanlar’ın kendilerini öldüreceklerini sanmışlardı.

Tank bir an durmuş, havayı koklarcasına dev topunu sağa sola sallamış, sonra Alman bekçilerinin oluşturduğu kalabalığın tam ortasına dalmış, yine bir parça geri çekilip yüksek sesle homurdanmış ve bekçilerin sığındıkları binaya ateş açmış, dirsekten atılan bir yumrukla çene nasıl dağıtılırsa bina da öyle dağılmıştı. Tank olduğu yerde dönmüş, iki mermiyi de esirleri götürmek üzere yolda duran kamyon konvoyuna fırlatmış ve yeniden yola koyulmuştu.

Amerikalılar’la İngilizler gönül borcuyla çığlıklar atarak boşuna tankın ardından koşmuşlardı. İki yüz esir pilotu böylesine beklenme-

dik, sakin ve komik bir biçimde kurtaran o harika arkadaşları çelik canavarın içinden çıkarmayı çok istemişlerdi. Ama onların uğraşacak başka işleri olduğu anlaşıldı. Paletleriyle bir Alman uçaksavarını ezmiş, bir sonraki yol ayrımının arkasında gözden kaybolmuştu tank.

Sovyet birliklerinin kampa varışından sonra Amerikan ve İngiliz pilotlar, oraya gelen bütün subaylara o tankın içindeki ‘aslanların’ adlarını sormuşlardı.

Ne tuhaf! Anlaşılan İngiliz ve Amerikalılar iki yüz Anglosakson’un kurtarılmasını bu savaşın en büyük kahramanlığı olarak görüyorlardı.

Sovyet subayları boş verin dercesine bir el işareti yaparak “Kim olduklarının ne önemi var?” diyorlardı.

Pilotlara, onlar için birkaç ‘Douglas’ uçağının hazırlandığı ve yakında havaalanına götürülecekleri bildirildi.

Generalin geldiğini gördüklerinde İngiliz ve Amerikalılar hazır ola geçtiler ve herkes kendi tarzına göre onu selâmladı: Amerikalılar hızlı bir hareketle ellerini alınlarına dokundurarak, İngilizler tutuk bir tarzda avuç içleri hafif şapkaya dönük olarak.

Sisokrilov arabadan indi, çevresini saran subayların elini sıktı. Çevirmen aracılığıyla bir isteklerinin olup olmadığını sordu.

Uzun boylu bir İngiliz, İngiliz Krallığı Hava Güçleri’nden Albay Sir Reginald Tangly ona yanıt verdi: Hiçbir gereksinimleri yoktu. Sovyet komutanına yakın ilgisi ve gerçek bir içtenlikle davranışı yüzünden teşekkür etti. Yalnızca bir ricaları vardı: Yaşadıkları ve sağlıklı oldukları yakınlarına bildirilebilir miydi? General isteklerini kabul etti. Bulunanlardan ad ve rütbe listesini emirsubayına vermelerini istedi. Bu listeyi telgrafla Moskova’daki İngiliz ve Amerikan askerî temsilcilere iletceğini söyledi.

Gözlüklü bir Amerikalı binbaşı başka bir dileği daha dile getirdi: Kendisinin şimdilik bir yere gönderilmesi olanağı var mıydı? Böyle bir anda buradan ayrılrsa olur muydu! General izin verirse, şimdilik Sovyet hava güçlerinin emrine girmeyi ve Oder’de Amerikalılar’la karşılaştıklarında ise kendi birliklerine geçmeyi istiyordu.

“Oder’de mi?” diye sordu general. “Oder’de Amerikalılar yok. Orada Almanlar var. Biz Amerikalılar’la herhalde Elbe’de karşılaşacağız.”

“Bu, Berlin’i sizin alacağınız anlamına mı geliyor?” diye karşılık verdi bir başka İngiliz binbaşı.

General ona dikkatli baktı ve yanıtını kısa tuttu: “Evet.”

Konuşma saygılı ve sakin geçiyordu; ama birden bağlaşıklık subayları arasında bir şaşkınlık doğdu. Albay ve binbaşılardan arkasında çok sayıda toplanmış hafif içkili üstçavuş ve teğmen, yüksek rütbelilerin arasından öne çıkarak generali kuşattılar. Onun ve yanındaki subayların ellerini güçlü bir biçimde sıkmaya başladılar. Karşılaşma birden resmî karakterini yitirmişti. Havayı neşeli çığlıklar doldurmuştu: “Thanks boys!.. (Sağ olun çocuklar!)” “Long live Russia...” (Çok yaşa Rusya!)

Krallık Hava Güçleri’nden albay Sir Reginald Tangly, başını hoşnutsuzca salladı, ancak hemen ardından yine içtenlikle, bir çocuğun yaramazlığıyla karşılaşmış gibi anlayışla gülümsedi. Generalin ona baktığını ayırt ettiğinde gülümsemesi biraz daha genişledi. Yoldan geçen Sovyet askerlerinin, bağlaşıklık subaylara içtenlikle el salladığını görünce gülümseyişi yüzüne iyice yayıldı, ağzı kulaklarına dayandı.

Caddeden sonu gelmez biçimde Sovyet konvoyları geçiyordu. Albay Tangly onların iyi ve içtenlikli yüzlerinde, ancak kendi gücünün ayırımında olmak diye adlandıırabileceği bir şey okudu. Acele etmeden yürüyorlardı, ama kararlılık ve güvenle. Dünyaya da sakın, neşeli gözlerle bakıyorlardı.

Omuzlarındaki çadır bezinden paltolar rüzgârda yelken gibi kabarıyordu.

Tangly, yüksek rütbeli İngiliz subaylarıyla yaptıkları, Rusya’nın bu savaştan kan kaybederek çıkacaklarına ilişkin söyleşileri anımsadı. “Doğru değil” diye düşündü şimdi ve birden acı bir huzursuzluk duydu: “Avrupa’ya girdiler!..”

Bunun üzerine gülümseyişi daraldı, daraldı.

Şimdi general gülümsemeye başlamıştı. Ve bu ciddi yüzün, bir İngiliz huzurundan edecek kadar alaycı ve delici gülümseyebildiği ortaya çıktı.

Aynı anda bağlaşıklık subayları havaalanına götürecek otobüsler geldi. Sisokrilov yeniden yola koyuldu.

Schneidemühl'ü ele geçirdikten sonra burada dinlenen birlikler, kuzeydeki durum karşısında, hemen harekete geçme emrini aldı.

Gece tümen karargâhındaki bir toplantıdan dönen Alay Karargâhı Komutanı Binbaşı Migayev bütün tabur, bölük ve batarya komutanlarını topladı, alayın emrini ilettili.

Alay karargâhının yerleştiği Schneidemühl bankasının müdür odasındaki deri koltuklarda oturan subaylar yürüyüşün izleyeceği yolu not defterlerine ve haritalarına kaydettiler. Gereksiz soru sormadılar. Migayev alışkanlıkla her cümlemin ardından "Bu demektir ki," diye açıklamada bulunuyor ve yürüyüşe ilişkin yönergeler sıralıyordu. Sonra bir parça iç sıkıntısıyla sordu: "Başka sorusu olan?"

"Her şey anlaşıldı," diye yanıtladı, herkes adına ikinci tabur komutanı.

Yalnızca odanın en dip köşesinden, ikinci bölük komutanı yeni yüzbaşının çocuksu ve kısık sesi duyuldu. Aslında bu bir soru değil, somurtkan bir saptamaydı.

"Yani Berlin'e gitmiyoruz?"

Migayev kulak kabarttı. Kendisinin de gücenerek düşündüğü şey dile getirilmişti.

"Hayır," dedi Migayev, "Berlin'e gitmiyoruz."

Subaylar, "Ne olduysa bu Schneidemühl yüzünden" diye düşünüyor ve kenti en argo sözlerle niteliyorlardı.

Sabah, birinci tabur kent merkezindeki Hindenburg Alanı'ndan yola çıktı. Askerler marş söylemeye başladı. Çocuklar koca koca açtıkları gözleriyle pencerelerden ve kapı girişlerinden onlara bakıyordu. Viyesselçakov at üstünde konvoyun önünde gidiyordu. Arkasından birbirine karışmış bölükler geliyordu; bölük komutanları da at üzerindeydi. Piyadenin ardından taburun barıştaymış gibi tertemiz parlatılmış maynatanları geçti, sonra tehdit edici namluları arkaya yönelmiş arabalar ve el arabaları üzerindeki makineli tüfekler. Konvoyun son arabasının üzerinde Glaşa oturuyordu. Kırmızı yanakları sevinçten parlıyor, bütün dünyaya gülüyordu.

Daha uzun bir dinlenme molası vereceklerini uman askerler yine de bu beklenmedik hareketten hoşnuttu. Ancak hangi yolu izleyecekleri hakkında daha fazlasını öğrendiklerinde üzüntüyle başlarını sal-

ladılar: “Ah, Berlin’e gitmiyoruz!” Üzerlerinde beyaz bayrakların rüzgârlanıp sallandığı köylere, kentlere, kiremit çatılara, çitlere ve bahçelere merakla bakıyorlardı.

Yolda uzun uzun söyleşiyor ve Almanya üzerine düşünce ve izlenimlerini anlatıyorlardı.

Bir kolhoz işçi ekibinin başı ve eski tarım işçisi olarak kıdemli başçavuş Godunov, elbette özellikle tarıma ilgi gösteriyordu. Gri Alman toprağını parmaklarının arasında eziyor ve köylülerin dar tarla şeritleri ile toprak sahiplerinin geniş arazilerini uzman gözlerle inceliyordu. Konakladıkları köylerde çiftlikleri ve tesisleri uzun uzun geziyordu.

“Değişik yaşamışlar,” dedi büyük, traşlı ensesini kaşıyarak. “Buradaki büyük toprak sahibi iki bin hektar araziye sahipken, öbür köylülerin toplam toprağı beş yüzdü. Bu ne biçim düzen, şeytanı bilir. Tam anlamıyla eşitsizlik!” Küçümseyerek gülümsedi ve bir süre konuşmadan yürüdü. Herkes onun Altay bölgesinde yaşadığı ‘Lenin’in Yolu’ kolektifini anımsadığını anladı.

Askerlere bundan sık sık söz etmişti. “Öğrenmek için bizim oraya gelmeliler,” dedi gururla; sonra birden şu anki sorumluluklarını anımsadı. Gürleyen bir sesle bağırdı: “Sıraya! ... Yürüyüş düzeni!.. Pitçugin, geride kalma!”

Özel olan her şeyde geneli görme alışkanlığına bağlı olarak parti örgütçüsü Slivyenko, “Ve onlar hep yakınıyordu, toprak az diye...” dedi. “Toprak elde etmek için bize savaş açtılar. Ama bunun için büyük çiftlik sahiplerine karşı savaşlardı daha iyi olurdu. Hem daha ucuz olurdu, hem de daha anlamlı!”

İri atının sırtında yaylanan ve askerlerin konuşmalarını yarım kulak dinleyen Çohov, aslında kişisel sorunlarını düşünüyordu.

Binbaşı Migayev az önce hızlı tırısla kendisine yetişti, Schneidemühl çarpışmaları için kızıl bayrak nişanına önerildiğini bildirdi. Bölüğüyle birlikte kente ilk giren yüzbaşı Çohov olmuş, Albatros fabrikasının anabinasıyla kavşak caddeyi ele geçirmişti.

Yüzbaşının bencil yüreğini bir sıcaklık dalgası sardıysa da yanıt vermedi. Migayev gözünü kırparak “Ne diyorsun?” diye sordu.

“Hiç” diye yanıtladı Çohov.

“Uyuz,” diye düşündü Migayev. Çohov’un bir karşılık vermesini

çok isterdi. Yüzbaşı için derin bir kaygı içindeydi, özellikle özlük dosyalarındaki özgeçmişini okuduktan sonra.

“İyi, bölüğüne katıl,” dedi Migayev düş kırıklığıyla.

“Başüstüne!” diye yanıt verdi Çohov, dizginleri çekti. Yürüyüş koluna dönünce, kırmızı beyaz kurdelayla süslenen o güzel ve ünlü nişanı sevinçle düşündü. Ancak kendini toparlamaya zorladı hemen: Sakın yumuşama!

Hırsını elden geldiğince bastırmaya çalışarak, “Yalnızca Lubyen-zov’un yardımıyla kavşağı o kadar hızlı ele geçirebildik, çünkü Almanlar’a arkadan el bombası atmıştı,” diye düşündü.

Muhafız binbaşığı derin bir sempatiyle andı. Yarası tehlikeli mi acaba? Tümene geri dönebilecek mi?

Askerler Çohov’a saygıyla davranıyorlardı. İlk zamanlarda oldukça ölçülü yaklaşan Slivlenko bile şimdi yeni komutanın tuhaflıkları olsa da iyi bir adam olduğunu düşünüyordu. “Politik olarak biraz geri kalmış,” diye düşünüyordu Slivlenko onun hakkında. Çohov bugüne kadar ünlü kalesini yanında götürdüğü için zaman zaman kaygı duyuyordu. Kalesi gerçekten de üstlerin gözlerinden uzakta, alay koşuntusuyla birlikte bölüğü izliyordu.

Schneidemühl çarpışmaları sırasında yüzbaşı, kurşunlara karşı sanki şerbetliymiş gibi soğukkanlı davranarak askerlerini kendisine hayran bırakmıştı. Öteki zamanlarda da, bir mola sırasında şakayla anlattığı üzere, çocukken gerçekten büyümlü bir merhemle ovulmuş gibi davranıyordu. Somurtkan bir yüzle, bir tek annesinin kendisini tuttuğu topuğun kuru kaldığından dem vurmuştu. Yara alabilecek tek yeri de orasıydı.

“Ama şimdi bambaşka bir şey anlatıyorsunuz,” diye gülmüştü Semiglav. “Destanda sözü edilen Aşil’in topuğuydu bu!”

Çohov ise “O zaman sormamak gerek işte” diye kestirip atmıştı.

Şiddetli bir kuzey rüzgârı esiyordu. Askerler rüzgâra karşı direne direne yürümek zorunda kalıyordu. Paltolarının etekleri ve çadır bezinden yağmurlukları uçuşup duruyordu. Arabaları örten tenteler gü-rültüyle takırdıyordu. Maynatanların namlularına sulu kar taneleri düşüyordu. Rüzgâr sokak kıyılarındaki ağaçların dallarında uğuldu-yor, tarlaları süpürüyor ve balkonlarla pencerelerde asılı beyaz bezle-ri koparıyordu.

Yürüyüşün dördüncü gününde bölük, gösterişli büyük bir çiftlikte konakladı. İri ağaçların çıplak dalları gerisinde parlak beyaz bir duvarın arkasında yüksek çatılı eski bir ev duruyordu. Duvarlarını kaplayan sarmaşıklar kıvrım kıvrım dolanarak, donmuş pencerelerdeki buz çiçeklerini andıran güzel desenler çizmişti.

Kıdemli Başçavuş Godunov, askerleri yerleştirdikten sonra her zaman yaptığı gibi çiftlik binalarını dolaşmaya çıktı. Neyse, ahırlar ve hayvanları kapattıkları yerler ‘fena değildi’, neredeyse memleketteki Altay kolhozundaki kadar iyi sayılırdı. Buradaki bu zenginlik yalnızca bir tek insanındı. Godunov bu duruma bir kez daha küçümseyerek gülümsedi.

Parti örgütçüsüne sormadan edemedi: “Almanlar’ın bir kültür halkı olduğu söylenir durur... Ama, birinde çok varken ötekinde ise hiçbir şeyin olmaması kültür müdür ki?”

Beyaza boyalı çiftlik binalarının ortasındaki avluda özel bir araba, bir Mercedes-Benz duruyordu. Kaportasına sıradan bir tahta araba oku tutturulmuştu. Godunov, bu düzenlemeyi görsünler diye bütün askerleri yanına çağırırdı.

Askerler kahkahalarla güldüler. Almanya’da benzinin tükenmekte olduğuna ve zengin çiftlik sahiplerinin bile saman motoruyla yolculuk etmek zorunda kalmasına sevindiler.

Godunov, bu Hitler dönemi Alman aracının yanına Çohov’un Kaiser Wilhelm döneminden kalma tarihî kaleskasını yerleştirdi. Akşam yemeği için gerekli emirleri verdikten sonra da, gerçekten korkuya kapılmış Almanlar’ın yaltaklanan gülümsemelerle kendisini karşıladıkları komşu çiftlikleri gezmek üzere yola koyuldu. Almanca bilgisi sadece “kalt”* ile “kaputt”** sözleriyle sınırlı olduğu için söyleşide bulunmaya kalkışmadı. Salt sıradan bir turist gibi birkaç küçük çiftliği gezdi. Gördüklerinden tümüyle hoşnut, başını sallayıp gür sesiyle “Tamamdır!” dedi.

Kıdemli başçavuşun yüzündeki o hoşnut gülümseme, büyük çiftlik evine döndükten sonra asker Pitçugin’in yokluğunu ayırt edince kayboldu. Schöneberg kentindeki bir günlük konaklama sırasında Pitçugin’in geride kaldığı saptandı. Kıdemli başçavuş kaygılanmaya başladı. Askerin yokluğunu yüzbaşıya bildirmek gerekiyordu.

* Soğuk -çev.

** Bozuk -çev.

“Arayın!” diye emretti Çohov.

Godunov, Semiglav’ı Schöneberg’e yolladı. Akşamın geç saatlerinde, herkesin çoktan uykuya çekildiği sırada Pitçugin ile birlikte geri döndü Semiglav.

Çohov’un açık ve kısa konuşma biçimini alışkanlık haline getiren kıdemli başçavuş, “Neredeydin?” diye sordu.

Kaluga yöresinden artık genç sayılmayacak, çelimsiz bir adamdı Pitçugin. Kıdemli başçavuşun önünde kısık mavi gözlerini kırıştıtarak, “Uyuyakaldım kıdemli başçavuş yoldaş,” dedi, “uyandığımda nereye gideceğimi bilemedim. Belki ardımdan birini yollarsınız diye düşündüm ve bekledim.”

Pitçugin aynı şeyi yüzbaşıya anlattı ve ekledi: “Beni aratmak üzere arkamdan adam gönderdiğiniz için çok teşekkür ederim.”

Umarsız bir kurnazlıkla konuşuyordu ama kesinlikle doğruyu söylemiyordu.

“Hoşgeldin,” diye karşılık verdi Çohov. “Bir dahaki sefere ardından kurşun göndereceğiz.” Bu gözdağının ardından Pitçugin’i düşünceleriyle baş başa bırakıp gitti.

Pitçugin, kızılımsı cılız saçlarını kaşıyıp, “Ne dersin bu işe? Galiba beni gerçekten öldürecek! Öyle biri o!..” dedi Semiglav’a.

Büyük çiftlik sessizliğe büründü. Pitçugin avluda biraz daha dolandı sonra içeri girdi. Bir o askerin bir bu askerin yüzüne baktı. Hepsi uyuyordu. Yalnızca tıka basa kitap dolu geniş bir odada Slivyenko büyük bir kanepeye uzanmış kocaman bir mahorka içiyordu. Sigaranın ateşi loş ışıkta parladı ve başçavuşun düşünceli yüzünü aydınlattı.

Pitçugin ayak uçlarına basa basa parti örgütçüsüne yanaştı, bir dakika kadar sessiz durdu ve sonunda, “Bak sana ne göstereceğim,” dedi.

Dışarı çıktı, bir sırt çantasıyla geri döndü.

Bağlarını çözerken bir komplocu gibi gülümsüyordu.

“Baksana Fiyodor Andreyiç,” dedi kendisine tam güvenmeyen bir fısıltıyla, “çantama bir bak, ne buldum.”

Sırt çantasında bir dürüm kromlu kösele vardı.

“Ne işine yarayacak bu?” diye sordu daha düşüncelerinden kopmamış Slivyenko umursamazca.

“Bir askerin buna gereksinimi olmaz, bu doğru. Fiyodor Andreyiç, ama köylünün işine çok yarar. Savaş yakında bitmiş olacak. Tamam

işte! Bizim Kaluga'da bu derinin fiyatı kesin üç bindir. Almanlar her şeyi çaldı, götürdü; insanlar devrimden önce olduğu gibi kenevirden ayakkabı giyiyor. Sorun bu işte!”

Slivyenko elini boşverircesine salladı.

“Saçmalama sen de!.. Bu iki parça derinle bütün insanlara ayakkabı sağlayacağını mı sanıyorsun?”

“Niye herkese?” diye sordu alınarak. “Herkesin gereksinimi benim mi sorunum? Benimkiler yetmiyor mu! Bütün bir aile, Fiyodor Andreyiç, altı can.”

“Aile mi?” Slivyenko, Pitçugin'e baktı, ama bir şey demedi.

Pitçugin ise işin ucunu bırakmadı: “Evet, çok adaletli ve ucuz. Bu Almanlar'dan alınan bir tür savaş ödeneği. Onların derisini yüzmek gerek! İşte bu, merak ediyorsan!”

“Bir parça kromlu kösele!” diye güldü Slivyenko ve sırtını çevirdi.

Uyumuştı belki de, en azından ağzını açmıyor ve Pitçugin'in konuşmayı sürdürme girişimlerine tepki vermiyordu.

Sonunda Pitçugin gitti, yan odadaki döşegine yattı ama uyuyamadı.

Evlerde, dükkânlarda karşısına çıkan onca sahipsiz, terk edilmiş mal, onda çalma hırsı uyandırmıştı.

Yıkık dökük evini düşündüğünde ağlamaklı oluyordu. Gördüğü her şeyi oraya götürmek geliyordu içinden: Tahtalar, kiremitler, sandalyeler, kapacak, atlar ve inekler. Otobüs büyüklüğünde kocaman bir araba düşlüyordu. Ah her askere çift koşumlu bir araba verilebilseydi! Bulunduğu yerde dönüp duruyor, bu arabayı tepeleme yüklenmiş olarak gözlerinin önünde canlandırıyordu. İşte... şimdi köyüne giriyor ve çocukların neşeli, gür sevinç çığlıklarıyla karşılanıyordu.

Çok saygı beslediği Slivyenko'ya karşı kafasının içinde kendini savunarak, “Elbette,” dedi, “bütün insanlara ayakkabı bulmak iyi olurdu! Ama ben sadece küçük, sıradan bir insanım!.. Parti örgütçüsü değil!..”

Odanın duvarlarında büyük, yaldızlı çerçeveleri olan tablolar asılıydı. Yağlıboya yüzlerin silik çizgileri Pitçugin'e bakıyordu.

Çiftlik kapısındaki nöbetçi düzenli biçimde bir aşağı bir yukarı yürüyordu.

Aşağıdan ayaklarını sürüyen yaşlı bir kadının adım sesleri duyuluyordu. Bütün evde nöbetçi dışında uyumayan yalnızca iki kişi vardı: Pitçugin ile yaşlı çiftlik sahibesi.

Kadını sınırsız, neredeyse vahşî bir korku kaplamıştı. Ya zamanında oğluyla birlikte kaçamamıştı ya da yaşlı bir kadını kimsenin rahatsız etmeyeceğini düşündüğü için kaçmak istememişti. Şimdi hizmetçilerin kaldığı küçük odada oturuyor, en küçük seste titremeye başlıyor ve –eski bir Prusya soylusu olarak– her an uzun sakallı bir Bolşevik’in elinden gelecek ölümü bekliyordu. Ortalığın tümüyle sessizliğe gömülmesine, kumaştan duvar kağıtlarındaki desenlerde bir değişiklik olmamasına ve koltuk kenarlarındaki tunçtan sfenkslerin hâlâ aynı sarsılmaz sakinlikle bakmayı sürdürmesine karşın, yaşlı kadın, içinde ne kendisine ne de alışık olduğu bütün bu şeylere yer olmayan yeni, anlaşılmaz, düşman ve korkunç bir dünyanın gelmekte olduğunu duyumsuyordu.

Sovyet Ordusu’nun gelişini, herhangi bir işgalcinin gelişi olarak değil, dünyanın sonu olarak görüyordu; tüm yaşamını geçirdiği dünyanın sonu.

Onu almak için kimsenin gelmemesi, yaşlı kadını daha da korkutuyordu.

Ancak şafak sökerken odanın kapısı açıldı ve askeri üniforma taşıyan çok iri bir Rus kadın eşikten girdi.

Beklediği sakallı Bolşevik’in yerine bir kadının gelmesi, yaşlı kadının neredeyse korkudan bayılmasına neden oldu. ‘Komiser’ kadının açık renk gözlerine bakıyor, ölgün bir fısıltıyla dualar okuyordu.

Tabur berberiyle birlikte içeri giren Glaşa’nın kafası ise, onun neden korkuya kapıldığını araştıramayacak kadar değişik, ciddi şeylerle doluydu. Yaşlı kadına askerler için banyoyu ısıtmasını emretti. Ancak köyde banyo yoktu. Almanlar daha çok çanaklarla leğenlerde yıkanıyor. Glaşa bir şaşkınlık çığlığıyla yaşlı kadından sıcak su hazırlamasını istedi. Kadın ölümden bir mucize eseri kurtulduğunu sandı ve emri yerine getirmek için koştu.

Yüzbaşı Çohov avluya çıktı.

Glaşa kendisine, tabur ikmal beklediği için alayın bir süre burada konaklayacağını bildirdi.

Avluda neşeli bir telâş vardı: Saçlar kesiliyor, temiz çamaşırla sabun dağıtılıyordu. Glaşa askerlere bundan sonra yatağa girerken atletlerine kadar soyunmayı kesin bir dille emretmişti.

Enerjik bir biçimde “Ulaşım hendeklerinde ve sığınaklarda yeterince giyinik yattınız,” dedi. “Şimdi yeniden düzenli bir yaşama alışmanın zamanı geldi!”

Yaşlı ev sahibi volanlı uzun siyah elbisesiyle avlunun bir köşesinde bulunan mutfakta koşuşturuyordu. Su dolu kapların durduğu büyük fayans ocağın altını yaktı. Saçlarını tepelerinde toplamış ve askerleri gözücuyla gizli gizli şeyreden iki hizmetçi Alman kız ona yardım ediyordu.

Çohov, Glaşa'nın bölüğe komuta ettiğini gördüğünde yukarıya, odasına çekildi. Bir kadının emrine girmek istemiyordu, konu sağlığı koruma olsa bile.

Yaldızlı çerçeveli tablolarla şöyle bir baktıktan sonra pencerenin yanına oturdu. Aklına birden bu siyah giysili yaşlı kadının ev sahibi olması gerektiği geldi. Bunun iyice bilincine vardığında gözlerini kocaman kocaman açtı.

Yaşayan bir çiftlik sahibi. Çevredeki bütün bu tarlalar, topraklar, ormanlar ve otlaklar bu siyahlı yaşlı kadının olabilir miydi, olanağı var mıydı bunun?

Çohov şimdi gri, hafif karla örtülü bir tarlanın kıyısındaki ormanlığa başka bir gözle bakıyordu. Ne tuhaf, bu geniş yapraklı ağaçlardan oluşan orman, bütün ormanlar gibi bir orman, tek bir kişinin ve sahibi de işte bu kişiydi, bu yaşlı kadın.

Bir kez daha avluya indi. Glaşa üçüncü bölüğe gitmişti. Askerler banyoya başlamışlardı bile. Kahkahaları ve büyük leğenlerde suyun şakırtıları duyulabiliyordu. Berber, camla kaplı bir verandada askerlerin saçlarını kesiyordu. Konuk odasından büyük bir aynayı taşıyıp getirmişti. Veranda tam bir berber dükkânına benzemişti. Hizmetçiler eve durmadan, sıcak ve soğuk suyla dolu yeni kovalar taşıyorlardı.

Çiftlik sahibesi hâlâ uzun siyah giysisiyle ocak başında duruyordu. Sarı, şiş yüzü buhardan nemlenmişti.

Şeytan alsın onu, sıradan yaşlı bir kadın işte! İğrenç bir kocakarıydı, başka bir şey değil!

Çohov'un hemen arkasından iri yarı yaşlı bir adam avluya girdi. İnce uzun bacaklarında pantolonunun paçalarının üzerine diz altına kadar yünlü çorap geçirmişti. Tepesinde bir tutam yeşilimsi tüyün komik bir biçimde sallandığı yeşil bir şapka takmıştı. Adamın kâhya olduğu anlaşıldı.

Çohov'u selâmladı adam, dakka başı Almanca "İzin verirseniz albayım?" diye konuşmaya başladı.

"Bana albayım diyerek yaltaklanıyor," diye aklından geçirdi Çohov. "Yağcı moruk!.."

Bu arada sürekli çiftlik sahibesini gözlüyordu. Gerçekten de iğrenç bir kocakarıydı. Ama o iriyarı Almanlar nasıl olur da böyle şişko, kambur bir cadının emri altına girebilmişlerdi? Neyse, Almanlar Hitler'i de çekmişlerdi...

Belki onları gerçekten sömürücüler olarak tasfiye etmek gerekir, diye düşünüyordu Çohov. Parti örgütçüsünün fikrini almaya karar verdi. Slivlenko yıkanmış ve avluya çıkmıştı. Çohov onu oturduğu sıraya buyur etti; kısa bir süre sustuktan sonra kararsız bir sesle "Bakın, bir çiftlik sahibi..." dedi. "Evet". diye yanıtladı Slivlenko, mutfak kapısında görünen yaşlı kadına umursamaz bir gözle bakarak.

Ardından yüzbaşının gergin yüzünü ayırt etti ve onun yüksek askerî rütbesine karşın hâlâ epeyce deneyimsiz olduğunu anladı.

Yaşamında ilk kez bir çiftlik sahibi görüyordu!

Slivlenko güldü: "Ne yani? Onu Rus akrabalarınızın ardından yollamak gerekmez mi?"

"Evet!" diye onayladı Çohov ve ayağa kalktı; belki de buna uygun bir emir vermek için.

Ama Slivlenko kalkmadı.

"Değmez," dedi kabaca, sonra bir kez de üstüne basarak "değmez," diye yineledi.

"Ya köylülerin toprakları!" dedi Çohov soruyla karışık.

"Her şeyin zamanı vardır," diye sakinleştirdi Slivlenko ve gülüm-

seyerek Ukraynaca ekledi: “Evet yüzbaşı yoldaş, yüksek politikayı bölük ölçeğinde yürütmenin olanağı yok.”

Bu söz Çohov’u kendine getirdi, çünkü yalnızca bir bölüğe komuta ettiğini anımsattı. Ancak içten içe Slivyenko’yla aynı düşüncüyü paylaşıyordu; toplumsal dönüşümler bir piyade bölüğü komutanının yetkilerini aşıyordu. Buna karşın alnını kırıştırdı.

Slivyenko, Çohov’un gözlerindeki öfke kıvılcımını ayırt ettiğinde ayağa kalktı. “Politik şubeye danışacağım; onlar karar versinler!..” dedi.

Çohov, Slivyenko’nun neyi anıştırmak istediğini çok iyi anlamıştı. Yeniden sıraya oturdu.

Kıdemli başçavuş yanlarına geldi; yeni yıkanmış, tertemizdi.

Yaşlı kadının çiftlik sahibesi olduğunu öğrendiğinde Çohov’dan da çok şaşırdı. Gerçeği söylemek gerekirse, yüzbaşının bu duruma kesinlikle el koyması gerektiği düşüncesini paylaşıyordu.

Tüm avluyu çınlatan güçlü bas sesiyle “Hu!.. Hu! Yaşlı cadı!” diye böğürdü kıdemli başçavuş, öyle ki kadınlar korkuya kapılıp çevrelerine bakındılar. “Kulak’sızlaştırmak gerek sizi!”*

Ne var ki parti örgütlenme sorumlusu onu da kendine getirmeyi başardı. Kıdemli başçavuş yumuşadı ve “Neyse, o zaman kahvaltıda bize hizmet etsin!” dedi Çohov’a.

“Bunu yapacak,” diye yanıtladı yüzbaşı ve gözücuyla Slivyenko’ya bakarak ekledi: “Yabancı emeği sömürdüğü için!”

Aynı anda Semiglav pencereden seslenerek yüzbaşının tabur kargâhına çağırıldığını bildirdi. Atı eyerlendi ve Çohov komşu köye doğru yola çıktı. Godunov da ev sahibesiyle kahvaltı konusunu konuşmak üzere eve girdi.

Kahvaltıdan sonra askerler türkü söylemeye koyuldular. Pencere-ler ardına kadar açıldı ve türkü bütün köye yayıldı. Memleket özle-miyle dolu, ciddi, hüznü türküler söylüyorlardı.

Askerler çocukluk günlerinden beri iyi tanıdıkları sözleri söyledik-lerinde, türkülerin içeriğiyle bulundukları çevre koşullarının içeriği arasındaki ayrımı kısa sürede duyumsadılar. Eski ezgilere yeni, alışıl-madık bir biçimde kulak kabarttılar; evlerinin önünde sessiz oturan ve ağır ağır akıp giden Rusça türkülerin ezgilerini dinleyen Almanla-

* Kulak: büyük toprak ağası –çev.

r için de geçerliydi bu nerdeyse. Ve askerler kendi türkülerini böyle bir açıdan görmeye başladıkları için onlarda yepyeni güzellikler ve şimdiye kadar keşfedilmemiş bir güç buldular.

“Sessizce çalınca çan, öylesine suskun...” diye söylüyordu Semiglav, özlemle dolu. Bu sözlerle hayranlık duyuyordu ve her keresinde yeniden hayran kalıyordu.

“Ah, ne kadar da güzel sözler bunlar!” diye düşünüyordu.

Kıdemli başçavuş Godunov, bu kez kıdemli başçavuşluk gururun-u bir yana bırakarak, bas sesiyle vokallik yapıyor, duygulanarak ezgiyi dinliyor ve memleketteki kolhozu, o uçsuz bucaksız toprakları, Altaylar’ın sık ormanlarını; burada olmaktan ama buna karşın onu iştîmelerinden duyduğu gururla düşünüyordu.

Pitçugin pencere pervazına yerleşmişti ve yumuşak tenor bir sesle ötekilere eşlik ediyordu.

“Ah o bir zamanki geceler, gençlik hazları!” diye söylüyordu Gogoberidse. Doğuya özgü bir tarzda, kısık sesle, uzatarak, beklenmedik yumuşak geçişlerle söylüyordu.

Gerçi bu bir Rus türküsüydü, ancak ona görkemli Gürcistan’ı anımsatıyordu, memleketi Kahetiyen’i ve Alasan kıyılarındaki yeşil üzüm bağlarını. Gururla, gözlerinin mavimsi beyazını parlatarak, evlerdeki Almanlar daha iyi duysunlar diye sesini yükseltti:

*“Ah • bir zamanki geceler –gençlik hazları!
Memleket toprakları, yeşilin göz alıcı parlaklıktaydı...
Kuruyan gözpınarlarında
Sönerdi yakıcı gözyaşları kıvılcım gibi.”*

Slivyenko hüznünlendi ve kimseye belli etmeden dışarı süzüldü. Dışarıdaki nöbetçi, türkü söyleyenleri kıskançlıkla dinliyordu.

Slivyenko bahçe kapısının dışına çıktı. Şose bu erken saatte bomboş uzanıyordu. Taş duvara dayandı ve bir sigara içti.

Duvarın az ötesinde bir öbek insan birikmişti. Orada duruyor, Sovyet askerlerinin ezgilerini dinliyor ve tek tük sözcüklerle aralarında konuşuyorlardı. Slivyenko onları ayırt edince, yanlarına giderek “Ne istiyorsunuz?” diye sordu.

Grubun içinden eski bir yelek giymiş, başına yanlarında kulaklıkları olan lacivert bir flanel şapka takmış genç bir adam öne çıktı; çe-

kingen bir sevinç ve neredeyse doğru bir Rusça'yla, ama Rus olmadığını belli eden tuhaf bir söyleyişle, "Ben Çekim, Çek!" dedi.

Slivyenko ona elini uzattı. Bundan onur duyan Çek, eli öyle güçlü sıkarak karşılık verdi ki Slivyenko gülümsemek zorunda kaldı. Bir gülümsedi mi de, herkesin onun sevecen ve iyilik dolu yapısını görmemesine olanak yoktu.

Grupta bulunanlar çevresini sarıverdiler. Elini sıkıyor, bir yandan da omzuna arkadaşça vuruyorlardı.

Slivyenko, Çek'in sözlerinden, çiftlik sahibi Borkau Baronesi'ne zorunlu tarım işçiliği yapan yirmi kişinin, kendilerini kurtardıkları için askerlere teşekkür etmeye geldiklerini anladı. Aralarında Hollandalılar, Fransızlar, Belçikalılar, bir Danimarkalı ve kendisi –"Çek, Çek!"– vardı.

Ayrıca, baronesin dün akşamdan beri iyi yemek dağıttığını, bunca yıldan beri bu sabah ilk kez kahvaltıda sahanda yumurta olduğunu öğrendi. Borkau Baronesi'nin tarım işçilerine sahanda yumurta vermesi için koca Sovyet Ordusu'nun Almanya'ya gelmesi gerekmişti.

"Bir tek Sovyet Ordusu'nun, dünyada bir başkasının değil!" diye çevirdi bir Fransız'ın nükteli sözünü.

"Burada Rus tarım işçileri yok mu?" diye sordu Slivyenko.

Çek, sevinçli bir sesle yanıtladı: "Hayır, Rus yok."

Bu canlı, soğuktan morarmış, ama keyfi yerindeki Çek, her şeyden neşeyle söz ediyordu. Bir yıl önce bulunduğu Alman toplama kampındaki günlerinden bile. En karanlık anıların dahi karşısında sönük kalacak kadar büyük bir sevinçle dolu olduğu görülebiliyordu.

Daha önce burada Rus zorunlu tarım işçilerinin çalıştığı, ancak yaklaşık on gün kadar önce bölgede Sovyet tanklarının görülmesi üzerine götürüldükleri anlaşıldı.

Bu kızlardan biri kurtuluştan kısa bir süre önce ölmüş ve yakınlarda bir yerde gömülmüş.

"Rus slečna*... ağladı, ağladı... ve öldü," diye anlatıyordu Çek.

Herkes sustu. Hepsi Slivyenko'nun ne diyeceğini bekledi. Yüzü asıldı ve "İçeri girin!" diye yanıtladı yalnızca.

Neşeli bir kalabalık olarak doluştular avluya. Ancak siyah giysi-

* Çekçe genç kız.

siyle yaşlı kadını pencerede görünce ürkekleştiler ve adımlarını yavaşlattılar.

Slivyenko bunu ayırt eder etmez cesaret verici bir sesle “Gelin, korkmayın!” dedi.

Öyle sert ve aşağılayıcı bir bakış yöneltti ki, yaşlı kadın korkudan titreyerek oradan uzaklaştı.

Askerler kurtarılmış tarım işçilerinin çevresini sardılar ve onlarla konuşmaya başladılar; özellikle el ve göz yardımıyla. Kıdemli Başçavuş Godunov olanca cüssesiyle dikildi ve saçlarını tepelerinde toplamış iki kadını yanına çağırarak tarım işçilerine hizmet etmeleri emrini verdi.

“Sevdikleri her şey masaya getirilecek,” diye açıkladı. “Anlaşıldı mı?”

Ne var ki bu bile ona az geldi. Yaşlı kadına da masa hizmeti yapması emrini verdi. Kadın ağır adımlarla mutfak ile masa arasında gidip gelmeye başladı, titrek tombul elleriyle tabaklar getirdi.

Slivyenko Çek’i bir yana çekti. Bir süre konuşmadan öylece durdu, sonra “O kız kimdi? ... O Rus kızı?..” diye sordu.

Çek, onun burada ‘domuz bakıcısı’ olarak çalıştığını söyledi. Ukraynalı’yımış.

“Ukrayna’dan mı?” diye sordu Slivyenko ve huzursuzca bir mahorka sigarası sarmaya başladı.

“Evet öyleydi,” diye yanıt verdi Çek.

Slivyenko sıraya oturdu, Çek’i de yanına oturması için buyur etti. “Sigara ister misiniz?” dedi.

Hem de nasıl istiyordu! Tarım işçilerine hiç tütün verilmemiş, neredeyse açlıktan daha fenaymış bu. Slivyenko, büyük tütün torbasının içindekileri onunla paylaştı.

“Evet, kızcağız Ukraynalı’ydı. Kumral, yanık tenli bir şeydi, uzun saç örgüleri vardı. Evet, burada domuz ahırının yanındaki bu sırada akşamları oturur, ağlardı. Barones ya da kâhya Bay Vogt, onu ayırt edinceye kadar. O zaman barones el çırpır ve öfkeyle, ‘Aman Tanrım, Rus kız yine çalışmadan ortalıkta oturuyor!’ derdi. Kâhya da, ‘Neden ağlıyorsunuz ki?’ diye sorardı hep kıza.”

“Uzun saç örgüleri mi vardı?” diye sordu Slivyenko.

“Evet,” dedi Çek.

Öbürleriyle birlikte 1942’de gelmiş buraya. Hepsi çok kötü görü-

nüyormuş.

“Bu açık,” dedi Slivyenko ve en sonunda kısık sesle “adı neydi?” diye sordu.

Adı Galya değil, Maria’ydı.

Çek, ötekilerin yanına gitti, fakat Slivyenko başını hüznle iki elinin arasına alarak domuz ahırının yanındaki o eğreti sırada oturmayı sürdürdü. Gerçi kız onun Glaşa’sı değildi, ama Almanya’da birçok büyük çiftlik, birçok da Rus mezarı yok muydu?

Askerler gürültülü olmaya başladılar.

Zayıf, hafif kızılımsı altın renkli saçları omuzlarına dökülen bir Hollandalı genç kızın çevresini sarmışlardı.

Çok güzeldi; uzun siyah kirpiklerle çevrili açık mavi gözleri, ağızlarını hazla şapırdatan askerlere baştan çıkarıcı bakışlar fırlatıyordu. Ne yazık ki kocasını da tanıttı onlara; sessiz, sarışın bir adamdı. Bu tanıştırma, güzel kızı çok beğenen Gogoberidse’nin hevesini gözle görülür bir biçimde kırdı.

“Nasıl?” diye takıldı Pitçugin, onun düş kırıklığına uğramış halini görünce. “Evli bir kadın, ha? Ve sen, anlıyor musun, boş durma!..”

“Yok” diye karşılık verdi Gogoberidse, cesaretsiz. “Hollandalılar bizim yandaşlarımız, biliyorsun!..”

Pitçugin kadınlara sakınmadan bakıyordu, özellikle artık pek de genç sayılamayacak bir Fransız kadına. “Yaşı tam da uygun,” dedi, hep aynı Almanca sözcükleri belirgin bir Rus aksanıyla sıralayıp durdu: “Oturun, bayan, iyi, iyi!”

Kadınlar neşeliydi. Alman kızların kıskanç bakışlarına karşılık veriyorlar, mutfaktan masaya, masadan mutfağa küçük küçük adımlarla gidip gelen Barkau Baronesi’ni gördüklerinde zevkle ve sevinerek gülümsüyorlardı. Rusça bir tek sözcük bilmedikleri için üzüntülüydüler.

Bu arada altın saçlı Margareta buradaki arkadaşlarından öğrendiği Rusça bir türküyü yumuşak bir sesle söylüyor, çekinmeden mavi, cesur gözleriyle askerleri süzüyordu. Rusça kelimeleri korkunç bir aksanla söylüyordu.

“Missalyota kekatalis

Solitista olyetoy!”

Bunun şu anlama gelmesi gerekiyordu: Bir kayıkta gidiyorduk, sırmalı yarım. Askerler kahkahalarını patlatarak gülüyorlardı.

Çohov tabur karargâhına vardığında çağrı nedeninin bir toplantı olduğunu öğrendi; ilerleme ve bu sırada ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması üzerine kısa, sıradan bir bölük komutanları toplantısı.

Çohov'un asık suratı herkesi şaşırttı. Askerlerin donanımı, silâhların temizliği ve bakımı, buna benzer bilinen şeylerden söz etmesine karşın, kafasında bambaşka düşünceler geçermiş gibi görünüyordu. Sürekli duraksıyor, bir beyin sarsıntısından kaynaklanan konuşma özürlü bugün kendini her zamankinden daha çok belli ediyordu.

Toplantıdan sonra Glaşa içeri girdi. Bölük komutanlarını kahvaltıya buyur etti. Gülümsemeye çalışıyordu. "Bugün son kez birlikte kahvaltı edeceğiz çocuklar..." dedi.

Glaşa'nın "Başka bir görev verilmek üzere," tümenin sıhhiye komutanınca çağrıldığına ilişkin emir gelmişti.

Bu emir Viyesselçakov ile Glaşa'yı bir yıldırım gibi çarpmıştı. So-ruşturmayı yürüten Binbaşı Garin, onlara birçok kez her şeyin yolunda gittiği, kimsenin onları ayırmak düşüncesinde olmadığı konusunda güvence vermişti.

Ve birdenbire bu emir geldi.

Çekingen Viyesselçakov, üstleriyle özel sorunlar üzerine konuşmayı sevmemesine, becerememesine karşın, Glaşa'nın direktmesi karşısında bir kez daha alay komutan vekilini telefonla aramıştı. Ama vekili gibi alay karargâh komutanından da sert bir dille emre karşı gelinemeyeceği yanıtını almıştı.

Bunun üzerine Glaşa, Binbaşı Garin'i tümen karargâhından aradı. Garin utanarak kendisinin buna karşı bir şey yapamayacağını, kolordu komutanlığının böyle karar verdiğini söyledi.

Kolordu komutanlığı! Kolordu komutanlığı, Viyesselçakov ve Glaşa için neredeyse bulutların arasında bulunan, erişilmez bir kudurumdu. 'İlişkileri'yle, sıradan adlarıyla kolordu komutanlığını uğraştırdıkları için dehşete kapıldılar.

Yemeğe oturuldu; ancak bugün, genellikle Glaşa'nın sorumlu olduğu neşe eksikti. Sessizce sıradan şeylerden söz ediliyordu.

Viyesselçakov susuyordu. Yalnızca zaman zaman Glaşa'ya bakıyor ve "Ne yapalım, ne yapalım!" diyordu.

Glaşa için hazırlanan araba kapının önüne geldi. Tabur komuta-

nının emireri eşyalarını yerleştirdi. Glaşa bölük komutanlarını, tabur komutan vekilini, tabur emir subayını, emirerleri ve tabur karargâhındaki tüm askerleri kucakladı. Herkesi iki yanağından öptü, Rus geleneğıne göre üç kere, sonra arabaya bindi.

Subaylar dış merdivende duruyor, olup biteni sessizce seyrediyorlardı.

Arabacı dizginleri eline aldı. Viyesselçakov arabanın yanında yürüyordu.

Glaşa, giderken ona “Çizme fırçasıyla boya sırt çantasında, sol cepte; Seryoşa biliyor. Tarak nlkte, dikkat et onu hep orada tut ve onu hep yerine geri koy. Dokuz tane mendilin var. Gün aşır bir yenisiyle değıştir. Deri çizmeler onarımda, bugün bitecek; onları giy ve kromlu kundura çizmelerini onarıma ver, sağı topuğı çok yamulmuş. Yeni ordu cerrahı geldiğinde ona Sulfidin ve ispirto ver. İki de bavlulda,” dedi.

Araba tepeyi açıp köy gözden silinince arabacı atı durdurdu. Glaşa arabadan indi, ağılamaya başladı ve Viyesselçakov’a sarıldı.

Hâlâ ayrılamıyorlardı, bir süre arabanın ardından yürüdüler. Arabacı anlayışla sırtını çevirdi, gözünü atın kuyruğına dikti.

Bu sırada Çohov geri dönmek üzere yola çıkmıştı. Atı ağır adımlarla ıslak asfalt üzerinde ilerliyordu. Yer yer karla örtülü tarlaların üzerinde acımasız bir rüzgâr esiyordu. Yol oldukça ıssızdı, zaman zaman bir kamyon geçiyordu. Bir araba durdu, üç kişi indi. Araba yolunu sürdürdü, ama yolcular duruyor, sigara içiyor ve acele etmeden Çohov’a doğıru yürüyorlardı.

“Merhaba yüzbaşı,” diye seslendi aralarından biri.

Çohov atını durdurdu. nl keşifçi yüzbaşı Mesçerski gülümseyerek karşısındaydı. Uzun boylu, ince, çok sevecen ve her zamanki gibi aılışılmadık nazik.

“Size rastladığıma çok sevindim,” dedi Mesçerski. “Yakınlarda mısınız?”

“Evet, bir sonraki köyde.”

Çohov eliyle çiftliğı işaret etti; sonra “Tümen burada uzun sre mi kalacak?” diye sordu.

“Kimse bilmiyor,” diye yanıtladı Mesçerski. “Biz gezici hastaneye gidiyoruz. Bizim muhafız binbaşı orada yatıyor.” Sonra Mesçerski

sanki birden bir şey anımsamış gibi bağırdı: “Yüzbaşı yoldaş! Ona siz yardım etmiştiniz. Bizimle gelin, sevinecektir. Geçenlerde sizi sordu.”

Çohov ciddi bir biçimde, “Ben ona yardım etmedim. Durum daha çok bunun tersiydi. O Almanlar’a arkadan saldırdı,” diye karşılık verdi.

“İşte bu eşsiz bir şey,” dedi Mesçerski. “Ah, kusura bakmayın! Sizi tanıştırmayı tümüyle unuttum.... Oganyesyan, bizim çevirmenimiz... Kıdemli Başçavuş Voronin... Yüzbaşı Çohov...”

Çohov atını çevirdi ve keşifçilerin yanı sıra gitmeye başladı. Kısa süre sonra bir yan yola saptılar. Uzakta bir köyün kiremit çatıları ve olmazsa olmaz kilise kulesi belirdi. Sonra gezici hastanenin beyaz çadırları görüldü. Üzerlerinde demir sobanın hafif mavimsi dumanı tütüyordu.

Çohov, çadırları görünce, daha önce yaralanmış her askerin duyduğu saygıya o da kapıldı. Gezici hastane genellikle askerlerde en güzel anıları bırakırdı. Savaşın cadı kazanından yaralı çıkarak oraya gelinir, hemen tertemiz bir çarşafa yatırılır, temiz çamaşır ve yüz gram votka verilir, yaralar sevecen ellerce sarılır, yumuşak sargı beziyle kurumuş kanlar temizlenir ve ateşli alınlar suyla ıslatılırdı.

Kısa süre önce içinde bulundukları çarpışmalarla bu karışıklık o kadar büyük ve rahatlama duygusu öylesine güçlüdür ki, daha sonra beyaz bir hastane çadırı gördüğü zaman insan yalnızca derin bir gönül borcu duyabilir.

Çohov atından indi ve dizginlerinden tutarak yürümeye başladı. Her yerde beyaz önlüklü kadınlar dolaşıyordu. Hemşireler, keşifçilere sevecenlikle gülümsüyor ve “Muhafız binbaşı sabahtan beri sizi bekliyor” diyorlardı.

“Bu sabah sargısını değiştirdik!”

Mesçerski bir çadırın önünde durdu.

“Muhafız binbaşı burada yatıyor,” diye açıkladı Çohov’a.

Çohov atını bir çite bağladı ve keşifçilerle birlikte çadıra girdi. Onları karşılayan genç, al yanaklı hemşire hepsine önlükler dağıttı ve çadır bezinden bir bölmenin arkasına götürdü.

Lubyenzov yatağında oturuyor, zayıflamış ve ciddi görünüyordu. Tanır tanımaz, “Merhaba. Sizi burada görmeyi beklemiyordum!” dedi Çohov’a.

Yatağın yanındaki sandalyelere yerleştiler. Mesçerski bölmenin arkasındaki hemşirenin yanına gitti ve alışlageldiği üzere kısık sesle muhafız binbaşının durumunu sordu. Mesçerski'nin annesi de evde biri hasta olduğu zaman böyle yapardı. Mesçerski elinde olmadan annesine öykünüyordu. Onun gibi alçak sesle ve onun kadar ayrıntılı soruyordu; muhafız binbaşının yarasıyla ilgili her şeyi, hem de en ince ayrıntısına kadar.

Oganyesyan, Lubyenzov'a 'Pravda' ve 'Krasnaya Sveda'nın en yeni sayılarını getirmişti. Voronin, çevreyi dikkatle kolaçan ettikten, hatta doktorlar var mı diye küçük pencereye bir göz attıktan sonra Lubyenzov'un yastığının altına usulca votka dolu bir matara koydu.

"Aman boş ver!" dedi Lubyenzov. "Niye yastığın altına saklıyorsun ki?.. Onu hemen içelim."

Muhafız binbaşı çadırda bir başına kalıyordu. Kendisinden başka yaralı yoktu burada. Yasak olmasına karşın onu gezici hastanede bırakmışlardı. Yarasının hafif olduğunu öğrenen tümen komutanı, keşifçi komutanından ayrılmak istemiyordu. Bir menzil hastanesinde olsa onu büyük olasılıkla başka bir tümene gönderirlerdi. Lubyenzov'a çok değer veren general da bunu kesinlikle önlemek istiyordu.

Mesçerski hemşireyle birlikte döndükten sonra, Voronin kadının kulağına bir şeyler fısıldadı. Hemşire tepkiyle kafasını salladı, ama yeniden dışarı çıktı hemen, birkaç bardakla geri döndü. Sakınarak çevresine bakındı, doktorların bunu öğrenmemesi gerekiyordu.

Sonra içmeye başladılar. Çarpışma bölgelerinden kısa bir süre uzak kaldıklarında askerlerin her zaman yaptıkları gibi konuşmuyor, fiziksel ve ruhsal olarak dinleniyorlardı.

Sobadaki odun çatırdıyordu. Hemşire açık kapının önünde oturuyor, arada sırada sobanın açık kapağından ateşe bir odun parçası atıyordu. Sessizdi, rahat ve sıcaktı.

Birden ara bölme sarsıldı ve bir kız, üzerinde apoletsiz bir üniforma paltosu, hızla içeri girdi; soluk tenliydi, iri gözleri ve oğlan kesimi parlak saçları vardı.

"Almanlar Madüsee-Stargard bölgesinde toplanıyorlar," diye patladı aceleyle; ardından dudakları gerilerek bir gülücük halini aldı. Herkesin elini sıktı ve tanımadığı Çohov'a kendini tanıttı: "Vika."

Çohov, onun tümen komutanının kızı olduğunu anladı. İlk kez görüyordu.

Vika az önce babasının yanındaydı ve titizlikle aklında tuttuğu yeni haberleri getirmişti. Başkomutan, Schneidemühl'ün alınmasıyla ilgili teşekkürünü dile getiren bir emir yollamıştı, bu emri içeren bir bildiri verdi muhafız binbaşıya.

“Babam çok sevindi,” diye açıkladı Vika. “Stalin’in kendisi, Almanlar’ın Doğu Pomeranya’daki en güçlü savunma noktalarından birinin Schneidemühl olduğunu yazıyor... Ve ordu komutanı ne demişti: Küçük bir kentçik.”

Lubyenzov kahkaha attı. Vika alçak sesle sordu: “Biliyor musunuz kim size selâm yolladı?” Muzaffer bir edayla çevresindekilere baktı: “Korgeneral Sisokrilov! Bizzat. Size ve bana...”

Hüzünle ekledi: “Oğlu düştü.”

Vika sustu ve hemşiresinin yanına, sobanın önüne oturdu. Lubyenzov anlatıyordu: “Korgeneralle birlikte tankçı piyadelere gitmiştim. Bir keşif yolculuğu yapıyordum ve ona kılavuzluk ettim...” Lubyenzov, Çohov’a döndü: “Ama sizin bunu anınsamanız gerekir... O zaman sizin kaleskanızı sollamıştık.” Muhafız binbaşı alnını kırıştırdı, “Yoksa o şeyi hâlâ yanınızda mı taşıyorsunuz ya da bir yerlerde bırakıp gittiniz mi?” diye sordu.

Çohov, gözlerini yere indirerek kaçamak bir yanıt verdi: “Ata biniyorum.”

“İyi yaptınız,” dedi Lubyenzov. “Kaleskalar hayır getirmez.” Gü-lümsedi.

Keşifçiler, muhafız binbaşının bugün çok düşünceli hatta neredeyse karamsar olduğunu ayırt ettiler. Bunu Çibiryov’un ölümüne yor-dular. Ancak bunun başka bir nedeni daha vardı. Lubyenzov bir gün önce askerî başhekim, operatör Mişkin ile vizite sırasında söyleşide bulunmuştu. Mişkin rastlantı sonucu bir başka taburun kadın operatörü, Bayan Kolzova hakkında konuşmuştu. Onu çok yetenekli ve geleceği parlak genç bir doktor olarak tanımlamıştı. Bayan Kolzova’nın yaptığı karmaşık bir karın ameliyatını anlatmıştı.

Lubyenzov, soru sormamış, yalnızca söyleşiyi sürdürmüştü, ancak Mişkin ona Kolzova’nın üstlerinden biriyle ilişkisi olduğunu anlatmıştı.

Kıpkırmızı kesilen Lubyenzov “Kiminle?” diye sormuştu.

“Krassikov’la.”

Krassikov’un olması Lubyenzov’u özellikle rahatsız etmişti. Lubyenzov, söz konusu albayı birkaç kere görmüştü. Kuşkusuz cesur ve enerjik olsa da orta yaşlı, çok kaba, kendini beğenmiş bir albaydı. Muhafız binbaşı, birdenbire Krassikov’un sanki kendisine her zaman itici gelmiş olduğunu düşündü. Ama bu hiç de gerçeğe uymuyordu.

Lubyenzov, bu konuyu düşünmemeye çalışıyordu. Mesçerski’ye döndü: “Saşa, bana bir şeyler okuyun. Burada çok hüzünlü bir hava oluştu, şiir dinlemenin tam vaktidir.”

Mesçerski sıkılmaya başladı. “Ne diyorsunuz muhafız binbaşı yoldaş!” diye karşılık verdi. “Tam da bizim gitme vaktimiz...” Sandalyesinden kalkmak istedi ama Lubyenzov onu engelledi.

Çohov şaşakalmıştı. Şiir yazıyor diye düşündü Mesçerski’ye saygı duyarak. Bir köşeye çekilmiş olan Oganyesyan, orada bulunduğu sürece içinde ilk kez konuştu ve Lubyenzov’un üstelemesine katıldı. Vika da tavırsız kalmadı, “Okuyun, size rica ediyoruz,” dedi.

“Size Vasili Tiyorkin’i okuyacağım, A. Tvardovski’nin bir şiiri” dedi Mesçerski. “‘Kızılordulu’ dergisinde çıkmıştı.”

Hepsi sevindi. Gözüpek ve akıllı bir asker olan Tiyorkin, her alanda bir ustaydı ve cephede olan tüm askerlerin sevgilisiydi. Adından söz edilmesi bile hemen her askerın yüzünde neşeli, kurnaz ve hatta gururlu bir gülümseyişin doğmasına neden oluyordu. Her biri, ‘Vasili Tiyorkin’ şiirinin doğrudan kendisinden söz ettiği duygusuna kapılıyordu.

Mesçerski okumaya başladı ve kısa zamanda odadaki herkes bu yalın, sıcacık dizelerin uyumuna ve derinliğine kapılıverdi.

*“Zorunluluk değildir askerlik dediğin,
ne de silâh taşımak düğün dernek.*

‘Dur’ deseler ‘yat borusu’dur!

Sefere çıkıldı mı, ‘Dışarı’ komutu!

Evet, savaştasın demektir asker,

şiddetle çatışsın zorlu düşmanla.

Zafere koşarsın ‘İleri!’ dendiğinde.

‘Öl!’ dendiğinde gözyaşı dökmezsın.

Ama biz şöyle deriz sevince boğularak:

Hiç mi hiç şerbetli değilsen eğer

o kahrolası şarapnellere karşı

şovalyemiz sapasağlam ayakta.
Ya da şeytan alası bir kurşun
öylesine sıkılmış bir kör kurşun
nişan alınmış değildir size
isabet etmemesi gerekirdi ama
yine de eder yüreğinize ey kardeşler!
Ve o gümbürtüsü savaşın
yaşamınızı allak bullak eder,
her şey bitiverir bir anda!
Son saatiniz olabilir her saat,
çıkılabilir mi acaba ertesi güne?
Kimse söyleyemez bunu
kimse kestiremez önceden...”

Voronin derin bir iç geçirip ondan sürdürmesini istedi. Mesçerski askerler arasında popüler olan değişik şiirler okudu; “Bekle Beni”yi ve başkalarını.

Lubyenzov sonunda, “Şimdi de kendi yapıtlarınızdan Saşa. Keşifçiler üzerine olanını!” dedi.

Mesçerski’nin yüzü birden ciddileşti. Biraz düşündükten sonra alçak sesle, öbürlerinden daha az coşkuyla ve sesini daha az yükselterek okudu:

“Vakur, ciddi bir sessizliğe bürünüp
giderler patikalar, yollar boyunca,
kahrın sınıdığı memleket toprağından uzakta.
Kaygıyla, kederle dolu analar
mektuplarını salar arkalarından.
Ne var ki ulaşmış değil hiçbirisi onlara.
Keşifçiler gitti ve bir daha dönmediler.
Çam dalları örter onları usulca,
ilkbahar selleri gözyaşı döker.
Sislidir gök, solgundur seher vakti
susmuş ama sadık kalanların üstünde
ışıldayıp durur o sönümsüz kızıl yıldız...”

“Sanki bir kitaptan” dedi Voronin.

Lubyenzov, övgüden dolayı utanan ve birden kendini yaşamından

sorumlu bulduğu Mesçerski'ye sevgiyle bakıyordu. "Bu çocuğu artık hiçbir yere göndermeyeceğim," diye karar verdi Lubyenzov... "Ben düşersem o kadar kötü olmaz. Ama o bir şair. Belki savaştan sonra ünlü olur ve önemli yapıtlar yazar."

"Siz sürekli uğraşıp duruyorsunuz," dedi Lubyenzov. "Düşüncelere dalacak zamanınız yok. Ama ben, şimdi işsiz güçsüz yatakta yatıyor, gün boyunca düşünüyorum. Biz neler başardığımızın, ne kadar kocanın bir güç olduğumuzun daha doğru dürüst ayırımında bile değiliz. Biliyor musunuz, Mesçerski'yi kıskanıyorum; o şiirler yazıyor!.. İnsanlara büyük sözler doğrudan, ölçüsüz uyaksız söylenseydi, alınırlardı ve söyleyene gülerlerdi. İnsan herkese sarılmak ister, ama bu biraz utandırıcı. Hemşireye sarılırdım, ama korkarım, niyetimin değişik olduğunu düşünürdü." Hemşire kıpkırmızı kesilerek çadırıdan dışarı fırladı.

"Görünen o ki sarılmaya karşı bir diyeceği yok," diye güldü Voronin.

Vika, kendisine yersiz görünen bu şakaya zorla gülümsedi. Lubyenzov'u büyük bir dikkatle dinliyordu.

İçindekileri dökmeye alışık olmayan Lubyenzov, birden utangaç bir havaya büründü ve konuşmayı meslekî sorunlara çekti. Oganyesyan'a bazukaların Almanca kullanım kılavuzunu hâlâ saklayıp saklamadığını sordu. Almanlar bu ilginç silâhlardan çok sayıda geride bırakmışlardı; ama Sovyet askerlerinin büyük bölümü bunları kullanmayı bilmiyordu.

Muhafız binbaşı, "Kullanım kılavuzunu Rusça'ya çevirmek, tümen inatbaasında bastırıp askerlere dağıtmak gerek... Bunlarla nasıl ateş edildiğini öğrensinler; işe yarar," dedi.

Oganyesyan ve Mesçerski muhafız binbaşının bu önerisini tümen komutanına bildirmeye söz verdiler.

Çohov, gitmek istemiyordu. Muhafız binbaşının bulunduğu ortam, ancak arkadaşlar arasında görülmesi olanaklı bir dinginlik, iyilik ve söze dökülemeyen karşılıklı bir içtenlikle doluydu.

Ancak vedalaşma vakti gelmişti.

"Taburunuz nerede?" diye sordu Lubyenzov.

"Çok yakında," dedi Çohov. "Bir büyük çiftlik sahibesinde konaklıyoruz. Cadı çok zengin! Evin her yanı tablolarla dolu."

O anda sessiz tercüman birden canlandı. Ayağa fırlayarak Ço-

hov'un elini kaptı ve heyecanla: "Tablolar? Ne tür tablolar?" diye sordu.

Çohov ansızın gelen bu soruya hemen yanıt veremedi.

"Ne tür tablolar mı?" dedi. "Ne tür bilmiyorum. Değişik, değişik."

"Orası nerede? Hemen bugün yanınıza geleceğim."

Hepsi, sanattan anlayan tercümanın coşkusu karşısında gülümsedi.

Çohov, "Gelin!" dedi. "Komşu köyde kalıyoruz. Buradan görünüyor. Şu kilise kulesinin orda."

Sonra çadırdan çıktı, atını çözdü, eyerine atladı ve bölüğüne doğru hızla sürdü.

Çohov, çiftliğe yaklaştığında, asker kahkahaları ve kadın sesleri duydu.

Yüzü asıldı; atını kırbaçlayarak şaşkın nöbetçinin yanından hızla geçti, sonra da avlunun ortasında durdurdu.

Bölük nöbetçisi Gogoberidse, eli yanmış bir çocuk gibi Hollandalı güzeli bırakarak yabancı bir sesle “Dikkat!” diye bağırdı.

Kahkahalar bir anda kesildi. Herkes ayağa fırladı. Askerlerin ardı sıra biraz korkuya kapılan konuklar da ayağa kalktı.

Çohov, attan inmeden üstçavuşa “Nasıl bir kutlama bu?” diye sordu.

Godunov, neşeyle yanıtlamak için acele etti: “Bunlar Alınan değil yüzbaşı yoldaş... Burada zorunlu tarım işçisi olarak çalışmışlar. Hepsi bizimkiler, yani işçiler, yüzbaşı yoldaş. Faşistlerin boyunduruğu altında çok çekmişler.”

“Sürdürün öyleyse!” diye emretti Çohov.

Attan indi ve eve girdi.

Evde, çiftlik sahibesiyle Slivyenko bir odada karşı karşıya oturuyordu. Slivyenko’nun yanında, yıpranmış kolsuz bir ceket ve başında lacivert bir bereyle tanımadığı genç bir adam duruyordu.

Yaşlı kadının suratı korkudan bembeyaz olmasaydı, tanışların bir araya toplanmış olduğuna inanılabilirdi.

Slivyenko, yüzbaşını ayırt eder etmez ayağa kalktı.

“Çiftlik sahibesiyle siyasî bir söyleşide bulunuyorum,” dedi gülünseyerek. “Ortaya neler çıkıyor, çok ilginç! Ona, çağdışı kölecî çalışmadan nasıl yararlanabildiğini sordum. O da, ‘Rica ederim, bu kölelik mi? Bu insanlar paraya gereksinimleri olduğu için çalışıyorlar’ dedi. Ben sordum, Çek yoldaş tercüme etti, hem onun hem bizim dilimizi konuşuyor. ‘Nasıl? Bu insanlar istekleri dışında çalışmıyorlar mı, buraya başka ülkelerden zorla getirilmediler mi?’ dedim. Biliyor musunuz o yaşlı cimri ne yanıt verdi? ‘Onlar evlerinde açlıktan ölecekti’ dedi. ‘Orada fabrikalar üretmiyor’ dedi, ‘üretmiyor, her şey yıkılmış, ekim ve hasat hemen hiç yapılmıyor...’ O zaman ben de sordum: ‘Peki fabrikalar niye üretmiyor? Niye her şey yıkılmış? Bunları siz yaptınız, alçaklar!’”

Slivyenko sustu, eliyle küçümseyici bir hareket yaptı.

Bu sırada kapı açıldı ve yabancı işçilerden bir grup içeri girdi. En önde parlak, koyu mavi gözlü güzel Hollandalı kadın vardı. Çohov'a elini uzattı, kızardı ve heyecanını saklayamadan birkaç sözcük söyledi.

Çek tercüme etti: Margareta, tüm yabancılar adına, aynı zamanda aileleri adına da, yüzbaşıya ve kahraman Sovyet Ordusu'na teşekkür ediyordu.

Çohov onun küçük elini sıktı ve ne karşılık vereceğini bilemedi.

Kitap raflarıyla dolu bu büyük, karanlık odada dünyanın her bir yanından görülvormuş gibi geldi Çohov'a. Ağır, uyaklı olmasa da ona benzer bir şeyler söylemek gerekirdi. Kendisi ise yalnızca yüzbaşıydı ve üstleri arasında adı pek de olumlu anılmıyordu. Ancak bunu o genç Hollandalı kadın ve arkasındaki o çeşitli memleketlerden gelen öteki insanlar bilemezlerdi! Onların gözünde güçlü, hatasız biriydi; arkasında bütün Sovyet Ordusu vardı.

"Bunun için buraya geldik," dedi.

Odasına kaçmak istedi, ama olanağı yoktu bunun: Yabancılar bir duvar gibi çevresini sarmıştı.

Çek, onları tek tek tanıştırdı. Çohov, böyle tuhaf, başka zamanlarda yalnızca çeviri romanlarda rastlanır adlar taşıyan insanların neredeyse tıpkı Sovyet vatandaşlarına benzemelerine şaşırdı. Bir Fransız'ın adı "d'Artanjan" gibi bir şeydi. Suskun, soluk benizli, pantolonu yıpranmış bir gençti.

Yakında eve dönüp dönemeyeceklerini, dönerlerse nasıl döneceklerini sordular. Sovyet makamlarının direktiflerini beklemeli miydiler? Yoksa kendi başlarına mı yola çıksalardı? Sonra, bu iş için Sovyet komutanlıklarından belirli belgelere gereksinim var mıydı, bunu bilmek istediler. Bu tür kağıtların düzenlenmesinde direndiler.

Roos adındaki Hollandalı, yüzbaşı beyden, kendisine savaşın tam tamına ne zaman bitmiş olacağını söylemesini rica etti. Fransız kadın Margot Mellier, Almanlar'ın ulaşım araçlarına el koyup koyamayacaklarını, telsiz yoluyla ya da başka bir yolla Paris'le bağlantı kurup kuramayacaklarını bilmek istedi. Yüzbaşı bey bu konuda gerekli talimatları verebilir miydi?

Her yeni soru Çohov'un biraz daha utanmasına yol açıyordu. Salt bir piyade bölük komutanından başka bir şey olmadığını açıklasa mıy-

dı, bilemiyordu. Ama ne olursa olsun, onların yasal koruyucusuydu. Güçlü olduğuna inanıyorlardı, onları düş kırıklığına uğratmamalıydı. Belki bu anda o da kendisini her şeyi yapacak güçte duyumsuyordu.

Yanıtı şöyle oldu: Bekleyin, emirleri bekleyin. Direktifler Sovyet Başkomutanlığı gerek duyar duymaz gecikmeden verilecektir.

Yanıtından son derece hoşnuttu.

Strassburglu bir Fransız, tüm arkadaşları adına bir kez daha Yüzbaşı beye teşekkür eden Monsieur Gardonne, Mareşal Stalin'in nasıl olduğunu sordu. Buradaki zorunlu tarım işçileri grubundan ve kendisinden, Monsieur Gardonne'dan selâm yollamasını rica etti.

Hayır, Çohov'un aklına, Stalin'i kendisiyle bu kadar yakın ilişki içinde gören düşünceye gülümsemek gelmedi. Tersine bugüne kadar duyumsamadığı bir sıcaklık yayıldı yüreğine. Şöyle dedi: "Başkomutanın sağlığı elbette iyi. Askerlerinin şimdiden Almanya'da olmasından tabii ki hoşnut. Selâmınız iletilecektir." Bir an sustuktan sonra yalancı olmamak için, "Olabildiğince kısa sürede," diye ekledi.

Her şey bir basın toplantısına benziyordu. Çohov derin bir soluk aldı. Margareta ona parlayan gözlerle baktı. Çiftlik sahibesi daha önceki gibi koltukta oturuyordu. Kımıldamaya cesaret edemiyordu.

Bu sırada Slivyenko, tarım işçilerinin üst başlarının çok kötü durumda olduğunu ve kadınların takunya giydiklerini fısıldadı Çohov'un kulağına.

Yüzbaşı, yaşlı kadına çatık kaşlarla bakarak emretti: "Giysi ve ayakkabı dağıtın."

Çek zevkle tercüme etti. Çiftlik sahibesi acele ayağa kalktı, eteğinin cebinden kocaman bir anahtar destesi çıkardı ve kapıya yöneldi.

Kadınlar, toprak ağasının sandıklarından kendilerine giysi seçmek için sevinçle ardından gittiler. Çohov, kıdemli başçavuş Godunov'u onlarla birlikte yolladı ki, 'halk düşmanı' diye nitelediği kadın, yabancılara en kötülerini vermeye kalkmasın.

Kadınlar bir yığın giysi ve ayakkabı toparlayarak güle konuşa barınaklarına döndüler. Nitekim giysilerin değiştirilmesi gerekiyordu. Boylara, bedenlere uydurulmalı, 1939 bile olsa yılın modasına uygun hale getirilmeliydiler...

Ah, nasıl da şakırdıyorlardı! Evet, şu Ruslar ne iyi adamlardı.

Böyle bir beş yılın ardından kadınların evlerine dönerken neye gereksinim duyduklarını biliyorlardı.

Erkekler, yüzbaşıyla konuşmak için odada biraz daha kaldılar; ancak o sırada kamyon kornaları kulakları sağır edencesine çalındı. Çam dallarıyla örtülü bir ağır topçu alayı köyden geçiyordu. Herkes, o koskoca topları görmek için sokağa koştu.

Çohov geride bir başına kaldı. Büyük konuk odasında bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Her duvarda, siyah cila çekilmiş tahta parçalarına, egemenlerin av eğlencelerinin gösterişli zafer anısı olarak çatal-lı geyik boynuzları tutturulmuştu. Biraz altlarında altın yaldızlı çerçevelerin içinde tablolar asılıydı.

Çohov yalnız kendisiyle değil, askerlerle de gurur duyuyordu; Muhafız Binbaşı Lubyenzov'la, Yüzbaşı Mesçerski'yle, hepsiyle. Bu duygu onun için yeni bir şeydi, dikkat ve merakla kendi içine kulak kabartıyordu.

Pencerelerin arkasında kamyonlar kornalarını çalıyor, metal şıkırtısı duyuluyor, neşeli konuşmalar ve selâmlar yükseliyordu.

Birden kapı açıldı, Margareta içeriye girdi. Birkaç sözcük geveledi ve yüksek ökçeli yeni siyah ayakkabılarını gösterdi. Sanki yüzbaşıya teşekkür etmek istiyormuş gibi bir hali vardı.

Birbirlerinin karşısında duruyorlardı.

Güzel bir kadındı, kendi de bunun ayrımındaydı. Öteki ise çekici bir erkekti, ama bundan haberi yoktu. Yalnızdılar, Margareta ona baştan çıkarır bir biçimde gülümsedi. Adam kendisini büyük bir ordunun temsilcisi olarak duyumsuyordu, bu yüzden de ciddi ve güçlü görünmek için çabalıyordu.

Kadın narin parmağıyla onun çenesine dokundu ve "Margareta... ya siz?" dedi.

Çohov anladı ve yanıt verdi: "Vasili Maksimoviç."

Uzun adı anlamadı ve kaşlarını kaldırdı kadın.

Çohov kolaylık olsun diye ikinci adı bırakmaya karar verdikten sonra "Vasili" dedi.

Sanki sevinmek için özel bir nedeni varmış gibi, "Vassill, Vassill" diye güldü kadın.

Bir an suskun kalarak karşılıklı durdular, sonra ikisi de nedenini

pek kestiremeden bu durumdan utandılar. “Belki benden bir şey rica etmek istiyor,” diye düşündü Çohov ve kadına bakmamak için kendini zorladı. Margareta ise, “Yüzbaşının işi olabilir ve ben onu oyalıyorum” diye düşündü.

Birkaç sözcük mırıldandı ve yanıt bekledi, ama o bir şey demedi çünkü ne dediğini anlamamıştı. Ardından kadın bir dizini bükerek reverans yaptı ve dışarı çıktı. Çohov’un ise şaşkınlıktan gözleri büyüdü. Reveransları şimdiye kadar yalnızca kitaplarda okumuştur.

Kadın kapı arkasında bir an duraksadıktan sonra, yüzbaşının ne kadar sevimli ve tuhaf, adınınsa Vassill olduğunu anlatmak için arkadaşlarının yanına koştu.

Margareta, Saandamlı’ydı; Amsterdam’ın kuzeybatısındaki küçük bir kent. Saandam eski bir bendin arkasında tam deniz kıyısındaydı; martılarla ve tuzlu balık kokusuyla dolu bir kentçik. Adı bir zamanlar Saardam’dı. Ağustos 1697’de Moskova Grandükü ve Rus Çarı Birinci Peter burayı ziyaret etti. Heykeli hâlâ oradaydı. Çarın o zamanlar birkaç gün konakladığı ev de duruyordu. Kent yakınlarındaki bir kereste fabrikasına Çarın ziyareti anısına “De Grottvorst” (Grandük) adı konmuştu.

Margareta, Rusya’yı düşünürken, bu geniş ülkeyi kafasında kocaman gölgesi bir zamanlar memleketi Saandam’ın sessiz sokaklarını da kaplayan büyük, güçlü ve anlaşılmasız bir insan yığını olarak canlandırıyordu. Almanlar’ın Sovyetler Birliği’ne karşı savaşa girmesi de, kendisi ya da memleketlileriyle doğrudan bir ilişkisi olmayan uzak, yarı fantastik bir olay olarak geliyordu. Elbette boyunduruk altına alınmış Hollandalılar, Almanlar’ın Rusya’daki yenilgi haberlerini sevinçle dinliyorlardı. Almanlar’dan nefret ediyorlardı, tıpkı atalarının Wilhem von Oranien döneminde İspanyollar’dan nefret ettikleri gibi. Ancak bu olaylar ile kendi gelecekleri arasındaki doğrudan ilişkiyi göremiyorlardı.

Yaşamı birden bu olayların akınına uğramıştı. O kocaman doğulu uzaklıkların hiç de o kadar uzak olmadığı ortaya çıktı, her şey o kadar gezegendışı gelmiyordu artık. Bir zamanlar Margareta Reen’in, o rahip vaazları, bulvar gazetesindeki öyküler ve romantik küçük kent sinemasıyla yetişmiş on sekiz yaşındaki kızın düşündüğü gibi değildi hiçbir şey.

Tamı tamına işte bu Ruslar Margareta'yı ve vatandaşlarını kurtarmıştı. En kısa sürede annesini, memleketi olan küçük kenti ve deniz kıyısını yeniden görecekti ve bunu onlara borçluydu.

Kurtarıcılara karşı gönül borcu duyuyordu. Yersiz yurtsuz geçen üç yıldan sonra ilk kez kendisini iyi yürekli, dev bir gücün koruması altında duyumsuyordu. Bu güç onun için o kısa boylu, zayıf, iri gözlü yüzbaşıda vücut buluyordu.

Margareta ona hayranlık duyuyor, kendisinden çok uzun olmadığı için az da olsa seviniyordu. İyi ki Birinci Peter kadar uzun değildi, öyle olsa ondan korkardı.

Yüzbaşının yanında kendisini Borkau Baronesi'nden, kâhyasından, tüm o ... daireleri, ... kurulları, ... yöneticileri, ...föhrerlerinden uzak bir hayaletin gün ışığında yok olması gibi bütün bu karmaşık ve korkunç halka oyunundan sıyrılmış, güvenlik içinde duyumsuyordu.

Oganyesyan ertesi gün çiftliğe gitti. Karşılaşacağı zevkin beklentisiyle her zamankinden daha çabuk yürüyordu. Merdiveni bir çırpıda aştı. Sanki savaş öncesindeki mesleğine, Tanrı biliyor ya pek de önemli olmayan, seferberlik çağrısı yapıldığında hemen hiç zorlanmadan, hafif yürekle ayrıldığı müze rehberliği işine dönmüştü. Oganyesyan, birden büyük bir sevinçle neredeyse unuttuğu bir şeyi yeniden duyumsadı: Buradan çok uzakta, tuvallere yansımış parlak renklerin arasındaki o eski yaşamı ne kadar eşsizdi.

Savaştan önce sayısız öğrenci, işçi ve Kızılordulu çalıştığı güzel sanatlar müzesine gelmişlerdi.

Oganyesyan, tabloları zevkle anlatmıştı, ama resimler o zamanlar ona, sanata saygıyla bakan ve içtenlikle ölü tuvalerde bu kadar çok düşüncenin ve ayrıntının saklı olduğuna şaşan o sevecen, ciddi çocuklardan daha yakın ve anlaşılır geliyordu. İnsanlığın gelişimine duydukları güvenle dolu bu gençler, eski ustaların kaybolan gizleri, renklendirme ve kompozisyonda aşılamayan yapıtları hakkındaki açıklamalarını belirli bir kuşkuyla dinliyorlardı.

Savaş yıllarında müze ziyaretçileriyle müzenin dışında, gündelik yaşamda ve savaşırken yeniden karşılaşmıştı.

Bunlar, dünyadaki her şeyle ilgilenen, her şeye ulaşmak ve her şeyi öğrenmek arzusuyla dolu insanlardı. Bu olağanüstü bilgi açlığı onların karakter özelliklerinin en harika olanıydı. Tercümanı aynı zamanda “Her şeyi bildiği” için çok seviyorlardı. Gündelik yaşamın insanları olarak, başta büyük değer verdikleri, matematik ve teknik alanındaki dahi Leonardo da Vinci, bütün sanatçılar hakkındaki öyküleri dinlemek istiyorlardı.

Askerlerin coşkulu ilgisi, ilk zamanlar bundan böyle ulaşım hendekleri, topçu konuşlanmaları, sıkıcı Alman tutsakları, rüzgârlı geceler, sefil sığınaklar dışında hiçbir şeyin olmayacağını düşünen Oganyesyan’ı sevindiriyor ve neşelendiriyordu.

Hayır, askerler ondan daha akıllı ve uzak görüşlüydü. Onlar, kendisinin çok sonra kavradığı bir şeyin bilinçindeydiler: Her şeyi daha yaşayacak olmalarının ve uğruna sonuçta bu savaşın da yürütüldüğü yaşamın.

Şimdi, tabloları görececek olmanın sevinciyle yeniden duyumsadı:

Sanat, günlük sıkıntılarıyla ve her gün birlikte olduğu subaylarla askerlerin gelecekleriyle cephe yaşamından o kadar da uzak değildi.

“Tablolar” dedi kendi kendine, “Müzenin yalnızca bir yarısını temsil ediyor. İkinci yarısı ziyaretçileridir.”

Oganyesyan yavaş adımlarla, Çohov ile bölüğün parti sorumlusu olan siyah sakallı başçavuşun eşliğinde geyik boynuzlarının altında asılı tabloların bulunduğu konuk odasına giriyordu.

Leonardo da Vinci’nin “Mona Lisa”sının, Viyanalı “Venüs”ünün, Rubens’in Leningradlı “Perseus ve Andromeda”sının ve Giorgi-ones’in Dresdenli “Venüs”ünün iyi birer kopyaları vardı. Yanlarında çeşitli Alman sanatçıların manzara ve natürmort resimleri asılıydı.

Oganyesyan, eski iyi dostlarla karşılaşmış gibi sevinçliydi. Her bir tablonun oluşumundaki en ince ayrıntıyı biliyordu. Fakat o dalgınlığı ve kayıtsızlığı nereye gitmişti! Antonyuk, bu hareketli, gülümseyen, gençleşmiş insanda tercümanını tanıyamazdı.

Askerlerin sanat anlayışını geliştirmek için bu uygun fırsattan yararlanmak isteyen Slivyenko görev başında olmayan herkesi konuk odasına çağırırdı.

Çevresini askerlerin kuşattığı Oganyesyan, bir müze uzmanının vakur ve önemli sesiyle her bir tablonun kompozisyonunu, içeriğini anlatmaya koyuldu.

Sanki savaş yoktu, askerler sanki kuzey bölgesinde kendilerini çetin çatışmalar beklemiyormuş gibi büyük bir dikkatle beş yüzyıl önce –artık o kadar da uzak olmayan– İtalya’da yaratılan tablolar hakkındaki açıklamalarını dinliyorlardı.

Oganyesyan, Gioconda tablosunun yanına geldi. Hayranlık ve aşkla dolu baktı ona, giderek artan bir şevkle konuşmaya başladı:

“1503 yılının ilkbaharında Leonardo da Vinci, tanınmış Floransalı soylu Francesco di Bartolomeo del Gioconda’nın ikinci karısı olan Mona Lisa’nın portresini çizdi. Eğer bu büyük ustanın fırçası olmasaydı bugün bu adamın ve karısının varlığından kimin haberi olurdu? Mona Lisa Napolili’ydi. 1479 yılında doğdu ve on altı yaşında evlendi. İşte burada son derece rahat bir tarzda koltukta oturuyor ve kollarını kenarlara yashıyor. Lütfen yüzünü inceleyin. Çizgilerine dalın!

Bu nasıl bir yüz? Neredeyse beş yüzyıldır bunun üzerinde neden tartışılıyor? Gioconda’nın yüzü birçok şeyi ifade ediyor. Kimileri alçakgö-

nüllülük, kimileri sevecenlik, kimileri de ahlâk ve aynı zamanda gizli arzular ifade ettiğini söylüyor. Dördüncü bir görüşe göre ise gurur, hatta kibir. Kimi uzmanlar bu yüzde ironi, meydan okuma ve acımasızlığı bir arada görüyor. Peki tüm bu yorumların hangisi doğru? Herhalde hepsi. Sanatçı bu hafif gülümsemede Floransalı kadının değişken karakterini yansıtmayı başarmış: Ateşli ve çekingen, sevecen ve acımasız...”

Oganyesyan, alnında biriken teri sildi ve zafer kazanmış bir edayla askerlerin ciddi yüzlerine baktı. Hedefine varmıştı. Tuvaldeki kadın onlar için artık çizilmiş herhangi bir resim değil, bir olay, bir sorun haline gelmişti. Ona büyük bir dikkatle bakıyorlardı.

“Bizim kentte,” dedi ağır ağır bir asker, “savaştan önce bir müze açıldı. Oraya birçok iyi tablo getirildi. Aralarında bu da vardı. Ünlü bir tablo. Önünde hep bir sürü insan duruyordu.”

“Mona Lisa’yı,” diye anlattı Semiglav, “ilk kez Moskova’da gördüm; oraya bir turizm şirketiyle gitmiştim. Orjinalin müzeden çalındığını duymuştum.”

“Evet, evet,” diye onayladı Oganyesyan, “1911’de, orijinal Paris Louvre Müzesi’nden çalındı, ve iki yıl sonra Floransa’da yeniden bulundu.”

Orta yaşlı, kısa boylu bir asker birden, “Böyle bir tablonun değeri nedir?” diye sordu.

Askerler ona sinirlenerek çıkıştılar. Oganyesyan kızgın bir biçimde öksürdü: “Çok. En azından yarım milyon.”

Asker, “Ya!” dedi ve onunla dalga geçildiğini sandığı için küçümseyerek “Alman markı olarak herhalde?” dedi.

Oganyesyan’ın rengi öfkeden soldu. Pitçugin’e ateşli bir biçimde yarım milyonun olasılıkla tablonun gerçek değerini bile karşılamadığını, kendi tahminlerine göre bu yapıtın değerinin nerdeyse bir milyon olduğunu anlattı. Altın olarak, mark olarak değil!

Pitçugin şimdi ona inanmıştı. Ellerini kavuşturmuş, gülümseyen kadına baktı ve suçlayıcı bir biçimde başını salladı. Arkadaşları çoktan başka tabloların yanına gitmişlerdi ama Pitçugin hâlâ Mona Lisa’nın önünde duruyordu.

Giorgione ve Rubens’in çizdiği kadınlar askerlerin çok hoşuna gitti.

“Bu tam bir güzel!” diye bağırды kısa bir süre için içeri giren Kıdemli Başçavuş Godunov.

Oganyesyan, övgü kendisineymiş gibi sevincinden kızardı.

“Bütün bunlar çiftlik sahibesinin odasında asılı,” dedi Slivyenko, “ve yalnızca o yaşlı cadının göz zevkini okşamak için.”

Oganyesyan, birden nerede olduğunu anımsadı ve herhangi bir çiftlik sahibesinin özel mülkiyetinde bulunan tabloları hayran kaldığını kavradı.

“Gerçekten, saçma!” diye mırıldandı.

Çohov onu kahvaltıya çağırdı. Masa kurulurken çevirmen büyük çiftliği gezmeye karar verdi. Yan odaya, kitaplığa geçti ve kitapları karıştırdı. Hitlerci kadının edebi yapıtları artık yerinde yoktu: Anlaşılan onları yok etme fırsatını bulmuşlardı. Bunun yerine, Ruslar’ın gelişi hesaplanarak dolaplardan çıkartılmış Gogol’ün, Dostoyevski’nin Almanca baskıları ve Heine’den bir şiir kitabı görünür biçimde masaya konmuştu. Bayan von Borkau bağlılığını sergiliyordu.

Oganyesyan aşağı indi ve merdivenleri ağır ağır çıkan sarışın bir genç kız gördü. Kız hiç görmediği subayı ayırt ettiğinde durdu, merdiven korkuluğuna yapıştı ve ona çekingenlikle ama aynı zamanda cilveyle baktı.

Tercümana eşlik eden Slivyenko, Oganyesyan’a Margareta hakkında bildiklerini anlattı.

Oganyesyan, güzel kızlar konusunda deneyimliydi, hem de yalnızca tuvallere çizilmişler konusunda değil. Margareta’ya zevkle baktı. Sonra onunla söyleşiye başladı. Margareta için esmer subayın çok düzgün bir Almanca’yla konuşması hoş bir sürpriz oldu.

Oganyesyan, Margareta’nın Hollandalı olduğunu öğrenince, tabii ki ona hemen Hollanda resim sanatı ve oradaki müzelerin durumu hakkında sorular sormaya başladı. Ancak Margareta’nın bu konuda söyleyeceği oldukça az şeyin olduğunu anlamak zorunda kaldı. Sıkıntıya düşmeden açıkladı bunu kadın. Almanya’ya götürüldüğünde on beş yaşındaydı.

Yukarıda kapıda Yüzbaşı Çohov göründü.

“Kahvaltı hazır,” dedi.

Oganyesyan, Çohov’a Margareta’yı da çağırmasını rica etti. Yüzbaşının yanıtı kısa oldu: “Tamam onu da getirin.”

Çohov bu durumdan hoşnuttu: Çünkü kendisi bunu yapmaya cesaret edemezdi.

Margareta, Çohov ile Oganyesyan'ın arasına oturdu. İki Rus subayıyla birlikte kahvaltı ettiği için yüzü gururla parlıyordu. Tercümanın ona sorduğu soruları canlılıkla ve uzun uzun yanıtlıyor, zaman zaman söylediklerini “Yüzbaşı Vassill”e aktarmasını rica ediyordu ondan. *Yüzbaşısının* Hollandaca ya da en azından Almanca konuşmamasına çok üzülüyordu.

Margareta, 1942’de başka gençlerle birlikte Almanya’ya getirilmişti. “Yalnızca hasat zamanı için” diye söz verilmişti o zamanlar onlara. Ve şimdi neredeyse üç yıldır gurbetteydi.

Bu arada Almanlar, Hollandalılar’a başka uluslardan insanlara göre çok daha iyi davranmışlardı; bunun nedeni onların da ‘germen’ ırkından olmalarıydı. Hollandalılar serbestçe sokaklarda dolaşabiliyor, Almanlar’la görüşebiliyorlardı. Sovyet vatandaşlarıyla Polonyalılar gibi onların giysi göğüslerine ve kollarına renkli bez parçaları dikilmiyordu. Yakınlarıyla mektuplaşıyorlardı.

Buna karşın ezilmişlik içinde ve korkunçtu yaşantıları. Grup grup bir kamptan ötekine, bir bölgeden ötekine sürekli göçmenlik ediyorlardı, ama bir zorunlu göçmenlik.

Margareta, Almanya’nın yarısını böyle dolaşmıştı. Harz’ın güneyindeki bir yeraltı uçak fabrikasında çalışmış, Stettin’deki bir fabrikada mermi hazırlamış ve Pomeranya’daki büyük çiftliklerde tahıl toplamıştı.

Geçen yıldan beri de buradaydı.

Bu zayıf, güzel göçmen kızı son üç yılda neler yaşamamıştı! Neler biliyordu. Birçok küstah adam, utanmaz kadın, zalim gardiyan ve acımasız patron tanımıştı.

Cezaevine bile girmişti.

Uçak fabrikasındaki kadınlar bir gün yönetimin, konaklama yerleriyle ilgilenmesini istemişlerdi. Yabancı işçiler çatıları akan tahta barakalarda kalmak zorunda bırakılıyordu. Üstelik lağım faresi kaynıyordu ortalık. “Kışkırtıcılar” tutuklandı, bunların arasında Margareta ve Smolenski arkadaşları Anya da vardı.

Anya cezaevinden çıkamamıştı. Onu işkencede çok ezmişlerdi. Margareta ise, herhalde ‘germen kanı’ taşıdığı için, hemen hiç dayak yememiş. Onu yalnızca bir kere kan çıkıncaya kadar kırbaçlamışlardı, o da fazla uzun değil.

Çok korkunç günlerdi.

Oganyesyan büyük bir dikkatle dinliyordu. Kızın sözlerinden, hat-
ta daha çok vurgularından, acı alaycılığından, insanların dürüstlüğü-
ne ve ahlâkına karşı güveninin sarsıldığını ayırt etti. Herhalde epeyce
bozulmuştu, her şeye boş veriyordu. Ama belki de bu, üç yıllık ezil-
mişliğe karşı kendini korumak ve büyük bir fare kapanına benzeyen
bu göçmenlik hayatına nasıl olursa olsun dayanmak, canlı kalmak
için ördüğü bir duvardı.

Margareta, hakkındaki her şeyi anlattıktan sonra Oganyesyan'ı
soru yağmuruna tuttu. Savaştan sonra ne olacağını bilmek istiyordu.
Hitler asılır mıydı?

Sovyetler Birliği'nde toprak sahiplerinin olmadığı, zenginlerin ol-
madığı doğru muydu? Sovyetler Birliği'nde bütün insanların komü-
nist olduğu doğru muydu? Yüzbaşı Vassill de komünist miydi? Sov-
yetler Birliği'nde evleniliyor muydu? Gazetelerde Rusya'da insanların
evlenmediklerini, birlikte yaşadıklarını –rastgele– okumuştı.

Oganyesyan sinirlendi ve bunun alçakça bir yalan olduğunu, ga-
zetelerin yalan söylediğini, bu yalanın tam da Sovyetler Birliği'nde
gerçekten toprak sahiplerinin ve sömürenlerin olmadığı için uydurul-
duğunu söyledi. Margareta sonra da Oganyesyan'ın evli olup olma-
dığını merak etti. Margareta'nın sorusuna olumlu yanıt veren Ogan-
yesyan, buna kanıt olsun diye karısının fotoğrafını gösterdi.

Margareta, kürklü, iri gözlü güzel kadının fotoğrafına uzun uzun,
büyük bir dikkatle baktı.

“Güzel bir karınız var,” dedi alçak sesle. Kısa bir süre sustuktan
sonra, Yüzbaşı Vassil'in evli olup olmadığını sordu.

Oganyesyan soruyu çevirdi.

“Hayır” diye yanıtladı Çohov.

Margareta anladı, kızardı ve aceleyle sordu: “Rusya'da sürekli
don olduğu doğru mu?”

Oganyesyan içtenlikle bir kahkaha attı. Sonra ona Sovyetler Birli-
ği'nin ne kadar güzel bir ülke olduğunu, güneyde limon ve portakal
yetişirken, kuzeydeki Antarktik okyanusunun kıyılarının gerçekten
çok soğuk olduğunu anlattı. Ortadaki bölgelerde ise sıradan Avrupa
iklimi yaşıyordu. Sovyetler Birliği'nden söz açtığı anda tercümanın
çenesi iyice düşmüştü. Heyecandan titreyen sesiyle vatanının güzelli-
k-

lerini anlatmaya koyuldu. Genç kıza Kafkasya'nın karla örtülü dağlarını, Leningrad ile Moskova'nın dümdüz bulvarlarını, zengin kolektif çiftlikleri ve uçsuz bucaksız tarlaları betimledi.

Margareta dikkat kesilmiş dinliyor ve arada sırada "Ya?", "Demek öyle?" diye soruyor, zaman zaman da kendisiyle konuşurcasına "Bunu evdekilere mutlaka anlatmalıyım," diyordu.

Rusya'ya gidilip gidilemeyeceğini öğrenmek istedi. "Orası çok iyi," diye ekledi.

Oganyesyan bir an düşünceli bir biçimde sustu, sonra Ruslar'ın yaptığını herkesin kendi memleketinde yapması gerektiğini söyledi.

"Bunu bize o sakallı başçavuş da önerdi," dedi genç kız ve ikisinin aynı düşüncede olmasına şaşıtı. "Marek bize tercümanlık yaptı. O bizim Çekler'den biri, Rusça biliyor."

Gitmek için ayağa kalkmıştı, ancak kapıda durakladı. Mavi gözlerini yere indirdi ve özellikle vurgulanmış bir yalınlıkla "Arkadaşlarınıza evli olduğumu anlattım. Ama o benim kocam değil. O Wilhem Hart, Utrecht'ten. Bunu, askerlerin beni rahat bırakması için söyledim... Ben evli değilim," dedi. Odadan çıktı.

"Zavallılık!" dedi Oganyesyan. Kızın son sözlerini Çohov'a tercüme etti ve düşünceli bir biçimde ekledi: "Onun resmini yapmak gerek. 'Boğa'nın ele geçirdiği Avrupa' olarak... Ama boğa eski ressamların çizdiği gibi beyaz, güzel olmamalı. Tersine faşizm gibi sıksa, öfkeli, vahşi, iğrenç olmalı."

Ancak Çohov mitolojik konularla ilgilenmiyordu. Oganyesyan gittikten sonra, kendisi ve dünya hakkında hüznü ve yakur düşüncelere dalmış olarak masada kaldı.

Vorobyov'un tümeni, kolordudaki bütün öteki tümenlerden önce çarpışmalara girdi. Gezici hastaneye gelen yaralılar Alman tanklarının kesintisiz ve ardı ardına saldırıda bulunduklarını anlatıyorlardı.

Çok geçmeden Alman bombardıman uçakları gelerek, gezici hastanenin yerleştiği köye birkaç bomba attı.

Alışıldık huzursuz cephe yaşamı yeniden başlamıştı.

Akşamın geç saatlerinde tümen karargâhına bağlı bir kamyon, yönetici operatöre –Tanya– kendisini tümen komutanının üssüne çağırarak bir emir getirdi.

Emri getiren subay, Tanya'yı acele etmesi için sıkıştırıyor, ama sorunun ne olduğunu söylemiyordu. Yalnızca bir ameliyat için gerekli aletleri yanına alması gerektiğini açıkladı.

Yola çıktılar. Kamyon birkaç yıkılmış köyden geçti, hoplayarak dar bir yola saptı ve donmuş bir tarlanın küçük toprak tepeliklerini aştı.

Bombalar gümbürdeyerek sağa sola düşüyordu. Makineli tüfeklerle çok yakınlarda takırdıyordu.

Araba, genç çamlarla dolu bir tepenin yanından geçen çukur yolda durdu. Subay aşağı atladı, Tanya'nın kamyonundan inmesine yardım etti. "Bundan sonrasını yürüsek daha iyi olur," dedi.

Tepeyi yürüyerek çıktılar. Önlerinde ve sağlarında el bombaları patladı. Tanya az sonra tepenin doruğuna kadar uzanan yeni kazılmış bir ulaşım hendeği gördü.

Subay, sanki bir tiyatro lobisinin kapısını açarmış gibi, "Buradan lütfen" diye Tanya'yı buyur etti.

Hendeğin içinden yürümeyi sürdürdüler. Burası çok kirli ve ıslaktı. Hendek onları tavanı tahtalarla kaplı bir sığınağa götürdü.

Bu yarı karanlıkta birkaç kişi yerde ve mazgalların başında oturuyordu. Bir kişi kısık sesle telefonda konuşuyordu.

"Doktor geldi mi?" diye sordu biri, karanlığın içinden.

"Evet."

Bir tahta kapıcık açıldı.

"Kolzoşa içeri girin," diyen tümen komutanının sesini duydu Tanya.

Paravanın arkasındaki masanın üzerinde bir ışık yanıyordu. Amulün yaydığı soluk ışık altında Albay Vorobyov'u gördü. Gömleği-

nin bir kolunu sıyırmış, bir kanepenin üzerinde yatıyordu. Büyük beyaz elini doktora uzatarak sözcüklerin üstüne basa basa “Ama sakın kimseye anlatmayın! Yoksa bir sürü tantana çıkar ve beni cephe gerisine yollarlar. Zararsız bir çizik. Şuna bir bakın,” dedi.

Yara pek de zararsız değildi. Hızı kesilmiş bir Alman kurşunu, bileğin üzerinde kolun yumuşak dokusuna saplanıp kalmıştı.

Tanya kesin bir sesle, “Hastaneye gelmeniz gerekecek,” dedi.

“Çarpışma üssünü terk etmeyeceğim.”

“Gideceksiniz albay yoldaş.”

“Gitmeyeceğim. Tümenim çarpışıyor. Almanlar sıkıştırıyor. Ve siz ‘Gitmeniz gerek, gitmeniz gerek!’ diyorsunuz!”

“Beni dinlemezseniz, vakit geçirmeden kolordu komutanıyla ordu komutanına bildirmem gerekecek. O zaman bu size emredilecektir.”

Vorobyov alınarak, “Bildirmenize izin vermiyorum. Bu tümenin komutanı benim,” dedi.

“İlk yaralanmaya kadar,” diye yanıtladı Tanya. “Kolunuza bir kurşun saplanmışsa ben emrederim.”

“Ben de gitmenize izin vermem.”

“Bunu yapmayacaksınız. Çünkü çok sayıda yaralım var, yalnızca siz değilsiniz.”

Vorobyov yalvarmaya başladı: “Kolzova, küçük güvercin!.. Size rica ediyorum! Lütfen bu iyiliği yapın!.. Hastanede yatabilir miyim?.. Orada yatamam! Ameliyatı burada yapın!” Alçak sesle “Tümenin büyük kayıpları var...” diye ekledi.

Tanya hâlâ kararsızdı, ama elini yıkayabilmek için su getirilmesini emretti.

Hemen bir koşuşturma başladı. Tanya aletlerini hazırladı ve ameliyata başladı. Tümen komutanı gık demedi, neredeyse inlemedi bile. Telefon çaldı. Ordu komutanı Vorobyov’u istiyordu. Vorobyov, telefon ahizesini sağlam eline aldı. Ordu komutanının sorularını, yüzünü acıdan buruştururken sahte bir canlılıkla yanıtladı: “Başüstüne, yapacağım. Yedeklerimi devreye sokacağım. Bir karşı saldırı düzenleyeceğim.”

Ameliyat bitip sargı sarıldıktan sonra, yüzünden kanı çekilmiş, terden sıırılsıklam bir halde yastıklara dayandı albay ve çocukça bir gururla, “Biz gümrükçüler ne kadar dayanıklıyız değil mi? Teşekkür

ederim Tanyeska!.. Beni dinleyin, bunu hiç kimseye anlatmayın, hiç kimseye!.. Buradaki Fritzleri halleder halletmez, pansuman için yanınıza geleceğim. Hey oradakiler, doktor hanıma göz kulak olun!” diye bağırdı yan odadakilere. “Onu bağlantı hendeğinden çıkarın!.. Başına bir şey gelirse, onu ameliyat edebilecek kimse yok burada.”

Tanya giderken, tümen komutanını subaylarla konuşurken duydu: “Şimdi işimize dönelim. Savelyev’in oradaki durumu ne?”

Tanya yüksek moralle hastaneye geri döndü. İleri hattaki ziyareti tüm kişisel sorunlarını unutturmuştu.

Gezici hastanede, Krassikov’un geldiğini, kendisini sorduğunu öğrendi. Bilinmedik bir yere gittiğini ve daha dönmediğini söylemişler. Belli etmemeye çalışsa da düş kırıklığı yüzünden okunabiliyormuş.

Ertesi gün bir kez daha geldi. Tanya, bir dizi yaralıya daha yeni bakmıştı. Onun ziyaretine sevindi, hemen cephenin durumunu sordu.

Her zamankinin dışında bir yanıt vermedi Krassikov. Paltosunu çıkarmadı, yalnızca ona dik dik baktı ve “Kusura bakmayın, Tatyana Vladimirovna, ama ben askerim ve her şeyde açıklıktan hoşlanırım,” diye konuştu. Bir binbaşının sizi Schneidemühl’ün orada ziyarete geldiğini ve ertesi gün bütün gün yerinizde olmadığınızı duydum. Dün gece de buradan gittiniz. Tabii ki size sorma hakkım yok, ama... kıvranıp duruyorum. Bütün bunları beklemiyordum... Yoksa yine mi güleceksiniz?”

Gülmedi ama onun sorusuna da yanıt vermedi.

Sonra Krassikov birdenbire kendisiyle evlenmesini istedi ondan. Odada bir aşağı bir yukarı yürürken onsuz yaşayamayacağını, dün ziyaret ettiği kişiyle ilişkisini kesmesini rica ettiğini söyledi.

O anda Tatyana gülmesini tutamadı, Krassikov da bunun üzerine öfkeyle bağırdı: “Yine gülüyorsunuz!”

Mutsuz ve çaresiz görünüyordu.

Tanya etkilendi. Semyon Semyonoviç’in kendisini böylesine sevdiğini, aşkın kendine güvenen, dengeli bir insanı bu kadar değiştirebileceğini kestiremezdi.

Ona içtenlikle acıdı, ve yalan söylemek istemediği için “Dün nerede olduğumu size söylemeyeceğim, bunun için söz verdim,” dedi. “Ancak kişisel bir sorun değildi. Ve o binbaşı... o binbaşı geri gelmeyecek. Hiçbir zaman gelmeyecek. Düştü.”

Ameliyathaneye çağrıldı, hızla dışarı çıktı.

Tanya tek bir sözcükle bile olsa Semyon Semyonoviç'in önerisine yanıt vermemesine karşın, o her şeye karar verilmiş gibi düşünüyor-
du. Buna seviniyor, ama bir yandan da ürküyordu. Heyecana kapıl-
mış durumdayken böyle bir öneride bulunmuş olmasına pişmandı.
Tasalanarak karısını ve kızını düşündü. Karısından çok da Sisokri-
lov'u. General bu soruna nasıl bakacaktı acaba?

Tanya'yla yaptığı konuşmadan sonra, kuşku ve korkularına kar-
şın, onunla buluşmakta eskisinden daha çok diretiyordu. Belirsizlik
canını sıkıyordu. En iyisi Tanya'yı tümüyle unutmaktı elbette. Ama
bu artık istencinin dışındaydı.

Tanya, Semyon Semyonoviç'in içinde olup bitenlerden tümüyle
habersizdi. Onunla candan ama saygılı telefon konuşmaları yapıyor,
hep yeniden ziyaretine geleceğine söz veriyordu; fakat işleri buna fır-
sat tanımıyordu.

Sonunda yanına gitti.

Tanya arabanın direksiyonunda otururken iki yanda hızla akıp gi-
den Alman köylerine bakıyordu. Çitlerin ve çatıların tepelerindeki
beyaz bez parçaları rüzgârda uçuşuyordu. Hava oldukça ısınmış, ilk-
bahar kokusu iyice yayılmaya başlamıştı.

Kolordu karargâhı küçük bir kentteydi. Caddelerde askerler ve
kurtarılmış savaş esirleri dolaşıyordu. Tanya, kalabalıktan sonunda
kurtulup sessiz bir sokağa saptı.

"Geldik" dedi bir taş duvarı işaret eden şoför. Duvarın arkasında
bir bahçeyle, avlunun derinliklerinde iki küçük kulesi olan bir ev gö-
rüyordu.

Tanya arabayı bahçe kapısından içeri soktu. Motor sesi duyuldu-
ğunda evin dış merdivenlerine bir emireri çıktı.

"Albay az sonra gelecek," dedi asker. "Beklemenizi rica etti."

Tanya eve girdi, kaputunu çıkardı. Krassikov'un harita dosyası,
sahra dürbünü, daktiloyle emirler yazılı birkaç kağıdın durduğu ça-
lışma masasına oturdu.

Tanya, sıkıntıdan bu kağıtları okumaya başladı.

Bir tümen komutanı hakkında yapılmış soruşturmanın belgeleri-
di bunlar. Binbaşı İlya Petroviç Viyesselçakov ile başçavuş rütbesin-
deki sağlıkçı er Glafira Petrovna Koroçenkova, taburda karı koca gi-

bi birlikte yaşıyorlardı ki bu tüm kurallara aykırıydı.

Soruşturmayı yürüten subayın raporu şöyleydi: İ.P. Viyesselçakov tümenin en iyi tabur komutanlarından biridir. Üç kez nişanla ödüllendirilmiş, dört kez yaralanmıştır. İşçi, 1938'den beri parti üyesi, sabıkası yok, savaşın ilk gününden beri orduda. Şalkin-Gole ve Finlandiya'daki çarpışmalara da katıldı. Viyesselçakov, G.P. Koroçenkova'yı sevdiğini ve savaştan sonra da onunla yaşamayı sürdüreceğini söyledi. Danışılan parti üyelerinin hepsi Viyesselçakov ile Koroçenkova'nın, karşılıklı sevginin, saygının ve yoldaşça bir mücadele arkadaşlığının iyi birer örneğini oluşturduklarını ifade ettiler. G.P. Koroçenkova, partisiz, 1942'de orduya çağrıldı, yaralandı, 'Kızıl Yıldız' nişanı ve 'savaş hizmetleri' madalyasıyla ödüllendirildi. Yetkin bir tıp elemanı olarak daha az tehlikeli işler yürütmek için gezici hastaneye ya da alayın bir sağlıkçı birliğine atamasını istemesi için yapılan tüm önerileri kesin bir biçimde geri çevirmiş ve bütün savaşı taburuyla birlikte cep hede geçirmiştir. Taburdaki tıp işinde gösterdiği örnek tutumundan dolayı alay komutanlığının dokuz kez teşekkür mektubuna sahip.

Görüş: Koroçenkova'nın atanmasına gerek yoktur.

Tanya, utanca düşüren bu yazıyı okuduktan sonra gülümsedi, ancak hemen ciddileşti ve düşüncelere daldı.

Bu sırada bir araba kornasıyla birkaç kişinin sesi duyuldu. Krassikov gelmişti, yanında biri daha vardı. Tanya, albayın çalışma arkadaşlarıyla karşılaşmak istemediği için arka odaya gitti. Yabancı otla- rın sardığı küçük bir bahçeye açılan pencerenin yanında, sandalyede otururken, istemese de sesinden tanıdığı Kolordu Siyasî Şube Başkanı Albay Vengerov ile Krassikov arasındaki konuşmaya kulak verdi.

Krassikov, "Viyesselçakov hakkındaki o raporu okudunuz mu? Sağmalık! Şu görüşü bir okuyun!" dedi.

Vengerov sakın bir biçimde yanıtladı: "Biliyorum. Plotnikov bana o olaydan söz etti. İkisi de iyi insanlar, yaman savaşçılar. Dosyayı bana verin, inceleyeceğim."

"Herhalde siz de kabul edersiniz ki," dedi Krassikov. "Bu böyle olmaz. Bu iyi değil. Cep hede tanıştılar... Öyle arkadaşlıkları biliriz biz! Bunun önünü almak gerek. Başkaları, özellikle evli olanlar bu tür şeylere hiç alışmasınlar! Ahlâk dengesinin önemini size anlatmak benim işim değil."

Sonra çarpışmalardan söz açıldı. Sonunda Vengerov kalktı. Konuşmalar giderek uzaklaştı. Arabanın motoru çalıştı. Sessizlik çöktü. Semyon Semyonoviç'in ağır adımları duyuldu. Odaları dolaşarak usulca sesleniyordu: "Tanya, Tanya! Neredesiniz?"

Tanya karanlıkta oturuyor, ses vermek istemiyordu. Yüzünü görme isteği duymuyordu.

Fakat o sırada kapı açıldı ve Krassikov kapının eşiğinde göründü. İri yarı ve görünüşe göre halinden son derece hoşnut. Odanın içi karanlıktı, Tanya'yı göremedi ve usulca seslenmeyi sürdürdü: "Tanya, Tanya! Neredesiniz?"

Yanıt alamadığından ilerleyip el yordamıyla bir sonraki odanın kapısını açtı, burada da bir süre eşikte bekledi, karanlığa baktı ve güle-güle söylendi: "Ah, ne kadar şakacısınız Tanya!.. Neredesiniz, Tanya?"

Tanya susuyordu. Krassikov yandaki odada kaybolunca ayağa kalktı, aydınlatılmış çalışma odasına girdi; masanın üzerinde harita dosyasıyla sahra dürbününün, daktiloyla yazılmış raporun durduğu odaya. Krassikov da bir dakika sonra kahkaha atarak odaya girdi.

Krassikov, Tanya'nın buz gibi gözlerini görür görmez çok şaşırdı. Kızgınlığının nedenini öğrendikten sonra, dikkatsiz sözleri nedeniyle içten içe azarladı kendini, sonra da savunmaya başladı.

"Birini ötekiyle niye karşılaştırıyorsunuz?" diye sordu ve içine düştüğü sıkıntıyı saklamaya çalıştı. "Buradaki sorun yalnızca iyi bir tabur komutanını sırnaşık bir kadından kurtarmak!"

Tanya "Kendinizi boşuna savunuyorsunuz," dedi. Bu iki insan hakkında söylediklerinizde haklı olabilirsiniz. Ama sorun sözlerinizi kendiniz için de geçerli saymanız gerektiği. İki ayrı ahlâk anlayışı olmaz; birine böyle ötekine başka."

Krassikov, utangaç ve suskun bir biçimde Tanya'nın kaputunun düğmelerini iliklemesini ve kuşağını bağlamasını seyretti. Gerçekten gitmeye yeltendiğini gördüğünde, "Kesinlikle buradan gitmeyeceksiniz!" dedi kısık sesle.

Dibine kadar sokuldu. Tanya ise hiç korku belirtisi göstermedi. Yalnızca onu beklenmedik bir gülümsemeyle uyardı: "Sakın ha, Si-sokrilov'a yazacağım."

Krassikov hemen geri çekildi. Pencerenin yanına gitti ve arkasını döndüğünde kadın artık odada değildi.

Tanya avluya çıktı. Arabanın şoför koltuğu boştu. Kontak üzerindeydi. Uzun boylu düşünmeden direksiyona oturdu ve arabayı çalıştırdı.

Ortalık iyice kararmıştı. Tanya ancak epey bir süre gittikten sonra farları yakımayı unuttuğunu ayırt etti. Herhalde kabul etmek istediğinden daha çok sinirlenmişti.

Dügmeye bastı ve yol aydınlandı. Araba ufak kentin karanlık caddelerinde hoplayarak ilerliyordu.

Sonra arkada birinin hareket ettiğini duydu; şoför arka koltukta uyuyordu. Bu iyiydi, arabayı kendisi geri götürecekti.

Tanya birden, Savaş Danışma Kurulu üyesini anmasının Krassikov üzerinde yarattığı etkiyi anımsayınca gülmeğe başladı. Ama hayır, aslında bu konuda gülecek hiçbir şey yoktu. Tanya, büyük bir üzüntüye kapıldı.

Krassikov onun için çok iyi bir arkadaşı. Görünüşe göre yaşamında tuttuğu yer hiç de küçük sayılmazdı. Tüm terslikler, sorunlar, bitip tükenmek bilmeyen işleri arasında, anlayışlı, güvenilir ve sevgi dolu bir arkadaşı, Semyon Semyonoviç'i olduğunu düşünmeye alışmıştı.

Bu insan hakkında nasıl bu kadar yanılabilmişti? Kendisini son derece yalnız duyumsuyordu.

Üstelik caddeler insanlarla doluydu. Koyu gölgeler arabanın üzerine doğru geliyordu. Askerlerin şapkalarına yağmur düşüyordu. Yağmurlukları uçuşuyor, çizmelerinin sesi yankılanıyordu. Arabanın farları kâh bir uçaksavarın havaya kalkan namlusuna, kâh iki askerin cmuzlarına aldığı bir tank namlusuna, kâh sakın bir yüze düşüyordu. Belki bu yüzü yakında ameliyat masasında yeniden görecekti. Gördüğü zaman da, Tanya, kendisini şimdiki gibi zayıf bir kadın olarak duyumsamayı bir yana bırakacak ve bu insanlar için savaşta olması gereken kişi neyse o olacaktı: Bir operatör.

Şoför uyandı ve uykulu bir sesle sordu: "Siz misiniz Tatyana Vladimirovna?"

"Evet."

"Ve ben uyudum, öyle mi?"

"Evet. Az sonra gelmiş olacağız. Arabayı geri götüreceksiniz."

Tümenin sağlık birliğinin komutanı, Glaşa'yı büyük üzüntüye sokarak, yola çıkması ve kolordunun sağlık hizmetine gitmesi emrini verdi. Yani yalnızca taburdan ayrılmakla kalmıyordu, büyük bir olasılıkla tümeni de terk etmesi gerekecekti.

Bütün bu olup bitenlerden bıkan tümen sağlık birliği komutanı, sıkılarak sandalyesinde oturuyor ve gözyaşı dolu bir yakınma bekliyordu. Kısa boyluydu, bu dev kadından az da olsa ürküyordu. Ancak her şey yolunda gitti. Glaşa emri okuduğunda yalnızca "a" dedi ve ona tuhaf bir biçimde baktı. Dikkatle, sanki acıyormuş gibi. Sıradan sorular sordu; kolordu komutanlığının nerede bulunduğunu, oraya nasıl gidebileceğini. Sonra gitti.

Viyesselçakov'dan ayrılmak zorunda olduğu için duyduğu acının dışında, sıkıntılı başka bir duygu ona rahat vermiyordu. Glaşa, kendisine ne olduğunu bilmiyordu. Ancak sonra ayrımına vardı: İki gündür çalışmıyordu; çalışmamaya alışkın değildi ve onu rahatsız ediyordu bu.

Gideceği yöne onu götürecek bir arabanın gelmesini bekliyordu caddede. O sırada başı sargılı bir askerin yanından geçtiğini görüp ona seslendi: "Sana da ne oldu, canım? Yaralı mısın?"

"Hayır" diye yanıtladı asker duraksayarak. "Kan çıbanları... Furunkeloz."

"Furunkuloz" diye düzeltti Glaşa.

Sargısı kaymıştı ve yeni bir sargı sarmasına izin vermesi için askeri kandırması pek de kolay olmadı. Ama bu işi hızla, ustaca hallettiği için askerin tutuk hali kalmadı.

Aynı arabayla yola koyuldular ve zaman Glaşa için hızla akıp gitti; yol arkadaşına bir yığın tıbbi öneride bulundu, ailesi ile memleketi hakkında sorular sordu. Asker, erkek kardeşinin ölümü ve oğlunun hastalığı gibi üzücü şeyler anlattığında acısını paylaşarak başını iki yanına sallıyor, "ah"layıp "of"luyordu. Beyaz Deniz'de şu sıralar balık avının çok verimli olduğu ya da oğlunun iyileştiği gibi güzel şeylerden söz etmeye başladığında Glaşa gülümsüyor, sevinçle başını sallıyor ve "İşte! Öyle mi! Ne iyi!" diyordu.

Asker, anlaşıldığı üzere kuzeyliydi, kıyı yöresindendi ve tüm yolcuları neşelendiren o yöreye özgü garip bir şiveyle konuşuyordu.

Kolorduya vardıktan-iki gün sonra Glaşa'ya bir başka tümenin gezici hastanesinde göreve başlama emri geldi; hemen yola koyuldu.

Bu kuzeyliyle aynı yolu paylaşmamaları ne yazıktı. Cepheye gitmişti o, kim bilir nereye... Gezici hastaneye doğru yol alırken Glaşa yeni bir yol arkadaşı buldu; yanağı sargılı genç bir teğmen. Sürekli eliyle yanağını yokluyor ve kızgın kızgın söyleniyordu.

Glaşa, çantasından küçük bir şişe ispiro çıkardı, bir pamuk parçasını ıslatıp teğmenin hasta dişinin üzerine koydu. Hatta içmesi için biraz alkol verdi. Bu sırada bir sürü yatıştırıcı şey söyledi. Aslında doğru değildi ama kendisinin de birçok kez diş ağrısı çektiğinden, dünyada bundan daha kötü bir sancının olmadığından söz etti.

Teğmenin içtiği alkol, yolculuk eden öteki askerlerin de dilini çözdü. Her biri, Glaşa'ya yakınmalarını sayıp dökme ve diş ağrısıyla ilgili deneyimlerini sunma zorunluğunu duydu.

"Yalnızca doğumlarda sancıların daha büyük olduğu görülmüştür," dedi Glaşa, oysa kendisi daha doğum yapmamıştı. "Ama buna karşı bir şey yapılamaz. Bu bizim kötü şansımız. Bundan kaçma ya da saklanma olanağı yok; çocuğu dünyaya getireceksin ve sancıyı çekeceksin."

Kendi sözlerinden duygulanan Glaşa, Viyesselçakov'u düşündü; sanki onu kendisi doğurmuş ve şimdi gömmek zorunda kalmış gibiydi.

Gezici hastanede ameliyat bölümü henşiresi olarak görevlendirilmişti. Kendini tanıtmak üzere başoperatörün yanına gitti.

Başoperatörün, Glaşa'yı şaşırtarak, çok genç bir kadın olduğu ortaya çıktı. Uzun boylu, zayıf, güzel, biraz solgun ve üzgün. Kaputu vücuduna o kadar iyi oturuyordu ki, kaputtan çok, şık bir sivil mantoya benziyordu; bir tek boynuna dolanmış tilki kürkü eksikti. "Moda düşkünü bir bebek" diye düşündü Glaşa. Ama belli bir hoşnutlukla onun gözlerindeki gurur ve ciddiliği ayırt etti. Bu yüzden onun belki de fena biri olmadığı sonucu çıkarılabilirdi. Adı Tatyana Vladimirovna Kolzova'ydı.

Tanya, yeni hemşirenin adının Glafira Petrovna Koroçenkova olduğunu duyduğunda Glaşa'nın yüzüne şaşkınlıkla baktı, sonra yerinden kalkarak odayı arşınladı, sonunda da "Daha önce nerede çalıştınız?" diye sordu.

Glaşa anlatmaya başladı. Tanya onun küçük, kırmızı ağızına ve ellerine baktı. Elleri küçük, tombuldu ama kusursuzdu. Aslolan da buydu, tanım kabul etmez bir iyiliğe işaret ediyorlardı.

“Demek o sensin” diye düşündü Tanya. Krassikov’un bu kadın hakkında söylediklerini anımsadı. Tümen komutanını bu kadından ‘kurtarmak’ istemişti!

Tabii, dış görünüş aldatıcı olabilirdi.

“Evet. Büyük deneyiminiz var, hemen işe başlayın,” dedi Tanya kuru bir sesle.

Ertesi günlerde Tanya yeni hemşireyi dikkatle gözledi. Konuşkan ve neşeli biri olduğu ortaya çıktı. Glaşa, geceler boyunca uyumuyor, herkese acıyordu. Her zaman herkesin yerine çalışmaya hazırdı. İki adamın taşıyabileceği yükleri kaidırıyordu.

“Bizim tümende bundan daha çok iş vardı!” diyordu gururla.

Ayrılığa mızımızlanmadan katlanıyordu. Belki umursamıyordu? Belki de gezici hastanede çabucak sevilmesi, genel olarak gördüğü ilgi ve değer, Viyesselçakov’un aşkının yerini tutabilmişti?

Yalnızca bir kez, Tanya gecenin geç bir saatinde çadıra geldiğinde, Glaşa’yı gözyaşları içerisinde görmüştü.

Tanya “Biri size hakarét mi etti?” diye sordu.

Glaşa ayağa kalktı, iki elinin tersiyle gözlerini sildi ve “Hayır” dedi. “Bana kim hakaret edecek? Bir kadının arada sırada ağlaması gerekli işte, bu olmadan yaşanmaz. Benim gibi iri yarı bir kadın olsa bile. İnsan gönlünce gözyaşını akıtamazsa ne olur?”

Bu tek yanlı konuşma sırasında Glaşa sakinleşti ve en sonunda gülümsemeye bile başladı. Tanya’nın yüreği sızladı. “Özlüyor musunuz?”

“Evet, özlüyorum,” diye yanıtladı Glaşa.

Bir süre sustu, sonra ekledi: “Şimdi kim özlemiyor ki? Benim kocam en azından yaşıyor şimdilik... Ya ötekileri... Sizin de, Tatyana Vladimirovna, kocanız düştü... Öyle söyleniyor...”

O an, her zaman çok çekingen olan Tanya, Lubyenzov’la karşılaşmasını ve ölümünü anlatmak istedi Glaşa’ya. Ama Glaşa birden kızarak utandı: “Size yanlış bir anda anımsattıysam, kusura bakmayın... Şimdi gideceğim.”

Tanya, bunu duyduğunda ciddileşti, derinden sarsıldı. Glaşa, sıkı olarak başka özürler sıraladı ve dışarı çıktı.

Tanya üzüntüyle başını salladı. Bu iri yarı, iyi kadının aslında ne kadar mutlu olabileceğini düşündü. Seviyordu, seviliyordu ve kocasından ayrılığı yakında sona erecekti, savaşa birlikte.

Pitçugin, gözle görülür bir keyif ve neşe içinde dolaşıyordu avluda. Kıdemli Başçavuş Godunov bunu ayırt etti ve “Neye seviniyorsun böyle Pitçugin?” diye sordu.

Hafifçe irkilen Pitçugin, “Sevinmiyorum,” dedi. “Öylesine...” Ciddi bir tavır takınmaya çalıştı, ancak mahorka kokusunun sindiği seyrek, kızılımsı bıyığının altından, ince, zeki ağzındaki gülümsemeyi önleyemedi.

“Niye böyle amaçsız dolaşıyorum ki” diye düşündü. Sonra, Fyodor Andreyiç’i aradığını anımsadı. Pitçugin, son zamanlarda başçavuşa her şeyi anlatmak, yanıtlarını inanmazca gülümseyerek dinlemek için dayanılmaz bir istek duyuyordu.

Sonunda yakaladı onu. Akşam olmuştu. Slivyenko az önce, parti sorumlularının bundan sonraki çatışmalar üzerine bir toplantı yaptıkları alayın siyasî şubesinden dönmüştü. Broşür, gazete ve ‘mücadele bültenleri’yle yüklüydü. Dönüşte yurda dönen büyük, neşeli bir grup Sovyet vatandaşıyla karşılaşmıştı. Bu grupta da kızına rastlamadığı halde Slivyenko yine de mutluydu. Dudakları öpücüklerden, elleri ise tokalaşmaktan yanıyordu. Bir maden işçileri sitesinde yaşayan Vorosilovgradlı iki genç kıza rastlamıştı. Kurtarıldıktan sonra şimdi tek istekleri vardı, o da orduya katılmak. Uzun boylu, zayıf, yanık tenli kızlar ona, şiirler okumak için koşup gelen Galya’nın kız arkadaşlarını anımsatmışlardı.

Bölüğe varınca Slivyenko, kıdemli başçavuşa geldiğini bildirdi. Kaldığı odaya gitmek için çıktı. Merdivende Pitçugin’e rastladı. İkisi de neşeli, ikisi de anlatacak şeyleri olduğu için bir pencerenin altına yana yana oturdular. İlk Slivyenko anlattı, çünkü Pitçugin haberlerini en sona saklamaya kararlıydı. Herhalde onları daha önemli sayıyordu.

Slivyenko’nun kurtarılmış Sovyet vatandaşları hakkında anlattıkları Pitçugin’i de sevindirdi.

“Ah, ne kadar çok işimiz olacak!” dedi Slivyenko bıyığıyla oynayarak. “Memlekette birçok kent yerle bir edildi, kimi köyler tümden yakıldı. Yapımına hızla yeniden girişmek gerek, insanlar için ayakbağı ve giyecek yapmak gerek...”

“Hım, evet” diye geveledi Pitçugin. “Halk çok çekti... Acılarını bastırdı. Neyse, bir şey olmaz, her şey düzelecek!”

Küçük yumruğuyla göğsüne vurdu ve sırt çantasını Slivyenko'nun önüne koydu: "Şuraya bak!"

"Yine mi kromlu deri?"

"Aman hayır! Onu çöpe attım," diye açıkladı kendinden hoşnut bir biçimde Pitçugin.

"Ya?" diye sordu Slivyenko kuşkuyla. "Gerçekten çöpe mi attın?"

Pitçugin zaferinden kuşku duymayan bir edayla arkadaşına baktı ve çantanın bağlarını çözdü. İçinden bir sürü küçük kutu çıktı, kutuların içinden de kalem kurşununu andıran çubuklar.

"Çakmak taşı mı?" diye sordu Slivyenko anlamayarak.

Pitçugin taşçıkları sevgiyle avucunda yuvarladı: "Evet, kaç tane olduklarını daha bilmiyorum. Üzerine işaret koyduğum kutuları saydım... Ötekileri saymadım daha." Pitçugin, parti sorumlusunun ciddi yüzüne baktı ve öfkeyle sesini yükseltmeye başladı: "Bana niye öyle bakıyorsun? Almanlar geldikten sonra köyümüzün ne halde olduğunu biliyorsun. Kibrit yok! İşte! Taş başına beş Ruble istenebilir!"

"Sen bir alçaksın!" dedi Slivyenko yarı şaşkınlık, yarı kızgınlıkla.

Ama Pitçugin üstüne alınmadı, yalnızca yetişkinlerin bir çocuğun anlamsız bir davranışına gülümsediği gibi gülümsedi.

Slivyenko, acı ve suçlayıcı konuştu: "Dünya tepetaklak olmuş, ölümler bile yattıkları yerden kalkıyor ve sen çakmak taşı başına beş Ruble koparmak istiyorsun? Fiyatı bile belirledin? Belki de toptan daha ucuzdur? Bakkal ruhlusun! Gözümün önünden kaybol!" Slivyenko hızla yerinden kalktı ve "Dene, sat, dene! Biz senin gibi vurguncuları cehennemin dibine yolladık, bundan sonra da yollamayı sürdüreceğiz!" dedi.

Pitçugin, sinirli sinirli homurdandı ve 'hazinesi'ni iki eliyle kucaklayarak odadan dışarı çıktı. Ama kapıda bir kez daha durarak, Slivyenko'ya döndü ve alçak sesle, "Yüzbaşıya bildirecek misin?" diye sordu.

"Asıl sen bana bu taşlardan niye söz ediyorsun onu söyle," dedi Slivyenko ve birkaç saniye duraksadıktan sonra ekledi: "Parti sorumlusuna hesap vermek için mi? Yoksa benden doğru davranıp davranmadığını öğrenmek için mi?"

"Evet, belki," diye kaçamak ve somurtarak yanıtladı Pitçugin.

Slivyenko gülümsedi: "Hesabını şaşıracaksın Pitçugin!" Dibine kadar sokularak çıkıştı: "Böyle toplar, böyle tanklar ve uçaklar yap-

tık, böyle bir orduyu silâhlândırdık, ayakkabı, üniforma giydirdik, köylülere traktör verdik, bütün Avrupa'yı ele geçiren Almanlar'ı yeniyoruz, nerdeyse Berlin'e geldik ve sen kibritin olacağından kuşku duyuyorsun? Bundan mı kazanç sağlayacaksın? Ahmaksın sen, ahmak! Neyse, sen taşçıklarını sırtına yükle! Onları kendi kendine atacaksın zaten! İstiyorsan sana şunu söyleyeyim: Çevredeki insanlâr kötü yaşarken ben iyi yaşayamazdım. Bunu hiçbir zaman yapamadım, şimdi de yapamam. Biliyorum, kimileri yapabiliyor. Ve sen, bunu yapabiliyorsan, dene o zaman. Ama ben yapamam.”

Pitçugin, Slivyenko'nun yanından morali bozulmuş olarak ayrıldı. Yüzündeki gülümseme kaybolmuştu. Slivyenko'nun sözleri, beklediğinden de çok etkilemişti onu. Kendine güvensiz bir biçimde öksürüp aksırdı ve kendi kendine geveledi: “Fazla konuştum! Ruhumu huzursuz ettim!”

Avluda yüzbaşı kendisini çağırdı. Pitçugin korkudan bembeyaz kesildi.

Ama hayır, yağma gezisinden yüzbaşının haberi yoktu. Çohov, “Tüfeğini niye temizlemedin? Kirli ve yağlanmamış.” dedi. Bir an sustu, sonra asıl ses tonunun dışında özel bir vurguyla söylendi: “Bir Sovyet savaşçısı, kurtarıcı ordunun bir üyesi örnek bir disipline sahip olduğunu göstermeli. Gidin Pitçugin!”

Pitçugin rahatlayarak derin bir soluk aldı ve tüfeğini temizlemek üzere ortadan kayboldu.

Çohov, Margareta'yı pencereden gördü.

Margareta askerlerin arasında duruyor, elleriyle ve ışıldayan gülümsemesiyle canlı açıklamalar yapıyordu. Çohov'u ayırt ettiğinde ona da gülümsedi.

Yüzbaşı belli belirsiz bir baş işaretiyle yanıt verdi ve pencereden kayboldu.

Kendisine karşı çok çekingen davranıyordu, bu da Margareta'yı şaşırtıyordu.

Askerler, Gogoberidse'nin küçümseyici bir biçimde ‘Hollanda peyniri’ dediği kocasından dolayı çekiniyorlardı, ama ya yüzbaşı, o evli olmadığını biliyordu.

Sovyet subayının çekingenliği bunca yıldır kara işgal hortumunda bir toz taneciği gibi savrulan, her şeyi büyük bir porsiyon sinizme

karşılamaya alışık olan bu Avrupalı savaş göçmeni kadına anlaşılmaz geliyordu.

Adaşı ve arkadaşı, otuz üç yaşındaki Fransız Margot Mellier ona, “İnsan onuruna olan inancını yitirmişsin, hepsi bu. Bu çekici yüzbaşı seni sayıyor işte. Asker her zaman askerdir, ama burada, biliyor musun, çok şaşırtıcı, bize ne kadar çok saygı gösteriyorlar!” dedi ve anlamlı anlamlı gülümsedi: “Bazen fazlasıyla!”

Neyse ne, yaşam Margareta için aydınlık ve yaşanımaya değer olmuştu. Gerçi yolculuk hazırlıkları başlamıştı, ama genç kız içten içe hâlâ o Rus subayıyla birlikte yola koyulabileceği ve eşsiz vatanına dönerken kendisini de yanında götürüleceği umudunu besliyordu. Hareket tarihleri, dönüş yolu belirlenmiş olmasına karşın, sanki evine öbürlerinden daha geç döneceği duygusu içindeydi. Çek Marek ona Rusça öğretmeye başlamıştı, şimdiden iki düzine sözcük biliyordu. Yüzbaşıyı bu bildikleriyle uygun bir zamanda şaşırtmaya karar vermişti.

Ne kadar büyük bir mutluluktur: İki hafta öncesine kadar ancak sessiz ve sinik bir biçimde girebildikleri her yerde şimdi özgür ve bağımsız dolaşabilmek. Üstelik Almanlar’ın ters bir bakışıyla karşılaşmaktan korkmadan! Burada çokça bulunan ve eskiden tüm yabancıları da ‘aşağı ırktan’ insanlara yaptıkları gibi aşağılayan ve ezen Berlin’den kaçmış kentli kadınların yaltaklanmalarını seyretmek büyük bir zevk veriyordu ona.

Hava ısınıyordu. Köy yollarında gerçek ilkbahar rüzgârları esmeye başlamıştı bile. İnsanların koşuşturmaları, büyük caddenin gürültüsü, köy evlerindeki beyaz bayraklar, her şey tüm dünyayı kapsayan bir düğüne benziyordu.

İnsanlar coşkulu, neşeli bir heyecana kapılmış ve çok iyi görünüyordular.

Akşam yağmur yağdı. Kısa sürede bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Kadın arkadaşlarıyla birlikte dikiş diken Margareta caddeye koştu. Yüzüne ağır damlalar düştü; ilkbahara özgü bir ılık-lığı vardı yağmurun.

Yıllardan beri ilk kez yaştı kızlar gibi duyumsamaya başladı kendini. Zıplayarak koşuyor, bu arada öğrendiği Rusça sözcükleri yine liyordu.

Çiftlik avlusunda askerlerle lafladı, kendisine sürekli hayran hay-

ran bakan yanık tenli gençle şakalaştı, sonra yukarıya, 'yüzbaşısının' yanına gitti.

Onu baronesin kaçak oğlunun çalışma odasında buldu. Sırtını kapağıya dönmüştü yüzbaşı, küçük bir kitapçığı karıştırıyordu. Bir dakika kadar hareketsiz kaldıktan sonra çekingenlikle öksürdü. Çohov arkasına döndü ve ayağa kalktı.

Masanın üzerinde büyük bir lâmba yanıyordu. Burası sessiz ve huzurluydu.

Margareta gülümsedi. Çohov da gülümseyerek karşılık verdi. Kız cesaretlendi, yaklaştı ve birden, hazırlıksız yakaladığı yüzbaşıya çabucak tazelik ve yağmur kokan bir öpücük kondurdu.

Nöbetçinin bulunduğu yan odada telefon yüksek sesle çalarak vızıldamaya başladı. Çohov hemen kendine geldi ve kızı usulca kendinden uzaklaştırarak dışarı çıktı.

Telefonun öbür ucundaki Viyesselçakov, bölüğe silâh başına geçme ve vakit kaybetmeden yola çıkma emrini veriyordu. Bir aracın cephanesini almak üzere yollanılmasını istedi.

Çohov ahizeyi yerine koydu ve odaya geri döndü. Margareta suskunlukla pencere pervazında oturuyordu. Çohov, onun yanından geçerek konuk odasına, oradan da birkaç kullanılmayan odadan geçip eskiden hanımın oturma odası olan odaya geldi ve Godunov'a gerekli emirleri verdi.

Margareta hâlâ ıslak saçlarıyla pencerede oturuyor, mutlulukla yağmuru ve çöken karanlığı seyrediyor, bekliyordu.

Askerler, silâhlarını ve otomatik tabancalarını yerlerinden alarak hızla gözden geçirmişler, avluda toplanmaya başlamışlardı. Burada uzaktan, kuzeyden boğuk bir gürleme sesi duyulmaya başlamıştı, top ateşi gürültüsüydü bu.

Savaş sürüyordu. Pitçugin bir ağacın altında, gerekli uzunluğa getirmek için sırt çantasının bağlarıyla uğraşıyordu. Semigla'nın yüzbaşısının atını eyerliyordu. Sigaralar yandı.

Askerler, mutfak penceresinde beyaz, belli belirsiz bir leke gördüler: Büyük çiftlik sahibesinin yüzü. Yağlı, sarkık boynunu uzatarak topların gümbürtüsüne kulak kabartıyordu. Yaşlı kadın, gözlendiğini ayırt ettiğinde geri çekilerek silinip gitti. Nöbetçiler bahçe kapısını

açtılar. Yorgun menteşeleri ciyaklıyordu. Cephaneyi alacak olan araba karanlığın içinde kayboldu.

Eski tarım işçileri avluya doluştu. Hem topçu ateşinden huzursuzlanmışlardı, hem de Ruslar'ın böylesine suskun bir biçimde sıraya dizilmelerinden. Apaçıktı, yola çıkma hazırlıkları yapıyorlardı. "Dikkat!" diye komut çekti Godunov gür sesiyle.

Çohov evden dışarı çıktı. Paltosunu giymiş, kayışını takmıştı. Semiglav, atı yerinden çıkardı.

"Yüzbaşı yoldaş" diye bildirdi Godunov topuklarını birbirine çarparak. "Bölük alarma geçirilmiş ve eksiksiz olarak toplanmıştır! Has-ta yok. Üstçavuş Gogoberidse emriniz uyarınca cephaneye almaya gitti."

Çohov, ağır adımlarla sıraları gezdi. Uzaklardan yeni bir topçu ateşi duyuldu.

"Marş marş!" diye emretti Çohov, sonra bahçe kenarında toplanan yabancı işçilere döndü. "Çiftlik sahibesine dikkat edin. Herhangi bir ters harekette bulunursa, sınıf düşmanı olarak mallarına el koyabilirsiniz. İzin veriyorum," dedi ve ekledi: "Korkmanıza gerek yok. Burada yalnızca siz efendisiniz."

Çek heyecanla, kendilerine silâh verilerek Sovyet birliklerle birlikte hareket edip edemeyeceklerini sordu.

Çohov kısa bir yanıt verdi: "Hayır."

Kıdemli Başçavuş Godunov "Pitçugin, kaleskayı hazırla," diye emretti.

Ama Çohov araya girdi: "Gerek yok. Burada bırakın!"

Şaşkınlığını bastırabilmek için, "Başüstüne, burada bırakılacak!" diye çok yüksek sesle gürledi Godunov.

O anda Margareta evin kapısından çıktı. Çohov ses çıkarmadan yanına gitti. Karanlıkta yüzünü göremiyordu. Ama bütün duruşu; rüzgârda savrulan giysisi, karışmış saçları acı içinde duyduğu heyecanı belli ediyordu.

"Korkmayın," dedi Çohov, hafifçe titreyen bir sesle. "Geri geleceğiz."

Çek bu sözleri fısıldayarak tercüme etti. Ama o dinlemiyordu. Yüzbaşıya elini uzattı.

Çohov utandı ve emrini verdi: "Serbest adım marş marş!"

Küçük yürüyüş kolu kapıdan dışarı çıktı. Yağmur avlunun taş dö-

şemesini dövüp duruyordu. Kıdemli başçavuş, Çohov'un binek atını dizginlerinden tutarak bekliyordu. O anda Margareta, oradaki insanlara, bekleşen arkadaşlarına aldırmaksızın Çohov'a birden sarıldı, onu öptü ve uygun Rusça sözcükleri sıkıntıyla aradıktan sonra sonunda "ih libe dih"* diyebildi.

Yüzbaşı, ne yapacağını şaşırdı, yanıt vermedi ve eyerin üstüne atladı. Gecenin içinde kayboldu; ama atının nal sesleri şimdi ortalığa çöken sessizliğin içinde daha uzun süre yankılandı.

* Ich liebe dich: Seni seviyorum –çev.

General Seryeda arabaya binerek, gecenin geç bir saatinde, tümeninin geçmesi gereken caddeye gitti. Onu çarpışmaya girmeden önce görmek istiyordu. Her çarpışmadan önce bunu yapardı. Yaşayan, söyleşen, yürüyen, mahorka içen insanlar olarak görmeliydi askerlerini; salt önündeki harita üzerinde kırmızı daireler ve oklar olarak değil.

Bunun yararlı olduğunu düşünüyordu; yalnız kendisi için değil aynı zamanda her bir asker için de. Yürüyüş düzeni, molaların yerine getirilip getirilmediği, adamlarının disiplini ve yüz ifadeleri; bütün bunlar yıllanmış bir asker olarak onun için çok önemliydi. Yürüyüş ritminden, onları bekleyen çarpışmaların ritmini ve tümenin savaşa hazır olup olmadığını seziyordu.

Askerler, generallerine yürüyüşün herhangi bir yerinde rastlamaya alışkındılar. Aralarına içtenlikle karışıyor, onlarla tartışıyor ve gülüyordu, arada sırada da birilerini sertçe eleştiriyordu. Gösterişsiz hali, uzun boylu dik duruşu ve babacan sesi askerlerin hoşuna gidiyordu. Onlara duyduğu sevgiyi ve sorumlu ilgiyi duyumsuyorlardı. Biri ya da öteki belki de yanından geçip gittikten sonra onu unutuyordu, ama çoğunun yüreğinde sağlam bir yer ediniyordu. Savaş deneyimine güveniyorlardı.

Onu bu karanlık, yağmurlu gecede beklemiyorlardı. General, gerçekten de yola çıkmadan önce, özellikle kendini hasta duyumsadığı için gitmemeyi aklından geçirmişti.

Ama son anda bu düşüncesini değiştirdi. Askerleriyle subaylarının, Almanlar'ı yendikleri ve artık ciddi çatışmalara girmeyecekleri düşüncesine fazlasıyla kapıldıklarını düşünüyordu. Bı nedenle, ilk anda serinkanlılıklarını kaybedebileceklerinden korku yordu.

Kaşlarını çatıp başını sallayarak, "Amerikalılar için bu bir savaş değil karnaval" diye aklından geçiriyordu Taras Petroviç. "Almanlar batı cephesinde ciddi savaşmıyorlar. Koca tümenler toptan teslim oluyor, kent anahtarlarını teslim ediyorlar... Eisenhower'ın küçük bir Napolyon olmak için işi kolay! Hitler için kimin daha korkunç olduğu ortada! Ne yapalım, biz haklıyız, öyleyse: Savaşmak, yalnızca savaşmak!"

Savaşın çetin olacağını biliyordu general. Salt bir tümene komuta etmesine ve cephenin durumunu tüm ayrıntılarıyla bilmemesine karşın, Almanlar için kuzeyden güneye kadar boydan boya uzanmış Sov-

yet bağlantı noktalarına saldırmanın ne kadar avantajlı olduğunu kestirebiliyordu. Büyük olasılıkla kendi tümeni, bir dizi başka tümenle birlikte bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için görevlendirilmişlerdi.

Tümen karargâhından bir subay, tümenin Berlin'e değil de kuzeyde bir yere gönderilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirdi. General, yıllanmış bir asker olarak, sanki bu durum umurunda değilmiş gibi davranıyordu: Savaşmalıydı, ama nerede, bunu en iyi komutanları bilirdi.

Saat yirmi üçte general, Yarbay Sisiç eşliğinde yola çıktı.

Yarım saat sonra Plotnikov da onlara katıldı. Saldırı ruhunu yeniden alevlendirmek üzere politik şubedeki adamlarını alaylara göndermişti; çünkü generalin kuşkularını biliyordu ve bu konuda en az onun kadar huzursuzdu.

Hedeflerine vardktan sonra tümen komutanıyla siyasi şube komutanı arabalarını bir yol çatalındaki yaşlı bir ağacın altında durdurdular ve savaş sırasında belki bininci kez yaptıkları gibi yan yana yolun kıyısına dikildiler.

Birlikler karanlık konvoylar halinde caddenin ıslak asfaltından geçiyorlardı. Bölüklerinin başında yürüyen ya da at üstünde giden subaylar, üstlerini görür görmez arkalarına dönerek kortejlere bağırma-ya başladılar: "Toparlanın çocuklar, ufukta general var!"

Ve ellerini şapkalarına koyarak önlerinden geçerken, "Beşinci bölük yürüyüşte...", "İkinci makineli tüfek bölüğü yürüyüşte...", "PTR-Bölüğü yürüyüşte..." diye tekmil veriyorlardı.

Rütbe ve adlar geceye, yağmura, atlı arabaların gıcırtilarına, uyumsuz adım seslerine karışıp kayboluyordu.

Alay komutanları atlarından aşağı atlıyor ve tekmil verilirken generalin yanına gelerek, kendilerine bağlı taburlar geçinceye kadar orada kalıyorlardı. Emir erlerinin tuttuğu atların dizginleri karanlıkta şingirdiyordu. Tüm alay geçtikten sonra komutan ıslak eyere atlıyor ve yine en başa geçmek üzere karanlığa karışıyordu.

General, önünden geçen subaylara seslenirken yüksek sesle ve belirgin bir neşeyle konuşuyordu: "Evet, durumlar nasıl? Her şey yolunda mı?"

Askerlerin de yanına geliyor ve soruyordu: "Ayaklarınıza kara sular indi mi? Otomatik tabancana ne oldu? Ateş ediyor mu? Makineli tüfeklerin üstünü niye örtmüyorsun? Toparlanın canlarım, nerede

dik duruşunuz? Gezmeye çıkmadık, savaşa gidiyoruz.”

General, gecenin ve yağmurun askerlerin üzerinde kasvetli bir etki yaptığını ayırt edince “Niye sigara içmiyorsunuz? 1941’de Almanlar’ın bizi sıkıştırdıkları zamanki halimize benziyorsunuz. Şimdi devir değişti...” dedi.

Askerler, zevkle sigaralarını yakmaya başladılar ve bölük kızıl ışıklar saçan sigaralarıyla yürüyüşünü sürdürdü.

Tümen önünden geçerken generalin yüzü aydınlanmaya başladı. “Eski askerler!” dedi ve yolun kıyısına, Plotnikov ile Sisiç’in yanına geri döndü. “Büyük bir ordu! Politik şubenin kapatabilirsin Pavel İvanoviç! ... Her şeyi kendi başlarına biliyorlar. İşe giden usta gibiler. Stalinci ordu, sevgili yoldaş!”

En son olarak topçu alayı büyük bir gürültüyle geçti. Düşmanın konuşlanmaları hakkında kesin bilgiler almak üzere ileri hattaki tümenlere giden Antonyuk, çamura bulanmış bir arabayla geri döndü. General onu yanında, karargâhın yerleştiği köye götürdü.

Kamyonlar tümen konvoyuna hızla yetişti. Gecenin sisinde generalin ve Plotnikov’un gözlerinin önünden hızla arada sırada tanıdık yüzler geçiyordu; bir piyadenin siyah bıyığını anımsıyordu, bir makinenin tüfeğin havaya dikilmiş namlusu, bir bölük komutanının beyaz atı ve Çetverikov’un Kuban şapkaları parlıyordu.

Plotnikov, alaylardan birinde kalmaya karar verdi. Tümen komutanı, anacaddeden bir yan yola saparak köye girdi, tümene hızla yetişti.

Konakçı subaylar Seryeda’nın adının ilk harfi olan ‘S’ yol işaretlerini yerleştirmişlerdi bile.

General için ayrılmış evin önünde bir nöbetçi duruyordu. İstihbaratçılar büyük çizmeleriyle çamurda yürüyerek telefon hatlarını döşüyordu.

Evde bir masanın başında Teğmen Nikolski ve iki bağlantı görevlisi telefonu bağlamak için çalışıyordu.

Telsizci, telsizini kuruyordu.

General, Antonyuk’tan bir durum raporu istedi. Kürk şapkasını çıkarmadan masaya oturdu ve topların uzaktan gelen gümbürtülerini kaygıyla dinledi.

Antonyuk haritayı çantasından çıkarırken, general, “Kimlerle bağlantımız var şimdi?” diye sordu Nikolski’ye.

“Alaylarla hat bağlantımız yok, çünkü onlar yürüyüş halinde,” dedi Nikolski, eli şapkasında.

“Bundan haberim var,” diyerek gülümsedi general. “Ama kimlerle bağlantımız var?”

“Kolordu karargâhıyla, cephe gerisiyle ve gezici hastaneyle.”

Telsizci oturduğu köşeden “Alaylar bağlantı kurdular,” diye bildirdi.

Antonyuk; Almanlar’ın Naugrad, Stargard ve Madüsee bölgesinde birinci motorize piyade tümeni, ‘Döneke’ tümen grubu, ‘Lange-marck’ ve ‘Nordland’ SS tümenleriyle, bilinmeyen numaralı tank birliklerini konuşlandırdıklarını haber verdi. Almanlar güçlü tank ve piyade birlikleriyle saldırıyordu.

General, keşif sonuçlarını haritaya geçirdi ve tankçı birliklerle motorize topçu alayının komutanlarını telefonla arayarak yanına çağırdı.

Kısa süre sonra hepsi toplandı. General toplantının açılışını yapmakta oyalanıyordu; çünkü komutanlara bir dizi emir vermek isteyen Plotnikov’u bekliyordu. Fakat Plotnikov, çoktan gelmiş olması gerektiği halde hâlâ ortalıkta yoktu.

General, toplantıyı onsuz başlatmaya karar verdi. Topçulara ateş konumlarını açıkladı ve sabah için hedeflerin keşfinin yapılmasını emretti.

Bu sırada, tümenlerin hareketleri hakkındaki bilgiler telsizden gelmeye başladı. Alaylardan biri konuşlanmıştı, ötekiler ise hâlâ yürüyüş halindeydi.

Komutanlar vedalaşarak birliklerine gitmek için yola çıktılar.

Plotnikov, gecenin geç saatlerinde geldi; rengi kaçmış, sıkıntılı ve çok sinirliydi. Telsizci ve emir subayı da içinde olmak üzere herkesi odadan çıkardı. Sesinde alışılmadık bir katılık vardı.

Tümen komutanıyla yalnız kaldığında “Giyin Taras Petroviç. Benimle gel ve bizimkilerin ne halt işlediğini gör! Gözlerimizle gördük Taras Petroviç!” dedi.

General, vurguladığı olayın öneminden kuşku duymayacak kadar iyi tanıyordu Plotnikov’u. Soru sormadı, paltosunu aldı ve yola çıktılar.

Tümen karargâhından yaklaşık on kilometre uzaklıkta olan köylerden birinde Plotnikov şoföre durmasını emretti.

Ortasında bir göl olan büyük bir köydü. Gölün kıyısında birkaç adam sigara içiyordu.

Arabanın durduğunu gördüklerinde sigaralarını göle atarak yaklaştılar. Bunlar ajanlıkla mücadele şubesine bağlı subaylardı.

General konuşmadan onları izledi.

Giriş merdiveninin üzerinde beyaz bir bayrak asılı olan tek katlı uzun bir evin içinde altı öldürülmüş Alman yatıyordu; bir aile. Korunç bir biçimde öldürülmüşlerdi. Cesetlerin yanında Sovyet üniformasıyla kullanılan kanlı bir kep duruyordu.

Ajanlıkla mücadeleden subaylar, “Bu akşam, köylü Hans Krüger’in evine üç Sovyet askeri geldi. Sarhoştular ve yüksek sesle küfrediyorlardı,” diye rapor verdiler.

“Köye gelen tek asker onlar mıydı?” diye sordu general.

“Hayır, komşu evde ordu istihbarat birliğinden birtakım askerler bulunuyordu. Takım komutanı Üstçavuş Vladikin, üçünü kendi gözleriyle görmüş. Bayağı davranışlarına öfkelenerek arkalarından gitmiş, onlara disiplinli davranmaları için uyarıda bulunmuş.

Bu olaydan sonra istihbaratçılar, bir nöbetçi dikerek yatmaya gitmiş. Nöbet tutan asker İbragimo, gece yarısı dolaylarında evden yükselen çığlıklar ve silâh sesleri duymuş. Üstçavuş Vladikin’i uyandırmış. Eve girdiklerinde üçü de yokmuş ve bu kişiler öldürülmüş olarak yerde yatıyormuş.

Suçlular aranıyor. Tüm birlikler uyarıldı. Ayrıntılı bir soruşturma yürütülüyor.”

“Olur şey değil!” dedi Plotnikov. “Bizim askerler!.. Çocuklar!..”

Başını sallayarak sürekli aynı şeyi yineliyordu: “Olur şey değil!” General sıkıntıyla susuyordu. Dönüşte ikisi tek söz konuşmadı.

Sabaha karşı, alaylar çarpışmaya başladıkları sırada, tam haberleşme yönetim yerine gitmek üzereyken generâle, Sisokrilov’un imzasıyla şifreli bir mesaj ulaştı.

General, Plotnikov’a yandan baktı ve hafif titreyen eliyle şifreli telegrafı aldı.

İkisini de şaşırtır biçimde tek sözle azarlanmıyordu tümen. Şifreli mesaj başlı başına tuhaftı. Alman ailenin öldürülmesi olayı anlatıldıktan sonra bütün tümenlere birliklerinin güvenliğini olağanüstü arttırmaları emrediliyordu. Sovyet ordusunun arkasında, yola koyul-

muş kitlelerin arasına karışmış Hitler'in savaş suçluları ve oldukça çok sayıda kuşkulu kişi olduğu uyarısı yapılıyordu.

Taras Petroviç'in, bu errirle Alman ailenin öldürölmesi arasında bir bağ kuramadığını açığa vurmak gerek.

Fakat bir bağ vardı.

General Sisokrilov'un casuslukla mücadele şubesini ve tümen komutanlarının dikkatini çektiği gruplardan biriyle Konrad Winkel de göçüyordu.

Bir zamanlar yerlerinden sürülen Polonyalılar'ın toprak ve evlerini verdikleri Alman aileleri de göçüyordu. Aralarında, daha kısa bir süre önce Hitler hükümetinin emriyle oturdukları yerleri terk eden Pomeranyalılar da vardı.

Rüzgârın savurduğu, nereye sürüklendiklerini ve ne yapacaklarını bilmeyen yapraklar gibi ağır ağır hareket ediyorlardı. Kurulmuş gibi yürüyorlardı, geride kalan bütün enerjilerini ayakların düzenli hareketine vermişlerdi. Yürümek sanki yaşamlarının temel işi, hatta anlamıydı.

Kimileri batıya doğru gidiyordu, çünkü oralarda bir yerde akrabaları ya da tanıdıkları vardı. Kimileri de yaşlı vatanlarına dönen Polonyalılar'ın öcünden kaçıyorlardı. Kimileri komşuları göç ettikleri ve tek başlarına geride kalmak istemedikleri için yola koyulmuştu. Kimileri ise herhalde kimse onlara kalmaları için emir vermedikleri için yürüyordu.

Hitler emrettiği için kaçan, ama şimdi Sovyet birliklerinin onlara yetişmesiyle birlikte oturdukları yerlere geri dönen Alman gruplarıyla da karşılaşıyorlardı.

Bu, trajik sonların, parçalanmış umutların ve gecikmiş pişmanlığın bir kör döngüsüydü.

Yaşlıların, anne babalarını kaybetmiş çocuklar ya da çocuklarını kaybetmiş anne babaların oluşturduğu aileler arasında sivil giyimli Alman askerlerinin sayısı hiç de az değildi. Hayır, birliklerine dönebilmek, o kadar istekli terk ettikleri silâhları yeniden ellerine almak için onlarla birlikte yürümüyorlardı. Hayır, savaşın sonuna gelmiş bu anlarda olabildiğince memleketlerinin yakınında olmak istiyorlardı.

Bütün bu insanlar, Sovyet birlikleri ya da Alman zulmünden kurtarılmış yabancılarla karşılaşmamak için, özellikle geceleri ve küçük gruplar halinde hareket ediyorlardı. Böylece ağır ağır batıya doğru ilerliyorlardı. Kimi zaman karanlıkta birdenbire karşılaşılıyor, irkilerle duruyor, sonra da ortak korkularından birbirlerini tanıyorlardı:

“Ha, bizimkiler!” Sonra birbirlerine yaklaşıyor, düşük sesle konuşuyor ve sorular soruyorlardı.

“Nerden?”

“Nereye gidiyorsunuz?”

“Bu yol güvenli mi?”

“Aranızda doktor var mı?”

“Ne oldu?”

“Bir çocuk hasta.”

“Woldenberg’de Ruslar’ın bir gezici hastanesi var... Oraya gidin!”

“Ruslar’a mı?”

“Evet... Ben oraya benimkileri götürdüm...”

“Ne yaptılar?..”

“Evet... Çocuğu iyileştirdiler!”

“Ruslar mı?”

“Evet.”

Gruplar birbirinden ayrılıyor, her biri başka bir yöne doğru yollarını sürdürüyorlardı. Ağır düşüncelere dalmış insanlar yalnızca en zorunlu şeyleri konuşuyorlardı; yol, ayaklara giyilecekler, yiyecekler hakkında...

Yalnızca uzun boylu bir yaşlı, zaman zaman yüksek sesle kopuk kopuk konuşuyordu: “Kibire karşılık!.. Akıtılan kanlara karşılık!.. Tanrının gazabı...”

Winkel, Böhm’ün kendisine verdiği Landsberg’deki ikinci bağlantı noktasına doğru gidiyordu. İlki Schneidemühl’deydi, oraya gidemezdi; çünkü bu sıralarda kent Sovyetlerce işgal ediliyordu.

Winkel, ajanlığı sürdürmek istediği için oraya gitmiyordu. Daha çok yeni haberler alabileceği bir tanıdığa rastlamayı istiyordu. Belki de yalnızca bir insanın amacı olmadan yaşamasının olanaksızlığı yüzünden ve Landsberg’deki bağlantı noktasının en azından az çok bir amaca benzediği için oraya gitmek istiyordu.

Albay Böhm’ün kendisine adresleri vermesinin üzerinden ancak bir ay geçmişti, oysa Winkel’e yıllar, hatta onyıllar geçmiş gibi geliyordu. Sığınakta komutanının önünde esas duruşa geçen Winkel, bugünkü Winkel’den çok değişik bir insandı. Şimdi Landsberg’e giderken yeniden görev almaya zorlayacaklar diye korkuyordu.

Artık *onlar* için çalışmak istemiyordu. Sonuçta sıradan Alman uy-

ruklulardan değildi, kendine özgü anayasası ve uluslararası saygınlığı olan bağımsız Danzig kentinin bir vatandaşıydı. Winkel, birden Hitler'in Danzig'i Almanya'ya katışını tanımaz oldu!

Naziler gelene kadar ne kadar sakin, kendi halinde bir yaşamları vardı! Winkel o zamanlar limanda gümrük memuru olarak çalışıyordu. Gerçi çok doyurucu bir iş değildi, ama şimdi balyalara yapıştırdığı sarı gümrük pullarını duyulanarak anımsıyordu.

Barışçıl niyetlerini belirtmek için koluna beyaz bir bez bağlayan Winkel, aynı bantları bağlamış başka Almanlar arasında bu ruh haliyle yolu sürdürüyordu.

Genellikle şafak sökene kadar bir arada kalınıyordu. Sabah olunca gruplar küçülmeye başlıyordu. Her aile başka bir ağacın altına oturuyordu. Oraya buraya koşturuluyor, yemek pişiriliyor, yeniliyor ve fısıltıyla konuşuluyordu. Çocuklar en yakın köye gidiyor, genellikle ekmek, domuz yağı ve konservele birlikte geri dönüyorlardı; Sovyet askerleri cimri değildi ve yiyecekleri severek veriyorlardı.

Yaşlılar da topallayarak köye gidiyor, keskin Rus 'mahorkası' soluklarının tıkanmasına ve öksürmelerine neden olmasına karşın Ruslar'dan tütün istiyorlardı.

Delikanlılar ve aile reisleri ormanda dolaşüyor, 'av' arıyorlardı. Ortalıkta dolaşan sahipsiz koyun ve ineklere av deniyordu. Onları yakalıyor, bıçakla kesiyor, ateşte kızartıyorlardı. Bu durum düzenli olarak şansları yolunda gitmeyenlerin kıskançlığını uyandırıyor. Çocuklarla yaşlılar gizlice 'avcılar'ın ardından gidiyor ve hayvanlardan arta kalanlar için kavgaya ediyor, son kemikçiğe kadar parçalıyorlardı. Sonra heyecanlı bir gürültüyle kendilerine yemek hazırlamak üzere küçük ateşler yakıyorlardı.

Birlikte yolculuk ediliyor, ancak başka her şey ayrı yapılıyordu. Yiyecekler paylaşılmıyordu. Herkes yalnızca *kendi* yarınını düşünüyordu. Genel açlığa karşın kimse yanındakine yardım etmiyordu.

Akşamla yine gruplar oluşuyor, izlenecek yol belirleniyor, sonra da yola çıkılıyordu. Landsbergli olan ve çevreyi oldukça iyi bilen eski bir onbaşı grubun liderliğini aldı.

Bir önceki gece gibi ormanlardan geçiyorlardı, çünkü caddeler Sovyet birlikleri ve özellikle yabancı kafilelerle doluydu. Sığınmacı Almanlar, Sovyet askerlerinden çok yabancılardan korkuyorlardı.

Ay ışığı sisi yarıyordu. Nemli, çürüyen çam iğneleri adım seslerini yumuşatıyordu. Ziftli kulübelerden, kereste fabrikalarıyla avcı kulübelерinden geçtikten az sonra büyükçe bir göle vardılar. Şafak vakti orman ansızın kesiliverdi. Sığınmacılar büyük bir köyle yüz yüze kaldılar. Güney kesiminde fabrika bacaları gökyüzüne uzanıyordu.

Durdular. Bir süre ağaçların ardındaki yerleşim alanını gözlediler. Çam ağaçlarının altına oturdular, ormanda dolaştılar, yediler, uyudular, iç çektiler ve avlandılar. Akşama doğru yollarını sürdürdüler.

Wugarten köyünün güneyindeki şoseyi geçtiklerinde Almanlar, kahkahalar ve konuşma sesleri duydular. Ağaçların altında, insanlar uyumak üzere yol kıyısına çingeneler gibi uzanmışlardı.

Neşeli bir kadın sesi Almanlar'a Fransızca seslendi: "Quelle pays passe par la?"*

Yanıt alamayınca, ağzında sigarasıyla bir ağaca yaslanmış duran bir Fransız kadın, yoldan geçen insan karartılarına daha dikkatli baktı. Birden sigarasını tükürdü ve tanımsız bir tiksinti ifadesiyle Almanca konuştu: "Oh, oh!.. Daş Dritte Reich!.."**

Ve hemen ardından "Eil Schickelgrubaer!"*** diye bağırdı.

Bu sesleniş, arkadaşları arasında kulakları sağır eden bir ısıklık konserini başlattı. Almanlar aceleyle caddeyi aşırıp nadasa bırakılmış bir tarladan geçtiler ve ormanlığın içinde kayboldular. Biri komik bir vekarla, "Böylece kaçır Zarathustra!" dedi.

"Tanrının gazabı," diye geveledi Winkel'in yanındaki uzun boylu yaşlı adam.

Winkel, Landsberg'de bağlantı noktasını aramak için ötekilerden ayrıldı.

Uzun süre dolandıktan sonra aradığı sokağı ve evi buldu. Ev iki katlıydı, sessizlik ve karanlık içindeydi. Çatıdan aşağı, uzun bir bayrak direğinin ucunda kocaman beyaz bir çarşaf sallanıyordu.

Winkel, evin kapısını açtı ve kulak kabarttı, sonra birinci kata çıktı. Ortalık karanlıktı. Bir kibrit yaktı. Işık temiz, beyaz bir ad levhasını aydınlattı: Karl Werner, Diş Hekimi.

Winkel zile bastı. Zil çalışmıyordu. Kapıya vurdu. Kimse çıkmadı.

* Hangi ülke geçiyor?

** Üçüncü İmparatorluk.

*** Hitler'in gerçek soyadı.

Dirseğiyle kapıya yüklendi. Kilitli değildi. İçeri girdi ve bir kibrit daha yaktı. Evin içi altüst edilmişti. Holde üst üste atılmış eşyalar ve tabak çanak kırıkları saçılmıştı. Bir odada bir dışçı sandalyesinin nikel hafifçe parlıyordu.

Winkel, bir sonraki odanın kapısını açtı ve irkilerek geri kaçtı. Orada bir şey kımıldamıştı, büyük ve sessiz bir canlı. Bir dakika kımıldamadan tetikte bekledi, sonra bir kez daha bakmaya karar verdi. Titreyen parmaklarla bir kibrit çaktı.

Odanın dip köşesinden bir köpek ona bakıyordu; kocaman bir St. Bernard köpeğiydi. Kımıldadı, fakat ayağa kalkmadı. Yalnızca sesli sesli soluk alıp veriyordu. Yaşlı hayvan ölüyordu.

Winkel, aceleyle odadan çıktı, arkasından kapıyı kapattı ve merdivene çıktı. Merdivenden inmek üzereyken birden karanlığın içinden bir kadın sesi duydu: “Werner Bey’in kapısını mı çaldınız?”

“Evet” diye yanıt verdi Winkel.

“Akrabası mısınız?”

“Karısının akrabasıyım.”

“Adınız Karl Wiesner mi?”

“Hayır.”

“Silezyalı mısınız?”

“Hayır.”

Kadın son soruyla birlikte bir kibrit yaktı ve ışığında Winkel’i inceledi, sonra “İçeri girin!” dedi.

Winkel, Werner’in karşı dairesine girdi. Ak saçları taranmamış yaşlı bir kadın ona bir sandalye uzattı, aradaki bölmenin arkasına geçip tüten bir lâmbanın ışında bir şeyler pişirmeye koyuldu.

“Demek siz Bayan Hilde Werner’in bir akrabasısınız?” diye sordu bölmenin arkasından ve yanıt beklemeden konuşmayı sürdürdü: “Öyleyse Hilde hanımı görürseniz benden selâm söyleyin... Bayan Kleinerding’ten. Beni tanıyor, komşuyduk. Allaha şükür, Bay Werner’in önceki cuma günü, Ruslar gelmeden hemen önce gittiğini söyleyin ona. Geceleyin. Evi bana teslim etmek istedi, ama benim dertlerim bana yeter. Kesinlikle reddettim. Kesinlikle, bunu ona da söyleyin! Bir gün buraya dönecek olup da eşyalarını Bayan Müller’de, giriş katındaki Bayan Zellwitz’te, çoraplarını ise ikinci kattaki yamuk bacaklı Bayan Lenz’te bulursa bana kızmasın... Ben böyle bir zaman-

da yabancı birinin eşyalarına bekçilik yapmak zorunda değilim. Hilde hanıma ileteceklerim bunlar. Bildiğim kadarıyla Stettin'e gitti..."

Yaşlı kadın bölmenin arkasından çıkarak isli lâmbayı masanın üzerine koydu, bir havluyla tabakları sildi ve "Peki siz niereye gideceksiniz?" diye sordu.

"Bilmiyorum," dedi Winkel.

Tabaklarla büyük bir gürültü çıkarıyordu. Öfkeyle söylendi: "Bilmiyor musunuz?! Önce bütün dünyayı bize karşı kıskırttınız, her şeyi yok ettiniz, sonra da 'bilmiyorum'!.. Tanrım neler yaptılar! Gençliği savaşta kırdılar, kentleri yıkıntılara döndürdüler!.. *Amirlerinizden* yalnızca biri elime geçse, onu hemen Ruslar'a teslim ederim!.. Acımadım, ne kadar zavallı gözükseniz bile!"

"Ben Nazi değilim" diye geveledi Winkel.

Yaşlı kadın inanmayan bir edayla dudaklarını yamulttu ve "Şimdi artık kimse Nazi değil! Bay Werner de kaçmadan önce yanıma gelmişti -hep o evi için- ve 'ben Nazi değilim' demişti... Daha Ruslar kente gelmeden o artık Nazi değildi. 'Beni zorladılar' diye diretti. Köpeğini de bana bırakmak istedi... O Nazi değil, bu doğru, ama onu besleyebilecek bir şey de yok ki," dedi.

Hava aydınlanıyordu. Kağıttan yapılma siyah karartma pancurunun aralıklarından gün ışığı giriyordu. Yaşlı kadın lâmbayı üfleyerek söndürdü, pancuru çekti. Gri, yağmurlu bir sabah, hüznle odaya daldı.

Winkel rica etti: "Bayan Kleinerding, burada uyumamın olanağı var mı, akşama kadar? Akşam gideceğim..."

"Uyumak, uyumak!" diye mırıldandı yaşlı kadın kavgacı bir tavırla. "Bütün bunları görmemek için bir daha uyanmamak üzere uyumak gerek!.." Kaba bir hareketle yan odanın kapısını açıp ekledi: "Burada uyuyabilirsiniz. Yalnızca... kusura bakmayın... lütfen yatağa uzanmayın!.. Herhalde Stalingrad'dan beri yıkanmamışsınızdır!.."

Winkel, yere uzandı; çok yorgun olduğu halde uzun süre uykuya dalamadı. Sürekli, yaşlı kadının kendisini ele vermek için Rus komutanın yanına gittiğini kurup duruyordu.

Akşam olduğunda Winkel, Bayan Kleinerding'in evinden ayrılıp sokağa çıktı. Yağmur yağıyordu. Sovyet birlikleri kentten geçmekteydiler. Yağmur yağdığı halde hava ılıktı, ilkbahar kokuyordu. Winkel, usul usul yürüyor, evlerin gölgesinde kalmaya dikkat ediyordu. Kısa süre içinde kent arkasında kaldı. Sağındaki solundaki varoşlardan kamyon gürültüsü, düzensiz adım sesleri geliyordu.

Winkel, yakınlardaki ormanın güvenliğine bir an önce ulaşmak için adımlarını hızlandırdı. Ormanın kıyısına vardığında yavaşladı. Bir çukurdan alçak sesli konuşmalar duydu. Birileri fısıldıyorsa, keskenes Alman'dır. Doğruydı, kadın erkek bir Alman grubuydu bu. Onu ayırt eder etmez sustular. Sonra onun da bir Alman olduğunu anladılar; kolundaki beyaz leke ve sağı solu kollayan, ürkek tutumu kendini ele veriyordu.

Winkel'in Landsberg'den geldiğini öğrendiklerinde, soru yağmuru tuttular onu. Yeni haber var mıydı? Yabancı gruplara rastlamış mıydı? Kent çok zarar görmüş müydü?

Winkel de kendini ilgilendiren şeyleri sordu: Aralarında Neumark'taki Königsberg'e gidecek olan var mıydı? Kimse çıkmadı; ama Soldin ve Bad Schönfliess'e gitmek isteyen birkaç kişi vardı, bu kentlere gitmek için de Königsberg üzerinden gitmek gerekiyordu.

"Königsberg'e daha çok var mı?" diye sordu Winkel.

"Yetmiş kilometre..."

"Orada Ruslar mı var yoksa..."

"Ruslar mı? Her yerde Ruslar var!..."

"Ya bizimkiler, çok mu uzaktalar?"

"Bizimkiler mi?..."

"Alman ordusu?"

"Evet, bizimkiler. Alman ordusu."

"Uzakta..."

"Çok uzakta."

Winkel, aynı yöne gideceklerle birlikte yola koyuldu.

Bir kadın, bütün yol boyunca ağlıyordu. Arkada yürüyor ve sessizce sızlanıyordu.

Sabaha kadar yürümeye karar verdiler. Gün ağarırken, dağıldılar, yemek yediler ve uyudular.

Winkel, bir ağacın altına oturdu, cebinden bir parça ekmek çıkararak yemeye başladı. Hava nemli ama ılıktı.

Yanındaki ağacın altında da bir Alman oturuyordu. O da bir şeyler çiğniyordu. Ortalık giderek aydınlanıyordu. Winkel uykuya daldı, sonra uyandı, biraz daha uyudu, yine uyandı.

Komşu ağacın altındaki adam uyuyordu.

Winkel, gelişigüzel ormanı seyrediyordu. Düz orman yollarına, keskin bir reçine kokusu yayan ağaçlara baktı, en sonunda uyuyan komşusunun yüzüne takıldı. Uzuncaydı, kaşları yoktu ve sivilcelerle doluydu. Bu Winkel'e tanıdık geldi.

Adamın üzerinde kirli, eski bir palto vardı. Sol eli, tutamağı fildişi kaplamalı bir bastonu tutuyordu. Ayakkabıları yırtıktı, öbür eliyle bir sırt çantasını sıkıca kendine bastırıyordu.

Winkel'in ağzından bir "Hauss!" çıktı. Hem sevinmiş hem de şaşırılmıştı. Emekleye emekleye yanına gitti, o olduğuna inandıktan sonra bir kez daha adıyla seslendi: "Hauss!"

Hauss uyandı, korkuyla Winkel'e baktı, ama onu tanımadı. Winkel, beş haftadır ilk kez gülümsedi.

"Hauss" dedi. "Merhaba, Hauss! Benim Hauss. Benim, Winkel..."

"Ah!" diye şaştı Hauss. Selâmlaştılar, sonra yan yana oturdular. Winkel, hızla başından geçenleri anlattı. Hiç çekinmeden, açıkça konuşuyordu. Bir zamanlar Hanne'yle konuştuğunun tam tersine.

"Her şeyin canı cehenneme, bu açık," dedi sonunda. "Her şey bitti. Kendi postumuzu kurtarmamız gerek."

"Şşt!" dedi Hauss ve ürkek ürkek çevresine bakındı. "Sessiz ol..."

"Daha neden korkacağız?" diye karşılık verdi Winkel. "Canı cehenneme!" Yine de sesini alçalttı.

"Sus!" diye yineledi Hauss, bir daha çevresine bakınarak.

"Konuşma!" Winkel'e doğru iyice kaydı: "Bu tür düşünceleri kendine saklamak gerek; yoksa... Şimdi nereden geliyorsun?"

"Landsberg'ten. Werner'e gittim."

"O çoktan tabanları yağladı."

"Evet, söylediler. Ya sen ne yapıyorsun?"

Hauss gülümsedi.

"Ben anavatana hizmet etmeyi sürdürüyorum.. Burada yeni bir

Führer'imiz var. Belki adını duymuşsundur?" Sesi daha da alçaldı. "Fritz Bürke... Hücum alayı komutanı." Birkaç saniye sustu, sonra son haftalar boyunca yaşadıklarını anlattı: "Gnesen'de yalnızca iki gün kaldım. Zor yırttım paçayı. Komşulardan biri, söz aramızda bir Alman, beni Ruslar'a ihbar etti. Yol boyunca Südet bölgesinden bir Çek olarak tanıttım kendimi... Yolun bir bölümünü bir Çek grubuyla birlikte bile yürüdüm; onlarla birlikte güneye gitmek istiyordum. Ama sarhoşken kendimi açığa çıkardım. Şeytan bilir neler söyledim. Beni dayaktan öldürdüler nerdeyse. Breitenstein'da da şu Bürke'nin eline düştüm. Şimdi bir köpek gibi ortalıkta geziniyorum, Ruslar'ın hareketleri hakkında bilgi topluyorum... Durum böyle işte!.." Winkel'e döndü, doğrudan kulağına fısıldadı: "Şu Bürke korkunç bir tip!.. Bir katil. Ayağını denk al! Düşüncelerin hakkında tek bir hece bile söyleme!.."

"Bırak kaçalım!.." dedi Winkel. "Biz Alman ordusu subaylarıyız. SS değiliz."

Hauss başını olumsuzlayarak salladı: "Şu Bürke; biliyor musun... Birkaç gün içinde İngiliz ve Amerikalılar'la barış imzalayacağımızı, güçlerimizi birleştirerek Ruslar'a saldıracağımızı söylüyor... Berlin bu konuda büyük bir beklenti içinde."

Bir süre sustular. Sonra Winkel, "Ya Kraft nerede?" diye sordu. "Kraft mı?" dedi Hauss. "Pozanya'da kendini vurdu."

Yine sustular.

"Tütünün var mı?" diye sordu Hauss.

"Hayır."

"Akıllılık etti," dedi Hauss, Kraft'ı kastederek. "Ben de yapmak istedim ama cesaretim yetmedi."

Hauss, Winkel'e dikkatle baktı: "Seni tanımanın olanağı yok. Çok değişmişsin. Ne yapacaksın şimdi?"

"Bilmiyorum."

"Nereye gidecektin?"

"Königsberg'e, bağlantı noktasına."

"Eski bağlantı noktalarının hepsi açığa çıktı. Bizim adamların birçoğunu Rus istihbaratı yakaladı."

"Ne yapmalı?"

"Benimle birlikte Soldin'e gelmek istemez misin?"

“Şu Bürke’nin yanına mı?”

“Tabii, başka nereye?”

Akşam olunca Almanlar yeniden toplandı.

Winkel, isteksizce Hauss’la birlikte gitti.

Şafak sökerken Soldin’e ulaştılar. Hauss, Winkel’i, kentin batı kıyısına götürdü. Arka bahçelerden, alçak çitlerden, çiçek bahçelerinden geçtiler. Sonunda binaları tümüyle yıkılmış ıssız bir ara sokağa ulaştılar.

Hauss, sakına sakına çevresine bakındıktan sonra bir bodrum penceresine girdi. Winkel, konuşmadan onu izliyordu. Bodrumda bir kapı vardı, arkasında bir tane daha, sonra çürük ve fare kokan uzun, nemli bir koridora ulaştılar.

Koridor bitmek bilmiyordu. Sonunda, keskin şarap kokusu olan dörtken bir bodrum odasına geldiler. Her yerde büyük şarap fıçıları üstüste diziliydi. Bir fıçının üzerinde isli bir gaz lâmbası yanıyordu. Yerde, iki adam saman üstünde yatıyordu. Lâmbanın fitilini düzeltmeye uğraşan bir üçüncüsü Hauss’a alçak sesle bir şeyler söyledi. Hauss, yatıştırıcı bir edayla: “Tamam, tamam...” dedi.

Karanlık bir koridordan geçtiler, büyük demir bir kapıdan yine şarap fıçılarıyla dolu ikinci bir şarap mahzenine ulaştılar. Burada, kablosu fıçıların üzerinde yatan küçük bir elektrik ampulü yanıyordu. Ampul, dev bir fıçıdan aşağı sarkarak, bir masanın çevresinde oturan birkaç kişinin başını aydınlatıyordu.

Hauss, Winkel’i kapıda bıraktı, üzeri sürahilerle dolu masanın yanına gitti. Oturan adamlardan birine eğilerek kulağına bir şeyler fısıldadı. Adam kısa boylu, zayıftı ve sansar gibi sivri bir suratı vardı. “Winkel! Buraya gelin!” diye emretti.

Winkel yaklaştı. Sürahilerin arasında yatan büyük, taranmamış, tepesi yusuvarlak açılmış bir kafa gördü. Orada başını kollarına yaslayarak uyuyan biri vardı.

“Oturun!” diye buyur etti sansar suratlı. Winkel oturdu.

“Ordudan bir subay daha mı?” diye sordu birden, yuvarlak keli olan kafa.

“Evet,” dedi sansar suratlı.

“Üsteğmen Konrad Winkel,” diye tanıttı kendini Winkel.

Kafa daha birkaç saniye masa üzerinde kaldıktan sonra kalktı. İn-

sanın içine işleyen, küçük gözler Winkel'e bakıyordu. Kafası, biçimsiz omuzların arasına sıkışmıştı; boynu hemen hemen yok gibiydi.

Yaklaşık bir dakika kadar Winkel'e baktıktan sonra, birden yüksek sesle gülmeye başladı.

"Eeh!.. Maxe, şuna baksana!" dedi. "Ne halde! Örtüyü nereden buldun? Hem de ipekten, dostlarım! Gerçek bir kadın!.. Ha -ha- ha. Otur Bayan Winkel! Ye, iç -sonra da yatağa, ha- ha - ha!"

Ansızın gelen bu neşe dalgası geldiği hızla kayboldu.

Somurtkan bir biçimde "Otur" dedi, oysa Winkel çoktan oturmuştu. "Ne? Kötü müsün? -Kötü!" diye kendi kendine sorup yanıt verdi ve bir süre sonra ekledi: "Tanışalım. Ben Fritz Bürke. Bu adı duydun mu hiç? Bu da Max Diring, benim vekilim... Bir gün bir yerlere gelecek daha, Ruslar önceden davranıp onu ele geçirmezse, ha - ha!.. Evet Winkel, ne yapmayı düşünüyorsun?"

Winkel, amirlere haber vermek gerektiğini geveledi.

"Amirlere mi?" diye gülümsedi Bürke. "Hangi amirlere? Benim emrimin altına gireceksin... Yoksa, Alman ordusunun bir üyesi olarak, bir SS führerinin emri altına girmek işine gelmiyor mu? İşbirliği yapılabilir, ama SS gebersin, ha? Belki ordu daha hoşuna gider; von Witzleben ya da Beck gibi, hâlâ onları anımsayabiliyorsan... Şu elle-re bir bak..." Bir çift kocaman, kırmızı ve kıllı pençe koydu masanın üzerine. Parmaklarında birçok yüzük vardı. "Bu eller, Benito Mussolini'yi İngilizlerin burunlarının dibinden kaçırdı. Anladın mı? Fritz Bürke budur! Paris'te Stülpnagel'in yanında tehlikeli görevlerde çalıştım, Rusya'da da Koch'un yanında. Strasser ve Röhm ile birlikte çalıştım, adlarını hâlâ anımsıyorsan... İçsene, ne oturuyorsun öyle. Buradaki şarap son zafere ulaşana kadar yeter!"

Winkel bir sürahi içip bitirdi. Kısa bir süre sonra başı dönmeye başladı. Korkuyla alnını kırııştırarak sürahisini bir daha dolduran SS'liye bakıyordu. Winkel, bu sürahiye de bitirdi. Sarhoş olmak istiyordu.

Aradan epey bir süre geçtikten sonra Bürke konuşmayı sürdürdü: "Korkma, benim yanımda ölmezsin! Ünlü bir Parisli kâhin kadın, Madame Rigou, geleceğime baktı ve bana general olarak öleceğimi söyledi. Daha general olmama çok var, bunun için bir süre daha yaşamam gerek... Ve benim burada oluşumun nedeni, bir anlamda Ruslar'ın arkasında çalışmak. Ruslar'ın arkasında, Alman toprakları

üzerinde! Böyle bir şeyin olabileceğini asla düşünmezdim... Ve ne görüyorum? Almanlar donlarına yaptılar, bunu görüyorum... Ulusun sağlıklı güçleri nerede? Onları göremiyorum... Sanki yabancı bir ülkedeyiz. Sürekli bir Prusyalı'nın bizi ihbar etmesinden korkuyoruz..." Gözleri donuklaştı ve nefret kusarak, "Ve bu sözüme devirde, beni Ruslar'ın arkasında çalışmaya yolluyorlar!.. Yaş iş mi? Lütfen Fritz Bürke!.. Size güveniyoruz Fritz Bürke... Bu sizin uzmanlığınız Fritz Bürke!.. Hadi savaşalım! Nasyonal sosyalist düşüncenin ağır işçisi Fritz Bürke. O bir hanım evladı değildir, diplomat değildir, demagog değildir, ama bir işçidir. Hepsinin canına okuyacağım!.. Ve senin Winkel, senin de canına okuyacağım!" dedi beklenmedik bir biçimde. "Ben gevşemiş bir Alman ordusu subaycığı değilim! Senin kollarını söküp yerine kibrit dikeceğim, anladın mı?.. Şu örtüyü çıkart, it herif! Çabuk! Onu traş edin ve onu nasyonal sosyalist düşünceyle doldurun!.. İç Winkel!"

Winkel, aceleyle örtüyü başından çıkardı, bir sürahi daha içti, bütününe sarhoş oldu. Bürke'den giderek daha çok hoşlandığını duyumsadı.

"Tam bir insan!" diye geveledi ve ağlamak isteğiyle doldu. Neredeyse gözyaşlarını tutamayacaktı. "K-kararlı biri! H-harbi adam!" Kölece bir boyun eğişle SS'linin kapanmakta olan küçücük gözlerine bakıyordu.

Çevreyi artık ancak bir sis perdesi arkasından görebiliyordu. Diring kayboldu, ama geri geldi ve Bürke'nin kulağına bir şeyler söyledi. Bürke, titrek bacaklarının üzerinde doğruldu, kapıya doğru yalpaladı.

Hauss, Winkel'e "Böyle işte!" diye fısıldadı.

"İ-iyi b-biri!" dedi Winkel pelteleşmiş diliyle. "Ha-harika b-biri!.. Herkesin canına okuyacak!.."

Birden korkunç bir görüntüyle karşılaştı: Mahzenin açık kapısından bir Rus askeri tam üstüne doğru geliyordu! Winkel, arkasına yaslandı, başını salladı ama görüntü kaybolmadı. Yerinden fırladı, gerisin geriye koşarak fiçilerin arasına saklandı. Rus üniformalı adam göz ucuyla ona baktı, masanın yanına geldi, bir dikişte bir sürahi şarabı bitirdi ve kusursuz bir Almancayla, "Ben yatıyorum şef... Yatağa girmenin vakti geldi." dedi.

Aceleyle, fıçıların arkasındaki, Winkel'in şimdiye kadar fark etmediği küçük bir kapıdan kayboldu.

"Bu neydi?" diye geveledi Winkel.

"Sus!" diye tısladı Bürke. "Şu ayyaşı yatırın!"

Hauss, ayakta duracak hali kalmayan Winkel'i kolundan tutarak odadan çıkardı, güçlükle mahzenin bir köşesinde samanların üzerine yatırdı.

Winkel, "M-m-m, gerçek bir erkek," diye geveledi.

Winkel'in bu SS ajan yuvasının ortasında gördüğü Rus askeri hayalet miydi, yoksa gerçekten gelmiş miydi?

Ertesi sabah uyandığında onu hayal ettiğini düşünmeye eğilimliydi. Aşırı içkiden başı ağrıyordu. Samanın üzerinde yatıyor, bir gece önce yaşadıklarının ne kadarıyla düş ne kadarıyla gerçek olduğunu ayırt edemiyordu.

Arkasından bir gece lâmbasının hafif ışığının yayıldığı kocaman fiçılar duruyordu çevresinde.

Büyük olasılıkla Hauss ile karşılaşması ve Bürke'yle konuşması gerçekten yaşanmıştı.

Biraz ayılmış olan Winkel, şimdi o SS'liye artık o kadar hayranlık duymuyordu. "Boyunduruğu taşımayı sürdürmem gerekecek" diye düşündü. "Ruslar beni Bürke'yle birlikte yakalarlarsa, iş yalnızca bir savaş esirleri kampıyla sonuçlanmaz herhalde..."

Fiçının arkasından alçak sesle konuşmalar duydu: "Kuzeyde büyük bir çatışma var."

"Evet top ateşleri duyulabiliyor."

"Bizinkiler çok sayıda panzer kullanıyor."

Biri fısıldayarak sordu: "Onu gördün mü... Peter'i?"

"Şşt!" diye kesti bir başkası.

Sonra Winkel'in artık hemen hiçbir şey anlayamayacağı kadar yavaş konuştular. Birkaç sözcük ve sık sık yinelenen "Peter" adının dışında. Ayrıca Winkel, duymak için çaba harcamıyordu. Başı uğulduyordu. Ortalık ekşimiş şarap kokuyordu.

Fiçıların arkasından adım sesleri duyuldu ve Hauss'un sesi sordu: "Winkel, neredesin?"

Hauss, fiçıların arasından çıktı. Sırtında bir çanta vardı. Paltosu rengarenk yamalarla doluydu.

Winkel, Hauss ile birlikte mahzenden çıktı. Koridorun sonunda durdular.

"Ne iş yapacağımı sen biliyor musun?"

"Benim gibi ortalıkta dolaşacaksın... Hey, dünkü halin çok komikti!"

"Artık şaraba alışık değilim!" Kısa bir sessizlikten sonra Winkel, "Dünkü olay neydi öyle? Ben mi yanıldım yoksa?.." diye sordu.

Hauss, hemen Winkel'in sözünü kesti: "Tamam, tamam. O kadar meraklı olma. Ben bir şey bilmiyorum. Bu karanlık bir iş. Berlin'den yönetilen özel bir görev... Hoşça kal."

Bir süre daha söyleştiler. Ayrılmak istemiyorlardı. Şimdi kendilerine görkemli görünen o eski dönemlere dayalı bir arkadaşlıkları vardı: İkisinin de kurmay karargâhında çalışıp Alman birliklerinin daha Weichsel Nehri'nde durduğu ve bu yaşamın hâlâ yaşanmaya değer olduğu dönemlere...

Winkel, bodruma geri döndü. Çok geçmeden Diring çağırdı kendisini. İlk görevi basitti. Winkel, Hintze adında biriyle on beş kilometre uzaklıktaki tren istasyonu Lippehne'ye gidecek, burada bir demiryolcuyu ziyaret edip bu kişinin anlattıklarını çok iyi aklında tutarak geri dönecekti.

"Akşama doğru yola çıkacaksınız," dedi Diring. "Dikkat edin görevin eksiksiz yerine getirilmesi gerek! Sabaha kadar geri dönmüş olmalısınız. Şef, sizi uyarınamı emretti. Kaybolma düşüncesi... aklınıza gelmesin diye... Her yerde gözümüz var, bunu unutmayın!"

Winkel, akşam olduğunda bodrumdan çıktı.

Hintze, yaklaşık yirmi beş yaşlarında bir delikanlıydı. Cepheye gitmemişti. Babası, Julius Streicher'le olan eski ilişkileri dolayısıyla bir yolunu bulup onun ordu hizmetine girmesine engel olabilmişti. Şimdiye kadar Hannover bölgesinde bir yerde 'gençlik führeri' olarak çalışmıştı. Halk hücumı kıtalarının oluşturulması sırasında, vatansever söylevleriyle öyle dikkat çekmişti ki, bir gün kendisinin bile haberi olmadan ve babasına haber verme fırsatı bırakılmadan, özel ajanlık işlerini yürütmek üzere buraya atanmıştı. Bu olay Sovyet Ordusu'nun girişinden bir hafta önce olmuştu.

Bürke'yle birlikte gelmiş, en iyi adamlardan biri olarak davranılmıştı ona. Kendisi ise işinden hoşnut değildi: Çok tehlikeliydi ve gerçeği söylemek gerekirse neredeyse anlamsızdı. Bunu Winkel'e de açık açık söyledi: "Doğru ama, burada Rus birliklerinin yoğunlaşması ve hareketleri hakkında önemli bilgiler topluyoruz. Bu bilgileri hava kuvvetlerine bildiriyoruz, ne var ki bir tek uçak bile gelmiyor. Patlayıcıya gereksinim var, ama yollamıyorlar. Tütün bile bulamıyorlar bize... Günlerdir sigara içemiyoruz... Berlin'dekilerin hepsi donlarına etmiş durumdalar..."

Bürke hakkında ise Hintze saygıyla, bir parça da korkuyla konuşuyordu.

“Bütün Almanlar Fritz gibi olsaydı fena olmazdı,” dedi Hintze, yakın ilişkide olduğunu gösterip Winkel’e hava atmak için bir SS’liyi ön adıyla anarak. “Birini öldürmek, kesmek, dövmek, onun için çocuk oynacağı!.. Diring’in suratını da parçalıyor,” diye zevkle anlatırken çenesini ovuyordu. “Otto Skorzeny’nin mücadele arkadaşıydı Bürke. Hangi işte yoktu ki o! Führer’in de kendisini iyi tanıdığı söyleniyor. Bürke, bir süre onun özel korumaları arasındaymış. Büyük bir adam!”

Ağır adımlarla yumuşak, nemli çam iğnelerine basıyorlardı.

“Buralarda bizden çok adam var mı?” diye sordu Winkel.

“Nerdee! Topu topu herhalde elli kadar... Geriye kalanlar dağıldı gitti, herkes kapağı atabildiği yere.”

“Bu ne biçim bir adam,” diye düşündü Winkel küçümseyerek. “Gevezenin teki...”

Bu yüzden soru sormayı sürdürmeye karar verdi: “Peki Peter’i tanıyor musunuz?”

Hintze fısıldadı: “Onu bir kez gördüm... ‘Peter’ onun takma adı... Gerçek adının ne olduğunu kimse bilmiyor. Yükseklerden biri... Özel bir tim... Hepsi Rusça konuşuyor ve kılık değiştirerek Rus üniformasıyla çalışıyorlar... Onların hakkında birtakım şeyler duydum...”

Mola verdiler. Hintze, şarap dolu iki matara çıkardı. İçip, yemek yediler. Hintze, “Tek tek Rus askerlerinin işini bitiriyorlar ve...” deyip ağzını Winkel’in kulağına dayadı: “Ve yalnızca Ruslar’ı değil... Size söylediklerim, dikkat edin de kimsenin kulağına gitmesin!.. Yani: İster inanın ister inanmayın, aynı zamanda Alman kadın ve çocuklarını da...”

Winkel şaşırdı.

“Niye?” diye sordu.

“Özel bir görev,” diye açıkladı Hintze bilgiç bilgiç. Profesyonel bir ajanı şaşırtmayı başardığı için büyük bir haz duydu. “Propaganda bakanlığına kusursuz bir malzeme sağlıyor... Biliyor musunuz, kamuoyunun düşüncesi çok önemli bir şeydir...”

Yürümeyi sürdürdüler. Ortalık sessizdi, yalnızca kuzeyden topçu ateşinin gürültüsü geliyor, projektörlerin uzun ince parmakları durmaksızın gökyüzünü tarıyordu.

“Buralara yakın bir yerde, ormanın içinde bir havaalanı kurduk,” dedi Hintze. “Ama şimdiye kadar tek bir uçak bile inmedi. Bense ne zamandır bunu bekliyorum... Belki babam bana başka bir görevin verilmesini ayarlayabilir. Emri bekliyorum, ama hâlâ gelmedi.”

Kısa bir süre sonra, iki göl arasında, demiryolunun kıyısında bulunan Lippehne göründü. Winkel ile Hintze, demiryolu yükseltisinin gölgesine sığınarak ilerlediler. Raylarda toplar ve tanklarla yüklü trenler duruyordu. Görünüşe göre, cepheye gitmek üzereyken Sovyet ordusunca gafil avlanan Alman ikmalleriydi bunlar. Vagonların üzerindeki toplardan ateş edilememişti bile. Rayların yanında ellerinde otomatik tabancalarla Rus nöbetçileri dolaşıyordu.

Hintze ile Winkel, dikkatle rayları aşarak göle indiler. Kıyıda, bir değirmenin yanında küçük bir ev vardı. İçeri girdiler. Ev sahibi, demiryolcu, onları pek de konukseverce karşılamadı. Oturmaları için buyur bile etmedi, arkalarından çarçabuk kapıyı kilitleyerek hemen raporunu vermeye başladı. Pyritz yolundan şu kadar Rus kamyonu, tank ve piyade bölükleri geçmişti. Bir kaç gün önce Ruslar yakınlar da bir yere bir hava alanı kurmuşlar. Wendel Gölü’nde dün sabah Rus askerleri banyo yapmış... Evet... Soğuğa aldırmadan... Ruslar demiryolunu gözden geçirmişler ve onu en yakın zamanda işletmeye açacaklarını söylemişler.

Ev sahibinin neden gergin olduğu kısa sürede anlaşıldı. Hintze, burada bir iki saat dinlenmek istediklerini söylediğinde, evsahibi onlara olabildiğince çabuk buradan kaybolmalarını önerdi. Bir gün önce Sovyet komutanlarına kendisinin nasyonal sosyalist parti üyesi olduğunu bildirmiş.

Hintze yılan ısırmışçasına ayağa fırladı.

“Bunu neden yaptınız?” diye sordu.

“Ruslar’ın emri,” dedi adam somurtarak. “Başka türlü davranamazdım, komşular beni ihbar ederlerdi.”

Hintze ile Winkel, demiryolcunun evinden ayrılmakta acele ettiler. Gölün çevresinden dolaştılar, bir tanesinin daha ve bir ormanlığın ortasından geçerek Zollen Köyü’ne doğru yöneldiler. Hintze, bu köyde de bir görüşme yapma emrini almıştı. Önemli bir sorun yüzünden yolda olan Diring’in de büyük olasılıkla bu köyde kendilerini bekleyeceklerini açıkladı Hintze.

Köyün doğu kıyısında gitmeleri gereken o küçük köylü evinin kapısını çaldıklarında hiçbir hareketlenme olmadı. Kapı kilitli değildi, içeri girdiler. Hintze, yayvan ve şaşkın bir sesle, “Nereye kayboldu bunlar?” dedi.

Avluya baktılar. Tam geri dönmek üzereyken patates kilerinin kapağı yaşıya açıldı. Buradan çıkan, Fritz Bürke’den başkası değildi.

“Kim o?” diye sordu.

“Biziz, Hintze ve Winkel,” dedi Hintze, çekingen bir sesle.

Bürke’nin arkasından ev sahibi köylü ile karısı dışarı çıktı. İkisinin yanından bir şey söylemeden geçip evin içinde kayboldular. Hintze ile Winkel, esas duruşa geçip şefin kendilerine söyleyeceklerini bekliyordu. Bürke, kapağın yanında duran bir kütüğün üstüne çöktü, kesik kesik soluyarak konuştu: “Bitti. Oyunu kaybettik. Elimden yaralandım. Niye öyle dikiliyorsunuz?” Bir süre sustuktan sonra konuşmayı sürdürdü: “Oturun. Ne yapabileceğimizi düşünelim. Max öldü, Peter öldü. Löte, dört kişiyle birlikte yakalandı. Biri bizi ihbar etti.”

Bürke ayağa kalktı ve yalpalayarak bodruma gitti. Hintze ile Winkel de onu izlediler. Aşağısı nemliydi, çürümüş lahana kokuyordu. Bu arada, ev sahibinin buraya belli bir rahatlık getirmek için çaba gösterdiği belliydi; bir köşede bir koltuk ile üzerinde lâmba yanan küçük bir masa duruyordu. Bürke’nin gölgesi, tuhaf bir eğilip bükülmeyle boğumlu tavanda dans ediyordu.

SS’li “Hemen kaybolmalısınız. Ruslar, şimdiden tüm bağlantı yerlerimizi öğrenmişlerdir,” dedi.

Bir süre konuşmadan oturdular. Bürke, gözlerini sargılı eline dikmişti.

“Durum kötü,” diye geveledi.

Kan zehirlenmesi ya da kangren olmaktan korkuyordu. Çok öfkeliydi.

O artık eski Bürke değildi. Winkel bunu hemen ayırt etti. Çok alçakgönüllü olmuştu ve sürekli, yakın arkadaşı olduğu belli olan Diring’ten söz ediyordu. Şarap mahzeninin Ruslar’ca ortaya çıkarılışı hakkında çok az şey anlatıyordu. Yalnızca her yanda Rus askeri kaynadığını anlattı. Açıkta, biri onları ihbar etmiş olmalıydı ya da Ruslar kendiliklerinden izlerini bulmuşlardı. Yarım saat kadar silâhla kendilerini savunmuşlardı. Bürke ile iki kişi daha kaçmışlar, kendilerini

kurtarabilmişlerdi ama karanlıkta birbirlerini kaybetmişlerdi. Telsiz ve önemli kağıtlar Ruslar'ın eline geçmişti. Kaçmak gerekti.

“Bana bir doktor gerek,” diye mızımlandı Bürke. “Kan zehirlenmesi olmasam bari!”

Hintze, ayağa kalktı: “Sakin olun şef. Ben bir doktor getireceğim.”

“Nereden?” diye sordu Bürke, Hintze'ye kuşku dolu gözlerini dikti.

“Lipphene'den, orada bir ordu cerrahı tanıyorum. Tren istasyonunun yakınlarında. Hemen oraya gideceğim. Ama sırt çantasını burada bırakacağım, çok ağır,” dedi Hintze.

Sırt çantasını indirdi, Bürke rahatlayarak derin bir soluk aldı. Winkel ile yalnız kaldığında, gözlerini yumarak uzun bir süre kıvılcımdan oturdı. Yarım saat sonra gözlerini açtı ve “Hintze geri döndü mü?” diye sordu.

“Hayır. Daha çok erken.”

Bürke, gözlerini yeniden kapattı. Winkel, lâmbayı söndürdü. Bir köşede sırtını bir turp yığınına dayarak yere çömeldi. Kısa zamanda uykuya daldı. Bürke'nin sesi onu uyandırdı: “Burada mısın Winkel?”

“Evet.”

“Hintze geldi mi?”

“Hayır.”

Sessizlik. Winkel yine uykuya daldı. Bir süre sonra can havliyle debelenmeye başladı. Büyük, etli bir el yüzünde dolaşıyordu. Bir celladın eli. Winkel bu eli çok iyi anımsıyordu.

Winkel titrek bir sesle, “Ne oldu şef?” diye sordu.

“Hintze gelmedi mi?” diye fısıldadı Bürke.

“Hayır.”

“Işığı niye söndürdün? Sen de mi kaçmak istiyordun?”

“Hayır, uyuyordum.”

Bürke'nin eli yüzünden aşağı doğru inmeye başladı, Winkel'i yakasından tutarak hafifçe yerden kaldırdı.

“Gel!” dedi. “Merak etme, Bürke'yle birlikteyken başına bir şey gelmez! Kan zehirlenmesi olmasam bari. Bürke'yi tanıımıyorsun! Ama onu tanıyacaksın. Diring gitti, sen benim arkadaşım olacaksın. Sen iyi bir herifsin Winkel. Kurtulur kurtulmaz sana demir haçın takılmasını sağlayacağım. Ve kurtulacağız, merak etme. Topçu ateşini duy-

yor musun?! Bizimkiler saldırıyor. Onlara gideceğiz...”

Ve Winkel, Bürke’yle birlikte yola çıktı. Köyü gerilerinde bıraktıklarında Winkel durdu. Eşarbını cebinden çıkardı ve şapkeyi üzerine geçirerek iyice yüzüne doğru çekti.

“Böylesi daha iyi,” diye geveledi.

Bürke bir şey demedi. Ormanın derinliklerine ilerlemeyi sürdürdüler ve topçu ateşinin duyulduğu kuzeye yöneldiler.

Hava aydınlandığında, mola vermek için otların arasına oturdular. Bir den orman yolundan Rus askerlerinin tam üzerlerine doğru geldiklerini ayırt ettiler. Ruslar kablo bobinleri taşıyorlardı. Teli çözererek dallara takıyorlardı. Önlerinden genç, esmer, zayıf bir subay yürüyordu. Sivil giysili iki adamı gördüğünde durdu.

Bürke ayağa kalktı. Yüzü bembeyazdı. Ama onun bilmediği birçok şey geçirmiş olan Winkel, cesaretle Ruslar’ın üzerine doğru yürüyüp “Vladislav Valeski... i Pan!” dedi ve Bürke’yi gösterdi “Pan Matuşevski... Polska, Polska... Eve... Do Varşavi...” dedi.

Teğmen onlara başıyla selâm verip yolunu sürdürdü. Bürke rahat bir soluk aldı. Yüzü yavaşça normal rengini almaya başladı.

“Cesur bir adamsın Winkel,” diye homurdandı.

Çok uzakta terk edilmiş bir zift atölyesi gördüler, orada durup beklemeye karar verdiler.

Bürke, büyük bir kereste ambarında uyumak üzere uzandığında, “Bizimkiler yakında burada olacak,” diye mırıldandı. “Yaracaklar!.. Bu önemli bir operasyon Winkel, çok önemli bir operasyon. Çok sayıda tank kullanılıyor. Führer, son kozlarını kullanınadı henüz. Sakin ol Winkel!”

Teğmen Nikolski'nin çok acelesi vardı, yoksa "Pan Matuşevski"nin korku dolu yüzü dikkatini çekerti.

Acele davranmaları gerekiyordu. Tümen, yürüyüş düzenini bozmadan doğruca çatışmaya giriyordu. Stettinli zenginlerin güzel villalarının yan yana dizildiği ormanlarda, vadilerde ve göllerde çetin bir savaş patlak vermişti.

Kimse istihbaratçılardan daha iyi bilgilendirilmemiştir. Tüm telefon ve telsiz konuşmalarının sessiz, görünmez tanıkları olarak birliklerinin en gizli bilgilerine sahiptiler.

Nikolski bir süre telefon konuşmalarını dinledi ve bunlardan durumun her geçen saat daha çetrefilleştiğini duydu. Bir alay kırk Alman tankının saldırısını haber veriyordu; on dakika sonra bir başkası, altmış tankın saldırısına karşı savunmaya geçmek zorunda kaldığını ve mevzilerinin Alman altılı roketatarlarının ateşine uğradıklarını bildiriyordu. Tercüman Oganyesyan karargâh komutanına, son esir alınan birinci piyade tümeni 'Mareşal Dönitz'e bağlı Alman askerlerinin ifadelerini anlatıyordu. İstihbaratçılar ve hava hareketlerini gözleyen nöbetçiler, düşman uçak filolarının yaklaştığını söyleyerek uçakların sayısı ve tipleri hakkında ayrıntılı bilgiler geçiyorlardı.

Ordunun keşifçi komutanı Albay Malişev, tümenden doğruca alayları aramakta diretiyordu.

Kolordu komutanlığı ile ordu komutanlığındaki görevli subaylar, gelen haberleri soruyor ve emirler geçiyorlar, sesleri kısılana kadar bağırıyorlardı.

Destek için cepheye çağrılmış topçu birlikleri giderek yoğunlaşan bir sıklıkta hatta giriyorlardı. Nikolski, kilometrelerce uzunluktaki hatlardan düşmanla boğuşan tümenin ağır soluk alıp verişini bir anlamda duyuyor, arada sırada da tümen komutanının kalın, sakın sesini işitiyordu. Bu sesi, geniş telefon ağının kapsadığı tüm karargâhlar ve bağlantı noktaları da duyuyor, hemen susuyor, hattı boşaltmaları için karşıdakileri uyarıyorlardı.

"Susun, 35 konuşuyor!"

"Durun, 35 hatta!"

"35 sizi istiyor!"

Nikolski bir siperde bu konuşmalara kulak verdiği sırada toprak,

yakınlara düşen bomba ve şarapnellerin etkisiyle titriyordu. Sonra zor durumda olan Çetverikov'un tümeniyle bağlantı koptu.

Nikolski ahizede birden tümen komutanının doğrudan kendisine yönelen şaşkın sesini duydu: "Nikolski, Çetverikov'la bağlantı neden koptu?"

"Hat kesildi yoldaş 35. Bir arıza ekibini hattı denetlemek üzere yola çıkarıyorum."

"Kendin git bak. Sen Çetverikov'la olan bağlantıdan sorumlu-sun."

Nikolski, arıza ekibiyle birlikte hattı denetlemeye çıktı.

Karanlık, bulutlu bir sabahı. Telefon teli, ıslak, işlenmiş tarlalardan, ormanlardan, son olarak da geniş, asfalt bir yoldan geçiyordu. Her yerde ilkbahar sel suları köpüklerle kabarmıştı, sık sık bele kadar suyun içinde yol almak gerekiyordu. Tümsekli bölgelerde sayısız derecik ve gölcük oluşmuştu.

İlk ara istasyon bir köyün kıyısındaki beyaz bir evde bulunuyordu. Burada her şey yolundaydı. Tümenle ikinci ara istasyon arasındaki bağlantı çalışıyordu. Şişman bir kadın, arıza arayıcılarına kahve sundu ve kahvenin gerçek değil, palamut kahvesi olduğundan yakındı. Gerçek kahve, savaş başladığından beri ellerine geçmemiş. Konuşmalarından savaşın yalnızca kahve yüzünden başladığı düşüncesinde olduğu anlaşılıyordu: Kahve Afrika sömürgelerinde yetişiyordu ve sömürgeler Almanlar'ın elinden alınmıştı...

Nikolski ikinci ara istasyona gitti.

Burada bağlantı saatte bir kopuyordu. Arıza ekipleri durmadan bir arıza yerinden ötekine koşuyordu; dayanacak güçleri kalmamıştı. Alman bombaları, Sovyet topçularının mevzilendiği bir bölümü sular altında kalmış çayırarda patlıyordu.

Köyde topçu karargâhı vardı. Çevredeki evler, bombardıman nedeniyle titriyordu. Korkuya kapılan inekler böğürerek bir bahçe girişine yığılmış, içeri girmeye çalışıyordu.

Üçüncü ara istasyonu ortadan kaldırılmıştı. Çalıştıkları samanlığa bir Alman bombası isabet etmişti. İki telefoncu da yaralıydı, ayrıca ormandaki hat bir kez daha kopmuştu. Büyük zorluklarla hattın iki ucu bulundu ve onarıldı. Yaralılar, cephanе almak üzere alayın cephe gerisine giden bir at arabasına konuldu.

Nikolski iki adamını ara istasyonda bıraktı, bölüğe hatlardaki arızanın nedenini bildirerek alay karargâhına doğru yola çıktı.

Çetverikov'un alay santrali, büyük bir çiftliğin kocaman bodrumlarından birinde, eski şarapla dolu fıçılar ve tozlu şişeler arasındaydı. Karargâh yandaki bodrumdaydı.

Nikolski, ahizeyi kaldırdığında hemen tümen komutanının sesini duydu: "Susun, susun! Ne demek Almanlar hattı vardı? Hemen eski hattı oluşturun! Geri almak için saldırıda bulunun!"

Bir küçük aradan sonra general "Peki 'gökgürültüsü' çalışmaya başladı mı?" diye sordu.

Nikolski, hatta girdi: "'Gökgürültüsü' çalışıyor yoldaş 35."

"Hatta kim konuşuyor?"

"Teğmen Nikolski!"

"Nereden arıyorsun?"

"'Gökgürültüsü'nden!"

"Oraya vardın mı? İyi bir çocuksun! Bana Çetverikov'u versene!"

Tümen komutanıyla alay komutanı arasındaki konuşmadan, durumun daha da keskinleştiği anlaşılıyordu. Almanlar savaşa yeni tanklar sokmuştu. 'Martı' kesitinde iki kilometrelik bir alanda Sovyet hattını yarmayı başarmışlardı.

Sonra konuşmaya 'Ladin ağacı' karıştı. Çetverikov'u desteklemek üzere gönderilen yarım bir tanksavar alayının komutanı.

"Kusura bakmayın general yoldaş. Burada 'Ladin ağacı' konuşuyor. On iki tankın saldırısını püskürttüm. İki tank yanıyor. Bendeysel dört namlu devreden çıktı. Krügel Çalılıkları'nın arasında çok sayıda Alman tankının yoğunlaştığını görüyorum."

"Dayan," dedi general. "'Palmiye' sizin oraya doğru yola çıktı."

Anlaşılan 'Palmiye'nin gelmesini dört gözle bekleyen 'Ladin ağacı', "En sonunda!" diye yanıt verdi.

'Palmiye', hücum tankları alayı için kullanılan parolaydı.

Arıza ekibi fıçılardaki şaraptan içtiler, alınlarını ıslatarak serinlettiler. Alay karargâh komutanı Sovyet kahramanı Binbaşı Migayev, zaman zaman bir an için karanlık ve korkunç görüntülü bodruma iniyordu. Ona bir sürahi Mosel şarabı ve tütününü bir yerlerde kaybettiği için biraz mahorka verdiler.

Dışarı çıkarken arızacıları "Sarhoş olmayın!" diye uyardı.

Nikolski, aslında şimdi tümen karargâhına dönebileceğini düşün-
dü. Ancak böylesine kötü duruma düştüğü bir anda ileri hattı terk et-
meyi ayıp buldu. Bir saat sonra buna artık olanak bile yoktu. Çünkü
Çetverikov'un alayı artık tümüyle sarılmış olarak çarpışyordu.

Nikolski, Migayev'in yanına gitti. Burada, az önce haberleşme yö-
netim yerinden gelen Çetverikov da bulunuyordu.

Almanlar, çok yakına sokularak buraya otomatik silâhlarla ateş
açmışlardı.

Uzun boylu tümen komutanı bodrumun ortasında, güçlü, eğik ba-
caklarının üzerinde duruyor ve başında tepesi kırmızı bir Kuban şap-
kası taşıyordu.

"El bombaları geldi mi?" diye sordu.

"Evet," diye yanıt verdi Migayev.

"Kaç tane?"

"Yirmi el bombası, beş zırh mermisi."

"Stşukin, yüz tane daha getirsin. Herkesi el bombasıyla silâhlan-
dır. Fazladan telefoncular, keşifçiler, şoförler, telsizciler, topograf
çiftliğın çevresine siperler kazsınlar. Ben ikinci taburdayım."

Çetverikov çıkışa yöneldi. Ensesi terden ıslanmıştı.

El bombaları getirildi. Migayev iki zırh mermisini masanın üzeri-
ne koydu. Karargâhın savunulmasına ilişkin tüm emirlerini verdikten
sonra "Menekşe"yle telefonlaşmaya çalıştı, ama "Menekşe"den ses
yoktu.

"Hat koptu!" Migayev ahizeyi fırlattı. Bodrumun ortasında, elin-
de bir el bombasıyla bekleyen Nikolski'yi görünce, "Teğmen, subay-
larımızın hepsi yolda. Birinci tabura gidin, orada neler olduğuna ba-
kın ve emri götürün," dedi.

"Hangi emri?"

"Hangi emri mi?" diye soruya soruyla yanıt verdi Migayev. "Do-
ğal olanı! Ölümüne direnmek. Eski bir Stalingradlı emir! Hadi!"

Nikolski, "Kaputumu burada bırakabilir miyim?" diye sordu.

Migayev, gözlerini kocaman açtı, sonra gülümsedi: "Elbette bıra-
kabilirsiniz! Onu çıkarın ve koşun. Sizi gidi garip ana kuzusu!"

"Garip ana kuzusu" diye geveledi alınmış Nikolski, birinci tabu-
run bulunduğu kuzeydoğuya doğru koşarken. "Neden garip? Bu ger-

çekten çok tuhaf! Siz kendiniz ‘garip’siniz!..”

Bir şosenin hendeğinde, ağaçların altında topçu gözleyicileri oturuyordu. Sahra dürbünlerinden, bir demiryolunun tepecikleri kestiği yere bakıyorlardı. Alçak bir demiryolu köprüsünün arkasından yavaşça tanklar çıkıyordu. Zincirleriyle suyu havaya püskürtüyor, zorlanan motorları homurdanıyordu.

“Bunlar gerçekten Almanlar mı” diye düşündü Nikolski.

Bir topçu yüzbaşı, kesik sesiyle telefona: “Hazır!” diye bağırdı.

Nikolski yolunu sürdürürken emri duyabildi: “Ateş!” Hemen arkasından da kulakları sağır eden ateş başladı.

Demek oradan gerçekten de Alman tankları geçiyordu ve onların arasına şimdi topçuların bombaları düşüyordu.

Taburun haberleşme yönetim yeri, birinci siperden bir ormanlığa doğru uzanan bir bağlantı hendeğindeydi. Nikolski, hendeğe atladı ve ilk gördüğü politik şubeden Binbaşı Garin oldu. Binbaşı kapalı gözlerle yatıyordu. Nikolski korkuyla “Yaralı mı?” diye sordu.

“Yo hayır, devrildi ve uyudu,” diye yanıt verdi biri. Garin uyan-
dı, Nikolski’yi tanıdı, onu gördüğüne sevindi ve soru yağmuruna tuttu: “Tümen komutanlığından ne haber? Burada olup bitenlerden kimin haberi var? Albay Plotnikov’u gördünüz mü? Onun orada her şey yolunda mı? Yaralı, ölü yok ya? Kolordu durumdan haberli mi?”

Ardından tabur komutanı da geldi; uzun boylu, somurtkan Viyesselçakov adında bir binbaşı.

Garin, onu görünce herhangi bir nedenden dolayı utangaçlaştı ve sıkılarak öksürdü. Viyesselçakov, politik şubeden gelen adamı dikkate almadı, daha çok Nikolski’nin anlattıklarını dinledi ve Migayev’in yanına bir haberle birlikte birini yolladığını söyledi. Evet, bağlantı da yeniden kurulmuştu, mevziyi ellerinde tutacaklardı.

Soldan üzerlerine bombalar uçuyordu. Nikolski elinde olmadan başını eğdi.

Viyesselçakov, ona alaycı bir bakış fırlattı ve “Onlar bizimkiler!” dedi.

“Bir tank yanıyor!” diye haber verdi ulaşım hendeğindeki bir gözlemci.

Viyesselçakov sahra dürbününü gözlerine götürdü ve beklenme-

dik güçlü bir sesle bağırdı: “Görmüyor musun, tanklar yeniden harekete geçti!” En ileri sipere koştu ve yüksek sesle emretti: “Yakın dövüşe hazırlanın!”

Nikolski tabur komutanını izliyordu. Viyesselçakov, pek uzun boylu olmayan, gri gözlü bir yüzbaşının yanında durdu. İkisi sigara içiyordu.

“Zırhlı mermileriyle ateş ediyorlar,” dedi yüzbaşı.

“Tahrip mermileri yok herhalde?” diye sordu Viyesselçakov düşünceli bir biçimde.

Sakin ve hemen hiç kısılmamış sesleri Nikolski’yi yatıştırdı. Evet, burası alay ve tümen karargâhından daha sakindi. Bu sakinlik durumunun açıklığından kaynaklanıyordu. Almanlar saldırıyordu ve neyse oydular işte: Düşman piyadeleri ile düşman tankları.

Teğmen yalnız altı aydır cephegedeydi, ilk kez en ileri hatta bulunuyordu. Bu nedenle, burada her şeyin ne kadar basit olduğuna şaşırıyordu. Askerlerin içinde oturdukları hendek hiç de derin değildi. Yanında ölmekte olan bir asker yatıyor, peltekleşen diliyle konuşuyordu. Ordunun koskoca aygıtı bu adamlar için çalışıyordu demek: Karargâhlar, topçular, mühendisler, levazımcılar, telsiz ve telefon. Tüm bunlar, burada çamura bulanmış kaputlarıyla oturan insanların ilerleyebilmelerine hizmet ediyordu.

Nikolski’nin, bağlantılar üzerine uzun boylu düşünecek vakti yoktu: Gökyüzünde Alman bombardıman uçakları göründü. Askerler, tasalı bir merakla, üzerlerinden uçup gitmelerinin sessiz umudu yüreklerinde, nereye uçtuklarına bakıyordu. Ancak, bu siyah, bağırtılı kırk beş Junker uçağının hedefi ortaya çıktı. Sığ hendeklerde oturan küçük karartıları hedef almışlardı. Yığınlarca bomba, uğultuyla piyadenin üzerine yağmaya başladı. Sancılı bir yaralanma ya da ölüm beklentisiyle yürekler durdu.

Viyesselçakov ile yüzbaşı, bombaları tümüyle görmezden gelerek dik durmayı sürdürdüler. Hoşgörülü davranarak askerlerin yere yapışmalarını da yok saydılar. Uçaklar yüklerini boşalttıktan sonra yüzbaşı, “Birazdan yeniden başlayacak!” dedi. Ve bu nedenle, yankılar bırakan bir sesle “Bölük hazırlan!” diye bağırdı.

Binbaşı Garin elinde tabancayla geldi.

Nikolski, kendininkini anımsadı, cebinden çıkardı. Kara bıyıklı,

yaşlıca bir üstçavuş Binbaşı Garin'e, "Siz niye buraya geldiniz ki Binbaşı Garin? Alay karargâhına geri dönün. Siz olmadan başa çıkamayacağımızı mı düşünüyorsunuz?" dedi.

Nikolski, Garin'in yanıtını duyamadı. Askerler ateş etmeye başladılar. Açtıkları ateş, Nikolski'ye düzensiz ve pek etkili değilmiş gibi geldi. Bu arada Almanlar tersini düşünüyordu; birinin bildirdiğine göre durmuşlar ve yere yatmışlardı.

Yüzbaşı Çohov, Nikolski'ye çatık kaşlarla baktı. "Dört yüz metre uzaklığa tabancayla ateş de ne oluyor? Şuradaki yaralının tüfeğini alın!" dedi.

Nikolski, tüfeği aldı, omzuna dayadı, ateş etmeye başladı. Tüfekten çıkan her kurşunla birlikte daha çok sakinleşiyor ve güveni artırıyordu. Kurşunların hedeflerini bulup bulmadığını bilmiyordu. Ama buradaki herkes gibi, Stalingrad tarzı ölüm kalım savaşı verdiğini ve buradan kesinlikle geri çekilmeyeceğini biliyordu.

Böylece, telefonla verdikleri mesaja ve karargâh notlarına, "Düşman saldırısı, düşmanın büyük kayıplarıyla püskürtüldü" sözcüklerinin geçirilmesini sağlayabildiler.

Nikolski'nin yanındaki genç yüzbaşı bir sigara yaktı; elindeki kibrit titremiyordu.

"Ateş etmeyi kesin," dedi. "Almanlar geri çekildiler. Bunu görmüyor musunuz?"

Nikolski, görmemişti. Hiçbir şey görmüyordu. Yalnızca ateş etmek, ateş etmek istiyordu.

Önce, tümenin politik şube başkanının, Albay Plotnikov'un, buraya, ilk hattaki hendeğe nasıl geldiğini kimse anlayamadı.

Birden orada bitti, birkaç saniye için dürbünden Almanlar'ı seyretti, sonra da Çohov'a, "Evet yüzbaşı, durum ne? Dayanacak mıyız?" diye sordu.

"Dayanacağız," dedi Çohov.

"Niye bu kadar somurtuyorsun?" diye gülümsedi Albay. "İnsan dayanmak istiyorsa, neşeli olmalı..."

Dürbünü yeniden gözlerine getirdi, sonra da "Askerler kahvaltı ettiler mi?" bilmek istedi.

"Hayır, daha etmediler," diye yanıtladı Çohov.

"Neden hâlâ kahvaltı etmediler? Bu ne rezalet! Kıdemli başçavuşun nerede?"

Korkuya kapılan Godunov, gezici mutfağın bulunduğu ormana koştu.

"İçki de getir!" diye bağırdı ardından Plotnikov.

Albay, askerlerle konuştu, ortalığın sakin olduğu sürece hendeğin derinleştirilmesi emrini verdi.

Sonunda, ilk Sliviyenko'nun aklına sormak geldi: "Albay yoldaş, buraya nasıl geldiniz?"

Plotnikov güldü: "Gördüğün gibi sokuldum!.. Ne yapmalıydı? Sürünerek sokulmak gerekti!.. Aslında öyle sımsıkı çemberde değilsiniz, yalnızca öyle söyleniyor: Çember içinde... Sanırım Almanlar sizin değil, kendilerinin çembere alındıklarını düşünüyorlar..."

"Almanlar'a rastlayabilirdiniz," diye sitem etti Sliviyenko.

"Yanımda korumalarım vardı: Keşifçiler."

Gerçekten yüzbaşı Mesçerski ile tümen keşifçileri de gelmişti. Mesçerski, Çohov'u selâmladı, sonra albayın yanına gelerek, "Binbaşı Garin, yandaki bölükte. Ve gördüğüm kadarıyla Nikolski de burada," dedi.

"İyi öyleyse, tümenden desteğiniz de gelmiş!" diye gülümsedi albay. "Ve siz hep az adamınız olduğundan yakınıyorsunuz!"

Garin, piyade hendeğinden koşarak geldi. Albaya burada rastlayınca oldukça korktu ve şaşırıldı.

"Siz niye buradasınız?" diye seslendi.

Albay birden kızdı: “Tamam, tamam! Herkes bana ders vermeye, beni korumaya ne kadar meraklı! Karargâhlı dostum, elinize küreği alıp hendeği derinleştirmek için askerlere yardım etseniz daha iyi olur... Acele edin, Almanlar müziklerine yeniden başlamadan...”

Çohov, sessizce yanında duran Mesçerski’ye, “Politik şube başkanı amma gözüpek!” dedi.

“O hep öyle,” diye karşılık verdi yüzbaşı Mesçerski.

Mesçerski hendeğe geldiğinden beri Çohov, her şeye, bir bölük komutanının her gün karşılaştıkları şeylere bile bambaşka gözlerle bakmaya başladı. “Şu Mesçerski gözlüyor ve betimliyor” diye düşündü. “Ortalıkta ne olup bitiyorsa yeni, net bir renk kazanıyor; kaleme alınacak şiirlerin konusu oluyor.” Sesi daha da keskinleşti, komutları daha da açıklarak kısaldı. Çohov, dikkatini doğaya bile yöneltti. Siperlerin ardında biten taze otlara, mevzilerin solundan delice akıp giden, kıyılarından taşmış dereciğe.

Mesçerski ise hiç de dizelerini düşünmüyordu. Onları unutmuştu. Almanlar yeni bir saldırıya hazırlanıyorlardı. Krügel deresinin yanındaki ormanlığın içinde saklı duran tankların palet sesleri giderek artıyordu. Anlaşılan oraya destek gelmişti.

Godunov ile birkaç başçavuş daha hendeğe kahvaltı ve içki getirdiler. Ortalık neşelendi. Pitçugin, karşıdaki ormanlıkta saklanan Almanlar’la söyleşiye bile kalkıştı: “Hende hoch –und zu uns auf Frjustjuk! (Eller yukarı –ve bize kahvaltıya gelin!)”

Neşe uzun sürmedi. Çarpışma yeniden başladı. Ormanın içinde saklanan tanklar hendeğe bomba yağdırmaya giriştiler. Alman kararlıları ayağa kalkarak yaklaşıyorlardı. Hemen arkalarından bir sıra tank ortaya çıktı; otuz iki tane. Piyadelerin hizasını yakaladılar, yanlarından geçtiler ve ağır ağır siperlerin üzerine gelmeye başladılar.

Herkes olduğu yerde donakaldı. Kaşıklar sessiz bir şıngırtıyla tasarlara düştü.

Godunov, “Payını almayan var mı?” diye sesleniyordu başının üzerinde içkiyle dolu bir matarayı sallayarak. Mataranın yanından ısıklık çalan bir kurşun geçti.

Onbaşı Semiglav parmak kaldırdı. Ama makineli tüfeğinin başına geçmişti bile, içmek istemedi. İçki hakkını Pitçugin’e verdi; o, içkiyi başına dikti, yüksek sesle boğazını temizledi, ayağa kalktı ve özel bir

acele göstermeden ayaklığının üzerinde duran tüfeğinin yanına gitti.

“Ne kadar iyi çocuklar,” diye düşündü Plotnikov. Rahatlayarak bir soluk aldı ve bağırdı: “Şimdi dikkat edin çocuklar, herkesin umudu piyade!”

Bir yerden bir bombanın keskin çığlığı geliyordu. Çığlık sürekli artıyor, keskinleşiyordu. Sanki bir tren son hızla üzerlerine doğrulmuştu. Sonra her şey dumana boğuldu, artık göz gözü görmez olmuştu.

Rengi kaçmış bir haberci, iki büküm koşarak bir sandık mermi getirdi ve kekeleyerek sordu: “Albay Plotnikov nerede? Tümen komutanı onu telsiz başına çağırıyor.”

Albay, eğilerek bir bağlantı hendeğinden koştu. Telsiz ve telsizci, piyade hendeğinin duvarına kazılmış bir ‘tilki yuvası’nda bulunuyordu.

“25 konuşuyor,” diye kendini tanıttı Plotnikov; başını telsizin yanındaki nemli toprağa dayadı.

“Seni büyük zorluklarla buldum,” dedi ahizede tümen komutanının rahatlayan bir solukla çok uzaklardan gelen sesi. “Nasılsın? Lub-yenzovcular yanında mı?”

General, keşifçilere genellikle ‘Lubyenzovcular’ derdi.

Plotnikov, durumu anlattı. General bir süre sustuktan sonra, sözcüklerin arasına gizleyerek tümenin bu öğleden sonra saldırıya geçeceğini duyurdu.

Bu sırada yeniden Alman uçakları geldi.

“Üzerimize bomba atılıyor,” diye bağırdı Plotnikov.

“Duyuyorum,” diye yanıt verdi general. “Dayanın. Buradaki işimiz hemen bitiyor. Düşman, İvanov bölgesinde geriye çekiliyor. Trompetçilerde hıyarların durumu nasılmış diye sorsana bir!”

Plotnikov, generalin bu sözleri üzerine, cephane durumlarının nasıl olduğunu sormak için topçuların yanına koştu. Bu nedenle tümen komutanının sonraki sözlerini işitemedi. General ise, “Sen niye kendin gittin ki Pavel İvanoviç?.. Seni sivilci!” demekten alamadı kendini.

Ulaşım hendeğinin dibi yeraltı suyuyla dolmuştu. Topçu mevzileri ormanın içinde, kıyıya yakın bir yerde, ilk ağaç sıralarının arkasındaydı. Kamyonlar bir dar geçitte gizlenmişti. Toplar yere gömülmüş, kuru dal ve yeşil ağlarla örtülmüştü. Her topun yanında bir yığın boş hartuç duruyordu. Barut gazının oluşturduğu genizleri yakan bir sis yayılmıştı ortalığa.

Kara islere bulanmış, terli topçular toplarıyla uğraşıyorlardı. Arada sırada bir ağacın üzerinde oturan ve ateşi yönlendiren gözcüye, kısa bir “Başüstüne”yle yanıt veriyorlardı.

Albay bir çukurun içine atladı. Hemen yanına birkaç topçu subayı koştu.

“Siz yaralısınız albay yoldaş,” dedi içlerinden biri.

Plotnikov, yanağını yokladı. İslanmıştı. Bir şarapnel parçası ya da sert bir toprak topacı değmiş olmalıydı. Yara önemsizdi. Topçular yine de onu sığınaklarına götürerek sıyrığı tentürdiyotla sildiler, üzerine bir tutam pamuk yapıştırdılar.

Cephane şimdilik yeterdi, ama sakınarak kullanmaları gerekiyordu.

“Çok dikkatli olun!” diye uyardı Plotnikov. “Her şey topçuların üzerine kurulu!”

Hendekten geri koştu. Sakinleşti. Az önce piyade hendeğinde yatan yaralı artık kımıldamıyordu.

“Öldü” dedi biri ve cesedin yüzünü bir çadır beziyle örttü.

Göğüs siperinde iki yüzbaşı, Çohov ve Mesçerski yan yana duruyordu.

“Muhafız binbaşı ne yapıyor?” diye sordu Çohov. “Daha iyi mi?”

Mesçerski, “İyileşiyor. Burada olmaması ne yazık. Onun yanında insan kendini daha güvenli duyumsuyor. Düşmanın niyetleri hakkında ince bir sezgisi var,” diye yanıtladı.

Yine düşman uçakları geliyordu.

“Keşke geceye kadar burada dayanabilsek,” dedi Çohov.

Plotnikov saatine baktı ve gülümsedi: Sabahın onuydu.

“Siz yaralanmışsınız!” diye bağırdı korkuyla Garin, Plotnikov’un yanağındaki kanı görünce. Ama Plotnikov ona öyle sert baktı ki binbaşı sustu..

Viyesselçakov, karşı saldırının saat 11 için belirlendiği emrini verdi. Beklemekle geçen dakikalar uzayıp gidiyordu.

Sonunda emir geldi: “İleri, hücum!”

Askerler donakaldı. “Niye kimse çıkmıyor,” diye düşündü Sliv-yenko. Ve herkes böyle düşündüğü için gerçekten de kimse çıkmadı. Başlarının üzerinde uğursuz kurşunlar ısıklık çalarak uçuşuyordu.

Sliv-yenko, yeniden, “Niye kimse çıkmıyor?” diye düşündü. Sonra kendine geldi ve hatta gülümsedi: “Onlar *beni* bekliyor!”

Parmaklarının neredeyse kasılmış bir hareketiyle sipere yapıştıktan sonra toprak yığınının üzerinden atladı ve koşmaya başladı. Ötekiler de hendekten çıktılar. Ondan sonra da değil, tersine aynı anda; saniyesi saniyesine.

Nedeni, her askerin böyle bir anda “Herkes beni bekliyor” diye düşünmesi miydi, yoksa ölümün açıktan gözlerinin içine bakabilmek için belirli bir zamana gereksinim duyduğundan mıydı? Ya da herkesin onbaşıya bakmaksızın, parti sorumlusu birazdan başlangıcı yapacaktır.duygusundan mı? Nedeni her neyse, sonuçta herkes aynı anda siperden dışarı atladı.

Sağda sessiz inlemeler duyuluyordu. Biri düşmüştü, biçilmiş gibi, ama kimse yanına bakmadı.

“Vatan için, Stalin için!” diye bağırdı Slivyenko gür bir sesle.

Askerler, soluk soluğa yere atıldılar, sonra yeniden ayağa fırladılar. Ayakları yapışkan çamurda batmaya başladı. Dereciğe ulaşmışlardı. Buraya ulaştıklarında su dizlerine varmıştı, ve şurada kemerlerine...

Sağda, ormanlığın kıyısında, üstüne horoz şeklinde bir rüzgârgülü kondurulmuş büyük, güzel bir villa göründü.

“Canlı kalırsam” diye düşündü Slivyenko, ama canlı kalırsa ne yapacağı düşüncesini bütünleme fırsatı olmadı: Sorun bu değildi ki.

Krügel ormanının kıyısına bombalar düşmeye başladığı sırada, Slivyenko, “Bizimkiler, bizimkiler!” diye bağıırıyordu sevinçle, bir şeyler değişmişti, anlaşılmaz bir biçimde değişmişti. Ne olduğu daha anlaşılamıyordu, ama havada duyumsanıyordu. Sonuçta ileri atılmak kolaylaşmıştı, “Hurra” sesleri daha gür çıkıyordu ve bu çığlıkta o ezi-ci yükten belirgin bir biçimde kurtuldukları anlaşılıyordu.

Orada ne oluyordu ki?

Almanlar ateş etmiyordu. Neden, bunu Slivyenko saptamış değildi daha. Sonra, şimdi demiryolu köprüsünün solunda yayılmış bir düzende ilerleyen tankların Alman değil, tersine Sovyet tankları olduğunu gördü.

Sırtlarında tahtalar taşıyan bombacılar, terden sırılsıklam, piyadelere yetişti. Sağdan zırhlıların uzun namluları salına salına geçiyordu. Arkada bir yerde kamyonlar hönkürüyor ve ormanın içinden topları çekip çıkarıyorlardı.

Tüm uğursuzlukları içeren şu nefretlik Krügel ormanı, yeniden ka-

tışksız, sıradan bir ormanlığa dönüştü. Serçeler uçuyor ve  am ağaç-
ları koyu gölgeler salıyordu.

R zg r l  bulunan villada Mesçerski iki yaralı Alman tank ıyı
esir aldı. Sözcüğün tam anlamıyla iki saat önce batıdan oraya gelmiş
olan ‘Schlesien’ tankçı tümenine bağlıydılar.

Ormanın arkasında kereste fabrikası olan k  k bir köy vardı.
Buradaki evlere beyaz bayraklar asılmıştı bile. Askerleri iki adam
karşladı. Esmerdiler, ama derileri zenciden biraz daha açıktı. Yıpran-
mış gri takım elbiseleri giymişlerdi.

G l msemleri yüzlerini kaplamıştı ve hiç kuşku yok ki sevinçle-
rini dile getiren anlaşılmaz sözler bağırıyorlardı.

Albay Plotnikov ile iki dakika süren bir görüşmeden sonra, esir  n-
giliz askeri oldukları anlaşıldı. Ama  ngiliz değil, Stettin yakınlarında-
ki bir kamptan kaçmış Hindistanlılar’dı. Sovyet ordusuyla birlikte sa-
vaşa yeniden katılabilmek için kendilerine silâh verilmesini istediler.

Plotnikov “Biz kendimiz de başa çıkabiliriz,” diye gülümsedi.
“Eviniz çok uzakta mı?.. Bombay? Kalk ta?..”

“Bombay, Bombay!” diye seviniyordu biri.

Öteki, “Lahor!” dedi.

Askerler, Hindistanlılar’a şaşkınlıkla baktılar.

Kıdemli başçavuş, egzotik konukları iyi bir biçimde ağırlamak için
elinden geleni yaptı. Onlara içki koyarken cimri de davranmadı. Yal-
palayan adımlarla, yüzlerinde içtenlikli bir gülümseyişle alayın cephe
gerisine doğru yola çıktılar sonunda.

Kısa süre sonra, bu arada son saldırının etkisinden kurtulmaya fır-
sat bulan Almanlar’la yeni bir çarpışma yaşandı.

Daha az önce kazılmış yeni göğüs siperlerinin üzerinde yine kur-
sunlar vızıldıyordu, yine topçular gümbürdüyordu.

Solukları tıkanmış askerler, derelerden, su birikintilerinden şapka-
larıyla çıkardıkları suyu kana kana içiyorlardı. Yüzbaşı  ohov sa te
baktı. Öğlen birdi.

12 Mart'ta hücumdaki Sovyet birlikleri Küstrin'i aldılar ve böylece Oder Nehri'nin batı kıyısındaki son düşman köprübaşını yok ettiler. General Sisokrilov, akşamın geç saatlerinde Ordu karargâhını arayarak Oder ağzındaki çarpışmaların nasıl gittiğini sordu.

Ordu keşif komutanı Albay Malişev, Almanlar'ın kuzeydeki saldırılarını püskürten tümenleri gezdi ve Savaş Danışma Kurulu üyesi için ayrıntılı bir rapor hazırladı. İletilen bilgilerle, esirlerin söyledikleri ve kişisel gözlemleriyle bir dizi önemli gerçeği saptamay' başarabildi.

Birincisi, Alman tankları ve hücum tankları yalnızca tank bombalarıyla ateş ediyorlardı. Ama, piyadeye karşı zırh delen mermi kullanmanın ne anlamı olabilirdi! Bunun anlamı, kullanacak infilak mermilerinin olmadığı değil miydi? Dahası: Almanlar, kara birliklerine uçaksavarlarla ateş ediyorlardı. Bu silâhlar, Settin ve hatta Berlin savunma hatlarından çekilmişlerdi. Bu, gezici topçuya çok az sahip olduklarına işaret ediyordu. Ve üçüncü bir saptama: Alman topçularının cephanesi ayrımsız 1945 yapımıydı. Bu çok önemli bir keşifti: Cephane fabrikadan doğruca cepheye gidiyordu, stoklar erimişti!

Almanlar ara vermeksizin savaşa yeni güçler katmasına karşın ilerleyemiyordu. Gerçi birkaç Sovyet tümenini zor bir duruma sokmayı, ciddi kayıplar verdirmeyi başarmışlardı. Ancak bu, savaşın genel durumuyla karşılaştırıldığında önemsizdi. Almanlar'ın, Birinci Belorus cephesindeki birliklerin sırtından yaptıkları hücum püskürtülmüştü. Sovyet alayları, durmadan yeni karşı saldırılarda bulunarak Almanlar'ın soluklanmasına fırsat vermiyordu. Düşmanı sıkıştırmaya başlamışlar ve ağı ağır ilerlemeyi sürdürüyorlardı. Bu arada Almanlar'ın Oder ağzındaki son kalesi olan Altdamm'ı da yarım çember içine almışlardı.

Bu gerçekler General Sisokrilov'un yüreğini güven ve huzurla dolduruyordu.

Çohov ile askerlerinin bu genel durumdan haberleri yoktu. Savaş Danışma Kurulu'nun hizmetinde onbinlerce güç varken, askerlerin salt kendi güçleri vardı. General Sisokrilov gelişmeleri yüzlerce kaynaktan öğrenirken, askerler yalnızca önlerinde olup bitenleri görebiliyorlardı.

Gördükleri işe, önlerinde siyah-beyaz haçları olan Alman tanklarıydı; Don Nehri'nde, Novgorod ve Sivastopol'da gördükleri tankların aynısıydı bunlar.

Bunlardan daha çok vardı, ama tümen komutanı Seryeda, Alman operasyonlarına eleştirel bir gözle baktığında, düşmanın savaşı kararsız ve çekingen sürdürdüğünü görüyordu. Bu durumda hiçbir saldırının başarıya ulaşma olanağı yoktu. Önce, verdikleri kayıplara aldırmadan saldırıyorlardı, ama daha birkaç gün geçmeden enerjik bir direnişle karşılaştıklarında solukları tükeniyordu. Sovyet alayları ağır ağır ilerlemeye başlıyordu.

Ortalık yatıştığında, Taras Petroviç haberleşme yönetim yerinden karargâha geri döndü. Burada yıkandı, çizmelerini çıkardı, hatta uyunmayı bile plânladı. Ne var ki politik şube komutanı Albay Plotnikov, onu yanına çağırdı; daha az önce cephenin ilk hattından geri dönmüştü. Generali elinde gazeteyle yatağın üzerinde yatar durumda gördüğünde çok şaşırdı.

“Ne, yatmaya mı hazırlandın Taras Petroviç?”

“Evet bir saat kadar dinlenmem gerek. Gazeteyi de daha okumak istiyorum.”

“Evet, ama?.. Orada, ileri hatta...”

General, alayla gülümseyerek, “Duydum... Oradaki hücumla katıldın... Albay olman ne yazık, yoksa şimdi sana üçüncü dereceden nişan verilirdi. Sahi niye oralarda süründün? Sen yokken orada insanlar olmayacak mı ne? İstiyorsan, oralarda neden süründüğünü sana söyleyeyim: Kendi insanlarına karşı duyduğun güvensizlikten!” dedi.

Plotnikov güldü: “Sen ileri hatta gitmiyorsun galiba?”

“Ben, gerektiği zaman gidiyorum!”

“Ne zaman gerektiği, ne zaman da gerekmediğini nerden bilebiliriz ki?”

Taras Petroviç, gözlerini kurnazlıkla kıstı.

“Bunu duyumsamak gerek!” dedi.

O sırada tümen komutanı telsizle sol kanattan arandı. Son yirmi dakika içerisinde sol kanatta ciddi değişiklikler yaşandığı bildirildi. Düşman komşu birlikleri püskürtmüş ve Ivanov alayının arkasına geçmiş. Alay kirpi durumuna girip büyük zorluklarla ‘Silezya’ zırlı tümenine bağlı Alman tanklarına direnmeye çalışıyormuş.

Bundan fazlası vardı: Almanlar alay karargâhının konakladığı köye girmişler. Karargâh komutanı, o anda Almanlar’ın otomatik silâhlarla ateşe tuttukları bir evden telsizden konuşuyordu.

Taras Petroviç, göz ucuyla Plotnikov'a baktı, üniformasını ilikledi ve çizmelerini giydi. Sonra telefonu eline alarak 'Palmiye'nin komutanını aradı: "Adamlarını alarma geçir ve kendin de Drosdov'a gel. Ben orada olacağım."

General telefonu kapattıktan sonra: "Ben oraya gidiyorum."

Plotnikov ince bir gülümsemeyle, "Duyumsuyor musun?.." diye sordu.

"Duyumsuyorum," yanıtını verdi general kızgınlıkla.

Arabasına atladı ve piyade yedek taburunun bulunduğu göle gitti. Tabur, yola çıkmaya hazırdı. Askerler, göl kıyısında sıraya girmişlerdi. Sağlık saçı genç tabur komutanı kaput giymemişti. İki kızıl bayrak nişanı göğsünün üzerinde parlıyordu. Generali, gürleyen bir "Dikkat!" ile karşıladı.

General arabadan indi, tabur sıralarını gezdi, askerlerin yüzlerine dikkatle baktı ve küçük bir konuşma yaptı:

"Yoldaşlar, sizi çarpışmaya yolluyorum. Zamanından önce savaşa girmenizi istemiyordum. Siz benim yedeklerimsiniz. Sizleri savaşa sokuyorsam, bunu zorunluluktan dolayı yapıyorum. Ve sizden, bir tümen komutanının yedeklerine yaraşır biçimde çarpışmanızı rica ediyorum. Almanlar'ı iki yerleşim biriminden söküp atmakla, cephe hattını yeniden oluşturmakla, çok iyi durumda olmayan komşu tümene yardım etmekle sorumlusunuz. Tek sözle: Zaferi kazanmakla. Sizden rica ettiğim ve size emrettiğim bu. Yaya savaşmayacaksınız, hücum zırhlılarına bineceksiniz."

Bir motor gürültüsü duyuldu. Çevreye su saçı bir kamyon çayırdan geliyordu. General kamyonu döndü ve bekledi. Kamyon sonunda yaklaşıp durdu. Kısa boylu, yapılı bir Albay –hücum zırhlıları alayının komutanı– kamyonun altına atladı. Sert adımlarla generalin yanına geldi ve alayın, 61.5 noktası dolayındaki orman çıkışında beklediğini bildirdi.

"Tabur bir saat içinde yanınızda olacak," dedi general ve yeniden askerlere döndü.

Albay kamyonu binip gittikten sonra tabur komutanı elini kepine geçirerek: "Yola çıkmama izin verir misiniz?" diye bağırdı.

Tümen komutanı eliyle işaret verdi.

"Sağa dön!" diye emretti tabur komutanı. Topuklar düzenlice çarptı birbirine.

Tümen komutanı, “Neden kaput giymiyorsun?” diye sordu tabur komutanına. “Hasta olacaksın!”

Tabur komutanı, “Doğduğumdan beri daha hiç hasta olmadım, general yoldaş!” diye bağırdı emir yineler gibi yüksek ve açık bir sesle, sonra askerlere dönerek “İleri marş!” diye emretti.

Tabur, tümen komutanının yanından geçti ve kısa süre sonra cad-denin kıvrımı arkasında kayboldu.

“Şimdi uyumaya gidecek miyiz acaba?” diye sordu Plotnikov alaycı bir biçimde.

“Çok şakacısın!” diye homurdandı general. Bir dakika kadar, sanki bir şeye kulak kabartıyormuşçasına bekledi, ardından arabaya bindi.

Haberleşme yönetim yerine dönünce, tümenin bir sonraki hücumunu saat 18 için belirledi general. Bu, kolordu yedeklerinin eylemi başlatacağı saattti. Operasyon birliği, buna uygun emirleri verdi. Yarbay Sisiç, yirmi dakika içerisinde bir topçu birliğini hazırlama emrini aldı.

Plotnikov, politik şubeye gitti, arkadaşlarını plânlanan saldırı konusunda bilgilendirdi ve onları alaylara gönderdi. Ardından albay, ikinci kademenin hantallığından hoşnut olmadığı için, çok hızlı ulaşması gereken cephaneyi yola çıkarma işini düzenlemek üzere tümenin cephe gerisine kendi gitmeye karar verdi.

O gittikten sonra general arabaya bindi, ileri hata gitmek üzere yola koyuldu.

Yol, Alman köylerinin kömürleşmiş kalıntılarının yanından geçiyordu. Yerle bir edilen Belorusya köyleri geldi generalin aklına. Gerçi Belorus birlikleri şimdi ‘Pomeranya bölgesi’nin tam ortasıındaydı, ama adlarını korumuşlardı. Sovyet Birliği’ne tecavüz eden bir düşmanı nelerin beklediği anımsatılmıyordu.

Kuzeydoğudan güçlü, nemli bir rüzgâr esiyordu. Bu rüzgâr, generale denizin yakınlığını anımsattı. Seryeda, arabanın arkasında oturan Yarbay Sisiç’e döndü, ama o bu sakın dakikaları değerlendirmiş, ölü gibi uyuyordu.

General saate baktı: 17.30’u gösteriyordu. Yan gözle şoföre baktı, ama onun bakışları öne doğru yoğunlaşmıştı.

“Deniz rüzgârı” dedi tümen komutanı.

Şoför, başıyla onayladı ve kısaca “Baltık Denizi!” yanıtını verdi.

Hücum tankı alayının beklediği ormanlık sessizdi. Yedek taburun askerleri yerde oturuyorlar ve öğlen yemeklerini yiyorlardı. Moto-

rlu birliklerin lacivert üniformalı adamları aralarında yer almışlardı. Piyadeler, piyade peltesinden yemeleri için buyur ettiler, ama tankçılar teşekkür ederek geri çevirdiler.

“Boş mideyle daha rahat savaşıyor,” dedi içlerinden biri. “O zaman daha iyi öfkelenebiliyor insan.”

Kısa süre sonra başlarında Mesçerski’yle keşifçiler geldi. Onları Albay Krassikov izledi. Krassikov, generale sağdaki komşu birliklerin dört kilometre ilerlediklerini bildirdi. Kolordu komutanının, Seryeda’ya hemen saldırıya geçme emrini verdiğini söyledi.

General, saatine baktı; altıya yirmi vardı.

Hücum tanklarına eşlik etmeye atanan istihkâmcılar geldi. İvanov, telsizle yeniden yardım istedi. General, bir daha saatine baktı. Altıya on vardı.

“Arabalara!” diye komut geldi ve birlikler çelik devlerine koştular.

Piyadeler canlandı, kaşıklarını çizmelerinin konçlarına soktular ve yemek kaplarını sırt çantalarına bağladılar.

Kısık sesle “Reseda... Reseda... Reseda!” diye bağıırıyordu ağaçların arkasındaki bir telefoncu.

General, ormanın kıyısında duruyor ve sahra dürbününden sürekli olarak önünde yayılan düzlüğü, solda dar bir derenin kıyılarını süsleyen, yeşillenmeye başlamış çalılıkları gözlüyordu. Daha solda, iki yüksek kilise kulesi olan küçük bir kent vardı. Kentin çatıları üzerinde, büyük yangınların çıkardığı kara bir duman yükseliyordu.

Toplar gümbürdedi, aynı anda ormanın içinden hücum tankları fırladı. Arkalarındaki piyadeler düpedüz onlara yapışık ilerliyordu. Caddede önce sıra halinde yol aldılar. Ancak bir kiremit fabrikasıyla aynı düzeye geldiklerinde yelpaze gibi açılmaya, yürürken ateş açmaya başladılar. İstihbaratçılar kablo bobinleriyle birlikte arkalarından koşuyorlardı. General ile yanındakiler çok beklemeden, Mesçerski ve keşifçilerinin bu arada haberleşme yönetim yeri olmak üzere hazırladıkları kiremit fabrikasına gittiler.

Seryeda, çatıya çıkan merdivenden tırmandı. Oraya bir kollu dürbün kurulmuştu. Topçular ara vermeden ateş ediyordu. Sonunda bir sessizlik başladı. Artık yalnızca hücum tanklarının tehlikeli homurtuları, toplarının kuru ve sert atışları duyuluyordu. Sağda, küçük bir tepenin üzerinde küçük karartılar, hendeklerden dışarı atlıyor ve ileri koşuyordu. Rüzgâr, onların düzensiz “Hurra”larını generalin kulaklarına taşıdı.

Uzun otuz dakikanın ardından ilk haberler gelmeye başladı alaylardan. Hücüm tankları Alman mevzilerini kırmış, düşünen birliklerinin arkasına geçerek ilerlemişti. İvanov alayı, aldığı destekle kendini çemberden kurtarmış, bu arada üç ayrı yerleşim birimini ele geçirmişti. Öbür alaylar da başarıyla ilerliyorlardı.

Topçular haberleşme yönetim yerinin yanından geçti. Topçu erleri toplarını ve cephe sandıklarını söve bağıra kendileri taşıyorlardı bataklıktan.

General, daha ileriye üs kurmak üzere arabayla oradan ayrıldı ve tüm karargâhı kısa sürede kiremit fabrikasına yerleşti. Bir Alman subayını esir alan Voronin, onu oraya, Oganyesyan'ın yanına getirdi. Albay Plotnikov, cephe gerisi karargâhından dönmüştü. Sorgulama sırasında o da bulunmak istiyordu. Oganyesyan'ı esirle birlikte yanına çağırdı.

Alman donanma subayı, Deniz Binbaşısı Eberhard, Altdammın köprü başının yalnız sınırlı güçlerce savunulduğunu söyledi. Dağılan tümenler, yeniden düzenlenmek ve Oder'deki mevzileri tutmak üzere batı kıyıya çekilmişler.

“Yapabilirlerse...” diye ekledi deniz binbaşısı, kızarmış gözkapaklarını indirerek ve bir sonraki soruyu bekledi.

Erkek kardeşini kaybetmişti; çünkü çarpışmalar sırasında kollarının arasında ölmüştü. Kardeşi teğmenmiş, ailesindeki bütün erkek çocukları gibi o da donanma subayymış. Alman denizcilerine yaşlı Tirpitz döneminde “Almanlar'ın geleceği denizlerdedir” sözü öğretiliyordu. Kendisi ve arkadaşlarını kısa süre önce piyade eğitiminden geçirdiklerinde, Donanma Başkomutanı Büyükamiral Dönitz, yaklaşık üç hafta önce, Altdamm'a gelmişti. Cepheye gitmeye hazırlanan, kendi adını taşıyan tümene, “Almanya'nın geleceği, bu küçük toprak parçasına bağlı” demişti.

Denizcinin güzel, soluk yüzündeki yanak kasları kızgınlıkla seyiriyordu.

“Eğitim süresi boyunca,” dedi kısa bir sessizlikten sonra, “piyade eğitimcileri, sürekli olarak, Sivastopol ve Leningrad'daki çarpışmalarda kendilerini kusursuz piyadeciler olarak kanıtlayan Rus denizcilerini örnek verip duruyorlardı...” Bu koşullarda Sovyet Donanması'nın cesaretinin anımsatılması büyük bir densizlikti. Sovyet denizcileri, ‘yeniden eğitimden’ geçirilmemişlerdi. Belki gerçek bir piyade olacak fırsatları bile yoktu.

Bir Mart günü, donanma tümeninin on dört bin kişilik bir gücü varmış. Şimdi ise geriye moralleri bozuk insanlardan oluşan, dört bin dolayında zavallı bir artık kalmış. Bunlar, “SS Reichsführer”i Himmeler’in emrindeki “Weichsel” Ordu Grubu’nun bir parçası olan “Oder” Kolordusu’na bağlıymış.

Deniz subayının konuşurken, tümeninden, kolordudan, Himmeler’in grubundan ve genel olarak Almanya’dan geçmişte kalmış bir şey gibi söz etmesi Oganyesyan’ın gözünden kaçmadı.

“Kolordulara adı verilebilecek nehir kalmadı artık Almanya’da...” dedi deniz subayı ve mırıldanarak ekledi: “Yalnız bir tane kaldı: Lethe!”*

Oganyesyan, bu sözleri albaya çevirdi. Plotnikov, deniz subayının soluk yüzüne dikkatle baktı. Bu düşünceli ve kendisine acıyan bakışı ayırt eden Alman birden, “Sayın albay, beni kendi donanmanıza alın. Ben denizaltı savaşı konusunda uzmanım, büyük deneyimim var. Bu isterik aptallara ve serüvencilere hizmet etmekten bıktım,” dedi.

Albay gülümseyerek yanıtladı: “Onlara hizmet etme fırsatınız olmayacak artık. Ve bir gün yeniden bu tür serüvencilerle karşılaşsanız, bu yılların verdiği dersleri ve bugünkü sözlerinizi anımsamanızı öneririm.” Sonra Oganyesyan’a “Ona, arkadaşlarına megafonla seslenmeye hazır olup olmadığını sorun,” diye emretti.

Eberhard, hemen kabul etti.

Geceleyin, şimdi kent dış mahallelerinden geçen ileri hatta götürdüler onu. Deniz subayının sesi ambarlar ve liman binalarının arasında tok bir biçimde yankılanıyordu:

“Burada Deniz Subayı Eberhard konuşuyor. Birçoğunuz beni tanıyorsunuz. Ben Alman denizcilerinin bir oğlu ve torunuyum, dürüst bir Alman’ım. Ve dürüst bir Alman olarak sizi silâh bırakmaya çağırıyorum, kanınızı artık Hitler için daha fazla akıtmayın. Hitler’e lanet ve ölüm! O bizim vatanımızı yok etti!”

Alman konuşmasını bitirdikten sonra donakaldı, ardından omuzları titremeye başladı, ani bir hareketle döndü ve iki suskun keşifçinin arasında gitti.

* Yunan mitolojisinde geçen unutkanın nehri.

Ayakları ıslak, terli ve yorgun askerler ilerliyordu. Caddenin her iki yanında sarı lekeli topraklar, parçalanmış bisikletler, özel arabalar ve koca dizel kamyonlar duruyordu.

Geceleyin Çohov, bölüğüyle birlikte Oder kıyısındaki küçük bir kente girdi. Issız sokaklarda vurulmuş Alman tankları ve kavşaklarda geriye bırakılmış uçaksavarlar vardı.

Kent halkı için Sovyet ordusunun gelişi beklenmedik bir şey oldu: Daha dün Stettin’de yayınlanan “Pomeranya Gazetesi”nde Alman saldırısının başarılarını anlatan haberler okumuşlardı.

Evlerde ışıklar yanıyor. Elektrik, Stettin elektrik yönetiminden dağıtılıyor; anlaşılan kentin Sovyet birliklerce alındığından haberleri yoktu.

Nehrin üzerinde, kıyının hemen altında Alman donanmasının küçük bir teknesi duruyordu. Denizciler ağır çizmeleriyle karanlıkta çamuru eşeliyorlardı. Pruvada bir gaz lâmbası ışıltıyordu.

Çohov, Semiglav’ın omuzundan makineli tüfeği aldı, bastyonun kıyısına gitti, bir gazete satıcısının yanında mevzilendi ve ardı ardına tank delici izli mermiler yolladı. Slivvenko, bir tank infilak bombası attı. Patlama gümbürdedi, tekne bir meşale gibi yanmaya başladı. Çığlıklar, inlemeler duyuldu.

Patlama ve silâh atışları, başka kotralarla nehrin ortasında duran bir topçekeri uyardı.

Karanlık su yüzeyinde ışıklar yanıp söndü, aradan kısa bir süre geçtikten sonra oradan ateş açıldı.

Kente nişan almadan, körlemesine ateş açıyorlardı. Sonra uzaklardan gümbürtüler geldi: Stettin’deki ağır toprak konuşmaya başlamıştı.

Askerler top ateşini önemsemediler. Yatmak için hazırlanmışlardı bile, ama kısa sürede uyandırıldılar. Yola çıkılacaktı. Altdamm’ı Stettin’in güneyindeki köprüye bağlayan cadde kesilecekti. Alay komutanı Çetverikov uzun, yamuk bacaklarıyla yanlarından geçti. “Ne? Ben önde-siz arkada mı olacaksınız? Ben tek başıma mı saldıracağım ya-nı?” diye bağırdı.

Yürüdüler, yürüdüler; yine mola yapmadan ve uyumadan. Özlemle yanlarından geçtikleri evlerin pencerelerine bakıyorlardı. Camların arkasında yumuşak yastıkları olan iki kişilik geniş yataklar duruyordu.

“Boş verin arkadaşlar!” diye teselli etti Slivyenko. “Biraz dışınızı sıkın, yakında dinlenebileceğiz.”

“Bir ay boyunca sürekli uyuyacağım,” dedi Gogoberidse. “Tam bir ay! Dağlarda bir koyun postunun altında yatmak çok güzel.”

Arada sırada biri, yürürken uykuya dalıp birden yönünü kaybederek bir uyurgezer gibi sıradan çıkıyordu, ta ki ona seslenmelerine kadar. Sonra kendine geliyor, başını sallıyor, geri dönüyor ve yine sıradaki yerini almak için acele ediyordu.

Almanlar, Altdamm’a az bir mesafe kala, yeniden sert bir direniş gösterdiler. Stettin’den sürekli ağır topçular ateş ediyordu. Makineli tüfekler çatılardan takırdıyordu. Askerler kısa bir süre için yattılar ve belirlenen gözlemciler dışında ayrımsız herkes neredeyse ânında uykuya daldı.

Askerler, Sovyet topçularının gelip mevzilenmesine, yeni cephe hattında tümenin tüm ateş gücünün toplanmasına kadar uyudular. Sonra yeniden Çetverikov geldi. Bu sefer yalnız değildi, yanında Albay Krassikov vardı.

Krassikov bağırdı: “Neden durdunuz? İleriii!”

Ve kendisi askerlerden önce yürümeye başladı.

Askerler ayağa kalktılar, bir siperden ötekine, bir tepeden ötekine atlaya atlaya kentin güney bölümüne ulaştılar.

Altdamm’dan Stettin’e geçen son köprüyü yalnızca karanlıkta ışıltıyan toplarından anlaşılabilen bir Alman tank konvoyu savunuyordu.

Caddenin üzerinde Alman uçaksavarlar duruyordu. Çohov, askere, onları öne itmelerini ve tank konvoyuna yöneltmelerini emretti. Askerler, silâhları güç bela döndürerek öne ittiler. Ancak yalnız üç kez ateş edebildiler, çünkü daha fazla cephane yoktu.

Slivyenko, elinde bir el bombasıyla sürünerek ilerledi. Solunda Pitçugin’in ağır soluk alıp verişini duyuyordu.

Slivyenko sordu: “Yorgun musun Pitçugin?”

“Önemli değil, dayanacağız!” diye hönkürdü Pitçugin.

Almanlar’ın bir makineli tüfeği önlerindeki kavşağı sürekli ateşe tutuyor ve ilerlemelerini engelliyordu.

Slivyenko o sırada, Pitçugin’in hönkürmelerinin artık yanında olmadığını ayırt etti. Arkasına baktı, Pitçugin ortalıkta yoktu. Çevresi-

ne bakındı. Solunda vitrinleri kırık ve kapısının üzerinde kocaman bir tabelası olan büyük bir mağaza vardı.

Slivyenko, “Çantasını doldurmak için oraya girdi” diye düşündü öfkeyle.

Bir hücum tankı yavaşça caddeden yukarı doğru çıktı, kavşağa geldi ve evlerden birine ateş etti. Evin bir köşesi uçup gitti. Alman makineli tüfeği sustu. Ardından tank bombardımanı başladı.

Her yönden “Hurra-a-a-!” çığlıkları bir fırtına gibi yükseldi.

Önde bir yerde bir ateş çıktı. Nehrin siyah yüzeyinde Alman tank konvoyu yanıyordu.

Slivyenko, öne fırladı. Birden sessizlik çöktü. Birçok Alman askeri elleri havada bir evin içinden çıkıyordu.

Alnındaki teri silen Slivyenko durdu. Pitçugin geldi aklına.

Gogoberidse’ye “Pitçugin’i gördün mü?” diye sordu.

Ancak ne Gogoberidse, ne de bir başkasının ondan haberi yoktu. Slivyenko kızgınlıkla, “Ben nereye kaybolduğunu kestirebiliyorum... Onu getireceğim,” dedi.

Askerler, dik yürümeye başlamışlardı. Kenti yavaş yavaş birlikler dolduruyordu.

Slivyenko, geri dönerek Pitçugin’in girmiş olması gereken mağaza-ya gitti. Evet, Pitçugin gerçekten de oradaydı. Tezgâhın yanında kıvrılmış yatıyordu; yaralıydı. Slivyenko onu caddeye çıkardı, üzerine eğilerek sordu: “Ne oldu sana böyle?”

“Göğsümden vurdu uyuz,” diye yanıt verdi Pitçugin. “İşte bur-
dan.” İnledi ve dişlerinin arasından zorlukla konuştu: “Ne bakıyor-
sun bana öyle. Hemen ölmem. Ben öyle değilim. Ben Pitçugin’im.”

“Nasıl oldu bu?”

“İçeri girmiştım... Öylesine, bakmak için... O zaman, bir Alman, tabancalı, serseri...”

Slivyenko, dilinin ucuna gelen azarı söylemedi. Pitçugin’in omu-
zundan sırt çantasını, tüfeğini aldı, kaputunu ve gömleğini araladı.
Yaradan hemen hiç kan akımıyordu. Slivyenko, sargı paketini açtı ve
serinleten gazlı bezi yaranın üzerine koydu. “Bir saniye bekle,” dedi.
“Bir sağlıkçı getireceğim.”

Askerler, kentin karanlık sokaklarını doldurmuştu, ama araların-
da sağlıkçı yoktu.

“Burada sağlıkçı var mı?” diye sordu Slivyenko, yanından geçen her gruba.

Sonunda bir ordu cerrahıyla sedyeleri olan iki hasta taşıyıcısı buldu. Slivyenko’yu izlediler.

Pitçugin, yüzükoyun yatıyordu. Slivyenko, onu usulca sırtüstü döndürdü. Ölmüştü. Pitçugin’in her zaman kurnazca gülümseyen yüzünde, hüznü ve huzurlu bir anlatım vardı.

Cerrah ve sağlıkçı erler yollarını sürdürdü.

Slivyenko, Pitçugin’in yanında durdu. Birden üzerine ağır, ölümcül bir yorgunluk çöktü. Silâhlar durmuştu. Sokaklardan, bir mola özlemi içinde bitip tükenmek bilmeyen insanlar akıp gidiyordu. Kamyonların farları Pitçugin’in ciddi yüzüyle Slivyenko’nun geniş sırtını aydınlatıyordu.

İstihbaratçılar, hatlarını sokaklardan, bahçelerden geçiriyorlar ve oradan da bir evin merdiveninden, bir sebze bahçesinden ya da doğruca cadde üzerinden Altdamm’ın ele geçirildiği haberini veriyorlardı; cephe gerisine, daha uzağa, hep daha uzağa.

Şimdi Hitler’in, doğu Oder kıyısında bir tek askeri kalmamıştı artık. Titizlikle hazırladığı saldırı çökmüştü ve onunla birlikte Bürke, Winkel, yaşlı Borkaulu ve Sovyet birliklerinin arkasında kalan eski Almanya’nın bütün öteki kalıntılarında umutlar yıkıldı.

Bir kamyon Slivyenko’nun yanında durdu. Binbaşı Garin, pencereden sarkarak “Alay karargâhının nerede olduğunu söyleyebilir misiniz?” diye sordu.

Slivyenko’yu tanır tanımaz, politik şubenin kısa zamanda bölük parti sorumlularına bir seminer vereceğini bildirdi ona ve yürüttüğü parti işi hakkında bir rapor hazırlamasını istedi. Garin, yerdeki hareketsiz vücudu görünce birden sustu. Pitçugin’in yüzüne acıyla baktı ve “Arkadaşınız mıydı?” diye sordu.

“Arkadaşım sayılmazdı,” dedi Slivyenko. “Aynı bölükte birlikte savaştık. Onun için çok üzülüyorum. İyi bir yaşam sürdürmek istiyor, yalnızca bunu nasıl yapacağını pek bilemiyordu. İçinde eski alışkanlıkları çokça taşıyordu. Belki kendisi de bundan çok çekti. Zor karakteri olan bir insandı!..”

Garin yolunu sürdürdü, Slivyenko ise hâlâ orada duruyordu.

“Onu gömmek gerek” diye düşündü.

Bölüğünü aramak için yola çıktı, bulmakta epeyce zorlandı: Bütün kent askerler, toplar ve hem Sovyet kamyonları, hem de ele geçirilmiş kamyonlarla doluydu.

Sonunda tabur karargâhından bir istihbaratçı, arkadaşlarının nerede konakladıklarını gösterdi. Bölük, nehir kıyısındaki bir ambara yerleşmişti.

Yerde büyük ağlar duruyordu ve her şey balık kokuyordu.

Oder Nehri'nin koyu renk suyunun, havaya uçurulan köprünün ve liman tesislerinin hayaleti andırır kalıntıları üzerine, arada bir fişeklerle aydınlatılan karanlık bir gökyüzü çökmüştü.

Askerler çok yorgundu, ama kimse uyuyamıyordu. Gece saldırısının heyecanı dinmemişti daha. Bölük üç adam kaybetmişti. Kötü alışkanlıkları nedeniyle birçoğunca sevilmemesine karşın Pitçugin'in ölüm haberi herkesi üzdü.

"Başkalarının sırtında cennete gitmek istiyordu; münzevi!.." dedi Slivlenko.

Ancak kıdemli başçavuş "Niye şimdi kötü yanlarından konuşuyoruz?" diye karşı çıktı.

Gogoberidse söylendi: "Komikti, ah ne komikti!.. Onsuz burası sıkıcı olacak."

Slivlenko, kendisini ayağa kalkmak için zorladı.

"Oraya gideceğim," dedi, "Ve nereye gömüleceğini soracağım. Ailesine yazmak gerek."

Balık ağı ambarından çıktı, artık az sayıda insanın ve kamyonun kaldığı kent sokaklarına döndü yine. Bahçeler ve evler onları içlerine çekip almıştı.

Slivlenko, tam vaktinde geldi. Cenaze birliğinin at arabası şehitleri topluyordu. Küçük birliğin bir asteğmen olan keçi sakallı, kırk beş yaşındaki komutanı, elinde bir gaz lâmbasıyla oraya buraya koşuşturarak cesetleri arıyordu.

Birliktekiler yaşlıca, hantal cephe gerisi askerleriydi; işlerini kısıncılacak bir sakinlikle yerine getiriyorlardı. Kimi çalışırken sigara içiyor, biçimsiz mahorka sigarasının parlayan kuru bir an için bıyıklı ya da sakallı bir yüzü aydınlatıyordu. Neşeli olmayan, ama illa üzgün de olmayan yüzler.

Onlardan ikisi sonunda Pitçugin'in yanına geldi.

“Kim bu, memleketlin mi?” diye sordu biri.

“Evet,” diye yanıt verdi Slivyenko.

“Nereden?”

Slivyenko isteksizce “Kaluga’dan” dedi.

“Ne iyi memleketlilermişsiniz!”

“Burada, yabancı ülkede hepimiz memleketliyiz,” diye kaba bir biçimde homurdandı ikincisi.

Keçi sakallı asteğmen, yolu sürdür komutunu verdi ve at arabalarını harekete geçti. Cenazecilerin karanlık silüetleri arabaların yanında yürüyorlardı.

Bir ses anlatıyordu: “... tren istasyonunun oradaydı. Yanına gittim, ayaklarından tutup omuzuma aldım. Güzel bir teğmencikti, çok genç. Ve birden sordu: ‘Sen misin anne?’ Yani daha yaşıyordu. İlk kez gerçek savaşa katılmış. Tümen karargâhında istihbaratçıymış, yalnızca dinlenmek için şöyle bir oturmuş ve hemen ölü gibi uyuyakalmış zavallı. Yaklaşık yedi saat orada yatmış. Belki her yerde onu aramaya başlamışlardı ve o uyuyordu! Neredeyse canlı canlı gömecektik onu...”

“Anneciği düşüne girmiş,” dedi duygulanmış bir başka ses. “Tabii, bir bacaksızdı hâlâ, teğmen olsa bile!”

“Bugün bizimkilerden çok şehit düştü,” diye konuşmaya katıldı üçüncü bir ses. “Çetin bir çarpışmaydı!”

“Evet, haklısın,” dedi öteki. “Şu iğrenç işimizi bitirmenin zamanı geldi!”

“Bu askerlik görevi” dedi kayıtsız bir ses.

Hava aydınlanmaya başladı. Bir tepenin üzerinde duran birkaç suskun kişinin silüeti, gökyüzüne keskin bir karşıtlıkla yükseliyordu. Tümen karargâhı buraya kurulacaktı. Tepe, haritada 49.2 olarak kaydedilmişti ve Alt-damın’ın güneydoğusunda bulunuyordu. Daha önce getirilmiş olan şehitler, tüfek, otomatik tabanca ve kızıl yıldızlı tahta mezar işaretleri yığın halinde yol kıyısında duruyordu. Tepenin eteğinden geniş bir şose kıvrılıyordu. Bu cadde; Landsberg, Posen, Varşova, Brest, Minsk ve Moskova’ya uzanıyordu. Kısa boylu sıradan bir askerin, Timofey Trofimoviç Pitçugin’in geri dönmek üzere buraya geldiği cadde, Kaluga’ya da gidiyordu.

Slivyenko, Pitçugin’i nasıl gömdüklerini seyretti. Söylenmemiş bir şeylerin, ona kavratılması gereken ama şimdi geç kalınmış bir şeylerin ezikliğini duyuyordu.

Altdamm'ın alınışından sonra Krassikov, Tanya'nın yanına gitti. Harita çantasında, karısına yazdığı bir mektup vardı. Gerekirse onu Tanya'ya göstermeye hazırdı. Semyon Semyonoviç'e göre, Tanya ya da herhangi bir kadının, bu mektubu okuduktan sonra onu tümüyle anlayacağı kesindi, bundan kuşku duymuyordu.

Keyfi yerindeydi iyice. Altdamm operasyonu parlak bir biçimde sonuçlandırılmıştı. Kolordunun, Berlin bölgesine gönderileceği söylentileri dolaşıyordu.

Semyon Semyonoviç, gece saldırısının heyecanını hâlâ taşıyor, hâlâ Sovyet birliklerinin Altdamm'a güney kesiminden girişlerini sevinçle düşünüyordu. Bu işte, kişisel katkısının etkisi az olmamıştı.

Gezici hastanenin yerleştiği köyde, evlerden yalnızca ikisi ayakta kalabilmişti.

Ameliyatlar için olanı dışında, çadırları kurmaya fırsat bulamamışlardı daha. Yaralılar, gökyüzünün altında yatıyor ya da oturuyorlardı. Kimileri bir sedye üstünde, kimileri çıplak toprakta. Zarar görmemiş evlere ağır yaralılar yerleştirilmişti.

Krassikov, askerlerle konuştu. Kimi 'üstlerin' alışkanlık haline getirdiği, sözcük ve düşünce yoksulluğunu babacan, iyi niyetli bir ses tonuyla kapatmaya çalışan bir dille: "Evet çocuklar, nasılsınız?", "Evet kardeşler, ne var ne yok?", "Evet arkadaşlar, ne haber?" diyordu.

Askerler haklı olarak bu ses tonundan ve anlamsız konuşmalardan nefret ediyordu. Ama rütbesine duyulan saygı, bu konuşma biçimine uygun yanıtlar vermeye zorluyordu yaralıları:

"Fena değil, albay yoldaş...", "Tank birliklerinde her şey yolunda!"

Yanlarına doktorlar geldi; Krassikov onlara, son çarpışmaları anlattı, Altdamm'a girişlerini ve sağ kanadı tehdit eden Alman köprü başının yok edilmesini.

"Altdamm" diyordu Krassikov. "Çaresizce kendini savundu. Alaylarımızdan birini kendim saldırıya geçirmek zorunda kaldım."

Kısa bir suskunluktan sonra birden, "Kolzova nerede?" diye sordu.

"Ameliyat bölümünde, ameliyatta şu an."

"İşi yakında biter mi?"

"Biter."

“Bekleyeceğim.”

Albay köye girdi. Uzakta küçük bir ormanlık ve bir göl görünüyordu. Büyük caddeden, sonu gelmeyen araç konvoyları geçiyordu. Onların yanında özgürlüklerine kavuşturulmuş yabancılar yürüyordu. Saf kan atların koşulu olduğu yüksek bir toprak ağası arabasında, Sovyet birliklerinin Baltık Denizi kıyısındaki bir kamptan kurtarıkları Fransız esirleri güneye gidiyordu. Arabanın üzerinde üç renkli Fransız bayrağı dalgalanıyordu. Adamların başlarında Bask bereleleri, askerî kepler, şapkalar ve kumaş kasketler vardı. Krassikov elini salladı ve sonra köye geri döndü.

Burada yaralıların cephe gerisine gönderilmesine başlanmıştı bile. Sağlıkçıların otobüsleri caddenin üzerinde uzun kuyruklar halinde sıralanmışlardı. Her yerde sağlıkçı erler sedyelerle dolaşıyordu.

Krassikov, aracının yanında ikinci bir özel araba gördü. Yeniydi ve çok ışıktı, ele geçirilmiş bir ‘Opel Admiral’di. Şoförler arabayı inceliyor, özelliklerinden söz ediyorlardı.

“Bununla kim geldi?” diye sordu Krassikov.

‘Albay Vorobyov.’

“Kime?”

Şoför sıkılganlaştı ve “Kolzova’ya” dedi.

Krassikov’un gözleri şaşkınlıkla büyüdü, ancak kısa süre sonra her şey açıklığa kavuştu. Uzun boylu, neşeli Vorobyov, keyifle gülümseyerek Tanya’yla birlikte ameliyat çadırından dışarı çıktı. Alay komutanının eli bembeyaz bir gazlı beze sarılıydı; yeşil sınırcı şapkası çapkın bir biçimde kafasının arkasında oturuyordu.

Krassikov sordu: “Yaralı mısınız?”

“Evet, hafifçe,” diye yanıtladı Vorobyov.

Zeki, gri gözleri Krassikov’a ince bir alayla gülümsüyordu. Yoksa yalnızca Krassikov’a mı öyle gelmişti?..

Krassikov, “Ne zaman oldu?” diye sordu.

“Uzun zaman önce!”

“Bunu niye öğrenmedik?”

Vorobyov gülümsedi: “Kimseye söylenmemesi için emir verdim. Tatyana Vladimirovna bana çok yardım etti.” Tatyana’nın elini alarak öptü. “Altın bir el! Dudakları da altın gibi: Tek bir sözcük kaçırmadılar. Ne yazık ki, onları öpmek yakışık almaz, o bir ‘ast!’” Gülmeye baş-

ladı, sonra sordu: “Siz ne yapıyorsunuz burada? Hasta mısınız?”

“Dişler!” diye homurdandı Krassikov.

“Ah o dişler!” Vorobyov gülümsüyordu.

Krassikov, utangaçlaştı, ama alay komutanı konuşmayı hemen başka şeylere çekti: “Dün bir taburu saldırıya götürdüğünüz söyleniyor?”

“Evet, öyle oldu,” diye doğruladı Krassikov, umursamazlıkla.

“Yeni arabamı gördünüz mü?” diye sordu Vorobyov, arabaya doğru yürürken. “Keşifçilerim ele geçirdiler onu. General Daehneke’nindi, Almanlar’ın dokuzuncu parşütçü tümeninin komutanı. Arabanın bagajında bile bir paraşüt vardı. Anlaşılan bu kez paraşütü olmadan iniş yapmış...”

Krassikov, Vorobyov gittikten sonra ilk kez Tanya’ya baktı. Beyaz önlüğü ve küçük beyaz kepi, ona ciddi ve soğuk bakan duru, iri gözleriyle çok güzeldi.

“Nereye yerleştiniz?” diye sordu Krassikov. “Sizinle konuşmam gerek.”

“Daha yerleşemedik,” dedi Tanya. “Eşyaları indirir indirmez ilk yaralılar gelmeye başladı.”

“Gezelim mi?” diye önerdi Krassikov.

Köyde dolaşmaya başladılar.

“Sizden karım olmanızı istediğimde,” dedi biraz oyalandıktan sonra, “şaka yapmamıştım. Dün, çarpışmalar sırasında, ölümle burun burunayken, bir daha her şeyi düşündüm ve olgunlukla gözden geçirdim.” Harita çantasını açarak, içinden mektubu çıkardı. “Bunu karıma yazdım. Ona, dürüstçe, sizi sevdiğimi ve kendisiyle olan ilişkilerimi kestiğini anlattım. Geçmişe bir çizgi çektim Tanya!” Elini alarak kuvvetle sıktı. “Başka yere gönderiliyoruz,” diye sürdürdü ve sesi vakur bir ton kazandı. “Berlin yönüne... Bu savaşın son çarpışmalarının öngününü yaşıyoruz. Ve sanki her şey paralellik kazanıyor... Kişisel mutluluğumuzla...” Tanya susuyordu. Aceleyle sürdürdü Krassikov: “Ve şu hemşire olayı... İnsanlara olan güveninize değer veriyorum, Tanyeska. Aşırı tepki gösterdim. Atanmasına ilişkin emir geri alındı. O tabur komutanının yanına döndü. Epeydir, birkaç günden beri.” Tanya, ona hayretle baktı, ama hâlâ bir şey söylemiyordu.

Krassikov, mektubu Tanya’nın önlüğünün cebine soktu ve “Size bir şey daha söylemek istiyorum, Tanyuşa...” dedi utanarak. “Bu

mektupta her şey –yani olgusal olarak– tam anlamıyla gerçeğe uymuyor... Kırk bir yılında tanıştığımızı yazdım... Ve beni sizin iyileştirdiğinizi; yine kırk bir yılında. Bunu, yani daha ahlâklı, daha iyi görün-sün diye yazdım...”

Yanakları yanıyordu Tanya’nın. Suskunluğu Krassikov’un sinirle-rini bozmaya başlamıştı. O sırada birden, hâlâ tek söz etmeden mek-tubu cebinden çıkardı, yırttı ve otların arasına fırlattı.

“Bu kadar,” dedi sonunda. Başını iki yana salladı, öfkeli değildi artık, ama acı bir şaşkınlıkla “Ne kadar kötüsünüz! Zavallısınız!” de-di sitem dolu.

Sonra hızla köye dönmeye başladı.

Krassikov, Tanya gözden kayboluncaya kadar hiç hareket etme-den oracıkta kaldı. Sonra yerden kağıt parçalarını topladı, çantasına koydu ve arabasına gitti.

Krassikov gittikten sonra, gezici hastane gürültülü bir canlılığa ka-vuştu. Kadınlar, bir biçimde olayı haber almışlardı. Levkoyeva, Tan-ya’nın yanına çadıra geldi, uzun uzun elini sıktı, öptü ve övdü: “İyi bir kızsın, Tanyuşa! Her şeyi biliyorum...”

Tanya üzgün üzgün gülümsedi: “Olur şey değil. Bizim hastanede bir şeyi gizli tutmanın olanağı var mı ki?..”

Maşa, çok hoşnut kalmıştı. Erkeklerle ‘boylarının ölçüsünün’ veril-mesini, dizginlerinin kısa tutulması gerektiğini düşünüyordu.

“Onları çokça serbest bıraktığında,” diye açıklıyordu Tanya’ya, küçük bir kızı gezdirir gibi elinden tutarak onunla birlikte köyde do-laşmaya çıktığında. “Tepene çıkmaya kalkışırılar. Gerçek birer komü-nist olmalarına kadar erkek milletiyle daha çok çatışacağız.”

Yaralıların gönderilmesiyle ilgilenen Glaşa da boş bulduğu birkaç dakikalık bir arada Tanya’nın yanına geldi. İlk kez o zaman, ayrımı-na varmadan, Tanya’yla Krassikov’un arasının bozulmasına neden olduğunu öğrendi. Şaşırdı, ürkek bir “Ah” çıktı ağzından ve “Çok iyi... Hak etti!” dedi.

İyi yürekli, gürültülü, candan ve konuşmayı seven bir küçük top-luluk olan gezici hastane kadınları, bugün özellikle neşeliydiler. San-ki Tanya’yla birlikte büyük bir kahramanlık örneği vermiş gibiydiler.

Tanya’nın salt Krassikov’a haddini bildirdiği için sevinmiyorlardı. Burada daha yüce bir duygu egemendi: Vicdanının doğru bildiği yol-

dan ayrılmayan insan karakterinin arılığını ve gücünü bilince çıkaran o saf insanî sevinç. Kadınlar işlerini bitirdiklerinde, çadırların önüne oturarak Rusça türkülerini söylediler. Jermak'ın* ölümünün, cephe-
de bir ormandaki armonikacının, geniş Volga'nın ve gri Dinyeper'in türkülerini söylediler.

Gecenin geç saatlerine kadar birbirlerine yaslanarak oturdular. Kadife yumuşaklığında kadın sesleri, havada yankılanarak, karanlık yollardan geçen askerlerin yüreklerinde vatan özlemini uyandırdı.

* Bir Rus halk kahramanı.

Tümenlerin güneye kaydırılma söylentilerinin doğru olduğu ortaya çıktı.

Başkomutanlık, buna ilişkin emri birkaç gün önce vermişti. Sonra bu manevranın ayrıntıları cephe karargâhında hazırlandı. Yürüyüş yolları ve toplanma yerleri haritalara not edildi. Sonra telgraf ve telefonlar, şifreli emirlerden ve sorulardan uzun uzun sütunlar iletmeye başladılar.

Cephe karargâhlarının kuryeleri uçakla ya da arabayla ordu karargâhlarına geliyor, buralardan da başkaları arabayla ya da atlarla kolordu karargâhlarına, kolordu karargâhlarından atla ya da yaya tümen karargâhlarına gidiyorlardı.

Ana karargâhtan piyade bölüklerine gelinceye kadar emir çaptan düşüyordu. Bölüğe geldiğinde, tabur komutanının açtığı bir telefon biçimine bürünüyordu: “Birlikler tüfeklere!”

Şimdilik kaydırmaya ilişkin emir, yalnız tümen karargâhına ulaşmıştı. Yüzbaşı Çohov, hâlâ Oder'deki ambarın içinde bir yığın ağın üzerinde sakince oturuyordu. Güneş yeni doğmuştu, hava hâlâ gecenin serinliğini taşıyordu. Ağaçlardaki goncalar daha açmamıştı ve ince dalların üzerinde üşür gibi titreşiyorlardı. Nehrin su yüzeyinde kırımızı şeritler ışıltıyordu. Sönmüş bir yangının, kömüre kesmiş kalıntıları kokup duruyordu.

Yanında biri kımıldadı ve yerden bir şey aldı. Slivyenko'ydu.

“Günaydın!” diye selâmladı Çohov'u.

Çohov yanıt yerine başını salladı.

“Tümen gazetesinde bizim hakkımızda bir şeyler yazmışlar,” dedi Slivyenko ve Çohov'a küçük boyutlu gazeteyi uzattı.

Çohov gazeteyi aldı, “Çohov bölümünün savaşçıları hep önde,” başlıklı kısa makaleyi okudu. Yüzbaşının yüzü gururdan kızardı.

“Askerlere teşekkür ediyorum. Ve size, parti sorumlusu olarak, yardımınız için.”

“Ben Sovyetler Birliği'ne hizmet ediyorum,” diye yanıtladı Slivyenko, yalın bir biçimde. Askerler birer birer uyanmaya başladılar, gözlerini kırıştırarak güneşe bakıyor, esniyorlardı.

“Karıcığımı gördüm düşümde,” diye anlattı biri.

“Ah, demek o yüzden kaynar suyla haşlanmış gibi fırladın öyle!”

“Bahçede, semaverin karşısında oturuyorduk,” diye düşünüyü anlatmayı sürdürdü asker. “Çok güzel bir bahçemiz var. Evet... Kiraz ağacının altında oturuyor, sıcak çay içiyor ve küçük çörekler yiyorduk. Karım çok güzel çörek yapar. Ve ilkbaharla her yan yeşermişti... Ve karıcığım...”

“Herhalde o da bir çörek gibidir!” diye güldü biri.

“Evet, biraz öyledir,” diye onayladı asker. Bütün yüzüyle sırtıyordu.

“Kalkın!” diye cınladı uzaktan kıdemli başçavuşun gümbürtülü sesi. “Olabilirdi acele edin!.. Semiglav, kahvaltı getir!.. Herkes yıkanmaya. Sonra da silâhlarınızı temizleyin! Canlanın!.. Dün sicimi dikmesi için kime emir vermişim? İğne iplik bende var. Canlanın!”

Sesi, nehrin üzerinden bir salcının gibi yansıyordu.

Komşu çatıdan, gözlemciler neşeyle seslendiler: “Ses tellerini niye mahvediyorsun kıdemli başçavuş! Bu ses bende olsaydı Büyük Tiyatro’da şarkı söylerdim!”

Kıdemli başçavuş gömleğini ve fanilasını çıkardı, nehre indi.

Suya ulaştığında, bacaklarını sallayarak çizmelerini attı, suya girdi, yıkanmaya başladı. Soğuk suyla başını, boynunu ve kemere kadar bedenini yıkadı.

“Donup kalacaksın orada kıdemli başçavuş!” diye bağırdılar komşu ambarda kalan piyadeler.

Kıdemli başçavuş onlara yanıt verme zahmetine katlanmadı. Çizmelerini giydi, fanilasıyla gömleğini ıslak vücudunun üzerine geçirdi, kemerini bağladı, gömleğini arkasında şık kıvrımlar halinde katladı ve bir kez daha bağırdı: “Çabuk olun!”

Ambarın içinden bir telefoncu dışarı çıkarak haber verdi: “‘Mekşe’ sizi çağırıyor yüzbaşı yoldaş!”

Çohov, acele etmeden ambara girdi, telefonu eline aldı ve Viyesselçakov’un sesini duydu.

“Çohov!” diyordu Viyesselçakov. “Bölük silâh başına geçsin. Siz de benim yanıma gelin!”

Çohov, telefonu kapattıktan sonra bir an için düşüncelere daldı; yüksek sesle kendi kendine sordu: “Şimdi nereye gideceğiz acaba?”

Kısa bir süre daha bir yanıt beklercesine durduktan sonra gerekli talimatları vermek üzere geri döndü.

Godunov, bölük bürosunun eşyalarını toplarken Çohov da tabur

karargâhına gitti. Her yerde, evlerde, avlularda yol hazırlığının o bilinen koşuşturması yaşıyordu. İstihbaratçılar kablolarını topluyor, kamyoncular motorları çalıştırıyordu.

Viyesselçakov'un yanında bölük komutanları ve bölüklere atanan silâhların komutanları toplanmaya başlamışlardı. Kimse, bu kadar çabuk yola çıkılacağını beklemiyordu. Viyesselçakov, düşük sesle Binbaşı Migayev'den duyduklarını ilettili: "Yürüyüş yolunun Berlin olduğu söyleniyor!"

"Demek biz olmadan yapamayacaklar!" diye hoşnutlukla güldü topçulardan biri.

Birinci bölüğün komutanı, askerlerin nerede yemek yiyeceklerini sordu. Viyesselçakov, haritada bir yer gösterdi: "Buradaki ormanlıkta mola vereceğiz. Tabur mutfağı buraya gelecek." Tabur komutanı ad listelerini gözden geçirdi ve başını iki yanına salladı: "Yeterince adamımız yok."

"Bize daha yedekler yollanacak," dedi subaylardan biri.

Herkes birliklerine döndü, Çohov bir süre daha bekledi ve tabur komutanına, "Hangi yöne doğru yürüyeceğiz?" diye sordu.

Viyesselçakov, ne fark eder dercesine elini salladı. Ama Çohov soruyu yineledi: "Hangi yöne?"

Viyesselçakov, ona yürüyüşün izleyeceği yönü söyledi. Geldikleri yönün hemen hemen aynıysaydı, yalnızca bir parça daha batıya doğru gideceklerdi. Sonra bir ormandaki bir toplanma noktasının adını söyledi, daha çoğunu kendisi de bilmiyordu.

Çohov, neşelendi. Giderek daha çok neşeleniyor, ama dışa vurmuyordu.

"Bütün bu yabancıların, bir Sovyet subayının sözünün gerçek olduğunu görmeleri iyi olacak. Geri döneceğime söz verdim, ve geri dönüyorum," dedi kendi kendine Çohov, Margareta'yla yeniden karşılaşma umudunu kendinden bile saklamaya çalışarak.

Bölüğe dönerken Margareta'yı düşündü. Öyle geliyordu ki, o sanki hâlâ ıslak saçlarıyla, mutlu ve beklenti dolu o pencere pervazında oturmaktaydı.

Yürüyüş başladı. Konvoylar Altdamm'ı güneye yönelerek terk ettiler. Kamyonlar homurdanıyor, atlar kişniyor, atlarına demir çakılı çizmeler asfaltın üzerinde şakırdıyor ve çadır bezinden pelerinler uçuşuyordu.

Çohov, bölüğünün önünde atın üzerinde ağır ağır ilerliyordu. Arkasında askerler alçak sesle konuşuyorlardı. Sürekli olarak Altdamm'daki çatışmaların ayrıntılarını konuşuyorlardı. Alman kotrasına saldırıyı konuşuyorlar ve şehit olan Pitçugin'in esprilerini anlatıyorlardı birbirlerine.

Yol boylarında bozuk bisikletler, parçalanmış Alman topları ve kırılıp dökülmüş kamyonlar duruyordu.

Zaman zaman arkadan uzun uzun bağrışlar duyuluyordu: "Sağa yanaş!"

O zaman askerler, yolun sağına yanaşıyorlar ve yanlarından kamyonlar, ağır silâhlar, "Katyuşa"lar geçiyordu.

Çohov, çok daha uzaktaki bir kavşakta, bir ağacın altında duran birkaç özel araba gördü. Arabaların yanında tümen komutanı ve siyasi şube komutanı bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Cadde kıyısında Vika duruyordu. Sevecen ve mutlu bir gülümseyişle önünden geçen birlikleri seyrediyordu.

Çohov, adamlarına dönerek sesini çokça yükseltmeden: "Dikkat! İlerde general var!" diye bağırdı. Eyerin üzerinden, elini kepine koyarak teknil verdi: "İkinci piyade bölümü ilerliyor. Bölük Komutanı Yüzbaşı Çohov."

Generalin yüksek kürk şapkası, Albay Plotnikov'un sevecen yüzü ve ince yapısıyla Vika'nın yanından geçip gittiler.

"Canlanın!" diye bağırdı Çohov.

Bir süre sonra kestane rengi atının üzerinde Binbaşı Migayev, Çohov'un yanına geldi. Yaklaşık bir dakika kadar hiç konuşmadan atını onunkinin yanında sürdü; sonra "Altdamm savaşı nedeniyle birinci dereceden Anayurt Savaşı Onur Nişanı'na önerildiğini duydum. Bir ayda iki nişan. Fena değil, değil mi?" dedi.

"Evet," dedi Çohov.

"Askerlerine de nişan verilecekmiş. Hatta birkaç şehide de. Böyle davranmayı sürdür, sana güveniyoruz."

Yüzbaşının yüzüne beklentiyle baktı. Çohov sonunda yanıt verdi: "Teşekkür ederim, elimden geleni yapacağım!"

Migayev, son derece hoşnut ilerledi. Bıyık altından gülümsüyordu. "Ah, seni dik kafalı! Ama konuşun, en azından ağzından iki sözcük

çıkarmayı başarabildin,” diye geçirdi içinden. Bir kez daha dönüp Çohov’a baktı ve başını salladı. “Zavallı şeytan.”

Üçüncü gün, sabahın erken saatlerinde alay, Margareta’nın bulunduğu köyün altı kilometre batısından geçti. Çohov, gerginlik içinde, sürekli haritaya bakıyordu. Sonunda karar verdi. Tabii, böyle bir şey düpedüz disiplinsizlikti. “Son kez” dedi Çohov kendi kendine, heyecanla arkasına dönerek askerlere baktı ve uzaktan Sovyetler Birliği kahramanı Migayev’in atını gözledi. İlk molada kıdemli başçavuşu yanına çağırdı. “İki saat için buradan ayrılacağım. Biri sorarsa...” dedi.

Godunov, sakinleştiren bir gülümseyişle, “Anlaşıldı! Atı sulamak için geride kalmış olursunuz...” dedi

Kıdemli başçavuş ne yırtık bir herifti.

Çohov, atını mahmuzladı ve bir patıkaya saparak hızını arttırdı. Kısa süre sonra, başka bir tümenin yol aldığı paralel bir caddeye vardı. Başında yeşil bir sınırcı şapkası olan eli sargılı bir subay, General Seryeda’nın yaptığı gibi birliklerini denetlemek için bir kamyonun yanında duruyordu. Bir köprü taburu geçti önünden, sonra motorlu bir topçu birliği.

Çohov, trafikte kısa bir duraksama yaşandığında yoldan karşı karşıya geçti ve patika yoldan tırısla gitmeyi sürdürdü.

Ormanın içi serin ve ıssızdı. Yalnızca bir çimenlikte Çohov, yavaş yürüyen iki adam gördü: Uzun boylu, kel biri ile başına ipekten bir örtü bağlayıp üstüne şapka geçirmiş zayıf biri. Görünüşe göre Polonyalı’ydılar, çünkü paltolarının yakalarından kırmızı beyaz bezler sarkıyordu; başı örtülü adam Çohov’u ayırt ettiğinde eğildi ve “Dzieskuyemi za vyzvoleniye*.” dedi.

İki adam güneye doğru yürümeyi sürdürdüler. Çohov ise doğuya sürüyordu atını. Orman çıkışına geldiğinde aradığı köy tam karşısında göründü. Atı mahmuzladı. Güneş epeyce yükselmişti, ağaçların soluk uzun gölgeleri taze çimenlere düşüyordu.

Büyük çiftlikten dumanlar yükseliyordu. Önüne koşum takılmış Mercedes Benz eskisi gibi hâlâ avluda duruyordu. Çohov’un kaleskası kaybolmuştu.

Çohov, yabancıların yaşadığı tahta barakaya gitti. Boştu. Duvarlar boyunca içinde saman çuvaları olan tahta yataklar diziliydi. Mar-

* Lehçe: Kurtardığınız için teşekkür ederiz.

gareta'nın Fransız kız arkadaşıyla kaldığı bölmenin duvarında tozlu bir taş basması asılıydı.

“Gitmişler,” dedi Çohov.

Barakadan avluya çıktı.

“Boşu boşuna yakmışlar,” diye düşündü, bir zamanlar o güzel büyük çiftlik evinin duman çıkaran kalıntılarına bakarak. “Bir kültür evi ya da bir halk kütüphanesi yapılabilirdi...”

Atını çözdü, üzerine bindi ve bölüğüne yetişmek için ağır adımlarla yola çıktı. Anacaddede gürültü yapan yabancı işçilerle dolu at arabaları kuzeyden güneye gidiyordu; ama onlar büyük çiftlik evindeki-ler değildi. Sonra ortalık sessizleşti. Yalnızca çok uzaklardan araba motorlarının sesleri geliyordu.

“Herkes evine dönüyor,” diye açıkladı Çohov, yanıt olarak kulaklarını oynatan atına. “Biz de yakında döneceğiz. Evet, yakında eve döneceğiz. Bizimkilerin yanına. İşimizi iyi yaptık, kurtarılması gereken herkesi kurtardık ve düzen sağladık...”

At, sahibinin sözlerini tek kulağıyla dinliyordu. Çohov, uzun bir süredir yalnız kalmamıştı. Neredeyse bütün o savaş yılları boyunca. Şimdi yapayalnızdı ve yüksek sesle düşünüyordu. Atı kulaklarını oynatarak dinliyordu onu.

“Evet,” dedi Çohov. “Bunu yaptık biz işte. Herkes için çalıştık... Bekle, şimdi o serserilerin son hesabını da göreceğiz, sonra da eve döneceğiz.”

Güneş yakmaya başlamıştı. Ortalık sessizdi.

Çohov, yakınlarda bir köyle bir gölü gördüğünde, kıdemli başçavuşun sözlerini anımsadı ve atını gerçekten sulamaya karar verdi. Attan indi, dizginlerinden tutarak su kıyısına götürdü.

Kıyıda askerler oturuyordu. Konserve kutularından yemek yiyorlardı. Sırayı bozmadan kaşıklıyor, ne az ne de çok alıyorlardı ve ortalarında, bir Alman cephane sandığının üzerinde oturan kızıl sakallı bir askerin anlattıklarını dikkatle dinliyorlardı.

Çohov, konuşanı hemen tanıdı; kaleskadaki yol arkadaşlarından biri olan kızıl sakallı Sibiryalı'ydı bu.

“... ve atla gidiyordu İlya Muromez,” diyordu Sibiryalı ve sakalının içinde gülerek ekliyordu: “Bizim araba gibi: Üç saat gidiyorsa, üç yüz verst gitmiş oluyordu! O haydutla yatağı gördüğünde, haydudu

alıyor, yatağa atıyor... Derler ki, yatak dönmüş ve haydut derin bir bodruma düşmüş. Sonra İlya bodrum kapısındaki kilitleri, sürgüleri kırmış ve kırk iriyarı kahramanı yine günışığına salıvermiş. Ve daha sonra onlara şöyle demiş: ‘Kardeşler, dağılın ve memleketlerinize dönün ve Tanrıya İlya Muromez için dua edin. Ben, olmasaydım hepiniz ölecektiniz!’ –Ya, işte öyle. Bunu bana büyükanneçğim anlatırdı daha çocukken...”

O sırada komut geldi: “Sıraya gir!”

Askerler ayağa kalkarken, kutularda son kalanları da kaşıkladılar, tüfeklerini alarak sıraya girmek için koştular.

O anda kızıl sakallı, Çohov’u tanıdı ve sevinçle haykırdı: “Selâm, yüzbaşı yoldaş! Beni tanıdınız mı?”

“Tanıdım,” dedi Çohov.

“Demek daha Berlin’e gideceğiz?”

“Berlin’e!” diye seslendi Çohov.

Askerler yola çıktı. Kuzeyden, Baltık Denizi’nden onlar için avantaj sağlayan taze bir rüzgâr esiyordu. Omuzlarındaki çadırbezi pelelerinler yelken gibi çatır çatır ediyordu ve köyün pencerelerinde beyaz bayraklar dalgalanıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BERLİN'E DOĞRU

I

İlkbahar geliyordu. Ama insanlar, önceki yılların tersine, ilkbaharı ayırt edemeyecek kadar kendileriyle ilgileniyorlardı.

Elbette havanın ısınmasına seviniyordu askerler, ancak kimi zaman sıcaklık güneşten kaynaklanmıyor ve ağaçlar nisan sularından yeşermiyormuş gibi geliyordu onlara.

İlkbaharı düşünseler ya da konuşsalar bile, bu ancak evleriyle, memleketleriyle ilgili konularla bağlantılı oluyordu. “Orada toprağı sürmeye başlamışlardır,” diyordu aralarındaki kolhoz köylüleri. “Orada kuşevleri konuklarını, sığırcık kuşlarını bekliyordur bile,” diye hayranlıkla anlatıyordu içlerinde en genç olan.

Burada, bu yabancı ülkede, ilkbahar değil, yaklaşan zafer hareket ediyordu. Yanı sıra güneş ışığını ve kuş seslerini getirmesi çok doğaldı.

Askerler, Oder kıyısında ilkbaharı böyle algılıyorlardı; 1945 ilkbaharını.

Bahçelerde çiçekler açmaya başlamıştı. Bülbüller ormanlıklarda şakıyordu. Gündüzleri nehir boylarında neredeyse bir köy sessizliği yaşanıyordu. Su yüzeyinin hemen üstünde çulluklar uçuyordu. Oder bölgesinin köylerindeki horozlar, tembelce kanat çırparak ötüyordu.

Buna karşılık geceleyin çalışma temposu yükseliyordu; gizlilik ve zahmetle dolu. Yabancı gecede karanlığın ağır bir soluğu vardı. İçten içe küfrediliyor ve oflanıp puflanılıyordu. Rusçası, eski Volga salcıları gibi. Burada piyadeler çalışıyor, büyük köprü parçaları yapıyorlardı. Şurada, yeni gelen birlikler kısa bir konaklama için hazırlıktaydılar; orada ise topçular az önce gelen ağır bataryaların namlularını dallarla örtüyorlardı. Her yerde cephane sandıkları indiriliyordu.

Bülbül şakımaları, Almanlar'ın çığırkan bombardımanı ile kesil-

di. Önce bir top havlamaya başladı, ardından bir ikincisi, üçüncüsü katıldı. Sonra niye telâşlandığını tanrı bilir, koca bir batarya taşkın salvo ateşine girdi. Kısa süre sonra Alman topçularının hemen tümü ateş açmıştı. Sapa köylerdeki köpekleri andırıyorlardı: Bir köpeğin heyecanlı havlaması ikincisini uyandırır, kısa süre sonra köyün tüm köpekleri çılgınca havlıyor olur ya. Sonra, çevrede her şeyin yolunda olduğu, havlamak için hiçbir neden bulunmadığı anlaşılır. Köpekler, sırasıyla yeniden susmaya başlarlar. Yeniden ilkbahar sessizliği çöker, bu arada bülbüllerin susmadıklarını, tersine hiç susmaksızın şakımayı sürdürdüklerini duymak olanağı doğar.

Günün ilk ışıklarıyla birlikte büyük nehrin bataklık kıyılarında bütün yaşam yeniden durdu. Rusya'nın geniş ovalarında yükselen güneş, Oder'e pembemsi ışınlarını yolluyordu. Serçeler uyandı. Ama bu aldatıcı sessizlik, nehrin her iki yakasında pembe ışınlara batmış iki devasa kampta güçlkle saklanan heyecanın gergin bekleyişiyle doluydu.

Şimdi sıra gözlemcilere gelmişti. Karşı kıyıyı bir dizi optik aletle ayrıntılı biçimde gözlüyorlardı. Kulelerden, çatı pencerelerinden, ağaç tepelerinden, sığınaklardan ve sık çalılıklardan, temel ve yan her türlü mevziden keşifçi ve topçular, her rütbe ve sınıftan subay karşıdaki düşmana bakıyordu.

Sahra havaalanlarından keşif uçakları kalkıyor, uzun süre şose ve demiryollarının üzerinde, onları gözlemek, fotoğraflarını çekmek için turluyorlardı.

Yüzbaşı Mesçerski ile askerleri, gözetleme üslerini bir ladin ormanına kurdular. Üç ladin ağacını, tepelerine çok yakın bir yerden, tahta parçalarıyla birbirlerine bağlayarak bir platform oluşturdular. Platformun üzerine küçük bir masa, bir evden getirdikleri eski bir salıncık sandalye yerleştirildi. Dalların arasında, ladin ağacının iğneleriyle örtülmüş bir ayaklı dürbün duruyordu. Masanın üzerine raptiyelerle gözlem plânı ve bir not defteri tutturulmuştu. Bir gezici telefon da vardı. Dik bir merdiven gözlem yerinden toprağa iniyordu.

Platform her esintide sallanıyordu. Birkaç gündür bir bombanın rast geldiği ladin ağacında konaklayan bir leylek; siyah boncuk gözleriyle, kırmızı gagasının üzerinden merakla, bu tuhaf kuş yuvasında oturan yarı insan, yarı leylek ilginç yaratıklara baktı. Kısa süre sonra kendine bir kız arkadaş buldu. Birlikte uçup geri dönüyor, Mesçerski'yle arkadaşlarına ilgiyle bakıyor ve gagalarını takırdatarak arala-

rında söyleşiyorlardı. Leylekler bir keresinde batıya doğru uçtuklarında keşifçiler arkalarından seslendi: “Dikkat edin de Almanlar’a yuvamız hakkında ağzınızdan bir şeyler kaçırmayın!”

Bir sabah keşifçiler çalılıklarda ayak sesleri duydular ve hemen ardından bir ses: “Yukardakiler neredesiniz, arkadaşlar, yoldaşlar?”

Keşifçiler aşağı baktılar ve sevinç çılgınlıkları attılar: “Muhafız Binbaş!” Dürbünün başından ayrılmayan Voronin dışında herkes sin-cap gibi aşağı indi.

Lubyenzov’la birlikte Binbaş Antonyuk da gelmişti. Lubyenzov, hâlâ topallıyor ve bir baston kullanıyordu.

Askerleri selâmladıktan sonra, güçlkle platforma çıktı; dürbünden baktı, gözlem notlarını denetledi. Hoşnutsuzlukla “Almanlar’a biraz fazla uzaksınız... Buradan adamakıllı bir şey görünmüyor! Nehre daha yakın bir yer bulamadınız mı?” dedi.

Aşağıda, ağaçların dibinde duran Antonyuk, konuşmalara kulak kabartıyordu.

Voronin, çekingence “Tabii ki bulunur, muhafız binbaş yoldaş... Şuraya bakın,” dedi.

Dürbünü, nehir kıyısının hemen yakınında bulunan bir tepeye yöneltti.

Antonyuk, içten içe kendini azarlıyordu. O da kısa süre önce adamlara, daha iyi bir gözlem yeri bulunması olanağı yok mu diye sormuştu. Ve aynı Voronin, “Neden daha iyi bir yer?.. Burası yüksek, oradaysa yalnızca bataklık ve çamur var...” demişti.

“Kendim gidip bakmalıydım,” diye sinirlendi kendine Antonyuk.

Muhafız binbaşının sesi kararı bildirdi: “İyi öyleyse! Gözlem yerimizi oraya taşıyacağız ve burayı yedek olarak elimizde tutacağız; Almanlar’ın bizi keşfetmeleri olasılığına karşı.”

Lubyenzov aşağı indi, sonunda en önemli şeyi söyledi: “Önümüzdeki günlerde bir esir bulmak için açılacağız. Hemen bir tane gerekiyor.”

Çimene oturdular ve Mesçerski anlatmaya başladı: “Bataklığın içindeki turba ambarında küçük bir karakolları var. En iyi yer orası. Geldiğimizden beri onları gözlüyorum. Almanlar, akşam yedide bir sandalla oraya gidiyorlar, sabah altıda mevzilerine dönüyorlar. Genellikle beş kişiler, dün sekiz kişiydiler. Oradan işaret fişekleri atıyorlar. Bugün ikisi, geri dönmeden önce yıkandı. silâhları, bir makineli den ve tüfeklerden oluşuyor.”

Lubyenzov, Meşçerski'nin anlattıklarını dinledikten sonra, "İyi, bakalım," dedi. Leyleklere baktı ve sesini alçattı: "Saldırı önümüzdeki günlerde başlayacak." Askerler kulak kabarttı.

Hepsi bir saldırının yapılacağını biliyordu tabii ki, ama hazırlıkların gizli tutulması yalnız Almanlar'ı değil, Sovyet asker ve subaylarını da yanıltıyordu. Kolordu ve tümen komutanlarının bile bu konuda kesin bilgileri yoktu. Generaller, birtakım şeyleri kestiriyor olsalar da, saldırının yapılacağı tarihi ancak başkomutan biliyordu.

Lubyenzov, hücum hakkında kesin konuşabiliyordu, çünkü bunu General Sisokrilov'dan duymuştu.

Lubyenzov, gezici hastaneden çıktığında ordu karargâhına gidecek gelişini bildirdi. Burada, tümen hastanesindeki zaman öldürmeye hoş bir karşıtlık oluşturan yoğun ve etkin yaşama yeniden alışmıştı. Şimdiye kadar tüm keşif bilgilerinin işlendiği haritaları incelemişti. Almanlar, Oder'in karşı kıyısında güçlü bir savunma hazırlamışlardı: Ulaşım hendekleri, engeller, tank çukurları ve mayın tarlalarından örülü sık bir ağ yaratmışlardı. Tüm sistem, örtücü yapraklar ve dikenli telle donatılmıştı. Berlin'den cepheye giden yollar, Alman piyade konvoyları, kamyonlar ve trenlerle dolup taşmıştı; evet neredeyse aralıksız bir hareketlilik gözlenmişti. Berlin ile cephe arasında kalan bütün bölge, Todt şirketinin yapım şefleri, işçi taburları ve yerel halktan onbinlerce insanla kaynıyordu.

Albay Malişev, Lubyenzov'a durumu ayrıntılarıyla anlattı. Uzun süredir bir "dil" yakalanmamıştı; çünkü nehir, kendi mevzileriyle Almanlar'inkini kesiyordu. Aslında bir değil, iki nehirdi. Oder nehri, "Eski Oder"nin döküldüğü yerden başlayarak, aralarında derin akıntılar olan bataklıkların, su altında kalmış çimenliklerin bulunduğu birbirine paralel iki nehir halini alıyordu. Buna karşın, Alman birliklerinin mevzilenişi daha ayrıntılarıyla öğrenilmeliydi; bunun için de bir "dil"e gereksinim vardı.

"Birliğinize döner dönmez," demişti Malişev, "bir esir almak için her şeyin yapılmasını sağlayın. Ne pahasına olursa olsun."

Akşamleyin, Lubyenzov hareket etmeye hazırlandığı sırada keşif birliğine telefonla, General Sisokrilov'un az önce geldiği ve Lubyenzov ile ele geçirilen Schneidemühl kentinde yapılanlar hakkında konuşmak istediği haber verildi.

General, muhafız binbaşının anlattıklarını dikkatle dinledi. Açık-

çası, Lubyenzov'un dürüst ve zeki yüzüne hayranlıkla baktı. "Şehit düşseydi ne yazık olurdu! Babası hâlâ yaşıyor mu merak ediyorum" diye düşündü. Tam ona sormak üzereyken vazgeçti. Şöyle dedi yalnızca: "Raporunuz benim için çok yararlı oldu. Daha genç kuşaktan bir komünistin itiraflarını dinledim sanki. Böylesi belirleyici koşullarda görevlerinizi yerine getirmede gösterdiğiniz kararlılık, Stalinci yeni bir kuşağın, bize verilen bütün görevleri yerine getirebilen bir kuşağın tarih sahnesine girdiğini bir kez daha göstermiştir. Bu savaş bunu kanıtlamıştır."

Lubyenzov, ne karşılık vereceğini bilemedi.

Ne denilebilirdi ki? Sisokrilov'un yanına gelerek yüreğini coşturan her şeyi söyleyebilse ne güzel olurdu: Bir Sovyet askeri, haklı dâvanın bir neferi olmanın ne kadar büyük bir mutluluk olduğunu.

Ama bütün bunlar seslendirilmedi. Lubyenzov'un doğru sözcükleri bulamayacağından da değil. Yalnızca, bir işçi ailesinde yetişmiş olduğundan. Yüreğini dilinde taşımanın adet olmadığı, duygusallığa benzeyen her şeyin yersiz, hatta yakışsız sayıldığı bir ailede. Burada derinden sevilir, ama bunlar hakkında kalabalık sözler edilmezdi. Sempatiler içtenlikli bir şaka halinde dile getirilirdi, uzun uzadıya itiraflarla değil.

Lubyenzov, ayrımında olmadan derin bir soluk aldı. Belki de en iyi karşılıktı bu. General gülümsedi, ayağa kalktı ve "Birliğinize mi dönüyorsunuz?" diye sordu.

"Evet, general yoldaş," diye karşılık verdi Lubyenzov. "Zor bir görevi yerine getirmemiz gerekiyor. Oder'in karşı kıyısından bir esir alıp getirmemiz gerek."

"Belki de son kez," dedi Sisokrilov. "Önümüzdeki günlerde büyük saldırı başlıyor. Bu savaşta son saldırı. Rica ediyorum, dikkatli olun. Kendinizi kaptırmayın, gereksiz yere yaşamınızı tehlikeye atmayın."

Lubyenzov, generalin odasından çıkınca tanımlanamayacak kadar yumuşak, ılık bir ilkbahar yeli esti. Öyle ki, soluğu kesilir gibi oldu. Araba onu bekliyordu.

Lubyenzov, yol boyu konuşmadı. Yalnızca arada sırada çok dikkatli süren şoförü sıkıştırıyordu: "Daha çabuk, daha çabuk arkadaş!"

Tümene vardığında, alaylardan birine gitmiş tümen komutanını beklemeden Antonyuk'la birlikte gözlem yerine gitti.

Lubyenzov için, artık alışıldık hale gelen o bitmek bilmeyen sorunlarla dolu keşifçi yaşamı yeniden başladı. Her şeyden önce bir esir edinilmeliydi; bir “dil”.

Yürümek de ata binmek de hâlâ zorluyordu onu. Bu yüzden, gözlem yerinden kımıldanmamayı yeğliyordu. Mesçerski ve Voronin ile birlikte dürbünün arkasında oturuyor, nehirde ve su altında kalmış çayırıklarda olup biteni dikkatle gözliyordu.

Oder’den aşağı çeşitli ev eşyaları yüzüyordu; kısa süre önce çarpışmaların yaşandığı Frankfurt ya da Küstrin’den geliyorlardı herhalde. Lubyenzov eşyaları gözleriyle izledi ve akıntının onları bir yay çizecek batı kıyısının çok yakınına sürüklediğini ayırt etti.

Kaşlarını çatıp düşündü, önce Mesçerski’ye, sonra Voronin’e baktı ve sordu: “Deneyelim mi?”

Anlamadılar.

“Hava kararır kararmaz bir ağaç kestirin ve şafak sökerken suya bırakın; akıntıya bakalım... Onu gözleyeceğiz.”

Düşündüklerini hâlâ anlamayan Mesçerski ile Voronin, anlamsızca birbirlerine baktılar. Lubyenzov gülümsedi: “Ah siz yok musunuz?!..”

Yeni gözetleme yerinin yakınında, bir yeraltı sığınağında konaklayan keşifçiler, akşam olduğunda Lubyenzov’un emrini yerine getirecek bir ağaç kestiler. Muhafız binbaşı, şafak söktüğünde yanlarına gelmişti bile. Sığınak girişine eğildi ve seslendi: “Kalkın!”

Askerler, ağacı nehre taşıdılar. Lubyenzov yavaş yavaş gözetleme yerine döndü.

Hava giderek aydınlanıyordu. Voronin geldi ve kütüğün yüzmeye başladığını bildirdi.

Lubyenzov, “Onu gözden kaybetme!” diye emrederek kendisi de eline bir sahra dürbünü aldı.

Yirmi iki dakika sonra ağaç kütüğü akıntıyla birlikte kumlu batı kıyısına çarptı. Kıyıya birkaç kez dokunduktan sonra, yeniden nehrin ortalarına döndü ve denize doğru ilerlemeyi sürdürdü.

Demek *oraya* böyle ulaşılacaktı. Şimdi geriye bir de dönüş yolunun bulunması kalmıştı. Ve bu daha zordu. Elbette kusursuz olanı sessiz bir dalış yapmaktı. Ama bu durumda böyle bir şeyi beklemek

saçmaydı; özellikle operasyon tümüyle sessizlik içerisinde becerilemezse sonuçları ağır olabilirdi.

Ayırt edilmeleri halinde keşifçiler nehri Alman ateşi altında yüzeceklerdi. Üstelik yanlarında bir de esir olacaktı. Lubyenzov, bir süre düşündükten sonra, “sessiz dalış”tan vazgeçti ve şu plânı uygulamaya karar verdi: Keşifçiler kütüğe sığınarak yüzeceklerdi. Ağacın dallarına tutunacaklar ama Almanlar’ın dikkatini çekmemek için, hangi koşulda olursa olsun ağacın yüzme hızını arttırmayacaklardı. Yirmi iki dakika sonra batı kıyısında olacaklardı. Buradan, kısa ama oldukça sık çalılıkların arasından sürünerek geçecek, seti aşacak ve bataklık bir arazide duran turba ambarına yaklaşacaklardı. Bu anda topçular, maynatancılar ve tüm piyade silâhları ateşe başlayacaktı. Ateş Almanlar’ın ileri hatlarını tutacak, bu sırada da askerler yosun ambarındaki Alman esiriyle işlerini bitirmiş olacaklardı. Onlardan birini yakalayacak ve nehir kıyısına gerileyeceklerdi. Burada yeşil bir işaret fişeği yollayacaklardı. Bunu gören topçular, düşmanı on iki dakika daha oyalamak için ateşlerini şiddetlendireceklerdi. Bu on iki dakika içinde keşifçiler esirle birlikte nehri geçeceklerdi.

Sonunda plân tamamlanmıştı. Plân karargâh komutanına ve tümen komutanına sunuldu, onaylandı ve topuçlarla maynatancılar bilgilendirildi. Şimdi bu operasyon için uygun kişilerin seçilmesi gerekiyordu. Ve muhafız binbaşı bu konuda bocaladı. Askerlerle birlikte ormanda oturup akşam yemeğini yediğinde, sözümona tasasız söyleşilerini dinledi. Onun emrini beklediklerini biliyordu.

Evet, grubun bileşimini belirlemek hiç kolay değildi. Lubyenzov, alnını kırıştırarak kendisine değişik görünen, ama yine de hepsi öylesine değerli olan askerlerinin o genç, esmer ve pembe yüzlerine baktı. Tehlikeli bir operasyondur. Berlin’e yüz kilometre kala, savaşın bitimine bu kadar yakinken birine, “Sen gideceksin!” diye emretmek özellikle zordu.

Ama buna karşın yapmak gerekti. Lubyenzov, “Voronin, Mitroşin, Savelyev, Gusçin, Opanasenko” dedi.

Adı geçenler kılını bile kıpırdatmadı, yalnızca sustular, ama bu da bir saniyeden çok sürmedi. Sonra kaldığı yerden söyleşilerini sürdürdüler.

Kısa süre sonra tümen komutanı, Lubyenzov’u çağırdı.

“Her şey tamam mı?” diye sordu general.

“Evet, general yoldaş.”

“Kim gidiyor, daha doğrusu grup lideri kim?”

“Voronin.”

General düşündü.

“Hayır,” dedi. “Oraya kesinlikle bir subay gitmeli. Operasyon fazla karmaşık. Mesçerski’yi yolla.”

Lubyenzov, generale anlamlı anlamlı baktı.

“Onu göndermek istemiyorum,” diye yanıtladı yavaşça.

“Acıyor musun?”

“Acıyorum.”

“Ama askerlere acımıyorsun?”

Lubyenzov yanıt verdi: “Askerlere de acıyorum. Ama Mesçerski bir şair... Şiir yazıyor.”

“Şair, şair!” diye güldü general. “Şair olsaydı, gazeteler onun şiirlerini basardı.”

Lubyenzov, kupkuru bir sesle “Her şeyin bir zamanı var,” dedi.

“Şair mi dedin?” diye sordu general bir kez daha, düşünceli bir biçimde. Sonra gözlerini kıstı ve gülümsedi. “İyi işte. Operasyona git-sin, yoksa ne yazacağını bilemez. Bir subayın gitmesi şart!” diye üsteledi.

“Başüstüne!” diye karşılık verdi Lubyenzov somurtarak.

Mesçerski’yi ve seçilen öbür askerleri yanına çağırdı. Ele geçirilmiş bir kamyonu binip onlarla birlikte Mantel gölüne gitti.

Tümenin cephe gerisinde bulunan bu göl, iki kilometreden daha uzundu. Bütün akşam boyunca ve gece yarısına kadar askerler çalışma yaptı. Lubyenzov, kıyıda oturarak, geçen süreleri not etti. Tam teçhizat yüzüyorlardı; otomatik tabancalarıyla ve Lubyenzov’un yeni emireri Onbaşı Kablukov’un istemeye istemeye temsil etmek zorunda kaldığı ‘esir’le birlikte.

Askerler sonunda sudan çıktıklarında, bitkin düşmüş bir halde kıyıya oturdular. Voronin düşünceli düşünceli göle bakarak, “Bari herhangi bir mankafayı değil de işe yarar, akıllı bir Alman’ı ele geçirsek” diye söylendi.

Eylem günü keşifçiler gömleklerini Oder’de yıkayarak temiz yakalar diktiler. Sessizce yeraltı sığınaklarında çalışarak sıradan şeyler konuştular. Lubyenzov, belki bininci kez haritasına göz attı. Arada sıra-

da göz ucuyla haritanın sol yanında büyük bir örümcek gibi yayılan Berlin'e bakıyordu.

Bülbüllerin şakımaları bitmek bilmiyor, gökyüzünde ilkbahar yıldızları göz kırptıyordu. Gergin sessizlik sürekli artıyor, topların tek tük atışları sessizliği bozmuyor, tersine daha da belirginleştiriyordu.

Bu karanlık cephe gecelerinde olup bitenler artık olağan ve alışıldık geliyordu. Yalnızca arada bir, burasının aşılın herhangi bir nehir olmadığı, Oder olduğu düşüncesi geçiyordu akıllarından.

Askerler alçak sesle, çeşitli konular üzerine konuşuyor, birbirlerine öyküler anlatıyorlardı. Ara sıra birinin ağzından, "Dünkü yangınları gördün mü? Berlin bombalanıyor..." ya da "Hitler hâlâ burada mı yoksa çoktan toz mu oldu, bilmek isterdim." gibi beklenmedik bir cümle çıkıveriyordu.

"Berlin" ve "burada" gibi birbirinden öylesine uzak iki kavramın artık neredeyse denkleşmesine herkes içten içe gülüyordu.

Sabaha karşı, hazırlanan gürgen ağacı büyük bir sessizlik içinde kıyıya taşındı. Dallarını sıklaştırmak için gövdesine başka ağaçların dallarından eklemeler yapılmıştı. Yeşil giysilerini giyen keşifçiler dalların altında tümüyle kayboluyordu.

Alçak sesler duyuluyordu: "Hazır mısınız?"

"Hazırız."

"İyi şanslar Saşa!"

"Görüşürüz muhafız binbaşı yoldaş!"

"Kıyıda uzaklaşın!"

Ağaç, akıntıyla birlikte ağır ağır sürüklenmeye başladı: Tahtalar, iskemleler, kütükler ve parçalanmış sandallar gibi değişik eşyaların arasında lekeli, kara bir kütle.

Almanlar'ın bu gece fazlasıyla sakin durdukları Lubyenzov'un ve herkesin dikkatini çekmişti. Neredeyse hiç ateş etmiyorlardı, yalnızca arada bir işaret fişekleri atıyorlardı. Lubyenzov, bilinen nedenlerden dolayı buna seviniyordu ama bu işin perde arkasını bilmenin de olanağı yoktu.

Bu sessizliğin nedeni, Alman cephesinde daha adını kimsenin bilmediği yüksek rütbeli bir konunun bekleniyor olmasıydı.

Askerler mevzilerini temizliyor, üniformalarını yıkıyor, traş oluyor ve saçlarını kestiriyorlardı.

Berlinli konuklar, Ordu Grubu Komutanı Orgeneral Henrici için bile beklenmedik bir anda geldiler. Bu göreve daha yeni atanmış generalin canı sıkkındı. Weichsel Nehri'nde, ordunun henüz güçlü olduğu zaman, Ordu Grubu'na –ünlü cellat ve tanınmamış toprak ağası– SS'li Himmler komuta etmişti. Şimdi, Ordu Grubu neredeyse yok olduktan, tümenler halk hücum kıtalarından gelme eğitimsiz yeniyetmeler ve yaşlılarla doldurulduktan sonra, komuta etme görevi, aktif bir general olan kendisine verilmişti.

General, derin bir küçümseme duygusuyla, SS Führeri'nin karar-gâh dosyaları arasında unuttuğu bir not defterini karıştırıyordu.

Astrolojik fantaziler, *Dokuzuncu Yüzyılda Savaş Sanatı* kitabından alıntılar, söylentilere göre ruhunu taşıdığına inanan Himmler'in kendisini Henrich dem Vogler'le karşılaştırdığı safsatalar. Tüm bunlar zihni açık generali dehşete düşürdü.

Emireri odasına dalıp, Reich bakanları, von Ribbentrop ile Rosenberg'in gelişini bildirdiğinde bu ruh hali içindeydi.

Bakanlar, ziyaretlerinin önceden bildirilmemesine çok şaşırmışlardı. Anlaşılan Berlin, ziyaretlerini bildirmeyi unutmuştu.

“Oradaki felaket düzeyindeki düzensizlik için olağan bir durum!” diye homurdandı Ribbentrop.

Cepheye propagandacılar olarak, alayların savaşma isteklerini yükseltmek için geldikleri anlaşıldı.

General, asıl görevleri yüzünden fazlasıyla yoğun oldukları düşüncesiyle onların acele ettiklerini kestirebiliyordu. Bu nedenle, birlikleri hemen ziyaret etmek isteyip istemediklerini sordu. Ama anlaşılan o kadar aceleleri yoktu. General o anda birden, Reich bakanlarının Ber-

lin'de *yapacak işlerinin olmadığını* kavradı. Yapacak işleri yoktu işte! Generalin de, von Ribbentrop'un ateşli bir biçimde yürüttüğü o gizli çalışmadan haber alma olanağı yoktu ki: Ya Rosenberg? O kendine hâlâ, Sovyet orduları Oder kıyısında bulundukları için özellikle saçma ve komik kaçan 'İşgal Edilen Doğu Bölgeleri Bakanı' adını veriyordu.

Komutan, Ruslar'ı batı kıyısında kurdukları köprü başlarından atmak konusundaki sonuçsuz girişimleri hakkında bakanlara bilgi verdi. Bu haber karşısında sustular ve çok üzgün bir biçimde oturdular.

Ama bunun dışında burada, dışarıda, sınıf öğretmeninin sopasına yakalanmamayı becermiş öğrenciler gibi canlanarak neşelendiler. Reich başbakanlık binasının sığınağındaki 'Führer'in yanında durmak artık düpedüz olanaksız hale gelmişti de ondan kaynaklanıyordu bu. Führer, emirler yağdırıyor ve hemen arkasından geri alıyordu. Histeri krizleri birbirini izliyordu. Dur durak bilmeden herkese ayrı ayrı suçlamalarda bulunuyordu. Hele o her şeye burnunu sokan sıska bacaklı kadıncık, Braun! Yok olma sürecindeki sarayda melodram! Sıkıcı bir durum. Kent doğudan gelen sığınmacıların akınına uğramıştı. İnsanlar metronun yeraltı tünellerinde yatıyorlardı. Geceleri vahşice yağmalamalar oluyor, cinayetler işleniyordu. Asker kaçaklarından kurulu çeteler yıkıntılarda yuvalanmıştı. Saygın devlet memurları, başkenti izinsiz terk ediyor, kim bilir nerelere kaçıyorlardı.

Burada ise, bu ordu karargâhında, her şey düzenli ve açık görünüyordu. Subaylar gelip gidiyordu. Askerî bir katılıkla emirler yağdırılıyor, boyalı çizmeler parke döşeme üzerinde gıcırdıyordu. Haritaların üzeri renkli kalemle çizilmiş ve küçük bayrakçıklarla bezenmişti.

Böylece görünüşte de olsa kusursuz bir düzen sağlanmış oluyordu.

Mistik eğilimli Rosenberg'e kimi zaman, çevresinde olup bitenler üniformalı gölgelerin dansından başka bir şey değilmiş gibi geliyordu. Bu korkunç görüntüleri kovmak için arada sırada sancılı bir biçimde kasılıyordu.

Mistik karşıtı Ribbentrop, cepheye gitmek üzere hareket etmeden önce cesaretini toplayıp şöyle dedi: "Sayın general, önlemlerinizi, Berlin savaş alanındaki alayların sonunda gerçek bir komütana kavuştuklarını ortaya koyuyor. Oder'de, Almanlar'ın yazgısının belirleneceği nehirde çok karmaşık görevleri yerine getirmeye yetenekli bir adam... Belki Ruslar'ı yeterince tanımıyorum, ama bu konuda dene-

yimli olan Bay Rosenberg, *onlardan* merhamet bekleyemeyeceğimizi doğrulayabilir. Angloamerikanlar'ın askerî başarıları karşısında ise” –Ribbentrop anlamlı bir mola verdi– “huzurumuzu bozmamıza gerek yok. En azından onlar, kitlelerin sözümona ‘sosyalist adalet’e ulaşma çabalarını desteklemeyeceklerdir... Tersine... Evet, evet, tam tersine!..”

Generaller, Ribbentrop'un sözlerini oldukça iyi anladılar. Oder’e durmadan Batıdan ve İtalyan cephesinden birlikler geliyordu. İki kötü arasından iyisi seçiliyordu.

Bakanlar arabalarına binip, SS’li ve karağâh subaylarından oluşan güçlü korumalar eşliğinde değişik yönlere hareket ettiler. Rosenberg, 9. Ordu Karargâhı’nın bulunduğu Bad Saarow’a, Ribbentrop ise kuzeye, Eski Oder’in gerisine. Orası, çifte su engelinin gerisi daha sakın olur diye düşünmüştü.

General, Ribbentrop’a eşlik ediyordu. İkisi konuşmadan arabanın deri koltuklarında oturuyordu. Şoförün yanına bir yarbay yerleşmişti. Strapontenler’de* bakanın özel muhafızlarından iki SS’li kımıldamadan duruyordu. Bakanın arabasının önünde bir tank gidiyordu.

Caddeler, Oder’e doğru giden kamyonlar, tanklar ve piyadelerce tıkanmıştı. Ortalığa karmaşa ve koşturma egemendi. “Aralıksız bir koşturma” diye sakinleştiriyordu kendini bakan. Yolunu şaşırmış bir kamyon konvoyu, olduğu yerde dönmeye ve geri gitmeye çalışıyordu. Karargâh komutanları ortalığı düzene sokmak için arabadan inmişlerdi. Sonunda bakan ve korumaları bir yan yola sapıp kısa süre sonra Hohenzollern Kanalı’na vardılar. Burada yeniden bir yarım saat beklemek zorundaydılar. Köprü tam o sırada Rus bombardımanına tutuluyordu. Kanalin kıyısındaki evler yanıyordu. Köprü yıkıma uğradığı için başka bir yoldan dolandılar. Karanlık bastırıyordu. Oderberg’de batıya doğru giden bir askerî birliğe rastladılar. Askerler düzensiz yürüyordu; kimilerinin ise tüfekleri yoktu.

Komutan arabayı durdurttu. Genelkurmaydan gelen yarbay arabadan inerek, askerlerin önünde yürüyen başçavuşun yanına koştı ve sordu: “Kimsiniz?”

Başçavuş gözlerini yere indirerek yanıt verdi: “600. paraşütçü taburu. Ruslar, Altküstrinchen bölgesinde bizi bozguna uğrattılar. Dün, Wriezen’e desteğe gitme emri aldık.”

* Straponten: Açılır kapanır oturak –çev.

“Niye bir koyun sürüsü gibi yürüyorsunuz?” Yarbay öfkeyle sesini alçaltarak, içinde bakanın oturduğu arabayı gözleriyle işaret etti.

Başçavuş susuyordu. Gözlerinde yalnızca kör bir umursamazlık vardı. Bakan ile general arabadan indi. Ribbentrop soruyu yineledi. Başçavuş da yanıtını. Ama komutanın general yüreği, başçavuşun bu umursamazlığına dayanamadı ve diplomatin varlığına karşın birden kükreyerek bağırdı: “Karşınızda kimin durduğunu bilmiyorsunuz herhalde?”

Başçavuş gözlerini yavaşça kaldırarak konuşmadan bakana, onun mavimsi gri gözleri altında torbacıklar olan soluk ve geniş beyefendi suratına baktı. Bakan bu bakışlardaki derin umursamazlık karşısında irkildi. Başçavuş kendisine cansız bir eşyaymış gibi bakıyordu. Suratı, uzamaya yüz tutmuş kızılımsı sakalı, sivilcelerle dolu kirli boynu ve ölü ölü bakan gözleri, üzerinde yıkıcı bir etki yarattı. Ribbentrop anî bir hareketle geri dönüp arabaya bindi.

Uzun süre sakinleşemedi. Tanrı bilir neden, ama kendisini, sıradan bir başçavuşun yüzüne değil de tüm Alman ordusunun yüzüne bakmış gibi duyumsuyordu. Bu inatçı umursamazlığın ardında kin ve nefret gizli değil miydi? Konuğun morali belirgin bir biçimde bozuldu. Konuşmaksızın yola koyuldular.

Ordu Grubu Karargâhı'nın konakladığı köyün yakınlarında tuhaf bir sahne Ribbentrop'un dikkatini çekti. Elllerinde fener olan üç güçlü SS'li, uzun giysili boylu poslu bir kadını söve söve ormandan sürükleyip çıkarıyorlardı.

General göz ucuyla bakana baktı. Olayla ilgilenmeksizin oradan geçip gitmek istedi. Ama bakan arabayı durdurttu. Mitingten önce biraz esinlenmeye gereksinim duyuyordu. Generalin ve özel korumalarının eşliğinde SS'lilerin yanına gitti. Onlar da durdu. Bir el feneri, generalin üniformasını ve bakanın kolundaki gamalı haçı aydınlattı.

“Bu kadın ne yaptı?” diye sordu Ribbentrop.

SS'lilerden biri topuklarını birbirine vurarak yanıt verdi: “Bu bir kadın değil, sayın... ee...”

“Reich bakanı” diye yardım etti ona özel korumalardan biri.

SS'li duruşunu daha da dikleştirerek açıklamada bulundu: “Bu bir kaçak, sayın Reich bakanı... Kadın kılığına girerek ana çarpışma hatından kaçtı...”

Ribbentrop kulaklarına inanamadı, kızardı ve bir şeyler söylemek istedi. Ama konuşmadı, topuğunun üzerinde dönerek arabaya bindi. Hızlı ilerlemeleri onu biraz sakinleştirdi. Hatta bu olayı, konuşmasının anateması yapmaya karar verdi. Hainlerden söz edecekti, örnek olarak da bu olayı verecekti. Alman askerleri, ne rezalet!.. Karı elbisesi giyiyorlardı!.. Kahkahalar atılmasına neden olacaktı bu. Kulağa hiç de fena gelmiyordu.

Askerler Stolpe sarayında, mumlarla aydınlatılmış büyük bir salonda toplanmışlardı. Reich bakanının gelmesi üzerine hepsi ellerini kaldırarak oldukça uyumlu bir “Heil Hitler” çektiler. Bakan podyuma çıkarak giriş yapmaksızın doğrudan konuşmasına başladı. Sesi tekdüzeydi, bakışları asker kafalarının üzerindeki huzursuz loşluğa dikilmişti.

“Almanya siz askerlerden sarsılmaz bir kararlılık bekliyor,” dedi bakan. “Reich’in yazgısının belirlendiği bu saatte Führer size güveniyor...”

Prusya’nın yine böylesi zor bir durumda bulunduğu, ama yine de dünyaya karşı tek başına direndiği Büyük Frederik dönemlerini anımsattı. Rusya’ya karşı düzenlenen son hücumun öyküsünü de anılarda tazeledi. Evet, Alman orduları Rus başkentinin önlerinde durmuştu, ama Ruslar kararlılıkları yüzünden, evet tam da kararlılık yüzünden düşmanı başkentlerine sokmamışlardı ve şimdi...

Reich bakanı, Oder’e doğru, anlamını herkesin çok iyi kavradığı geniş bir kol hareketi yaptı. Bu hareket bugünkü durum karşısında duyduğu acıyı dile getirmişti. Düşmanın başarılarını ‘zengin gönüllü’lkle kabul etti.

“Bu mucize gerçekleşebilir ve gerçekleşecektir,” diye üsteleyerek vurguladı. “Aramızda beş para etmez canlarını Almanya’dan daha üstün tutan hainleri ve serserileri barındırmazsak...” dedi.

O sırada bocaladı. Şimdi, kılık değiştirmiş askerle o komik ve utanç dolu karşılaşmadan söz etmenin tam sırasıydı. Ama son anda kendini tuttu. Askerlere bu kaçış olanağından söz etmeyi düşüncesizce, hatta tehlikeli buldu. Bunu kendilerine örnek alacaklar, kadın kılığına girecekler, ormanlarla göller arasında kaybolacaklar, Berlin cephesi de ortada kalacak. Birden, karşısındaki yüzlerce gözün, o başçavuşunkiler gibi, ardında kin ve nefretin gizlendiği aynı derin umursamazlıkla kendisine baktığı duygusuna kapıldı.

Mitingin sonu sıkıntı vericiydi. Denetimli konuşma, yerini ansızın, daha önce Ribbentrop'un hiç görmediği fanatik bir fısıldamaya bıraktı.

“Demirden bir duvar gibi sağlam durun! ... Alman sadakati bizim kalkanımızdır! ... Frederik Barbarossa'nın torunlarının görevi budur!..”

“Ben ne dedim? Niye Barbarossa?” diye düşündü bakan sıkıntıyla. “Utanç verici bir yanı! İkinci Frederik demek istemiştin...”

Ama kimse, bakanın dil sürçmesini anlamamıştı. Tümen komutanı vakur bir tavırla yanına geldi, elini sıktı ve yüksek sesle, “Tümen adına size teşekkür ederim sayın Reich bakanı! Führerimize sonuna kadar dayanacağımız sözünü verdiğimizizi iletin,” dedi.

Bu kulağa çok hoş geldi. Sonunda “Heil!” sloganı atıldı.

Ribbentrop sarayı morali düzelmiş olarak terk etti. Askerleri coşturup coşturmadığı belli değildi. Ama askerler kesinlikle onu coşturmuşlardı. Tümen komutanıyla birlikte akşam yemeği yemeyi hoş karşılayarak kabul etti; ancak yemeği özel aşçısının hazırlaması koşuluyla.

Evet, yüksek beyefendi kendini burada gösteriyordu. İki hafta önce cepheyi ziyaret eden Ley gibi bir türedi değildi. Generaller kendisine büyük bir saygı gösteriyorlardı.

Bakan, akşam yemeğine kadar savunma mevzilerini gezdi. Tahayla kaplı bağlantı hendekleri, değişik türdeki mevziler, örtü ağları, sığınaklar ve gömülü tanklar, üzerinde derin bir etki yarattı.

Tümen komutanı bakana, kendisini, demirhaç nişanının yanına verilen meşe yaprağı nişanına değer görülen Yarbay Hugo Winkel ile tanıştırmayı önerdi. Ribbentrop bu yarbayı hiç merak etmiyordu, ama yine de öneriyi kabul etti.

Yarbayın sığınağına girdiler. Ünlü subay masasında oturuyor, harıl harıl bir şeyler yazıyordu. Masanın üzerinde canı olmayan bir lâmba yanıyordu. Yarbay, arkasına bakmadan, içei girenlere kaba bir biçimde “Kapıyı kapa!” diye bağırdı.

Ribbentrop, bu selâmlama biçimine gülümsedi, masaya yaklaştı. Düzensiz harflerle dolu kağıtta ilk dikkatini çeken şey *vasiyetname* sözcüğüydü.

Ribbentrop sert bir sesle “Ne yaptığınızı sanıyorsunuz? Ne yazıyorsunuz böyle uğursuz adam?” diye sordu.

Yarbay ayağa fırladı. Karşısında bakanı görünce, dayak yemiş gibi başını omuzlarına gömdü.

“Vasiyetnamenizi yazmakla çok acele ediyorsunuz,” dedi bakan, kendini denetim altında tutan ince bir gülümsemeyle. “Bu, astlarınız için kötü bir örnek. Zafere olan inanç: Askerlerinize öğretmeniz gereken şey bu!”

Bakan sığınaktan çıktı, ağır adımlarla bağlantı hendeğine gitti. Orada durdu ve doğuya doğru baktı.

Nehrin ardında yavaş bir uğultu duyuluyordu. Sanki ormanlarla, göllerle bezeli koca ova sessizce hareket ediyor, soluk alıyor ve atılma hazırlanıyordu. Çok uzaklardaki projektörlerin ışık kümeleri karanlık gökyüzünü tarıyordu.

“Yarbay hiç de o kadar haksız değil,” diye mırıldandı Ribbentrop, huzursuzlukla irkilerek.

1939 yılını ve Moskova ziyaretini düşündü. O zamanlar Limuzi’nin penceresinden, gruplar halinde huzurla başkentlerinin sokaklarında gezen Ruslar’ı seyretmişti. Şimdi o Ruslar’a Oder’deki ulaşım hendeklerinden bakıyordu.

Rusya’da kendisine karşı duyulan nefret çok güçlü olmalıydı. Rus askerleri, şimdi kendisinin, von Ribbentrop’un, burada Oder’de, çok yakınlarında olduğunu bilselerdi acaba ne yaparlardı?

İrkildi, solunda müthiş patlamalar başladı. Giderek kulakları sağır edercesine güçleniyor, hep daha yakından geliyordu. Generaller telâşlanmaya başladılar, telefonla birliklerine ulaşmaya çalıştılar. Önce Rus topçularının Alman mevzilerine ateş açtıkları bildirildi. Yarım saat sonra ise Ruslar’ın bir ileri karakoldan bir askeri ‘çaldıkları’, top ve maynatan ateşiyle geri çekilen saldırı gruplarını korumaya çalıştıkları haber alındı.

“Ne demek çalındı?” diye sordu bakan şaşkınlıkla. “Bunun anlamı nedir?”

Generaller susuyorlardı. Henrici, bakanı yatıştırmaya çalışarak, “Bu tür şeyler savaşta olur sayın Reich bakanı. Yapılabilecek bir şey yok,” dedi.

Ribbentrop aceleyle ulaşım hendeğinden geçerek ikinci cepheye döndü. Tüm bu mevziler, sığınakların güçlü tavanları, makineli tüfek pencereleri ve tel örtüler artık ona güvenli gelmiyordu. Düpedüz kaçıyordu.

“Amerikalılarla her koşul altında anlaşmak gerek,” diye düşün-

yordu ateşli ateşli. “Ne pahasına olursa olsun!.. Yoksa her şey geç olacak.”

Gözlerini özlemle gecenin karanlığına diken Ribbentrop, Yankee-eler niye öyle yavaş ilerliyorlar ki sanki diye öfkelen-di. Önünde bir el fenerinin yalnız ışık demeti dalgalanıyordu. Arkasında, kendisine yetişmeye çalışan generallerin adım sesleri duyuluyordu.

Hendeklerde askerler koşuşturuyordu. Alman topçuları ateşlerine gecikmiş bir öfkeyle başladılar. Doğu kıyıdaki ormanlara bomba kuşuyorlardı.

Ama Yüzbaşı Mesçerski ile birliği, ‘dil’i kendi ulaşım hendeklerinde sürüklüyorlardı bile. Islak ve mutluydular. Dönüşte, akıntı nedeniyle bir kilometre açığa sürüklenmişlerdi, bunun dışında her şey yolunda gitmişti. Daha iyisi beklenemezdi. Alman ileri karakolu bu gece beş değil, iki askerle korunuyordu. Büyük yaygara koparmışlardı ama ileri hendeklerde de neredeyse hiç asker yoktu. Daha sonra, askerlerden büyük bir bölümün, Stolpe Sarayı’nda Reich bakanınca yapılan konuşmayı dinlemeye gittikleri anlaşıldı.

Esir, Başçavuş Fritz Armut, zeki ve bol bilgili bir asker çıktı. Savaşın kendisi için artık bittiğini kavradığında açık yüreklilikle sevinmişti buna. Bildiği her şeyi anlatmaktan kaçınmadı. Çok şey biliyordu, daha önce alay karargâhında yazıcılık yapmıştı.

Hemen kendine gelmedi. Bayılmış ve ağzında bir tıkaçla nehir-den geçirilmiş, bu sırada da su yutmuştu. Keşifçiler bunu hemen ayırt edemediler; ağzındaki tıkacı çıkardıklarında ölmek üzereydi. Belki hiç bir insanın, karısıyla annesinin bile bu Alman'ın yaşamı için bu denli yüreği titrememişti, kimse onu iyileştirmek için şimdi Lubyenzov'la Mesçerski'nin gösterdiği özeni göstermemişti. Yapay solunum yapıldı, votka içirildi ve "Ah Fritz, ah Fritz!" diye iç çekildi.

Kaygılı piyadeler, topçular, irtibatçılar ve istihkâmcılar durmadan yeraltı sığınağına doluşuyor ve soruyorlardı: "Fritz'in durumu nasıl?"

Sonunda kendine gelebildi. Tümen karargâhına götürüldü.

Büyük bir ormandan geçildi. Ama burası artık bir orman değildi. Daha çok devasa bir marangozhane ve demirhaneydi. Burada ayın loş ışığında son hızla çalışılıyordu. İstihkam taburları köprü parçaları yapıyorlardı. Binlerce insan, kesilmiş ağaçlar ve neredeyse tamamlanmış sal köprüleri üzerinde testerelerle, baltalarla çalışıyordu.

Komutlar doğrultusunda kurulmuş ve iyi örtülenmiş demirhanelerde demirciler binlerce çatal çivi, çivi ve çengellere biçim veriyordu. Mühendisler, albaylar ve binbaşılar düz orman yollarında oradan oraya gidiyor, aralıksız denetliyorlardı.

Marangozlar, demirciler ve köprücüler, keşifçilerin götürdükleri sırlıklam Alman'ı ayırt ettiklerinde bir an için çalışmayı durduruyorlardı. Bu savaş sırasında daha önce de esirler görmüşlerdi, ama bir hücum kıtası tarafından daha biraz önce düşman mevzilerinden kaçırılmış, bir istihkâmcının deyimiyle taze, 'henüz sıcak' bir esiri ilk kez görüyorlardı.

Keşifçiler, salları yapanların kutlayan bakışlarına gururla gülerek karşılardı onları. Tümen karargâhında da meraklılar tarafından karşılandılar. Herkes, tepeden tırnağa sırlıklam askerleri kutluyor, hatta Alman esir bile bu övgülere bir bilirkşi söylemiyle yürekten katılıyordu: "O evet, çok kusursuz yapıldı! Kesinlikle dördördlük!"

Bir evin eşiginde duran Oganyesyan, neşeli Alman'ı somurtarak

süzdü. Deneyimli bir bakışla, “Evet, bu her şeyi anlatacak! ... Not ederken yetişmeye bak sen!” yorumunda bulundu.

Gerçekten, Fritz Armut’un bildireceği çok şey vardı. Oder’in arkasında, o bölgedeki kentin adını taşıyan ‘Schwedt’ tümen grubunun mevzilendiğini anlattı. Grup, aceleyle bir araya toplanmış silâhlı SS, yedek, stok, polis ve işçi taburlarından oluşturulmuş. Onun güneyinde ‘Potsdam’, ‘Brandenburg’ ve ‘Spandau’ taburları bulunuyordu.

Alman başçavuş, birkaç gün önce Wriezen’e gitmiş. Kent, güçlü bir mevzi kuşağıyla çevriliymiş. Bu kentte kısa süre önce Fransa’dan gelen -özel görevli- 606. Tümen bulunuyordu. Esir, SS’in bir tank tümeninin karargâhını da görmüş. Kentten cepheye sürekli piyade kamyonları geçiyordu. Wriezen’in güneydoğusundaki bölgeyi ‘Berlin’ adlı 309. Piyade Tümeni’nin savunduğunu bildiğini de ileri sürdü.

Berlin’deki durum hakkında da ilginç ayrıntılar aktardı Fritz Armut. Wilhelm Caddesi’ndeki hükümet semtinde, özellikle de Gestapo binasında personel dosyalarının yakıldığını, tüm caddenin kağıt külleriyle kaplı olduğunu duymuş. İkinci Tabur komutanının kardeşi olan ‘Becker’ Kurmayı’nda bir binbaşı ansızın ölmüş. Olay tabur komutanına resmen bildirilmiş. Ancak bu olay üzerinden daha bir hafta geçmeden tabur komutanı ‘ölen’ kardeşinden bir mektup almış. ‘Ölü’ binbaşı bu mektupta kardeşine ölümünün yalnızca ‘göstermelik’ olduğunu ve ‘İs’e gideceğini anlatmış. Bu mektup olayını tabur komutanı doğum gününde bir başka subaya anlatmış, kısa süre sonra tabur yazıcılarının da bundan haberi olmuş. Bu ‘Berlin Ölümü’nü yaşayan tek kişi de o değilmiş herhalde ve ‘İs’in anlamı da İspanya olsa gerekmiş.

Lubyenzov, Oder’deki teknik ayrıntıları, Almanlar’ın savunma önlemleri de içinde bütün bu öğrendiklerini telefonla kolordu karargâhına ve ordu karargâhındaki Albay Malişev’e hemen bildirdi. İfadenin protokolüyle ve Mesçerski’yle birlikte tümen komutanının yolunu tuttu.

General Seryeda’nın yanına çok sayıda subay toplanmıştı. Bunların arasında Albay Krassikov da vardı.

Muhafız Binbaşı Lubyenzov, tümen komutanına esirin ifadesinde söylediklerini aktarırken sürekli olarak engelleyemediği bir antipatiyle Krassikov’a baktı. Albayın o iri, güzel, biraz buruşuk ve traştan sonra aşırı pudralanmış yüzünü inceledi.

“İğrenç gözler” diye düşündü Lubyenzov. Ama eşitlik ruhu hemen üstünlük kazandı: “Niye böyle öfkeleniyorum ki? Ne suç işledi ki?”

Muhafız binbaşı, raporunu bitirdikten sonra sustu, kendisine verilecek emirleri bekledi.

“İyi çalıştınız,” dedi Taras Petroviç. “Esir bizim için çok değerli. İş örnek bir biçimde örgütlemişsiniz. Savaşmayı öğrendiniz, koçlarım!”

Tümen komutanı, Lubyenzov’un anlattıklarından mest olmuştu. İçinden, örtülenmiş yeşil giysili bu iki genç adama sarılmak geçti. Ama duygularını yabancıların önünde göstermek istemiyordu. Bir tümeni denetlemek üzere oraya toplanmış olan subaylara döndü yeniden.

Kolordu ve ordu karargâhından gelme bu subaylar arasında mevzileri denetleyen siyasî sorumlular, mühendisler, komiserler, ayrıca topçular ve levazımcılar vardı. Belirleyicilik taşıyan durumlarda, değişik birlikler için her şeyin yerli yerinde olmasını sağlayacak gerekli hazırlıkları yaptırmak üzere cepheye gelen büyük komisyonlardan biriydi.

Komisyon, parti politikası çalışmalarından savaş hazırlıklarına, hatta atların toplam sayısına kadar her şeyi ayrıntılarıyla denetlemek ve Savaş Danışma Kurulu’na bildirmekle görevliydi.

Mesçerski, muhafız binbaşının kulağına eğilip şaşkınlık içinde, “Bu da ne? Saldırının yakında başlayacağını söylememiş miydiniz?” diye sordu.

Lubyenzov, fısıldayarak karşılık verdi: “Sus Saşa! Hazırlıkları denetleyen böyle bir komisyon ortaya çıktığında, her an saldırı olasılığı vardır... Bu neredeyse bir kural haline gelmiş. Tümen komutanına bir baksanıza!”

Evet, tümen komutanının da bu kuraldan haberi vardı anlaşılan. Başıyla onaylıyor, kimi konularda aynı düşüncede olduğunu söylüyor, başka sorularda saygıyla tartışıyor, kendi kendine mırıldanıyordu, ama gözleri gülümsüyordu.

Komisyon subayları, alaylara döndükten sonra tümen komutanı keşifçilere, “Sizlere teşekkür ederim arkadaşlar! Benim gibi yaşlı bir adamı sevindirdiniz! Sizleri savaş nişanına önereceğim. Ve Lubyenzov, sana Aleksander-Nevski nişanının verilmesini sağlamaya çalışacağım!” dedi.

Keşifçiler gitmeye yeltenirken, tere ve toza bulanmış bir kurye odaya girdi. Onun gelişi her zaman önemli birtakım değişikliklerin habercisi olurdu.

Kurye, generale büyük, mühürlenmiş bir mektup verdi. General, aceleyle mektubu açtı, gözleriyle yazıyı taradı ve yüzü hemen vakur ve ciddi bir anlatıma büründü.

“Subay yoldaşlar,” dedi. “Tümenimizin köprü başına taşınma emri geldi.” Bir masanın başında oturan karargâh komutanına döndü, “İşe başlayalım!” dedi. “Ve komisyon üyelerine karargâhlarına dönmelerini söyle. Denetimlerini isterlerse Berlin’de bitirebilirler.”

Lubyenzov ile Mesçerski dışarı çıktı.

Fritz Armut kolorduya götürülmemiştii hâlâ. Kahvaltısını bitirmeye çalışıyordu. Lubyenzov içeri girdiğinde ayağa fırladı, topuklarını birbirine vurarak eski alışkanlıkla elini havaya kaldırdı ve –eyvah!– “Heil!..” diye bağırdı.

“Hitler” sözcüğünü yutmayı son anda başardı, çünkü yaptığı gafın hemen ayrımına varmıştı. Rengi uçtu, kızardı ve önce havaya kalcan eline vurdu: “Sersem el!” Sonra ağzına vurdu: “Ah, akılsız çene!” Belirgin bir biçimde korkmuştu ve hemen şimdi kurşuna dizileceğini düşündü. Keşifçiler içine düştüğü bu komik durumu görünce kahkahayla güldüler.

Lubyenzov da güldü. “Bir an önce buradan götürün. Onun dışındaki da yapılacak çok işimiz var,” dedi.

Fritz Armut kolordu karargâhına götürüldü. Yakasından tutulup savaşın ortasından çıkarılmaktan hoşnut, bindirildiği kamyonundan uzun süre keşifçilere el salladı.

Lubyenzov’un keşifçileri, tümenin başka bir yere taşınacağını duyduklarında biraz üzüldüler. Evet, Berlin’e anadarbe buradaki köprü başından vurulacaktı. Birden buradaki her şeyi bir anda böyle bırakıp gitme zorunda olmak hoş değildi. Üstelik hücum kıtasının tam da bu kadar başarılı bir eyleminden hemen sonra.

“Ah” diye iç çekti Mitroşin. “Amca için çalıştık!” dedi.

Bu “Amca,” ertesi gün oraya geldi.

Genç, çok atak ve yetenekli bir yüzbaşıydı. General Seryeda’nın tümeniyle yer değiştirecek tümenin keşif subayıydı.

Muhafız binbaşı, yakalanan esirin bütün ifadelerinin belgelerini

verdi. Yüzbaşı, bölge keşfinin bu kadar iyi yapılmış olmasına çok sevindi. “Tümeniniz daha uzakta mı?” diye sordu Lubyenzov ona.

“Yarın burada olacak, cephemizin bütün öteki alayları da öyle.”

Lubyenzov merak etti: “Cephe mi?”

“İkinci Belorusya Cephesi” diye açıkladı yüzbaşı. “Düşmanın Doğu Prusya güçlerini ortadan kaldırmayı sonuçlandırdık. Bütün cephe buraya geliyor.”

Bu önemli bir haberdı ve muhafız binbaşı bunun anlamını kavradı.

İkinci Belorusya Cephesi’nin tümenleri, Mareşal Rokossovski’nin alayları da Oder’e geliyorlardı. Görevleri sol kanat olarak; Mareşal Şukov’un alaylarının oluşturduğu Birinci Belorusya Cephesi’nin kuzeyinden saldırmak, Berlin’e doğru ilerleyen orduların oluşturduğu sağ kanadı korumaktı.

Lubyenzov, bu arada Birinci Belorusya Cephesi’nin güneyinden de Mareşal Konyev’in alaylarınca oluşturulan Ukrayna Cephesi’nin bir bölüm güçleriyle Berlin’in güneyine saldıracağını bilemezdi elbette.

Böylece Berlin’i ele geçirecek, savaşı sona erdirecek üç cephenin oluşturduğu yumruk birleşiyordu.

Muhafız binbaşı, akşamleyin, düşmanın yeni bölgedeki durumu hakkında bilgiler almak için köprü başına çağırıldı.

Emireri Onbaşı Kablukov hızla atları eyerledi.

Görevlerini görev bilinciyle eksiksiz yerine getiren genç, çevik delikanlı, muhafız binbaşından henüz bir övgü kazanmamıştı; Lubyenzov’un akli hâlâ Çibiryov’daydı.

Lubyenzov'un bacağı hâlâ ağrıdığı için yavaş gidiyorlardı. Muhafız binbaşının karayağız atı Orlik, durmadan tırısı geçmeye çalışıyordu, ama Lubyenzov sürekli dizginleri sıkı tutup ağır gitmeye zorluyordu onu. Efendisinin bu alışılmadık tutumuna şaşırıyordu herhalde.

Kısa süre sonra büyük Alt-Lietzegöricke ormanına geldiler. Adını batı kıyısındaki büyük bir köyden alıyordu. Askerî bir düzenlilikle dümdüz sıralar halinde duran, hatta numaralandırılmış laçın ve çamlardan oluşan sıradan bir Alman ormanıydı. Bu aysız nisan gecesinde ise, vahşi ve geçit vermez bir izlenim uyandırıyordu. Rüzgâr, ağaç doruklarında kesik kesik öfkeyle esiyor ve gözetler gibi atlıları izliyordu. Karanlığın içinden karşılarına yol kıyısındaki çamların altında pusuda bekleyen araba, piyade tankları, toplar ve tankların silüetleri çıkıyordu zaman zaman.

Anlaşılan burada da köprü başına gitmek üzere bir hazırlık yapıyordu.

Oder'e yaklaştıkça topçu ateşinin sesi gürleşiyordu. Başlangıçta uzaktan gelen boğuk sesler, zamanla rüzgârın uğultusunu bastıran ve ölüm tehlikesi dışında herhangi bir düşünceye olanak tanımayan kesintisiz bir gümbürtüye dönüştü. Ama bu düşünce ne kadar can sıkıcı da olsa, ormandaki hiç kimseyi bir an için bile ürkütemezdi.

Gümbürtü giderek şiddetleniyordu, beş dakika içinde daha da büyük bir güçle yeniden başlamak üzere arada sırada kesiliyordu.

Bu gürültüye kısa süre sonra motor sesleri eklendi. Bu, Alman ağır bombardıman uçaklarının dalga dalga gelen boğuk homurtusuydu. Aynı sırada karanlık gökyüzü, derecikler gibi parıltıyan aydınlatma fişekleriyle canlandı. Uçaksavarlar da mermilerini şimşekler saçarak oraya buraya fırlatıyordu. Ardından kulakları sağır eden birkaç patlama geldi ve gökyüzüne doğru yeniden renkli aydınlatma fişekleri uçmaya başladı; bu kez kendi güzelliklerine hayran kalırcasına ağır ağır yükseliyorlardı.

Birden orman bitti. Yol kıyılarında evler görünmeye başladı ve yol köyden geçen bir caddeye dönüştü. Orman içinin ne kadar güzel olduğunu ancak şimdi ayırt edebiliyordu insan. Belki de son ağaç gölgelerinin tanıdığı güveni tadabilmek için bir iki dakika dahi olsa orman kıyısında durmayı isteyebilirdi. Ne var ki, Oder üzerinde kopan

bu korkunç fırtınanın, nehir ardındaki gümbürtü ve ateşin içine doğru ilerlemek gerekiyordu.

Nehre yaklaştıkça onları kuşatan  evre bir o kadar korkun laşmıyordu. Batı kıyısındaki yangının, yaklaşan ilk sabah ışıklarının aydınlığında Lubyenzov, askerlerin dilinde dolaşan o gizemli, belki de ölümsüz destanı yaratan yeri gördü.

Bu, Oder'in iki yakasını bir araya getiren, Batı kıyısındaki köprü başına ulaşan ünlü köprüydü. " l m Köprüsü" ve "Zafer Köprüsü"; "Berlin Köprüsü" ve "Şeytan Köprüsü", "İstihkâmcının  l m " ya da "Hitler Kaputt" adları takılmıştı ona.

Uzun süredir nehir kıyısındaki ağaçlıklara yapılan sığınaklarda, evlerin bodrumlarında yaşıyan istihkâmcılar ve Sovyet zanaat ılarınca yapılmıştı. Almanlar, bir gece içinde Oder'in gri dalgaları üzerinde bitiveren bu köprünün ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlardı. Bütün bir gün ve gece boyunca kolordularla tümenler onu yaygın topçu ateşine tuttular. Ardı arkası gelmeden ağır, orta ve hafif bombalar atıldılar.

Alman bombaları her yandan saldırıyordu; kazıkları koparıp atıyorlar, salları deviriyorlardı; ama istihkâmcılar durmadan köprüyü yeniden kuruyor, platformun üzerinde korkusuzca koşturup duruyorlardı. Şehit düşüyorlardı, ama çalışma kesintiye uğramıyordu. Gerçekten de ölümlü insanların kurduğu ölümsüz bir köprüydü bu.

Nehir kıyısı, yan yana çukurlarla, hendeklerle bezenmişti. Burarlarda uçaksavarlar duruyordu.  evresi koştururan, u aksavarları kullanan askerlerle doluydu. Hendeklere, kazıkların çakılması için dizelle çalışan tokmaklar, tel halat bobinleri, krikolar ve çekme motorları yerleştirilmişti. Yarı yıkılmış hendeklerde askerler kahvaltı ediyorlardı.

Havaya at leşi, yeni yontulmuş tahta, duman ve yağ karışımı baygınlik verici yanık bir koku yayılmıştı.

Büyük köprünün sağında solunda hafif dubalardan yapılmış iki köprü daha vardı. Gündüzleri bunlar parçalara ayrılıyor, kıyılardaki çalılıkların arasına saklanıyor, geceleyin yerlerinden çıkarılıp yeniden kurgulanıyordu.  elik halatlar gıcırıyordu.

Bir birlik, köprüyü geçebilmeyi beklemek üzere bir ambara yerleşmişti. Genç askerler ansızın başlayan kuşku dolu sessizliğe kulak kabartarak baktılar.

Dubadan yapılma köprü'nün başında iki subay duruyor, tahtaları-na basan herkesi uyarıyorlardı: "Daha çabuk, durmayın! Gidebildi-ğin kadar çabuk git!"

Köprü'nün genişliği altı metreydi ve korkuluklar yerine yanlarında tampon yükseklikler vardı. Trafiği düzenleyen askerler de acele edil-mesi için uyarıyorlardı. Elllerinde açık fenerler vardı, oysa hava tü-müyle aydınlanmıştı.

"Daha çabuk çocuklar, birazdan konser yeniden başlayacak!"

Bütün zaman boyunca bu korkunç nöbeti tutmakla görevli insanla-rın başka insanlar için duydukları kaygı Lubyenzov'u derinden etkiledi.

Sabah sisinde köprü'nün tahta tabanı üzerinde ya bir at leşi, ya bir kamyonundan arta kalanlar görünüyordu; son Alman bombardımanı-nın izleriydi bunlar.

İnsan cesetlerine karşı oldukça duyarsız olan Orlik, her at kadav-rası karşısında ürkererek yerinde oynuyordu.

Bu köprü üzerinde, ölüm karşısında kendini son korunma çaresi olarak yere atma şansı bulunmayan insanın gözüne dünya çok farklı görünüyordu. Son derece dehşet vericiydi. Sinirlerine egemen olmaya alışkın ve hatırı sayılır deneyimler geçirmiş olanlar bile burada mizah yeteneklerini kaybediyorlardı.

Nehrin ortalarında postal, tahta ve lastik tekerleklerin sesleri, an-sızın hızla yaklaşan bir gürültüye boğuldu. Köprü'nün sağında birkaç bomba suya düştü. Kabaran dalgalar köprüyü aşarak insan kalabalı-ğını köpükleriyle ıslattı.

Köprü depremdeymişçesine sallanıyordu. İğrenç bir uğultu havayı yırtarak titretiyordu.

Orlik, olduğu yerde oynuyordu, neredeyse suya sıçrayacaktı. Lub-yenzov, onu büyük zorluklarla dizginledi, sonra arkasındaki Kablu-kov'a baktı. O, eyerinde ufalmış, gergin, soluk oturuyor, gözünü ayırmadan muhafız binbaşıya bakıyordu. Lubyenzov ona gülümsedi. Çok başarılı bir gülümseme değildi bu.

"Dayan!" dedi Lubyenzov.

"Başıstüne!" diye karşılık verdi Kablukov bağırarak.

Askerler ilerlemeyi sürdürüyor ve daha hızlı yol almaya çalışıyor-lardı. Bir kamyon birden sola kırdı, bir başkasına çarptı. Köprüye te-ğet geçen bir bomba, kitleyi büyük bir su fışkıyesiyle ıslattı. İnsanlar

irkilerek yana ve geriye doğru kaçtılar. Çarpışan iki kamyon yolu kapatmıştı. Bir yaralı yüksek sesle inliyordu.

Aynı anda keskin, otoriter bir ses, “Sessiz olun!” diye bağırdı.

Köprünün tam ortasında iki general duruyordu. Lubyenzov, birini tanıdı: Sisokrilov. İkincisi, ufak tefek, soluk, tıraşsız, pek heybetli olmayan, gözleri uykusuzluktan kızarmış tümgeneral, köprüyü yaptıran ve köprüden geçişe komuta eden kişiydi.

Savaş Danışma Kurulu üyesi, “Kamyonları suya atın!” diye emretti.

Askerler emri yerine getirmek için koştular. Hasar görmüş iki araçtan birinin sürücüsü olan bir binbaşı, generalin karşısına geçti ve kollarını havada savurarak yalvaran bir sesle, “General yoldaş, aracımda roketatarlar için cephane var!” dedi.

Sisokrilov, yanıt vermedi. Kamyonu devirmek üzere harekete geçmiş askerleri izliyordu. Binbaşı hâlâ kollarını savurup duruyordu. Sisokrilov ansızın ona dönerek, “Niye siz de ucundan yardım etmiyorsunuz?” diye sordu.

Binbaşı kollarını indirerek öfkeyle yardım etmeye başladı. İki kamyon aynı anda suya düştü. İnsanlar, arabalar ve kamyonlar hızla yollarına koyuldular.

Sisokrilov, “Acele edin, ama panik yok,” diye uyarıyordu.

Bir bombanın ıslığı, ardından ikincisi ve üçüncüsü; Sisokrilov’un sesini bastırdı ama o konuşmayı sürdürdü. Kimse ne dediğini anlamasa da bomba ışıkları yükselip patlamaya dönüştüğü sürece herkes ona, konuşmasına bakıyordu. Bombalar yakınlarda suya düştüğünde askerler, onun hâlâ aynı sakin ses tonuyla konuşmayı sürdürdüğünü duydular: “... düzgün aralıkları koruyun ve kendinizi sakın bırakmayın! Anlaşıldı mı?”

Bombaların isabet etmemesinden büyük bir rahatlık duyarak, “Anlaşıldı!” diye bağırdı askerler hep bir ağızdan.

Sisokrilov, köprü geçişinden sorumlu komutana dönerek konuşmayı sürdürdü: “Ve sizden rica ederim, general yoldaş, geçişi engelleyen her şeyi, yükü ne olursa olsun hemen suya attırın!”

“Tabii, yoldaş,” diye yanıt verdi istihkâmcı general ve sesini epeyce alçaltarak ekledi: “Benimle birlikte haberleşme üssüne gelmenizi ısrarla rica ediyorum. Burası çok tehlikeli. Bu gece bir albay şehit oldu, bir taburun politik sorumlusu. Evet, general yoldaş, çok rica ederim!”

“Bombalar yalnız politik sorumlular için tehlikeli mi sanıyorsunuz?”

Ağır ağır kıyıya yaklaştılar. Sisokrilov, burada Lubyenzov’un atla geçtiğini gördü ve onu tanıdı. General onu selâmladıktan sonra “Esinizden haberim var.” dedi. “Yararlı bir Alman. Alman mevzileri hakkındaki tasarılarımızda önemli düzeltmeler yapmamızı sağladı. Seryeda ve kızına selâm söyleyin. Umarım ikinci cephededir.”

“Evet general yoldaş,” diye yanıtladı Lubyenzov ve uzun süredir ün salmış, anlaşılan gezici hastanede geçen bir buçuk ay boyunca stoklarında bir erime geçirmiş sakinliğini hemen geri kazandı.

Köprüler üzerinde duman kümesi oluşmuştu. Giderek yoğunlaştı, geçenleri sarmaya başladı.

Alman bombardıman uçakları yaklaştığından yapay bir sis bulutu yaratılmıştı. Kısa süre sonra, uçaksavarların bağırtiları ve Sovyet avcı uçaklarının uğultusu yükselmeye başladı. Bulutların üzerinde bir hava çarpışması yaşanıyordu.

Ama Lubyenzov sağlam toprağa basmıştı bile: Köprü başının üzerindeydi.

Lubyenzov'un karşısındaki görünüm, ona Orşa yakınlarındaki cepheyi anımsattı. Yalnızca ovayı seller karşısında korumak için yapılmış hendeklerle, özünü korumuş el bombalarıyla bezeli, bombardımanın altüst ettiği çıplak bir görünürdü bu. Bir zamanlar burada bulunan çok sayıda meyve ağacının büyük bölümü yerinden koparılmış, yarılmış ve devrilmişti. Elma çiçekleri bombaların açtığı çukurlar arasında ince kuştüyü tepecikleri gibi duruyordu. Hendek kıyılarında yıkıntıya dönüşmüş su değirmenleri yükseliyordu.

Bu değirmenlerden birinin bodrumunda Lubyenzov, General Ser'yeda'nın tümeniyle yer değiştirecek alayın keşif subayını buldu. Subay, Lubyenzov'a bu bölgedeki durumu açıkladı. Alay, kısa süre önce batı cephesinden çarçabuk getirilmiş, Başçavuş Fritz Armut'un da sözünü ettiği 606. Tümen'in karşısına mevzilenmişti.

Subayın soluk, tıraşsız yüzü ve bu alay karargâhındaki bütün atmosfer, Lubyenzov'a birçok şey anlattı. Buradaki her şey, köprü başındaki askerlerin neler yaşadıklarını yansıtıyordu. Alman tank ve piyadeleri yaklaşık iki ay boyunca durmadan onlara hücum etmiş, onları bomba yağmuruna tutmuş ama bir metre dahi geriletememişti. Alay karargâhı; karargâh komutanını ve vekili olan irtibatçı komutanıyla topçu komutanlarını kaybetmişti. Kimisi yaralanmış, kimisi de şehit düşmüştü. Keşif subayı, yeni subaylar gelene kadar uzunca bir süre karargâha komutanlık etmek zorunda kalmıştı. Alay komutanı yaralıydı, ama görevini sürdürüyor, alaya yattığı yerden telefonla komuta diyordu.

Lubyenzov, günün geri kalan bölümünü ileri hattaki hendeklerde geçirdi; Almanlar'ı gözledi ve elde ettiği sonuçları, kendisinden önceki keşifçiden aldığı haritadaki bilgilerle karşılaştırdı.

Alman piyade mevzileri, Sovyetler'inkinden yetmiş ile iki yüz metre uzaklıktaydı. Lubyenzov, hiç bu kadar çok nişancı hendeği, bağlantı hendeği ve toprak siperi, bu kadar çok dikenli tel ve yığılmış toprak görmemişti; oysa savaş boyunca hiç de az sayıda düşman mevziini araştırmamıştı. Alman savunma mevzilerine sık aralıklarla makineli tüfek yuvaları yerleştirilmişti. Bu gri ovada hemen hemen tek bir metrekare boş toprak yoktu.

Hava karardığında muhafız binbaşı hendekten çıkarak değirmenin arkasındaki küçük dar geçitte emireri Kablukov'u atlarla birlikte

hazır buldu. Ardından kesinlikle bir molanın gelmesi gereken topçu ateşi doruk noktasına çıksın diye bekledi, sonra doğu kıyıya geri dönüş için yola çıktı.

Tümen komutanı birkaç karargâh subayıyla, Alt-Lietzegöricke Ormanı'nda terk edilmiş bir zifthaneye yerleşmişti bile. Taras Petroviç ciddi ve kaygılıydı. Ordu komutanıyla yaptığı görüşmeden önce daha bir saat olmuştu.

Tümen hareket halindeydi, öncü birliklerin gelmesi gerekiyordu. Subaylar hep yeniden orman yoluna çıkıyor, ilk birliklerin gelip gelmediğine bakıyorlardı.

General, Lubyenzov'un yanında getirdiği haritayı uzun süre inceledi.

"Hımm evet," dedi. "Zor bir durum, bunu değiştiremeyiz. Çok işimiz olacak." Lubyenzov'a baktı, gözlerini kırıştırdı ve sözlerini sürdürdü: "Sen çok fazla dolaşıyorsun. Seyretsen ve bacağına dinlendirsen daha iyi edersin. Yanımda kal, bırak Antonyuk koştursun."

Antonyuk, bu konuşmadan kısa bir süre sonra oraya karargâh aracıyla geldi. Lubyenzov, ona bir keşif plânı hazırlamasını emretti ve biraz uyumaya karar verdi. Ama muhafız binbaşı, Antonyuk iki saat sonra ona plânı getirdiğinde şaşırıldı.

"Ne yazmışsınız böyle?" diye sordu yardımcısına. "Savunmayı bir yıl boyunca sürdürmeyi mi düşünüyorsunuz? Durum yeterince açık olmasına karşın, niye bir 'dil'e gereksinim duyuyorsunuz tanrı aşkına? İnsanları ölüme götürmek mi? Bir yarma ve izleme plânı çalışmak gerekiyor. Aklınızda bulunsun ki, bu plânın hedefi bir kenttir, büyük bir kent, koca Berlin! Anladınız mı?"

"Saldırı emri verilmiş değil," diye karşılık verdi Antonyuk somurtarak.

"Saldırı emri gelecek," dedi Lubyenzov. "Birdenbire gelmiş olacak. O zaman da biz beceriksiz bir duruma düşeceğiz." Kısa bir aradan sonra, "Plânı kendim hazırlayacağım," diye ekledi.

Bu arada alaylar gelmişti. Karanlıkta, ormanda kendileri için daha önce hazırlanmış olan bölgelere yerleştiler. Daha önce buralara gelmiş olan birlikler sıkışarak yeni gelenlere kardeşçe yer açtılar.

Gürültü zamanla hafifledi. Tümen huzursuz bir uykuya daldı. Yalnızca, tümen komutanının, karargâhın ve politik şubenin yerleşti-

ği zifthanede bütün gece boyunca haritalar, grafik temsiller ve emirler üzerine eğilinip çalışıldı.

Sonra burası da sessizliğe gömüldü.

Sabaha karşı keşif plânını yeni bitiren Lubyenzov, tümen komutanının yerleştiği yan odaya bir göz attı.

General masa başında oturuyor, telefon ahizesi kulağında uyuyordu. Lubyenzov, gülümseyerek onu uyandırmamaya karar verdi ve plânla birlikte, yakınlardaki birkaç ladin ağacının altına oturmuş olan keşifçilerin yanına gitti.

Onlar da uyuyorlardı.

Mesçerski, biraz öteye çökmüş, bir şeyler yazıyordu.

“Şiir mi yazıyorsunuz Saşa?” diye sordu Lubyenzov.

Mesçerski, sıkılarak yanıt verdi: “Hayır, el bombası için dilekçe yazıyorum.”

“Bu da iyi!” diye güldü muhafız binbaşı.

Voronin yanlarına geldi ve yüzbaşıya, “Mitroşin’in tüfeğinin değiştirilmesi gerek. Seyonov ve Opassenko’nun süngüleri yok. Gustçin’in örtüleme üniforması yırtıldı. Onarılması ya da yeni bir tane edinmek gerek,” diye bildirdi.

Lubyenzov, herkesi uyandırdı, Antonyuk’u yanına çağırdı ve “Berlin Operasyonu süreci,” için önlerindeki görevleri anlattı.

Zifthaneden birkaç karargâh subayı çıktı. Görev bölgelerini devralmak üzere köprü başına gittiler. Sonra orman yine sessizliğe büründü. Uzaktan bakıldığında ormanda yalnız kuşlarla sincapların yasadığına inanılabilirdi.

Bir orman gölünün kıyısında askerler oturuyordu. Yıkaniyorlar, aralarında alçak sesle konuşuyorlardı. Kahvaltılarını ısıtmadan yiyorlardı, ateş yakmak ya da gezici mutfakları çalıştırmak yasaktı. Duman, birliklerin yerini açığa çıkarmamalıydı çünkü. Politik sorumlular eğitim veriyor, ağaçlara Avrupa haritasını asıyorlardı.

Gün bitmek bilmemişti. Sonunda hava karardı. Askerler dizildi. Ormanda alçak sesle verilen emirler duyuluyordu. Taburlar acele etmeksizin karanlık orman yollarından nehre doğru yürüyorlardı. Topçu ateşinin gümbürtüsü yaklaşıyordu. Askerler, ormanın kıyısında bir buçuk saat beklediler. Olup bitenlere kulak kabartıyorlardı. Orada büyük bir gümbürtü kopmuştu.

Saat 24.00'da ormanda toplanan tümenler üç köprüden aynı anda nehri geçmeye başladılar. Bu suskun geçiş sırasında, ormana mevzilenmiş ve destek almış Sovyet topçuları ilk kez konuşmaya başladı. Alman topçularını susturma emrini almışlardı. Sabahın ilk ışınlarıyla birlikte sıra Seryeda'nın tümenine gelmişti. Alman bombardıman uçakları, öfkeli at sinekleri gibi vızıldıyor, bombalar yağdırıyordu. Uçaksavarlar bağırıyordu. Ardından Sovyet avcı uçakları görüldü. Fısıltılar ve postal sesleriyle kaynayan köprülerin üzerinde, yeryüzünden tümüyle kopuk halleriyle dehşet verici hava çarpışmaları yaşandı.

Ama yeryüzünden kopuk oluşları yalnızca görünüşteydi.

Tümen komutanının arabasında, telsizin başında oturan Lubyenzov, Sovyet avcılarının telsiz dalgasına rastladı ve kulaklıkta onların konuşmalarını duydu: "Kostya! Kuyruğunda bir Messer* var."

"Daha sola, daha sola Vanya! Arkasına düş o junkerlerin!"

Görünmeyen 'Kostya'lar ve 'Vanya'lar piyadeyi koruyorlardı. İki Alman uçağı yanan meşaleler gibi düştü. Oder'in suları onları geçişin solunda yutuverdi. Ateşin ışığı soldaki dubadan köprü'nün üzerinde askerlerin beyaz yüzlerini ve rüzgârda uçuşan kara at yelelerini bir an için aydınlattı.

Kısa bir süre sonra tümen komutanıyla Lubyenzov da karşıya geçti. Lubyenzov, generalle birlikte haberleşme üssüne gitti. Dün geldiği su değirmeniydi burası. Albay Plotnikov da buraya geldi. Tüm alayları dolaşan Plotnikov, bölüklerdeki parti örgütçülerinin bir toplantı yapacakları doğu kıyıdaki politik şubeye dönmeliydi.

Lubyenzov'a "Bizimle gelmelisin," dedi. "Parti örgütçülerine düşman hakkında bilgi vermelisin. Askerlerde, her türlü kuşku kırıntısını dahi yok etmeliyiz. Hitler'in batı cephesinden çarçabuk getirttiği tümenler ve Almanlar'ın savunma mevzileri hakkında bilgi sahibi olmaları gerek. Üstelik savunma mevzilenmesi çok çetin." Plotnikov başını doğrulayarak salladı.

Tümen komutanı hoşnutsuzlukla "Benim keşif komutanımı koşuştururken öldüreceksiniz galiba!" dedi "Şuraya baksana, böyle bile zor yürüyor! Neyse, bu defalık git, ama ondan sonra yanımdan tek bir adım bile ayrılmayacaksın!"

Seryeda ve Lubyenzov, Plotnikov'a arabasına kadar eşlik ettiler.

* Alman avcı uçağı Messerschmidt için kullanılan kısaltma.

Köprü başı sabah sisine gömülmüştü. Makineli tüfekler takırdıyordu. Elma çiçeklerinin hoş kokuları, yakınlarda çıkan yangınların kokusuna karışıyordu.

Haberleşme yönetim yerinin yanındaki bir sığınağa bir alay karar-gâhı yerleşmişti. Onun yanına bir ikincisi, biraz ötede de en yakın bir sonraki tümene bağlı bir üçüncüsü yerleşmişti. Yirmi metre ilerde iki taburun karargâhı vardı. Bu karargâh yığılması, devreye sokulan pi-yadenin ne kadar yoğun olduğunun bir göstergesiydi.

Askerlerin karanlık silüetleri her yöne doğru hareket ediyordu.

Lubyenzov, bir bodruma yerleşmiş Binbaşı Migayev'i de ziyaret etti. Migayev, onun ziyaretine sevindi ve soru yağmuruna tuttu: "Sal-dırı ne zaman başlıyor? Bizi bir bölgeye vermediler mi daha? Doğru-dan Berlin'e mi gidiyoruz, yoksa daha kuzeyden mi yaklaşıyoruz?"

Lubyenzov, bilinen hemen hiçbir şey yoksa da olan biteni anlattık-tan sonra sordu: "Yüzbaşı Çohov galiba sizin alayda?"

Migayev, ona soru dolu gözlerle bakınca Lubyenzov ekledi: "Beni Schneidemühl'deki fare kapanından o kurtarmıştı... İyi bir delikanlı!"

Migayev kısa bir aradan sonra, "Onu terfi ettirmek ve tabur ko-mutanı yapmak istiyoruz, ama bu delikanlı böyleyken bile yeterince delidolu. Darkafalılar gibi bir kaleskayla çıkıp geldi yanımıza... Doğ-ru, son zamanlarda çok değişti, kaleskasını Altdamın yakınlarında bir yerde bıraktı..."

"Bu kaleska sorununa niye bu kadar anlam yüklüyorsunuz ki," diye üzülerek güldü Lubyenzov. "Ben de aynı kaleskaya bindim..."

"Ha, sanırım şu Çohov buralarda bir yerde..." diye aklına geldi Migayev'in. "... Yedek birlikleri karşılıyor."

Çohov gerçekten de yakınlardaydı. Bir tepenin ardında, Godunov'la birlikte bir hendeğin başında, yeni askerleri birliğinin bulunduğu ileri hatta götürmek üzere sıraya diziyordu.

“Tümen karargâhından bir binbaşı sizi çağırıyor. Karargâh komutanının yanında.” diye haber verdiler Çohov'a.

“Ne oldu ki?” diye sordu Çohov.

Karargâhın bulunduğu bodruma girdiğinde, Lubyenzov'u Migayev ile konuşurken buldu.

Elini kepine götürerek tekmil verdi: “Yüzbaşı Çohov emriniz üzerine gelmiştir!”

“Bu bir emir değildi,” dedi Lubyenzov. “Yalnızca sizi ziyaret etmek istemiştim. İtirazınız yoksa, ziyaretle işi birleştirmek ve sizinle birlikte görev yerinizde gözlem yapmak istiyorum.”

Çohov, utanarak elini indirdi ve “Lütfen!” diye çağrıda bulundu.

Yan yana, yeni askerlerin önünde yürüdüler. Kıdemli Başçavuş Godunov, en arkadaydı; bölüğün hayvan yemi arabasının üzerinde oturuyordu. Ve Kablukov yanında yürüyordu.

Geçtikleri bataklık arazi bombalarca delik deşik edilmişti, her yerde yıkık evler, ahırlar ve su değirmenleri görülüyordu.

Her zaman dikkatle gözlem yapan Lubyenzov, Çohov'un yaşlandığını ve zayıfladığını ayırt etti. Gözlerinin daha insanca baktığı da dikkatinden kaçmadı.

Çohov ayırına vardı ki, keşif komutanı topallıyordu. Daha dün, bölük için basılmış Alman bazukası kullanım talimatı eline geçtiğinde onu düşünmüştü. Biliyordu, bu talimatlar Lubyenzov'un eseri idi.

“O doktoru ziyaret ediyor mu acaba?” diye düşündü Çohov; muhafız binbaşının onunla bir araya gelmesi hoşuna giderdi.

Yeni askerler arkada fısıldaşıyorlardı. Godunov'un arabasının tekerlekleri gıcırdıyordu.

“Kaleskanızı bir yerlerde bıraktığınızı duydum?” diye konuştu Lubyenzov.

“Altdamm'da.”

“Sıradan bir ulaşım aracı değildi kesinlikle.”

“Haklısınız!”

“Migayev, bana sizden söz etti...” diye konuya girmeye çalıştı,

ama Çohov'un yüzü asıldı. Hemen başka bir konu açtı: "Bir esir aldığınızı duydum?"

"Evet." Muhafız binbaşı, Fritz Armut'tan ve kendisini Hitler selâmıyla selâmladığında ne kadar korktuğundan söz etti.

Çohov, şaşkınlıkla başını salladı ve "Hâlâ tam olarak yenilmediler!" dedi.

"Bugün yenemediysek, yarın kesin yeneriz!" diye güldü Lubyenzov.

Çohov, karargâhıyla birlikte bir hayvan çiftliği yıkıntısına yerleşen tabur komutanını yanına çağırdı.

Lubyenzov, sokakta onu beklemek için durdu.

Viyesselçakov, bölük komutanına, kaç yeni adam verildiğini sordu.

"Altmış beş" diye yanıtladı Çohov.

Viyesselçakov, sayıyı not defterine kaydetti. Hiç ara vermeden sigara içiyordu. Glaşa böyle sigara içmesine engel olmuştu; ama o gittiğinden beri eskisi kadar çok içiyordu.

Sık sık Glaşa'dan mektup alıyordu. Ne var ki ona göre bu mektuplar fazla neşeliydi. Glaşa, iyi olduğunu, her şeyden hoşnut, herkesin de kendisinden hoşnut olduğunu yazıyordu. Özellikle operasyon bölümünün yöneticisi ona çok iyi davranıyormuş.

Glaşa, talihi konusunda Viyesselçakov'u rahatlatmak için başvurmuştu bu üsluba. Ama amaçladığının tam tersi bir etki yapmıştı; çünkü Viyesselçakov, Glaşa'nın tabura dönmeyi bile düşünmediği sonucunu çıkartmıştı mektuplardan. Elbette, gezici hastane daha sakindi ve oradaki erkekler -doktorlar- ondan daha çekiciydi. Akıllıydılar, tertemiz yıkanıyorlardı. Glaşa da temizliğe çok düşküncü. Özellikle Glaşa'nın sık sık 'yönetici operatör'den söz etmesi onu kuşkuya düşürüyordu.

Şimdilerde daha az düşünüyordu Glaşa'yı; savaşın son çarpışmaları öncesindeki genel gerginlik onu da yakalamıştı.

Yedek birlikler yerlerine ulaşıyor, alay karargâhından subay ve haberciler geliyordu. Herkeste ateşli bir heyecan vardı.

Çohov, Viyesselçakov'a veda ederek Lubyenzov ile cephenin ileri hattına gitti.

Bölüğün haberleşme yönetim yerinin bulunduğu sığınakta dört teğmen radyonun başında oturuyor, müzik dinliyorlardı. Bunlar yeni

subaylardı, bölümün ikinci komutanıyla üç takım komutanı. Tanımadıkları binbaşığı görünce ayağa kalktılar.

Lubyenzov, müziğe kulak verdi ve “Hangi kanal bu?” diye sordu. “Berlin” diye yanıtladı teğmenlerden biri.

Lubyenzov canlandı: “Çok ilginç! Berlin’in şimdi hemen hemen yalnızca Beethoven, Bach, Schubert’in eserlerini, Goethe ile Schiller’in şiirlerini yayınladığı dikkatimizi çekti... Faşist şarkılar ve marşlar neredeyse tümüyle kayboldu. Biz keşifçilere göre bu bir tesadüf değil. Hitler birdenbire Alman kültürünü anımsadı. Onların mirasına konmak istiyor. Bizim için, böyle sahte bir mirasçıyı rahatlıkla asamayacağımızı düşünüyor olmalı.”

Teğmenler şaşırmıştı; bu dingin piyano nağmelerinin böylesine önemli bir politik perde arkası olabileceğini hiç düşünmemişlerdi. Muhafız binbaşının söylediği her şeye canlı bir ilgiyle kulak verdiler. Bölüğün genellikle bulunduğu ıssız yerlere bir ‘kentli’nin, bir tümen subayının gelmesine pek sık rastlanmıyordu. Ama subayların yeni gelenleri karşılaması, takımlara ayırması gerekiyordu. Bu yüzden sığıntıktan çıktılar.

Lubyenzov ile Çohov, bağlantı hendeğinden ilk hendeğe gittiler. Yakınlarda Alman maynatanları havlıyor, arada sırada birkaç bomba patlıyordu; kısacası, ileri hatta alışılmış sabah “sessizliği” yaşanıyordu.

Batıda, uzaklarda ufuk tütüyordu. Orada Berlin yanıyordu.

“Dürbününüz var mı?” diye sordu Lubyenzov

Arkadan hemen bir tane uzatıldı. Lubyenzov döndü. Arkasında Kablukov duruyordu. Dürbün kendininkiydi.

“Dikkat edin... görüyor musunuz, şurada... hemen karşınızda bir mayın tarlası var,” diye açıkladı Lubyenzov kısa bir suskunluktan sonra. “Şuradaki Alman köyü de bir savunma mevzii. Güçlü bir savunması var.”

“Berlin’e altmış verst var,” dedi Çohov. Nedense ‘kilometre’ yerine bu eski Rus ölçüsünü kullanıyordu. Sonra birden konuşmayla çok ilişkisi olmayan bir biçimde, “Esir, Hitler’in nerede olduğunu da anlattı mı?” diye sordu.

Lubyenzov, “Sözümona Berlin’de,” diye yanıt verdi ve gözlemeyi sürdürdü. “Goebbels de orada, bu kesin. Yalnızca Himmler, Georing ve Ribbentrop’un nerelerde olduğu daha bilinmiyor.”

Bir süre için sustular yine, sonra Çohov alçak sesle sordu: “Berlin’in bir plânı var mı sizde? Kullanmadığınız bir tane? Benim için?”

“Birkaç tane vardı. Dün, tüm alay komutanlarına ikişer tane göndermiştim.... Size de bir tane gönderebilirim; eski arkadaşlık hatırına...”

Çohov kuru bir sesle “Teşekkür ederim,” dedi. “Olanağı varsa plânı parti örgütçümüze verin, başçavuş Slivyenko’ya. Şu anda parti örgütçülerinin bir toplantısı için tümenin politik şubesinde bulunuyor.”

“Bu iyi bir rastlantı! Bugün orada düşman üzerine bir rapor sunmam gerekiyor. Plânı Slivyenko’ya vereceğim.”

Bir dakika aradan sonra Çohov “Plân üzerindeki yazı Almanca mı Rusça mı?” diye sordu.

“Rusça.”

“Objeler de işaretli mi?”

“Hangileri?”

Çohov, biraz duraksadıktan sonra aceleyle “Reich parlamentosu ve hükümet binaları” dedi.

Lubyenzov, dürbünü indirdi. Gözlerinde bir gülümsemeyle, “Her şey işaretli,” dedi. “İsterseniz bu binaları kırmızı kalemle işaretleyebilirim. Ama şimdi önce şurdaki mayın tarlalarıyla kanatlardaki makineli tüfekleri haritanıza geçirin...”

Sustular. Birbirlerine tek sözcükle de olsa nerede olduklarını anımsatmamalarına karşın, ikisi de belirgin biçimde nerede olduklarını, kendilerini ne kadar büyük olayların beklediğini duyumsadılar. Her türlü kişisel sorun, sevdikleri kadına duyulan kemirici özlem, gerçek ya da öyle görünen alınmalar, tüm gerçekleşmemiş istekler yüreklerinde geri plânda kalarak soldu. Kendilerini bekleyen çarpışmaların tarihsel önemi onları derinden etkiliyordu. Işıltılı gözlerle birbirlerine bakıyorlardı. Bu dönemi yaşamaya değerdi! Şu anda, Berlin önlerindeki bu ulaşım hendeğinde yatmaya ve kendini vatan, Rusya, Sosyalist Sovyetler Birliği adını taşıyan devasa, yayılcı bir gücün bir parçası olarak duyumsamak uğruna acılara ve yoksunluklara katlanmaya değerdi.

İkisi, vakit geçirmeksizin etkin olma isteğini duydu. Bir dizi düzenlemenin yapılması, ek emirlerin verilmesi gerekiyordu. Lubyenzov,

“Keşifçilerle birlikte her şeyi bir kez daha gözden geçireceğim, Ogan-yesyan’a yerlilere nelerin sorulması gerektiğini anımsatacağım, komutanlar düşman hakkında doğru bilgilendirilmişler mi denetleyeceğim” diye düşündü. “Belki Berlin’i kuşatmamız gerekecek ve Schneidemühl deneyimi burada işe yarayabilir. Bunları genelleştirmek gerek.” Çoşov ise, “Yeni askerlerle konuşmam gerek, durumu açıklamalıyım. Silâhlar için yağ bulmalıyım, makineli tüfekleri elden geçirmeli, topçularla olan bağlantıyı sağlamlaştırmalıyım.” diye düşünüyordu.

Yeni gelenler hendeklere girdi. Siperlerden düşmana baktılar, alçak sesle söyleşmeye başladılar: Hâlâ Berlin’in çok yakınlarında olduğu düşüncesine alışamamışlardı.

“Evet, bu harika bir şey!..” dedi yenilerden biri; uzun boylu, geniş omuzluydu.

Bir başkası, “Şimdi de savaş bizi böyle sapa bir yere attı, Berlin’in hemen dibine. Eve en azından dört bin kilometre vardır, kesinlikle daha az değil!” dedi.

“Sen de nereden geliyorsun?” diye sordu biri.

“Volga’dan” diye yanıtladı asker.

Lubyenzov gülümsedi; biri daha bu askere gülecek mi diye bekledi. Ama kimse gülmedi. Lubyenzov vedalaştı ve haberleşme üssüne gitti.

Parti örgütçülerinin toplantısı sabahleyin başladı; ormanda hazırlanıp gece köprüyü geçtikten üç saat sonra. Tümen karargâhının yerleştiği zifthanenin yakınlarında bir Alman burjuvasının av konutunda, tüm bölük ve taburların parti sorumluları toplandı. Binbaşı Garin onları karşılayarak yoklama listesini tutuyordu.

Kaskları, otomatik tabancaları, tüfekleri ve yemek takımlarıyla birlikte gruplar halinde geliyorlardı.

Parti sorumlularının hepsi sıradan askerler ya da üstçavuşlardı. Ama hareketlerine, sakin, duru bakışlarına dikkat eden bir gözlemci, onları başka askerlerden ayıran özelliği ayırt edebilirdi. Özellikle piyade ve topçular için geçerliydi bu. Bu noktada yanılma olanağı yoktu: Bu insanları emir verme değil, anlama ve açıklama özellikleri biçimlendirmişti. Bütün öteki askerlerden daha farklı bir konumlarının da, ayrıcalıklarının da olmamasına karşın, yine de daha büyük bir sorumluluk duyuyorlardı; Bolşevik partisi temsilcisiydiler, sıradan temsilciler olsalar dahi. Onlar için iyi savaşmak, gerektiğinde de ölmek yeterli değildi. Büyük mücadele ruhlarıyla arkadaşlarına örnek olmaları gerekiyordu. Onlar, tüm ordu bünyesine bir ağ gibi yayılan sinir uçlarıydı. Aralarından çıktığı kadarıyla, zayıf ve yeteneksizler, ilk bakışta önemsiz gelen bu görevde uzun süre kalmıyorlardı. Bölükte bir insanın parti örgütçüsü olarak çalışma yeteneğini saptamak kolaydır: Ateş hattında, sürekli ve çok çeşitli tehlikeler altında, bir insanın kimi zaman salt kendi sorumluluğunu taşıma gücünü bulmakta zorlandığı koşullarda, yalnızca gerçekten yetenekli olanlar arkadaşlarına moral verebilir ve hepsine sahip çıkabilir. İşte bu tür yetenekliler Alman av konutunda bir araya gelmişlerdi.

Albay Plotnikov, eğitim toplantısını uluslararası durum üzerine bir raporla açtı. Ardından Binbaşı Garin, parti çalışması ve bölüklerdeki parti örgütlerinin görevleri üzerine bir konuşma yaptı.

Akşamleyin bir ara verildi. Parti örgütçüleri birliklerine giderek onlarla birlikte Oder'i geçtiler. Sabahleyin hepsi yine av konutunda toplandılar.

İkinci eğitim günü başladı.

Parti örgütçüleri, arkadaşlarından söz ettiler, birbirlerine dene-

yimlerini aktardılar. Plotnikov, anlatılanlar arasında en ilginç olanları not defterine kaydetti.

Sonra tümen keşifçilerinin komutanı Muhafız Binbaşı Lubyenzov, parti örgütçülerine düşman kampının durumu hakkında bilgi verdi. Bu arada, kendilerini bekleyen çarpışmaların kolayca üstesinden geleceğine yönelik düşüncelerinde askerlerin yanıldıklarını özellikle vurguladı.

Evet, Hitler'in anakarargâhında panik hüküm sürdüğü doğrudur, Himmler'in Ordu Grubu komuta görevini devrettiği de doğrudur: Ancak bu, Almanlar'ın silâhları bıraktığı anlamına gelmiyordu.

Muhafız binbaşı, Almanlar'ın durmak bilmeden kurdukları savunma mevzilerinden söz etti. Oder'e yaptıkları devasa yığınaklardan, "özel görev"li 606. tümenden ve "Der Führer" adlı motorlu SS birliğinden.

Parti örgütçüleri tüm bu bilgileri not ettiler.

Plotnikov, kulak kabarttı. Bir araba kornası çalıyordu. Av konutunun önünde bir arabayla bir zırhlı araç durdu.

Plotnikov ayağa kalktı. Kapı ardına kadar açılarak içeri General Sisokrilov girdi. Toplantıdakilere göz gezdirdi. Otomatik tabancalar, tüfekler, karabinalar sandalye ve kanepelere dayalı duruyordu. Herkesin silâhı yanı başındaydı.

General toplantıdakileri selâmladı.

"Sağ olun general yoldaş!" diye yanıtladı askerler bir ağızdan. Herkes oturduktan sonra sözü general aldı.

Savaş Danışma Kurulu üyesi, parti örgütçüsü Slivyenko'nun bakışıyla karşılaştı. Başçavuşun gözlerinde öylesine derin bir anlayış ve öylesine ince bir dikkat gördü ki bir daha bakışlarını ondan çevirmedi, sanki yalnızca ona konuşuyordu.

"Zaferin yakınlığı," dedi Sisokrilov, "Sovyet rejiminin kudretine parlak bir örnek oluşturuyor. Bu, haklı ve ilerici bir dâvanın, yenilmez olduğunu kanıtıyor. Ülkemizdeki yeni yaşamın rejimini yıkmaya çalışan birçok düşmanımız oldu. Bize karşı kullanmadıkları silâh, alçaklık kalmadı. Bizi 'sağlık kordonlarıyla' çevirdiler, insanlarımızı adım adım takip ettiler. Sonunda bugün bulunduğumuz ülkedeki işçi sınıfının örgütlerini paramparça ettiler. Ve 22 Haziran 1941'de barış içindeki ülkemize karanlık bir sürü saldırdı.

Sakın, faşizmin yalnızca Alman emperyalizminin çocuğu olduğunu düşünmeyin. Faşizm, kitlelerin komünist yöneliminden duyduğu korku sonucu kapitalizmin yarattığı en yeni üründür. Faşizm, çürüyen kapitalizmin itici gücüdür, ayakta kalabilmek için başvurduğu son çaredir.

Zaferimiz, baskıcı ve gayrimeşru saldırgan güçlerin karşısında, büyük, yenilmez bir reel gücün durduğunun kanıtıdır. Yalnızca haklı bir fikir değil, aynı zamanda da reel bir güç!

Bu güç partimizce yaratıldı; sizi büyüten ve yetiştiren Lenin ve Stalin'in partisince.

Yaşasın partimiz!

Komünizm düşüncesi halkımızın etine ve kanına işledi. Bizde vatanını buldu; tarlalarda, maden ocaklarında, fabrika ve laboratuvarlarda. Dünya topraklarının altıda biri üzerinde büyük Sovyet evinin temelleri yükseliyor. Onu iyi yönetiyor muyuz? Evet; yoksa şimdi burada olmazdık. Bu ev güçlü mü? Kudretli mi? Evet, hem güçlü hem de kudretli; yoksa faşistlerin başkentine kadar uzanan zorlu çarpışmalarla dolu bu yolu aşamazdık.

Komünizm, devasa bir güç haline geldi, şimdi de tüm dünyada zaferle çıkacağına inanmak için bütün nedenler var.

... Saklama gereksinimi duymuyoruz: Dâhi beyinlerin Rusya'nın büyük geleceğine ilişkin öngörülerini gerçekleştirdiği için gurur duyuyoruz. Günümüzde, Rusça'nın, Lenin'in ve Stalin'in, Puşkin'in, Byelinski'nin ve Tolstoy'un dilinin, dillerin en ilerici olması gurur duyuyoruz.

... Komünizmin inşası, zaferden sonra on katı bir güçle sürecek. Bizim düzenimizin üstünlükleri gelecekte de tüm dünyayı şaşkınlığa düşürecek. Parti öğrencileri, Stalin'in askerleri olarak bunun kefilleri sizlersiniz..."

Savaş Danışma Kurulu üyesi, alkışları bir el hareketiyle engelledi ve şu sözlerle konuşmasını bitirdi: "Size bir savaş gizini açıklamama izin verin. Berlin'e saldırı yarın başlayacak."

Bu haber bir fırtına yarattı. Bir alkış ve sevinç tufanı koptu. Katı asker elleri çılgın gibi alkışlıyordu. Yarın belki de ölüme gidecek insanlar saldırı emrini, karşısında tek tek kişilerin ölümünün anlamsız kaldığı yüksek bilgeliğin bir ifadesi ve son derece önemli bir olay olarak selâmlıyorlardı.

Albay Plotnikov, bastırmaya çalıştığı bir heyecanla, “Bizi bekleyen saldırıyı göz önüne alarak bu toplantının bittiğini ilan ediyorum,” dedi.

Sisokrilov, birkaç saniye için pencereden dışarı bakarak, şimdiden sıraya girmiş askerleri izledi.

“Şimdi son çarpışma başlıyor,” dedi. “Yarın dünya tarihinin bugüne kadar tanık olmadığı bir topçu hazırlığını duyacaksınız. Stalin yoldaşın emri doğrultusunda, buraya öylesine teknik kuvvetler yığıldı ki bu kadar büyüğü daha hiç görülmedi.” Plotnikov’un elini sıktı: “Size başarılar dilerim. Savaş Danışma Kurulu’ndan birliklere edilecek telefon bugün gelecek. Anlaşıldı mı?” Bir kez daha yineledi: “Başarılar dilerim.”

Sonra arabasına gitti. Eşliğindeki askerler hızla zırhlı araca atladılar. Küçük konvoy kısa sürede ormanın derinliklerinde kayboldu.

Lubyenzov, Çohov'a verdiği sözü az kalsın unutacaktı. Ancak Savaş Danışma Kurulu üyesi gittikten sonra, çantasında duran Berlin plânı aklına geldi.

Yüzünü daha Schneidemühl'den anımsadığı Başçavuş Slivyenko'yu aradı.

Slivyenko, bu sırada, tümen parti komisyonunun toplantısını bekliyordu. Bölüğündeki üç asker –Godunov, Semiglav ve Gogoberidse– bugün partiye kabul edileceklerdi.

Üçü bu arada gelmişlerdi ve bol dallı bir ladin ağacının gölgesinde oturuyorlardı. Yanlarına, aynı nedenle gelmiş başka bölüklerden askerler oturmuşlardı. Üçü de heyecanlıydı. General Sisokrilov'un gelişi onları huzursuz etmişti: Oh, yoksa Savaş Danışma Kurulu üyesi de mi orada bulunacaktı? Heyecanlıydılar, çünkü kalabalık önünde konuşmaya alışkın değillerdi. Ve burada –Slivyenko onları buna hazırlamıştı– özgeçmişlerini anlatmak ve belki de politik sorulara yanıt vermek zorunda kalacaklardı.

Beklenmedik bir şey de olsa, aralarında en heyecanlıları Semiglav'dı. Oysa, bölükte en iyi konuşmacı o sayılırdı ve politik konularda bilgiliydi.

Gogoberidse de huzursuzdu. O iyi, zeki, korkusuz kıdemli başçavuş Godunov'un –o da kuşkulu bir biçimde öksürüp aksırıyordu– bir kalkıp bir oturduğunu, oradakilere dağıtılan konserveden iştahı yerinde olmasına karşın hiçbir şey yemediğini görünce heyecanı daha da arttı.

Sonunda Slivyenko gelip onlara toplantının az sonra başlayacağını haber verdi.

Muhafız binbaşı, parti örgütçüsünü burada, ladin ağacının altında buldu.

Çohov'a ulaştırması için Berlin'in 1/10 000 ölçeğinde bir plânını verdi ona.

Başka herhangi bir gün olsaydı, çok hoşuna giden bu mantıklı ve akıllı üstçavuşla söyleşme keyfini kaçırmazdı. Ama şimdi söyleşmenin zamanı değildi, muhafız binbaşı da bir an önce köprü başına ulaşmak için onu beklemekte olan Plotnikov'un yanına gitti.

Slivyenko, üç adayıyla birlikte, parti komisyonunun toplandığı av konutuna yöneldi.

Savaş Danışma Kurulu üyesinin orada bulunacağına dair korkuları boşa çıkmış, aslında iyi de olmuştu; General Sisokrilov gitmişti. Masanın çevresinde tanımadıkları beş subay oturuyordu. Bir binbaşı ile dört yüzbaşı. Komisyon başkanı binbaşının, bakışları keskin ve hatta biraz alaycı olsa da sevecen gözleri vardı.

Slivyenko, neredeyse arkadaşları kadar heyecanlıydı. Onları uzun süredir, acele etmeden partiye katılmaları için hazırlamıştı. Savaşa mola verdiklerinde onlara parti tüzüğünü, Stalin'in konuşma ve direktiflerini okumuştur. Bilgilerini ölçmüş, sürekli ve içtenlikle gözlemişti onları. Her zaman söylediği gibi, bölükteki herkesi komünist yapma "düşüncesi" vardı. Yeni askerlerin gelişi plânını bozmuştu. Ama savaşın zorunlulukları karşısında boyun eğiyordu.

Parti komisyonunun toplantıları onun için de ciddi bir sınavdı her defasında. Üç arkadaşının bugün, saldırının öngününde partiye katılacakları için seviniyordu. Parti örgütçüsünün işi, cephede yaşanan koşullar nedeniyle özellikle güçtü. Memlekette, bir vardiya grubunda parti örgütçüsü olarak çalıştığı maden ocağındaki gibi değildi. Orada hep aynı insanlar vardı karşısında, ama burada...

İki İvanov'u anımsıyordu –biri er ve biri de çavuştu–; onları Varşova önlerindeyken partiye katılmaya hazırlamıştı. İkisi de çok yetenekli insanlardı, ne yazık ki saldırı sırasında şehit düşmüşlerdi.

Slivyenko, binbaşının sesini duyunca kendine geldi: "Sıradaki, Onbaşı Semiglav."

Semiglav içeri girdi.

Özgeçmişi öyle kısaydı ki, toplantıdakilerin anlayış dolu gülümsemelerine neden oldu.

"24 yılında doğdum," dedi Semiglav. "Tula'daki bir tesviyecinin oğluyum. '39 yılında yedinci sınıfı bitirince, tesviyeci olarak bir fabrikaya girdim. '44 yılında Kızıl Ordu'ya çağrıldım. '39 yılından beri komsomoldayım."

Bir şeyler daha eklemek için çabaladı, ama daha fazlasını anımsayamadı.

Nişanları –iki madalya– daha önce okunan soru formunda yazıyordu, ayrıca göğsünde asılıydılar. Görünüşlerine göre niye verildik-

leri anlaşılamıyordu. Madalyaların üzerinde yalnızca beyaz üzerine kırmızıyla bir yazı vardı: “Kahramanlık için.”

Semiglav’a birkaç soru soruldu. Slivyenko’yu hoşnut eden doğru ve iyi yanıtlar verdi bunlara.

Sonra Semiglav düşündü. Savaşta işlediği tek kabahati anlatmaya değer mi değmez mi bilemiyordu? Geçen yıl gaz maskesini kaybetmişti. O gün istihkâm kazıyorlardı, gaz maskesini bir ağaç kütüğüne koymuş, bir daha da bulamamıştı. Evet doğru, daha aynı gece çatışmaya girmişlerdi, gaz maskesi unutulmuştu. Sonradan da bir başkasını bulmayı başarmıştı –tabii bu doğru ve iyi değildi... onu bir ölüden almıştı.

Kabahati, tanrı bilir ya büyük değildi ve vicdanını hiç uğraştırmamıştı. Ama burada, parti üyeleriyle dolu bu büyük odada, başkanın dikkatli bakışları altında Semiglav bu kabahatini artık o kadar önemsiz görmüyordu. Tersine bir yıl önceki bu davranışını pek çirkin buldu. Bunun da ötesinde, buradaki bu insanların, özellikle de binbaşının –başkanın– kabahatinin ne olduğunu kestirdikleri, hayır, hatta ayrıntıyla bildikleri ve bu yüzden de kendisine bu kadar dikkatli baktıkları duygusuna kapıldı.

Kıpkırmızı kesildi ve olayı anlattı.

“Evet, Semiglav yoldaş,” dedi başkan. “Şimdilik gidebilirsiniz.”

Semiglav dışarı çıktı ve sıkıntılı bir sesle Gogoberidse’ye “Sıra sende,” dedi.

Kendisi morali son derece bozuk, partiye alınmayacağına inanmış olarak çimenlere oturdu.

Gogoberidse odaya girdi. Slivyenko başıyla ona cesaretlendirici bir hareket yaptı.

Başkan, Gogoberidse’ye, nişan ve madalyalarla süslü geniş göğsüne bakarken; çekinmeden ölüme giden, kahramanlıkları son derece büyük bir doğallıkla yerine getiren bu insanların, bir parti komisyonu sekreteri; kısa boylu, zayıf, askerliğe yakışmaz kendisi gibi biri karşısına geçince bu kadar utangaç durmalarının ne kadar tuhaf olduğunu düşündü.

Bu utangaçlık, binbaşının özellikle hoşuna gidiyordu. En yüksek kademeye, bu çağın en ilerici insanların arasına katılmak için yapılan sınavla birlikte, kişilerde kendi vicdanları karşısında bir sorumlulu-

luk duygusunu uyandırdığına ilişkin bir kanıttı. “Örnek asker, kahraman, yetenekli komutan olarak ödüllendirilmiş olmanın, ilerici insan yaşamına, halk önderi yeteneğine henüz bir kanıt oluşturmadığını duyumsamaları iyidir” diye düşündü binbaşı. Eninde sonunda bu insanlar partiye katılmanın, arkadaşlarından daha iyi olmayı gerektirdiğini; partiye kabul edilmiş olmanın ise, kişi olarak yeteneklerinin, yapıp ettiklerinin genel olarak kabul görmesi anlamına geldiğini anlamışlarsa, bunu görmek parti sekreteri için büyük bir sevinçti.

Gogoberidse’nin ateşli gözlerine bakarken, başka zamanlar asla çekingen olmayan, tersine kuşkusuz mücadeleci ve cesur olan bu insanın kısık sesli, çekingen yanıtlarını duyduğunda binbaşının aklından geçenler bunlardı. Parti üyelerinin her çeşit sorunu elinden geçen parti komisyonu sekreteri, onurlu ‘komünist’ sıfatını kirletenlere partide tahammül edilmemesinin ne kadar önemli olduğunu düşündü. Bu cesur Gürcü için, onun gibi milyonlarcası için ne kadar önemli olduğunu.

Sonunda Kıdemli Başçavuş Godunov da içeri çağrıldı. Emir vermeye alışkın kıdemli başçavuş daha ustaca davranıyordu. Altay bölgesinde bulunan ‘Lenin’in Yolu’ kolektif çiftliğindeki yaşamını anlattı. Kolhozun örnek taburlarından birinin, bölgedeki en iyi tarla taburunun komutanı olarak çalışmıştı.

Buraya kadar her şey yolundaydı, ama tilki Godunov, kıdemli başçavuş olarak hizmeti sırasında vicdanını biraz kirletmişti. Çünkü levazımı aldattığı olmuştu ve –küçük bir zaaf– daha fazla erzak almak için bölüğün toplam sayısını yüksek göstermişti. Parti komisyonu üyelerinin haberi olamayacağından kuşkusu yoktu elbette. Semiglav kadar da açık yürekli değildi, oysa parti komisyonu sekreterinin inceleyen bakışları onu da çok utandırmıştı. Hatta içinden tüm suçlarını tek tek saymayı bile gerekli gördü, ama herkesin önünde bunları açıklamak istemedi.

Bu nedenle bundan söz etmemeyi kararlaştırdı, ama kendi kendine bir daha böyle bir şey olmayacağına söz verdi; Godunov’un sözü onur sözüydü. Bu sözü –içinden de olsa– komisyona verdi.

Aynı gece, parti komisyonunun karşısına daha birçok insan çıktı. Hepsi çok çeşit çeşitti; özgeçmişleriyle, karakterleriyle ve dışgörünüşleriyle. Aralarında ağır bir suç işlemiş olan biri de vardı. Ortaya çıkarsa asla partiye kabul etmeyecekleri kadar büyük bir suç. Fakat o,

“Kim öğrenecek ki? Kimden korkacağım?” diye düşündü.

Ancak bu adam, burada oturan insanları gördüğünde, odadaki gergin sessizliği duyup başkanın sakin sesini duyduğunda birden şunu açıkça duyumsadı: “Öğrenecekler! Şimdi olmazsa bile, bir ya da iki yıl sonra, ama öğrenecekler!” Ve ter içinde sorularını yanıtladı, ama yüreği onu uzaklara, aydınlıktan çok uzağa, karanlığa götürdü.

Sonunda Slivyenko, dışarıdaki arkadaşlarının yanına geldi ve yorgun bir halde “Sizi kutlarım çocuklar,” dedi.

“Ne, beni kabul ettiler mi?” diye sordu Semiglav, hemen cesaretlenerek.

“Üçünüzü de.”

“Peki parti kimliğimizi ne zaman alacağız?”

“Aa, tüzüğü hemen unıtuvermişsin!” diye güldü Slivyenko. “Parti kimliğine daha çok var. Önce aday kimliği verilecek sana. Bu gece politik şubeden yoldaşlar bize gelecek ve onu sana verecekler. Hadi eve, marş!” Sakına sakına fısıldayarak ekledi: “Artık komünist olduğunuza göre size bir savaş gizini verebilirim: Saldırı yarın başlıyor!”

Yeni komünistler “eve” gittiler, cepheye; mutluydular, ama her zamanki gibi huzurlu değildiler.

Alman topçuları köprülerin çevresinde kudurmuşlardı. Top ateşi ara verene kadar kıyıdaki siper hendeginde beklemeleri gerekiyordu. Bir bomba köprüye rastladı. İstihkamlılar, alevlerin ışığında yangınla mücadele ediyorlardı. Köprüye büyük bir karmaşa egemendi, ama bu durum uzun sürmedi. Yangın kısa sürede söndürüldü, yeterince su vardı nasılsa. Kurtarma ekipleri emekleyerek yanlarında taşıdıkları balta ve tahtalarla hasarın olduğu yere ulaştılar. İnsanlar suda, karıncalar gibi kaynıyordu: Sallar ve sandallarla gelip köprünün ayaklarını sağlamlaştırıyorlardı.

Sedyelerle üzerlerine asker kaputu örtülmüş yedi ölü götürüldü. Slivyenko ve arkadaşları başlarındaki kepleri çıkardılar, iç çekerek köprüye gittiler.

Onlarla aynı anda şişman bir general iki subay eşliğinde hızlı adımlarla köprünün tahta tabanını aşmaya başladı. Askerler saygıyla generali selâmlıyor, geçmesi için yana çekiliyorlardı.

“Geçiştten sorumlu komutan nerede?” diye sordu general yüksek sesle.

O sırada yakınlarda bulunan birkaç istihkâmcı subay, oraya bura-ya koşuşturmaya başladı. Aralarından biri soldaki hendek boyunca yürüdü. Kısa süre sonra kısa boylu, zayıf, tıraşsız bir tümgeneral karanlığın içinden çıktı.

Sıska elini şapkasına götürerek tekmil verdi: “Geçişten sorumlu komutan, Mühendis Birlikleri Tümgenerali Çaykin.”

Korgeneral onu selâmladı ve “Sizinle konuşmam gerek,” dedi.

“Hizmetinizdeyim,” diye karşılık verdi tümgeneral, askerî olmayan bir tarzla.

Ama korgeneral susuyordu. Generalin suskunluğunu anlayan köprü komutanı eliyle yatıştırıcı bir hareket yaptı: Tüm bunlar kendi adamlarıydı, istihkâmcılardı, onların yanında her şey konuşulabilirdi.

Bunun üzerine korgeneral, “Mareşal, topçuların önümüzdeki günlerde karşı kıyıya geçirilmesini emretti,” dedi.

“Bu bana telefonla bildirildi zaten. Kaç namlu?”

“Ön altı bin.”

Tümgeneral’in bir an için nutku tutuldu. Sonra bir kez daha yavaşça sordu: “Yanlış duymadıysam, şey dediniz...”

“On altı bin,” diye yineledi korgeneral.

Tümgeneral, söylenen devasa sayının yarattığı şaşkınlıkla hafifçe kekeleyerek “Tamam, tamam general yoldaş! Benimle birlikte gelin. Bana silâhların ağırlıklarını bildirin lütfen, ben de geçiş için size bir plân hazırlayayım...” dedi.

Oradan ayrılarak kısa sürede gecenin karanlığında kayboldular.

“Duydunuz mu?” diye sordu Slivyenko.

Yüreği hızla atıyordu.

General Seryeda, saldırı emrini alır almaz karargâh subayları ve topçularla birlikte ileri hattaki hendeklere gitti. Düşünceli bir biçimde tümeninin tuttuğu cepheyi kuzeyden güneye denetliyor, Alman mevzilerini gözlüyor, birliklerle görevleri ve karşılıklı sinyalleri konuşuyordu.

Tümen cephesi çok kısıydı: Birlikler birbirlerine yapışık haldeydi.

Köprü başı birliklerle tika basa doluydu. Gizlenmiş, pusuya yatmış karanlık düşman güçlerine bir darbe vurmak için fırlayıp ileri atılmaya hazır, sıkıştırılmış bir yaya benziyordu.

General dönüşte, bağlantı hendeğinde Binbaşı Garin'e rastladı. Binbaşı, elinde bazı kağıt tomarları tutuyordu.

"Ne var elinde öyle?" diye sordu general.

"Savaş Danışma Kurulu'ndan bir bildiri."

General, Garin'in elinden birini aldı ve hendeğin duvarına dayanarak ağır ağır okudu. Sonra kağıdı cebine soktu, oradan hızla ayrıldı.

Onunla karşılaşan tüm asker ve subayların elinde de aynı bildirden vardı. Yakınlarda biri bildiriği yüksek sesle okuyordu; zorlukla, neredeyse heceleyerek okuyordu çünkü karanlık basmak üzereydi.

Haberleşme yönetim yerinde generali, Plotnikov ile Lubyenzov bekliyordu.

Mesçerski, Nikolsi, topçular ve irtibatçılar da toplanmışlardı buraya. Elle yapılmış bir lâmbanın ışığında biri bildiriği okuyordu herkese.

General, Plotnikov'un yanına geldi, ona sarıldı, öptü ve "Tamamdır Pavel İvanoviç, sevgili arkadaşım, bu savaşı bitiriyoruz!" dedi.

Lubyenzov'u da kucaklayarak öptü, sonra sordu: "Hava kuvvetleri telsizcisi gelmedi mi daha?"

On dakika sonra telsizci de geldi. Yanında telsizlerle iki asker vardı. Herkesi selâmladıktan sonra hemen karargâhıyla telsiz bağlantısı kurdu. Hafif gülümseyerek ahizeye, "Ee, sende durum nasıl? Yaşıyoruz, öyle mi?" dedi.

Hava kuvvetleri karargâhındaki görevli, yaşamın sürdüğüne ilişkin güvence verdi.

"Tanrıya şükür," diyerek tanrıyı hava yoluyla övdü.

"Yerimdeyim. Bağlantı kurdum. Sürekli alıcıda kalacağım."

Sonra parti komisyonu sekreteri binbaşı geldi, bugünkü toplantının tutanağını getirmişti. Politik şube, parti belgelerini hazırlamıştı

bile. Albay Plotnikov belgeleri yeni katılanlara vermek üzere birliklere gitti. Telefon durmadan zırıldıyordu. Alaylar, ikinci cephe karar-gâhları, topçuların ikmal konvoyları, gezici hastane tümen komutanına hazır olduklarını bildiriyorlardı.

Ardından kısa bir süre için odaya sessizlik egemen oldu. General Seryeda, dikkatle önündeki masanın üzerine yayılmış haritaya bakıyordu. Bakışlarını bir ara yana çevirdiğinde, Lubyenzov'un bir köşede oturduğunu gördü.

General birden ona göz kırptı, parmağıyla yanına çağırarak, "En azından yanına gittin mi onun?" dedi.

Muhafız binbaşının şaşkın bakışını fark ettiğinde general sevecenlikle ekledi: "Hadi, hadi numara yapma! Bilmiyorum mu sanıyorsun? Sen de kalkmış hâlâ illegali oynuyorsun! Neredeyse kafanda tek şeyin, keşifçiliğin olduğuna inanacaktım gerçekten."

Lubyenzov, hâlâ neden söz edildiğini anlamamasına karşın kızardı. Onun utanır durumda olduğunu gören general açıksözlülüğünden pişman oldu.

"Tamam, tamam," dedi. "Seni incittiysem, özür dilerim. Bir daha yapmam!.. Ama hoşuma gitmişti ve ben insandan anlarım... Dünür-lük yapmak istemiştin senin için. Ama doğallıkla bu senin sorunun... Artık bir daha..."

"Kimden söz ediyorsunuz?" diye sordu Lubyenzov hafif kızgınlıkla.

General o zaman, Lubyenzov'un gerçekten şaşırmış olduğunu anladı ve kendisi de şaşırdı: "Bugüne kadar karşılaşmamızın olanağı var mı?"

Tanya'nın ziyaretinden söz etti adını vermeden; çünkü adını bilmiyordu. Sonra sustu, birden ayağa kalktı: "Sevgili dostum, o zaman senin artık yaşamadığını düşünüyordur!" Alnına vurdu ve tasalandı: "Ah ne kadar yazık!"

Telefon çaldı. General ahizeyi aldı.

Uzaktan gelen bir kadın sesi "101 sizinle görüşmek istiyor" dedi.

General, istihbaratçılar rehberi değiştirdiğinden acele bir göz attı ve hemen ciddileşti, çünkü 101'nci numara cephe başkomutanıydı.

Tümen komutanı mareşale, her şeyin hazır olduğunu bildirdi. Sonra da yeniden alaylarını ve emrindeki topçu birliklerini telefonla aramaya başladı.

General telefon ederken, arada bir ayaklı bir dürbünün konulduğu pencere önünde düşünceli bir biçimde duran suskun, içine kapalı Lubyenzov'a bir göz atıyordu.

General ahizeyi yerine koydu, gülümseyerek Tanya'nın ziyaretinden söz etmeyi sürdürdü: "Senden söz açtığımda yüzünü görecektin. Rengi öyle soldu ki her an bayılabilir diye düşündüm. İlk fırsatta onun yanına gitmelisin. Ve o zamanlar doğrusunu kestiremediğim, keşifçimin gücünü küçümseydiğim için ondan benim adıma özür dile..."

Lubyenzov, bodrumdan dışarı çıktı. Karanlıktı, ılık ve rüzgârlıydı. Çok yakında bir yerde, köprü başında kalmış gözüpek bir bülbül var-gücülüyle şakıyordu.

Bodrum girişinde biri kımıldadı karanlığın içinde.

"Kim var orda?" diye sordu Lubyenzov.

"Benim."

"Ha, sen misin?" Lubyenzov, Kablukov'un sesini tanıdı. "Atlar nerede?"

"Çukura götürdüm onları."

"Yatsan daha iyi olurdu. Ne yapıyorsun burada?"

"Yanınızdayım," diye yanıtladı Kablukov.

Bu alçak sesli yanıt muhafız binbaşısı utandırdı. Emirlerine dikkatle baktı ve "Nerelisin?" diye sordu.

"Ulyanovsklu'yum."

"Saldırı yarın başlıyor."

"Biliyorum."

"Seviniyor musun?"

"Evet."

"Annen baban var mı?"

"Annem var."

"Baban?"

"Şehit düştü."

"Peki, karın var mı?"

Kablukov sustu, sonra "Ona benzer bir şey," dedi.

Tatlı şakımaya kulak kabartan Lubyenzov, "Şu bülbül yaşamak istiyorsa buradan uçup gitmeli," diye düşündü.

"Keşifçiler nerede?"

“Biraz ötede.”

“Gidelim.”

Bağlantı hendeği boyunca yürüdüler, kısa süre sonra keşifçilerin seslerini duymaya başladılar. Keşifçiler hendekte oturuyor, sigara içiyor, alçak sesle konuşuyorlardı.

“Ve evdekilerden kimse, şimdi nerede olduğumu bilmiyor”, diyor-du Mitroşin’in sesi. “Onlar ne biliyorlar ki? Sahra posta numarasını -hepsi bu.”

“Berlin’e saldırının başlayacağını ise hiç mi hiç bilemezler,” dedi Gustçin. “Herkes uyuyor, ikinci düşlerini görüyor. Böyle bir savaş gisini ancak Stalin bilir.”

“Stalin uyumuyor,” dedi Mesçerski. “Şimdi bizi düşündüğünden kuşku yok. Kesinlikle yok.”

“Bir şeyi merak ediyorum,” diye karşılık verdi Mitroşin. “Stalin Yoldaş, daha 1941 yılında radyoda konuştuğunda, savaşı kazanacağımızı ilan etmişti... Bunu biliyor muydu, yoksa yalnızca mücadele ruhunu yükseltmek için mi söylemişti?”

“Biliyordu,” diye güvence verdi Voronin’in sesi karanlığın içinden. “O her açıdan düşünür. Her şeyi, hem ekonomik, hem askerî açıdan hesapladı. Elbette cesareti yükseltmek için de söyledi. Çünkü biz bunu o zamanlar daha bilmiyorduk.”

Oldukça uzun süren sessizliği Mesçerski bozdu: “Savaş boyunca onu çok düşündüm. Geri çekilmeye başladığımızda, onun için çok üzülmüştüm. O zamanlar onu en azından bir dakika için görmek, kaygıya kapılmamasını, her şeyi ama her şeyi yapacağımızı söylemek istemiştım... Sık sık düşüme girdi.”

“Benim de!” diye seslendi Voronin heyecanla. Kısa bir kahkaha attı ve üstüne basa basa ekledi: “O zamanlar, şimdi Berlin önlerinde olacağımızı kim düşünürdü ki? O, yalnızca o biliyordu bunu, başka hiç kimse değil...”

Lubyenzov, yaklaşıp Mesçerski’ye sordu: “Keşif grupları yerlerinde mi?”

“Yerlerindeler” diye bildirdi Mesçerski ayağa kalkarak.

Lubyenzov, “Size bir su hendeğine gitmenizi ve ayaklarınızı sokmanızı öneririm!” dedi. “Yarın çok yürümek zorunda kalacaksınız.”

Askerler çizmelerini çıkararak en yakın hendeğe gittiler.

Hendeğin yanında, dallarla örtülmüş toprak duruyordu. Ağzı uç-

larına doğru genişleyen bölümleriyle ince, uzun namluları gökyüzünden kesin çizgilerle ayrılıyordu.

Lubyenzov, Mitroşin'in sesini duydu: "Of, buraya amma top yığılmış! İnsandan daha çok! Ayağa kalkmak cidden tehlikeli: Birden bu meretlerden biri ateş alır ve kafana bir tane geçer!"

Başlarının üzerinde, çok yükseklerde Alınan uçakları homurdanıyordu.

Lubyenzov, "Bildiri attilar!" diyen Mesçerski'nin sesini duydu.

Kısa süre sonra yüzbaşı elinde bir bildiriyle karanlığın içinden çıktı.

"Burada mısınız, muhafız binbaşı yoldaş?" diye sordu.

Lubyenzov'a bildiriyi verdi. Lubyenzov, ulaşım hendeğinde yere oturdu, bir kibrit çaktı ve bir kahkaha attı.

Gülen yalnız o değildi. Bu bildirimler tüm cepheyi güldürdü. Bir çağrıydı bu: "Bize geçin!" Ve bir geçiş belgesi vardı: "Bize geçenlere can güvenliklerini, iyi beslenme ve doktor yardımı sağlıyoruz."

Bunlar, milyonlarca basılan ve 1941 yılından kalma bildirimler olmalıydı. Şimdi bunlar Oder'de atılıyordu; Almanya'nın başkentine altmış kilometre uzaklıkta, 16 Nisan 1945 gecesinde.

Sovyet askerlerinin kahkahaları Almanlar'ın kulaklarına dahi ulaştı, ne olur ne olmaz deyip makineli tüfekle ateş açtılar.

Bu eğlence kaynağının dışında Mesçerski bir yarım saat sonra bir başka Almanca bildiri buldu. Anlaşılan bunlar Almanlar için atılmış, ama uzaklık iyi hesaplanamadığından Sovyet mevzilerine de düşmüşlerdi. Bildiride Goebbels'in, 9. Ordu askerlerine bir çağrısı vardı.

"9. Ordu askerleri!" diye yazıyordu Goebbels. "Komutanınızı ziyaret ettikten sonra, Berlin'e, anayurdumuzu doğunun barbarlarına karşı savunmayı Almanya'nın en iyi askerlerinin üstlendiği inancını götürüyorum..."

Lubyenzov, su değirmenindeki haberleşme yönetim yerine döndü. Albay Plotnikov alaylardan dönmüş, bir köşede oturuyordu. Tümen komutanı haritanın üzerine eğilmiş, dalıp gitmişti. Zaman zaman kendi kendine homurdanıyor, saatine bakıyordu.

Plotnikov, Goebbels'in çağrısını okuduktan sonra, gülümsedi. O da saatine baktı. Ciddileşerek Seryeda, Lubyenzov, Mesçerski, Nikolski ve orada bulunan herkese, "Evet, 'doğunun barbarları' otuz dakika sonra başlıyoruz," dedi.

Topçu hazırlığı sabah saat beşte başladı ve tüm köprübaşını ta temellerine kadar sarstı. İnsanın kulağı gürültüye biraz alıştıktan sonra, topçu konserinin arasından ağır silâhların derin, gümbürtülü atışları seçilebiliyordu. Anakarargâhın yedek güçleriydi bunlar. Gökyüzünde 'katyuşaların' şimşekleri yeniden yeniden çakıyordu.

Yirmi bin toptan çıkan mermiler, obüsler ve bombalar havada ağır bir şiddetle gümbürdüyörlerdi.

Görünüm, her yanından kızıl ateşler saçan yoğun, külrengi bir tüle sarınmıştı sanki.

Askerler hendeklerin içinde ayakta duruyor, konuşmaksızın bu akıl almaz gümbürtüyü dinliyorlardı. Aralarında, Stalingrad ve Kursk bombardımanlarını yaşayan eski askerler vardı; ama burada görüp duydukları, her şeyi aşıyordu.

Topçu hazırlığı sona ermeden önce, Albay Plotnikov, sol kanatta duran ve tümen komutanının emrine göre ana hücumla önderlik edecek olan alaydaki askerlerinin yanına gitti. Alay sancağını en öne getirmelerini emretti. Sancağı taşıyan, göğsü on madalyalı başçavuş göğüs siperine çıktı. Kendi arkadaşları onu arkadan gözlerken, önünde de topçu ateşinin belki daha çökertemediği bir düşmanın kendisine nişan alabileceğini kestirdiği için dimdik durdu; bir heykel gibi abartılı bir donuklukla.

Hemen ardından Albay Plotnikov göğüs siperine çıktı. Onun görünüşünde vakur denebilecek hiçbir şey yoktu. Huzursuzlukla bir aşağı bir yukarı yürüyor, zaman zaman elini gözlerine siper edip, karşısında yayılmış olan ateş kızılı ve külrengi dumanın arasında bir şeyler görmeye çalışıyordu.

Gerçi buraya adamlarına moral konuşması yapmak amacıyla gelmişti; ama ulaşım hendeklerini dolaştıktan ve yoğun duman tabakasının önünde erguvan rengine bürünen kızıl bayrağı gördükten sonra, konuşma yapmanın gereksiz olduğunu anladı. Arkasında duran, dört yıl önce anayurt savunusu için askere alınmış, binlerce kilometreyi savaş alanları aşarak gelmiş, yaralanmış, donduran soğuklar ve kavurucu sıcaklar görmüş, çizmeleriyle buz ve balçıkla başa çıkmış bu insanların cesaretlendirici sözlerle gereksinimi yoktu.

Bombaların vurduğu yerler uzaklaşıp da topçu ateşi ileriye alındı-

ğında askerlerine dönerek her zamanki ses tonuyla, kısaca, “Gidelim değil mi?” diye sordu.

Ve askerler gittiler. Kısa süre sonra duman bulutlarının içinde kayboldular. Yalnızca arada sırada sisin arasından sancak görünüyordu, hemen yeniden kayboluyordu.

Plotnikov, vakit geçirmeden haberleşme yönetim yerine döndü. Burada her şey son derece gergindi, ancak kimse yüksek sesle konuşmuyordu; ilk raporların ulaşması bekleniyordu. Sonunda general Çetverikov ile bağlantı kurdurttu ve dingin bir sesle, “Durum nedir?” diye sordu.

“İlk hendek alındı,” diye bildirdi Çetverikov kısılmış bir sesle. “İkincisini almak için çarpışmayı yönetiyorum.”

General, sağ kanattaki alayla bağlantı kurdurttu. Albay Semyonov bildirdi: “İlk hendeğe girdim. Gieshof-Mehrin Hendeği ateş saçan bir direniş gösteriyor.”

“Saldırı hedefine ulaş!” dedi tümen komutanı. “Hedefe ulaş, anlaşıldı mı?”

On beş dakika sonra general, Semyonov’u yeniden aradı. Dingin ses tonuna egemen olamadı artık ve birden bağırmaya başladı: “Gri hadım at* diye ne geveleyip duruyorsun? Köyü işgal et!”

Ama general, Semyonov’un raporunu dinledikten sonra, telsizinin başında kamburunu çıkartmış oturan havacıya döndü, “Semyonov! Birazdan kuşlar gelecek. İleri hattını işaretle!” dedi.

Havacı haritaya baktı ve homurdandı: “Hangi karede? Aa!.. anladım!.. Gri hadım at...”

Telsizine bir şeyler söyledi, sonra da izlemek için bodrumdan çıktı. Birkaç dakika sonra gökyüzünde bombardıman uçakları belirdi. Havacı, hoşnut bir gülümsemeyle onlara el salladı, tümen komutanının yanına döndü.

Yakınlarda bombalar patladı. Semyonov aradı ve bildirdi: “Hemen gidiyoruz!”

“‘Tomurcuk’!.. ‘Tomurcuk’!.. ‘Tomurcuk’!..” diye bağıırıyordu telefoncu.

“‘Kehlibar’!.. ‘Kehlibar’!.. ‘Kehlibar’!..” diye bir başkası.

* Rusça’da: Merin.

“‘Sinek’!.. ‘Sinek’!.. ‘Sinek’!..” diye ikisini bastırıldı telsizci.

“Burada ‘Göz’!.. Burada ‘Göz’!.. Burada ‘Göz’!..” diye haykırıyordu bir dördüncüsü.

Telefonculardan biri seslendi: “General yoldaş, o hadım at ele geçirildi.”

“Bunu kim bildirdi?”

“Bilmiyorum.”

General bir kez daha Semyonov’u aradı.

“Köyün yarısını ele geçirdik,” diye bildirdi Semyonov. “Ama komşumun sağından bir makineli tüfek bizi ateşe tutuyor.”

General, sağ komşuyu aradı.

Onların sağından Albay Vorobyov’un tümeni saldırıyordu.

General onunla bağlantıyı kurunca, samimi bir sesle, “Burada Serye da konuşuyor.” dedi. “Niye bize bu kadar kötü davranıyorsun. Senin bölgenin kanadından makineli tüfekler benim sağ kanadıma ateş açıyorlar... Arkadaşım bu kötü! Bize iyi bir komşu gibi davranmıyorsun!..”

Vorobyov’un uzak sesi, kendisiyle konuşanın kim olduğunu öğrenince bal gibi tatlılaştı: “Senin sağın arkada kalıyor! Benim sol kanadım, senin sağın yüzünden açıkta kalıyor!.. Kayıplarım var. Semyonov’una biraz gaz vermek gerek.”

General, kızgınlıkla ahizeyi yerine koydu ve bağırdı: “Çetverikov sağ taburunu güneye çekip Semyonov’a yardım etsin!” Ahizeyi yeniden aldı ve Semyonov’la konuştu: “Semyonov, yoruldu mu yoksa? Belki komuta etmek istemiyorsun? İyi, seni devralabilirim.”

“General yoldaş...” diye söze başladı Semyonov.

“Bir başkasını göndereceğim!” diye sözünü kesti general. “Bana savaşçılar gerek, görevini yerine getir! On beş dakika sonra bana köyün ele geçirildiğini bildireceksin! Komşu karşısında rezil olduk!”

On beş dakika sonra Semyonov, o kahrolası köyün ele geçirildiğini bildirdi. Savunmasında generale, tüm köyün tank kuleleri ve gömülmüş tanklarla bezeli olduğunu anlattı.

Görevdeki keşifçi birliklerinden haberciler geldi.

Her yerde ilk Alman mevzileri ele geçirilmişti. Değişik Sovyet birlikleri demiryolu boyunca ilerleyip onu almışlar. Demiryolu, ikinci savunma mevzilerinin başlangıcını oluşturuyordu. Makineli tüfeklerle donanmış yüksek set ciddi bir engeldi.

General bodrumdan çıktı, Oder’e doğru yürüdü. Burada dallarla örtülmüş tanklar duruyordu.

Nehir kıyısında tank birliğinden bir üsteğmen otların arasında oturuyordu; siyah güderi başlığı elindeydi ve sigara içiyordu. Generali gördüğünde sigarayı hızla attı, çizmesiyle söndürdü, sonra da ayağa kalktı.

General oldukça ağır adımlarla yaklaşıyordu. Tankların üzerinden uzaklara bakarak durdu. Üsteğmen yanına geldi. Tankçı subayın gözlerinde kavgacı ışıltılar parlamaya başladı.

“Sıra bizde mi?” diye sordu.

“Öyle görünüyor,” dedi general.

Üsteğmen başlığını taktı.

“Kararlı hareket et,” dedi general. “Gieshof-Mehrin Hendeği’nin doğu sınırında bir takım istihkâmcı seni bekliyor. Size eşlik edecek.”

Üsteğmen başlığının bağını sıkıca bağladı, “Piyade geride kalmamalı,” dedi.

General geri döndü.

Yanından bir grup esir geçti. Darmadağın ve moralleri bozuk bir biçimde yere bakıyorlardı; bütün bu olup bitenlerden sonra hâlâ canlı olduklarına inanamıyorlardı.

Arkalarında toplar bulunan çekicilerle karşılaştılar; topçular düşmana daha yakın yeni ateş mevzileri alıyordu.

Duman duvarının içinden yaralılar çıkıyordu. Yavaşça, tek sıra halinde hareket ediyorlardı, sanki hâlâ saldırı düzenindeydiler. Generali gördüklerinde, sağ elleri hâlâ sağlam olanlar selâm verdiler.

Biri, “Kendinize iyi bakın general yoldaş,” dedi.

Bir başkası, “Berlin’e vardığınızda bizi düşünün general yoldaş... Belki beni anımsarsınız, adım Mayborod, otomatik tabanca piyadesi. Sizinle bir kez birlikte bir saldırıda ileri hatta gitmiştik.”

General anımsamadı, ama “Ah evet, anımsıyorum,” dedi.

Yaralılar ağır ağır yürümeyi sürdürdüler ve kısa süre sonra gözden kayboldular.

General, haberleşme yönetim yerine döndükten sonra Lubyenzov ona, düşmanın Beauregard tren istasyonu ve Eichwerder köyünden şiddetli top ateşi açtığını bildirdi. Beauregard’ın güneyindeki demir-

yolu ele geçirilmiş, başka bölgeler ise hâlâ güçlü düşman savunmasının elindeymiş.

“Tanklar nerede?” diye sordu tümen komutanı.

Tank birliğinin bağlantı subayı bildirdi: “Hareket noktasındalar.”

General havacıya dönerek: “Onlara yeri hazırlar mısın, ha?”

“Niye yapmayayım?” dedi havacı.

İkisi de haritanın üzerine eğildi; sonra havacı telsizinin başına oturdu, seslenmeye başladı: “‘Sinek’!.. ‘Sinek’!.. ‘Sinek’!..”

General, kolordu komutanını aradı. Haberleşme yönetim yerini değiştirmesine izin verilmesini istedi.

Kolordu komutanı kabul etti. Haberleşme yönetim yerinin görevlileri yürüyerek ilerlediler. Kamyonlar ve atlar arkalarından geldi.

Lubyenzov bu kez bir yel değirmenini seçti; gerçi çok yıkıktı ama yine de ayakta idi. O topçu ateşinden sonra hâlâ bir şeylerin ayakta kalmış olması onları çok şaşırttı.

“Dirençli bir yel değirmeni!” dedi Voronin.

Keşifçiler, ayaklı dürbünü değirmene, eskiden kanatların kesiştiği noktanın hemen üstündeki en üst pencerenin önüne kurdular. Şimdi kanatları yoktu, küçük kıymıklara dönüşüp toprağa düşmüşlerdi.

Duman yavaş yavaş dağılıyordu. Dürbünden bakılınca demiryolu seti görülebiliyordu. Değirmen, yakınlardaki bombardımanla sarsılıyordu. Topçu ateşinin gümbürtüsü yeni dinmişken bir daha kabardı. Koca göbeğini değirmenin çatısındaki merteklerin arasına sıkıştıran üsteğmen Sisiç, telefonla ‘borulara’ hedeflerini bildiriyordu.

Tümen komutanı dürbünden bakıyordu.

Hava kuvvetleri telsizcisi aleti ve adamlarıyla birlikte aşağıda çimenlerde bir bombanın açtığı büyük bir çukurun yanına yerleşmişti, zaman zaman tümen komutanına dönerek “Kuşlara hâlâ gerek var mı?” diye soruyordu.

“Tanklar ilerlemeye başladı,” dedi general alçak sesle ve Nikolski’ye döndü: “Bana Çetverikov’u ver.”

Nikolski, Migayev ile bağlantı kurduktan sonra ahizeyi generale uzattı.

“Migayev,” dedi tümen komutanı. “Birazdan sandıklar senin hatından geçecek. Onları hiç bırakmadan izle. Anladın mı? Hiç bırakmadan!”

Dürbünün başından ayrıldı, tank alayının bağlantı subayının yanına geldi. Saatine baktı, “On bire yirmi var. Seninki kaç?” dedi.

Tankçı subayınki de aynı saati gösteriyordu.

“Saldırı 11’de başlıyor. Düşmanı uçak bombardımanı ile işleyeceğiz; sonra da siz ilerleyeceksiniz. Adamlarına haber ver.” dedi. Sonra aşağı bağırarak havacıya seslendi: “Saat 11’e kadar bombalarını bırakmış olmalarını söyle. Bir dakika gecikme bile olmasın. Yoksa bizimkilerin başına düşerler. Saatini gözden geçir!” Yeniden Nikolski’ye döndü: “Beni Çetverikov’a bağla.” Alay komutanına, ileri hatlarında havacılar için işaretler koymasını emretti.

Bir başka hattan, Semyonov’un orada Alman tanklarının karşı saldırıya geçtikleri bildirildi.

“Hiçbir yerde karşı saldırıya geçmiyorlar, yalnızca Semyonov’da!” diye homurdandı general. Düşman, Semyonov’a bir tabur ve on tankla saldırıyordu.

“Görevini yerine getir!” diye emretti tümen komutanı açık bir dille.

“Düşman uçakları!” diye bağırdı biri aşağıdan. Gökyüzünde yirmi Alman bombardıman uçağı görüldü.

Ortalıkta patlamalar gümbürdüyordu.

“Kendilerine geldi faşistler,” dedi general.

Uçaksavarlar havlamaya başladı. Yakınlardaki bir darboğazda, bir hızlı uçaksavar kulakları sağır edencesine takırdıyordu.

“Umarım ‘Junker’ler bizim tank düzenini bozmazlar,” dedi tümen komutanı, gökyüzüne bakarak.

Bir Alman bombardıman uçağı filosu daha geldi; ama o anda toplanmış beyaz bulut yumaklarının arasından Sovyet avcıları çıkıverdi. Makineli tüfek takırtısı ve kabarıp dinen öfkeli bir motor zırlıtısı doldurdu gökyüzünü.

“Sülün’!.. ‘Sülün’!.. ‘Sülün’!..” diye bağıırıyordu telefoncu.

“Kehlibar’!.. ‘Kehlibar’!.. ‘Kehlibar’!” diye bağıırıyordu bir başkası.

Yaralı taşıyan sağlıkçı erleri değirmenin yanından geçtiler.

“Üçüncü alayı çarpışmaya sokmalı mı?” diye sordu Plotnikov alçak sesle.

“Daha erken,” karşılığını verdi tümen komutanı. “İkinci hat alındıktan sonra, belki o zaman...”

Hava, piyade ve tank kuvvetlerinin işbirliğiyle ikinci ile üçüncü hat öğleye doğru ele geçirildi.

Güneş yakıyordu. Adamların alınlarından ter boşalıyordu. Kesintisiz yedi saatlik çarpışma herkesi olağanüstü yormuştu, ama bir mola vermek düşünülemezdi. Çünkü karşılardaki pek yüksek olmayan tepelerde ve dar su hendeklerinde ikinci savunma kuşağı görünmüştü bile. Üç nişancı hendeği, tel barikatları ve mayın tarlalarıyla dolu koskoca bir savunma hattıydı bu.

Saat 12'de Semyonov'un alayı aradı. Tümen komutanı merakla dinliyordu, tam bir yanıt verecekken kolordu karargâhı telefonla ikinci savunma kuşağının her ne pahasına olursa olsun alınması emrini verdi.

"Emredersiniz!" diye karşılık verdi tümen komutanı.

Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: "Bana az önce Semyonov'un ölümcül bir biçimde yaralandığı bildirildi."

Bir dakika kadar kolordu komutanını dinledi sonra ahizeyi yerine koydu. Ayağa kalktı, kepini giydi ve Plotnikov'a "Oraya gidip arkadaşımızla vedalaşalım mı Pavel İvanoviç? Gün boyunca ona bağırdım, ölümünden bu kadar kısa süre önce." dedi.

Yanağından bir gözyaşı damlası süzüldü; öfkeyle onu sildi ve homurdandı: "Hadi davran Nikolski, hattını çek ve gün boyunca şim diye kadarki gibi arıza yapmamasına bak!.. Savaşmayı öğrendiniz siz!"

Yakınlardaki her yeri sarsan topçu ateşinin gümbürtüsü, cephenin birkaç kilometre gerisinde küçük bir evde uyuyan Tanya'yı kaldırdı.

"Glaşa, canım!" diye uyandırdı yanındaki yatakta yatan hemşireyi. "Başladı! Kalkın!"

Glaşa ayağa fırladı, kulak kabarttı. Birden Tanya'ya sarılarak, kocaman elleriyle onu kendisine bastırıp öptü; bir an için serbest bıraktıktan sonra yeniden sarıldı. Öylece sarılmış, yarı giyinik bir halde, hem korkulu hem de neşeli yüzlerle oturdular. Bu tanıma sığmaz, neredeyse gerçeküstü gürültüye kulak kabarttılar.

Odalarına dalan Marya İvanovna Levkoyeva onları bu durumda buldu.

"Giyinin, giyinin!" diye söyleniyordu 'Toreadors'un ezgişi eşliğinde.

"Çatışma başladı! Be-e-erlin'e!"

Pencereleri ardına kadar açtı.

Köyde insanlar koşuşturuyor, hemşirelerin beyaz önlükleri bir görünüşte bir kayboluyordu. Bir yerlerde Rutkovski'nin sesi bağırıyordu: "Hazırlanın! Herkes istasyonlara!"

Pencerenin önündeki güllerin üzerinde bulunan çiğ damlaları parlıyordu. Ufuk, batıda kızıl bir sise bulanmıştı.

Toplar, ara vermeden ateş ediyordu. Gök titriyor, hava basıncından pencere camları sarsılıyordu. Gökyüzünde bölük bölük Sovyet uçakları batıya uçuyordu. Dokuzarlı sıralar halindeki savaş uçakları, çevrelerinde özgür kuşlar gibi avcı uçakları uçuşuyordu. Motorların homurtusu, topların gümbürtüsünü bastırıyordu. Kadınlar hızla giyindiler; birçok doktor, hemşire ve sağlıkçı erin toplanmış olduğu köyün batı kıyısına koştular.

Tanya burada, ıhlamur ağaçlarının altında, iki araba ve bir kaleskanın durduğunu gördü. Koşumlarından çıkartılmış atlar, arabaların çevresindeki çimenlerde otuyorlardı. Yanlarında gerçek bir çingene kampı kurulmuştu. Yere kilimlerle battaniyeler serilmişti, ama kimse uymuyordu. Göğüslerine yurtlarını simgeleyen renklerde kumaş parçaları dikmiş insanlar ayakta duruyor, batıya bakıyorlardı. Yorumlarda bulunuyor, konuşmalarını şaşkınlık ve hayranlık çığlıklarıyla bölüyorlardı:

"O-lâ-lâ!.."

"Uh-uh!.."

Çocuklar ise çok daha fazla coşuyordu. Dört taneydiler, üç kız ile bir erkek. Yıpranmış ayakkabılar vardı ayaklarında. Sevinçli gözlerini kocaman açmışlar, büyüklerin bacakları arasında emekleyip duruyor, kendilerine özgü dilleriyle bir şeyler geveliyorlardı.

Batı Avrupa'daki hemen bütün ülkelerden insanlar buraya toplanmıştı. Gümbürdeyen topçu ateşi onlara memleketlerinin yolunu açıyordu.

Glaşa, hemen çocuklar için şekerleme bulmak üzere koştu. Tanya, bir zamanlar içinde Lubyenzov'la yeniden karşılaştığı Çohov'un kalesiyle büyük benzerlik taşıyan kaleskaya şaşkınlıkla bakıyordu. Ama Alman çiftliklerinde bir sürü kaleska vardı, üstelik üzerinde bir geyik çizimi bulunması belki de sık rastlanan bir özellik olabilirdi.

Kaleska'nın yanında güzel, sarışın bir kız duruyordu. Mavi gözlerini kocaman açmış, hiç hareket etmeden batıya bakıyordu. Sonra yüksek sesle içini çekerek arkasını döndü ve Tanya'nın bakışlarıyla karşılaştı... Bunun üzerine, yalnızca kadınların birbirlerine bakarken yaptığı gibi, Tanya'yı dikkatli gözlerle süzdü: Tartarak, biraz küçümseyerek ve eksiklikleri zevk ala ala saptayarak.

Tanya'da pek de saptanacak bir eksiklik bulamadı. Karşısındaki kadının güzelliğini kabullenerek ona gülümsedi. Tanya da gülümsemeyle karşılık verdi. Birden karşılıklı büyük bir sempati duydular birbirlerine. Ve yabancı kadın, heyecan içinde parmağıyla batıyı gösterirken, sesleri uzata uzata "O-o!.." dedi.

Tanya da onaylayarak başını salladı, "Memleketiniz neresi?" diye sordu.

Bu "Neresi" yabancı kadına anlaşılan tanıdık gelmişti.

"Hollanda," diye yanıt verdi.

Tanya, "Yakında" dedi ve o da eliyle batıyı işaret etti.

Yabancı kadın da sevinçle başını sallayarak "Ya-kın-da, ya-kın-da!.." diye yineledi.

Bu arada Glaşa çikolata ve şekerlemelerle geri dönmüş, çocuklara dağıtıyordu. Hollandalı kadın Glaşa'ya baktı, birden kızardı. Yanına geldi ve hızla kendi dilinde konuşmaya başladı. Glaşa onu merakla dinliyordu, sonra ellerini iki yana açarak sordu: "Neyin var? Şunu insan dilinde söylesene... Ne istiyorsun, cancağızım?"

"Yüzbaşı Vassil," diye fısıldadı Hollandalı kadın. Hayır, uzun boylu, iyi yürekli Rus kadın asker, sorularını hiç anlamıyordu. Ama Mar-

gareta, yanılmadığını kesinlikle biliyordu. Bu Rus kadın, Borkau çiftliğindeki Yüzbaşı Vassil'in askerleri arasındaki kadındı.

Margareta her ne pahasına olursa olsun Glaşa'yı bırakmak istemiyordu. Bu kadın buradaysa, yüzbaşı da yakınlardadır diye düşünüyordu. Glaşa'dan ayrılırsa yüzbaşının izini büsbütün kaybedeceğini söylüyordu kendi kendine.

Marek'in dün bir grup Çek'le birlikte memlekete gitmek üzere günden yola koyulması ne kadar yazık diye düşündü. Bu kadına ne demek istediğini o anlatabilirdi.

Glaşa, kıza bakarken, bir yandan da onun dolgun, yumuşak saçlarını okşuyor ve acıyarak, "Neyin var senin cancağızım?" diye yineliyordu.

Bir sağlıkçı er koşarak geldi ve Rutkovski'nin hemen toplanma emrini bildirdi. Tanya, kaleskaya son bir kez baktı, başıyla güzel Holladalı'yı içtenlikle selâmladı ve köye geri döndü. Glaşa geriye kalan son şekerlemeleri de çocuklara dağıttı, Tanya'ya yetiştirdi. Margareta onun ardı sıra birkaç adım attıktan sonra durdu, iç geçirdi ve başını iki yana salladı.

Gözlerinin önünden kaybolana kadar iki kadının arkalarından baktı.

Rus kadınlarının durumu ne kadar iyi! Güzel üniformaları ve tabancaları var. Gerçek insanlar, Margareta ve arkadaşları gibi çaresiz ve mutsuz sığınmacılar değil. Belli bir kıskançlıkla güzel Rus kadının arkasından baktı. Bu sırada, kendini avutmak için, Rus üniformasının kendisine de yakışacağını düşündü.

Top ateşi bu arada sona ermişti. Yalnızca arada sırada tek tük tüfek atışı duyuluyor ve gökyüzünde ardı ardına kızıl yıldızlı uçak filoları batıya doğru uçmayı sürdürüyordu.

Sığınmacılar, Sovyet ordusunu ağır ağır, acele etmeden izlemeye koyuldular. Yalnızca Margareta gitmek istemiyordu, hâlâ yüzbaşıya bir yerlerde rastlamayı umuyordu.

Yabancı işçiler, bölük gittikten iki hafta sonra Borkau çiftliğinden ayrılmışlardı. Sabahleyin komşu çiftlikten Belçikalılar gelmişti. Güneye gitmeyi önermişlerdi, çünkü kuzeyde şiddetli çatışmalar olduğu ve Alman birliklerinin hattı yardıkları dedikoduları dolaşıyordu. Elbette, Sovyet askerleri sayısız top ve tankla kuzeye ilerlerken bu dedikodulara kulak asmak gereksizdi. Buna karşın, önlemi elden bırakmayan bu insanlar güneye doğru gitmeye karar verdiler. Ayrıca çiftlik ateşe verilmişti. Bunu kimin yaptığı bilinmiyordu. Belki bir akşam önce Stargard

dolayındaki kurtarılmış köylerden gelmiş Hırvatlar yapmışlardı. Almanlar'ın herhangi bir başarısı söz konusu olmadığı halde, yangından hemen sonra yanlarına katılan İtalyan ve Slovaklar da güneye gitmelerini öneriyorlardı.

Kurtarılmış işçiler, ortadan kaybolan çiftlik sahibesinin atları ve arabalarıyla yola koyuldu. Kısa süre içinde onlara, Oder kıyısında Almanlar'ı yendikten sonra güneye ilerleyen Sovyet birlikleri yetişti.

Margareta gece gündüz uyumuyordu. Caddede duruyor, önünden geçen binlerce insanın arasında Yüzbaşı Vassil'i arıyordu. Arada sırada onun yerini, aşkıyla dalga geçen arkadaşı Margot Mellier alıyordu.

Askerler arasında, yüzbaşı gibi atın üzerinde dimdik oturan ve aynı kararlı gözlere sahip birçok genç adam vardı. Ama onun yüzbaşısı yoktu aralarında.

Daha bu köydeyken Margareta yol arkadaşlarına onlarla birlikte güneye gitme sözü vermişti. Ama şimdi Sovyet ilerleyişi yeniden başlamıştı; bir kez daha tartıştılar ve Rus cephesinin ardından eve, batıya gitmeye karar verdiler.

Margareta, yüzbaşının izini bulma umudunu tümüyle kaybetmişken, birden Glaşa'yla karşılaşmıştı.

Glaşa'nın kendisini anlamamış olmasından dolayı biraz cesareti kırılmış olsa bile, Margareta yine de köye gitmeye ve orada konaklayan askerlere bakmaya karar verdi. Her çiftliğe baktı, sonunda bir nöbetçinin tepkisini çekene kadar. Ancak ona yalnızca sevincenlikle gülümsemi ve Hollanda bayrağının renkleri dikili olan göğsünü işaret etti sürekli. Nöbetçinin bakışları yumuşadı, yine de yola koyulmasını son derece nazik bir biçimde emretti.

Her kamyona dönüp bakıyor, köyün doğu kıyısına giderken gözleriyle karşıdan gelen tüm askerleri tarıyordu. Hayır, yüzbaşı ile askerleri burada değildi.

Dönüşte nöbetçiyle bir kez daha karşılaşınca gözleriyle onu nazikçe selâmladı ve memleketlilerinin yanına döndü.

“Onu bulamadın mı?” diye sordu Margot.

“Hayır.” Margareta üzüntüyle başını salladı.

Margot ciddi bir sesle, “Böylesi daha iyi! Seninle uğraşacak zamanı yok zaten. Savaş sürüyor, mademoiselle. Ruslar'ın dünyada yapacak daha çok işleri var.” dedi.

Margareta somurtarak susuyordu. İş iştir, ama aşk da aşktır.
“Onu asla unutmayacağım!” dedi kızgınlıkla.

Bu arada kamyon ve otobüs konvoyları köyü terk etmişlerdi. Tepeleme çadır ve sandıklarla yüklüydüler. Arabaların birinin üzerinde o güzel Rus kadını, yanında da öteki, Borkau’da karşılaştığı şişman kadın oturuyordu. Margareta ona el salladı. İki kadın selâmına karşılık verdiler.

Arabalar hızla yanlarından geçti, bir yol kıvrımının arkasında kayboldular.

Güzel bir ilkbahar günüydü, kuşlar şakırdıyordu. Gezici hastanenin kamyonları caddeden hızla geçiyor, tümenin ikinci cephe arabalarını solluyorlardı. Kadınlar gurur ve saygıyla gözlerinin önünde bu olup biteni seyrediyorlardı.

Orman ve ağaçlıklar arasından harıl harıl tanklar akıyordu yola. Üstlerindeki örtüleri öfkeyle atıyor ve tepelerinde açılmış kapaklardan askerler yağa bulanmış kafalarını uzatıyorlardı. Ağır topçular ateş mevzilerini terk ediyordu. Trekler ağır silâhları caddenin düzgün asfaltında çekiyorlardı.

Daha önce gizlenmiş, gömülmüş ve ormanlarla yer çukurlarına saklı bekleyen dev gibi savaş makinesi canlanıyordu. Acele ediyor, homurdanmaya başlıyordu. Birnam Ormanı'nın Dunsinan şatosuna hücum ettiği gibi, burada da her şey Berlin'e yöneliyordu. At kişnemeleri, paletlerin gürültüsü, yüksek sesli şakalaşmalar ve iyi niyetli söylenmeler doldurmuştu havayı.

Ormanların içindekileri caddelere kustuğu bu anda, Oder'de yabancı gözlerden gizli toplanan ve artık başarıyla saldıran ileri birlikleri izlemeye hazırlanan güç nasıl da dev gibiydi, anlaşılabilirdi.

"İlyuşam nasıldır acaba?" diye düşünüyordu suskun Glaşa, kaygıyla. "Şimdi ileri hatta ateşli çarpışmalar yaşanıyor kesinlikle!"

Köprü'nün önünde, sonu gelmek bilmeyen araç konvoyları yığılmıştı. Ellerinde kırmızı bayrakçıklarla geçişi düzenleyen subaylar, ilk önce belirli bir saatte savaşa atılmak ve yarıyı genişletmek zorunda olan tank birliklerinin geçmesine izin verdi.

Geriye kalan her şey caddenin kıyısında hareketsiz bekledi. Sonunda tanklar bitmiş, sıra arabalara gelmişti.

Kısa süre sonra gezici hastane de ağır ağır köprü'nün üzerinden geçiyordu. Şimdi üzerinden karşıya geçen insanların nemen hiçbiri, bu köprü'nün özgüllüğünü bilmiyordu. Tahta tabana, tekerlekler için kıyı-lara tampon yapılan yüksekliklere ve geçişi düzen içinde tutan istihkâmcılara kayıtsızca bakıyorlardı. Basit, kocaman bir tahta iskeleden başka bir şey değildi gördükleri.

Gezici hastane akşamleyin durdu ve daha aynı günün sabahında Alman tümen karargâhlarının bulunduğu Oder kıyısındaki bir köye yerleşti. Hemen alayların ilk yardım yerlerinden yaralılar gelmeye başladı.

Yaralıları ilk bakımlarının yapıldığı her zamanki tempolu çalışmaya girişildi. Her zaman aynı işti, ha Belorusya'da ha Berlin önlerinde.

Yaralılar burada ameliyat ediliyor, hemen cephe gerisindeki hastanelere yollanıyordu. Gezici hastanedeki doktorun yaralı dokuların yeniden iyileştirilmesi sürecini gözleme olanağı yoktu; deneyimlerini daraltıyordu bu. Tanya, savaştan sonra büyük bir kliniğe atanmayı istiyordu. Öte yandan, yaralıların burada yalnızca kısa bir süre kalmalarına karşın, herkesi anımsama olanağı bulunmadığına göre çoktan unutulmuş, sağlığına kavuşmuş ya da kavuşmak üzere olan bir hastadan, büyük olasılıkla yaşamını gerçekten kurtaracak ilk bakımı yapmış olana bir teşekkür mektubunun birden çıkıp gelmesi, insanı iki kat sevindiriyordu.

Oder'in batı yakasındayken Tanya, Berlin operasyonu başladıktan bir gün sonra 'arabacıdan' bir mektup aldı.

Kallistrat Yegrafoviç şöyle yazıyordu:

"Çok değerli Tatyana Vladimirovna!

"Şimdi siz orada kesinlikle sürekli batıya doğru ilerliyorsunuzdur ve ben hastane treniyle doğuya gidiyorum. Trendeki insanlar iyi, bana da kötü bakmıyorlar. Biraz önce Voroneş istasyonunda durduk, size bu mektubu yazmaya karar verdim. Önceleri cepheden ayrılmak çok acı gelmişti, son çarpışmaların yaşandığı bu günlerde. Ama şimdi Almanlar'ın eline düşmüş kentlerimizi, köylerimizi gördük, burada da bir anlamda bir cephenin varlığını kavradık. Yurdumuzda yapılacak çok iş var, tek kollular için bile yapılacak bir şeyler bulunur. Bir hemşire bana köyünde tek kollu bir demircinin yaşadığını, son derece kaliteli işler çıkardığını anlattı. Onun herhalde sol eli yoktur, benimse sağ. Belki hemşirenin anlattığı doğru değildir, belki de salt beni teselli etmek için söylemiştir. Ama belki de doğrudur, çünkü çekiçle vurmak basit bir şey, marangozluktan çok farklı; o iş için iki ele ve de akla gereksinim vardır. Demircilik gibi değil işte. Ama yine de sol elimle bir işe yarayabilirim diye düşünüyorum. Burada her şey yıkılmış, yerle bir edilmiş. İnsanların bir bölümü hâlâ porsuklar gibi yer altındaki dehlizlerde yaşıyorlar, ekmeklerini sokaklara kurdukları sobalarda pişiriyorlar. Elbet bu arada buradaki yetenekli insanlar hemen birçok evi yeniden inşa etmişler. İnsanın içinden eline bir balta alıp yardımlarına koşmak geliyor. Ve biz yaralılar, ikiyüzlülükleriyle bize saldırdıkları, Rus halkına acı ge-

tirdikleri ve Sovyet iktidarımıza sorun oldukları için tüm faşistleri lanetliyoruz. Buradaki doktorlar, ameliyatı çok iyi yaptığınızı söylüyorlar, iki parmağım kurtulacak. Size bunun için yürekten teşekkür ediyorum. Size yazdığım için beni bağışlayın, belki benden bir mektup almak sizi hiç ilgilendirmeyecektir. Ben kendim yazmıyorum, arkadaşım yazıyor, o da bir istihkâmcı: Çavuş Alyoşin. Size selâm yolluyor. Sol elimle yazarken hâlâ çok fazla zorlanıyorum. Sık sık neşeli kaleska yolculuğunu, Kızıl Ordu'muzun yaralı askerlerine gerçek bir Sovyet vatandaşı olarak hizmet ettiğiniz gezici hastanedeki ilginizi ve arkadaşlığınızı düşündüm. Berlin'i çabuk alın ve buraya gelin, burada insana gereksinim var. Tarlalar daha ekilmemiş, çocuklar cılız, öyle ki burada da doktorlara gereksinim var. Bu arada lütfen Muhafız Binbaşı Lubyenzov'a da benden selâm iletin. Size bol şans diliyorum.

“Derin saygılarımla

“Çavuş Kallistrat Rukavişnikov.”

Bu mektup Tanya'yı duygulandırdı, ama Lubyenzov'a selâmın yollandığı son satırlar ona derin bir acı verdi. Keşifçiyi unutamıyordu. Öldüğünü sandığı bu adamın davranışları, sözleri, edaları, gülümsemesi, Sovyet insanında yaşayan tüm güzelliklere, cesarete, duruluğa bir beden verir gibiydi.

General Sisokrilov, tümeni saldırı öncesinde ziyaret ettikten sonra karargâhına geri döndü. Saat 5.30'da bir grup subayla birlikte bir toplantının yapılmasını kararlaştırmıştı.

Saat 3'te karargâha vardı. Gün boyu birikmiş kağıtlarına göz atarken, general her dakikada bir kalemlerinin yanında duran büyük siyah saatine bakıyordu.

Sonunda akrep beşe, yelkovan on ikiye ulaşmıştı. Bu saniyede oradaki köprü başında topçu hazırlığı başladı. Burada, cephenin çok gerisindeki karargâhta, ortalık sessizdi. Bir yerlerde daktilolar takırdıyordu. Alt kattaki açık pencereden çalışanların sesleri, telefon konuşmalarından kopuk kopuk parçalar geliyordu. Nöbetçinin, ileri geri yürüyen adımları parke üzerinde çınlıyordu. Nöbetçi, kulübesine giderek devir emri verdi. Yeni nöbetçi eskisinin karşısına geçti, geriye döndü ve elinde tüfek esas duruşa geçti. Eski nöbetçi tüfeğini omuzladı, kaz adımlarıyla nöbetçiler takımının en sonuna geçti. Takım bir sonraki nöbetçiyi devralmak üzere yürümeyi sürdürdü.

Kabaralı asker postallarının yankısı kısa sürede uzaklarda kayboldu.

Saat sabahın beşi. Gökyüzü dupduruydu, ama maviye dönmemişti daha, külrengiydi ve caddeye sis çökmüştü.

Sisokrilov pencerede durarak kulak kabartıyordu... Sanki uzak bir deniz kıyısından gelircesine hafif bir uğultu duyar gibi oldu. Kim bilir belki de yalnızca rüzgârın sesiydi bu.

Yanına çağırdığı subaylar yan odada bekliyordu. Yumuşak, büyük koltuklarda otururlarken içleri geçmişti. O sırada biri cephenin 'başladığını' söyledi. Yerlerinden fırlayarak ardına kadar açık pencerelere koşular. Dışarıda yalnızca sisli bir sabah görülebiliyordu. Caddede nöbeti devreden takım yürüyordu.

Subaylar yeniden yerlerine oturdular, ama uyuklamıyorlardı artık. Alçak sesle ve heyecanla konuşmaya başladılar. Bir hafta önce, özel bir emirle, çarpışan birliklerinden buraya gönderilmişlerdi, şimdi de öylece oturup değişik soru çizelgeleri doldurmak zorunda kalıyorlardı.

Bir albay, Sisokrilov'un emir subayı, kapıyı açtı ve onlara seslendi: "Lütfen çalışma odasına!"

General, onların adımlarını duyunca arkasına dönerek pencereden uzaklaştı, subayları başıyla selâmlayarak onlara oturmalarını işaret etti.

Toplantı başlamıştı, zaman ilerledikçe subayların şaşkınlığı artıp duruyordu.

Savaş Danışma Kurulu üyesinin onlara yönelttiği sorular biraz sıradışıydı. Herkesin tek tek eğitimleriyle, partili olup olmadıklarıyla ilgileniyordu. Almanya'nın tarihiyle ilgili çeşitli sorular soruyordu. Sanki gerçek bir sınavdaydılar. Bir üsteğmene Kont Bismarck'ı sordu ve Almanya'yla işbirliğine ilişkin bir problem. Üsteğmen biraz sıkılarak Bismarck'a Jünkerliğin temsilcisi olarak sıcak bakmadığı, ancak bir işbirliği söz konusu edilirse kendi düşüncesine göre bunun ilerici bir sorun olacağı yanıtını verdi.

General, subayların yanıtlarını dikkatle dinledi, her birinin yüzünü en ince ayrıntısına kadar inceledi. Önemli birer komutan ve politik sorumlular olmalarına karşın, aralarında bir generalin de bulunduğu subaylar sıkıntılıydı. Savaş Danışma Kurulu üyesine duydukları tüm saygıya karşılık, yine de bu tarihî günlerde kendilerini birlikleri ve şubelerinden ayırdığı için ona kırgındılar. Şu anda çarpışmalardan daha önemli ne olabilirdi?

Saat altıda emir subayı içeri girdi ve bildirdi:

“Tercümanlar geldi.”

General, onları da odaya aldı.

Başlarında barışa özgü ahududu rengi şeritli piyade kepleriyle yepyeni üniformalı yirmi genç asteğmen odaya girdi. Aralarında kızlar da vardı.

Öğrenimlerini daha yeni bitirmiş, Moskova'dan uçakla gelmiş askerî tercümanlardı bunlar. General ile subayları gördüklerinde sessizliğe gömülerek esas duruşa geçtiler. Açık pencerelerden içeri giren taze esinti, kızların keplerinin altından çıkan saç bükümlerini neşeyle dalgalandırıyordu. Gençliğin gelmesi, Savaş Danışma Kurulu üyesinin ciddi çalışma odasını canlandırdı.

General, konuşmaya başladı: “Yoldaşlar! Daha sonra açıklayacağım listeye seçtiğim kişiler, değişik Alman kentleriyle bölgelerinin komutan ve komutan yardımcıları olarak atanacaklardır. Komutanlıkların bütçeleri onaylandı, onlar elinize geçecek. Burada karşınızda gördüğünüz tercümanlar, komutanlıklara bölüştürülecek. Kadro şubesi sizinle çalışacak elemanları seçecektir. Yeni türden görevler yerine getirmek durumunda kalacaksınız; bunlar savaştakinden çok farklı olacaktır. Her yerde huzur ve düzeni sağlamak zorundasınız. Alman emekçileri

için besin sağlamayı örgütlemek ve gereksinilen maddelerinin ulaşmasını düzenlemek zorundasınız. Aynı anda, aktif faşistlerin her türden so-ruşturulması ve tutuklanmasıyla, Alman halkını bağımsız davranmaya özendirin; hızla kurulması gereken demokratik partilerin ve sendikaların oluşturulması çalışmalarını destekleyin. Sovyet geleneğimize uygun olarak dikkatinizi öncelikle çocukların beslenmesine yöneltin. Savaşı ötekiler sona erdirecek. Siz şimdiden yarı yarıya barış dönemi subayları sayılırsınız. Barışı kurmaya başlayacaksınız. Herhangi bir sorunuz var mı?” Orta yaşlı bir binbaşı, generalden kendisini bu yeni görevden bağışlamasını ve alayına geri göndermesini istedi.

“Neden?” diye sordu general.

Binbaşının alnı küçük ter damlalarıyla doldu.

“Öyle sanıyorum ki,” dedi, “Almanlar’a karşı hümanizm... göstermek için yeterince olgunlaşmadım daha.” Sustu ve Savaş Danışma Kurulu üyesinin yanıtını bekledi. Ama Sisokrilov sustu, binbaşı açıklamasını sürdürmek zorunda kaldı: “Almanlar oğlumu öldürdü...” Savaş Danışma Kurulu üyesi hâlâ susuyordu. “Tek oğlumu. Ben Leningradlı’yım. Orada her şeyi yaşadım... İşgali... Nevski Prospekt’teki cesetleri...”

Binbaşı yeniden sustu. Oda öylesine derin bir sessizliğe büründü ki bir kızın iç çekişi açıkça duyuldu.

Savaş Danışma Kurulu üyesi boğuk bir sesle, “Gereksiz bir konuşma!” dedi.

Sessizlik daha da arttı. Sorunun bu yola dökülmesini gerçekten de odada bulunan hiç kimse beklememişti. Görevi reddettiği için binbaşyı yargılamaya da kimse eğilimli değildi.

“Faşistlerin yaptıklarını unutmamak gerekiyor,” diye sözlerini sürdürdü Savaş Danışma Kurulu üyesi. “Ve biz kimsenin bunu yapmasına izin vermeyeceğiz. Alman halkının sorumluluğunu da almıyoruz. Ama Alman halkını faşizmle özdeşleştiremeyiz. Bunu, Stalin yoldaşın açıklamasından biliyorsunuz; bir üyesi olarak parti kararlarını kendiniz için bağlayıcı görmemeniz ve asker olarak başkomutanın emirlerini saymanınız hoş görülemez. Bu sorunu iyi düşünün ve yarına kadar kesin kararınızı emir subayım aracılığıyla bana bildirin.”

Telefon çaldı. General ahizeyi kaldırdı, bir süre dinledi, sonra yüzü aydınlandı, hatta bir kez kısa bir kahkaha attı; gülerken katı ağzı gizli iyi yürekliliğini ele verdi.

“Alman cephesinin ilk hattı yarıldı,” dedi ve subayların gitmesine

izini verdi.

General yalnız kaldığında, daha önce ayırt etmediği bir mektubun durduğu masaya takıldı gözü. Emir subayı içeri girdiğinde oraya bırakmış olacaktı.

Yan odada, generalin yanına çağırdığı ya da kendiliğinden kalkıp gelmiş yeni ziyaretçiler bekliyordu. Aralarında aktif subaylar, levazım albayları ve politik sorumlular vardı. Arada bir haberleşme yönetim yerinde bulunan komutanla konuşuyordu. Komutan, saldırının başarıyla sürdürüldüğünü, ancak Almanlar'ın canlarını dişlerine takarak kendilerini savunduklarını bildirdi. Büyük sayıda top ile tank yılmışlar. Hava güçleri aralıksız Sovyet mevzilerini ve ileri hatları bombardımana tutuyormuş.

Bu konuşmaları sürdürürken generalin bakışı durmadan o zarfın üzerindeydi; sonra birden düşüncelerinin kendine, "Bu mektup burada olmasaydı daha iyi olurdu..." dediğini ayırt etti.

Ancak o mektup oradaydı ve ısrarla dikkatini üzerinde toplayarak yanıt istemekteydi.

General kendini yenerek onu açtı.

Karısı yazıyordu:

"Canım! Son haftalar boyunca, nedendir bilinmez, Andryuşa için çok kaygılanıyorum. Eskiden de düzensiz yazardı, ama şimdi yazmayı tümünden bıraktı. Sen de sustun, artık bana telefon açmıyorsun. Yine yakındığım için kızacaksın biliyorum. Bağışla! Saldırı öncesi hazırlıklarda bulunduğunuzu ve mektup yazmaya zamanınızın olmadığını biliyorum elbet. Ancak özellikle birkaç günden beri çok huzursuzum. Dün NKO'yu* aradım ve Aleksander Semyonoviç'i ziyaret ettim; incelik göstererek arabasını gönderdi. Herhalde salt benim aptalca bir kuruntum olacak, ama benimle oldukça tuhaf konuşuyor gibi geldi. Yüzüme bakmadı ve sorularıma, ilgisiz sayılmasa bile, ayrıntılı yanıt vermedi. Seni çalışma odasından aramak için izin istedim. Ancak o senin hareket halinde olduğunu ve bağlantı kurma olanağı bulunmadığını söyledi. Sonra on kişiyi, bir sürü generali yanına çağırdı. Bana öyle geldi ki, yaşlı bir kadının kuruntularına kızma, sanki bunu, benimle konuşmak zorunda kalmamak için özellikle yaptı. Ve bütün arkadaşların, hatta, haksızlık etmemek gerek, eskiden beni sık sık ziyaret eden ya da telefon açanları da, son zamanlarda çok seyrek geliyorlar.

* Halk Savunma Komiserliği.

“Sana yalvarırım, bana Andryuşa’nın nasıl olduğunu yaz. Anya.”

“Ona yanıt yazmak gerek,” diye düşündü ama aklına tek bir şey bile gelmedi. Ve kim bilir kaçınıcı kez olduğu gibi Sisokrilov kendi kendine söylendi: “Hayır, bunu enine boyuna düşünmek gerek, öyle tepeden inme yazılamaz ve...”

Nişan önerilerinin bulunduğu dosyayı kendine çekti. Dalgınlıkla onlara göz gezdirdi. Piyadelerin, topçu ve havacıların kahramanlıklarını okudu. Sıkışık, çoğu anlaşılmayan cümlelerde general, savaşın dinmek bilmez nabzını duyumsadı. Adlarla soyadları gözünde, cephe yollarında önünden geçen ya da karanlık hendeklerden ve dallarla kurulu çadırlardan kendisine bakan yabancı, göz tanışığı kişilerin silik görüntülerini canlandırıyordu.

Arada bir tanıdık adlara da rastlıyordu: Krassikov... Altdamın operasyonu nedeniyle 2. dereceden Kutusov nişanına öneriliyordu: “Taburu saldırıya götürdü”... Tanınmış bir karargâh subayı için özel bir iş değildi ve bunun için bir general nişanı vermek tümüyle yersizdi. “Cesaret” madalyası daha uygun olurdu, ama bu da bölük komutanı ya da tümen komutanı için olurdu ancak. Özellikle, her şeyin yoluna konmuş olduğu 20 Mart akşamında yapıldığı ve Almanlar’ın Altdamın’da yalnızca güçsüz bir birlik bırakmış olmaları da göz önünde bulundurulursa.

Sisokrilov, önerilerin sıralandığı listeyi, bitirmeden bir yana itti.

Operasyonları dingin ve bilinçli bir biçimde yukarıdan yönetmek yerine özel bir zorunluluk olmadığı halde birliklerinin başına geçen kimi üst düzey komutanların bu gereksiz, çoktan tarihe karışmış tutumlarından hiç hoşlanmıyordu. Belirgin bir kişisel cesaretle üzeri örtülmesi amaçlanan bir kendini koyverme sayılırdı bu. Böyle bir şey mücadeleciler bir yaradılıştan kaynaklanmıyor, tersine, yönetme yeteneksizliğinden, yönetmenin getirdiği sorumluluk ve ağır görevlerden belirli ölçüde kaçınmaktan ileri geliyordu.

Krassikov’un davranışları son zamanlarda Sisokrilov’un hiç hoşuna gitmiyordu. Tek tek bir dizi gözlemden kaynaklanan belirsiz bir huzursuzluk duyuyordu. Bu türden her yeni gözlem, Krassikov’un bu sıralar başka, büyük olasılıkla da kişisel şeylerle uğraştığı için daha şevksiz çalıştığına ilişkin kanısını güçlendiriyordu. Sisokrilov, olgunlaşmış düşünceler sonucunda kararlar almaya alışkın olduğu için, şimdilik el koymak yerine gözlemlerini sürdürüyordu.. Eski bir parti yasası, suçlunun

önce dinlenmesi gerektiğini söylüyordu. Savaş Danışma Kurulu üyesinin vakti yoktu şimdi. Üstelik gerçeği söylemek gerekirse, büyük zafer anı sırasında, zafer öngününde, ıvır zıvırla oyalanmak istemiyordu.

“Bu sorunu biraz erteleyelim,” diye karar verdi general; “savaşın zaferle sonuçlanmasına kadar.”

Ortalık çok sessizdi, generale de çok sessizmiş gibi geldi. Çünkü bütün dünya soluğunu tutmuş, Oder'deki savaş gürültüsüne kulak kabartıyordu.

General, daha dün gördüğü ve konuştuğu askerlerle subayları anımsadı. Bu insanlar şu anda Alman mevzilerine hücum ediyorlardı. “Vatan için! Stalin için!” sloganlarıyla parti sorumluları ve yüzbinlerce asker şimdi Berlin’e ilerliyordu. Evet, Stalin her şeyi öyle düşünmüştü ki, büyük kayıplar vermeden düşman başkentine gireceklerdi. Komutanlara, araç gereç konusunda cimri davranılmamasını, ama insanlar konusunda sakıngan olmalarını, Alman savunma ateşinin, Berlin’i alacak orduya ayrılmış güçlü, dev teknik araçların bütünüyle bastırılmasını emretmişti.

O uzun cephenin tümündeki yüzbinlerce insan gibi Sisokrilov da şimdi Stalin’i düşünüyordu. Halkının öğretmeni ve liderinin yaşamındaki en büyük görevlerinden biri şu anda yerine getirilmişti.

General Sisokrilov, Stalin’in Berlin operasyonuna ilişkin plânını iyi biliyordu. Komutanların Kremel’de yaptıkları toplantıda Stalin’in geliştirdiği bu plânın ne kadar açık ve kusursuz olduğu anlatılmıştı kendisine. Bu plânın gerçekleştirilmesi için gecenin korumasında büyük askeri birlikler yürüyor, topçular getirilmiş, uçak filoları yeni üslere uçuyordu. Karanlık atölyelerden takırdayarak yeni hücum tankları çıkıyordu. Bantlardan yeni kamyonlar, yola çıkmaya hazır tren vagonlarının bulunduğu geniş fabrika avlularına iniyordu. Giyim fabrikalarındaki kadınlar gri kumaştan uniformalar dikeyordlardı. Yedek birlikler, gözden uzak ikinci cephe nişan alanlarında, Berlin cephesindeki tümenleri için destek güçler hazırlıyorlardı.

Yüzbinlerce kişi, ayırımında olmadan –çünkü işlerinin somut işlevi katı ‘savaş gizi’ sözcüğünün arkasında gizliydi– Stalin’in savaşın son büyük çarpışmasına ilişkin plânını gerçekleştirmek için çalışıyordu.

Ve her yerde Stalin’in denetleyici, sakın, keskin bakışı, bu hazırlıkların çok sayıdaki değişik parçalarına, milyonlarca insanın devasa işine ulaşıyordu. Avcı uçaklarının konstrüksiyonları, yeni bir silâhın kalibresi, piyade bölüklerinin taktiği, cephe komutanlarının generallik yetenekleri,

dünyanın politik durumu ve askerlerin ekmek, tütün gereksinimlerinin giderilmesi; bütün bunlar başkomutanın gösterdiği özenin öğeleriydi.

Sisokrilov, Stalin'i görme olanağını her bulduğunda, sevgi, gönül borcu ve elinde olmayan hayranlık karışımı tuhaf bir duyguya kapılıyordu. Bu usta öğretmenin yargılarının çok yönlülüğüne, pırıltılı açıklığına, soğukkanlı karar verme gücüne hayran kalmamak elde değildi. Stalin'in, karşısına çıkan her sorunda, başkaları için beklenmedik yeni, sonuç olarak büyük önem ve belirleyicilik taşıyan yönler bulma gibi büyük bir yeteneği vardı. Bir sorunu acımasızca irdelediğinde, birden her şey açık ve anlaşılır olurdu. Ne kadar karmaşık da olsa, her sorun dengeli ve parlak bir ışıkla aydınlatılmış gibi olurdu.

Stalin'e benzemek olanaksızdı.

Fakat ondan öğrenmek, yaptığı her şeyi Stalin'in öğreti ve yönetme yöntemiyle uyumlu hale getirmek; Sisokrilov'un ve büyüklü küçüklü tüm partililerin hedefiydi.

Berlin'e hücumla geçen Sovyet tümenlerinin karşısındaki 9. Alman Ordusu, Busse Piyade Birlikleri'nin generali komutasında çarpışarak çekilmeye başladı. On altı tümeni ve sayısız yedek, sınır koruma, polis, işçi, istihdam ve halk hücum taburunu savaşa sokan SS-Obergruppenführer* Kleinheesterkamp'ın komutasındaki 5. SS-Dağ Avcıları Kolor-dusu, SS-Obergruppenführer Eckeln'in komutasındaki 11. Tank Kolor-dusu, 56. Tank Kolordusu ve 101. Ordu Kolordusu'ndan oluşuyordu. Alman Başkomutanlığı, büyük kayıplara uğrayan ve Sovyet hücumunun baskısıyla geri çekilen bu tümenleri desteklemek için art arda 23. Motorize SS Tümeni'ni, 11. Motorize SS Tümeni'ni, 'Münchelberg' Tank Tümeni'ni, 'Kurmark' Motorize Tümeni'ni, 152. Piyade Tümeni'ni, 18. ve 25. Motorize Tümeni'ni ve 'Hitler Gençliği' Tank Avcısı Tugayı'nı savaşa soktu. Wimmer Hava Kuvvetleri'nin komutanı olan generalin emrindeki Birinci Pilot Eğitim Tümeni lağvedilerek piyadeye dönüştürüldü ve savaşa katıldı.

Sovyet tümenleri ara vermeden düşmanın savunma mevzilerine saldırıyordu.

Bu türden ne kadar da çok vardı! Sonu gelmek bilmiyordu. Almanlar tüm bölgeyi eşmiş, sayısız mayın tarlası haline getirmiş ve dikenli

* Obergruppenführer: Manga üstsorumlusu -çev.

telle örmüştü. Çiçek açmış elma ağaçlarından oluşan barikatlar yolları kapatıyordu.

Sovyet birlikleri, birinci savunma hattındaki üç güçlü savunma kuşağını yardıktan sonra, Wriezen'den güneye ve güneydoğudan Kunersdorf üzerinden Seelow dağlarına uzanan ikincisine ulaştılar. Bu hat, Oder'deki savunma kuşaklarını asker ve silâh gücü olarak kat kat aşarken, Friedlaender su arkı, Quappendorf Kanal'ı ve Seelow dağlarına dayanıyordu. Saldırının hızı burada yavaşladı ve bu hemen ana karargâha bildirildi. Başkomutan bunun üzerine plânının ikinci bölümünü devreye soktu. Güneyden saldıran Birinci Ukrayna Cephesine, bir sıçrama yaparak Alman başkentinin güney girişi önlerine gelmesini emretti. Stalin, aynı zamanda İkinci Belorusya Cephesi'ni saldırıya kattı. Oder'i geçtikten sonra, 3. Alman Ordusu'nu ezerek Birinci Belorusya Cephesi'nin kuzey kanadını koruyacaktı.

Büyük Başkomutan'ın plânına uygun olarak bu üç cephenin devasa, hızlı ve çevik operasyonu gitgide gelişerek yayılıyor, yayılıyor, Mecklenburg, Brandenburg ve Saksonya eyaletlerini kapsıyordu. Sovyet Ordusu dalgalanan, gümbürdeyen, patlayan büyük, hırçın bir sel gibi bu üç eyaletin üzerinden geçiyordu.

Saldırının üçüncü gününde General Seryeda'nın tümeni, Almanlar'ın bir kaleye dönüştürdüğü Wriezen'e saldırdı. Wriezen kalesi, bu hattın Almanlar'ın ikinci savunma kuşağının temel taşı durumundaydı.

Askerler, Wolziehn Deresi'ni Alman ateşi altında geçtikten sonra, yeni kanalın batı kıyısından ve demiryolunun sol kanadından gelen düşmanın şiddetli ateşiyle karşılaştılar. General, burada kısa bir topçu hazırlığından sonra yeni kanalı geçen üçüncü alayını devreye soktu. Alay, iki yüz esir alarak otuz top ele geçirdi; aına sonra hücum tıkanı. Eski kanalın batı kıyısından ve Bliesdorf'taki güçlü savunma mevzilerinden öfkeli bir top ve makineli tüfek ateşi patlamıştı. Wriezen kentinin güney kıyısında askerler evlerin içine gizlenmiş topların açtığı ateşle yüz yüze kalıyorlardı.

General, saldırı geciktiği için alay komutanına telefonda kızdı ve Lubyenzov ile birlikte kendisi alaya gitti. Küçük bir salla yeni kanalı geçerek top ateşinden hallaç pamuğuna dönmüş batı kıyısına geçtiler.

Alman makineli tüfekleri var gücüyle takırdıyordu.

"Yat!" diye emretti General Seryeda.

Lubyenzov, tüm birliktelikleri boyunca, tümen komutanının ikinci kez yere yattığına tanık oldu. Bir dakika yattıktan sonra başını yavaşça Lubyenzov'a çevirdi ve "Boşuna kaygılanmışım. Ateş gerçekten de..." diyerek sustu. "Korkunç olan belki de yalnızca Berlin önlerindeyken ölmek zorunda kalmak..."

Bu sözlerden sonra kendini ayağa kalkmak için zorladı, alay komutanının savaş yönetim yerine vardılar. General burada Lubyenzov ile topçu gözlemcilerine, Almanlar'ın ateş mevzilerinin kesin konumlarını bildirmelerini emretti. Gerekli veriler hazır olduğunda, kendi savaş yönetim yeriyle telsiz bağlantısı kurdu. Hava desteği istedi ve hedef koordinatlarını verdi.

Bombardıman uçakları görüldü, Bliesdorf kentini yerle bir ettiler. Bombardımandan sonra Almanlar kısa bir süre için sustu. Ama Sovyet askerleri yeniden saldırıya geçtiklerinde, düşman makineli tüfekleri daha az sayıda olsa da yeniden ateş etmeye başladılar. Almanlar'ın sağlam mevzilendiklerinden kuşku yoktu.

General, karanlığı beklemeye ve geceleyin yeniden saldırmaya karar

verdi. O sırada düşman birden ateşi kesti.

Taras Petroviç şaşırarak sahra dürbününden baktı. Güneyden Bliedorf'un içine bir Sovyet piyade dalgası akın ediyordu. Hattı yaran komşu tümen olmuştu.

"İşte, teşekkür ederim!" diye mırıldandı general ve alnındaki teri sildi.

Askerler ilerleyerek eski kanalı geçtiler. Wriezen'in güney kıyısında çarpışma yeniden alevlendi.

Kente girişler güçlü bir biçimde korunuyordu ve sık aralıklarla mayınlarla döşenmişti.

Toplar getirildi, Alman mevzileri düzenli bir biçimde ateşe tutuldu.

Lubyenzov, keşifçilerle birlikte piyadenin ulaşım hendeklerindeydi. Akşamleyin yanlarına karşı saflara geçerek alaya teslim olmuş bir Alman kaçağı getirdiler. Mayın tarlalarını nasıl geçtiği akıl almaz bir şeydi; ama birden elleri havada hendeğin önünde durmuş, Rusça "Teslim oluyorum" demişti.

Genç sayılamayacak bir askerdı, ciddi bir yüzü vardı ve astsubaydı. Sakin, hatta biraz muzaffer bir ifadeyle adının Willi Klaus olduğunu, istihkâmcı olduğunu anlattı. Kentin güneyindeki mayın tarlasını kendisi döşemişti.

Bir an sustuktan sonra, düşman safına geçmedeki amacının Ruslar'ı güvenli bir yoldan mayın tarlasından geçirmek olduğunu söyledi.

"Bu kadar kurban yeter!" dedi.

Lubyenzov dikkatle, bu kararlı ve ciddi yüzdeki mimiklerin oyununu izliyordu. Alman'a, savaştan önce ne iş yaptığını, Hitler rejiminden önce hangi partiye bağlı olduğunu sordu. Klaus'un bir zamanlar işçi olduğu, tornacılık yaptığı ve Berlin'de doğduğu anlaşıldı. Partisizmiş, ama komünistlere sempati duyuyormuş.

Lubyenzov, Oganyesyan'ı çağırttı ve Alman'la uzun süre konuştu.

"Karar vermek çok zor ama bu insan dürüst davranıyorsa benziyor," dedi sonunda Oganyesyan, muhafız binbaşısıya.

Lubyenzov, esiri Oganyesyan ile keşifçilere emanet ederek, aralarındaki konuşmayı general ile Plotnikov'a anlatmak üzere tümen komutanının yanına gitti. Klaus dürüst bir insan izlenimi veriyor, gereksiz kan dökülmesini engelleme isteği bu koşullar altında insanî ve doğal bir istem olarak görünüyordu.

"Belki de riske girmeye değmez?" dedi general düşünceli bir biçimde.

Plotnikov gülümsüyordu: “Alman bir Sussanin olduğunu mu düşünüyorsun?”

“İvan Sussanin*?” Lubyenzov güldü. “Hayır, bence burada bambaşka bir şey söz konusu. General yoldaş, denememe izin verin.”

General başını salladı.

“Peki, dene. Keşifçiler ve bir piyade bölüğü onunla birlikte gidecek. Yanına iki üç istihkâmcı al. Sisiç ile topçu desteğini konuş. Ama dikkatli ol, İvan’ı gözden kaçırma.”

Lubyenzov, ileri hendeğe doğru yola çıktı. Orası sessiz ve karanlıktı. Askerlerin hendeğin yanında kurdukları bir korunaktan hafif bir ışık sızıyordu yalnızca. Lubyenzov; Alman esir, Oganyesyan, keşifçiler ve merakından gelmiş alay komutanıyla birlikte bu korunağa girdi.

Lubyenzov, komutana, tümen komutanının plânlanmış eylem için bir piyade bölüğünü hazır etmesi emrini ilettili. “Eğer sakınmazsanız yanlarına bir hafif makineli tüfek verin,” diye ekledi.

Eylemle çok ilgilenen komutan, Lubyenzov’a alayındaki en iyi bölüğü yollayacağına söz verdi. Gitmesiyle birlikte, onun gönderdiği tabur komutanı geldi; geniş kahraman göğsünde iki kırmızı bayrak nişanı takılı olan gerçek bir atletti bu.

“Almanlar yavaş yavaş akıllanıyorlar,” dedi başıyla Klaus’u işaret ederek.

Tabur komutanı, muhafız binbaşısıya, eylem için seçilmiş bölüğü alarına geçirdiği, az sonra burada olacaklarını söyledi.

“Ben kendim de giderdim,” diye ekledi. “Ama alay komutanı izin vermiyor.”

Lubyenzov, topçularla ateş sinyali üzerine anlaştı: Bir kırmızı ile bir yeşil fişek.

Saat gece ikide her şey hazırıldı.

“Klaus,” dedi Lubyenzov ayağa kalkarak. “Bizi aldatırsanız başınıza ne geleceğini biliyorsunuz değil mi?”

Klaus ayağa kalktı, Oganyesyan’ın sözü sözüne çevirdiklerini dinledi ve “Elbette” dedi.

Sabırsızlıkla bekliyordu, ama sakindi.

Lubyenzov iki el bombasını örtücü üniformasının göğüs cebine

* Ortaçağda yaşamış, 1613 yılında köyünü saldırısından korumak üzere Polonyalı bir müdahaleci birliğini bataklığa götüren bir Rus halk kahramanı.

soktu, yan cebinden tabancasını çekti ve eşliğindekilerle birlikte korunaktan çıktı.

Gökyüzü yıldızlarla bezeliydi. Hendekte keşifçiler ve piyade bölüğünün askerleri yere çökmüşlerdi.

Bölük komutanı olan bir üsteğmen, Lubyenzov'a bölüğünün harekete hazır olduğunu bildirdi.

Lubyenzov, "Sırt çantaları, yemek takımları ve başka her şey burada kalıyor. Şimdi piyade değil keşifçisiniz," diye emretti

Askerler, eşyalarını hendeğin tabanına bıraktılar.

Lubyenzov, onlara yürüyüş düzenini anlattı. En uçta Alman yürüyecekti -askerler Alman'a baktı-, ardından Lubyenzov, onun ardından da kol düzeninde keşif birliğinden adamlar gelecekti, en sonda ise piyadeler. Konvoyun sonunu Lubyenzov'un vekili Voronin oluşturacaktı. Onun emirleri muhafız binbaşının emirleri gibi tereddütsüz yerine getirilecekti. Havada bir aydınlatma fişeği görülür görülmez herkes yere yatacak ve bir sonraki emre kadar hareketsiz kalacaktı.

Klaus, Lubyenzov'a soran gözlerle baktı, o ise başını onaylayarak salladı.

Harekete geçtiler. Önce caddede yürüdüler, sonra sola, çalılıkların arasına daldılar.

Lubyenzov, "Geride kalmayın!" diye arkaya iletilmek üzere Mitroşin'e emir verdi. Mitroşin emri ilettili: "Geride kalmayın!"

Makineli tüfek kayışının hafif gıcırtısı duyuluyordu.

Klaus, Lubyenzov'a döndü ve eliyle yeri işaret etti. Lubyenzov anladı, ortalıkta koyu tepelikler vardı: Mayınlar.

Klaus yavaşladı. Bir an için durdu, ardından daha güvenli adımlarla gökyüzünden keskin çizgilerle ayrılan bir fabrika bacasına doğru yürümeye başladı. O anda birden makineli tüfekler patırdamaya başladı ve aydınlatma fişekleri ateşten yılanlar gibi havada uçtu.

Klaus, keskin bir sağa dönüş yaparak "Yavaş!" dedi.

"Daha yavaş!" diye yineledi Lubyenzov Mitroşin'e, o da ötekilere ilettili: "Daha yavaş!"

Bir patates tarlasını geçiyorlardı. Klaus, arada sırada duruyor, banliyö evlerinin silüetlerini daha iyi görmek için çömeliyordu. Yeniden aydınlatma fişekleri gökyüzüne yükseldi ve herkes kendini yere attı. Lubyenzov, başını kaldırarak yerde yatan askerlere baktı. Üzerlerinde yeşil

bir ışık yayılıyordu. Küçük, gri toprak tepeliklerine benziyorlardı, ama Lubyenzov yine de Almanlar'ın onları ayırt etmemelerine şaşıyordu. Yine de düşman mayın tarlalarının herhalde geçilemez olduğunu düşünüyordu, özellikle de geceleyin. O yandan biri gelmeye kalksa mayın patlamaları bu babayığidi belli ederdi nasıl olsa.

Işık söndüğünde yürümeyi sürdürdüler. Sonra Klaus yeniden durdu, yere eğildi ve bir şey aradı.

“Yatın!” diye fısıldadı Lubyenzov.

“Yatın!” diye fısıldadı Mitroşin.

Patates tarlası bitmişti. Tarlayla bitişen yüksek, yumuşak çimenle kaplı bahçeler vardı. Klaus, tarlanın kıyısı boyunca sürünerek ilerliyor ve arıyordu. Lubyenzov, onun dibinden ayrılmıyordu.

Klaus, uzun süre sonuçsuz aradı. Eliyle dikkatle çimenleri arıyordu. Sonunda derin bir solukla rahatladı.

“Burada!”

Çimenlerin büsbütün örttüğü dar bir patika vardı.

Lubyenzov fısıldadı: “Hadi!”

Mitroşin iletti: “Hadi!”

“Sürünün!” dedi Lubyenzov.

Mitroşin yineledi: “Sürünün!”

Yine aydınlatma fişekleri, anlaşılan Almanlar bir şey ayırt etmişti bu kez. Bir makineli tüfek ateşe başladı. Bir aydınlatma fişegi daha, ardından bir patlama ve sonra inlemeler. Lubyenzov cebinden fişek tabancasını çıkardı, havaya ateş etti. Bir kırmızı fişek gökyüzünde yükseldi. Sonra yeşili ateşledi. Hemen hemen aynı anda Sovyet topçuları ateş kusmaya başladı ve Lubyenzov yüksek sesle bağırdı: “İleri!”

Sesi boğuk çıkmıştı. Bir kez daha bağırdı ve Klaus'u yanı sıra sürükleyerek patika boyunca koşmaya başladı. Önlerinde bombalar patlıyor, ateşler saçılıyordu. Bir ev yanmaya başladı, sonra ikincisi. Arkalarında askerler soluk soluğa kalmışlardı. Sessizce “İleri çocuklar, ileri!” diye yineleyen Voronin'in sesi duyuluyordu.

Piyadelerin tersine, gece operasyonlarına alışkın olan keşifçiler oldukça sakindi. Piyadeler ise heyecanlanmışlar, birbirlerine cesaret aşıyorlardı. Aydınlatma fişeklerinin parlak ışığında koşarak bir sebze bahçesinin yanından geçerken Klaus rahatlayarak yüksek sesle, “İçeri!” dedi.

Mayın tarlası bitmişti. Bölük bir zincir biçiminde açıldı. Otomatik

tabanca ve tüfekleriyle düzensiz ateş ederek ilerliyordu.

İlk evlere daldılar. Ortalık aydınlıktı. Ama bu kez Alman aydınlatma fişeklerinden değil –fişekçiler ya ölmüş ya da kaçmıştı– tersine, Sovyet topçularının yarattığı yangının kızılığından. Keşifçiler ve deyim yerindeyse saldırganların arkadaşı haline geldiği için artık denetlenmeyen Klaus geriye döndüler.

Klaus'un kendilerine gösterdiği patikadan bölükler bir bir geçmeye başladı.

Sabah seherinde genel saldırı başladı. Kenti kuzeyden komşu tümen işgal etti. Şurada burada, evlere gizlenen küçük gruplarla kısacık yakın dövüşler yaşanıyordu. Lubyenzov, arkadaşlarıyla birlikte sebze bahçeleri ve avlulardan geçerek sürekli kuzeye ilerlemeyi sürdürüyordu. Savaş gürültüsü giderek uzaklaşıyordu, sonra tümüyle sustu. Bir yerlerden araba kornaları ve kısık sesler geliyordu.

Keşifçiler bir çitin üzerinden atladılar, salkım salkım çiçek açmış meyve ağaçlarıyla dolu küçük bir bahçeye girdiler. Soluklanmak için küçük bir çardağa oturdular. Bir toprak tümseği Lubyenzov'un dikkatini çekti. Memleketindeki, Amur köylerindeki setlere benziyordu. Toprak hareket etti ve küçük bir tahta kapı açıldı. Keşifçiler el bombalarına davrandılar. Kıvrıcık saçlı bir kafa göründü, küçük bir oğlan elinde bir kediyle birlikte dışarı çıktı. Kalkık buruncuğuyla tüm yönleri kolaçan etti, sanki ateşin gerçekten durup durmadığını anlamak istiyordu; sonra var gücüyle haykırdı: “Her şey sakin!..”

Toprak yığınının çıkan oğlan, bir Rus çocuğuna çok benziyordu. Keşifçileri ayırt etmedi. Ardı sıra sığınaktan yaşlı biriyle bir genç kadın çıktı. Oğlanla birlikte eve girdiler ve Ruslar'ı ayırt ettiklerinde oldukları yere çakıldılar.

“Her şey sakin!” diye yineledi Lubyenzov Almanca.

Evet, her yan sessizleşmişti. Almanlar direnişi bırakmıştı.

Kentliler pencerelerden bakmaya bile başlamışlardı, sonra sokaklara akın ettiler. Ürkekçe çevrelerine bakıyorlardı. Evlerin duvarlarına politik sorumluların yapıştırdıkları bildirilerin önünde ağır ağır toplanmaya başladılar.

Bu bildirilerde Stalin'in sözleri vardı: “Hitler’ler gelir ve giderler, ama Alman halkı ve Alman devleti kalacak.”

Şimdi, bu korkunç sarsıntılardan sonra bile Almanlar cümlelerin ilk

yarısını alçak sesle okuyor ve yakında bir 'blok yöneticisi' var mı diye kaygıyla çevrelerine bakıyorlardı.

"Hitler'ler gelir ve giderler..."

Caddede Sovyet gezici mutfaklarının dumanları tütüyordu. Terli aşçılar uzun kepçeleriyle çalışıyorlardı.

Yeni duruma yaşlılardan daha çabuk uyum sağlayan çocuklar, yaklaşmaya ilk cesaret edenlerdi. Ve aşçılar yağlı pelteden onlara da dağıttılar. Kısa süre sonra mutfakların önünde, ellerinde tabak ve tencereler olan çocuk sıraları oluştu.

Korkuyla ortalığı kolağan eden bir papaz geçti. Üç gün önce kilisede verdiği vaazda, "... ve Davut, Calut'u yendi, bir sapan ve bir taşla, onu vurdu ve öldürdü..." demişti. Papaz sapan ve taşla, son günlerde Nazi propagandasının büyük bir gürültü kopardığı yeni, gizemli silâhı kastetmişti.

Sovyet komutanlığından yeni dönen papaz şimdi de pazar günü vaz verme iznini almıştı. Komutanlığa giden yolun bir bölümünde ardından gelen karısı ağlanmış ve yakınmıştı. O ise, Hristiyan fikri için ölümüne giden bir şehit gibi duyumsamıştı kendini. Ama şehitlik tacını giymesine gerek kalmamıştı. Çok nazik bir Rus binbaşı olan komutan, ona çay sunmuştu.

Evet, pazar ayını için başka, bambaşka bir metin seçmek gerekecekti. Belki "... halkım kaybolmuş bir sürü. Çobanlar onu aldatarak dağlara götürdüler..." uygun düşerdi.

Ne var ki Sovyet askerleri, biraz dinlendikten sonra batıya gittiler. Onların kentten çıkışı sırasında tuhaf bir olaya tanık olundu. Alman esirlerinden oluşan bir grubun ortasında keşifçiler birliğinin komutanı Muhafız Binbaşı Lubyenzo duruyordu. Gri üniforması yırtık pırtık, ötekiler kadar kirli ve tıraşsız bir Alman esirin elini sıkıyordu. Arabayla gelen politik şube komutanı da onları şaşırtarak aşağı indi, aynı Alman'ın yanına geldi, elini içtenlikle sıktı. Alman alçak sesle konuşuyor, duygulanarak gülümsüyor ve üstünde o nefret edilesi gri üniforma olmasa, iyi bir insana benziyordu.

Saldırı halindeki birlikler düşmanın güçlü bölgelerini yarıp savunmanın daha düşük olduğu bölgeye ulaştıklarında, yaşamları neredeyse ânında değişir. Zararsız gibi görünen her nehir, her gölgeli ormanlık, içinde ölümü taşıdığı için tüm sınırları kopasıya geren o ağır gerginlik, dağıtılmış ya da çembere alınmış düşman güçlerin izlenmesini isteyen bir mücadele azmiyle yer değiştirir.

Karma ve iğne ağaçlı kocaman Steinbecker Ormanı, Almanlar'ın bu bölgede örgütlü direniş gösterdikleri son savunma hattıydı. Çohov'un bölüğü, burada Berlin polisi oldukları anlaşılan esirler aldı. Polislerin, kendilerini pek fazla savundukları söylenemezdi. Silâhsızlarla uğraşmaya daha çok alışkındılar herhalde. Motorize alayı, savunmalarını kırdığında büyük kitleler halinde teslim oldular.

Askerlerin rastladıkları evler, giderek sıklaşıyordu. Bu artık yalnızca ilçe adlarının değiştiği tümüyle yerleşik bir ortamla karşılaşana dek sürdü. Karargâhlar Bernau, Buch, Zepernik, Lindenberg, Blankenburg'un alındığını bildirirken, askerler buraları bir bütün olarak ele geçiriyorlar ve şimdiden Berlin'de olduklarını düşünüyorlardı.

Büyük kentin yakınlığı giderek daha belirgin bir biçimde ayırt edilmeye başlanıyordu. Her yerde sıra sıra yüksek gerilim direkleri uzanıyordu. Üstgeçit ve köprüler, banliyö tren istasyonları, büyük depolar, su kuleleri, 'Berlin' meyhaneleri, Berlinli firma ve gazetelerin reklamları. Tüm bunlar dev kentin yakınlığına işaret ediyordu. Ve her yerde, evlerde ve sokak tabelalarında, depo ve ambarların parmaklıklarında, köprülerde, vagonlarda, hatta doğrudan asfaltın üzerinde üç sözcükten oluşan taze yazılar vardı. Büyük ve küçük, yeşil ve kırmızı, gotik ve latin harflerle, "Berlin Alman kalacaktır!" yazılıydı.

Ruslar'ın Berlin'e gelemeyeceğini kasteden bu sözler, bir muskayı andırıyordu. Korku ve güçsüz bir öfke sezinleniyordu. Burada, okuma fırsatı bulsalar askerlerin kesinlikle gelecekleri bir şey vardı.

Almanlar, yolları tahta ve dökme demir parmaklıklar, devrilmiş otobüsler ve "ejderha dişleriyle"* kesmişlerdi.

Avlulardan, sebze bahçelerinden maynatanlarla ateş ediliyordu.

* Berondan, alçak, piramit biçiminde tank engelleri.

Bodrumlara mevzilenmiş tanksavar nişancıları, tank ve hücum tanklarına ateş açıyorlardı.

Çohov'un bölüğüne maynatanlar, tanksavarlar ve üç tank verilmişti. Bu önemli saldırı günlerinde sahip oldukları teknik donanım öylesine güçlüydü ki sıradan bir bölüğe bile böylesine hatırı sayılır bir destek verilebiliyordu.

Onbaşı Semiglav, "Topçularımız da olsaydı, tam bir ordu olurduk," diye seviniyordu.

Elinde hafif bir şarapnel yarası açılan Çohov, her zamanki sakinliğini koruyordu. Bozulmuş, kirli sargı bezi sarkmıştı. Omzunda, kendi kullandığı hafif bir makineli tüfek taşıyordu. Sahibi ölmüştü ve Çohov, birliğinin ateş gücünü düşürmek istemiyordu.

Tanklar ile motorize birlikler kentin dar sokaklarına girdiğinde, bodrumlara yerleşmiş Alman tanksavar ateşiyle büyük kayıplara uğradılar. Çohov, tankçılarla konuşarak yeni bir taktik belirledi: Tanklar, makinelili tüfeklerin ve otomatik silâhlarla ateş eden düşmanların mevzilendiği çatı ve üst katlara ateş edecekti. Bölük askerleri ise binaların alt katları ile bodrumlarındaki tanksavarcıları etkisiz hale getireceklerdi.

Bu taktiğin son derece yerinde olduğu anlaşıldı. Sokaklar birer birer Sovyet birliklerinin eline geçiyordu. Piyade ve istihkâmcılar tankların açtığı ateşin koruması altında kavşaklardaki barikatları ve engelleri kaldırıyordu. Sonra tanklar üst katları şiddetli ateşe tutarak yollarını sürdürdüler. Evlerin duvarları boyunca ilerleyen piyadeler, bodrumlara el bombaları atıyor ve kavşaklara makineli tüfeklerle ateş ediyorlardı.

Artık kimse uyumuyordu. Gece ile gündüz kaybolmuştu artık. Geceler yanan evlerin, aydınlatma fişeklerinin ışığıyla aydınlık, gündüzler dumandan karanlıktı.

Bir yerlerde, çok katlı büyük binalardan biri güçlü bir direniş gösterdiğinde Çohov, arkalarından gelen topçu birliklerine koşuyordu. O zaman topçular, piyade ve tankların ateş desteğinde ağır toplarını getiriyor, namlularıyla doğrudan devasa tabancalar gibi direniş yerine, taş yığınının tam kalbine nişan alarak ateş ediyordu.

Bölüğündeki askerler, tankçılarla sıkı bir arkadaşlık kurmuştu. Ateşe ara verildiği kısa molalarda birlikte yiyorlar, öyküler anlatıyorlar ve Almanya üzerine düşüncelerini paylaşıyorlardı. Bu dostluk, saldırının başarısına olumlu bir biçimde yansdı.

Piyadeler için eskiden de tank ve hücum tankları, birliğin önemli bir öğesiydi, çarpışmada güçlü bir yardımcıydı. Şimdi ise askerler, çelikten makineleri kullanan tankçıları doğrudan tanımakla onlara özellikle içten bir duygu beslemeye başlamışlardı. Slivyenko ve arkadaşları biliyorlardı ki, Alman tanksavarcıların hakkından gelebilirlerse, böylelikle Dimitri Petroviç'in ya da Sverdlovsk'lu sessiz delikanlı Mitya ile nişancısı şakacı bir maskara olan Pavluşa'nın yaşamını da koruyacaklardı. Bu dostluk karşılıklıydı.

Savaş kargaşasının tüm yoğunluğunda Yüzbaşı Çohov sürekli olarak aynı şeyi düşünüyordu.

Sonunda Slivyenko'ya açılmaya karar verdi. Bir gün başçavuşu bir yana çekerek ona Wilhelm Caddesi üzerindeki Reichstag ve Reich hükümet binasının kırmızı çerçeveye alındığı Berlin haritasını gösterdi.

"İşte buraya ulaşmamız gerek," diye açıkladı. "Hitler'i yakalasak iyi olurdu... Belli olmaz... Ama en azından oraya ilk giren biz olsak..."

Slivyenko gülümsüyordu.

"Evet, iyi olurdu," diye onayladı sonunda. "Ama kim bilir, hangi yoldan gireceğiz. Kent büyük."

Çohov, doğrudan, hatta bu yönde ilerlemeleri gerektiğini söyledi. Reichstag binasına dikmek üzere kırmızı bir bayrağın hazır tutulmasının iyi olacağını vurguladı.

Geçen günler Slivyenko'nun tasalarını doğruladı. Bir dizi banliyöyü ele geçiren alay, yine köye benzer çok sayıda gölle çevrili bir yere vardı.

Berlin yanlardaki bir yerde kalmıştı ve sanki Berlin'le tek başına savaşıyor, her yere -çukur yollara, caddelere, orman kıyılarına- mevzilenmiş topçulardı.

Toplar tam da Çohov'un düşlediği yerlere ateş ediyorlardı. 105 ve 153 no'lu hedeflerdi bunlar.

105 nolu hedef Reichstag'tı, 153 nolu hedef ise Reich hükümet binası.

Topçular ateşli bir heyecana kapılmışlar, önlerinden geçen piyadeye gururla bakıyorlardı. Kolları kendilerinin ulaşabildiklerine ulaşamayacak kadar kısaydı.

Topunun yanında bir cüce gibi kalan gürbüz bir asker, kolu her çevirdiğinde, "Bu atış Goebbels'in suratının tam ortasına!" diye bağırıyordu.

Yüzünde daha tüy bitmemiş çok genç bir delikanlı da bombaların üze-

rine tebeşirle “Elveda Hitler! Amcacığın.” gibi yazılar yazarak eğleniyordu.

Topçuların komutlarında kulağa artık özel bir tören havası çalınıyordu: “Reichstag’a, bütün batarya, altı atış! Ateş!” “Faşist ana karar-gâha, kırk yedi yirmi yukarı, yirmi beş sağa, dört seri ateş, ateş serbest!”

Çohov, topçuların top başındaki uğraşlarını, büyük parlak bombaları yuvarlayarak getirişlerini, hazneye sokuşlarını seyretti. Bu son faşist kalenin surlarını paramparça edebildikleri için bombaları neredeyse kıskanacaktı.

Bir daha topçu birliklerine rastlamadı. Cadde kentin villalı banliyölerinden geçerek doğrudan batıya gidiyordu. Emir böyleydi. Çohov şaşırdı.

22 Nisan akşamında bölük, bir dizi Alman direnişini kırdıktan sonra küçük bir ırmağa vardı.

Viyesselçakov, geçiş için hazırlıkların yapılmasını emretti. Askerler çizmelerini, gömleklerini çıkarıp bohça yaptılar.

Birkaç topçu da kıyıya geldi.

“Bizi mi destekleyeceksiniz?” diye sordu Semiglav.

“Sizi destekleyeceğiz. Korkmayın çocuklar!” diye yanıt verdi aralarından biri.

“Zaten korkmuyoruz!” dedi Semiglav gururla. Oysa geçmeleri gereken karanlık, soğuk ırmaktan biraz rahatsızlık duyuyordu.

Çohov da bölükle birlikte karşı kıyıya yüzecekti, ama her zamanki gibi giyinik kaldı, çizmelerini de çıkarmadı. Kromlu deriden çizmeleri hafifçe gıcırdıyordu. Bir subayın soyunmasını uygun bulmuyordu. Gömleğinin cebinden yalnızca pasaportuyla komsomol kimliğini çıkararak kepinin altına koydu. Sonra, yüzerken kaybetmemek için kepinin bağını indirerek çenesinin altında bağladı.

Askerler kıyıya oturup ayaklarını suya saldılar.

Kıdemli başçavuş “Sigara içmeyin,” diye uyardı.

Az sonra bir grup subay yaklaştı. Çohov, aralarında tümen komutanını seçtiğinde ayağa kalktı.

Generalle birlikte, Lubyenzov, Migayev ve başka subaylar da gelmişti. Bir süre konuşmadan karşı kıyıya baktılar. Orası karanlık ve sessizdi; Almanlar varlıklarını belli etmiyorlardı.

Çohov, uzaktan tümen komutanının, yüzenleri korumak için açacakları ateş üzerine topçulara verdiği emirleri duydu. Sonra general piyade-

lere yaklaştı, askerlerin silüetlerine baktı ve sordu: “Piyade hazır mı?”

“Emirlerinizi bekliyoruz, general yoldaş,” diye bildirdi Çohov.

Uygun bir fırsatta yüzbaşı, Lubyenzov’la konuştu.

“Nereye gidiyoruz?” diye sordu alçak sesle. “Berlin neredeyse arkamızda kaldı.”

Muhafız binbaşı gülümsedi: “Bunda yapacak bir şey yok.”

Tümenin, Havel nehrini geçmek, güneye saparak Berlin’in batı banliyölerinden geçip Potsdamm’a ilerlemek emrini aldığı anlaşıldı. Komşu tümenlerin de buna benzer görevleri vardı: Berlin’i batıdan kuşatmak.

Bu hareketlerin amacı, Stalin’in Berlin operasyonu plânının üçüncü bölümünü yerine getirmektir: General Çuikov’un emrindeki Stalingradlı muhafızlar ve General Kusnezov ile Bersarin’in hücum birlikleri Berlin’e cepheden saldırırken, Alman başkentinin çevresindeki çemberi kapatmak.

Çohov, Alman başkentinin kuşatılması ve ele geçirilmesine ilişkin kusursuz operasyona şaşıtı durdu. Sakinleştikten sonra, genel görevin büyüklüğü karşısında kendi küçük hırslı plânlarının önemsizliğini kabul etmek zorunda kaldı.

Saat 23’te topçu ateşi başladı. Askerler bu işaretle yavaşça suya girdiler. Soğuktu, karanlıktı, dilim dilim kesilebilircesine peltlemsiydi sanki.

Üstüne basılan taban kayboldu ve yüzmeye başladılar. Bir elle tahtalara, küçük sallara, fıçılara, başka uygun cisimlere tutunurken öbürüyle yüzüyorlardı. Batı kıyısından bir aydınlatma fişegi atıldı. Bir an için yüzen başları ve su yüzeyinin üstünde tutulan tüfekleri aydınlattı.

Beklendiği üzere Alman makineli tüfekleri ateş açtı.

“Daha çabuk,” diye seslendi Sliviyenko askerlere.

Mermiler ısıklık çalarak suya düşüyor, su onların değişiyiyle ancak duyulacak kadar cızırdıyordu.

Sliviyenko’nun yanında biri inliyordu. Elinde tutarak askeri çekmeye başladı. Ancak asker su yuttu, bir şeyler mırıldandı ve Sliviyenko’nun omzuna sarıldı. Başçavuş onunla birlikte dibe battı. Elinde olmadan gözlerini yumdu, ancak suyun altında yeniden açtı. Su yüzeyinin tümüyle aydınlık olduğunu gördü, belki de yangının ışığıydı.

Sliviyenko, kesik kesik hareketlerle ileri atıldı, yüzeye çıktı, bir daha battı, ama ayaklarının altında tabanı, aynı anda da onu güçlü bir elin yakaladığını duydu.

Çohov’u sesinin yukarıdan “Yaşıyor musunuz?” diye sorduğunu

duydu, ama yanıt veremedi, çünkü can havliyle ağzını açmış, gecenin canlandırıcı, tatlı havasını soluyordu.

Makineli tüfek salvoları kırbaçladığı suyu binlerce damlacık halinde püskürtüyordu. Askerler koşmaya başladı. Slivyenko yaralıyı yanında sürüklüyordu. Makineli tüfeklerin takırtısı giderek yaklaşıyordu.

Islak kum, otlar. Slivyenko kendini yere attı ve alçak sesle: “Hurra!..” diye bağırdı

Otomatik tabancasını ateşledi. O zaman yanındakiler de ateş etmeye başladılar. Yüzbaşı hafif bir makineli tüfekle ateş ediyordu. Ardı ardına iki aydınlatma fişegi havalandı. Ortalık aydınlandı. Slivyenko, yanında kimin yattığını görmek için arkasını dönebilmeyi çok isterdi; yaralı mıydı, yoksa anlaşıldığı kadarıyla ölmüş müydü? Bir türlü karar veremiyordu ve arada sırada nedeni yokken hafif sesle o alışıldık “Hurra!” sloganını atıyordu.

Askerler ayağa kalkmadan çizmelerini giydiler, gömleklerini ıslak vücutlarının üzerine geçirdiler hızla. Sonra yüzbaşı “İleri!” emrini verdi. Slivyenko, silâh sesleri karmaşasının içinden, Semiglav’ın kullandığı ikinci makineli tüfeğin sesini çıkarmaya çalıştı. Ama onu duyamıyordu. Slivyenko, karanlığın içinde hiç durmadan, düşman bir makineli tüfeğin ateş ettiği yere doğru ilerliyordu. Ardından o makineli tüfek sustu ve nehirden suyu aşmış başka birliklerin sloganları yankılanmaya başladı. Gogoberidse, sürünerek yanına geldi. Kısa bir süre konuşmadan yan yana yattılar. Sonra kıdemli başçavuş da yanlarına geldi. Üçü yan yana yattılar bir süre, tek söz etmediler, arkalarına da bakmadılar; soğuk ve katılaşmış Semiglav’ın yattığı kıyıya.

Havel'i aştıktan sonra Lubyenzov, keşifçilerle birlikte atlarıyla daha ileri gitmeye karar verdi. Keşifçiliğin bu türü, var olan koşulların en elverişlisiydi. At üstünde hareket eden bir grup, konvoylar gibi yollara bağlı kalmak zorunda değildi, yeterince hızlı ve en önemlisi ses çıkarmadan yol alabiliyordu.

Lubyenzov, Kablukov'a atları eyerlemesini emretti ve sabah olunca Mesçerski ile birlikte atlı grubun başına geçti.

Berlin'in batısında, Sovyet birliklerinin ortaya çıkmasını kimse hesaba katmıyordu.

Köylerle banliyöler, hoşnutsuzlukla da olsa sessizlik içinde yaşıyorlardı. Güneş aydınlık ışınlarını alabildiğine saçıyordu. Evlerin ve sebze bahçelerinin üzerine sarı lekeler atıyor ve düşüncesizce duvarlara yazılmış Hitler sloganlarını acımasız bir ışıkla aydınlatıyordu: "Berlin Alman kalacaktır!"

Keşifçiler, atlarını yavaş adımlarla, çevrelerinde olup biten her şeye kulak kabartarak sürüyorlardı. Doğudan, Berlin'den -kulağa ne tuhaf geliyordu: Berlin doğuda- boğuk topçu ateşi duyuluyordu.

Ormanların daha derinlerine daldılar. Atların nal sesleri neredeyse duyulmuyordu. Pek uzak olmayan ağaçların arasından sırtına çalı demeti yüklemiş yaşlı biri çıktı. Atlılara çekinerek baktı ama bakışlarını hemen başka yana çevirdi. Herhalde Sovyet askeri olduklarının ayırımına bile varmamıştı.

Sonra ormanın sıklığı azaldı, karşılarında büyük bir çimenlik yayıldı. Üzerinde beyaz haçların bulunduğu siyah uçaklar bir sıra halinde duruyordu. Otuz sekiz tane saydılar. Hepsi de 'Ju 87'ydi. Askerler, onları çok iyi anımsıyorlardı... Stuka*. Makinelerin çevresi insan kaynıyordu. Anlaşılan çok sakindiler hâlâ. Herhalde onlar da daha Ruslar'ın çok uzakta ve Havel'in güvenli bir koruma olduğunu düşünüyorlardı.

Keşifçiler ormanın içine çekildiler. Lubyenzov, Kablukov'u Niederneuendorf Havaalanı'ndaki bu uçaklar hakkında bilgi iletmek üzere tümene gönderdi.

Muhafız binbaşı ise, grupla birlikte batıya, tümen komutanının emri üzerine keşif yapacakları Schönwalde köyüne gitti. Köyün önlerine

* Pike uçağı -çev.

geldiklerinde, atları iki askere emanet ederek ormanda bıraktılar ve yollarını yürüyerek sürdürdüler.

Burası, Berlin'in batısındaki her yer gibi, sessiz ve ıssızdı. Köydeki her şey ölü gibiydi. Arada sırada meleyen bir koyunun sesi ya da bir köpeğin havlaması duyuluyordu yalnızca. Köyün kuzey girişinde, yolun sağında, küçük bir parkın ortasında bir kilise duruyordu. Askerler parka girerek onu caddeden ayıran parmaklıkların arkasına yanaştılar gizlice. Parmaklıkların temelindeki tuğladan duvarın arkasına yattılar ve demirlerin arasından gözlediler.

Komşu evin bahçe kapısından iki çocuk bakıyordu. Sallana sallana köşeye kadar yürüdüler ve burada bir süre beklediler; anlaşılan Berlin'den gelen top ateşine kulak kabartıyorlardı.

Sonra gittiler.

Görüldüğü kadarıyla köyün içinde birlik yoktu.

Keşifçiler geldikleri yoldan atlarının yanına döndüler ve orman kıyısından güneybatıya ilerlemeyi sürdürdüler. Güneşin ısıttığı reçine, ıtırılı bir koku yayıyordu. Her an görmeyi bekledikleri anacaddeye yaklaştıkları ölçüde, Lubyenzov atının hızını azaltıyordu. Sonunda tümüyle durdurttu ve kulak kabarttı. Caddeden düzensiz ayak sesleri geliyordu. Lubyenzov attan indi, dizginlerini Kablukov'a verdi. Herkesin atlarını muhafız eşliğinde bırakarak düzenli bir biçimde kendisini izleyeceğini bildiğinden, ardına bakmaksızın caddeye yaklaşarak çalılıkların arasına daldı.

Cadde önündeydi, geniş ve ıssız. Ama birden, yakınlardaki bir yol kıvrımında, otomatik tabancaları gövdelerine asılı bisiklete binmiş üç Alman askeri görüldü. Arkalarından, döşek kumaşına benzer tuhaf çizgili giysiler içindeki erkeklerden oluşmuş uzun bir konvoy geliyordu. Otomatik tabancalı Alman nöbetçilerinin gözetiminde.

Tutsaklarla nöbetçiler, başları önlerinde, ağır adımlarla yürüyorlardı.

Lubyenzov ile Mesçerski bakıştılar. Lubyenzov, yüzbaşının suskun gözlerinde harekete geçme isteğini gördü.

"Bunlar cani değil ki," diye fısıldadı Mesçerski kızgınlıkla. "Canilerin batıya götürülmesi olanaklı değil. Nöbetçiler, asıl cani onlardır!"

Lubyenzov başıyla onayladı ve, "Hemen öğreniriz!" dedi alçak sesle.

Arkası çok çabuk olup bitti. Kıdemli başçavuş Voronin, caddenin paralelinde ilgisiz bir ifadeyle koşarak konvoyun önüne geçti, sonra ne-

redeyse üşengeç bir hareketle çalılıkların arasından çıktı. Konvoyun başındaki bisikletlilere yaklaştı ve dik durarak sanki dünyanın en doğal işini yapıyormuşçasına otomatik tabancasını ateşledi.

Aynı anda arkadan birkaç tane otomatik tabanca daha ateş etti. Tutsaklar, ordan oraya koşuşturmaya başladılar, sonra birbirlerine sokuldular ve şaşkınlık içinde olup biteni seyretmeye başladılar. Yeşil üniformalı, keplerinde kıızıl yıldız bulunan insanlar ağaçların arasında sessiz, kolayca koşuyor, birbirleriyle bilmedikleri bir dilde kısa sözcüklerle konuşuyorlardı. Sonunda hepsi caddeye çıktı; uzun boylu, seçilmişçesine zayıf, yanık tenli, yemyeşil insanlar. Çevrelerini saran orman kadar yeşillikleriyle sanki burada yaşayan yaratıkların izlenimini veriyorlardı.

Tutsaklar, daha kendilerine gelemeden, çalılıkların arasına dalmışlardı. Onlarla birlikte keşifçiler de. Şurada şingırdayan dizginleriyle atlar duruyordu. Hava özgür, güneşli ve ılıktı. Şimdi ise olabildiğince çabuk üzerindeki tutsak giysilerinden kurtulup tıpkı, Sovyet askerlerinin birer bahar elçisi gibi durdukları o yeşil örtülü üniformalarından giymek isteğini duyuyorlardı.

Lubyenzov, kurtarılanları tümen karargâhına götürmekle iki askeri görevlendirdi. Silâhları alınan nöbetçiler ötekilerle birlikte –eski tutsakların gözetiminde– harekete geçirildi. Kaderlerindeki bu ani değişikliği, duygusuz bir boyun eğmişlikle karşıladılar.

Lubyenzov ise, keşifçileriyle birlikte güneye yol almayı sürdürdü. Daha önce nasıl gidiyorlarsa öyle, sanki hiçbir şey olmamış gibi, konuşmadan biniyorlardı atlarına. Yalnızca Mesçerski'nin yüzünde düşünceli, mutlu bir gülümseme vardı.

Küçük birlik, Falkenhagen'in kuzey sınırında tüfek ve maynatan ateşiyle karşılandı.

Lubyenzov, hafif alçak bir sesle “Sonunda normal koşullara döndük,” diyerek atından atladı.

Atlar ormana götürüldü, keşifçiler bir evin çatı katından yaklaşık yarım saat boyunca köye mevzilenmiş düşmanı gözlediler. Lubyenzov, haritasına silâhların mevzilerini geçirip geriye dönüş emrini verdi. Hızlı tırısla kuzeye gittiler. Kısa süre sonra tümenin başına yetiştiriler ve Falkenhagen'deki Alman savunma mevzilerini bildirdiler.

Schönwalde'den pek uzakta olmayan orman kıyısında Lubyenzov,

tümen komutanının bindiği, çevresinde karargâh subaylarının koşuşturduğu kamyonu ayırt etti. Çimende yarı yatar oturan general telsizden alaylarla konuşuyordu.

“Aa, geri gelmişsin!” diye selâmladı Taras Petroviç, keşifçi subayını. “Seni kıskanıyorum! Berlin’in batısında, at üstünde Almanlar’ın gerisinde sürtebilmek ne büyük şans! Ne haberler getirdin?”

Tümen komutanı, Lubyenzov’un raporunu dinledikten sonra, “Az önce Hamburg’a giden yolu ele geçirme emrini aldık. Şunu... görüyor musun!” dedi. Yolu harita üzerinde gösteriyordu. “Bu vesileyle seni kutlarım, ünlü antifaşistleri kurtardın. Seninle konuşmak istiyorlar. Politik şubeye git, Pavel İvanoviç onlarla konuşuyor şu anda.”

Lubyenzov köye gitti. Burada keşifçilerin kurtardığı tutsaklar, politik şubenin bulunduğu evin yanındaki bir bahçede toplanmışlardı. Askerler ile kadın garsonlar masaları birleştirerek temiz örtüler seriyorlardı...

Plotnikov, Oganyesyan ve politik şubeden birkaç subay, kurtarılanların yanına gitmiş, onlarla konuşuyordu. Sonra herkes yemeğe çağrıldı. Tümen aşçısı elinden geleni yapmıştı. Yabancıların Rus konukseverliğini uzun süre anımsamalarını istiyordu.

Lubyenzov geldiğinde, kurtarılanlar ayağa kalkıp, teşekkür eden bir söz tufanıyla karşıladılar. Sonra herkes yerine oturdu. Plotnikov ile Lubyenzov’un arasına yaşlı, çektiklerinden kamburlaşmış, küçük ak bıyığı ve gür beyaz saçları olan bir adam oturtuldu. Kırış kırış yanaklarından gözyaşları süzülüyordu.

Edmund Enneau’ydu, dünya çapında tanınmış, birçok kez Fransa Cumhuriyeti’nde bakanlık görevleri üstlenmiş bir senatördü.

Bu arada, 1941 yılından beri gönderildiği toplama kampları ve cezaevlerinde, bir zamanlar bulunduğu görevleri neredeyse tümüyle unutmuştu. Çok düşkün bir hali vardı.

Şimdi ise Sovyet subaylarının kendisine gösterdiği büyük saygıyı duyumsayınca kendini hızla toparlamaya başlıyordu. Epeyce şarap içtikten sonra, yine kendine güvenen, deneyimli parlamenter oldu. Yüksek sesle ve hızla konuşmaya başladı. Öyle ki, Fransızca’sı çok iyi olmayan Oganyesyan çeviri yapmaya yetişemiyordu.

“Dünya sahnesine çıktınız,” dedi Enneau ve elini kaldırdı. “Evet, bu meşru, kesinlikle meşru. Beyaz ayı, siyahı ezdi,” derken, üzerinde siyah ayı bulunan Berlin armasını kastediyordu. “Evet, evet, beyaz ayı siyahı

boğazladı, ve bu beklenen bir şeydi. Kişisel olarak ben, kamuoyu önünde dile getirmesem de ruhumun derinliklerinde her zaman sizin gücünüze güvendim.. Siz ve Fransa, Avrupa'nın güvenliği için bir savunma gücü; siz ve Fransa!" Gözyaşını sildi ve bağırdı: "Sevgili Fransa!"

Albay Plotnikov Enneau'ya anlayışla, biraz da belli belirsiz bir düş kırıklığıyla baktı: Bu yaşlı adam niye böyle yüksek sesle konuşuyor, daha yeni kurtarılmışken Lubyenzov'un omuzuna böyle anlamlı, yukardan bir tavırla vuruyor ki? Sanki muhafız binbaşısıya kendisini kurtarma olanağını tanıdığı için, olabilecek en büyük lütfu yapmış gibi! Ya şu dalkavukça ve düzeysiz simgesel karşılaştırmalar niye? Ancak sonra, kendi kendine böyle bir anda bir insanda eleştirilecek yönlerin aranmasının iyi olmadığını düşündü. Şu yaşlı adam birkaç yıl dayanılmaz koşullarda yaşadıktan sonra biraz gösterişçilik yapsa ne çıkar!

Tanrı onunla olsun diye düşündü Plotnikov ve Fransız senatöre sevecenlikle gülümsedi.

Plotnikov'un yüzü, solunda oturana dönünce aydınlandı. Genç sayılamayacak, bitkin, hafif kambur, gri saçlı bir adamdı. Azar azar, salt kendisine soru yöneltildiğinde söz alıyordu. Rusça'yı anlıyordu, hatta oldukça iyi de konuşuyordu. Toplama kamplarında olayların nereye varacağını kestirebilen birçok tutsak, Sovyet savaş tutsaklarından Rusça'yı öğrenmişlerdi.

Bu insanın yüzü, arada sırada sinirlerine bir kramp girermişçesine hareketleniyordu. Bu kusurunun bilincinde olduğu için her defasında hemen çaresizlikle gülümsüyordu, sanki cezaevinde edindiği bu sakatlığı yüzünden özür dilemek ister gibiydi.

Bu kişi Franz Ewald'dı; Almanya Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi, partinin illegalitedeki en önemli propagandacılarından biriydi. Plotnikov'a, politik şube komutanı olduğunu öğrendikten sonra gerçek adını söyledi. Ewald'ın kamp ve hücre arkadaşları bile adını bilmiyorlardı ve kim olduğunu öğrendiklerinde çok şaşırdılar. Kampta Gerhard Schultze olarak biliniyordu.

Gestapo onu 1937 yılında tutuklamış, ama gerçek adını asla öğrenememişti. Onlar için o Berlin'in Wedding semtinde kuşku bir evde kalan herhangi bir komünist militandı. Bildikleri her şey buydu. Gestapo önceleri onun kendini tanıttığı kişi olmadığını düşünmüştü. En kötü ünlü soruşturma yargıçlarından biri, onun üzerinde uzun süre çalışmış

ve her tür yöntemle ağzından zorla bir ifade almaya uğraşmışsa da başarılı olamamıştı. Ewald, Gerhard Schultze kalmıştı.

Kampta, güçlü illegal bir direniş grubu örgütlemişti. Dış dünyayla bağlantı kurmayı başarmıştı. Dünyada olup biten her şeyi öğreniyor ve Sovyet-Alman cephesinde yaşananları anlatan elle yazılmış bildiriler dağıtıyordu. Direniş grubu üyelerinden –sayıca çoktular– yalnızca beş kişi bu örgütün lideri olduğunu biliyordu: İki Alman, bir savaş esiri Sovyet subayı, bir Fransız ve bir Çek komünisti. Onların dışında kimse, kamp yönetiminde yazman olarak çalışan bu “yaşlı Schultze”nin, bu işle bir ilgisi dahi olabileceğini kestirememişti.

Ewald, son haftalarda, günden güne Kızıl Ordu’nun yaklaşmasını bekleyerek tutsakların silâhlı ayaklanmasını hazırlamıştı. Çok sayıda tabanca, el bombası ve hatta birkaç tane makineli tüfek ele geçirmeyi başarmıştı. Bunlar sökülerek kampa sokulmuştu. Fakat sonra beklenmedik bir anda büyük bir grup tutsağın –çoğu komünist– Spandau kalesine yollanma emri geldi. Bu eski ve karanlık iç kalede Ewald iki hafta kaldı. Bu sabah onları kuzeybatıya doğru yayan yola çıkarmışlardı; tutsaklara harcanacak benzin yoktu. Şimdi burada oturuyordu, solgun ve sessiz, derin çizgilerle kırışmış geniş alnında büyük ter damlaları, yorgun ve mutlu.

Plotnikov’a, Sovyet birliklerinin kentin kuzeyindeki saldırıda nerele re vardıklarını sordu. Bu bölge onu özellikle ilgilendiriyordu. Çünkü orada bulunan Ravensbrück kampında, faşistlerce katledilen Alman Komünist Partisi lideri Ernst Thaelmann’ın karısı ve kızı bulunuyordu.

Lubyenzov, bu halsiz düşmüş, bir deriyle bir kemik kalmış insanların çoğunun Alman antifaşistleri olduğunu gördü. Hâlâ yaşadıkları için dahi mutluydular. Ayaktaydılar, mücadele etmişlerdi ve ne Himmler’in Gestapo’sundan ne de milliyetçi propagandadan etkilenmişlerdi. Faşist ordunun ilk baştaki başarılarından dolayı umutsuzluğa da düşmemişlerdi.

Plotnikov, şarap dolu bardağını kaldırdı ve bağırdı: “Almanya’ya! İçelim yoldaşlar, sizin temsil ettiğiniz Almanya’ya içelim.”

Franz Ewald bir hamlede ayağa kalktı: “Kurtarıcılarımıza! Sovyetler Birliği’ne! Stalin Yoldaş’a!”

Hamburg yolunda, Berlin'i kuzeybatıya bağlayan en önemli trafik damarında şiddetli bir çarpışma başlamıştı. Taştan aslanlarla dökme demir kartalların arasındaki askerî kentçik Döberitz kampında bulunan kışlalara mevzilenmiş düşman hırsla kendini savunuyordu.

Lubyenzov ile Oganyesyan politik şubeden döndükten sonra aceleyle, Döberitz çatışmasına küçük bir tepeden komuta eden tümen komutanın yanına gittiler. Sahra dürbünününden cadde –asfaltlı geniş bir şose– iyi gözlenebiliyordu. İki yandan da neredeyse aralıksız olarak küçük, yerleşim birimleriyle çevriliydi.

Gece yarısına doğru alaylar Döberitz Kampı'na girmişlerdi.

Mesçerski oradan telefon açıyordu.

“Düşman kaçıyor,” diye bildirdi. “Elimde bir esir var.”

Mitroşin bu esiri, şarampolde yakasından yakalamıştı. Lubyenzov'un karşısına getirildi. Doğrudan Mitroşin getirdi onu. Yüzü tırmık izleriyle doluydu. Onu bu hale “dil” getirmişti, çaresizce direnmiş, hatta ağlamıştı.

Mitroşin, utanarak boğazını temizledi, biraz çekiniyordu. Çünkü esir on altı yaşında bir veletti. Askerler onu görünce kahkahalarla güldüler.

Lubyenzov da gülmeye başladı. Ama çocuğun görüntüsü gerçekten komikti. Asker kaputu omuzlarında bir korkuluktaki gibi asılı duruyor, neredeyse dizlerine varıyordu. Çok büyük çizmeler ve durmadan burnuna düşen kocaman bir kep, tabloyu tamamlıyordu.

Keşifçilerin adlandırdıkları üzere “ufaklık”, birkaç gün önce, Berlin 'Hitler Gençliği'nin tamamını Olimpiya Stadı'nda topladıklarını anlattı. ‘Kısık sesli çolak bir adam olan Reich Gençlik Führer’i Axmann, onlara seslenmiş ve Berlin'in batı yanını savunmanın –çünkü Ruslar oraya ulaşmış– kendilerine verildiğini söylemişti.

Gençler hemen oracıkta, stadyumda silâhlendirilmişler. Sonra Havel Nehri üzerinden Spandau ve Pichelsdorf'a götürülmüşler. Ve bu sabah onlardan iki tabur kamyonlarla buraya getirilmiş ve Döberitz kampında savaşa sokulmuşlar.

Lubyenzov, ufaklıkla söyleşirken birden Kıdemli Başçavuş Voro-

nin çocuğun üzerine geldi. Keskin bakışlarla yüzüne baktı, birden elini uzatarak büzülmüş üniformasının sol göğsündeki kıvrımları araladı. Lubyenzov, şaşkınlıkla yepyeni bir demirhaç nişanı gördü orada.

Küçük kızardı ve muhafız binbaşısıya ürkekçe baktı.

Mitroşin ise vakur bir duruş aldı, –demek esir hiç de o-kadar sıradan biri değilmiş– en azından utanmasına gerek yoktu.

Lubyenzov gülümsüyordu.

“Bunu sana ne için verdiler?”

Çocuk kekeleyerek, kendisine üç gün önce takıldığını söyledi; kentin doğu yakasında bir tanksavarla bir Sovyet tankını etkisiz hale getirdiği için.

“Ah seni itoğlu it!” Lubyenzov başını salladı ve giderek sıkılğanlaşan ufaklığa bu nişanı kimin taktığını sordu. Lubyenzov, yanıtı duyduğunda artık şaşırmadı. Ufaklık kekeleyerek ve titreyerek, bu haçı kendisine Führer’in taktığını söyledi.

“Hangi Führer?” diye üsteledi Lubyenzov.

“Hitler” diye fısıldadı küçük, neredeyse duyulamayacak bir sesle.

Ve küçük, hiç beklenmedik bir biçimde tanksavarla bir Rus tankını etkisiz hale getirmeyi başardığı çatışmadan sonra, birden tabur karargâhına çağrıldığını, bir kamyonu bindirildiğini ve Berlin yıkıntılarından geçerek, kent merkezine getirildiğini anlattı. Kendisi Wilmersdorf’ta oturmuş ve epeydir merkeze gelmemiş. Orada her şey yerle bir edilmiş ve geceleri orada yürümek çok korkunçmuş. Daha nerede olduğunu tam çıkaramadan kamyon Reich başbakanlık binasının kapısının önünde durmuş. SS’ler onu, yine tıka basa SS’lerle dolu uzun koridorlardan geçirerek bir odaya sokmuşlar. Bu odada bir general varmış. Sonra bir kapı açılmış ve içeri Hitler girmiş. Hitler, birkaç anlaşılmasız sözcük mırıldanmış. En azından ufaklık Führer’in dediğinden hiçbir şey anlamamış. Sonra küçüğün göğsüne nişanı takmış. Özel ayrıntılar anımsamıyormuş. Yalnızca nişanı takarken Führer’in ellerinin titrediğini ayırt etmiş.

Sonra SS’ler yine onu koridordan çıkarmışlar ve dönüşte sürekli acele etmesi için uyarılmışlar: “Çabuk, çabuk! Oyalanma.”

Bodrumdan yine Voss Caddesi’ne çıkmış, ama onu getiren kamyon artık orada değilmiş. Ortalıkta kimse yokmuş. Çünkü Ruslar

kenti bombalıyormuş. Küçük, taburuna tüm Berlin'i yaya geçerek dönmek zorunda kalmış.

Muhafız binbaşı gülümseyerek, Hitler'i üç gün önce kendi gözleriyle görmüş bu küçük, korkmuş insanoğluna baktı.

Demek, tümen keşifçileri komutanının esirleri sorgularken herhangi bir tabur ya da alay karargâhının yerini sorduğu günler geride kalmıştı. Artık Alman Ordusu'nun Genelkurmayı, Hitler'in ana-karargâhı, Hitler'in kendisiydi söz konusu olan.

Hitler'in bulunduğu yerle yalnızca Muhafız Binbaşı Lubyenzov ilgilenmiyordu, tüm dünya ilgileniyordu. Etiyopya'daki herhangi bir dağ köyünde yaşayanların da kendilerine, "Hitler nereye kaçtı ve şimdi nerede?" gibi sorular sorması olanaklıydı. Berlin savaşının yaşandığı bu günlerde Sovyet askerleri için bile Adolf Hitler'in kendilerinden yalnızca on on iki kilometre uzakta olduğunu düşünmekte zorlanıyorlardı.

Dünyadaki bütün annelerin adıyla çocuklarını korkuttukları, tüm görünüşüyle –alına taranmış kahrköl, sivri burun, gözlerin altında torbacıklar, kamburumsu sırt– bütün dünyada öylesine büyük bir nefret ve tanıma gelmez tiksinti uyandıran o Hitler.

Ve Hitler gerçekten de Berlin'deydi, Reich başbakanlık binasının altındaki sığınaktaydı. Bu kocaman, masif bina, kaba, çirkin 'Üçüncü Reich' üslubuyla yapılmıştı.

Sovyet orduları Berlin'i ele geçirirken Hitler'in sığınağında çirkin ve gülünç bir trajedi oynanıyordu. Elbette, değil "yenilgiye uğradı" ancak "yıkıma uğradı" denilebilecek bu eşkiya çetesinin can çekişmesine trajedi deyimi kullanılabilirse.

Ve yıkıma uğradığına hemen herkes inanmıştı. Olanak bulan Berlin'den kaçıyordu.

Daha Nisan ortalarından beri Ribbentrop ortalıktan kaybolmuştu. Himmler batıdaki durumu düzeltmek istediğini öne sürerek oraya –mistik selefi Heinrich des Voglers'in mezarının yakınına– gitmişti. Bu arada: Hitler'i, doktoru Gebhardt aracılığıyla başkentten ayrılmaya yönlendirmeyi denemişti. Georing kaçmıştı ve hiçbir yaşam işareti vermiyordu. Erich Koch, Doğu Prusya'dan kaçabildikten sonra Berlin'e ulaşmış, hatta 'Führer'e geldiğini bile bildirmişti, ama durumun son derece kötü olduğunu sezince hedefi belirsiz bir yere kayboldu. Zaten onu kimse düşünmüyordu, fazla önemsiz biriydi.

Aynı biçimde, batıya kaçan Robert Ley'i, ya da akıllıca bir biçimde bir zamanlar baskısı altında yaşayan doğulularla karşılaşmamaya özen gösteren Doğu Bölgelerinden Sorumlu Bakan Alfred Rosenberg'i kimse anımsamıyordu. Başkomutanlıktan General Keitel, Jodel ve de Oramiral Dönitz ise Hitler'in emri üzerine başkentin kurtarılması için güç toplamaya gitmişlerdi.

Hitler'in yanında yalnızca karargâh komutanlarından Goebbels ile Bormann kalmıştı. Onlar hâlâ bir mucizenin gerçekleşip Ruslar'ın Berlin önlerinde durdurulmasını umuyorlardı. Goebbels'in üzerine, yerini zaman zaman hayvanî bir korkuya bırakan kaderci bir umursamazlık çökmüştü. Yanında kendisi ve ailesi için zehirli ampüller taşıyordu. Sık sık saatlerce bodrumda oturuyor ve bir adavşanı gibi titriyordu. Hitler'in kendisi ise, kovalanıyor gibi oradan oraya koşturuyordu.

Son on iki yıl boyunca, neredeyse olağanüstü, başdöndürücü ve başlangıçta kendisine bile anlaşılmaz gelen başarılarla dolu süreç, megalomanlaşmasına neden olmuştu. Dehasından ve yanılmazlığından en ufak bir kuşku bile duymuyordu.

Gücünün kesinliğine ilişkin mistik bir inançla dolu, neredeyse son ana kadar tüm durumu kendi lehine değiştirecek herhangi bir şeyin gelişmesi gerektiğine inanıyordu.

Bu mani, son yirmi yıl içinde karşı çıkmadan denileni yapmayı öğrenmiş seçkin SS ve Naziler üzerinde bir bakıma hipnoz etkisi yapıyordu. Aslında hakkında doğru dürüst haberleri bile olmadığı halde, durumun tüm umutsuzluğuna karşın, onun doğaüstü bir şeye duyduğu umut zaman zaman onlara da bulaşıyordu.

Zevksiz bir melodrama benzeyen bu karşılıklı aldatma oyunu, Reich başbakanlığı sığınağında, şişman, zıkkımlanmış SS'lerde özellikle iğrenç bir biçim bulan gizli bir isteriye yol açıyordu.

Bazen akşamları, ortalık yatıştığında sanki sığınağının sekiz metre kalınlığındaki çelik beton tavanının üzerinde, yaşamın tarihi, zamanı oralarda, yukarıda bir yerdé akıp gidiyormuş, burada yalnızca belirli bir süre kalmak gerekiyormuş, sonra yine her şey yoluna girecekmiş gibi geliyordu Hitler'e. Yaşam, zaman sürüp gidecekti; kendisi de, her şeyin eskisi gibi olduğu bir dünyayı aydınlatan gün ışığına çıkacaktı: Ruslar Rusya'ya, Amerikalılar ve İngilizler adalarına kovulmuşlardır. Yalnızca oturup beklemek ve zamanı aldatmak gerekiyordu.

Kendisine bu sığınağı ve Berlin'i bırakmak ve savaşı sürdürmek önerildiği zaman, kısa ve kesin bir biçimde "Hayır" diye reddediyordu.

İçten içe her şeyin bittiğini, kendisinin de parçalandığını bildiği için gün ışığına çıkmak ona korkunç geliyordu. Ama burası, bu bodrum sessiz ve karanlıktı. Burada oturup beklenebilir, zaman aldatılabilirdi.

Burada, toprağın derinliklerinde neredeyse duyulmayan bomba ve patlama sesleri onu gerçeğe döndürüyordu. Umutları daha gerçekçi, mistik biçimlerden çok hastalıklı bir hal almaya başlamıştı: Yukarıda Amerikalılar'la Ruslar'ın karşılaşacağı ana kadarki zamanı oturup beklemek gerek. O zaman, Etzel'in savaşçıları ile Burgund Prensları gibi birbirlerini kıracaklar. O zaman o, Hitler, dünyaya isteklerini dikte etmek için gün ışığına çıkacaktı.

Sığınağın koridorlarında bazen, bilinmeyen bir yoldan oraya girebilen büyük fareler dolaşıyordu, oysa yerler fayanslarla döşenmişti.

Hitler, fareleri çok seviyordu. Münih darbesinden sonra cezaevinde yattığı günlerde onlarla dostluk kurmuştu ve bundan gurur duyuyordu. Çünkü kendini Hameln Farecisi'ne benzetiyordu.

Bir kez, Ruslar'ın Teltov Kanalı'nı geçtikleri bildirildiğinde kapıldığı bir panik anında, bir fareye dönüşme isteğine kapılmıştı. Ama sonra birden korkuyla, bunca güçlü bir iradeye sahip olduğu için gerçekten bir fareye dönüşebileceğini düşündü. Bunun için ne olur ne olmaz, "Yalnızca bir süre için, bir ya da iki hafta için, daha uzun değil!" diye fısıldadı.

Son günlerde, kesin çöküşü hakkında öngörülerini şimdi doğrulanmış bulunan dostlarını düşünüyordu sık sık. Hindenburg ile ilk karşılaştığında o yetenekli mareşalin, devletin yürütme erkini kendisine devretmeyi reddettiği küçültücü dakikaları bir kez daha yaşadı. Ludendorff'u da anımsadı, o zamanlar Münih'te geçici işbirlikçiliğini yapmaya boyun eğmişti; Prusya generali küçük onbaşıya duyduğu küçümsemeyi gizlemekte pek de başarılı değildi. Bu yaşlı kişiler hâlâ yaşıyor olsaydı, şimdi "Evet, kaygılarımızda haklıydık" derlerdi.

Dişlerini gıcırdatıyordu, çünkü bütün dünyaya kızgınlık duyuyordu ve düşmanları ile dostlarına karşı içi nefretle doluydu; ölmüş, öldürülmüş ya da yaşıyor olmaları hiç önemli değildi. Bismarck ile Napoléon'un, yaşıyor olsalardı durumuna ne diyecekleri düşüncesi de kıvrandırıyor onu.

Ruslar'ın zafer kazandıklarını düşünmesi Hitler'in çılgına dönmesine yetiyordu. Ayağa fırlıyor ve koşarak, bir fare deliği büyüklüğüne indirgenen devletinde volta atıyordu. Arada bağırıyor, ağlıyor, tehditler savuruyor ve ordusunun yenilgisinden herkesi ve her şeyi sorumlu tutuyordu.

Bunu bir türlü kavrayamıyordu. Nasıl olurdu da onun askerleri, Kızıl Ordu'yu durduramamıştı! Neden, kendisinin, Adolf Hitler'in, kale ilan ettiği kentler teslim olmuştu? Neden, Poznan, Schneidemühl, Küst-rin ve Viyana düşmüştü?

Tüm generallerine, askerlerine ve hatta kara muhafızlarına –semiz ve sadık SS'lerine– bile lanetler yağırdıyordu. Bu dakikalarda tüm Alman halkından şiddetle nefret ediyordu.

Akşama doğru generalleri, içinde genelkurmay haritalarının bulunduğu deriden dosya çantalarıyla içeri girdi. Düşmanca bakışlarla haritalara şöyle bir göz gezdirdiyordu. Zamanla bu kağıttan da, kulakları tırmalayan bir sesle hışırdayıp duran, Ruslar'ın yardığı cepheleri gösteren büyük okların bulunduğu o büyük afişlerden de nefret etmeye başlamıştı. Onlar olmasaydı, diye düşünüyordu kendi iç dünyasına dönerek, o zaman her şey bu kadar kötü, iğrenç ve utanç verici olmazdı. Ama o kırmızı oklar Reich başkentine gitgide daha çok yaklaşıyor ve –eskiden söylemeyi çok sevdiği gibi– ‘Benim ordumun’ tümenlerini ve karargâhlarını bıçak gibi kesiyorlardı; bu arada artık “sizin ordunuz” diyordu.

Generaller susuyordu. Ama Bolşevik orduları durmadan yaklaşıyordu, ve bunlar herhangi bir ordu değildi. Bolşevik ordularıydı; Hitler'in tüm varlığıyla nefret ettiği ve bütün ömrü boyunca mücadele ettiği ideolojinin temsilcileri.

En ufak bir başarı parıltısı bile içinde yeni bir enerjinin doğmasına neden oluyordu. Donukluğu kayboluyor, alnında tehdit edici çizgiler belirliyor ve sanki çoktan kaçmış olan fotoğrafçısının önünde poz vermesi gerekiyormuş gibi başını sert hareketlerle sağa sola döndürüyordu. Emirler yağırdırıyor, onları hemen geri alıyor ve yeni emirler yağırdırıyor.

Kararlarında motiv yoktu. Ama dehşet verici olan, gerçek durum üstündeki tüm egemenliği kaybetmesiydi. Artık yalnızca, askerlerle oynayan kan emici küçük bir cüce olmasına karşın hâlâ melankolik bir strateji güdüyordu. Oysa bu askerler gerçek, sıcak kan akıtıyordu.

Örneğin, deniz kıyısına kadar sürülmüş 16. ve 18. Ordu'ya bağlı korduların Letonya'dan çekilmesini yasaklamıştı, çünkü güya İsveç Almanya'ya savaş ilan edebilirmiş.

“Neden?” diye fısıldaşıyordu karargâh subayları aralarında. “İsveç neden bize savaş açsın ki?”

“Hem açsa bile, ne olur ki?” diye merak ediyorlardı içten içe. “Ne-yi değiştirir ki bu?..”

Aralarında kendilerini, “Führer daha iyi bilir” diye yatıştıranlar vardı, ama onlar dahi içten içe şaşıyor, kötü aydınlatılmış koridorlarda iki ellerini havaya kaldırıyor ve yüreklerini tutuyorlardı.

Bu günışığından uzak kalmış insanlardan hiçbiri gerçek durumu bil-miyordu, ama hepsi “Führer”in en ince ayrıntıya kadar bilgilendirilmiş olduğuna inanıyordu. Aksini yüksek sesle söylemeleri de olanaksızdı; Hitler’in çevresinde her zaman ona sonuna kadar sadık insanlar ve özel muhafızlarından palavracı SS’ler vardı.

Sovyet ordusu kent sınırının çok yakınlarındayken subaylar, Oder’de hâlâ çarpışan 9. Ordu’nun sağ kanadındaki birlikleri başkenti savunmak için geri çağırmayı tavsiye ettiler. Hitler bunu yasakladı; birkaç gün içinde Ruslar’ı Oder’in gerisine kadar püskürtecek bir karşı saldırı plânladığını söyledi.

Sığınağın karanlık köşelerinde “Karşı saldırı mı?” diye fısıldıyordu karargâh subayları ve başlarını ellerine alıyorlardı.

Ona, her şey yalnızca kendisinin, Adolf Hitler’in kendini verememesinden, tüm dikkatini tek bir düşünceye bir türlü yoğunlaştıramamasından kaynaklanıyor gibi geliyordu: Zafer kazanılmalı, kazanılmalı, kazanılmalıydı. Kafasını bir toparlayabilse ve bu düşünceye saplanabilseydi, sonuna kadar bu düşünceyle dolabilseydi o zaman dünyadaki her şey isteklerine göre düzenlenebilirdi.

Yatak odasına gitti, koltuğunun kenarlarını kramp geçiriyormuş gibi tutarak büzüldü ve gözlerini duvara dikti.

Fakat beyinde ve başının çevresinde, inatçı bir sinek gibi bir şey dönüp duruyordu. Düşünceler kayıp gidiyor, dağılıyor, başka yönlere çekiliyordu. Bütün plân ve hesaplarını paramparça eden yabancı, bağımsız bir güç onu rahatsız ediyordu. O güç, Rus tanklarını gösteren okları ile-ri itiyor, Alman kentlerini hücumla alıyor, Alman ordusunun seçkin alay-larını hallaç pamuğu gibi bir yana atıyor ve Berlin’de korkudan titreyip sekiz metre kalınlığındaki çelikli beton tabakasının altında oturan yaz-man bıyıklı ufak tefek adama hor gören bir küçümsemeyle bakıyordu.

Hitler'in özel muhafız birliğinden SS Tabur Komutanı Monke, yirmi iki Nisan günü, sabahın erken saatlerinde nöbet yerinden sığınagın girişine çağrıldı.

Sığınagın girişinin önünde pılıpırtı içinde, bir deri bir kemik kalmış iki adam duruyordu. Eli kirli bir sargıya sarılı olanı tabur komutanına seslendi: "Bay Monke! ... Sonunda!"

Çok uzun boylu, uzun kollu Monke, tanımadığı bu kişiye uzun süre baktı. Sonra birden tabur komutanının sulu gözlerinde bir şaşkınlık ifadesi belirdi ve kararsız bir sesle, "Bürke siz misiniz?.." dedi.

Bürke, kel başıyla üzüntülü bir biçimde onayladı ve, "Kısmen benim. Bütün yağların Oder'in öte kıyısında kaldı," dedi.

"Tabii ya! Siz oradaydınız..." Monke, Bürke'nin doğudaki son özel görevi hakkında bir şeyler duymuştu.

Monke, "Ya bu kim?" diye sordu

"Benim adamlarımdan biri," dedi Bürke. "Adı Winkel. Kaygılanmayın Bay Monke, güvenilirdir."

'Güvenilir' ile Bürke, SS'lerce arandılar. Talimat böyleydi, buna içerlemeye gerek yoktu.

Sonra Monke'yi izlediler. Hafif aydınlatılmış, metro istasyonu gibi sarı fayanslarla döşenmiş bir koridordan geçtiler. Koridor duvarlarında dökme demirden siyah kapılar diziliydi. Kiminin üzerinde yazılar vardı: "Führer'in yazıhanesi", "Sargı odası", "Emir odası". Yanında otomatik silâhlı SS'ler duruyordu.

Monke, kapılardan birinin önünde durdu, omuzuyla dayanarak açtı. Küçük basık odada iki masa duruyordu, dipte bir cezaevi hücreesindeki gibi iki katlı dört yatak vardı. İkisinin üst katlarında birileri uyuyordu.

İki Oder sığınmacısının odada ilk ayırt ettikleri, masalardan birinin üzerindeki dolu şarap şişeleriyle bir tepe sandöviçti. Monke, onları eliyle masaya buyur etti ve hâlâ hiçbir şey söylemeden yiyecek içecek sundu. Bürke, birkaç ekmeği açlıktan mideye indirip şarap içtikten sonra tabur komutanına başından geçenleri anlattı. Ruslar ajanlık üssünü bastıktan sonra, Winkel ile birlikte Almanlar'ın cepheyi yaracaklarını umdukları kuzeye gitmişler. Bilindiği gibi Almanlar hattı yaramamış, onlar da güneye dönmüşler. Bu sırada kendilerini Polonyalı olarak tanıtmışlar. Çoğu kez ormanda geceleme zorunda kalmışlar, açlık ve se-

falet çekmişler. Sonra yaklaşık bir hafta önce –kesin tarihi anımsamıyordum, çünkü bunca dolaşma sırasında zaman kavramını yitirmişti– Oder’i yüzerek geçmişler. Nehrin tam ortasındaiken Ruslar’ca ayırt edilmişler. Neredeyse öleceklermiş, ama bir biçimde batı kıyısına ulaşmayı başarmışlar ve Schwedt’e varmışlar. Buradan da yürümüşler ya da aynı yönde giden kamyonlara binmişler. Bu sırada yine düşman eline düşeceklermiş az kalsın, hem de bu bölgede ilerleyen Polonya birliklerine. Burada kendilerini Polonyalı olarak tanıtmaları çok tehlikeli olduğundan ormanda saklanmışlar ve yavaş yavaş güneybatıya ilerlemeyi sürdürmüşler.

Bürke öykülerini bitirdikten sonra tabur komutanına “Durum nasıl?” diye sordu.

Monke, gözcüyle Winkel’e bakarak Bürke’nin kulağına bir şeyler fısıldadı.

Telefon çaldı ve Monke gitti, onu çağırılmışlardı. Bürke bir süre sustuktan sonra, “Durum iyi değil,” dedi ve dönüp uyuyanlara bakarak çok alçak bir sesle, “buraya gelmek için boşuna uğraşmışız... Ama, ... iç Winkel” diye ekledi.

Kısa süre sonra Monke, başka SS subaylarının eşliğinde geri geldi. Hemen hepsini tanıyan Bürke’yi selâmladılar. Bürke, öyküyü baştan anlattı.

Winkel, yalnızca titreyerek SS’lere bakıyordu. Ağır siklet boksörleri andırıyorlardı. Ancak bunların “Führer”in sır ortakları olduklarını biliyordu ve bu, onun gözünde gizemli ve korkunç bir kutsal ışıkla aydınlatıyordu onları.

Winkel, her şeyden önce uyumak istiyordu, bir sis perdesi ardından bakmaya başlamıştı. Bürke’yle birlikte bir giysi odasına götürüldüler. Kendilerine üniforma verildi. Üstlerini değiştirdiler. Sonra onları yine karanlık koridordan geçirerek iki katlı yatakların sık aralıklarla yerleştirildiği büyük bir odaya götürdüler.

Winkel yattıktan sonra yorgunluğu kayboldu. Bitkin olduğu halde uzun süre uyuyamadı, sürekli olarak son günlerde yaşadıklarını düşündü. Sanki yeniden Oder’in kara dalgalarında yüzüyor ve kurşunlar kulaklarının çevresinde ısıklık çalarak suya çakılıyormuş gibi geliyordu. Sonra, ne kadar neşeli duygularla Berlin’e yaklaştığını ve ona ayak bastığında ne kadar şaşırıldığını anımsadı. 1942’den beri buraya gelmemişti, geçen yıllar içinde

kent korkunç bir biçimde değişmişti. Tümüyle çökmüştü, yıkıntılarla doluydu. İnsanlar huzursuzlukla çevreyi gözlüyor, kimse normal adımlarla yürümüyordu. Herkes koşuyor ve evlerin duvarlarına sığınarak hareket ediyordu. Ruslar, uzun menzilli toplarıyla kenti bombalamaya başlamıştı bile. Bürke ile Winkel birkaç kez sığınaklara ve metro istasyonlarına saklanmak zorunda kalmışlardı. Bir şey söylemeden Berlinliler'in o neredeyse Bolşevik yanlısı, Bürke'ye yumruklarını sıktıran ve gözlerine kan oturtmasına neden olan konuşmalarını dinlemişlerdi. Ama o kendini tutmuş, başkentlilere gür kaşlarının altından nefretle bakınakla yetinmişti. Kimi zaman dişlerinin arasından "Hepinizi asmak gerekir" diye tıslamıştı.

Bu arada, sert yaradılışlı Bürke bile şimdi nasyonal sosyalist düşünceden oldukça coşkusuz söz ediyordu. Hatta, yöneticiler hakkında saygısızca konuşmaya da yelteniyordu. Bir kez –hem de Oder'in doğusundayken– "Führer"ın askerî yeteneğine kuşku göstermişti. Artık Winkel'e demirhaç nişanını söz vermez olmuştu.

Bir başka kez, Berlin'in kuzeyinde, halkın birkaç günden beri bodrumlarda yaşadıkları Weissensee yakınlarında, teslim olmanın kaçınılmazlığından söz edilmişti.

"Artık bitirmek gerek," demişti, dış görünüşüne bakılırsa elektrik montajcısı ya da kamyoncu olan deri ceketli uzun bir adam. "Direnmek saçmalık."

Kadınlar onu desteklemişlerdi. Sovyetler Birliği'nden buraya getirilmiş üç Rus kızı da vardı bu bodrumda. Ötekilerden ayrı olarak ciddi yüzlerle oturuyor, hiç konuşmadan Almanlar'a bakıyorlardı. Ama onlar kızlara öyle gönül okşayıcı davranıyorlardı ki Bürke yeniden yumruklarını sıkıyordu. Kızlara yemek veriliyordu. Hatta bir kadın onlara bir battaniye bile vermişti. Çünkü kızlar çok kötü giyinmişlerdi, bodrumun duvarlarından sular sızıyordu. Bürke kendi kendine homurdandı.

Az sonra, üzerlerinde eğreti duran asker üniforması giymiş "Hitler Gençliği"nden bir düzine yeniyetmeyle birkaç SS'li girdi içeriye. Bütün konuşmalar hemen kesilivermişti. Ama topçu ateşi sustuğunda, SS'ler çocuklarla birlikte çıkışa gittiklerinde bir kadın basık bir sesle "Çocuk katilleri!" diye bağırıyordu.

Winkel, SS'lerin bu sözü duymuş olduklarına yemin edebilirdi. Ama onlar, sanki hiçbir şey olmamış gibi davranmışlar, yalnızca adımlarını hızlandırmışlardı.

Bürke ile Winkel, giderek merkeze yaklaşıyordu. Bitmek bilmeyen Greifswalder Caddesi'ni sonunda arkalarında bırakmışlar, tamamıyla yıkılmış Aleksander Alanı'nı geçmişler, Spree Nehri'ne varmışlar, Kurfürsten Köprüsü'nü geçmişlerdi, sonra Schleusen Köprüsü'nü ve Kupfergraben'i de. Burada epey bir süre, birbirinden ayırt edilemeyen yıkılmış sokaklarda dolaşmışlardı. Sonunda, daha iki kez Sovyet hava saldırısı nedeniyle bodrumlara sığındıktan sonra Wilhelm Alanı'na varmışlardı.

Bütün Alman okullarında çocukların beynine şırınga edildiği gibi “Führer”in “iktidarı eline geçirdiği” güne kadar oturduğu “Kaiserhof” oteli, boş pencere deliklerinden moloz yığınları ve eğilip bükülmüş yatak kalıntıları görünerek karşılarında esniyordu sanki. Bahçesinde, İkinci Frederik'in subaylarının heykelleri yanı sıra uçaksavarlar duruyordu.

İki yolcu, alanın çevresinden dolandıktan sonra Reich başbakanlığının önüne varmıştı.

Özel “Adolf Hitler” Muhafız Birliği'nin yeraltı kışlasının sert yatağı üzerinde yatan Winkel, böylesine tuhaf bir biçimde ulaştığı Hitler'in bu en yakın çevresinde, başka koşullar altında büyük bir kariyer yapmış olabileceğini düşündü. Ama burada, yeraltında oturmaktan her türlü değerlendirme ölçüsünü kaybetmiş ve hâlâ belli belirsiz umut besleyen SS'lerin aksine Winkel, Hitlerci devletin kurtuluşuna ilişkin en ufak bir umut kıvılcımını boşa çıkaracak çok fazla şey görmüştü son haftalarda.

Winkel, sonunda uyuyakalmıştı. Kesintisiz yirmi saat uyudu. Güçlü bir sarsıntı uyandırdı onu. Yatağından atladı ve kulak kabarttı. Rus bombaları yakınlarda bir yere düşüyordu.

Yan odada SS'ler içki içiyordu. Anlaşılan önemli bir şey olmuştu, heyecanla gürültü ediyorlardı. Çok sinirli olan Bürke de içeri girdi ve ona her şeyi anlattı. Berlin'in güney kıyısında beklenmedik bir biçimde, nereden geldikleri bilinmeyen güçlü Sovyet tank birlikleri ortaya çıkmıştı. Ordu Genel Kurmay Karargâhı, Zossen yakınlarındaki yeraltı üslerini hızla terk etmek ve buraya, beton sığınağa geçmek zorunda kalmışlardı.

Doğu ve kuzey cephesindeki çarpışmalar kent sınırları içerisine kaymıştı bile.

Bu sırada Bürke, Ruslar'ın öbür savunma hatlarını yarması halinde Reich başbakanlık binasının savunmasını üstlenecek “Adolf Hitler” adlı bir gönüllüler kolordusunun oluşturulmasında tabur komutanı Monke'ye yardım ediyordu.

Bürke'nin üzerinde yeni bir üniforma vardı ve dış görünüşüyle neredeyse bir zamanlar Soldin'de olduğu gibi gerçek bir savaşçıyı andırıyordu. Bürke, kendinden hoşnut bir gülümsemeyle anlattığı gibi dün doğrudan Hitler'in kendisi onu Obersturmbannführer'liğe atamıştı. Ama Winkel, bu SS'liyi çok iyi tanıyordu ve küçük gözlerinde kovalanan birinin ifadesini görüyordu.

Bürke, Winkel'e 'onurlu bir görev' verildiğini –bunu anlatırken kendisi bile gülümsüyordu– söyledi: Bu gönüllüler kolordusundaki bir bölüğün komutasını üstlenecekti.

Winkel, şimdilik hiçbir iş yapmadan oturuyordu. Sonra birden Wehrmacht* Başkomutanı, Piyade Generali Krebs'in yanına çağırıldı.

İki küçük odaya yerleştirilmiş olan 'OKW'nin** sığınaktaki bütün odalar gibi demir kapıları vardı.

Burada, oldukça kısa boylu, şişman, tıraşsız ve sarkık yüzlü bir adam bir koltukta oturuyordu. General Krebs. Yanında duran telefonun başında üç subay not alıyordu.

Krebs, Wehrmacht'ın Polonya'ya yerleştirdiği ajanlardan birinin sığınakta bulunduğunu öğrenmişti ve onun kendisine rapor vermesini istiyordu. Ruslar'ın, Stettin'in güneyinde saldırı hazırlıklarının olup olmadığını öğrenmek amacındaydı.

Winkel, böyle bir izlenim edindiğini söyledi. Oder'de güçlü birliklerin bulunduğunu ve oraya giden yolda da hâlâ yenilerinin gelmeyi sürdürdüğünü anlattı. Ayrıca tank sesleri de işittiğini ve tahminince sayılarının çok fazla olduğunu söyledi. Krebs, sanki gerçekten ilgilenmiyormuş gibi dalgınlıkla onu dinliyordu.

İçeri bir SS'li girdi ve "Sayın General, Führer sizi çağırıyor," diye haber verdi.

Krebs, üniformasının önünü ilikledi, dışarı çıktı.

Yan masadaki subaylar ara vermeden telefon ediyordu. Winkel, onların konuşmalarından durumun daha da kötüye gittiğini anlayabiliyordu. Hamburg yolunda atlı bir Rus keşif grubu görülmüş. Bir başka motorize keşif birliği ise Kladow'a girmiş.

"Bizi kısıp alıyorlar," diye inledi subaylardan biri.

İkincisi, öteki telefonda Berlin'deki durumu sordu.

Sovyet birliklerinin Berlin'deki ilerleyişine ilişkin haberler, Alman

* Alman Ordusuna verilen tarihî ad –çev.

** Wehrmacht Başkomutanlığı –çev.

Ordusu Genel Kurmay Karargâhı'na son günlerde çok ilginç bir yolla ulaşıyordu: Subay, Berlin telefon rehberini karıştırıyor, oradan bir telefon numarası çeviriyor ve konuşuyordu: "Bayan Müller? Rahatsız ettiğim için özür dilerim... Steglitz'te oturuyorsunuz değil mi? Rica etsem, Ruslar'ın sizin oraya gelip gelmediğini söyleyebilir misiniz?"

Bunun üzerine örneğin şöyle bir yanıt geliyordu: "Hayır, daha buraya gelmediler, ama yakınlarda, Teltov Kanalı'nda oldukları söyleniyor. Komşum, Bayan Kranich, az önce Sedan Caddesi'nde oturan kayınvalidesinden döndü... Orada Ruslar vardı. Peki kiminle görüşüyorsunuz?"

Bunun üzerine subay aceleyle ahizeyi kapatıyordu; Bayan Müller'e Wehrmacht Başkomutanlığı'nın kendisini güney cephesindeki durumu öğrenmek için aradığını itiraf etmekten utanıyordu. Bayan Kranich'in kayınvalidesinin bilgilerini haritada işaretliyor ve OKW'yi ilgilendiren başkentin bir başka bölgesindeki bir numarayı aramaya başlıyordu.

Prenzlauer Tepesi bölgesindeki bir numarayı arayınca, telefona çıkan bir erkek sesiydi: "Allyo?"

Subay sorusunu sordu, ancak birden irkilerek, eli yanmış gibi ahizeyi masaya attı.

"Bir Rus," diye fısıldadı.

"Niye böyle korktunuz ki?" diye gülümsedi yanında oturan. "Telefondan ateş edemezler."

Kısa süre sonra general geri döndü. Yalnız değildi. Yanında başka bir general daha vardı. O da şişmandı, ama uzun boyluydu. İkisinin de yüzleri bembeyazdı.

"Şimdi ne yapmak gerek?" diye sordu Krebs çaresizlikle. "Burgdorf, ona sen söyle en azından..."

Burgdorf susuyordu.

"Büyük bir çembere alındık" diye sürdürdü Krebs. "Tüm yollar kesilmiş..."

Akşam Sovyetlerin, Stettin'in güneyindeki ilerleyişleri üzerine haberler geldi. Ruslar, Oder'i geniş bir cephede geçmeyi başarmışlardı, tank birlikleri birkaç düzine kilometre ilerlemişlerdi.

Winkel, aynı akşam ilk kez Wenk adını duydu. Bürke'nin kendisini götürdüğü hayvanat bahçesinin yeraltı sığınaklarında Winkel hep yenden o huzursuzluk veren, sayısızca sorulan soruyu duyuyordu: "Wenk nerede kaldı?"

Tank birlikleri generali, Magdeburg bölgesindeki 12. Yedek Ordu'nun komutanı Wenk, Hitler'den cepheyi Amerikalılar'a açma ve başkentin yardımına koşma emrini almıştı. Reich başbakanlığının tümü Wenk'i düşünüyor, yalnızca onu konuşuyordu. Burada hiçbir general, şimdiye dek adı duyulmayan Wenk kadar popüler olmamıştı.

Hitler'in kendisi de umut doluydu. Yürüyüşüne bir güven gelmiş, gözleri parlamaya başlamıştı. "Ben" sözcüğü yeniden konuşmalarının ana ögesi olmaya başlamıştı: "Ben başkentimi terk edemem... Ben burada kalmaya karar verdim... Avrupayı ben savunacağım!"

Yine generallere bağıyor, Rechlin Flensburg ve Berchtesgaden'e, Keitel, Jodl, Dönitz ve Himmler'e radyogramlar gönderiyordu.

Bir sabah Georing, varlığını anımsattı. Reich Mareşali, Hitler'in kendisi artık bu görevi yürütecek durumda olmadığı için 'Führer'in yetkilerini kendisine devretmesini öneren bir radyogram yayınladı.

Hitler, bu radyogramı okuduğunda cinnet getirdi, kendini yatağına attı ve şiddetli bir ağlama krizine tutuldu.

Sonunda biraz yatışınca telsizle, Georing'in tutuklanması ve kendi ölümü halinde Reich Mareşalinin hemen asılması emrini verdi.

Ona son darbeyi Himmler vurdu. Georing'in radyogramının ulaşmasından birkaç saat sonra, Himmler'in kendi başına İngiliz ve Amerikalılar'la kapitülasyon pazarlıklarını başlattığı bildirildi.

Hitler, tümüyle umutsuzluğa düştü, intihar etmemesinin tek nedeni Wenk'e umut bağlamış olmasıydı. Wenk gelir gelmez, Ruslar Oder'in gerisine sürülür sürülmez, hainleri idam etme emrini verecekti; yavaş ve korkunç bir ölümle idam edecekti onları.

Birilerinin kendisinden sonra yaşayabileceği korkusu bu aşağılık ruhun yarasını zehirliyordu. Kendisiyle birlikte her şeyin yok olması için her şeyini verirdi. Kendi ölümünden sonra başka birilerinin canlı kalabileceği düşüncesine katlanamıyordu.

Ertesi gün, bütün bu sarsıntılardan sonra Wenk'ten bir radyogram geldi. 12. Ordu Schwielose Gölü'ne kadar ilerlemiş ve Potsdam'ın güneyinde bulunan bu gölün kıyısındaki Ferch köyünü ele geçirmişti.

Hitler, bu haberi alınca, Krebs ve Burgdorf'un 12. Ordu'nun zayıflığına ilişkin sakınarak yaptıkları uyarılara kulak asmadan geleceğe yeniden tam bir güvenle bakmaya başladı.

Wenk'i nasıl ödüllendireceğini sakın kafayla düşünmek için yatak odasına çekildi. Belki, Reich başbakanlığı'nın bulunduğu Voss Caddesi'nin adını Wenk olarak değiştirmeliydi? 'Voss' da neydi ki? Bu sözcüğü az buçuk anımsıyor, ama neyi ya da kimi ifade ettiğini çıkaramıyordu. Kitaplığında duran ansiklopediye baktı, ama 'V' harfinin bulunduğu cilt yoktu.

Az sonra SS'ler koridorlarda "Voss kim?" sorusuyla koşuşturmaya başladı.

Biri okul sıralarında bu adı duyduğunu anımsadı ama ötesini o da bilmiyordu. Goebbels'e sormaya karar verdiler. Goebbels, huzursuzlukla topallayarak 'Führer'in yanına yollandı. Beti benzi kaçmış, daha da sıksalaşmıştı. Taranmamış saçları bir ibik gibi havada duruyordu. Uzun dudakları sıkıca kapanmıştı: Sovyet ordusunun ilerleyişi bu fıskiyei kurutmuştu.

"Voss?" diye sordu şaşkınlıkla. "Ha, Voss!.. Homer'in çevirmeni... Evet, evet Johann-Heinrich Voss..."

Goebbels, geri döndü. Hitler, Wenk'e nasıl bir nişan vereceğini düşünmeyi sürdürdü.

"Bu çok önemli bir sorun," diye inandırıyordu kendini, "çok önemli. Hemen bir karar vermem gerek.

"Hayır, Homer'in çevirmeni kalmalı. Kültürü aşağılayamam şimdi, uygun olmaz.

"Evet! Yanda Hermann Georing Caddesi var! Eskiden adı Königg-raetzer'di, Prusyalılar'ın Avusturyalılar'ı Königgratz'de bozguna uğratmaları anısına verilmişti bu ad. Onun ismini değiştireceğim."

O şişko domuza, o Reich Mareşali paçavrasına ilişkin tüm anıları yeryüzü yutsundu.

Reich Mareşali ünvanını da Wenk'e vermeye karar verdi. Sonra, yeni bir ünvan yaratmayı düşündü; 'Reich Kurtarıcısı' gibi bir şey? Ama hemen yeni kuşkulara kapıldı: Wenk için biraz fazla olmaz mıydı? Ve burada, Berlin'de dayananların önemini daraltmaz mıydı? Evet, evet, böylesine inanılmaz zor bir anda Berlin'de kalanların?

Belki 'Reich Kahramanı'?

Sovyet topçularının Reich başbakanlığı yakınlarına düşürdükleri bombaların etkisiyle sığınak temellerine kadar sarsıldı. Her yan titriyordu. Tavanlardan kireç dökülüyordu. Vantilatörler, hava yerine genizleri

yakan duman ve toz püskürtmeye başladı. Kentle bağlantı koptu.

Sovyet askerleri Wilhelm Caddesi'ne ulaşmışlardı.

Belki de 'Reich Kurtarıcısı' daha iyiydi ve Wenk'e bu ünvan verilse hiç de o kadar tehlikeli olmazdı. Sonuçta o bir politikacı değil, bir askerdi. Yeni bir nişan tasarladı: Altın zincire bağlı defne yapraklarıyla çevrili altın bir haç.

Gamalı haç simgesinden vazgeçilebilirdi, bu batı güçlerini sakinleştirirdi. Yaşamda kalan Yahudiler bağışlanabilir ve onlar için iyi düzenlenmiş bir getto yapılabilirdi. Doğu bölgelerinin yeraltı kaynaklarını sömürmek için bir Amerikan-Avrupa ticaret ortaklığı kurulabilirdi. Eski Doğu Hindistan Şirketi'ne benzer bir şey; yarı özele, yarı devlete ait, geniş yetki ve büyük bir sermayeyle. Polisiye işlevleri Almanya üstlenir, en kötü olasılıkla Fransa'yla birlikte. Amerika'ya bir pay denetleme paketi verilir.

Kağıda sürekli yeniden nişanlar çiziyordu. Sonunda boşuna uğraştığına karar verdi, bir sanatçı değildi.

Topçu ateşi hafifledi. Sovyet askerleri, Reich başbakanlık binasının bir kilometre ötesinde bir direnişle karşılaşmışlardı.

Sonra karargâh subayları rapor vermeye geldiler. Hitler onları dinledi ve 9. Ordu'nun mevzilerini boşaltıp, hızla Wenk'in ordusuyla birleşmesi emrini verdi. Bu sırada aklına 'Reich Kurtarıcısı' ünvanının biraz fazla olduğu geldi ve 'Reich Kahramanı' ünvanında kesin karar kıldı. Az sonra Georing'in ardılı, hava kuvvetleri başkomutanı olarak atanmış Orgeneral Ritter von Greim geldi. Hitler, ona geri dönmesini, Wenk'in desteklenmesi operasyonlarına komuta etmesini emretti.

Hava kuvvetleri başkomutanı, Charlottenburg Şosesi'ne inen uçağına yeniden bindi. Berlin'de havaalanı kalmamıştı. Tempelhof'u Sovyet birlikleri ele geçirmişti. Nieder Neuendorf, Dallgow ve Gatow'u da öyle. "Önemli değil, yakında Wenk gelecek!" diye konuşuyordu her yerde yeniden canlanmış SS'ler.

"Potsdam'daymış bile!" diye seviniyorlardı. "Potsdam'da!.."

Potsdam kenti, Havel'in nehir yatağı ve sayıları yaklaşık bir düzine olan göller nedeniyle oluşmuş bir adanın doğusunda bulunuyor. Havel Nehri, kenti güneyden kıvrımlarıyla sarıyor ve sonra kuzeybatı yönünde akınayı sürdürüyor. Kuzeyde ise ada, Schlaehnitz Gölü'nden Fahrlaender Gölü'ne ulaşan bir kanalla sınırlanıyor. Yine bu kanal aynı biçimde Weisser Gölü ile Krampnitz Gölü ve Jungfer Gölü'nü birbirine bağlıyor. Böylece Potsdam kenti çepeçevre su engelleri yoluyla karadan ayrılmış bulunuyor.

Potsdam, eskiden beri Prusya Ordusu'nun ve eski Prusya bürokrasisinin simgesi olmuştur. On sekizinci yüzyılın ilk yarısında hüküm süren Prusya Kralı 1. Friedrich Wilhem döneminde başkent olarak ilan edildi. Büyük Friedrich diye anılan oğlu 2. Friedrich, Potsdam'da Versay binalarını kopya etmek için saraylar yaptırdı.

İki kral da, melodik çan sesleri nedeniyle ünlenen Garnison Kilisesi'nde toprağa verildi.

Yirmi iki Mart 1933'te Hitler, iktidarı ele geçirdikten sonra bu kilisede, Prusya Krallarının mezarları önünde nasyonal sosyalist Reichstag'ın açılışını yapmıştı. Bununla, eski Prusya militarist geleneklerini "Üçüncü Reich"ın miras aldığını vurgulamıştı.

Tüm bu tarihî olayları Plotnikov, tümen komutanına anlatıyordu. Herhangi zavallı bir Potsdam'ın değil, Berlin'in alınışına katılmak isteyen generale merhem gibi geliyordu bu anlatılanlar.

General Seryeda, Potsdam'ı alma emrini aldıktan sonra, Lubyenzov ve başka subaylarla birlikte keşif için, iki göl arasında, harika bir görünümü bulunan Neu-Fahrland'a gitti. Potsdam'a ulaşmak için en uygun yer burasıydı. Çünkü Fahrlaender Gölü ile Weisser Gölü'nü birleştiren kanalın genişliği dar sayılırdı.

Ancak Almanlar da bunun ayrılmındaydı. Karşı kıyıdaki Nedlitz köyüyle batısındaki şoseyi gözleyen Lubyenzov, oldukça güçlü savunma mevzileri görüyordu. Alman askerleri ile topçularında canlı bir hareketlilik vardı.

Durumu tümen komutanına bildirdi. Sovyet birlikleri karşıya geçerken Almanlar'ın ciddi bir direniş göstereceklerinden kuşku duyulamayacağını ekledi.

General bir an düşündü, gözlerini kıstı ve "O zaman biz de onları kandırırız!" dedi.

Karargâh komutanına, burada yalnızca bir taburun bırakılması emrini verdirtti. Tabur, karşıya geçmek için hazırlık yapıldığı izlenimini uyandıracaktı.

“Yapabilecekleri kadar gürültü çıkarsınlar!” dedi general. “Ağaç kessinler, havaya ateş etsinler, kıyıda dolansınlar ve en önemlisi bağırsınlar!..”

General, tabur komutanına bu görev için direktif verdi.

Tabur komutanı, “doğduğundan beri hastalık nedir bilmeyen” aynı sağlıklı insandı. Aşırı geniş göğsünde iki kıvılcık bayrak nişanına bir üçüncüsü eklenmişti bu arada.

“Merak etmeyin general yoldaş, iyi bir tantana çıkaracağız,” diye bağırarak güvence verdi sıtma görmemiş gür sesiyle.

General gülümsedi. Amma gürültü çıkarırdı!

Karanlık çökerken alaylar, hızlı yürüyüşle Potsdam Ormanı’ndan geçtiler ve geceyarısı Potsdam’ın kuzey yakasının tam karşısındaki Jungfern Gölü kıyısında toplandılar. Tümenin yardımına özel bir amfibik araç birliği geldi. Bu araçlara Binbaşı Viyesselçakov’un taburu yerleştirildi. General kıyıda duruyor ve askerlerin arkasından bakarak suyun şakırtılarına kulak kabartıyordu. Kuzeybatıdan müthiş bir gürültü ve ateş sesleri geliyordu: Her yanından sağlık fışkıran tabur komutanı adamlarıyla iş başındaydı.

Burada her şey sessizdi; yalnızca su usul usul şakırtıyor ve araçların motorları boğuk bir uğultu yayıyordu. Uğultu giderek uzaklaşıyordu. Artık gölün üzerinde hiçbir şey görünmüyordu. Sonunda general tek tük silâh sesleri duymaya başladı. Anlaşılan Viyesselçakov çarpışmaya girmişti bile. Ama general onun yardımına koşamıyordu daha. Başka taburlar dubalara ve köprü kayıklarına bindirildi. Gölün yüzeyi suya bırakılan sallarin etkisiyle hareketlendi. Sallara hızla birkaç tanksavar topu da yerleştirildi.

General kulak kabarttı. Gölün karanlık yüzeyinden motor uğultuları yükselmışti. Amfibik araçlar geri gelmişlerdi bile. Karşı kıyıdaki ateş giderek şiddetleniyordu.

Sonra kırmızı fişekler karanlığı yırttı. Bu, ilk taburun karaya ayak bastıkları anlamına geliyordu. Yarım saat sonra yeşil bir fişek kümesi yükseldi gökyüzüne. Öbür iki tabur da karşı kıyıya varmayı başarmıştı.

General, en büyük kaygıyı üç top için duyuyordu. Beyaz fişekler hâ-

lâ havalanmamıştı. Sonunda onlar da gökyüzüne doğru uçtular ve general karar verdi: “Şimdi de biz gidiyoruz!”

Kıyıda kendisini bekleyen dubaya gitti.

Karşıya geçtiler. Sağından solundan kırmızı ve yeşil yıldızlar saçan fişekler yükseldi. Top ateşi başladı.

“Sonunda!” diye fısıldadı general.

Top ateşi kâh oradan kâh buradan açılıyordu. Alman topları da konuşmaya başladı. Generalin bindiği duba, öbür ikisiyle aynı anda karşı kıyıya vardı. Doğrudan kuru toprağa inemeyen askerler, dizboyu suya atladılar ve kıyıya yürüdüler.

Gün ağarmaya başladığında, kentin kuzey yakasında ele geçirdikleri köprü başı artık üç kilometre içerideydi. Tümen komutanı kente hücum emri verdi. Kendisi Caecilienhof Şatosu’na gitti; Lubyenzov, ona şatonun kulesinde bir haberleşme yönetim yeri hazırlamıştı.

Hava giderek aydınlanıyordu. Muhafız binbaşı kulenin penceresinden çarpışmaların seyrini izliyordu. Tümen; çiftlikler, villalar, seralar ve bahçelerle dolu bir bölgede çarpışıyordu. Sol kanat Heiligen Gölü’nün kıyılarında hareket halindeydi. Park binalarını hızla ele geçirdikten sonra Marmor Palas’ı işgal etti ve kente, Moltke Caddesi’nden girdi. Sağ kanattaki alay, sert bir darbeye Almanlar’ı Pfingst Tepesi’ndeki avantajlı mevzilerinden attı ve kentin kuzeyindeki garnizon hastanesiyle süvari kışlalarını işgal etti. Böylece Potsdam’ı savunan Alman birlikleri bir balyozla yarılmış gibiydi. Sağlıklı tabur komutanı, ilgilerini güneye yönelten Nedlitz’teki Weisser Gölü kıyısını savunan düşman güçlerinin bu durumundan yararlandı. Taburunu emirlere uygun araçlarla karşı kıyıya geçirdi ve kuzeyden kente girdi.

Düşman savunması, bu hücumlarla büsbütün şaşkına dönmüştü. Öğleyin saat birde Çetverikov’un alayı kent merkezine varmıştı bile. Wilhelm Alanı’nı ele geçirip kent hendeklerini aştıktan sonra birlikler yıkılmış Garnison Kilisesi’nin bulunduğu ikinci bir alana da ulaştılar.

Askerler, kentteki birçok kilise ve şatoyu olduğu gibi bu kiliseyi de hiç dikkate almıyorlardı. Savaş sürüyordu; evlerin içlerine yerleşmiş Alman tanksavarları ateş etmeyi sürdürüyorlardı.

Ateş ancak akşama doğru sona erdi. Tümen komutanı, Potsdam’ın ele geçirilmesine ilişkin haberi yazdırırken, Albay Plotnikov kentte bir

tur atmaya karar verdi; Prusya başkentinin tarihî yerleri ilgisini çekiyordu. Mesçerski'yi de yanına aldı.

Bütün alayları ziyaret ettikten sonra Plotnikov, tüm tarihî anıtların, özellikle Sannssouci Şatosu ve Yeni Palas'ın korunmasının örgütlenmesi emrini verdi.

Havel'in kıyısında bulunan yıkılmış kent şatosunun yanında Parade Alanı'nı gördüler. Eskiden burada saçları kuyruklu Prusya askerlerinin uygun adım Friedrich'in önünden geçit yapmaları gerekiyordu. Geniş caddeden geçerek Garnison Kilisesi'ne vardılar. Kilisenin melodisiyle ünlü çanları, bir bomba rastlayınca yere düşmüş, yarık kaldırım taşları arasında duruyordu. Kilisenin içi sessiz ve karanlıktı. Plotnikov ile Mesçerski'nin hemen arkasından yüksek şapkalı yaşlı bir adam girdi içeri. Subaylara, kilisenin önemli yerlerini göstermeyi önerdi. İsterlerse bütün kiliseyi bile gezdirirdi. Plotnikov, gezinti önerisini kabul etti.

Bu sırada yakınlarda silâh atışları ve maynatan patlamaları duyuldu. Kentin sokakları huzursuzlandı.

Çarpışmaya hazır askerler evlerden koşarak çıktılar.

Albay ve Mesçerski'nin kaygılı gözleri karşılaştı. Potsdam bir anda onlar için tarihsel yapıtlarla dolu bir sergi olmaktan çıkarak, tümen birliklerinin çarpıştığı sıradan bir kente dönüştü.

Arabaya atlayarak hızla tümen karargâhına döndüler. Burada daha durumun ayrıntıları henüz bilinmiyordu. Tümen komutanı yoktu. Yaklaşık on dakika önce Lubyenzov ve Üsteğmen Sisiç ile birlikte aceleyle şiddetli makineli tüfek seslerinin geldiği güneye doğru gitmişlerdi. Kuşkusuz çetin bir çarpışma yaşanıyor.

Plotnikov ile Mesçerski vakit kaybetmeden tümen komutanının ardından gitti. Arabaları aceleyle ilerleyen piyade ve topçuları solladı.

Wildpark İstasyonu'nun hemen yakınında tümen komutanını buldular. Bu arada bir haberleşme yönetim yerinin her yerde aynı olan, konusu dahil tipik özelliklerini kazanmış gösterişli küçük bir köşkte telefonunun yanında oturuyordu.

Huzursuz Plotnikov'u görünce "Ee, sayın turistler" dedi gülümseyerek. "Prusya krallarının tüm şatolarını gezdiniz mi? Alçak faşistler, zamanımızı anıtların bakımıyla geçirmemize fırsat vermiyorlar ne yazık ki..."

Yarım saat önce, Potsdam'ın güneybatısında bulunan Geltow köyü

yakınında silâhlı Alman asker grupları ortaya çıkmış ve Çetverikov'un alayının küçük karakoluyla çatışmaya girmişlerdi.

Şimdilik kimse, ne General Seryeda, ne Lubyenzov, ne de Çohov, şu anda yollarının Hitler'in plânıyla kesiştiğini bilmiyordu: Hitler'in yardımına koşmak için Geltow'dan cepheyi yarmaya çalışan General Wenk'in 12. Ordusu'nun ucuydu bu ve Sovyet taburlarının baskısıyla şimdi çarpışarak yavaşça köyün içine çekiliyordu.

Mesçerski, muhafız binbaşının keşifçilerle birlikte ileri hatta gittiğini duyunca hemen ardına düştü.

Potsdam'ın güneybatısındaki orman –daha doğrusu park– asker kaynıyordu.

Mesçerski ormanın kıyısında durdu. Uzakta Geltow'daki evlerin çatıları renk renk parlıyordu. Sovyet asker zincirleri yeşil düzlükten köye doğru ilerliyorlardı. Makineli tüfekler hırsla takırdıyordu. Kâh orada, kâh burada duman ve toz bulutları kalkıyordu; sanki topraktan birdenbire kara ağaçlar bitiyordu. Kısa süre sonra patlama sesleri duyuluyordu. Geltow'a çekilen ve düzlüğü maynatanlarla bezeyen Almanlardı.

Ormanın kıyısındaki bir tepede Mesçerski, Çetverikov'u, Migayev'i ve Çetverikov alayının öteki subaylarını gördü. Çetverikov yamuk bacaklarını genişçe açmış, sahra dürbününden bakıyordu.

Bir telefoncu, "Birinci ve üçüncü tabur köye girdiler," diye bildirdi yerdeki bir çukurdan.

Migayev, Mesçerski'ye, muhafız binbaşının az önce burada olduğunu, ama ileriye gittiğini söyledi.

Mesçerski, Potsdam'ın tarihî binalarını gezmeye daldığı ve doğru anda hazır bulunmadığı için kızıyordu.

"Ne kadar kötü!" diye eleştirdi kendini.

Gerçekten de keşifçileri ancak çarpışmalar bitince bulabildi. Alman askerleri kayıklarla ve yüzerek Havel Nehri ile Schwielow Gölü üzerinden kaçıyorlardı.

Muhafız binbaşı Havel'in kıyısında oturuyor ve dürbünden, anlamı ilginç 'Caputh' adını taşıyan büyük bir köyün bulunduğu karşı yakaya bakıyordu. Lubyenzov'un yanında Yüzbaşı Çohov ile Binbaşı Viyesselçakov oturuyor ve sessizce sigaralarını içiyorlardı. Piyadeler ile keşifçiler dinlenmek için çevrelerine oturmuştu.

“Biraz fazla çabuk kaçtılar” dedi dürbünü indiren Lubyenzov düşünceli bir biçimde. “Maynatanları unuttular...”

Kısa süre sonra Almanlar’ın aceleci kaçışlarının nedenini öğrendiler. Karşı kıyıdan kabarıp dinen motor sesleri geliyordu...

Caputh’un düzgün yollarında birkaç dakika sonra, tepelerinde kırmızı bayrakları olan tanklar görüldü. Aralarından biri kıyıya geldi ve doğruca Lubyenzov, Çohov, Viyesselçakov ile Mesçerski’nin karşısında durdu.

Anlaşılan tankçılar onları görmüşlerdi. Tankın kapağı açıldı ve içinden deri kasklı bir kafa çıktı.

Lubyenzov, ellerini ağzının kenarlarına koyarak bağırdı: “Merhaba çocuklar!”

“Merhaba!” diye yanıt geldi karşıdan.

“Nereden geliyorsunuz çocuklar?..”

“Birinci Ukrayna... Ya siz?..”

“Birinci Belorusya Ordusu!” diye bağırdı Lubyenzov.

Tankçı elini sallayarak selâmladı ve bağırdı: “Selâm atışı yapacağım!”

Ve tank havaya ateş açtı. Gümbürdeyen bir yankı ormanları, göllerini ve nehirleri sardı.

“Berlin çantada keklik!” dedi Lubyenzov. “Bunu tümen komutanına bildirmeli.”

General Wenk’in 12. Ordusu silâhları atarak güneybatıya kaçtı. İki gün sonra duman gibi dağılmıştı.

Bir Mayıs sabahı Lubyenzov, sonunda Tanya'nın yanına gitmeye karar verdi.

Potsdam caddelerinde bugün özel bir canlılık vardı. Her yerde kızıl bayraklar asılıydı. Askerler, Stalin yoldaşın 1 Mayıs'a ilişkin bildirisi-nin okunduğu büyük mitingler düzenliyordu ve sözleri Prusya'nın baş-kentindeki evlerinin üzerinde yankılanıyordu.

“Kızıl Ordu'nun Moskova ve Leningrad, Gozni ve Stalingrad önle-rinde kendini savunduğu zor dönemler artık bir daha geri gelmeyecek geçmişin bir parçasıdır. Alman emperyalistlerinin çıkardığı dünya sava-şı sona eriyor. Hitler Almanyası'nın yıkılışının arifesindeyiz. Dünyanın egemeni oldukları fikrine kapılan Hitler ve işbirlikçileri, kırık testileri-nin önünde duruyorlar.”

Stalin, askerlerine şu çağrıda bulunuyordu: “Vatan sınırlarımızın öte yanında bulunuyorsanız özellikle dikkatli olun. Şimdiye kadar ol-duğu gibi Sovyet savaşçısının onur ve saygınlığını yüksek tutun!”

Kent komutanlığının önünde, Alman kadın ve erkeklerden oluşan bitmek bilmez bir kuyruk uzuyordu. Emirlere uyararak silâhlarını teslim etmeye gelmişlerdi. Düzenli sıralarda duruyor ve av tüfeklerini, kimse teslim etmek istemiyor düşüncesine kapılmasın diye kendilerinden ola-bildiğince uzakta tutuyorlardı.

Güneş ışınları bu günlerde özellikle parlaktı.

Albay Vorobyov'a bağlı tümen Spandau'da bulunuyordu ve Lub-yenzov emireriyle birlikte atını oraya sürüyordu.

Kanalı geçtiler, büyük caddelerin gürültü patırtısına daldılar.

Yine, çeşitli ülkelerden insanlar, dört bir yöne gidiyorlardı. Yine, kurtarılmış renkli insan grupları, bisiklet, at arabaları ya da yayan tüm yollardan akıyordu. En şen olanları birleşik orduların savaş esirleriydi: Sırtlarında esirlikleri sırasında yıpranmış üniformalarıyla Fransız, Bel-çikalı, Hollandalı ve Norveçli askerler.

Kent otobüsü büyüklüğündeki kocaman çiftlik arabalarının üzerin-de sarı saçlı İngilizlerin arasından, İngiliz sömürge askerlerinin beyaz türbanlarıyla İskoç muhafızlarının renkli kıvrımlı etekleri ışıldıyordu. Cezaevlerinden kurtarılmış yüzleri solgun Amerikan havacılarının ara-sında kara derili zenciler gülümsüyordu.

Amerikalılar, bu sevinç ve eşitlik anında Tom Amcanın torunlarıyla

olan bir aradalıklarını yadırgamıyorlardı... Tersine: Amerikalılar'la İngilizler, yanlarından geçen Sovyet birliklerinin önünde siyah ve esmer tenli silâh arkadaşlarına sarılıyor, renkli derililer gülümseyerek beyaz dişlerini gösteriyorlar, bundan böyle hep böyle olacağını düşünüyorlardı.

Büyük bir köyün kavşağında, politik şubece Sovyet komutanlığının izlenecek yollarla ilgili emirlerini kurtarılanlara iletmekle görevlendirilmiş Oganyesyan duruyordu.

Oganyesyan'ın eli binlerce insanla tokalaşmaktan sancıyordu. Omuzlarındaki bütün yıldızcıklar, en başta da kepindeki kırmızı yıldız, kurtarılmış savaş esirlerinin eline anı olarak geçmişti; özellikle herhangi bir 'anı' götürmek isteyen Amerikalılar'la İngilizler'in. Anılara özel bir düşkünlüğü olan bir Amerikalının elinden kırmızı bayrak nişanını zorlukla kurtarmıştı.

"Görüyorsunuz!" dedi Oganyesyan, muhafız binbaşının elini kuvvetle sıkarak. "Burada Surikov ya da Repin* çalışmalıydı. Daha aşağısı kesinlikle olmaz!.. Siz nereye gidiyorsunuz?"

Lubyenzov, anlaşılmayan bir şeyler mırıldandı ve aceleyle vedalaştı.

Spandau'ya yaklaştıkça yüreği ağırlaşıyordu. Kentin hemen önünde canı o kadar sıkışmıştı ki neredeyse geri dönecekti. Atını durdurdu ve Kablukov'a baktı.

"Aslında, Antonyuk'a bildirmek gerek..." diye mırıldandı. Ama neyi bildirmek gerektiğini söylemedi. Bunun çok sıradan bir nedeni vardı: Bildirilecek bir şey yoktu.

Sonunda Orlik'in dizginlerini gevşetti ve hızla yola koyuldu.

Heer Caddesi'ni geçtiler ve tümenin tren yolu yanındaki evlerden birine yerleştiği Spandau'nun batı kesimine girdiler. Buradan Berlin'deki topçu ateşi açıkça duyuluyordu. Kentin üzerindeki gökyüzü tam bir yangın yeri idi. Yol boyunca, son Alman direniş yuvalarını bombalamak için Alman başkentinin semalarında uçan uçaklar görünüyordu.

Lubyenzov, tümen karargâhında iki saat oyalandı. Bölgedeki durum hakkında ayrıntılı bilgi aldı ve General Seryeda'ya bildirmek için bütün bilgileri haritasına işledi. Ama hâlâ oyalanmayı sürdürüyor ve bir türlü gezici hastanenin yerini sormaya karar veremiyordu.

Albay Vorobyov, muhafız binbaşının yardımına yetişti. Keşifçiyi gördüğünde, "Ah, ah, Taras Petroviç'in elçisi! Ee, ne var ne yok?" dedi.

* Ünlü Rus ressamları.

Lubyenzov, Hitler'in yardımına koşmak için Berlin'e ulaşmaya çalışan Potsdam'ın güneyindeki Alman tümenlerinden söz açtı.

Vorobyov şaşırdı.

"Demek Berlin'den ayrılmamış? Görünen o ki, bu lanet olası köpek için şimdiden saklanabileceğı hiçbir delik kalmamış."

"Size ne oldu?" diye sordu Lubyenzov, tümen komutanının sargılı elini işaret etti.

"Altdamın'da yaralandım. İyileşecektir. Az önce son pansuman için Falkenhagen'deydim."

Lubyenzov, aceleyle vedaiaştı ve tırısla Falkenhagen'e gitti.

Yolda birkaç kez kırmızı bir haç olan işaret tabelalarına rastladı: "Rutkovski'nin yeri", demek ki doğru yoldaydı. Falkenhagen'e vardığında hava kararmaya başlamıştı bile.

Gezici hastanenin yerleştığı binaların önünde durdurdu atını Lubyenzov ve eyerinden yere atladı. Kablukov'a, "Beni burada bekle," dedi. Girişe yöneldi, bir an çekingenlikten sonra kararlılıkla içeri girdi. İlk odada kimse yoktu. İkinci kapıyı vurdu. Bir kadın sesi "Kim o?" diye sordu.

Lubyenzov "Tatyana Kolzova'yı nerede bulabilirim?" diye yanıtladı.

Aynı ses, alçalmış olarak ikinci bir kişiye yöneldi: "Tatyana Vladimirovna'nın nerede olduğunu biliyor musunuz?"

Alnından ter boşaldı.

"Herhalde ameliyathanededir!" diye duyuldu yanıt.

"Hayır," dedi ilk ses. "Yaralıların hepsine bakıldı... Belki odasındadır."

Kapı açıldı ve dik memeli, hafif çekik kömür gözlü, esmer bir kadın dışarı çıktı. Pencerelerden akşamın son ışıkları süzölüyordu. Lubyenzov karşısındakinin yüzünü ancak görebiliyordu. Ama kadın onu iyi görmiyordu: Sırtı pencerelere dönüktü. Keskin bakışlarla süzdükten sonra sordu: "Kolzova'dan ne istiyorsunuz? Anlaşılan yaralı değilsiniz..."

Sesi pek de nazik sayılmazdı.

Lubyenzov, "Hayır, yaralı değilim. Ama onu başka bir nedenle görmem gerekiyor," dedi.

"Ne?" diye sordu kadın uzatmadan. "Apandisit? Fıtık?"

Aynı anda evin kapısı sessizce açıldı; biri içeri girdi. Lubyenzov, bunun Tanya olduğunu kesin bir biçimde duyumsadı.

Çekik gözlü kadın "Burada seni soruyorlar," dedi.

Lubyenzov ona döndü. Yüzünü göremiyordu, ama açık kapının önündeki silüetini görüyordu.

Boğuk bir sesle: “İşte geldim Tanya. Merhaba.”

“Kim?” diye alçak sesle bağırdı Tanya.

Sonra birden ortalık aydınlandı. Yan odadaki kadın bir lâmba getirmişti. Lâmbanın ışığı Tanya’nın kağıt kadar beyaz yüzünü aydınlatıyordu.

Lubyenzov ile Tanya caddeye çıktılar. Doğudaki ufuk yanıyor, bir yerlerde bombalar patlıyordu. Ama onlar hiçbir şey görmüyorlardı. Gökyüzünde hilal halindeki ay, ilk ışıklarını yaymaya başlamıştı. Ayırt ettiler ve durdular.

“Gerçekten siz misiniz?” diye sordu Tanya. Yüzüne bakıyor, ama hep yeniden soruyordu. Sonra, “Yaşıyor olmanız ne büyük şans!” dedi. “Herhalde hemen gitmeniz gerek, çok işiniz vardır. Gitmenize izin vermekten korkuyorum, bir kez daha... Ne kadar aptalım, bir kez daha diyorum... Yaşadığınıza inanamıyorum bir türlü. Yaralandınız övle mi?”

Bütün bunları hızla ve doğallıkla söylüyordu.

“Karanlığa gelin,” dedi Tanya. Formalitelerin şimdi hiç önemi yoktu onun için. “Sizi öpmem gerek.”

En yakındaki evin arkasına gittiler; Tanya ona sarıldı ve öptü.

“Size nasıl seslenmeliyim?” diye sordu yeniden binanın önüne geldiklerinde. “Size bugüne kadar hiç küçük adınızla seslenmedim. Eski-den, Moskova’da, teğmen yoldaş diyordum, son karşılaşmamızda Almanya’da ise binbaşı yoldaş. Size Serge diyeceğim. Siz de beni Tanya olarak çağırıyorsunuz... Hiçbir şey söylemeyin! Yersiz bir şey söylemenizden korkuyorum. Karşılaşmamız bir şans, bu kadar. Bir dakika için savaşta değil de Moskova’daki sokaklardan birinde gezintiye çıktığımı zı düşünelim. Ah, yeniden, su birikintilerinde kayıkçıklarını yüzdüren ve kumda oynayan normal çocuklar görmek istiyorum!.. Biliyor musunuz, öldüğünüzü duyduğumda, bundan yarı yarıya sorumlu olduğumu düşündüm. Hakkımda kötü bir şeyler söylenmişti size... Evet evet biliyorum. Ve bu hakaret yüzünden çarpışmada ölüme gittiğinizi düşündüm. Elbette aptalcaydı, ama öyle düşündüm.”

Yanlarından at arabaları ve ağır adımlarla askerler geçiyordu.

Herkes mutlu olduğundan –barışın eli kulağındaydı– hülyalı ve özenen bakışlarla bakıyorlardı sevdalıların arkasından. Bütün yürekleriyle mutluluk, barış dolu bir ömür diliyorlardı.

“Emirerim atlarla bekliyor beni,” diye anımsadı Lubyenzov sonunda; geri döndüler.

Kablukov, atlarla aynı noktada bekliyordu hâlâ.

“Birazdan çay içeceğiz,” dedi Tanya. “Atları benim avluya yerleştiririz, orada birkaç ahır var.”

Kablukov, binbaşıya soran bakışlarla baktı, ama Lubyenzov ona değil kadına bakıyordu. Tanya, önden yürüdü; Kablukov atlarla geldi ardından. Bir evin önünde durdu kadın, bahçe kapısını açtı ve “Burası, burada oturuyorum,” dedi.

Lubyenzov ile birlikte eve girdi. Avurtları çökmüş yaşlı bir kadın olan ev sahibesi onları karşıladı. Gözlüklüydü, Lubyenzov’un üzerinde çok iyi ve içtenlik dolu bir izlenim bıraktı.

Tanya, kadını kolundan yan odaya çekti. Sonra geri geldi ve masayı kurdu; siyah asker ekmeği ile et konserveleri getirdi. Ev sahibesi çayı demledi. Tanya’nın gizli heyecanı bir biçimde ona da bulaşmıştı. Yaşlı kadın telâşla masayı düzenlerken hızlı hızlı mırıldanıyor, kendi kendine. Kadın gittikten sonra Tanya, Kablukov’u içeri çağırdı. Masaya oturdular, ama bir tek Kablukov yiyordu. Tanya ile Lubyenzov’un önünde çay dolu bardaklar duruyordu, ama çay da içmiyorlar, yalnızca birbirlerine bakıyorlardı.

Biri kapıyı çaldı. Bir kadın başı içeri uzandı. Ameliyathane hemşiresi görev gereği gelmiş gibi yapıyordu. Ama Tanya ile Lubyenzov, salt merakını yenemediği için geldiğini anlamışlardı. Hemşire ikisinin de niyetini anladığını ayırt etti. Kızarak birkaç sözcük geveledi, ancak Tanya ne istediğini kavrayamadı.

Ameliyathane hemşiresi daha yeni çıkmışken bir başka kadının başı görüldü kapıda. Bu kızcağız da bir bahane bulmuştu.

Kablukov ayağa kalktı, konukseverlikleri için teşekkür etti. Atlara yem ve su vermesi gerekiyordu. Tanya ayağa fırladı ve ev sahibesine gidip ondan saman getirmesini isteyecekti. Ama Kablukov, bunu kendisinin isteyeceğini söyledi. Tanya, Kablukov’a suyun nerede olduğunu da göstermek istedi. Ama Kablukov, onu da kendi öğrenip bulacağını söyledi ve dışarı çıktı. Tanya yerine oturdu, ev sahibesinin samanı olduğundan söz etti. Biraz önce avluda saman görmüştü.

Lubyenzov için her şey, ona da kendisine de neler olduğu açıktı. Söylediği her sözcüğü, her hareketini, Tanya’ninkileri ve herkesinkileri

en ince ayrıntısına kadar kavıyor ve bir kâhin gibi yabancıların düşüncelerini okuyordu.

Kapı çalındı, yine biri girdi. Ama Lubyenzov buna kızmadı, gelene bakmadı. Tanya'ya bakıyor ve kocaman gözlerinden yayılan alışılmadık ışığa şaşıyordu.

Glaşa girmişti içeri. Muhafız binbaşısı hemen tanıdı. Onu sık sık Viyesselçakov'un yanında görmüştü.

Suçlu bir ifadeyle, "Ah, Tatyana Vladimirovna, aptallığımı hoş gör! Muhafız binbaşısı tanıdığınızı hiç düşünmemiştim. Ben, onun hâlâ yaşadığını biliyordum... Hemen bütün hemşirelere, Almanlar'ın arasında kentte üç gün geçirdiğini, taburumuza ilerlemesi için yardım ettiğini anlatmıştım..." dedi. Kısa bir süre sustu ve kararsızlıkla bekledi, sonra alçak sesle sordu: "Viyesselçakov'unun ne yaptığını biliyor musunuz? Yaşıyor mu? Yazmayı tümünden kesti de ne düşüneceğini bilemiyorum... Beni unuttu mu?"

"Yaşıyor!" dedi Lubyenzov. "Onu dün gördüm. Yaşıyor ve sapa-sağlam."

"Sağlıklı mı?" diye sordu Glaşa düşünceli bir biçimde. "Herhalde durmadan sigara içiyordur..."

"Sigara mı içiyor? Hiç ayırımında değildim... Gerçekten ayırt etmedim. Bilseydim, dikkat ederdim."

Neler saçmalıyorum, diye düşündü Lubyenzov, mutluluktan kaskatı kesilmişti. Kendi kendini tanıyamıyorum...

"Niye sigara içsin?" diye sordu Tanya. "Sizi unutmadı ki! Sizi nasıl unuttur! Bu çok tuhaf olurdu... Hayır, hayır!"

Aynı Lubyenzov gibi saçmaladığını düşünüyordu. Sonra Glaşa'yı masaya buyur etti.

"Oturun Glaşenka!" dedi.

Ama Glaşa istemedi.

"Gitmem gerek," dedi alçak sesle. "Yapacak çok işim var."

Elbette işi yoktu, ama Tanya karşı çıkmadı. Kimseyi görmek istemiyordu Lubyenzov'dan başka.

Glaşa gitti, ama bir dakika sonra, muhafız binbaşısı tersleyen o çekik gözlü esmer kadın geldi.

Onu yine sevimsiz bakışlarla süzdü ve meydan okuyan bir ses tonuyla, "Rahatsız etmedim umarım?" diye sordu.

“Neler söylüyorsun, neler söylüyorsun!” Tanya ordan oraya koşuşturmaya başladı. “Tanış Maya ve otur. Muhafız Binbaşı Lubyenzov, eski arkadaşımıdır; Marya İvanovna Levkoyeva, hastanede takım komutanı ve arkadaşım.”

Maşa, “Manastıra gitmeyecek miydin?” diye sordu.

“Hayır sen yalnız git,” diye yanıt verdi Tanya.

“Bugün manastıra gitmeyeceğini tahmin etmiştim,” dedi Maşa, her sözcüğün üstüne basa basa.

Tanya, onun savcılarını andırır ses tonunu duymazlıktan geldi ve Lubyenzov’a açıklama yaptı: “Yakınlarda bir kadın manastırı var, yanında da bir kimsesiz çocuklar yurdu. Albay Vorobyov, burada çarpışmalar başlayınca çocukları kamyonlara bindirip uzaklaştırdı... Sonra geri geldiler, tümen konutunu bizim iase birimine yurda pirinç ve un göndermeleri emrini verdi... Hatta birkaç süt veren inek de aldılar. Rahibeler buna çok şaşırdılar. Bolşevikler’in çocuklara bunca düşkün olmasını beklemiyorlardı... Biz doktorlar yurda bakıyoruz, birçok çocuk hasta: Kuşpalazı... Beşinci kez oraya gidiyoruz. Bugün glikoz* götüreceğiz.”

Lubyenzov, Marya İvanovna’nın çatık kaşlarını gördüğünde birden kahkahalarla gülmeye başladı. Özür dileyerek “Kusura bakmayın Marya İvanovna, hastalıklarımla ne kadar ilgilendiğiniz aklıma geldi de,” dedi.

“Ee, ne var bunda?” diye yanıt verdi Marya ciddiyetle. “Elbette sorarım. Hemşire olarak, neyinizin olduğunu sormaya hakkım var. Peki tamam, ‘fıtık’ sözcüğünü kullanmıştım... Böyle bir hastalık var ama, bir hemşire de bunu sorabilir.”

Şimdi Tanya da kahkahalarla gülmeye başladı. Sonunda Marya da beklenmedik bir biçimde onlara katıldı. Tanya’ya acele bir öpücük kondurdu ve odadan çıktı.

Yine yalnız kaldılar. Tanya titreyen bir sesle “Herhalde yakında gitmeniz gerekecek?” diye sordu.

Lubyenzov, ertesi güne kadar kalmayı çok isterdi, ama bir türlü karar veremiyordu. Bu biraz fazla olurdu.

“Evet gitmem gerek. Ama lütfen, izin alabildiğiniz bir gün Potsdam’a gelin. General sizi çağırıncıyken zaten. Kenti, sarayları ve parkları gezebilirsiniz. Çok ilgi çekici,” dedi

* Üzüm şekeri –çev.

Tanya ona güven dolu gözlerle baktı: “Peki. Dilediğiniz her şeyi yapacağım.”

“En iyisi yarın gelin!”

“Peki. Geleceğim.”

“Neyle geleceksiniz?”

“Bir araç bulurum.”

Caddeye çıktılar. Masadaki bardaklar hâlâ doluydu.

Berlin üzerinde yükselen yangın, gökyüzündeki yıldızların parlaklığını azaltıyordu.

Kablukov, merdivende oturmuş, sigara içiyordu. Ayak seslerini duyduğunda irkildi ve oradan uzaklaşmak istedi.

“Atları eyerle,” dedi muhafız binbaşı.

Kablukov avluda kayboldu. Lubyenzov ile Tanya yıldızların altında birbirlerine sokularak beklediler. At nallarının ve koşum takımlarının sesleri duyuldu. Kablukov atlarla birlikte geldi.

Dönüşte Lubyenzov ile Kablukov konuşmadılar. Muhafız binbaşı, Tanya’nın “Dilediğiniz her şeyi yapacağım” sözlerini ne kadar özel bir vurguyla söylediğini düşündü. Bu sözcükler, onu benimle sonsuza dek birleştirdi diye bir sezgi vardı içinde. Dünyadaki her şey ona şimdi kolay ve basit geliyordu.

Atlar tırıs gidiyordu. Gece yarısını geçmişti.

2 Mayıs başlıyordu.

Ertesi gün, 2 Mayıs'ta Tanya gelemedi. Beklenmedik ve önemli olaylar gelmesine engel olmuştu.

1 Mayıs gecesi, Berlin'deki Alman kıtalarından oluşan güçlü bir birlik, Wilhelmstadt ve Pichelsdorf üzerinden batıya doğru bir yarma hareketinde bulunmuştu; hücum tanklarıyla, silâhlarıyla yaklaşık otuz bin kişi.

Lubyenzov, tam Potsdam'a varmıştı ki, Gatov ve Kladov'dan, caddelerde silâhlı büyük Alman gruplarının yaklaştığına ilişkin ilk haberler geldi.

Tümen alarma geçirildi ve toplandı. Seher vaktinin yarı aydınlığında, arada sırada el fenerlerine başvuran askerler kamyonlara binerek Berlin'den batıya yönelen caddeleri kesmek üzere kuzeye gittiler.

Tümen karargâhında telefonlar aralıksız çalışıyordu. Ardı ardına konvoylar halinde ilerleyen, olabildiğince yerleşim alanlarından geçmekten kaçınan Almanlar'ın yarma hareketi hakkında sürekli yeni ayrıntılar bildiriliyordu.

Lubyenzov, karşıkı binada uyuyan adamlarını uyandırdı. Ayağa fırladılar, otomatik tabancalarıyla el bombalarını aldılar. Kamyon onları bekliyordu. Bindiler, yola çıktılar.

Hava ağarıyordu. Bir yerleşim alanını rüzgâr hızıyla geçtiler, ardından hemen bir ikincisini. İzlenecek yol üzerindeki, istihkâmcıların tuttuğu köprüyü geçtikten sonra Fahrland köyüne yöneldiler. Burayı geride bıraktıktan sonra Lubyenzov bir tepenin üzerinde arabayı durdurttu.

Askerler araçtan indiler, anayola doğru yürüyen muhafız binbaşısını izlediler.

Fazla beklemediler. Bir yol kıvrımının ardından Almanlar görüldü. Bin kişiden az değildiler. "Ferdinan" tipi bir hücum topu konvoyun önünde gidiyordu, bir ikincisi ise sonu oluşturunuyordu. Üzerlerindeki haç işareti Lubyenzov'a savaşın geçmiş yıllarını anımsattı. Konvoyu dikkatle gözledi, sonra hafifçe Mesçerski'ye dönerek "Bir salvo atın!" dedi.

Keşifçiler ateş etti. Almanlar çil yavrusu gibi dağılarak koşuştular, yol kıyısındaki çalılıklara ve çukurlara sığınarak, sürünerek, emekleyerek sürdürdüler yollarını. Hücum silâhları durdu ve üç kez yakındaki demiryolu istasyonuna ateş ettiler.

Birkaç dakika sonra, tam vaktinde bir batarya geldi. Topçular, si-

lâhlarını bir sıra halinde dizdiler. Almanlar'ın saklandığı köye salvo ateşi açtılar.

Bir asker koşarak geldi, muhafız binbaşısıya az ötede, doğuda ikinci bir konvoyun görüldüğünü bildirdi. Yine yaklaşık bin adamdan oluşuyordu.

Asker parmağıyla çekildikleri ormanlığı gösterdi. Lubyenzov, Voronin ile iki adamını daha oraya, ilk konvoyun gizlendiği köye ise Mitroşin ile birlikte üç asker gönderdi.

Voronin kısa süre sonra geri geldi ve ormanlıkta yaklaşık üç yüz Alman askerinin bulunduğunu doğruladı.

Topçular, toplarının namlularını ormanlığa yönelttiler, iki atış yaptılar. Bir dakika sonra Almanlar ormandan dışarı fırlamaya başladılar. Her yöne koşuyorlar, kollarını havada sallıyorlardı.

Lubyenzov, Mitroşin'in dönüşünü bekledi. Mitroşin, Almanlar'ın yeniden harekete geçtikleri, ama şimdi konvoylar halinde değil dağınık gruplar halinde yürüdükleri haberini getirdi. Lubyenzov, adamlarına kamyonu binme emrini verdi ve tümen komutanının yanına döndü.

General, Nauen'in güneyindeki Wachow köyünden ordu komutanı telsizle arıyordu, burada da cepheyi yaran Alman gruplarıyla çatışmalar yaşanıyordu.

Ordu komutanıyla telsiz konuşmasını bitirdikten sonra tümen komutanı, "Demek savaşın sonunda bir kez daha dövüşmemiz gerekecek..." dedi. "Yine insanlar kaybedecek, yine kan akıtacağız. Ordu komutanı, burada en azılların kaçmaya çalıştığını söylüyor. Ellerimize düşmenin, korkunç bir duruma düşmek olacağını bilenlerin... Kötü şeyler yaşayacaklarını biliyorlar! Amerikalılar'ın yanına savuşmaya çalışıyorlar. Ve Berlin Garnizonu teslim oldu, orada her şey bitti."

Lubyenzov omuzlarını silkti: "Ben onları gördüm, hepsi o kadar korkunç değil. Bence onların yanına beyaz bayraklı elçiler göndermeli ve onlara teslim ol çağrısı yapmalı... Daha fazla kan dökmek anlamsız."

General, politik şubeye telefon etti. Plotnikov, muhafız binbaşısının önerisiyle aynı düşüncede olduğunu açıkladı.

"Bu doğru," dedi. "Denemek gerek."

"Merhamet hareketi", gereksiz yere kan dökmeyi önlemek isteği, birliklerde kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Savaş Danışma Kurulu da onayını verdi. Hemen bütün tümenler Almanlar'ın yanına subay elçiler

yolladılar. Bu, en azından birkaç sözcük Almanca bilen subaylar, onları teslim olmaya çağırırdı.

Muhafız binbaşı, beyaz bayraklı küçük bir zırhlı araçla yola koyuldu. Oganyesyan ve Meşçerski'ye de beyaz bayraklar vermiş, Gross-Glienicke Köyü'ne yollamıştı; kendisi kuzeybatıya gitti.

Daha ilk köyde, heyecana kapılmış birkaç levazımcıya rastladı. Az önce ömürlerinin ilk çatışmasını yaşamışlardı. Basit değil, Almanlar'la göğüs göğüse gerçek bir yakın dövüştü bu. Levazımcılardan birkaçı yaralanmıştı.

"Tam tümen fırını için un dağıtıyordum," diye anlatıyordu biri muhafız binbaşıya. Yırtık önlüğü ve elindeki tüfikle savaşıya benzeyen, kan dökmeye hevesli gibi duran şişman bir adamdı. "Birden gördüm ki, Almanlar geliyor! Yere yattık ve ateş etmeye başladık. Unu kurtardık... Böyle hırsızların yanına beyaz bayrakla değil 'katyuşa'larla gitmeli!"

Lubyenzov yolunu sürdürdü, araba yolunu ve Paretz-Nauen Kanalı'nı geçti. Her yerde alışılmadık bir heyecan egemendi. Muhafız binbaşısı elinde beyaz bayrakla gören ikinci mevzi askerleri ona ardı ardına haberler vermeye başladılar: "Oradaki ormanlıkta Almanlar var!" "Şurdaki bentin arkasında yaklaşık iki yüz adam sürünüyor."

Lubyenzov, zırhlı aracı, askerlerin Almanlar saklanıyor dedikleri ormanlığın yakınlarında durdurttu.

Beyaz bayrağı eline aldı ve hızlı adımlarla ormanlığa doğru yürüdü. Birkaç adım içeri girdikten sonra yüksek ve açık bir sesle konuşmaya başladı: "Alman askerleri! Kızıl Ordu Komutanlığı..."

Lubyenzov'un ağzından bu sözcükler çıkar çıkmaz çalılıkların arasından bir gölge fırladı. Ellerini havaya kaldırmış bir Alman ona doğru geliyordu. Başçavuş rütbeli, uzun boylu, gözlüklü, tıraşsız biriydi.

Lubyenzov'a ürkek gözlerle bakıyordu.

Lubyenzov, arkadaşlarını buraya getirme görevini verdikten sonra onu ormana geri yolladı.

Daha ön dakika geçmemişti ki gözlüklü başçavuş yaklaşık iki düzine Almanla geri geldi. Lubyenzov, bunları da geri yolladı.

"Gidin," diye yolladı. "Gidin ve başkalarıyla geri gelin..."

Tahmini tamamıyla doğru çıktı. Ormanda dağılmışlardı. Uzaktan uzağa "Hallo" diye seslendiklerini, adlarıyla çağırdıklarını, heyecan içinde, acele acele tartıştıklarını duydu.

Sonunda büyük bir grup görüldü, yaklaşık yüz kişi kadar. Silâhla-

rını ormanda atmışlardı. Rus subayına tıpkı gözlüklü başçavuş gibi merak ve korkuyla bakıyorlardı.

Lubyenzov, esirleri yakınlardaki kiremithanesi olan, yaşlı kestane ağaçlarının yükseldiği bir duvarla çevrili çiftliğe götürdü.

Küçük zırhlı araç, esirlerin ardından gidiyordu. Küçük bir çayırın üzerindeki çitin önünde durdu.

Çiftlik gürültülüydü. Çoğunluğu kadın ve çocuk olan bir grup dışarı koştular. Ancak uzaktan esirleri gördüklerinde yaklaşılmaya cesaret edemediler.

Lubyenzov, gözlüklüyü kamp sorumlusu atadı. Çünkü o en girişkeniydi, muhafız binbaşının yanı başından ayrılmıyordu.

Lubyenzov onunla birlikte kadınların yanına gitti ve vatandaşlarına yiyecek bir şeyler verirlerse hoşnutluk duyacağını söyledi.

Kadınlar, bu beyaz bayraklı barışçı Rus'un onlardan ne istediğini hemen anlayamadılar. Ancak Lubyenzov sözlerini yineleyince konuşup bağrıışmaya başladılar, evlere ve ağıllara koştular. Kısa süre sonra ekmek ve süt dolu emaye kovalarla geri döndüler. Bu, esirleri canlandırdı. Kovaların çevresine çimene oturdular ve yanlarında getirdikleri yemek taslarıyla sütü kepçelediler. Sonunda, artık silâhtan çok yemek takımlarının daha gerekli olduğunu kavramışlardı.

Gözlüklü, sütü onlar için kimin 'örgüt'lediğini anlatınca Rus subayına teşekkür etmeyi de unutmadılar. Kadınlarla çocuklar ayakta durup esirleri acıyarak seyrederken, onların arasında tek başına dolaşan Rus'un arkasından saygı ve takdirle bakıyorlardı. Daha genç olanları da bakışlarına bir ölçü cilve katmıyor değildi.

Büyük kestanelerin, küçük yeşil çimenlerin ve kadın erkek Almanlar'ın heyecanlı yüzleri üzerinde, güneşin aydınlık ve sevecenlikle gülümsediği ıslık ıslık mavi bir göğün durduğu düşünüyüşünde, Sergey Lubyenzov'un gözlerine nasıl sevindirici ve etkileyici bir görünümün sergilendiği kestirilebilir.

Gözlüklü bir şeyler yedikten sonra, buraya başka esirler getirmeyi önerdi. Lubyenzov, ona beyaz bayrağın çağrısına ilk uyan "eski askerler"in arasından kendisine birkaç yardımcı seçmesini emretti.

Muhafız binbaşı, çevresini saran çocuklara da ormana koşmalarını, orada saklanan Almanlar'ı buraya barışa ve süt kovalarına getirmelerini söyledi. Çocuklar, şevkle işe koyuldu. Kendilerine sopalar bularak

uçlarına beyaz bezler bağladılar, bunlarla ormana koştular. Bayrakçı-
larını olabildiğince yüksekte sallıyorlardı.

Kısa bir süre sonra büyük bir grup asker daha çıktı ormandan, baş-
larında omzundan yaralı bir üsteğmen vardı.

Üsteğmen, Lubyenzov'un yanına geldi, resmî bir selâm verdi, taban-
ca kılıfını açarak silâhını teslim etti. Muhafız binbaşı tabancayı aldı ve
Almanca sordu: "Yani barış?"

"Tanrıya şükür!" diye yanıtladı üsteğmen.

Lubyenzov onu, şimdi üç yüzün üzerinde esirin toplandığı kampın ko-
mutanı yaptı. Arada sırada değişik yönlerden tek tek askerler geliyordu.

Bir yüzbaşı, sonra şövalye nişanı olan bir üsteğmen geldi. Esirler çi-
mene oturdular ve sabah güneşine hoşnutlukla göz kırpıldılar.

Lubyenzov, yavaş yavaş huzursuzlanmaya başladı; yaklaşık beş yüz
Alman askerinin arasında tek başınaydı. Uzak yakın bir tek Sovyet as-
keri görünmüyordu, yalnızca şoför küçük zırhlı aracın yanında duru-
yordu. Lacivert montajcı elbisesi giymiş bir astçavuştu. O da biraz hu-
zursuzlanmaya başlamıştı. Lubyenzov'un yanına geldi ve "Fazla kişi
toplanmaya başladı... Bir nöbetçi takımı gerekli," dedi.

Lubyenzov bir an düşündü, "Arabaya bin ve yıkık kiliseli köye git,"
dedi. "Orada bizim topçu bataryasını gördüm. Buraya en azından bir
düzine asker yollasınlar."

Zırhlı araçlık yola çıktı. Lubyenzov yalnız kaldı. Bu sırada yeniden,
daha çok Alman askeri gelmeyi sürdürüyordu. Gözlüklü, sürekli olarak
gönüllüleriyle birlikte ormanla çiftlik arasında mekik dokuyor, her de-
fasında 'başarıyla' geri geliyordu.

Lubyenzov, üsteğmenle söyleşmeye başlamıştı. Alman, Hitler'in –en
azından kendisine böyle bildirilmişti– 30 Nisan'da başbakanlık bina-
sında intihar ettiğini anlattı. Kenti Sovyet birliklerine karşı savunmanın
tümüyle olanak dışı olduğu görülünce Berlin teslim olmuş. Kendisi ise
Grunewald'da görevli bir uçaksavar alayının komutanıymış. Bu yarma
hareketine yalnızca Thüringenli olduğu ve eve dönmek istediği için ka-
tılmış. Öteki birçok askerle subay da aynı nedenden dolayı katılmış.
Ancak üsteğmen, kimi Alman'ın yalnızca geçmiş suçlarının cezasından
kaçmak için batıya ulaşmaya çalıştığını söylemekle Lubyenzov'un hak-
lı olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Evet, üsteğmen, hiç de azım-
sanmayacak sayıda ün yapmış SS'ler ve çeşitli Nazi örgütlenmelerinden

sivil kişiye de rastlamış. Lubyenzov, bu kişilerin Amerikalılar suçlarını kovuşturmayacak umudunda mı olduklarını sorunca, üsteğmen gözlerini indirdi. Biraz utanarak, evet, birçoğunun bunu umut etmeleri olanağı bulunduğunu söyledi.

Hava giderek kararıyordu. Bulutlar, parıldayan koyu mavi gökyüzünde ağır ağır toplanıyordu.

Birden bir otomatik tabanca ateşi duyuldu, hemen ardından gözlüklü geldi, hızlı hızlı durumu anlattı. Lubyenzov, dediklerinden ilk anda yalnızca üç sözcük anladı: “Neredeyse canlı çıkamayacaktım...”

Yavaş yavaş muhafız binbaşı, ormanın kıyısına az önce otomatik tabancalarla büyük bir asker grubunun geldiğini, teslim olmak istemediğini öğrendi. Gözlüklü onları ikna etmeye çalışınca ateş açmışlar.

Lubyenzov, tüfekli birkaç Sovyet askeriyle zırhlı aracın gelmesini bekledi. Onları bekçi olarak esirlerin başına bıraktı, beyaz bir bayrak aldı ve ormana gitti. Ormanın biraz içine doğru, ağaçların arasında, uçlarında beyaz mendillerin neşeyle sallandığı sopaları taşıyan çocuklar koşuşturuyordu.

Lubyenzov, yüksek sesle, içine insanların saklanmış olduğunu bildiği suskun çalılığa doğru seslendi, Almanlar’ı teslim olmaya çağırırdı.

Orman düşmanca susuyordu. Lubyenzov bir kez daha sesini yükseltti, çağrısını yineledi ve Sovyet komutanlığının artık daha fazla kan dökülmesini istemediğini ekleyerek bu yüzden askerlere teslim olmayı önerdiğini söyledi.

Yine suskunluk. Yalnızca rüzgâr ağaçların yaprakları arasında uğulduyordu. Çevrede otların içinde çelik miğferler, tüfekler ve tabancalar duruyordu.

Sonra solunda iki Alman ayağa kalktı, ona doğru geldi. Gelirken selâm verdiler ve yanından çiftliğe doğru koştular. Lubyenzov üç adım daha ilerledi. Bir çukur yol, ardından da biraz uzakta bir orman kulübesi gördü. Almanlar tabii ki çukur yola saklanmışlardı; bir keşifçinin keskin kulakları yanılmazdı.

Ancak kimse kımıldamıyordu ve Lubyenzov çiftliğe dönmeye karar vermişti. Tam o anda çukur yoldan bir Alman çıkarak karşısına dikildi, neredeyse aynı anda da bir silâh patladı. Alman, biçilmiş gibi yere devrildi. Bunun üzerine kısa süreli bir otomatik tabanca cayırtısı çalılıkları yardı.

Muhafız binbaşı geriye atladı, son anda ağaçların alt dallarından yaprakların döküldüğünü gördü. Kalbini tuttu ve otlara düştü.

Konrad Winkel, Berlin'deki son günleri Bürke ile birlikte Tiergarten'deki sığınakta geçiriyordu. Burada bulunan herkes gibi o da yalnızca Wenk'in gelip başkenti kurtarabileceğini düşünüyordu.

Başkaları gibi o da Wenk'in ordusunun çok zayıf olduğunu, Berlin'i onun kurtarması fikrinin Hitler'in son zırvalığı olduğunu bilmiyordu.

Ancak daha 29 Nisan'da Wenk'in gelmeyeceği artık belli olmuştu. 12. Ordu'nun Potsdam'ın güneyinde tıkanıp kaldığı, orada şiddetli savunma çatışmaları yürüttüğü söylentileri dolaşıyordu.

Wenk ile birleşmek için hareket halindeki 9. Ordu'nun birlikleri daha Wendisch-Buchholz bölgesindeyken çembere alınmıştı.

29 Nisan akşamında Bürke, Reich başbakanlığına gitti, asık yüzle ve can sıkıntısıyla geri geldi.

Patlamalar her yanı sarmıştı. Sovyet birlikleri, Reichstag binasının kuzeyinde Spree Caddesi'ne ulaştılar, Landwehr Kanalı'nı geçerek Alexander Alanı'nı aştıktan sonra, doğudan Schloss Alanı'na saldırdılar. Eski Keiser Sarayı'nı ele geçirmek üzere savaşıyorlardı.

Durdurulamıyorlardı! Yeraltı geçitlerine, tesislere giriyorlar, beklenmedik bir biçimde metro istasyonlarından çıkıyorlar, yıkıntıların arasından sızıyor, toplarını neredeyse evlerin damlarına kadar çıkarıyorlardı.

"Führer ne düşünüyor acaba?" diye fısıldadı Winkel.

Bürke, homurdandı: "O artık düşünmüyor!"

Üniformasının cebinden iki ampül çıkardı, onları bu iki küçük cam şişecik kadar saydamlaşmış bakışlarla süzdü.

"Bunları dağıttılar," dedi Bürke. "Kara muhafızların son çaresi..." Ampülleri yine cebine soktu ve bağırdı: "Bitti! Yaşadık –ama şimdi bitti! Şimdi o şeytanın falcısı kadın elime geçseydi, parçalardım! Ayak takımı!"

Winkel'e alçak sesle, Garnizon Komutanı General Weidling'in Reich başbakanlık binasında olduğunu anlattı. Hitler'e burada daha fazla kendilerini savunma olanağı bulunmadığını söylemiş ve ona kenti terk etmesini önermiş.

"Sonra ne oldu?" diye sordu Winkel.

"Reddetti. Oyunu nasıl olsa kaybetti. Kalacak bir yer de bulamaz artık. Tarih açısından başkentte intihar etmesi daha uygunmuş, herhangi bir kavşakta şey olacağına..."

Bürke çaresizliğe kapılmıştı. Başkalarının önünde bunu saklıyordu, ama Winkel'e açılıyordu, ona güveniyordu.

Sığınakta bir morgtaymış gibi sessizlik egemendi. İnsanlar içki içiyor ve ölümlerini bekliyordular.

Ertesi gün, sabah saat üçe karşı, Hitler'in kişisel muhafız kıtasından bir Obersturmführer Tiergarten'deki sığınağa geldi. İki yüz litre benzin bulunmasını, Reich başbakanlığına getirilmesini emretti. Ortalıkta duran araba ve zırhlı araçların yakıt tanklarından benzin çekerek bidonlara doldurdular. Bu yolla yüz altmış litre toplandı. Bürke, Obersturmführer ile fısıldaştı, sonra Winkel'in yanına geri geldi ve "Führer'in cesedi yakılacak... Kendini zehirledi ya da birazdan zehirleyecek. Oraya gidiyorum." dedi.

Bu kez Bürke uzun süre dönmedi. Voss Caddesi'ne gitmiş bazı SS'ler, Hitler'in kendisini zehirlediğini ve General Krebs'in bu akşam Ruslar'la teslim koşulları üzerine pazarlık edeceğini anlattı.

Führer'in ölümü kimseyi etkilemedi. Umursamazlık içinde, çöktükleri yerden kımıldamadılar bile. Kimi ağır ağır geriniyor, kimi uyuyor ya da bir şeyler yiyordu. Herkes sonu bekliyordu.

Berlin'in üzerinde siyah bir duman vardı. Reichstag çevresindeki şiddetli ateş durmak bilmiyordu. Oradan sürekli yeni yaralılar Charlottenburger Şosesi'ne getiriliyordu. Sonra Ruslar Reichstag'ı ele geçirdiler ve kısa süre sonra çatısında kırmızı Sovyet bayrağı dalgalanmaya başladı. Tiergarten sığınağından da görülebiliyordu. Ruslar'ın gür "hurra" bağrıışları buraya kadar ulaşabiliyordu. Zoologischer Garten'de* de çatışmalar başladı, oradan da yaralılar geliyordu. Ruslar'ın yalnızca hayvanat bahçesinde beş bin kişi yakaladıklarını anlattılar. Almanlar her yerde silâh bırakıyor ve teslim oluyordu. Sığınak savunucuları belirgin biçimde azalıyordu. Gece karanlığında birçoğu ortadan kaybolmuştu.

Winkel, sığınak odasında oturuyor ve uyukluyordu. Nelerin olup biteceğini umursamıyordu. Gecenin geç saatlerinde Bürke geldi. Yanında birkaç SS subayı daha vardı.

"Bitti" diye inledi.

Ertesi gün Grunewald'den bir yarma denemesinin yapılacağı duyuruldu. General Weidling, Ruslarla teslim koşullarını konuşuyormuş. Goebbels kendini zehirlemiş. Bormann ortadan kaybolmuş.

* Hayvanat bahçesi -çev.

Öğleden sonra Winkel, Bürke ve birkaç SS'li daha batıya doğru yola çıktılar. Yıkıntıların arasından dolandılar. Her an bir kavşağın ardında Ruslarla karşılaşacakları düşüncesiyle korkudan titriyorlardı. Böylece Charlottenburg'u geçtiler.

Yıkılmış demiryolları tesislerini geride bırakıp sonunda, bakımsız spor tesisleriyle boş, kilitli büfeler arasındaki bir parka ulaştılar.

Olimpik stadyumda silâhlı büyük bir kalabalık toplanmıştı. Gruplar halinde oturuyor, alçak sesle söyleşide bulunuyorlardı.

Genellikle atak biri olan Bürke, oturdu ve sustu; kılıklı kulaklarıyla çevrede konuşulanları dinliyordu.

Bu konuşmalara göre, burada toplanmış insanları rahatça üç gruba ayırma olanağı vardı.

İlki, 'Hitler Gençliği'nden delikanlılar ve cephe askerleri, emredildiği için batıya gidiyordu. Onlara, Alman ordusunun hâlâ var olduğu, Nauen bölgesinde savaşmayı sürdürdüğü, her askerin ona ulaşmaya çalışmayı bir görev bilmesi gerektiği söylenmişti.

İkincisi, daha kalabalık olan grup, durumun umutsuz olduğunu, Almanya'nın kaybettiğini kabul eden, ama memleketleri Elbe Nehri'nin ardındaki bölgelerde olan kişilerden oluşuyordu. Bavyeralılar, Renliler, Vestfalyalılar, Schleswig-Holsteinliler, Hessenliler ve batıdaki öbür bölgelerden insanlar. Onlar bir tek şey istiyordu: Evlerine, memleketlerine dönmek.

Üçüncü grup SS'lilerden, aktif Naziler'den, küçük ve orta 'föhrer'lerden, 'yönetici'lerden oluşuyordu; büyükler çoktan kaçıp gitmişti. Daha kısa süre önce bu insanlar Hitler gibi Amerikan Plutokrasisi'ni lanetlemişlerdi; ama şimdi yine de Rus esiri olacaklarına Amerikalılar'a esir düşmeyi yeğliyorlardı. Doğal olarak Yankee'lerin onları çok daha büyük bir hoşgörülle karşılayacakları umudunu besliyorlardı. Kapitalistler ve plutokratlar, komünistlerden daha çok işlerine geliyordu.

Bu üçüncü grup, yarma hareketini yönetiyordu; ilkinin aldatıyor, ikincisini ise avutuyordu.

Elbette üçüncü grubun içinde olan Bürke, göze batmamaya çabalıyordu. Amerikalılar'dan da korkuyordu, elbette Ruslar'dan korktuğu kadar değil. Vicdanında o kadar çok suç yüklüydü ki aslında batıya gitmeye cesaret bile etmemesi gerekirdi. Örneğin Fransızlar onu, Paris'te Stölpnagel'in yanında bir bakıma cellatlık yaptığı zamanlardan çok iyi

anımsamalıydı. Orada ele geçirilenlerin kurşuna dizilmesinden sorumluydu. Şimdi ıslak, taze çimenin üzerinde beceriksizce duran bu koca, kıllı eller çok Fransız kanı dökmüştü.

Bürke titremeye başladı, soğuktan değil elbet, hava ılık ve rüzgârsızdı. Yaşam öyküsünü, yanında oturan ve safça uyuklayan şu boynu bükük Winkel'inkiyle takas edebilmek için çok şey verirdi. Şeytan görsün yüzünü!

Sonra yakınlardaki bir ağacın dibinde duran ve aralarında Bürke'nin tanıdığı iki SS'linin de bulunduğu bir dizi kişinin çevresinde toplandığı bir adamın sözleri çalındı kulağına. Adamın sivil olması epeyce şaşırttı onu. Başında bir şapka, altın renkli ince bir gözlük taşıdığı burunun altında da "à la Hitler"* kesimi beyaz bir bıyık vardı. Üniformalıların arasında görünümü çok barışçıydı, kendine güvenli yüksek bir sesle konuşuyordu.

"Amerikalılar iş adamıdır," dedi. "Bizleri yok etmek istediklerine asla inanmam. Batının Bolşevikler'e karşı tek savunucuları olduğumuzu biliyorlar. Amerikalı yöneticilerin, benim ve sizin kadar komünistlerden nefret ettiğinden kuşku yok."

Bürke, hantal hantal kalktı, tanıdığı iki SS'linin yanına geldi.

Sivil adam sordu: "Aranızda kibriti olan yok mu? Çakmağımın benzinini bitmiş."

Gülümsedi: "Stratejik öneme sahip hammadde yokluğu -zavallı anavatomızdaki birçok talihsizliklerden biri."

Biri, hevesle ona bir çakmak uzattı, Bürke de cebinden bir paket sigara çıkarttı. Cepleri bu paketlerle doluydu; Reich başbakanlığındaki sığınakta Monke'den 'organize' etmişti bunları.

"Oh, sigaranız var," diye seslendi sivil. "Zengin bir adamsınız! Üç gündür iğrenç bir ot içiyorum... Çok teşekkür ederim, Sayın, eh... eh... eh..."

Biri imdadına yetişti: "Obersturmbannführer Bürke."

"Obersturmbannführer mi?" diye sordu sivil. "Evet, biz Sayın Üsteğmen diyelim! Bu sözcük şu sıra kulağa daha hoş geliyor."

"Kabul", diye yanıtladı Bürke asık suratla.

"Lindemann!" diye tanıttı kendini sivil.

* Hitler usulü -çev.

“Lindemann?” diye yineledi Bürke. “Yüzünüz tanıdık geliyor, ama nereden, şu an çıkaramıyorum.”

Otto Lindemann bir büyük sanayiciydi. Çeşitli tekellerin, bankaların yönetim kurulu üyesiydi.

“Ah tamam,” diye sözlerini sürdürdü Bürke. “Sizinle bir kez Berchtesgaden, birkaç kez de Berlin’de karşılaştık. O zamanlar Führer’in yanında hizmet veriyordum. Sonra, Paris’teyken...”

Bu anılar Lindemann’ı pek mutlu etmedi. SS’linin sözünü bir parça kederlenerek kesti: “Evet, sayın üsteğmen, ne zamanlardı onlar; ancak geçmiş zaman. Rahmetli Führer büyük bir adamdı, ama...” Uzun bir ara verdi ve konuyu değiştirdi. “Son dönemde hangi vesileyle sizin adınızı duyduğumu anımsamıyorum...” Biri Lindemann’ın kulağına bir şeyler fısıldadı, bunun üzerine, “Ah ah ah! Şimdi anımsadım!.. Anımsıyorum!.. Reichführer SS’in özel görevlerinin finansmanı ile ilgiliydi...” dedi.

Hava giderek kararıyordu. Karanlıkta yakın bir yerde bir bülbül ötmeye başladı ve Lindemann içini çekerek alınılıadı: “Bir kuş olsam...”

Sonunda hareket sinyali geldi. Herkes ayağa kalktı. Bürke ile Winkel, Lindemann’ın yanında yürüyordu.

Bürke ile Lindemann birbirlerinden hoşlanmaya başladılar. Sanayicinin sakinliği Bürke’nin zevkine uyuyordu. Ayrıca bu kendine güvenin birtakım gerçekçi temelleri gerektirdiğini düşünüyordu. Bu sivil, etkileyici bir adamdı. Yahudi işletmelerinin ‘arileştirilmesi’ sırasında ve silâhlanma projelerinden müthiş bir servet kazanmıştı. Bremenli ‘Focke-Wulf’ ve Rüsselsheim’deki ‘Opel’ fabrikasının yönetim kurulu üyesiydi. Büyük olasılıkla Batı Almanya’da ilişkileri kusursuzdu ve onunla dostluk kurmak, gerektiğinde Bürke’nin çok işine yarayabilirdi.

Lindemann ise, bu iriyarı, kırmızı yanaklı, asık suratlı SS’linin cesareti, becerikliliği ve kararlılığı hakkında çok şey duymuştu. Bunun gibi zor bir durumda, onun güçlü yumrukları ve otomatik tabancası muhakkak iyi yol arkadaşları olmalıydı.

Lindemann, bir rastlantı sonucu Berlin kuşatmasına girmişti. 15 Nisan’da sekreteriyle Bavyera’dan gelmişti. Ertesi gün Ruslar’ın hücumu başlamıştı. Lindemann, yoğun işine aldırış etmeksizin yola çıkmak üzereyken Reich başbakanlığına kısa bir ziyarette bulundu. Burada, ‘Führer’in Berlin’de olduğunu öğrendi.

Bu onu yatıştırdı. Kendi kendine, Führer Berlin’deyse, o halde mut-

laka Rus baskısını durdurmak için yeterince gücü vardır elinde diye düşünmüştü. Birçok yüksek tabakadan kişi, kendisine Berlin'in hiçbir koşul altında Ruslar'a teslim edilmeyeceğini garanti etmişti. Hitler'in askerî yaveri General Burgdorf, Lindemann'ın kulağına, "Başkent birilerine teslim edilecekse Amerikalılar'a, yalnızca Amerikalılar'a" diye fırlatmıştı.

Lindemann, böylece karısına bir telegram yollayarak, birkaç gün daha Berlin'de kalacağını, sonra da uçakla döneceğini bildirdi. Yerini ayırtmıştı bile. Gerisi biliniyor.

Hücuma geçişinin beşinci gününde Sovyet ordusu Berlin'e gelmişti. Çok geçmeden bütün havaalanları ellerine geçmişti. Lindemann'ın -yalnızca o değil- umut bağladığı Amerikalılar çok uzaktaydı.

Lindemann, kendine bir kamyon buldu ve Berlin'i onunla teğk etmeye çalıştı. Ancak Döberitz kampı yakınlarında kamyon, tam o sırada Hamburg'a giden yolları işgal eden Ruslar'ın ateşine hedef olmuş ve geri dönmek zorunda kalmıştı.

Şimdi Lindemann'ın tüm umudu Amerikalılar'a ulaşmaktaydı. Hitler'in iktidarı ele geçirmesinden önce ve de sonra birkaç yıl Amerika'da yaşamıştı. Aralarında Henry Ford'un oğlu Etzel Ford ile 'General Motors' patronlarının da bulunduğu Amerikalı arkadaşlarının, kendisini kovuşturmayla uğramaktan koruyacak kadar etkili olduğunu düşünüyordu. Ne de olsa SS'in vahşetine doğrudan katılmamıştı. Sanayiciydi, yönettiği şirketlerden birinin savaşa çalışıyor olmasını her işadama anlaşılır bulurdu. Girişimlerin kâr getirmesi gerekiyordu. Tamam, evet; iktidarı ele geçirmeden önce o da Hitler'e finansman sağlamıştı ve sonra da hem kendisine hem Himmler'e epeyce hizmeti dokunmuştu, ama bu da son derece doğaldı.

Silâhlanma projeleriyle Hitler hükümeti sanayiye büyük kazançlar vaat ediyordu. Bu her işadama için açık olmalıydı. Amerika ve öbür ülkelerdeki demagogların ise yakında sakinleştirileceğini umut ediyordu Lindemann.

Gerçi, sanayi ve bankalar alanından bin sekiz yüz savaş suçlusunun oluşturduğu listede adının yer aldığı söylentisi onu huzursuz ediyordu. Ama sonuçta o, Baron Kurt von Schröder, Krupp von Bohlen değildi, 'IG Farben'den özel danışman Kurt Schmitt de değildi ya da Hitler'in doğrudan ve açıktan arkadaşlarıyla yardımcılarının adları her neyse. O

politikacı değildi, onu yalnızca tek şey ilgilendiriyordu: Kâr etmek.

Otto Lindemann, artık yakında Amerikan bayrağının yıldızlarını ve şeritlerini görmeyi umuyordu.

İnsan kalabalığı, ağır ağır ormanın içinden geçiyordu. Önlerden yarmayı gerçekleştirmeye çalışan hücum toplarının gümbürtüsü duyuluyordu.

Konvoylarının ucu Pichelsdorf'a geçtikten sonra Ruslarla çatışmaya girdi.

Ruslar, saldırıyı beklemedikleri halde yerlerinden kıpırdamayınca konvoy, her birinin kendi gücüyle batıya ulaşmaya çalışacağı daha küçük gruplara ayrılmak zorunda kaldı.

Kâh orada, kâh burada kısa çatışmalar yaşandı. Kaçakların safları dağılıyordu. Yerleşim alanlarının çevresinden dolanıyorlar, ormanlarla bataklıklara dalıyor, her yol ve yöntemle ilerlemeye çalışıyorlardı.

Lindemann, Bürke ve Winkel'in birlikte olduğu grup, Seeburg'da güçlü bir direnişle karşılaştı. Ruslar iki hücum toplarını vurmuştu. Daha küçük gruplara bölünmek zorunda kaldılar. Batıya sızmak için çukurlar, hendekler ve bataklıklardan geçmeleri gerekiyordu.

Bürke, üç yüz kişilik bir grubun liderliğini yapıyordu.

Seeburg'un batısında, bir küçük Rus karakoluyla çatışmaya girdiler. Almanlar tam kaçmak üzereyken, Ruslar'ın yalnızca yirmi kişi olduklarını anladılar. Bürke, adamlarının kaçmalarına engel oldu ve bir hendeğe yatan yirmi Rus askerine yeniden hücum ettiler. Ruslar geri çekildi. Bürke, ileri atıldı ve kocaman pençeleriyle kafasından kurşunlanmış genç bir Rus askerine saldırdı. Çatışma bitmişti ama o hâlâ, gencecik Rus'un boğazını sıkıyor ve ölü yüzüne, kalın, kızarık yumruklarını vuruyordu.

Lindemann, başını çevirdi. Kan göremiyordu, ancak koruyucusunun cüret ve öfkesi onun içine su serpmişti.

Caddelerden kaçına kaçına orman içlerinden ve ıssız patikalardan yürüyorlardı. Batıya yaklaştıkça Bürke saldırganlaşıyordu. Konvoyun önünde gidiyordu: İriyari, sinsi ve her şeye hazır.

Sabaha karşı bir demiryoluna rastladılar. Yorgunluktan bitmişlerdi, ancak korku ve kurtuluşları olan batı düşüncesi onları ayakta tutuyordu.

Bir kanalı yüzerek geçtiler, ıslak ve aç bir halde Buchow-Karpzow Köyü'nün kuzeyinde Nauen'e giden caddeye ulaştılar. Burada yakınlarındaki bir tepeye mevzilenmiş bir Sovyet bataryasının bombardımanı ile karşılandılar. Her yönden ateş açılıyordu. Büyük güçlüklerle bu fare kapanından sıyrılmayı başardılar ve olağanüstü sessiz olan bir köye saklandılar. Rus üniforması taşıyan kızlar çamaşır yıkıyordu. Kızlar onları fark ettiğinde evlere koşarak oradan ateş açtılar. Sonra bir evden iki Rus askeri çıkarak onların üzerine geldi, yüksek sesle bir şeyler bağırdılar. Anlaşılan Ruslar onları teslim olmaya çağırıyorlardı. Bürke otomatik tabancasından bir salvo ateşiyle yanıt verdi. Ruslar'dan biri düştü, öteki ortadan kayboldu.

Bürke'nin sırt çantasında şarap dolu bir matarası vardı, ama kendi

içmiyordu. Yalnızca Lindemann'a veriyordu. Bu şarap, sayın müdürün kaybolan gücünü tazeliyordu.

Fakat sabah saat 10'da Lindemann, artık neredeyse hareket etme yeteneğini kaybetmişti. Bürke ormanda bir mola verdirdi. Her yerden heyecanlı konuşmalar duyuluyordu. Buraya kendilerinden önce saklanan başka gruplar, birbirlerine seslenerek bağlantı kuruyor, küfürleşiyor ve danışıyorlardı. Sonra, sopalarının ucunda beyaz bezler asmış, kendilerini bir Rus subayının gönderdiğini ve onları teslim olmaya çağırdığını ileten çocuklar geldi. Kimseye kötü davranılmayacaktı, herkese iyi davranılacaktı. Herkese yemek verilecek, yaralıların bakımı yapılacaktı. Ve esirlere şimdiden süt verilmiş. Bürke, çocuklara defolup gitmelerini, yoksa hepsini kurşuna dizeceğini haykırdı. Çocuklar ürkerek dağıldılar. Sonra bir Alman askeri geldi; o da teslim olmaları için, esir edilmeleri için onları ikna etmeye çalıştı. Berlin teslim olmuş, Münih Amerikalılar'a tek kurşun atmadan kapılarını açmış, bundan öte direnmek anlamsızmış.

Bürke, otomatik tabancasını ateşledi. Ortalık sessizleşti.

Lindemann biraz kendine gelmişti. Bürke hareket etmeye karar verdi. "Yola koyulalım, bir kolayını buluruz. Dayanın Lindemann! Bürke'yle birlikte başarabilirsiniz. Parisli bir falcı kadın, Madame Rigou, general olarak öleceğimi söyledi bana... Paris'e gittiyseniz, o yaşlı cadıyı tanıyor olmalısınız aslında... Brandenburg'un batısındaki ormanlara bir ulaştık mı..." dedi.

Lindemann, ayağa kalkarak söylendi: "Siz doğru adamsınız Bürke. Gidelim!"

O anda Bürke elinde beyaz bayrak olan bir adamı fark etti. Sarışın ve mavi gözlü bir Rus subayıydı. Koyu mavi gözleri yüzünde özellikle dikkat çekiyordu. Ormanın kıyısında duruyor ve ağaçların arasındaki karanlığa bakıyordu. Beyaz bayrağı sol elinde tutuyor, dalların arasından sızan güneş ışığı aydınlık lekeler halinde bez parçasının üzerinde titreyordu.

Bağırarak birkaç söz söyledi, sonra sustu. Arkasından uzun sopalarının ucuna bağlanmış beyaz bayrakçıklı Alman çocukları görüldü. Ayak uçlarına basa basa yürüyorlardı, merak ve dikkatle.

Bürke'nin sağında, iki asker ayağa kalkarak Rus'a doğru yürüdüler. Adımları otlarda hışırıyordu. Bir miğfer şangırdadı, biri ayağıyla çarpmıştı.

Bürke'nin yüzüne kan yürürken, Lindemann'inkinden yavaşça kayboluyordu.

Ve birden, hiç beklenmedik bir anda yanlarından biri boylu boyunca ayağa kalktı. Winkel, havaya kaldırdığı elleriyle Rus askerine doğru gidiyordu. Otomatik tabancasını otlara bırakmıştı.

Bürke, sessizce sövdü, sol eliyle destek alarak ayağa kalktı. Winkel'in dar sırtı tam önündeydi. Bürke otomatik tabancasını kaldırdı ve bu sırta ateş etti. Winkel'in yere kapaklanmasına aldırış etmedi, dişlerini gıcırdattı ve Rus'a, beyaz bayrağına, arkada koşuşturan çocuklara kısa bir salvoyla ateş etti. Kurşunların kopardığı birkaç yaprak ağır ağır toprağa düşüyordu.

Bürke, Lindemann'ı çekerek ayağa kaldırdı ve küçük grup ormanın derinliklerine koştu.

Sonunda bir vadide Havel Nehri'nin parıltılarını gördüler. Sık, yüksek otlarla kaplı bataklıklardan geçerek Brandenburg'a yaklaşıyorlardı. Nemli bir enginlikte kısa bir mola verdiler. Yorgunluktan soluk soluğa kalmışlardı.

Lindemann, anında uyudu. Bürke, uyuyamıyordu. Rüzgâr otları dalgalandırıyordu, ancak Bürke'ye sanki Ruslar giderek kendilerine yaklaşıyorlarmış gibi geldi. Tıpkı o subay gibi, yanık teni, koyu mavi gözleriyle. Çevresindeki herkes mırıldanarak, iç çekerek ve düşünde sövüp sayarak uyuyordu..

Bürke'nin uzun kolları dizlerinin arasından kırbaçlar gibi düşmüştü.

Bir saat sonra Lindemann'la ötekileri uyandırdı. Yola çıkma vaktinin geldiğini söyledi.

Lindemann iç çekti: "Ne diyorsunuz? Ayağa kalkacak halim yok!"

"Ruslar'ın eline mi düşmek istiyorsunuz?" diye sordu Bürke. "Siz bilirsiniz, o zaman yatmayı sürdürün, ben yalnız da giderim."

"Eh, hadi öyleyse! Gidelim!" diye homurdandı Lindemann.

Yollarını sürdürdüler. Ortalık sessizdi. Gökyüzünde kalınlaşmaya başlayan ay dilimi ışıldıyordu. Lindemann mırıldandı: "Amerikalılar'a bir varabilsek!.."

"Amerikalıların nesi var?" diye sordu Bürke somurtarak. "Onlar da düşman."

Bu aşağılayıcı söz Lindemann'ı kızdırdı ve sinirlenerek karşılık verdi: "Hiçbir şeyden haberiniz yok! Führer ve kligi beyninizi örümcek ağ-

larıyla sardırmış! Sizleri plutokrasi ve kapitalizm üzerine lafazanlıklarla doldürmüşlar! Fühleri iktidara kim getirdi, seçim harcamalarını kim karşıladı biliyor musunuz? Biz! Biz! Ağır sanayinin beyleri!”

“Sessiz olun!” diye tısladı Bürke.

Lindemann, sesini alçaltarak sürdürdü: “Ve gerçeğin ta kendisini bilmek istiyorsanız söyleyeyim: Hitler’i zafere götürenin büyük bölümü Amerikan sermayesiydi... Aa, şaşırdınız? Bu, Doktor Goebbels’in size anlattıklarıyla mı çelişiyor? Opel fabrikaları ‘General Motors’a ait, haberiniz olsun! Lorenz radyo şirketi, ‘Amerikan Telefon Şirketi’nin bir şubesidir, gerçeği bilmek isterseniz! ‘Fokke-Wulf Fabrikaları’nın hisse senetleri Amerikalılarındır! Evet, evet, Amerikalılar’ın bombaladıkları Georing’in uçakları, Amerikan parasıyla üretildi! Bunu göz önünde bulundur, plutokrasinin düşmanı! Paranın vatandaşlığı yoktur ve altın sınırı tanımaz!”

“Daha yavaş!” dedi Bürke.

“Ve zavallı memleketimizi,” diye sürdürdü Lindemann fısıldayarak. “Parlak bir gelecek bekliyor daha... Elbette politik olarak daha becekirli bir iktidarın himayesinde!.. Fühler büyük bir adamdı ama birçok şeyi kavrayamadı bir türlü!.. Politik esneklikteki eksikliği onu mahvetti. Doğru bir iç politika ama berbat bir dış politika!..”

Yolculuklarının üçüncü gününde Bürke ile Lindemann Elbe Nehri’ne ulaştılar. Bütün gruptan yalnızca dokuz kişi kalmışlardı: Üç SS, bir içişleri bakanlığı memuru, bir ‘Hitler Gençliği Fühler’i, Thüringen ve Hannoverli dört asker.

Bürke, bir kayık ‘organize’ etti ve karşı kıyıya geçtiler.

Yakınlarda büyük bir köy görünüyordu. Oradan gürültüler ve motor sesleri geliyordu.

Köy kıyısındaki evlerin önünde kaportalarında Amerikan bayrakçıkları sallanan birkaç ‘Dodges’* duruyordu.

Bürke öksürdü, kıpkırmızı kesildi, ellerini havaya kaldırdı ve onlara doğru yürümeye başladı. Arkasındakiler aynını yaptılar. Yalnızca Lindemann bir sivil olarak ellerini kaldırmadı.

Amerikan askerleri onları çok kaba karşıladılar ve köye götürdüler. Hatta aralarından biri Bürke’nin ensesine vurdu. Amerikalılar, özellikle

* Amerikan kamyon tipi.

le aralarındaki zenci, onlara nefretle bakıyordu. Götürüldükleri birliğin karargâhında, onları somurtkan bir Amerikan yüzbaşısı sorguladı. Se-
sindeki düşmanlık açıkça duyuluyordu. Yüzbaşı gittikten sonra Bürke
gözünü nefret dolu bakışlarla ezik Lindemann'a çevirdi, ama bir şey
söylemedi.

Akşamın geç saatlerinde muhafız gözetiminde karargâhtan başka
bir eve götürüldüler.

Bir Amerikan subayı, sonradan anlaşıldığı üzere bir albay, iyi bir Al-
manca'yla Lindemann'a seslendi. Burada bir sivile rastladığına şaşır-
mış. Lindemann, hemen İngilizce yanıt verdi. Albay ona oturması için
işaret etti. Canlı bir söyleşiye başladılar. Amerikalı, Lindemann'ı dinli-
yor ve sürekli olarak "Yes... yes..." diyordu.

Albay zaman zaman küçük, keskin gözlerini insanın içine işleyen ba-
kışlarla Bürke'ye ve ötekilere kaydırıyordu. Üstleri başları yırtık, tıraş-
sız ve suskun duvara dizilmişti hepsi de.

"O da bir ajan," diye düşündü Bürke, albaya yan gözle bakarak.
Amerikalı, uzun boylu ve zayıftı, küçük siyah bir bıyığı vardı. Sıska, kıl-
lı elleriyle sigara içiyordu. Bakışları bir kez Bürke'de takıldı kaldı ve du-
daklarında bir gülümsemeyle Almanca sordu: "Evet beyler? Demek
Ruslar'ın elinden kaçtınız? Şansınız varmış!.."

Albay çıktıktan sonra odaya sıkıcı bir sessizlik egemen oldu. Fakat
kısa bir süre sonra, göğsünde birçok nişan asılı başka bir subayla geri
döndü. Bu subay uzun boylu değildi ama iri yapılı ve neşeliydi. Sürekli
olarak küçük ellerini oğuşturuyordu. Masadan kâh bu kâh şu yazıyı alı-
yor, satırlarda göz gezdiriyor ve yerine bırakıyordu. Sonra, duvara di-
zili Almanlar'ın önünde volta atmaya başladı. Lindemann'a birkaç şa-
kacı söz söyledi. Lindemann, çekingenlikle gülümsüyordu.

Bürke, konuşulanlardan hiçbir şey anlamıyor, hoşnutsuzlukla bir
ona bir ötekine bakıyordu. Kaderini belirleyecek kararı bekliyor, gide-
rek daha çok heyecanlanıyordu. Birden küçük Amerikalı karşısında du-
ruverdi ve "SS mi?" diye sordu.

"Ha-ayır," dedi Bürke.

"Biliyoruz, biliyoruz!" dedi kurnazlık ve neşeyle gülerek, yeniden
masanın başına gitti.

Ondan sonrası hızla, beklenmedik bir biçimde gelişti. Lindemann
ayağa kalktı, nezaketle selâm verdi ve Almanlar'a binayı terk etmeleri-

ne izin verildi. Amerikalı bir çavuş onları durdurdu, ama Lindemann'a bir şeyler fısıldadıktan sonra hemen ortadan kayboldu yine. Lindemann bunun üzerine onları köyün kıyısında bulunan bir eve götürdü. Orada sivil elbiseler buldular. Lindemann aceleyle "Üstünüzü değiştirin," dedi.

Sanayici, Bürke'ye içtenlikle evine, Münih'teki villasına dönmesi için izin verildiğini anlattı. Orada Amerikan askerî hükümetinin emirlerini bekleyecekmiş.

"Biliyor musunuz? Siz de benimle gelin!" diye öneride bulundu Lindemann ve alçak sesle ekledi: "Beklenenin tersine size karşı olağanüstü iyi davrandılar, centilmence. Bunlar akıllı insanlar, işadamları; çığırtkan değil. Böyle insanlarla ilişkiye girmek hoş bir şey değil mi?"

Bürke, ateşli bir acelecilikle giyindi. Sonunda gidiyorlardı. Her an ürkeklikle bakıyordu çevresine; içten içe hâlâ bütün bunların kötü bir şaka olduğuna, hemen yeniden tutuklanacağına inanıyordu. Ama kimse onu durdurmadı. Demek her şey tıkırındaydı!

Savaş Danışma Kurulu üyesi General Sisokrilov uçakla Potsdam'a geldiği zaman, tümende henüz kimse, Lubyenzov'un başına gelenlerden haberli değildi.

Berlin düşmüştü. Almanlar her yerde direnişi bırakmışlar, kent komutanı General Weidling, karargâhıyla birlikte General Çuikov'a teslim olmuştu.

Daha önce Berlin'de olan Sisokrilov, başkent batısındaki Sovyet birliklerini denetlemek üzere Potsdam'a gelmişti. Caddelerden, aralarında batıya kaçmaya çalışan gruplardan arta kalanların da bulunduğu binlerce esir konvoylar halinde geçiyordu.

General Seryeda, Savaş Danışma Kurulu üyesine olup biten her şey üzerine rapor verdi. Az önce ilerleme emrini almıştı.

Batıya, Elbe Nehri'ne gidilecekti. Tümen komutanı ile bütün öteki subaylar neşeli bir heyecan içindeydi.

Askerler sıralandı. Kamyoncular, motorları çalıştırdı.

Sisokrilov uçağa binmeden önce, "Kızınız nasıl?" diye sordu.

"İyi," diye yanıtladı Taras Petroviç. "Şu anda Sanssouci'de, sarayı geziyor."

Sisokrilov birden, "Onu yanımda götürmeme izin verir misiniz?" dedi. "Berlin'i gezmeyi ister kesinlikle." Kısa bir aradan sonra ekledi: "Karım bugün uçakla Moskova'dan geliyor ve onu kızınızla tanıştırmak istiyorum."

Tümen komutanı hemen Vika'yı almak üzere bir araba gönderdi.

Kızı beklerken General Sisokrilov, yeşil çimenlerin üzerinde volta atıyordu.

Anna Konstantinova, oğlunun ölümünü öğrenmişti artık. 1 Mayıs arifesi Sisokrilov, Moskova'yı aramaya karar vermişti. Moskova'da telefon santralinde çalışan kızcağız onu evine bağladı. Sisokrilov, neler söyleyeceğini önceden hazırlamıştı. 1 Mayıs'ı kutlayarak başlayacaktı. Ancak karısının sesini duyduğunda yalnızca "Benim, Anya. Kendini koyverme sakın Anya. Her şeyi öğrenmelisin, her şeyi öğrenmelisin..." demişti.

O anda karısı anlamıştı onu. Ve çığlığından sonraki ilk sözleri, "Canım, benim için kaygılanma!.. Bu acıyı ikimiz birlikte taşıyacağız!" oldu.

Daha fazla konuşamamıştı. Sisokrilov, telefon kulağında öylece oturmuş, beklemişti. Eli titriyordu. Öteki telefon çalınca ikinci ahizeyi

kaldırdı ve ikisini birden kulaklarına bastırarak, başkomutana ancak “Lütfen on dakika sonra bir kez daha arayın. Şimdi konuşamam,” diyebilecek gücü bulabilmişti kendinde.

Ahizeyi yerine koymuş, ötekini kulağında tutmayı sürdürmüştü.

Sonunda “Anya! Canım!” demişti.

Sonra ahizede bir hıçkırık sesi duyulmuştu. Susmuş ve hıçkırığın binlerce kilometre uzaktan ne kadar da net duyulduğunu düşünmüştü.

“Uçakla yanıma gel,” diye rica etmişti. “İzin al, yalnızca birkaç gün için de olsa. Uçak için gerekenleri ayarlarım.”

Telefonu kapatmış, başkomutanı aramıştı.

“Ne haberler var?” diye sordu hâlâ titreyen eline bakarak.

Başkomutan ona, Alman Genel Kurmay Komutanı’nın Piyade Generali Krebs ve iki subayın: Albay Duffing ve Üsteğmen Seifert’in az önce, General Çuikov’un yanına vardığını bildirmişti. Bir mektup getirmişler... Başkomutan Goebbels’in imzaladığı metinden bir parça okumuştı:

“Sovyetler Birliği silâhlı gücü başkomutanının bilgisine aşağıdakileri sunuyoruz: Alman olmayan ilk kişi olarak size, Sovyet halklarının liderine, Alman halkının führeri Adolf Hitler’in bugün, 30 Nisan günü 15.50’de intihar ettiğini bildiririz.”

“Ne düşünüyorsunuz?” diye sormuştu başkomutan. “Gerçek mi yoksa yalan mı söylüyorlar?”

Sisokrilov yanıt vermişti: “Büyük olasılıkla gerçek bu. Dünya önünde hesap vermekten korkakça kaçtı. Ana karargâha bildirildi mi?”

“Bildirildi. Pazarlıklar için tek zemin koşulsuz teslimiyet direktifini aldık.”

1 Mayıs’ta Goebbels intihar etti. Bir gün sonra Berlin Garnizonu teslim oldu. Sisokrilov, Berlin’e uçtu, oradan Spandau’ya, oradan da Potsdam’a. Burada, tümen komutanının kızını, Vika’yı yanına Alman’ın iyi olabileceği aklına gelmişti. Bir kız çocuğunun, annesi olmayan bir öksüzün, Anna Konstantinova’nın ana kalbini az da olsa sakinleştireceğini düşündü.

Vika, çok bekletmedi. Niye çağırıldığını öğrenince sevinç çığlıkları atmaya başladı. Ancak General Sisokrilov’un önünde sevincini biraz dizginlemeyi uygun gördü. Işıl ışıl gülüşünü pek gizleyememesine kar-

şın uslu uslu, “Size çok teşekkür ederim! Berlin’i görmeyi çok istiyordum!” dedi.

Uçak hazırды ve kocaman beyaz kanatlarını alanın yeşil zemini üstüne yaymıştı.

Vika, hızla basamakları tırmandı ve yumuşak bir koltuğa oturdu. General Sisokrilov ardından geldi. Motorlar uğuldadı ve bir süre çimenlerin üzerinde yol aldıktan sonra uçak yerden havalandı. Çok yüksekte altlarından tarlaların yeşil alanları, ormanlar, güneş ışığında parlayan caddeler ve küçük evler uçup geçiyordu. Uçağın gölgesi parlak güneş ışığında yeryüzünün üzerinden kayıp gidiyordu.

Kısa süre sonra bu gölge, büyük kent binalarının çatıları üzerinden atlamak zorunda kaldı.

Tempelhof havaalanında Savaş Danışma Kurulu üyesini, bir araba ve bir zırhlı araç bekliyordu.

General’e, Alman yoldaş Franz Ewald’in kendisini beklediği bildirildi.

Sisokrilov, Ewald’in bulunduğu binaya girdi hızlı adımlarla. Kuvvetle el sıkıştılar. İkisi de artık genç sayılamayacak yaştaydı, yaşam sınavlarında ağarmış saçlarıyla birbirlerine bakarak içtenlikle gülümsüyorlardı.

“Ah, hâlâ iyi görünüyorsunuz!” dedi Sisokrilov şakalaşarak. “Dimdik ayaktasınız!.. Hitler sizinle başa çıkamadı!”

“Başa çıkamadı,” diye güldü Ewald. “Kemikler hâlâ sağlam!..”

“Kemikler de ne demek? Yüreğinize ne oldu?”

Ewald, eliyle olumsuzlayan bir hareket yaptı: “Sevdalanmaz artık, ama hâlâ çalışabilir...”

İkisi de güldü. Buna karşın Sisokrilov’un gözünden, Alman komünistin aşırı solgunluğu ve yetersiz beslenmiş görüntüsü kaçmadı. Ewald hemen, Neukölln’e gittiğini, orada eski arkadaşlar bulduğunu ve gençlikle konuştuğunu anlattı.

“Elbette daha kendilerine gelmiş değiller,” dedi. “Birçok şey onlar için hâlâ açık değil, ama onlarla çalışılırsa...”

General, Ewald’e kent merkezine bir tur yapmayı önerdi, o da sevinerek kabul etti. Siemensstadt’a ve Wedding’e, kendi döneminde ‘Kızıl Wedding’ dedikleri Berlin’in bu işçi semtine gitmek istiyordu. Oradaki en ufak sokağı bile tanıyordu Ewald.

Orada da eski arkadaşlara rastlamayı, parti bağlantılarını yeniden

kurmayı umuyordu. İşçilerle toplanılmalı, onlarla konuşup durum anlatılmalıydı.

Vika'nın beklediği arabaya gittiler, binip yola çıktılar.

Berlin büyük bir ordu kampına benziyordu. Piyade birlikleri, topçular, tanklar ve yedek birlikler sokakları, alanları doldurmuştu. Çok katlı yıkıntıların arasından insanlar, gölgeler ordan oraya koşuyor ve at arabaları ağır ağır geçiyordu. Koşumlarından çıkarılmış atlar, evlerin taş iskeletlerinde başları saman torbasının içinde kişniyordu. Rüzgârın, güneşin yaktığı yüzler sevecenlikle, mutlulukla gülümsüyordu. Trafikçiler kavşaklarda trafiği düzenliyorlardı. İstihkâmcılar ve özel birlikler yollardan molozları, ev girişlerinden mayınları temizliyorlar, hasarlı araçları, tank kalıntılarını kenara çekiyor, barikatları yıkıyorlardı.

Ewald, sekiz yıldır Berlin'e gelmemişti. Gerçi bir kez, Moabit hapis-hanesinden toplama kampına götürüldüğünde, kenti hapishane arabasının tel örgülü küçük penceresinden görmüştü. Bu, 1939 yılındaydı. Berlin o zamanlar boydan boya gamalı haçlı bayraklarla donanmıştı; bir gün önce Hitler Prag'ı işgal etmişti.

Şimdi her yerde kıızıl bayraklar, teslimiyetin işareti olarak beyaz bayraklar dalgalanıyordu. Ewald, gerçeği söylemek gerekirse, yıkılmış Alman başkentini önce belirli bir iç doyumuyla seyretti. Demek kendini beğenmiş, çılgın akılsız ve onun yardımcıları yapıp ettikleriyle bu sonuca ulaşmışlardı. Ancak bu iç doyum; caddelerde ürkekçe oradan oraya sıvışan kederli kadınlara, çevrede olup bitene coşkulu bir merak gösteren soluk benizli, aşırı sıska çocuklara, konvoylar halinde ayaklarını sürüyerek Blücher Caddesi'nden güneye ilerleyen boynu bükük esirlere ve bütün ezik halka karşı derin bir acıma duygusuyla hemen yer değiştirdi.

Ewald'in gözleri, soluk yüzünde, ateşi varmış gibi parlıyordu.

Blücher Caddesi'nden Landwehr Kanalı'na gittiler. Kanalin üzerindeki köprü büyük ölçüde hasar görmüştü. Ortası havaya uçmuştu, ancak istihkâmcılar onu, araç geçişi için onarmışlardı bile.

Belle Alliance Alanı'nda Sisokrilov, başka generallere rastladı. Biri arabasından indi ve Savaş Danışma Kurulu üyesini selâmladı.

"A, a, Karelin!" dedi Sisokrilov. "Nasılınız?"

"Her şey yolunda, general yoldaş!" diye bildirdi gür sesiyle gülererek Karelin. "İlerlemeye hazırız..." Birden utangaçlaştı, yüzündeki gülümseme kayboldu ve kuşkuyla sordu: "Emirleriniz nedir?"

Sisokrilov gülümseyerek “Korkma Karelin. Bu kez benzinini almayacağım,” dedi.

Friedrich Caddesi’nden geçiyorlardı. Bu uzun cadde, tümüyle yıkılmıştı. Büyük binaların kalıntıları arasından arka sokaktaki binaların yıkıntıları görünüyordu.

Vika savaş boyunca birçok şey görmüştü, ancak bu yıkıntı denizi onu şaşırtıyor ve ürkütüyordu. Yıkıntılar arasında korkarak dolaşan kentlilere acıyordu ve bu insanların nerede başlarını sokacak bir yer bulduklarını merak ediyordu.

Sonra başka bir şey dikkatini dağıttı. Yanında oturan Ewald, görünüşe göre bitkinlikten uyuyakalmıştı. En azından Vika’ya öyle geldi. Alman, gözlerini yummuş, kendi kendine mırıldanıyordu.

Ancak uyumuyordu. Yalnızca çevresinde insanlar olduğunu unutmuştu. Tek başına hücrede kaldığı uzun yıllar boyunca kendi kendisiyle farkında olmadan yüksek sesle konuşmaya alışmıştı. Hitler yandaşlarına, cani ve kaçık führerlerine, vahşi ve kanlı politikalarına toptan lanetler okuyordu. Yaşından, hasta kalbinden, saçlarının ağarmış olmasından, Almanya’yı ayakları üzerine dikmek için şimdi şiddetle gereksinim duyduğu eski gücünü, gençliğindeki ataklığını yitirmekten yakınıyordu.

Sonra kendini topladı, gözlerini açtı ve Sisokrilov’la göz göze geldi. General ona anlayışla başını salladı: “Önemli değil Ewald Yoldaş... Ama dinlenmeniz zorunlu. Kesinlikle zorunlu.”

‘Unter den Linden’ Caddesi’ne geldiler. Buranın her yanı yıkıntılarla, parçalanmış Alman teknolojisiyle doluydu. Arabadan inip, geziyi yaya sürdürmek zorunda kaldılar.

İki araba şeridi arasındaki bir adanın üzerinde, çevresi duvarla kuşatılmış büyük bir anıt dikiliydi.

“Frederik” dedi Ewald.

Sisokrilov, Vika’yı elinden tutmuştu. General, kızın küçük elini dikkatle tutuyor, ağır ağır yürüyor ve adımlarını onun adımcıklarına uyduruyordu. Her yönden gelip yanlarından geçen askerler, bu yüksek rütbeli general ile yanındaki küçük kızın görüntüsü karşısında duruyor, yanlarında yürüyen ak saçlı sivil Alman’a, ve onları izleyen ciddi ve zayıf bir teğmenin arkasından yürüyen otomatik tabancalı nişancı korumalara da şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Ewald, şimdi korkunç iskeletlere dönüşen bir zamanların gösterişli

binalarını tanımakta güçlük çekiyordu. Burası bir zamanlar üniversiteydi, şurası da onun kitaplığı. Tiyatrolar, lokantalar, elçilikler tek bir taş yığınının dönmüştü. Üzerlerinde parça parça, yumak olmuş elektrik kabloları sallanıyordu. Şurası Sovyet elçiliğinin kalıntılarıydı. Personel, 1941 Haziran'ının sonunda Moskova'ya geri dönmüş, sözü Sovyet ordusuna bırakmıştı.

Ewald, parmağıyla 'Linden'in batıdaki ucunu gösteriyordu: "Brandenburger Tor"*

Vika, adımlarını hızlandırdı. Kısa süre sonra Paris Alanı'na vardılar ve ünlü kapı bütün güzelliğiyle karşılarına dikildi.

Eni altmış metreyi aşan, yüksekliği yaklaşık yirmi beş metre olan büyük bir yapıydı. Dor üslubundaki sütunlar onu beş geçite bölüyordu. Üstünde şaha kalkmış dört at, bakır bacaklarını havaya savuruyordu. Atlardan birinin kafasında bir şarapnel parçasının açtığı deliğin içine bir kızıl bayrak dikilmişti. Kentten hâlâ yükselmeyi sürdüren gri duman tülünün üzerinde yanan bir alev gibi görünüyordu.

General, kapının önünde durmuştu. Vika, ona soran gözlerle baktı, ama o an generalin ünlü kapıya değil de içinden geçen Sovyet tanklarına baktığını gördü.

Kızıl bayraklarıyla parlayan Sovyet tankları Brandenburg Kapısı'ndan ardı ardına geçiyor, Charlottenburg Şosesi'nin sisli görüntüsünde kayboluyorlardı. Tanklar özel bir acele göstermeden, hayır, daha çok caddenin parkesi üzerinden paletlerini ağır ağır döndürerek düşünceli bir tarzda ilerliyorlardı.

General sonunda bakışlarını tanklardan ayırdı, yavaşça yürümeye koyuldu.

Brandenburg Kapısı'nı geçtikten sonra sağa, cam kubbesinde kızıl bir bayrağın, zafer bayrağının dalgalandığı anıtsal Reichstag binasına doğru saptılar.

Sovyet askerleri Alman parlamentosunun geniş basamakları üzerinde öğle yemeklerini yiyorlardı. Yemek kazanının dumanı tütüyordu. Sisokrilov'un gelmesiyle insanlar hareketlendi.

Reichstag binasından birkaç subayla birlikte bir albay çıktı. Savaş Danışma Kurulu üyesinin karşısında durdular. Albay selâm dururken törensel bir edayla tekmil verdi: "Korgeneral yoldaş, Reichstag binası-

* Brandenburg Kapısı -çev.

nın ele geçirilişı ve yapının üzerine zafer bayrağının dikilmesinden sonra alay dinlenmektedir.”

“Bana kahramanlarınızı gösterin!” dedi Sisokrilov. “Kartallarınız nerede?”

Ateşli bir arama başladı, merdivenlerde ve binanın içinde, yarı yıkık duvarların arasında kısa, net komutlar duyuldu ve kısa süre sonra birkaç düzine asker ile subay uygun adım dışarı çıktı. Sanki yaptıklarını bir kez daha gözden geçirmek ister gibi geniş merdivenden iniyorlardı, ama bu kez Savaş Danışma Kurulu üyesinin bakışıyla. Hep yeniden gözucuyla binanın dev sütunlarına, olağanüstü kalın duvarlarına bakıyorlardı.

İşte, şimdi yetmiş metreyi aşkın başdöndürücü bir yükseklikte dalgalanan kıızıl bayrağı Reichstag binasının tepesine diken iki keşifçi, Çavuş Yegorov ve Astçavuş Kantariya geliyordu. Yüzbaşı Neustroyev, Çavuş Sanov, Üsteğmen Samsonov, Gussov, Çavuş İvanov, Er Saburov, Savyenko ve daha birçokları geliyordu. Yalnızca, hücum sırasında şehit düşen, şimdi Tiergarten’in gölgeli yollarında gömülü olanlar eksikti.

Reichstag’i ele geçirenler General’in karşısına sakın, gülümseyerek ve yorgunluktan bitkin bir halde çıktılar. Sisokrilov, onlarla konuşurken Ewald, Vika’ya bu kasvetli, kaba yapıli binanın tarihçesini anlattı. Elli yıl önce, İtalyan rönesansı üslubunda yapılmış, kaçınılmaz olarak elbette bir tutam Prusya hantallığı ve gösterişli bir abartılilik da katılmıştı.

Ewald, Vika’yı batı girişine götürdü ve altı sütunlu, at üstündeki bir Cermen yayıyla taçlanan takı gösterdi. Masif, şimdi ardına kadar açık kapısının üzerinde, heykeltraşın yüzüne Bismarck’ın çizgilerini verdiği Ejderha Öldüren St. Georg tehdit savuruyordu.

Binanın önünde de büyük bir Bismarck heykeli duruyordu. Zırhlı süvari üniforması ve elinde bir palayla yaşlı derebeyi, kırmızı granit tabanın üzerinden Vika’ya bakıyordu.

Bismarck’ın karşısında, Tiergarten’in seyrekleşmiş yeşillikleri arasından zafer sütunu yükseliyordu. Hep aynı şeyi, Prusya’nın askerî gücü ile zaferlerini resmeden birçok düz ve kabartma rölyeflerle süslenmişti. Zafer sütunundan, ağaçlıklı ve iki yanında heykellerin dizildiği bir yol güneye gidiyordu. Bu, zafer yoluydu. Burada otuz iki tane anıt heykel vardı. Her bir yanda on altışar. Her Prusya hükümdarı heykeli-nin arkasında, üzerinde iki en değerli savaş arkadaşları ya da içki arka-

daşının büstü bulunan yarım yuvarlak bir bank vardı. Birçok heykel, mermi ve şarapnellerden büyük hasar görmüştü.

Ewald, Vika'ya sabırla Prusya sınır kontlarını, elektörlerini ve kralarını tek tek tanıttı: Ayı Albrecht, I. Otto, II. Otto... Arkalarındaki bankta sayısız düğ, prens, sınır kontu ve kale kontu, kardinaller ve piskopos, şövalye ve baronlar, ustalar ve öğretmenler, mareşaller ve kâhyalar, bakanlar ve senatörler yer almıştı.

Vika, eski Prusya'nın, o gösterişli, savaşçı ve yağmacı Prusya'nın kalbinde bulunuyordu.

Bazı askerler Vika ile Ewald'ın arkalarından gelmişti. Alman'ın anlattıklarını dinliyor, anlamlı anlamlı birbirlerine bakıyorlardı. Aralarından biri yaklaştı ve "Ben Goebbels'i gördüm. Tümüyle yanmıştı. Bizim elimize ölü olarak düşmekten bile korkmuş, bu yüzden ölümünden sonra yakılmasını emretmiş," dedi.

Vika ile Ewald, zafer yolunu gezip gördükten sonra, hâlâ asker ve subaylarla söyleşiyi sürdüren General Sisokrilov'un yanına döndüler.

Askerlerden biri, "General yoldaş, bize Reichstag'ta konuk olun," diyerek onu buyur etti.

Güney girişinin merdiveninden çıktılar. Buradaki her şey yaşanan savaşın izlerini taşıyordu. Kubbelerin tavanlarında, kısa süre önce söndürülen yangınların dumanı asılıydı. Şurada burada yanan yerler vardı hâlâ. Her yana kırık mobilyalar dağılmıştı. Duvar ve tavanlar bombaların açtıkları deliklerle doluydu.

Askerler, generale kâh şu kâh bu önemli yeri gösterdiler. Bir dizi dev odadan geçirdiler onu ve buraya mevzilenmiş Almanlar'la yaşanan şiddetli karşılaşmayı anlattılar. Dönemeçli koridorlardan sonra büyük bir odaya vardılar, oradan da karanlık, yarı yıkılmış avlulardan geçerek oturma salonuna ulaştılar.

Burası, cam kubbeli, geniş, yüksek tavanlı bir salondur. Küçük camların birçoğu kırılmıştı; güneş ışığı geniş, aydınlık ışınlarıyla şarapnel parçalarından delik deşik olmuş duvarların tahta kaplamalarına ve kurşunlanmış nakışlarla armalara düşüyordu.

Adolf Hitler, bu kürsüde bir zamanlar kükremişti.

Ancak Franz Ewald, bu salonda olup biten birçok başka olayı da anımsadı. Bu duvarlar August Bebel, Karl Liebknecht, Clara Zetkin,

Wilhelm Pieck'in ateşli konuşmalarına, Ernst Thaelmann'ın sakin ve güvenli sesine tanık olmuştu.

Ewald'in yüzü yine o acılı titremeyle gerildi. Generale baktı ve alçak sesle, "Benim için gitme zamanı geldi," dedi.

Reichstag binasından çıktılar. General saate baktı.

"Size başarılar diliyorum!" dedi general, Ewald ile vedalaşırken.

Ewald uzaklaştı; Vika arkasından düşünceli düşünceli baktı.

"Bütün Almanlar böyle iyi olsaydı," diye içini çekti. "O zaman an-nem hâlâ yaşıyor olurdu."

Sisokrilov, babacan bir tavırla elinden tuttu, ağır ağır arabanın bek-le-diği 'Linden'e geri döndüler.

Ne kadar aydınlık ve olağanüstü bir gündü!

Tanya için sabah karanlığında silâh sesleriyle uyanmasıyla başladı. Ürkümüş bir hastabakıcı kadın koşarak geldi ve Almanlar'ın gezici hastaneye saldırdıklarını söyledi.

Gerçekten köyde, büyük bir grup silâhlı Alman vardı; bu, geceleyin Berlin'den kaçan gruplardan biriydi. Gezici hastane düpedüz bir çatışmaya girmek durumunda kaldı. Doktorlar, hemşireler, hastabakıcılar, yakınlardaki gezici hayvan hastanesinden gelen veterinerler, tümenin banyo ve çamaşır bölüğünden çamaşırcı kadınlar, gerçek bir savunma düzenlediler. Ateş etmekten çok bağırımlarına karşın Almanlar kısa süre sonra çekildiler ve ortadan kayboldular.

Korkunun ilk dakikalarında Tanya önce Lubyenzov'u düşündü: Şimdi neredeydi, geceleyin Almanlar'a rastlamış mıydı, şimdi burada olsaydı ne olurdu; ikiye kadar saymadan Almanlar'ı kovardı o.

Ortalık yatıştıktan sonra, öğleye doğru, Tanya Potsdam'a gitmek istedi. Almanlar'ın terk ettiği, caddelerde çok sayıda öylece duran ele geçirilmiş özel arabalardan birini önceden gözüne kestirmişti.

Rutkovski, ona ve Glaşa'ya bir günlük izin vermişti.

Gerçi, caddelerin hâlâ güvenli olmaması nedeniyle şimdi gitmemesinin daha iyi olacağını söylemişlerdi, ama Lubyenzov'u ziyaret etme fırsatını kullanmamak onun için söz konusu değildi.

Ancak öğleyn saat 1'de yola çıkma emri geldi. Tümen hazırlandı, batıya gidilecekti.

İster istemez yolculuktan vazgeçildi.

Tanya, eşyalarını toplamaya başlamıştı ki, kısa boylu aşçı kadın Şmerinka koşarak içeri girdi ve heyecanını güçlkle bastırarak, "Tanya Vladimirovna, biri sizi arıyor! Bir atlı!" dedi.

Tanya, sevincinden kızardı, Lubyenzov'un geldiğini düşündü.

Caddeye koştu, ancak gelenin Lubyenzov değil, genç emireri olduğunu gördü. Atı köpükle kaplıydı. Tanya, Kablukov'a baktı ve yüzü soldu.

"Muhafız binbaşıya ne oldu?" diye sordu.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı Kablukov. "Faşistler onu vurdular."

"Nerede?"

"Bilmiyorum. Herhalde onu karargâha götürmüşlerdir. Durumu çok kötü. Bilinci yerinde değil. Şey yapamayacağı söyleniyor... şey..."

Rutkovski ve Maşa da gelmişti yanlarına.

“Oraya gideceğim,” dedi Tanya.

Rutkovski, kamyoncuların yanına gitti. Tanka benzin dolduruyorlardı. Marya Ivanovna, Glaşa’yı aradı. Glaşa, Tanya’ya eşlik etmek için hazırlanıp giyinmiş, geliyordu bile.

“Bana bir harita verin!” diye seslendi Tanya.

Rutkovski ona haritayı uzattı.

Kablukov, bir dakika daha bekledi, sonra atını kırbaçladı ve hızla uzaklaştı.

Tanya, şoför mahalline oturdu, ama akünün boş olmasından mı, yoksa Tanya’nın heyecanından mı motor bir türlü ateş alınıyordu. Bunun üzerine kadınlar motor çalışana kadar arabayı ittiler.

Tanya, köyü arkasında bıraktıktan sonra güneye, anacaddeye döndü. Caddeler, batıya yürüyen askerlerle doluydu. Güneş parlaktı. Herkes terliyordu ve sevinçliydi.

Tanya’nın kulağına kahkahalar, şakalaşmalar çalınıyordu. Araba çok yavaş ilerleyebiliyordu ancak. Askerler pencereden içeri bakıyor, iki kadını görünce başlarıyla sevecen bir selâm veriyorlardı. Erkekler, damatlar, yakında dünyaya gelecek çocuklar üzerine şakalar yapıyorlardı.

“... ve ben ona el bombasıyla bir tane yapıştırdım...” diye homurdandı bir bas ses arabanın yanında ve anlatmayı sürdürdü. Ama öykünün arkası anlaşılamiyordu artık. Bunun yerine ince, neredeyse çocuksu başka bir ses duyuldu: “... ama el bombasıyla balıklar uyuşturulabilir mi ki?”

Bu ses de gerilerde kaldı; bir başkası, melodik ve rahat bir ses, tüm alayını teslim eden bir Alman subayını anlatıyordu.

“Benim işim bitti,” diye düşünüyordu Tanya ve direksiyonu öylesine sıkı tutuyordu ki eklemleri bembeyaz oldu. “Yaşamım bitti, bütün yaşamım! Bir değeri olamaz artık!”

Glaşa, konuşmadan yanında oturuyordu. Yanaklarından gözyaşları akıyordu. Onları fark ettirmeden silmeye uğraşıyor, başını yana çeviriyordu. Ama orada da camın arkasında insanlar vardı, bu gözyaşlarından hiçbir yerde kurtuluş yoktu.

Anacaddeyi geçtikten sonra, biraz daha az kalabalık bir yan caddeye ulaştılar. Tanya artık çok hızlı sürüyordu. Bir kavşakta arabayı durdurdu ve haritaya baktı. Sağa sapmaları gerekiyordu. Yeniden yürüyen

birliklerin gürültüsüne kapıldılar. Büyük bir köy görüldü. Şosede askerler yürüyordu ve Glaşa birden bağırdı: “Bizimkiler! Bizim tümen!”

Binbaşı Garin’i tanıdı. Bir evin merdiveninde duruyor ve bildiri dağıtıyordu.

Tanya arabayı durdurdu.

Glaşa indi ve oraya koştu.

“Merhaba, binbaşı yoldaş!” dedi. “Benim, Koroçenkova!”

Binbaşı onu hemen tanıdı. Bu iriyarı, iyi kadına karşı suçluluk duyduğu için biraz utangaçlaştı.

“Evet nasılsınız?” diye sordu. “Neredesiniz?”

Glaşa, Viyesselçakov hakkında bir şeyler öğrenmeyi çok istiyordu ama öncelikle Lubyenzov’u sordu.

Garin başını iki yana salladı: “Beyaz bir bayrakla Almanlar’ın yanına gitti, elçi olarak. Vurulduğu söyleniyor. Ben daha tümen karargâhına gidemedim. Sürekli birliklerin yanında işim vardı. Evet... Bu artık bir savaş sayılmaz, bu düpedüz faşizm! Ateş edenler yakalanamadı ne yazık ki! Kaçmışlar! Ama sabredin, kesenkes yakalayacağız!”

Glaşa’nın eline mekanik bir hareketle bir bildiri tutuşturdu ve yola koyuldu.

Glaşa ardından koştu ve “Peki tümen karargâhı nerede?” diye sordu.

“Yolda. Elbe’ye gidiyoruz. Tümen komutanı büyük olasılıkla Etzin’de... buradan yirmi kilometre kuzeybatıda.”

Glaşa, arabaya döndü. Tanya’ya nereye gitmesi gerektiğini söyledi. Yola koyuldular. Glaşa bildiriye baktı. Stalin yoldaşın günlük emriydi. Alman başkentini ele geçiren birliklere teşekkür ediyordu.

“Ve biz de teşekkür aldık,” dedi Glaşa.

“Okuyun!” dedi Tanya.

Glaşa, Berlin’in ele geçirilmesine katılan birliklerdeki general ve albayların tek tek adlarını okudu. Giderek sesi alçalıyor, bir kahramanlık türküsüne benzeyen Stalin’in kapanış sözlerini okurken sesi artık neredeyse duyulamıyordu: “Vatanımızın özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinde düşen kahramanlara şan olsun.”

Birçok aracın sıralandığı bir kanal üzerindeki köprünün önünde durdular. Tanya, kımıldamadan direksiyonda oturuyor, yolu sürdürmemeyi bekliyordu. Önlerindeki kamyonun derin tırtıklı tekerleklerine

bakıyordu. Kamyon boğuk boğuk homurdanıyordu. Tekerlekler, hafifçe ileri geri gidiyordu. Sonunda ani bir hareketle ileri atıldı. Tanya, ardından gitti. Sonra kamyonun tekerlekleri yeniden durdu, Tanya da durmak zorunda kaldı. Kamyon tekerleklerine o kadar sürekli baktı ki sonunda onlara karşı derin bir nefret duymaya başladı. Kımıldamıyorlardı, yalnızca motor boğuk boğuk homurdanıyordu.

Sonunda yol açıldı. Köprünün üzerinden kanalın batı kıyısına vardılar. Yaklaşık iki kilometre sonra Tanya caddenin solundaki bir tepenin üzerinde taze bir mezarın başında bir grup insan gördü.

Herhalde bütün Sovyet asker mezarlarının en batısındaki buydu. Tahtadan kızıl yıldızlı bir mezar taşı vardı. Askerler başlarındaki keplerini çıkarmışlar, susuyorlardı. Eski ağaçların dalları mezarın üzerinde yaylanıyordu. Tanya arabayı durdurdu ve motoru kapattı. Sanki bir daha çalışmayacakmış gibi hemen sustu motor. Tanya arabadan indi. Hızla koştu ve adımlarını ancak tepenin başında yavaşlattı. Mezar başındakiler geldiğini duydular, başlarını ona çevirdiler.

Kızıl yıldızın altındaki tahtada “Er Sergey Yvano, doğum 1925. Faşistler tarafından 2 Mayıs 1945’te vahşice öldürüldü. Kahramana şan olsun!” yazıyordu.

Tanya, epeyce bir süre bu yazıyı okudu. Sonunda kendine geldi. Glaşa onu çağırıyordu.

Arabanın yanında üç atlı duruyordu. Üstlerinde yeşil kamuflej giysisi vardı ve ağır ağır tepeyi inen kadına gözlerini dikmiş bakıyorlardı.

Aralarından biri büyük, ciddi gözlü bir delikanlıydı; ikincisi, çekik gözlü, kımıltısız, kiremit yüzlüydü; üçüncüsünün ise canlı, ince, gülümseyen hatları vardı. Üçü de Tanya’ya bakıyorlardı; tartarak, biraz şaşkınlık ama belli bir sevecenlikle.

“Yaşıyor!” diye bağırdı Glaşa uzaktan değişmiş bir sesle ve daha alçak bir sesle, gözyaşlarına boğularak yineledi: “Yaşıyor!”

Delikanlı kendini tanıttı: “Yüzbaşı Mesçerski!” Sonra, “Muhafız binbaşı yakında, şuradaki köyde,” dedi.

Yaralı Lubyenzov’un yattığı evin önünde Tanya’yı, Doktor Mişkin karşıladı. Doktor, Tanya’nın burada olduğuna şaşırdı ve onun danışmak için gönderildiğini düşündü. Bu yüzden Tanya’ya hastasının durumunu bütün ayrıntılarıyla anlattı. Kurşun, Lubyenzov’un kalbinin hemen altından girmiş, bir ikincisi sağ bacağını sıyırmıştı.

“Ciddi bir olay,” dedi Mişkin. “Ama yaşamsal tehlike yok. Evet, güçlü bir yapısı var; atlatacak. Her zaman atlatacak türden bir insan!”

Tanya, Lubyenzov’un kapalı gözlerle yattığı yatağın yanına gittikten sonra yaralara hiç göz atmamıştı. Mişkin bunu görünce şaşırdı. Yanına yere oturmuş, yarağını muhafız binbaşının eline koymuştu Tanya.

Sonra gözlerini kaldırdı, kendisine tanıdık gelen bir yüz gördü. Ama bu genç yüzbaşıyla daha önce nerede karşılaştığını bir türlü çıkaramıyordu. Sonunda aklına geldi: O, Lubyenzov’la yeniden karşılaştığı kalesskanın ‘sahibi’ydi.

Tanya’nın hemen ardından içeri giren Glaşa da Çohov’u fark etmişti. Onu parmağıyla yanına çağırdı ve sokağa çıkardı. Viyesselçakov’un nerede olduğunu artık öğrenmek istiyordu. Yakındaydı, komşu köyde. Glaşa hemen oraya gitti.

O sırada Lubyenzov gözlerini açtı ve Tanya’yı gördü. Pencerenin önünden asker konvoyları geçiyordu ve onların gölgeleriyle oda kâh loşlaşıyor, kâh aydınlanıyordu. Bu yüzden Lubyenzov, bir trende olduğunu ve pencerelerin yanından ağaçların geçtiğini sandı. “Sonunda eve dönüyorum,” diye düşündü. “Tanya da geliyor.”

“Oh, ne kadar güzel...” Ona gülümsedi. Tanya da, trende gidermiş gibi bir aydınlanıyor bir loşlaşıyordu. Askerler pencerenin önünden geçiyordu, ancak o bu mutluluğu yaşam boyunca anımsayacaktı: Sevdiği kadının yüzü, “Eve gidiyorum” düşüncesi ve sürekli hep batıya ilerleyen muzaffer Sovyet birlikleri.

Tümenler durmak bilmeksizin Elbe'ye yaklaşıyordu. Güneş ışığına boğulan sokaklar tıka basa birliklerle doluydu. Piyadeler, kamyonlar, uzun namlulu toplar, kısa burunlu obüsler hışırdayarak ve gıcırdayarak yan yana sıralar halinde ileri akıyordu.

Sürekli birbirini andırır “sağa yanaş” bağırırları yankılanıyordu. Kavşaklardaki trafik düzenleyicileri bayraklarını sallıyorlardı. Askerlerin sırtındaki çadır bezinden kaputlar taze rüzgârla kabarıyor ve hışırdayıyordu.

Askerler hareket yeni başlamışçasına sakın, geniş adımlarla yürüyorlardı. Sibiryalılar, Don Kazakları, Urallılar, Moskovalılar, Ukraynalılar, çekik gözlü Asyalılar ve Kafkasların esmer tenli oğulları Almanya caddelerinden geçiyor, konvoylarının önlerinde gri kılıflarından kurtulmuş alay flamaları dalgalanıyordu.

Şurada bir nişancı bölüğü geçiyordu, başlarında iri bir ata binmiş genç, gri gözlü bir yüzbaşı vardı. Bölüğün en önünde siyah bıyığı ve zeki, iyi gözleri olan bir üstçavuş serbest adım yürüyordu. Sarı saçlarının daha da çok göze battığı yanık tenli dev bir kıdemli başçavuş konvoyun sonunu oluşturunuyordu. Gür sesi, sokağın gürültüsünü boğuyordu: “Yanaşın! Dağılmayın!”

Caddenin yanında istihbaratçılar hatlarını döşüyordu. Çelimsiz, genç bir teğmen komuta ediyordu onlara. Zaman zaman bir an için çimene oturuyor, telefon alizesine bağırıyordu: “Nikolski konuşuyor! Bağlantı nasıl? İlerliyorum!..”

Bir köprü yapım taburu hızla öne geçti. Taburun önündeki bir arabada mühendis birliklerinin kısa boylu, yaşlı, kendi halinde generali oturuyordu. Uzun dubalardan birkaçı hâlâ son geçişten dolayı ıslaktı. Köprücüler gururla çevrelerine bakıyorlardı; sanki, “Sizi daha nereye geçirelim istersiniz? Daha nereye köprü gerek? Hemen yapalım! Stalin emrederse okyanustan bile geçiririz.” diyorlardı.

Orada topçular yürüyordu. Topçular dev topların üzerine kuşlar gibi tünemişlerdi. Başkaları kamyonların örtülü olduğu tentelerin altından bakıyor, şakalaşüyor ve piyadeye takılarak eşlik ediyorlardı: “Toz ol piyade!”, “Yaşasın tarlaların kraliçesi!”

Tentenin altından hiç silinmemek üzere belleğe kazınan o iyi yürekli, kırmızı burun az önce yine görünmemiş miydi?

Alman başkentinden batıya giden birçok cadde vardı. Hepsi de insanlarla, araçlarla tıka basa doluydu. Birinde çadır ve ilâç yüklü kamyonlar gidiyordu. En tepelerinde, saçları rüzgârdan karışmış, kahkahalar atan kadınlar oturuyordu, kümesteki tavuklar gibi. Orada Tanya, Glaşa, Mar-ya İvanovna, Şmerinkalı küçük aşçı kadın ve daha pek çoğu gidiyordu.

Kadınları gören askerlerin yüzü sevecenleşiyordu. Göğüslerini kabartarak kesenkes uzaklarda, memleketlerinde kalan kendi Tanya ve Glaşalar'ını düşünüyorlardı şu an.

Bir caddede General Seryeda ile Albay Plotnikov, bir ağacın altında omuz omuza durarak tümenlerini selâmlıyorlardı. Şurada, alaylar yürüyor, burada da keşifçiler yeşil kamuflej giysileriyle at üzerinde ilerliyorlardı: Meşçerski, kısa süre sonra barışçı ayakkabı tokmağını eline alacak Kıdemli Başçavuş Voronin ve dökümhanesine dönmeye hazır Çavuş Mitroşin.

Birden general dikkat kesildi: “Ne? Yine mi böyle bir densizlik! Yine tümen rezil ediliyor!”

Kavşakta bir kaleska görüldü; gerçek, kıpkırmızı parlak boyalı bir kontluk kaleskası. Böylesi çılgın savaş karmaşasının içine düşen bu fedodal, antika fayton artık epeyce yıpranmış ve tozlanmıştı. Hafifçe bir yanına sarkıyordu. Kızılığıyla altın yıldızlarının epeycesini kaybetmişti. Uşakların bastığı ayaklığın üzerine bir bebek arabası bağlanmış; bir sarayın bakırdan kabartma surunu, bir geyik kafasını ve bir şövalye kaskını resmeden arması sokak çamuruna bulanmıştı.

Taras Petroviç, hemen sakinleşti: Kaleska'nın içinde askerler yolculuk etmiyordu. Yabancılar vardı içinde. Sürücü oturağında güzel, sarı bükümleri olan bir kız oturuyordu. Saçları güneş ışığında kızıl altın gibi parlıyordu. Sovyet askerlerine –kurtarıcılarına– gülümsüyordu. Komutanları görünce gözle görülür bir biçimde utangaçlaştı ve yol üzerinden ayrıldı. Kaleska kısa süre sonra bir patika yolda kayboldu.

“Evlerine gidiyorlar,” dedi Plotnikov ve elini salladı: “İyi yolculuklar yoldaşlar!”

Caddenin solunda esirler bitip tükenmek bilmeyen konvoylar halinde doğuya yürüyordu. Evlerden, bodrumlardan çekingenliklerini atan kadın erkek Almanlar çıkıyordu. Çocuklar da koşarak geldiler. Plotnikov onlara baktı ve sesini hafifçe alçaltarak, “Almanlar en azından bir şeyler kavradılar mı acaba?” diye sordu.

“Nasıl kavramazlar?” diye gülümsedi Taras Petroviç ve eliyle cad-
delerden akıp giden Sovyet gücünü gösterdi: “Bunu gören herkes kav-
ramıştır...”

“Bu doğru, ama yeterli değil,” dedi Plotnikov. “Önceden olup biten-
leri daha derinden ve kapsamlı kavramayı öğrenmeleri gerek... Ne yap-
malı? Mantıklı ve anlayışlı olmalarını dileyelim!”

Bir araba konvoyu hızla yanlarından geçti. Sonra ağır motorların
boğuk sesleri duyuldu. Kızıl yıldızlı ve tepelerinde dalgalanan kızıl bay-
raklı tanklar ağır ağır batıya ilerliyordu. Acele etmiyorlardı, tersine ge-
niş paletleri sanki düşünceli bir biçimde asfaltı eziyordu.

Aynı anda gökyüzünde uçaklar belirdi. Ve bombardıman, avcı ve
savaş uçaklarının düzenli uçuşlarına sevinmek için çabucak yukarı bak-
tı herkes.

Bu sırada caddede büyük bir araba görüldü. Ardından, aralık bı-
rakmadan uzun namlusunu havaya kaldırmış ağır makineli tüfeğiyle
zırlı bir araç geliyordu. Cadde sessizleşti. Askerlerle subaylar hazır o-
la geçti. Arabayı hemen tanımışlardı. Yolcusu General Sisokrilov'du,
Savaş Danışma Kurulu üyesi ve o şakacı biri değildi. Onun varlığında
her şeyin düzenli olması gerekiyordu.

General Sisokrilov, dikkatle pencereden bakıyordu. Arada bir bakış-
ları yol kıyısında yürüyen ya da ağaçların altında dinlenen askerlerin üs-
tüne kayıyordu. Sonra gözleri yeniden öne, sonsuzmuş gibi görünen ba-
har güneşine boğulmuş caddenin çizdiği banta bakmayı sürdürüyordu.

General piyadeyi, tankları ve motorize birlikleri solladıktan hemen
sonra cadde boyunca kurulmuş bir köye girdi. Köyün alanında granit-
ten kaba bir heykel vardı. Araba heykelin yanından geçti, bir tepeye
çıktı. Generalin karşısında bir nehrin geniş yüzeyi yayılıyordu. Solunda
yıkılmış köprünün taş kalıntıları yığılmıştı. Sağda tek bir yelkenli san-
dal yüzüyor, batı kıyısının altında küçük bir şilep pofluyordu.

Burada, doğu kıyısında, ağaçların altında ve çimenlerde Sovyet as-
kerleri oturuyor ya da yatıyorlardı. Az ötede bir gezici mutfağın du-
manları yükseliyordu. Yakınlardaki ormanda kuşlar ötüşüyordu.

Ama generale alışılmadık gelen, ortalığa yayılmış bulunan sakinlikti.

Evet, o dolaylara derin bir sessizlik egemendi. Askerler de şaşkınlık-
la kulak kabartıyorlardı. Ne bir makineli tüfek pathıyor, ne bir kurşun
vızıldıyordu. Hiçbir patlama sesi yoktu. Bir kurbağa kıyı balçığında

çoşkuyla vıraklıyordu. Büyük, tekir bir kedi kuyruğunu bir namlu gibi havaya dikmiş, köy kıyısındaki bir evin çatısında dolaşıyordu. Kuşlar ötüyordu. Şurda bir ispinoz zılgıt çekiyor, orada ise bir iskele cır cır ediyordu. Aralarında yabancı bir ses de vardı. Yerli, Alman, anlaşılmayan ama yine de anlaşılabilir bir kuş.

Bu arada batı kıyısındaki şilep kıyısından ayrılmıştı. Arkasından koca bir sandal filosu çekiyordu. General bekledi. Şilep giderek yaklaşıyordu. Şilepteki insanlar kollarını sallıyorlardı. Bir üflemlerli çalgı orkestrası çalmaya başladı. Sonunda şilep dik kıyı yamacının arkasında kayboldu ve hemen ardından Amerikan askerleri tepeli çıkıma başladı.

Neşeli seslenmeleri duyuldu: “Long live Stalin!” “Long live Russia!”

Aralarında bir general de bulunan subay grubu, Savaş Danışma Kurulu üyesine doğru geldi. Generalin yanında duran iki subay öne çıktılar. Biri uzun boylu, sıskaydı ve siyah bir bıyığı, kıllı, zayıf elleri vardı. Öteki ise kısa boylu ve çok neşeliydi, göğsünde birçok nişan asılıydı.

Kısa boylu olanı kusursuz Rusça konuşuyordu.

Şöyle dedi: “General, Amerikan ordu komutanlığı adına savaşın zaferle sonuçlandırılmasına ilişkin tebriklerini iletiyor.”

Müttefiklerin bundan sonra içtenlikle hep birden demokratik, barışsever bir Almanya kurulmasına ve dünya barışının güvence altına alınmasına yardım edeceklerine ilişkin umutlarını dile getiren Sisokrilov’u dinledikten sonra generaline tercüme etti. Dediğine göre general de Sovyet generaliyle tümenden aynı düşüncedeydi.

Elleri kıllı Amerikalı, onaylayarak başını coşkuyla sallıyordu.

Öte yanda Sovyet askerleri ile Amerikan askerleri söyleşi halindeydiler.

Elbette sözcüklerden çok hareketlerin yardımıyla anlaşıyorlardı, ama yine de birbirlerini iyi anlıyorlardı.

“Poryadok?” diye sordu bir Sovyet askeri.

“Poriatok” diye karşıladi Amerikan askeri geniş bir gülümsemeyle ve kendi dilinde “Okay!” dedi.

“Okay” diye yineledi Sovyet askeri ve onun da gülüşü bütün yüzüne yayıldı.

Sonra Amerikan askerleri geri döndü ve Sisokrilov kıyı boyunca dolaştı. Birden generalin ayakları dibinde bir şey kıtıldı, kızıl sakallı bir asker yeni kazılmış bir siper çukurundan çıktı.

Generali tanıdığında, gömleğini düzeltti ve esas duruşa geçti. Ama Sisokrilov'un gözlerindeki sıcak ve iyi niyetli parıltıyı gördüğü zaman eliyle geniş bir daire çizdi: "Bunun anlamı, general yoldaş, demek savaş gerçekten tümüyle bitti mi?.. Ne sessizlik! İnsanın kulakları ağrıyor!.."

General yanıt verdi: "Evet, savaş bitti."

Asker durdu durdu. Sonra gözlerinden iki damla yaş süzüldü. Yanaklarından aşağıya akarak kızıl bıyığına takıldılar.

"Neden ağlıyorsun ki yaşlı sersem?" diye homurdandı kendi kendine, nedenini bilmiyormuş gibi.

General, nehirden karşıya bakıyor, dişlerini sıkıyor ve diyecek bir şey bulamıyordu.

"İnsan düşünlere acıyor," diye yanıtladı kendi sorusunu asker. "Ve de sevinçten!" Az önce kazdığı çukura döndü: "Alışkanlıktan kendime siper kazdım, denildiği üzere 'özel bir hücre', ne olur ne olmaz diye. Şimdi yakında eve, Sibirya'ya döneceğim -Krasnoyarsk bölgesinde bir kolektif çiftlikte işçiyim- ve Vassilissa Karpovna'mla dolaşmaya çıkacağım... İnanın bana: Çevrenin gözlenebildiği açık tarlalara ya da küçük bir çayıra çıkacak olursak, sanırım ilk zamanlarda her defasında kendime bir siper kazacağım..."

Asker yeniden sessizliği dinledi ve sessizce "Stalin sağ olsun!" dedi.

"Evet, sağ olsun" diye düşündü Savaş Danışma Kurulu üyesi ve Elbe Nehri'nin aydınlık suyuna baktı. "Onun güçlü aklı, çelikten sebatı, eşsiz kararlılığı ve emsalsiz uzak görüşlülüğü sağ olsun. Onun çelikleş-tirdiği parti ve hiç olmadık düzeye erıştirdiği halk da sağ olsun!"

Generalin düşünceleri, bütün bu askerlerin geldiği memleketine uçtu-verdi ve ciddi yüreği sevgiden titredi. Toprağı, yeterince ekmek, şarap ve pamuk veriyordu, yeraltında yeterince madenler ve kömür saklıydı. En önemlisi de, üzerinde bencillik bilmeyen, dürüst insanlar yaşıyordu. General, memleketinin sakin ve düzenli soluğunu duyar gibiydi. Devasa gücünün bilincinde, barış sevgisi ve dürüstlüğüyle dünyaya açılıyordu şimdi; ezilenlerin umudu, insanları ezen ve sömüren herkesin kâbusu.

SON

Emmanuil Kazakeviç (1913 - 1962) Sovyet yazar. İkinci Dünya Savaşı'na keşifçi olarak katıldı. Bir keşif kolunun savaşta gösterdiği direngenliği anlatan Yıldız (1947) romanıyla adını duyurdu. Oder Kıyısında İlkbahar (1949), Meydandaki Ev (1956), Mavi Defter (1961) öteki önemli eserleridir.

Emmanuil Kazakeviç Türkiyeli okurun, yayınevimizin daha önce yayınladığı Mavi Defter ve Yıldız adlı romanlarıyla tanıdığı bir Sovyet yazarıdır. Dünya tarihinin önemli dönemeçlerini, bu dönemeci yaratanların ve yaşayanların kişilikleriyle birlikte anlatır. Oder Kıyısında İlkbahar, Sovyet Ordusu'nun, 2. Dünya Savaşı'nı kazandıktan sonra Berlin'e yürüyüşünü öykülüyor. Zafer kazanmış herhangi bir orduyla, insanlık, özgürlük ve eşitlik için dövüşmüş bir ordunun farkı, Kazakeviç'in dikkatli ve ironik anlatımıyla belirginleşiyor. Yıldız'ın devamı olarak da okunabilecek bu roman, tarihi yaşayanlardan öğrenmek isteyenlerle, gelecekte ümit kesmemiş olanlar için yazılmış.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ISBN 975-8865-44-X

